M. FAB. QVINTILIANI

OPERA

M. FABII
QVINTILIANI

DE INSTITVTIONE ORATORIA

EX RECENSIONE

G. L. SPALDINGII

TOMVS TERTIVS.

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS IOSEPHI POMBA
ANNO MDCCCXXIV.

PRAEFATIO

G. L. SPALDINGII

Ipsa illa operis incepti lenitudine, quam ego ut cum felici aliqua cunctatione comparem longissime absum, factum est, ut plura subinde mihi rei bene gerendae adminicula obtigerint. Intervenit enim peregrinatio in Italiam suscepta, quae non potuit non prodesse occupato in scriptoris Romani editione, cuiusque, quamvis properatae et brevis, fructum haud poenitendum cepit etiam Quintilianus noster. Vberrimus quidem ille est habendus, quod iusta et perpetua instituta est codicis Florentini cum vulgato textu collatio, quo nomine maximo me beneficio obstrinxit vir et doctissimus et humanissimus Franciscus del Furia, Laurentianae Bibliothecae praefectus dignissimus. Is non solum mira et plane amabili comitate praesentem me ad divitiarum suarum usum admisit, excutiendique codicis, quoad tempus mihi commoranti Florentiae suppeteret, copiam fecit, sed et mox diligenter excerptam omnem a Burmanniana editione discrepantem libri Florentini scripturam ad

me mittendam curavit; quae chartae quum in prioribus operis partibus huc delatae serius fuerint, septimi quidem libri varietas minus integra enotata est. Itaque nulla iam dubitatio de Florentini codicis conditione relicta est, nec cuiquam poterit non esse manifesta summa eius et antiquitas et praestantia. Qui autem ipsum hunc dicat esse Poggianum librum, certis loci et temporis argumentis profecto destituitur, quae, sicut praefatione operis totius ostendisse videor, stant universa a parte codicis Turicensis. Inscriptio ea comparet in fronte itemque altera in calce libri, unde discas Werinharium episcopum donasse ecclesiae Sanctae Mariae Argentoratensis, modo recte legatur postremum nomen. Sed notae MS. omnes melius ei diligentius positae invenientur in catalogo Bandiniano. In maxima hac libri nostri auctoritate est tamen ubi maiorem agnoscas Turicensis codicis, cuiusmodi locus est VIII, 6, 68. Vterque autem horum ad eandem profecto originem referendus est, quum utrobique lacunae fere nullae sint, et singularis scripturarum prope omnium conspiratio. Almelovenianus ille, inter quem et Turicensem summum toties agnovimus consensum, fortasse artiore tamen coniungitur vinculo cum Florentino. Sic VII, 2, 40. Almeloveniani monstrum *elalabunt*, quod abest a Turic., habet etiam noster VII, 1, 20. Alm. et Flor. verbo *remittere* praevertunt *eam*, non *ea* cum Turic. VII, 10, 3. Flor. Alm. *iure quidem*. Turic. *vere q.;* cf. VII, 6, 11; VIII, 3, 41; VIII, 6, 53; IX, 3, 67, 68.

Adverterat me magnopere commemoratio codicis Mediolanensis facta a Burmanno in praefatione Quintiliani sui, folio tertio averso (quoniam non numerantur eius paginae), qui Isaacum Vossium narrat (*) testari visum a se in Ambrosiana bibliotheca codicem scriptoris mei uncialibus literis exaratum. Non quidem carbones thesaurus ille, sed unciales literae comparuerunt nullae, rediitque res ad membranam satis vetustam nitideque scriptam, quam eruditissimus bibliothecae praefectus Caietanus Bugatus, Abbas, noni vel decimi seculi partum iudicat, forma quadrata, unde rumorem illum quadratarum et mox uncialium literarum ortum suspicabamur; neque enim profecto magnificandis iis, quae negligentius fortasse inspexerat, pepercit Isaacus Vossius, vir paulo patre suo confidentiloquior. Multis hic codex (in Ambrosiana signatus littera F, numero 111) lacunis interrumpitur, quae mirum in modum incidunt in loca e codice Ioannensi notata (vide prooemium secundo volumini nostro praemissum p. 4 (6), nisi quod Ambrosianus orditur demum ab I, 5, 45, LICET PER COMP.; sed illam usque ad V, 14, 12, partem habet integram. Deficit autem citius Ioannensi, i. e. XII, 6, 5, SUIS EXERCITATIONIBUS. Proderit hic simul notasse lacunas ad V, 14, 12; VIII, 6, 17; IX, 3, 2; XI, 1, 71; XII, 10, 43, plane communes esse Ioannensi, Bernensi, Pithoeano, ex-

(*) Edita post haec epistola in Sylloge Burmanni t. III, p. 572; et Vossius: *Vidi*, ait, *in illa bibliotheca Quintilianum uncialibus literis scriptum.*

cepto quod horum postremus unde redordiatur post IX, 3, 2, non doceor. Iisdem igitur, praeter ultimam, respondet nostri quoque Ambrosiani defectus.

Sed praeter hunc, quem quaerebam, inventus est alter in Ambrosiana codex Quintiliani, Bugato quidem V. C. infra octavum seculum descendere non visus, itidem membranaceus, forma maxima, quam folio metimur, signatus Litt. E, num. 153. Is proximo longe illibatior est, nec deprehendi fere nisi unam vastissimam lacunam ab IX, 4, 135, ARGUMENTA ACRIA ET CIT. usque ad XII, 11, 22, ANTIQUITAS VT POSSIT. Iam membrana haec vetustissima quum mirifice sibi me conciliasset luculenta ad VI Prooem. 6 scriptura, ubi omittit *oblectabar* nulla nec litura relicta nec lacuna, coepi quidquid suppetebat otii in brevi sane commoratione Mediolani a me facta, impendere excutiendo huic volumini. Et haerebam tum maxime in nono scriptoris mei libro, cuius plurimas animo praesumebam difficultates; ita factum est, ut eius quidem varietates non indiligenter excerpserim. Habui in hoc negotio faventem mihi promptissima voluntate et ipsum Bugatum et socios eius in administrandis opibus Ambrosianis. Nec defuerunt mihi promissa doctissimi Bibliothecarii de curanda codicum collatione; quae si eventum nondum habuere, mea accusanda est exposcendi officii verecundia. Quum enim datis ad Bugatum literis, fortasse tabellariorum culpa abiectis in longissimo itinere, responsum continuo non esset,

supervenerunt interim tristissimae publicarum privatarumque fortunarum eversiones, quibus cui non

Excussi manibus radii, revolutaque pensa?

Deinde torporem ingeneravit quod videbam in labore protinus suscipiendo nihil me adiutum iri a libro illo, quem plurimi facerem. Spondeo tamen et hunc et alterum codicem in usus nostros sedulo me conversurum, nec quidquam dubito quin parata mihi sit futura literatorum Mediolanensium officiosa industria, quum praesertim meo exemplo didicerim, quanta doctissimis hominibus esset in eruditorum desideriis explendis religio. Mea quidem excerpta ita signavi, ut maiorem codicem appellarem Ambr. 1, alterum, quadratum, Ambr. 2. Illa in loco libri sexti, de qua dixi, omissio quum magnae apud me commendationi fuerit codici Ambrosiano, nolo tantundem tribuere alii cuidam, quam ostendunt duo hi MSS., versum Graecum III, 1, 14 praetereuntes sine ullo defectus vestigio. Habent enim hoc commune cum aliquot longe vilioribus libris in aliis Italiae bibliothecis mihi oblatis. Neque enim v. c. deest bona Quintilianei operis copia in Vaticana, sed eiusmodi ut, qui ei summa cum literarum utilitate praeest, celeberrimus et optimus Marinus unum modo eorum MSS. Poggii seculo vetustiorem pronuntiet, ceteros fere e Poggiano transcriptos. Est autem ille mutilus et magna sui parte cassus, (velut libr. V extr. integris VI, 7, et plus quam dimidio VIII), quare nolui multum curae temporisque insumere ad eruenda tam

incerta bona, hic ibi inspiciendis hisce libris contentus. Plus dedi excerpendae annotationi passim allitae ad marginem Aldinae secundae a manu Benedicti Aegii Spoletini, quae et ipsa servatur in bibliotheca Vaticana, ex cuius diligentia quid profecerim, gratus aliquoties in notis monui, quamquam longe absum ab ea hominis sane docti veneratione, qualem nuper simulavit famelicus sophistes Parisiensis insidiatus gloriae maximi Casauboni (*). Duos praeterea codd. Quintilianeos Romae inspexi, bibliothecae Corsinianae alterum, alterum Barberinae, quorum prior (num. 862, Fol.), membranaceus in indice perhibitus, sed praeter primum folium chartaceus, male scriptus unique ex Vaticanis, e Poggiano expresso, simillimus est, alter melior sane (num. 2134, Fol. membran.) ad Guelferbytanum et interdum etiam ad Gothanum accedere videtur. Eius quidem is qui olim Barberinorum librariam supellectilem administrabat, doctissimus Garatonus passim ad Ciceronis sui editionem non poenitendam dedit notitiam. Denique Neapoli in bibliotheca regia in transcursu perlustravi MS. (membran. num. 2439, Fol.) in cuius calce haec leguntur IOANNES MERVELT CLERICVS MONASTERIENSIS, in aversa autem eiusdem folii parte disticha quinque sat inficeta in honorem Quintiliani, quibus deinceps subscriptum DOMINICUS. Quantum coniectura assequi licuit, etiam hic liber aetatis et conditionis fere eius vide-

(*) Vide Schweighenseri Praef. in Athenaeum p. LXII seqq.

batur esse, cuius Gothanus, et Voss. 2. Superest codex scriptoris mei identidem memoratus Gesnero, de quo quid factum esset, adhuc frustra quaesivi, Kappii, olim Lipsiensis doctoris, peculium; sed vetustioribus, ut videtur, accensendus et meliorum fere scripturarum vindex.

Multa et hoc tertium volumen operis nostri obtulit mihi inter moras typothetae, quae mutata vellem aut indicta. Quorum ea quibus maxime offendor hic protinus notare licebit, simul cum una et altera proximae partis emendatione (*).

(*) Ea autem suo quaeque loco reponenda curavimus. (*Ed. nota*)

M. FABII QVINTILIANI
ORATORIAE
INSTITVTIONIS
LIBRI XII

ARGVMENTVM LIBRI VI

Dispositionem cognitu necessariam. Praef. — 4. *Neque tamen certa esse eius praecepta generalia* — Cap. I. *Eius definitio* — 2. *Variandam esse pro re nata* — 4. *Ipse quomodo cogitando pervenerit ad statum agnoscendum, coniecturae* — 8. *reliquos* — 10. *Argumentorum quis ordo optimus* — 13. *In simplici intentione quum unum aliquid respondendum est* — 16. *quum plura* — 19. *Qua arte quaedam sint remittenda* — 23. *se et ab ultima specie retrorsum quaerere solitum, et a genere descendere* — 26. *per gradus ad maxime necessaria perveniendum* — 29. *partiendo multiplicanda quae pro nobis sint* — 34. *Divisione diligenter instituenda etiam inventionem adiuvari* — 37. *Vtra pars prior dicere debeat, non esse operose quaerendum* — 40. *Quomodo inveniendae occultiores quaestiones, exemplo ostenditur scholasticae cuiusdam* — Cap. II. *Coniecturae tria tempora, de re* — 6. *de animo* — 7. *In iudiciis quaeri, de facto et auctore simul, de solo facto, de solo auctore* — 9. *tertium non simplex* — 11. *quum de utroque pariter* — 16. *ubi de facto tantum* — 18. *de auctore*, ἀντικατηγορία — 22. *comparationem non una via duci* — 25. *Aliae coniecturae duplices* — 28. *Probatio ex personis* — 35. *ex causis* — 42. *consilia, occasiones, locus, tempus faciendi* — 44. *An potuerit quis facere* — 46. *an fecerit* — 50. *Reliquae praeter caedis coniecturales controversiae* — 54. *Error aliquis ex schola translatus in forum* — Cap. III. *Finitio commune aliquid habet cum conietura et qualitate* — 3. *adhibetur orationi non unam ob causam* — 8. *tres in ea species* — 12. *Alia finitionum diversitas disputationibus accomodatior quam oratoris officio* — 17. *Cavendum a nimia subtilitate finiendi* — 19.

Finitionis certus ordo, et recta ratio — 23. *Quomodo eadem evertatur* — 28. *Generalis finitio nostrae causae est accommodanda* — 35. *Quaedam finitivae causae propiores sunt qualitati* — Cap. IV. *Qualitas de summo genere, non simplex* — 4. *Defensione ipsum factum, quod obiicitur, dicimus honestum esse* — 7. *factum assumptis auxiliis tuemur* — 13. *Proximum est in alium transferre crimen* — 15. *Videndum an minui culpa possit* — 17. *Deprecatio* — 21. *De praemiis quaeritur* — 24. *Qualitatem maxima oratoris opera recipere* — 25. *Quas Virginius huic subiungat causas, aliorum quoque statuum esse* — 32. *Alia controversiarum genera in qualitatem cadentia, adiunctis quibusdam iuris quaestionibus* — 41. *Quantitatem subiacere qualitati* — Cap. V. *Actionis quaestio aut intentione aut praescriptione habet controversiam* — 5. *Legum quaestiones singulae* — Cap. VI. *Scripti et voluntatis quaestio aut de utroque dubitat* — 4. *aut alteram habet partem scripto nitentem, alteram voluntate* — 5. *contra scriptum* — 9. *pro eodem* — 12. *Generales sub hoc statu quaestiones* — Cap. VII. *De legibus contrariis* — 7. *Ius aut confessum est aut dubium* — 10. *Duplices leges* — Cap. VIII. *Syllogismus, cum finitione coniunctus* — 3. *e scripto quod incertum est ratione colligit* — 7. *etiam quod scriptum non est* — Cap. IX. *Amphibolia verborum* — 4. *cum alia integro verbo alia diviso significatio est* — 5. *ex compositis* — 7. *Coniunctorum verborum ambiguitas* — 13. *Duas res significari in omnibus speciebus* — Cap. X. *Omnium horum statuum cognatio quaedam* 5. *Aliqua nonnisi proposita materia doceri possunt* — 8. *Omnes materias non posse comprehendi* — 11. *Totius causae dispositionem in re praesente tantum posse constitui* — 14. *Suo ipsius quemque labore fieri disertum.*

M. FABII QVINTILIANI
ORATORIAE
INSTITVTIONIS
LIBER VII.

PRAEFATIO

De inventione (ut arbitror) satis dictum est. Neque enim ea demum, quae ad docendum pertinent, exsequuti sumus, verum etiam motus animorum tractavimus. Sed, ut opera extruentibus satis non est, saxa atque materiam, et cetera aedificanti utilia congerere, nisi disponendis eis collocandisque artificum manus adhibeatur: sic in dicendo quamlibet abundans rerum copia cumulum tantum habeat, atque congestum, nisi illas eadem *dispositio* in ordinem digestas atque inter se com-

1. *Praefatio*) Hoc nomen quare praemissis hisce imponere maluerint, quam *prooemium*, ut reliqua, vocare, nescio. In codd. quidem nihil inscriptionis, nec ante Stoër. in meis libris nostra usurpatur. Plerique primam hoc caput faciunt. Nolui turbare numeros. — *Ea — pertinent*) Turic. (a pr. manu) *eam — pertinet.* Nec tamen commode trahas ad *inventionem.* — *Eis*) Sic Turic. (a pr. quidem manu *eius*) Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Rel. *iis.* — *Artificum*) Turic. (a pr. manu), Tarv. *artificium;* cf. Vossii Aristarch. p. 748.

Quamlibet) Guelf. *qualibet.* Camp. *quamvis.*

Illas) Goth. (tac. Gesn.) *illa* cum Voss. 2.

Eadem) Stoër. et recc. ante Burm. *easdem* exc. Gibs.

Digestas) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *digesta* cum Voss. 2. — *Inter*) Turic. Guelf. Camp. *in.*

Commissas) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *commissa* cum Voss. 2. Sed Goth. *commixta* (err. Gesn.).

1. *Dispositio in ordinem*) Pithoeus loca in hunc sensum iucunda ponit Varronis de L. L. V', p. (Bip.) 68, et Colum. XII, 2, 4, ad commen-

2 missas devinxerit. Nec immerito secunda quinque partium posita est, quum sine ea prior nihil valeat. Neque enim, quamquam fusis omnibus membris, statua sit, nisi collocentur: et, si quam in corporibus nostris aliorumve animalium partem permutes et transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leviter loco moti perdunt, quo viguerunt, usum: 3 et turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam rerum naturam stare ordine putant; quo confuso, peritura sint omnia. Sic oratio, carens hac virtute, tumultuetur necesse est, et sine rectore fluitet, nec cohaereat sibi, multa repetat,

2. *Collocentur*) Sic Bad. pr. (quamquam per apicem tantum in *E*) et Capper. Reliqui *collocetur*. Nostrum coniecit Philander; verissime. Neque enim video, quare statua non sit, quae nondum collocata. — *Et transf.*) Sic Turic. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. ante Stoër. exc. Bas. acc. Roll. Reliqui *atque t.* in quibus miror Guelf. nisi dormitavi.

Leviter) Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. *leniter* cum Bodl. Andr. Correxit Regius, sed praeter reliquas edd. addicunt et Vall. Goth. Turic. — *Loco*) Turic. (a pr. manu) *loci*; cf. VI, 3, 36; VII, 2, 39.

Viguerunt) Goth. (tac. Gesn.) *viguerint* cum Voss. 2, male conspirant; cf. VI, 5, 5; item hic §. 55.

3. *Perit. sint*) Sic Turic. Vall. ut et volebat Regius. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *p. sunt* cum edd. ante Ald.

Fluitet) Turic. *fluiat et*; a sec. manu, *fluitet et*. Ex Alm. affertur *fluitat* sine *et* (cf. VI, 5, 11; VII, 1, 1). *Et* inserunt Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. sec. exc. Tarv. Ald. — *Nec*) Turic. Guelf. *ne* cum Alm. et edd. ante Bad. sec. exc. Camp.

dandum ordinem facientia, quibus poterat addi nostri VIII, 3, 9.

2. *Quinque partium*) Cf. VI, 4, 1.

Fusis — membris, statua) Cf. II, 1, 12.

Habeat) Non opus esse censeo mutatione, quam in margine ponit Badius, *habeant*. Quamquam enim *corporibus*, quo hoc refertur, plurali est numero, intelligitur tamen magis ἀπὸ κοινοῦ id, quod existit ex hac prava compositione; nec aliud subiectum in eo quod sequitur, *sit*. Minus eleganter ibi subaudias *haec res*.

3. *Qui ipsam — sint omnia*) Fortasse suffecerit hic cogitare de Pythagora κόσμον appellante propter ordinem rerum, ut est apud Galenum et Plutarch. de placitis; sed quae adduntur de interitu mundi futuro, simulac turbatus fuerit ordo, certam sectam Quintiliano obversatam ostendunt, quam equidem nondum exputo.

multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio nec fine proposito, casum potius, quam consilium, sequatur. Quapropter totus hic liber serviat *dispositioni*, 4 quae quidem, si certa aliqua via tradi in omnes materias ullo modo posset, non tam paucis contigisset. Sed, quum infinitae litium formae fuerint, futuraeque sint, et tot seculis nulla reperta sit causa, quae esset tota alteri similis, sapiat oportet actor, et vigilet, et inveniat, et iudicet, et consilium a se ipso petat. Neque infitias eo, quaedam esse, quae demonstrari possint, eaque non omittam.

I. Sit igitur (ut supra significavi) *divisio*, rerum plurium in singulas: *partitio*, singularum in partes discre-

4. *Dispositioni*) Turic. *divisione*; a sec. manu *divisioni*, et sic Guelf. Camp. cum Alm. Bodl. Bal. Goth. Voss. 2, Andr. Facilis fuit in compendiorum scriptura error.

Via) Turic. Guelf. *vi* cum Alm. et edd. ante Bad. exc. Camp. Nostrum coniecit Regius et habent Vall. Voss. 2, Goth. — *Infinitae*) Turic. *infine*.

Infitias) Turic. *infitiam*. Tuetur saltem orthographiam, quae est a Gesnero meorum primo. A secunda manu additur i. *nego*.

1. *Singulas*) Goth. (tac. Gesn.) *singulis* cum Voss. 2.

Partes) Guelf. *species*. En glossatorem! — *Locatio*) Capper. *collocatio* cum Vall. Goth. et edd. a Locat. ad Gryph. exc. Bad. quocum mox reliquae ante Leid. cum Roll. *collatio*. Turic. Guelf. Camp. *et locatio* cum Iens. Ex Alm. *et* non affertur, sed *loc.* (cf. VII, Pr. 3, item hic §. 2). Tarv. nostrum et sic reliquae meae a Leid. inde. Alterum *et* ante *recta* omittitur a Guelf. Camp. Goth. Voss. 2, Ald. Vtrum a Turic. quoque, diserte quidem non doceor, qui possit facere cum Iens. bis ponente *et*. Hanc scripturam in libris repertam Regius correxit, *et loc.* mutans in *colloc.*; sed me obtemperaturum huic cohibuit locus geminus IX, 4, 32, ubi *locatio* hoc sensu. Aldi varietas nemini memoratur *discretio* dantis pro *discretus*, unde existit definitio quatuor notionum: *divisionis*, *partitionis*, *ordinis*, *dispositionis*; perperam.

4. *Quae demonstrari possint*) i. e. in quibus sit certa tradendi via.

1. *Vt supra significavi*) Vid. V, 10, 63. Locum indicatum iam Regio, errantibus mox Rollino et Gesnero, qui designant IV, 5, 1, ubi nihil tale. Regius quidem, quum loco modo posito Quintilianus Ciceronis rationem probasset, *divisionem* generis in species, *partitionem* totius in partes esse statuentis, *docte*, ait, *divisio dicitur esse rerum plurium in singulas discretus ordo: partitio autem singularum in partes*. Nec tamen qui in species, idem in singulas res discernit. Neque ipsius Ciceronis ratio

tus ordo, et recta quaedam locatio prioribus sequentia annectens: *dispositio*, utilis rerum ac partium in locos 2 distributio. Sed meminerimus, ipsam *dispositionem* plerumque utilitate mutari, nec eandem semper primam quaestionem ex utraque parte tractandam. Cuius rei, ut cetera exempla praeteream, Demosthenes quoque atque Aeschines possunt esse documento, in iudicio Ctesiphontis diversum sequuti ordinem, quum accusator a iure, quo videbatur potentior, coeperit: patronus omnia, vel paene omnia, ante ius posuerit, quibus iudicem 3 quaestioni legum praepararet. Aliud enim alii docere prius expedit: alioqui semper petitoris arbitrio diceretur: denique in accusatione mutua, quum se uterque

Locos) Iens. *loco* cum edd. ante Bas. exc. Camp.

2. *Vt cetera*) Turic. Guelf. *interea* cum Alm. — *Exempla*) Goth. *extra*; cf. III, 11, 25. — *Vel*) Turic. (a pr. manu) omittit cum Alm.; cf. §. 1, 8.

3. *Alii*) Sic Gesn. Bip. Reliqui omnes *alio*, fallitur enim Burm. referens Obr. nostrum dare. Nihil ille novat nisi pro *docere* primo *decere*, mox *dicere*. Pseudo-Turn. in aliis nostrum esse prodit, quos qui sint ignoro. Gesnerus rationem hoc poscentem recte appellat. Est pervulgatus codd. error in dativis eorum, quae faciunt genitivum *ius*; cf. VI, 3, 25. Nihili sit hic ablativus pendens a *prius*.

Mutua, quum) Turic. Guelf. Camp. *ut vacuum* cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. Vall. Andr. et edd. ante Ald. (de Iens. err. Gesn.) *vacuum ut* Bal.; *mutua ut vacuum* Ald. (ex coniectura Regii) Bad. pr. Bas.; *mutua ut* Bad. sec. Gryph. et edd. ante Obr. — *Diversum*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *divisum* cum Voss. 2, Vall.; cf. Drakenb. ad Liv. X, 33, 10. — *Quid*)

plane procedit, ut recte hic animadvertit Capper.

Locatio) Cf. not. crit.

In locos) I. e. in suos cuiusque locos. Neque enim de *locis* hic proprie dictis cogitandum, velut IV, 2, 117. Ostendit hisce, quid sit proprium *dispositionis*, quove differat a *divisione* et *partitione*.

2. *Meminerimus — tractandam*) Huiusmodi cautio modo erat praef. §. 4; item II, 13, 6; cf. IV, 1, 65, ubi *utilitas* quoque. Exemplum Demosthenis vide et V, 13, 41.

Omnia — ante ius) Brevissima apud Demosthenem pro Corona tractatio est legum earum, quibus usus erat in eum Aeschines, videlicet a p. Reisk. 263, ad 268, quum praemissae sint pp. 225—263, insequantur autem 268 — 332.

3. *In accusatione mutua*) Recte Philander ablegat ad libr. III, ubi vide nos ad c. 10, 4.

defendat, priusquam adversarium arguat, omnium rerum necesse est ordinem esse diversum. Igitur, quid ipse sim sequutus, quod partim praeceptis, partim usurpatum ratione cognoveram, promam: nec unquam dissimulavi. Erat mihi curae in controversiis forensibus 4 nosse omnia, quae in causa versarentur. Nam in schola certa sunt, et pauca, et ante declamationem exponuntur, quae θέματα Graeci vocant, Cicero *proposita*. Quum haec in conspectu quodammodo collocaveram, non minus pro adversa parte, quam pro mea, cogitabam. Et 5 primum (quod non difficile dictu est, sed tamen ante omnia intuendum) constituebam, *quid* utraque pars vellet efficere; tum *per quid*: hoc modo. Cogitabam, quid primum *petitor* diceret. Id aut *confessum* erat, aut *controversum*. Si confessum, non poterat ibi esse quaestio. Transibam ergo *ad responsum* partis alte- 6 rius, idem intuebar: nonnunquam etiam, quod inde

Turic. Guelf. Camp. *quod* cum Goth. Vall., et edd. ante Bad. sec. Regius volebat nostrum.

Ipse) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Vall. Reliqui *ego*. — *Sim*) Guelf. Iens. (tac. Gesn.) *sum* cum Goth. Vall. et edd. ante Bad. sec. Regius correxit. Sed sic iam Tur. Camp. — *Seq. quod*) Iens. (tac. Gesn.) omittit *quod* cum edd. ante Ald. dantem s. *qui*. Nostrum reposuit Regius. Sed est in MSS. etiam Vall. et Camp.

5. *Dictu*) Turic. (a pr. manu) Camp. *dictum*.

Id aut — controv.) Turic. Guelf. *Id autem controv.* Camp. quoque omittit *erat*. — *Conf. non*) Turic. Guelf. Camp. *n. c.* cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Transposuit Regius, rectissime; et poterat magis obrepere error, post omissionem illam, modo indicatam, turbato librario; cf. VI, 4, 16; item hic §. 8.

6. *Idem*) Turic. Guelf. *id est*. — *Obtinebatur*) Vall. Voss. 2, *obiiciebatur*.

Usurpatum ratione) Haec iunge, neve nominis ablativum refer ad *cognoveram*. Opponuntur *praecepta* rhetorum, et *usurpata* oratorum; sed vel haec *ratione* sunt facta, non *casu*; cf. V, 7, 29; IV, 17, 25.

4. *Nosse θέματα*) Cf. VI, 4, 8; IV, 2, 28.

Proposita) Cf. VI, 2, 17.

Pro adversa — pro mea) Cf. V, 13, 44.

5. *Quid — per quid*) Cf. V, 13, 4.

Petitor) Cf. III, 10, 4.

6. *Inde*) Cf. VI, 1, 6. De *obtinebatur*; vide not. crit.

obtinebatur, confessum erat. Vbi primum coeperat non convenire, quaestio oriebatur. Id tale est, *Oc-* 7 *cidisti hominem*, *Occidi*: convenit: transeo. Rationem reddere debet reus, *Quare occiderit? Adulterum*, inquit, *cum adultera occidere licet;* legem esse certum est. Tertium iam aliquid videndum est, in quo pugna consistat. *Non fuerunt adulteri: Fuerunt*, quaestio; de fa- 8 cto ambigitur, coniectura est. Interim vero et tertium confessum est, *adulteros fuisse. Sed tibi*, inquit accusator, *illos non licuit occidere: exsul eras*, aut *ignomi-*

Goth. *obiiciatur* ut de industria notavi, eum Gesn. et hinc ponat *obiiciebatur*, quod sane volebat librarius; cf. VI, 3, 13. Placet hoc Gesnero, haerenti in usu *obtinendi*, huic loco profecto non conveniente. Si enim maxime *defendere* interpretaris (cf. Ern. in Clav. Cic. h. v.), tamen solet ei potestati inesse *effectus* significatio, ut aliquis non solum *dicat* ad defendendum, sed etiam *persuadeat:* quod ipsum hinc alienum. Sed et altera illa scriptura scrupulum habet. Si, quod *obiicit* priori dicto is qui respondet, est confessum, non video quo modo illud prius possit non esse controversum. Sed fortasse *obiectio* haec spectat ad totum negotium, non ad singolas propositiones adversarii. Aptius huic rationi *opponebatur* ipsum quoque facile abibat in *optinebatur*, ut hic edd. ante Ald. exc. Camp. Si *obtendebatur*, cuius meminit Gesnerus, ita usurpatum doceri possit, hanc censeam praesentissimam medelam.

Orieb. Id.) Turic. Goth. (iac. Gesn.) inserunt *confessum erat* cum Iens. et edd. ante Bad. sec. exc. Ald. et Camp. qui quidem cum Guelf. omittit haec omnia *Vbi — oriebatur.* Errorem illum vide ad VI, 4, 14.

7. *Adult. inquit*) Camp. *A. inquam* (cf. 53) ut et mox post *tibi.*

8. *Vero et*) Turic. Guelf. Camp. *et* ego cum Alm. Voss. 2, Vall. at edd. ante Ald. qui (ex Regii coniectura) *ergo et* cum edd. ante Gryph. Nostrum iam Bad. coniecit. Fortasse *erit et*, omisso mox *est* post *conf.;* cf. VI, 4, 8. Transpositionem cf. ad §. 5, 50. — *Ex. eras*) Sic. Turic. Guelf. Camp. cum Voss. 2 (quamquam hic *exlex* pro *exsul*). Reliqui inserunt *enim.* In Goth. silentium (cf. §. 6). Nostra structura est V, 10, 48. Altera III, 6, 70. — *Aut ign.*) Turic. (a pr. manu) *ut* cum Alm. (cf. §. 2, 9). Reliqui *et;* cf. IV, 1, 57. Etiam hic §. 15; Turic. pr. manus *aut* pro *ut.*

Id tale est) Cf. V, 11, 4.

7. *Certum est*) Totum hoc *legem — est* respondet priori illi *convenit;* cf. III, 6, 17. Et integrum istud de *statibus* caput hic debet comparari.

8. *Exsul — ignominiosus*) Obiicitur ei, qui ex lege vindicat impunitatem, alterum horum, ubi *aut* est Quintiliani, non eius, quem inducit loquentem. *Exsul*, cui quidem aqua et igni interdictum, omnibus civitatis iuribus caret; cf. III, 6, 25. De *ignominioso* III, 6, 75. Prior ipsa controversia est inter Pithoeanas Quintiliani prima.

niosus; de iure quaeritur. At, si protinus dicenti, *Occidisti*, respondeatur, *Non occidi:* statim pugna est. Sic explorandum est, ubi controversia incipiat: et considerari debet, quae primam quaestionem facit. Intentio simplex, *Occidit Saturninum Rabirius:* coniuncta, *Lege de sicariis commisit L. Varenus. Nam C. Vare-* 9

Inc. — cons.) Turic. (a pr. manu) *incipiet* e.

Primam) Guelf. *primum.* Camp. *prima.*

9. *Nam — cadit*) Turic. (a pr. manu) *N. C. V. occidendum e. C. v. e. S. i. occidendum* e. cum Goth. 2, et Lips. Kappii (cf. VI, 4, 4) nisi quod ex his etiam *vulnerandum* acc. casu affertur, ex Goth. 2, postremo loco, *occidend'* per compendium scriptum alibi narrat Gesn., alibi integrum. Ipse autem coniicit servandam hanc priorem scripturam, corrigendumque *curavit* pro *cadit*. Hoc quidem verbum a *Werlhosio*, utriusque Apollineae artis magistro, intelligi *damnatur*, *causa cadit;* sed se geminum talis locutionis exemplum desiderare. Huic ego sententiae accedo. Neque enim sufficit quod accusativi illi participiorum per errorem solitum positi possunt videri, ob *Varenum* accusativum; cf. VI Prooem. 12. Mirari subit Voss. 2, scripturam, relatam Burmanno, inserentis *occidisti* post *Varenum*, cuiusmodi nil in Goth.; cf. §. 8. Praestat sane ceteris Crusii emendatio, qua *cadit* mutatur in *tradidit*, quamque astruit auctor loco Aurelii Victoris cap. 55, ubi est *marito adulterum interficiendum tradidit*, sed officit quod deest dativus nostro loco; vid. Probb. critt. pag. 90. — *Salarium*) Turic. (a pr. manu) *solarium*, cum Goth. 2. — *Dictum sit*) Guelf. Camp. *d. est* cum Goth. Ald.; cf. IV, 1, 28. A Iens. ad Ald. omit-

Sic explorandum — incipiat) Satis ieiunum hoc videtur. Neque enim quidquam aliud nisi ostenderat, quo modo hoc esset *explorandum.* Quo magis advertit me scriptura primae manus Turicensis, solius. *Si* pro *Sic.* Inde longe robustior existat sententia: *Si hoc explorandum est, etiam illud debet considerari*; cf. I, 2, 17; II, 14, 4. Sed nec sequentia carent mendo. Quid enim est quod *facit*, indicativo, scribitur, postquam *incipiat* fuit? Neque assequor, quo modo *controversia aliqua primam quaestionem faciat. Quae* certe nonnisi ad *controv.* referri poterit. Scribam *quae prima quaestionum fuerit* vel *quam primam quaestionem facias*; cf. not. crit. Plures in coniunctis controversiis sunt quaestiones, quarum commodissimum ordinem explorare oportet; cf. III, 6, 7; III, 10, 1. Sed et hic §. 16.

9. *Saturninum — Varenus*) Cf. VI, 1, 49, ubi itidem coniunguntur hae causae.

Lege — commisit) Structuram, quae est pro usitatiore *contra* vel *in legem*, gemino Varronis de R. R. loco illustrat Brissonius V. S. voce *committere*; cf. et VI, 4, 17. In fragmm. Cic. *In legem* sine auctore, ut videtur. De lege ipsa est titulus 8, Digest. l. XLVIII.

Nam — cadit) Vide not. crit.

num occidendo, et Cn. vulnerando, et Salarium item occidendo, cadit. Nam sic diversae propositiones erunt: quod idem de petitionibus dictum sit. Verum ex coniuncta propositione plures esse quaestiones ac status possunt, si aliud negat reus, aliud defendit, aliud iure actionis excludit. In quo genere agenti est dispicien-
10 dum, quid quoque loco diluat. Quod pertinet ad actorem, non plane dissentio a Celso, qui, sine dubio Ciceronem sequutus, instat tamen huic parti vehementius, ut putet, primo firmum aliquid esse ponendum, summo

tunt *sit.* — *Aliud iure*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. inserunt *a* cum Bodl. Voss. 2, et edd. ante Rusc. quo acc. Ald. Basil. Expunxit Regius (cf. VI, 4, 10). Alm. *in iure;* (cf. §. 8, 20). Insolens est; quod hic *iuris* et *actionis* vocabula iunguntur; vide VI, 4, 4. Ne *finis* quidem hic memoratur; cf. IV, 4, 3. Hinc fortasse efficias *aliud fine aut actione excludit.* — *Agenti*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *agendi* cum Bodl. Alm. Voss. 2, Andr. Sich. Bas. Colin. Praemittit Ald. *et.* Sed Turic. (a pr. manu) *et a. d.*

Quid quoque) Guelf. *q. quoquo quid quo* — *manifeste habuit* (Vallensis), *licet sciolus quispiam superscripserit quove loco* etc. Badius. Sic praeter ipsum Gryph. Sloër. Chouet. aliquot apud Burm. et sic legendum esse saepe monuisse se narrat Regius. Perperam ille monuit; cf. I, 6, 16; I, 8, 1; IV, 2, 33; quamquam ibi nil varietatis in melioribus, item hic §. 64; VII, 2, 57. Erudite de vario τοῦ *quisque* usu disputat I. H. Voss. ad Virg. Ecl. III, extr. pag. 155.

10. *Ad actorem*) Turic. Guelf. *doctorem* cum Alm. et edd. ante Ald. exc. Camp. Scripturam Voss. 2, sic notat Burm. *Ad doctorem. Doctorem* Voss. 2, ubi manifestum sphalma, nam nec Goth. Vall. a nostro recedunt. Regius priorum quorundam correctionem probavit. — *Cic. seq.*) Sic Turic. a pr. manu. Reliqui inserunt *est.* — *Medio* — *summo*) Turic. Camp. *media* — *summa* cum Alm.

De petitionibus) Cf. III, 10, 4. Nihil enim minus probandum, quam quod, nullo auctore, monet Pseudo-Turnebus, *petitiones* esse causarum privatarum, *accusationes* publicarum. Pro *idem* ne quis malit *item* (ut supra V, 10, 74); cf. VI, 3, 26, hic §. 25; VII, 4, 39. Fateor autem me, quo spectent ista *Nam* et *Verum*, parum intelligere. Quo modo *diversae* sunt *propp.?* An, prout *simplices* sunt vel *coniunctae*? Etiam illa priora valde praerupta: *Intentio simplex* — *coniuncta:* quae amplificare conatus est Gedoynus.

Aliud iure) Cf. not. crit.

10. *Sine dubio* — *tamen*) Cf. VI, 4, 12.

Primo — *medio*) Cf. V, 12, 14. Versu illo Homerico utitur Libanius

firmissimum, imbecilliora medio: quia et initio movendus sit iudex, et summo impellendus. At pro reo plerumque gravissimum quidque primum movendum est, ne illud spectans iudex reliquorum defensioni sit adversior. Interim tamen et hoc mutabitur, si leviora illa palam falsa erunt, gravissimi defensio difficilior: ut, detracta prius accusatoribus fide, aggrediamur ultimum, iam iudicibus omnia vana esse credentibus. Opus erit tamen praefatione, qua et ratio reddatur dilati criminis, et promittatur defensio: ne id, quod non statim diluemus, timere videamur. Anteactae vitae crimina plerumque prima purganda sunt, ut id, de quo laturus est sententiam iudex, audire propitius incipiat. Sed hoc quoque pro Vareno Cicero in ultimum distulit: non, quid frequentissime, sed, quid tum expediret, intuitus. Quum simplex intentio erit, videndum est, unum aliquid re-

11. *Adversior*) Sic Camp. Reliqui *aversior*. Posterioris quidem vocis structuram cum dativo exemplo commendari video nullo; cf. IV, 2, 25; IV, 5, 19.

12. *Purganda*) Turic. *pugnanda*; a sec. manu *impugnanda*, et sic Guelf. Camp. cum Bodl. Goth. Voss. 2, Vall. Andr. cdd. ante Ald. Regius correxit: egregie; cf. Drakenb. ad Liv. XXXIX, 35, 2, sed et Lexica. Item de frequenti τῶν *pugn.* et *purg.* confusione Drakenb. ad Liv. XXXIV, 62, 5.

Hoc) Turic. (a pr. manu) *enim*, sed per compendium; cf. VI, 3, 7.

13. *Est, unum*) Sic Turic. (a pr. manu) Camp. cum Alm. et Goth. 2, pulchre, ut ait Gesn. Reliqui inserunt *an*; cf. V, 13, 11. — *Aliquid*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *aliquod*. — *In re*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *iure*. Correxit Regius.

in argumento Demosthenicae pro Corona, ubi hanc rationem tenuisse ostendit oratorem.

Impellendus) Hic quidem longe consuetior verbi potestas, quam III, 4, 2; egregie respondens illa τῷ *movendus*.

11. *Movendum*) Quamquam minus elegans est haec modo usurpati vocabuli repetitio, potestate quidem diversa (cf. VI, 4, 5); nihil tamen hic sollicitandum, cuiusmodi quid tentarunt Badius, Rollinus, Gesnerus. Interpretationem pete III, 1, 8.

Vana — credentibus) De voce *vana* cf. IV, 1, 33, *esse* autem, quod Turic. solus antevertit adiectivo, malim abesse. An erat *ea*?

12. *Sed hoc quoque*) Tersior fuerit oratio, si scripseris *haec* pro *hoc* (cf.

spondeamus, an plura. Si unum; *in re* quaestionem instituamus, an *in scripto*. *Si in re*; negandum sit, quod obiicitur, an tuendum. *Si in scripto*; in qua specie iuris pugna sit, et in ea *de verbis*, an *de voluntate* quae-
14 ratur. Id ita consequemur, si intuiti fuerimus, quae sit lex, quae litem faciat, hoc est, qua iudicium sit constitutum. Nam quaedam in scholasticis ponuntur ad coniungendam modo actae rei seriem: ut, *Pater, expositum qui agnoverit, solutis alimentis recipiat. Minus dicto audientem filium liceat abdicare. Qui expositum recepit, imperat ei nuptias locupletis propinquae: ille*

An in scr.) Turic. *iam i. s.*; Camp. *an s.* — *Si in re*) Turic. Guelf. Tarv. *s. iure*, cum Iens. eodem corrigente.

An tuend.) Guelf. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. *aut t.* Corr. Reg. — *Si in scr.*) Turic. Guelf. Camp. *si s.* cum Alm.

An de vol.) Sic Camp. cum Obr. *ae d. v.* Turic. Guelf. *ac v.* Iens. (tac. Gesn.) Tarv. cum edd. ante Ald. *ae* corr. Reg. De geminata praepositione, cf. VI, 3, 27. Reliqui omittunt *de*.

14. *Pater*) Turic. *putam*, a sec. manu *puta*, et sic Guelf. cum marg. Bas. — *Propinquae*) Sic Turic. a pr. manu (quamquam *propinque*; cf. IV, 2, 5). Reliqui *propinqui*, qui, securis interpretibus, Sporum aliquem narrant nobis. Gedoynus tamen *une de ses parentes*; et Capper. *locupletis filiam* posuit in nota sua. — *Ducere*) Turic. Guelf. Camp. *deducere* cum Alm. Praefert Burmannus firmans exemplis Terentii Adelph. IV, 5, 60; Hec. I, 2, 60; Ovidii Fast. III, 689, aliorumque passim occurentibus. Ego errorem interpretor librarii, quum praecederet *ille*. In *deducendo* fere *domus* adiicitur, vel alia fit loci mentio.

III, 11, 21). Etsi enim potest referri ad totum illud *purgandi* negotium, commodius tamen ad *crimina*.

13. *Iuris*) Hoc quidem loco *ius* usurpatur pro statibus legalibus, de quibus vide III, 6, 61, 66. Sed et III, 5, integrum.

Quaeratur) I. non conveniat; cf. III, 5, 3; item VII, 2, 51, et not. ad II, 4, 33.

14. *Constitutum*) Cf. IV, 1, 41.

Scholasticis) Cf. IV, 2, 30, ubi hunc locum ponere oblitus eram.

Pater — recipiat) Hanc legem habes apud Senecam patrem p. 286, 479, et in Declam. Quint. 278, p. 122, vol. IV.

Propinquae (Haec ipsa controversia est inter Quintilianeas 376, p. 380. Quae enim differunt, minoris sunt momenti. Vocatur ibi, quam uxorem imperat pater, *orba dives*. In ipsa autem declamatione, legis fit mentio, qua cogeretur ducere orbam. Hoc spectat ad ius Atticum, quo αἱ ἐπίκληροι proximis agnatis in matrimonium cedere statuuntur. Sed turbatum ni fallor, fuit aliquid, et perperam

ducere vult filiam pauperis educatoris. Lex de expositis [15] ad effectum pertinet; iudicium pendet ex lege abdicationis. Nec tamen semper ex una lege quaestio est, ut in ἀντινομίᾳ, His spectatis apparebit, circa quae pugna sit. Coniuncta defensio est, qualis pro Rabirio, *Si occidisset, recte fecisset; sed non occidit.* Vbi vero multa [16] contra unam propositionem dicimus, cogitandum est primum, quidquid dici potest: tum ex his, quo quidque loco dici expediat, ordinandum. In quo non idem sentio, quod de propositionibus paulo ante, quodque de argumentis probationum loco concessi, aliquando nos incipere a firmioribus. Nam vis quaestionum semper [17] crescere debet, et ad potentissima ab infirmissimis per-

15. *Ad affectum*) Turic. (a pr. manu) *adfectum;* Guelf. Camp. Tarv. *effectum* cum Goth. — *Circa quae*) Turic. a pr. manu *c. quod.* — *Defensio*) Camp. *dissentio* cum Goth.

16. *Quodque*) Turic. a pr. manu *quod.* — *Conc. aliq.*) Turic. a pr. manu inserit *loco.*

17. *Vis*) Iens. (tac. Gesn.) *ius* enim Tarv. Loe. Nostrum Veneta, et correxit Regius; cf. V, 10, 103. — *Semper crescere*) Turic. Guelf. *percrescere* cum Goth. Voss. et edd. ante Gryph. exc. Camp. et Bad. sec. qui *crescere* cum Bal. Andr. et aliquot Burm. edd. *semper* verissime opponitur praecedenti *aliquando.* — *Potent. ab.*) Turic. a pr. manu inserit *si.*

acceptum a rhetoribus latinis in hac lege Attica. Neque enim lege cogi solebat quisquam, ut divitem propinquam, duceret; sed statutum erat, ut proxime accedens genere haberet eam, quae, parentibus mortuis, sola possideret hereditatem, ἐπίκληρος propterea appellata, sed et ἐπίδικος eadem ob lites de ea habenda agitatas. Pauperem vicissim orbam vel ducere vel dotare oportebat agnatos; vid. Hesych. Alberti in v. ἐπίκληρος, ubi ad reliquos ablegamur auctores; item cf. nostrum VII, 4, 24, 39. Apud Libanium quoque pater filium abdicat nolentem ducere eam, quam iubet ille. Opp. Libanii ex ed. Morelli p. 818 sqq.

15. *Αντινομία*) Cf. III, 6, 46, et lib. VII, cap. 7.

Pro Rabirio) cf. §. 9. In eadem causa *intentio* simplex, *defensio* coniuncta.

Si occ. — occ.) Cf. III, 6, 10.

16. *Paulo ante*) §. 10.

Probationum loco) V, 12, 14. Vsus vocabuli *locus* in designanda certae institutionum partis tractatione non infrequens nostro, velut VI, 4, 21; XII, 10, 43, *compositionis locus.* Quo minus attinebat Mosellanum hic de glossa cogitare. Similiter (id quod fieri negabat ille) diserte nos ad priora remittit §. 31.

18 venire, sive sunt eiusdem generis, sive diversi. Iuris autem quaestiones solent esse nonnunquam ex aliis atque aliis conflictionibus: facti semper idem spectant: in utroque genere similis ordo est. Sed prius de dissimilibus, ex quibus infirmissimum quidque primum tractari oportet. Ideoque quasdam quaestiones exsequuti, donare solemus, et concedere. Neque enim transire ad 19 alias possumus, nisi omissis prioribus. Quod ipsum ita fieri oportet, non, ut damnasse eas videamur, sed omisisse, quia possimus etiam sine eis vincere. *Procurator alicuius pecuniam petit ex foenore hereditario:* potest incidere quaestio, *An huic esse procuratorem liceat?* 20 Finge nos, postquam tractavimus, remittere, vel etiam convinci: quaeretur, *An ei, cuius nomine litigatur, pro-*

18. *Conflictionibus*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui *conflictationibus*, male; cf. III, 6, 5 sqq.; sed et hic 34. Alia ratio III, 8, 29. — *Spectant*) Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Geso.) *spectat* cum edd. ante Bad. exc. Camp. et Rusc.

Dissimilibus) Guelf. *similibus*, solus. — *Quidque*) Goth. (tac. Geso.) *atque* cum Voss. 2; cf. §. 9.

Enim) Guelf. Camp. *etiam*.

19. *Quia possimus*) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *q. possumus* (et sic Voss. 2, ubi errat Burm.) cum edd. ante Bad. exc. Camp. qui *quod* (cf. VI, 4, 13) *possimus*.

20. *Tractav. remitt.*) Turic. Guelf. Goth. Camp. inserunt *ea* cum Voss. 2, Basil. *eadem* Goth. 2. Sed Tarv. Ald. *eam*, et hoc refertur ex Alm. (conf. §. 9, 21) probatum Regio. Non necessarium certe; cf. V, 12, 8. Burmannus, *tractare* proprio ICtis more dici absolute sine obiecto, hoc quidem loco mihi non probat, etsi locutionis in genere citans testem locupletissimum Vales. ad Amm. Marc. XXVIII, 4, pag. ed. Gron. 413. — *Procur. — iis.*) Turic. *p. h. s. is;* a sec. manu: *procurator habendus sit is* et sic Guelf. (nisi quod *procuratorem*) Camp. — *Materia*) Turic. Guelf. Camp. *natura* cum Alm. Bodl. Andr. et edd. ante Bad. *materia natura* Goth. (utrumque enim, err. Gesn.) cum Voss. 2, *In Vall.* *expuncta dictione natura legitur materia.* BAD. Cf. II, 8, 12.

18. *Donare*) Cf. III, 6, 8.

19. *Procurator — hereditario*) Cf. IV, 4, 6. De *iure habendi procuratorem* Capper. ablegat ad Institut. IV, 10, adde Dig. III, 3.

20. *Postquam tractavimus, remittere*) Cf. III, 6, 8.

curatorem habendi sit ius? Discedamus hinc quoque: recipit materia quaestionem, *An ille, cuius nomine agitur, heres sit foeneratoris? an ex asse heres?* Haec quo- 21 que concessa sint: quaeretur, *An debeatur?* Contra, nemo tam demens fuerit, ut id, quod firmissimum duxerit se habere, remittat, et ad leviora transcendat. Huic in schola simile est, *Non abdicabis adoptatum: ut hunc quoque; non virum fortem: ut et fortem; non, quicumque voluntati tuae non paruerit: ut in alia*

21. *Nemo — demens*) Turic. *ne mutam vehemens* cum Goth. 2, *n. t. vehemens* Guelf. cum Goth. 1, Bodl. Bal. Alm.

Vt id — leviora) Turic. Guelf. Goth. (err. Gesn.) u. *cum i. q. f. d. s. h. r. illud et l.* Ex Goth. 2, quoque refertur *cum*, sed reliquorum nil. Iens. huic scripturae addit *et* inter *hab.* et *rem*, at sic Loc. Ven. Rusc. *cum*, *et*, *illud* omittere, sed *ad* habere narratur Alm. me quidem incredulo (cf. §. 20, 26). Recepit Regianam constitutionem, quae est nostra, Ald. etsi servans, solus, *et* post *habere*. Sed nostram iam Camp. Non prorsus male Tarv. sic: *u. cum i. f.* (sine *quod*) *d. s. h. et r. illud et ad l.* Equidem ex vetere scriptura haec eruam: *u. cum i. q. f. d. s. h. r. illinc et ad l.*

Tuae) Iens. *eius* cum edd. ante Ald. exc. Camp. Correxit Regius, sed iam MSS. — *Paruerit: ut*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui inserunt *et.* — *Non propter — tal. opt.*) Sic Obr. nisi quod inserit *et* ante *ut propter*, quod ego solus omisi. Vocabula *optionem et ut propter* MSS. mei omittunt omnes cum edd. ante Gryph. Sanam tamen scripturam proposuit Bad. partim quidem, ut ait, e cod. Laurentiano, i. e. Vall. Nec attinet veterum edd. singulas aberrationes recensere. Omnes tamen ter *opinionem*, pro quo Obrechti coniecturam recepi, arridentem et Gesnero. Cob. Cod. in Declam. IV, pro *optionum* dat *opinionum* pag. Burm. 88; cf. §. 53; VII, 7, 6. — *Quaestionum*) Turic. Guelf. *quoestionis;* Camp. *et quaestionis.* An, pro *iuris quaestionum*, antiquitus fuit *inter quaestiones?*

Materia) Cf. III, 8, 53; VII, 4, 24.

21. *Vt id — leviora*) Vid. not. crit. extr.

In schola) Huiusmodi themata quum nimis essent trita et decantata, ne posuit quidem id ipsum, in quo rationem tractandae partis contrariae quum maxime docet. Sunt tales controversiae inter Quintilianeas et M. Senecae, velut p. (Senecae) 332. « Pater et filius fortiter fecerunt. Petit pater a filio, ut sibi cederet » (i. e. optione; est enim lex illa scholastica: *Vir fortis optet, quod volet*; cf. V, 10, 97) « ille non vult. Iudicio contendit; vicit patrem; petit pro praemio statuam patri; patrem ipsum

omnia subiectus sit; *non propter optionem: ut propter optionem; non propter talem optionem.* Haec iuris quae-
22 stionum differentia est. In factis autem ad idem tendentia sunt plura: ex quibus aliqua citra summam quaestionem remitti solent; ut, si is, cum quo furti agitur, dicat, *Proba te habuisse*, *proba perdidisse*, *proba furto perdidisse*, *proba mea fraude*; priora enim remitti pos-
23 sunt: ultimum non potest. Solebam et hoc facere praecipue, ut vel ab ultima specie (nam ea fere est, quae continet causam) retrorsum quaererem usque ad primam generalem quaestionem, vel a genere ad extre-

22. *Tendentia*) Toric. Goelf. Camp. *tenenda*. Sed ille et a pr. manu at mudo pro *ad*. — *Furti agitur*) Turic. *furtia igitur*, a sec. manu *furti arguitur*, et sie Guelf. *f. agere* Tarv. Ald. ut et Iens. (tac. Gesn.) Lec. Ven. Compendia interpretor. — *Proba* — *proba* — *proba*) Turie. a sec. manu *probata* ter, qui et modo a sec. manu *probata* pro *proba te*, quod coniunctim pr. manus. Camp. *te* inscrit bis ante *perd*. et *furto*. Ter idem Iens. cum edd. ante Sto.* quod non debebat reducere Obr. Semel ante *perd*. inserunt Guelf. Goth. (tac. Gesn.) — *Vltimum* — *potest*) Turic. Guelf. Camp. *ultima* (sed hoc Turic. a sec. manu) — *possunt* eum Alm. et edd. anta Ald. Regius nostrum in aliquot exempll. se invenisse testatur.

23. *Praecipue*, *ut vel*) Tnric. Guelf. *praecipere vel*. Ille tamen a sec. manu *vel praecipere*, et sie Camp. An fuit *vel praecipue*, ut mox, nunnisi uuum esset *vel*. Sed vix latum unguem discedendum est a pr. Tur. manu, et haec duo omnem rem complectuntur; *praecipere ve ut vel* Tarv.

Quaererem usque) Turic. Guelf. *quaeremusquae* (hic quidem per E solum). Camp. *querere u*. eum Goth. Tarv. (nisi quod AE). — *Descenderem*) Turic. Guelf. Camp. Tarv. *descendere* cum Goth.

abdicat ». Quintil 258; idem fere thema. Quint. 375. « Proditionis reo patre, alter ex filiis deseruit, alter fortissime pugnavit. Rogavit pater, ot abolitionem snam » (vid. Briss. de V. S. h. v. §. 4) « optaret. Ille fratris imponitatem optavit: et in iudicio affuit patri. Pater absolutus abdicat». Similis ant eadem causa Quint. 371. Satis haec exempla declarant, quo modo quaestiones ad Qu. mentem debeant crescere. *Adoptati* quidem, qui sit abdicandus, nulla in his quae posui, mentio; sed facile vel hoc ad materiam addi potest, quod novam faciet quaestionem.

23. *Praecipue*) Parum assequor huius abverbii vim, post *et* significans *etiam*. Hoc autem, quod *soleret* facere, ad cogitationem pertinet, non ad orationem; cf. §. 5, 6.

Ab ultima specie) Cf. V, 10, 5.

mam speciem descenderem, etiam in suasoriis. Vt deliberat *Numa, an regnum offerentibus Romanis recipiat?* Primum id est genus, *An regnandum? an in civitate aliena? an Romae? an laturi sint Romani talem regem?* Similiter in controversiis. Optet enim vir fortis alienam uxorem. Vltima species est, *An optare possit alienam uxorem?* Generale est, *An, quidquid optaverit, accipere debeat?* Inde, *An ex privato? an nuptias? an maritum habentis?* Sed hoc non, quemadmodum dicitur, ita et quaeritur. Primum enim occurrit fere, quod est ultimum dicendum, ut hoc, *Non debes alienam uxorem optare.* Ideoque divisionem perdit festinatio. Non oportet igitur offerentibus se contentum esse: quaeratur aliquid, quod est ultra, *si ne viduam quidem?* adhuc plus, *si nihil ex privato?* ultimum retrorsum, quod idem a capite primum est, *si nihil ini-*

24 25

24. *Recipiat*) Camp. *aceipiat.* — *Simil. in*) Sic Turic. Guelf. Goth. tac. Gesn.) Reliqui inserunt *et.*

Optet) Guelf. *Optat*, solus. *Enim* subiectum ostendit hanc esse ipsius Qu. fictionem causae alienus; quare nec typis sunt ista distinguenda.

Habentis) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Goth. 2, item 1 (narrante Heusingero, cum Gesn. *habentes* inde retulerit; ipse parum attendi). Et coniecit Gesn. Reliqui *habentem.*

25. *Quaeratur*) Turic. *quaere* cum Alm. (probante Regio) Rusc. (cf. §. 9) Ald.; *quaerat* Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp.; *quaerat igitur* Goth.; *quaeret* Iens. Loc. Ven.; *quaerunt* Tarv. Nostrum et Vall. — *Aliq. — ultra*) Turic. *a. est u.* Bodl. *a. ne u.* cum edd. ante Bad. exc. Camp.

Si ne) Turic. Guelf. Camp. *sit ne* cum edd. ante Bad.

Si nihil) Turic. (a pr. manu) *se n.* — *Est, si nihil*) Turic. Guelf. Camp. omittunt *si* cum edd. ante Bad. In recepta sat multum contra MSS. est novatum. In primis anceps autem, quod *si* dubitandi et quaerendi sensu ter posuerunt; cf. III, 1, 3; sed et VII, 2, 5. Equidem tale quid eruam e prima Turic. manu: *esse, sed quaerere aliquid at ultra, sic ne*

24. *Deliberat Numa*) Vide Liv. I, 18; Dionys. Halic. Rsk. vol. I, p. 362, 3; sed potissimum Plut. Vol. I, p. 63; ubi deliberans inducitur Numa. Hanc materiam rhetoribus frequentatam fuisse, credibile est, non dissimilem cam reliquis; de quibus cf. III, 8, 46.

An quidquid — debeat) Cf. V, 10, 97; VII, 10, 6.

25. *Sed hoc — et quaeritur*) Cf. III, 9, 6.

Si — si — si) Cf. not. crit.

quum? Itaque propositione visa, quod est facillimum, cogitemus, si fieri potest, quid naturale sit primum responderi. Id si, tanquam res agatur, et nobis ipsis re-
27 spondendi necessitas sit, intueri volumus, occurrit. Si id non contigerit, seponamus id, quod primum se obtulerit, et ipsi nobiscum sic loquamur: *Quid, si hoc non esset?* id iterum et tertium, et dum nihil sit reliqui. Ita inferiora quoque scrutabimur, quae tractata faciliorem
28 nobis iudicem in summa quaestione facient. Non dissimile huic est et illud praeceptum, ut a communibus ad propria veniamus. Fere enim communia generalia sunt. Commune, *Tyrannum occidit:* proprium, *Virum tamen*

— *plus eo* — *est nihil.* Vel: *esse, sed quaerere aliquid quod ultra sit ne* etc.

26. *Quid nat.*) Turic. *quod n.* — *Ipsis*) Turic. *ipsi* cum Alm. — *Volumus*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. (nam errorem interpretor, qood Burm. refert *voluimus;* cf. 21, 28) Goth. et edd. ante Ald. exc. Tarv. Reliqui *voluerimus.* Hoc post se exiget, *occurret*, quod nusquam ostenditur in libris. Quod dixi *voluerimus* post se desiderare *occurret*, id adeo certum non est; cf. VII, 2, 15, *convertit.*

27. *Reliqui. Ita*) Turic. *reliquit itaque;* a sec. manu, *reliqui ita quae.* Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) Iens. *r. Itaque* cum edd. ante Gryph. Nostrum Bodl. Bal. referente (si recte interpretor) Gibs. qui tamen in Veneta, quam hisce adiongit, fallitur. Camp. pro *quoque* dat *quaecumque.*

28. *Vt a comm.*) Turic. (a pr. manu) *aut a c.* Alm. omittit *ut;* cf. 26, 38. — *Commune, Tyr.*) Turic. Camp. *Communem t.* Nostrum Goth. Iens. (tac. Gesn.) Vall. Tarv. Reliqui *c. est Tyr.* iubente Regio, qoibuscom Guelf. nisi dormitavi.

Occidit: propr.) Turic. a pr. manu *occidi p.* — *Virum*) Turic. (a pr. ma-

26. *Quod est facillimum*) Pertinet ad praecedens, esse facillimum *videre propositionem*, ne quis forte interpretetur quasi praemissum sequenti, in qoa ratione addi debebat *id* ante *quod*; nec fert *si fieri potest*, qno significatur, non esse facile.

27. *Faciliorem — iudicem*) Nihil opus mutatione, qualem tentat Gesnerus, suadens *facilius — iudicium*, quo res refertur ad deliberationem ipsius orantis, secum rem investigantis. Ostendit Qu. eum, qoi non ultimam solum quaestionem, in qua ipsa causa vertitur, iudici expendendam proposuerit, sed priora quoque, quae deducunt ad eandem, recte tractaverit, optime suam de re sententiam commendatorum iudici, qoi iam intelligat, non huios modo negotii causa aliquid defendi ab orante, sed ex ipsa rerum natura hoc elici et promi, nec aliter in universum posse statui.

28. *Virum — uxor occidit*) « Lex est, qui tyrannum occiderit, Olym-

tyrannum occidit, muliér occidit, uxor occidit. Sole- 29 bam et excerpere, quid mihi cum adversario conveniret, si modo id pro me erat: nec solum premere confessionem, sed partiendo multiplicare: ut in illa controversia, *Dux, qui competitorem patrem in suffragiis vicerat, captus est: euntes ad redimendum eum legati, obvium habuerunt patrem, revertentem ab hostibus; is legatis dixit, Sero itis. Excusserunt illi patrem, et au-* 30 *rum in sinu eius invenerunt: ipsi perseverarunt ire, quo intenderant: invenerunt ducem cruci fixum, cuius vox*

nu) omittit. Ald. *Virintum*, cum posterioribus ante Gibs. ex coniectura, prava illa. De *Viriatho*, hinc alieno, vide praeter alios Appian. Hispan. c. 60; ibique Schweigh.

29. *Captus*) Turic. (a pr. manu) compendium significans *caput* vel *capit.* — *Redimendum eum*) Turic. (a pr. manu) *redēm* (fursan *redemptionem*) *eius.* — *Is legatis dixit*) Turic. Guelf. ommittunt *is* cum Goth. Iens. Loc. Ven. Rusc. Bad. pr. *d. is leg.* Camp.

30. *Perseverarunt*) Turic. *perseverarant.* Camp. *perseveraverunt.* Guelf. Goth. Iena. (tac. Gesn.) *perseverant* cum Loc. Ven. Rusc. — *Pater — conveniunt*) Turic. (a pr. manu) *paterque convenit.* Goth. 2, *p. quod convenit.* Possis hinc eruere: *Quod convenit, proditio — duce: Quaerimus proditorem.* Vt opponantur sibi invicem comperta et dubia in hac caussa. Abruptius est quod interrogatio illa subito inducitur. — *Praedicta — praedicta*) Sic Turic. (a sec. quidem manu prius *prodita*) cum Alm. Goth. 2, Ald.; *prodita — praedicta* Guelf. cum Bodl. Bal. et edd. ante Bad. quo accedit Bas. exc. Camp. qui cum Goth. Vall. *prodita — prodita*, ut reliqui. Nihili est Badii ratio negantis *proditionem* posse indicari nisi factam. Qui *cavere* iubet, is *praedicit.* — *Isse — isse*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad.

pionicarum praemium capito, et quam volet sibi rem a magistratu deposcito, et magistratus ei concedito. Et altera lex, tyranno occiso, quinque eius proximos cognatione, magistratus necato. Alexandrum, qui apud Pheraeos in Thessalia tyrannidem occuparat, uxor sua, cui Thebe nomen fuit, noctu quum simul cubaret, occidit ». Cic. de Inv. II, 49. Satis apparet, hanc materiam in rhetorum declamationibus esse frequentatam, ut potuerit, etiam nominibus non positis, eam significare noster. Rem ipsam qui narraverint recenset omnes Bartholomaeus in Anacharside cap. 35, nec nostri immemor; eorum princeps est Plutarchus in Pelopida. De *proprio* cf. V, 10, 59.

29. *In illa controversia*) Haec ipsa tractatur a Seneca patre Controv. XXII, p. 251; et in Excerptis p. 460.

In suffragiis) Malim abesse *in.*

30. *Cruci fixum*) Cf. Oudend. ad Sueton. Domit. c. 10; qui defendit hanc structuram, quae ipsa est ubi-

fuit, *Cavete proditorem*. *Reus est pater*. Quae conveniunt? *Proditio nobis praedicta est*, *et praedicta a duce*, *quaerimus proditorem*; *te isse ad hostes fateris*, *et isse clam*, *et ab his incolumem rediisse*, *aurum retulisse*, *et* 31 *aurum occultum habuisse*. Nam, quod fecit, id nonnunquam potentius fit in propositione: quae si animos occupavit, prope aures ipsae defensioni praecluduntur. In totum autem congregatio criminum accusantem adiuvat, separatio defendentem. Solebam id, quod fieri

Clam, *et*) Turic. Guelf. *claret* e. (ille a pr. mann *et* nmittit) cnm Alm. Gotb. 2, et edd. ante Rusc. qni nostrum inbente Regin (cf. 25) quod tamen et Goth. Vall. Camp. Tarv. praeferunt; conf. VI, 4, 9. — *Rediisse*) Gnelf. Goth. (tac. Gesu.) *redisse*; cf. *perisse* V, 9, 10.

31. *Nam*, *quod*) Tnric. (a pr. mann) *Namque*.

Potentius) Turic. (a pr. manu) *potentus*. Hnrnm verbnrnm *Nam*, *quod* — *propositione* tenebrae indnctae sunt profecto a corruptela scripturae. Qnod de sententia dubitari posse negat Gesnerus, id ne ipsnm quidem satis confirmatnm videtur. Huc quidem redire eam arbitratnr ille (reliquis obmutescentibos, nec ollam difficultatem testantibus) ut confessio (*quod fecit* scil. adversarius, dietum durissime, ut Gesn. ipse censet, pro eo: quod fecisse adversarium inter otrumque litigantem convenit) dicatnr nnnnunquam potentior fieri in propositinne; sed addit *tali propositione*, si accusator confessionem adversarii propnnat, premat, partiendo augeat. Hnc tamen quam precario fiat, manifestum est. Nec sufficit, quamqnam ingeniosa, Crnsii coniectura reponentis *laedit* prn *fecit*, prnbata Gesnero (Prnbabb. critt. p. 91, 92). Cnnferendus in primis cum nostro est locus V, 13, 12, 13, 14; ubi multa hisce (§§. 29, 30 31) respondentia invenies. Haec comparanti apparebit multitudinem membrorum in propositione esse id ipsnm, qund interdom accusatnri conducere dicator. Qnnd ut existat nobis, ulteriore mutatione npus est, velut tali: *Nam quod laedit*, *ita nnn n. p. f. i. p. Ita* (pro *id*) significabit *eo*, *qnn ostendi*, *modo partiendo multiplicatum*. Premeudn primam illam Turic. scripturam hoc eruimus: *Namque* (vel *Nam quasi*) *caesim ita dicendo n. n. p. f. i. p.* Quamqnam displicere poteat defectus subiecti, nisi forte dicas intelligi in genere quodcumqne obiicimus. Insolentius vncabnlum frandi esse poterat. Legimus aotem IX, 4, 126; XI, 3, 102; *dicendo* per cnmpendium et sequente protinus *non* facile obliterabatur (cf. VI, 3, 71). — *Occupavit*) Sic Turic. Camp. cum Gnth. 2, Vall. et edd. ante Ald. (Gnth. 1, et Guelf. confuse notavi, sed suspicor et ipsos nostrum dare). Reliqui *occuparit* ex Regii coniectura. — *Ipsae*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Goth. 2, Basil. Reliqui *ipsi*.

que apud Senecam in hac Controversia.

Quae conveniunt) Cf. not. crit.

31. *Nam*, *quod* — *propositione*) Cf. not. crit.

et in argumentis dixi, in tota facere materia, ut propositis, extra quae nihil esset, omnibus, deinde ceteris remotis, solum id superesset, quod credi volebam; ut 32 in praevaricationum criminibus, *Vt absolvatur reus, aut innocentia ipsius fit, aut interveniente aliqua potestate, aut vi, aut corrupto iudicio, aut difficultate probationis, aut praevaricatione. Nocentem fuisse confiteris, nulla potestas obstitit, nulla vis, corruptum iudicium non quereris, nulla probandi difficultas fuit: quid superest, nisi ut praevaricatio fuerit?* Si omnia amoliri non poteram, 33 tamen plura amoliebar. *Hominem occisum esse constat; non in solitudine, ut a latronibus suspicer: non praedae gratia; quia inspoliatus est: non hereditatis spe; quia pauper fuit; odium igitur in causa. Quis inimicus?* Quae res autem faciliorem divisioni viam praestat, ea- 34 dem inventioni quoque: excutere, quidquid dici potest,

Mat. ut prop.) Turic. Guelf. Camp. omittunt *ut* cum Goth. et edd. ante Ald. — *Esset*) Turic. (a pr. manu) *esse*.

Superesset) Camp. *superest*. Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *superesse* cum edd. ante Rusc. (cf. 30) *ut* et *superesset* emendavit Regius.

32. *Interveniente*) Iens. (tac. Gesn.) *intus v.* Correxit Regius. — *Obstitit*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *obsistit* cum Alm. sed Camp. *obsit*.

33. *Tamen*) Turic. (a pr. manu) Goth. (tac. Gesn.) *in* cum Alm. Ille (a sec. manu) Guelf. Camp. *en*.

Amoliebar) Turic. (a pr. manu) *moliebar* cum Alm.

Quis inimicus) Camp. *quia* i. solus, neque tamen negligenda scriptura. In recepta enim quum sit interrogatio, valens negationem, hoc ipsum quoque de odio, causa caedis, removetur, neque convenit *rei* propositae exemplum allatum, in quo omnia tamen amolitur defensor. Nam defensor hic loqui putandus est. Eius enim τὸ *amoliri*. Vnde et responsio parata Turnebiano interpreti, qui rationem hic commendatam pugnare censet cum cautione data V, 10, 67. Qui aliquam facinoris patrandi causam in se admittit, is in illum, qui isto loco cavetur, risum non potest incurrere. Sed iam relinquitur, ut, quamquam inimicus, tamen insons huius caedis ostendatur reus. Blanditur eo quoque *quia*, quod bis praecedit idem.

34. *Dici*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Iens. et edd. ante Ald. (quod reduxit Gesn.) exc. Camp. qui *dicitur* cum Guelf. Goth. reliquis. Cui scri-

In argumentis dixi) V, 10, 66 seqq.

32. *Aliqua potestate*) Cf. V, 2, 5.

33. *Quis inimicus*) Cf. not. crit.

et velut reiectione facta ad optimum pervenire. *Accusatur Milo, quod Clodium occiderit: aut fecit, aut non.* Optimum erat *negare;* si non potest, *occidit* ergo, *aut iure, aut iniuria.* Vtique *iure:* aut *voluntate* igitur, aut
35 *necessitate;* nam *ignorantia* praetendi non potest. *Voluntas* anceps est. Sed, quia ita homines putant, attingenda defensio, ut id *pro Republica* fuerit. *Necessitate? subita igitur pugna, non praeparata: alter igitur insidiatus est.* Vter? *profecto Clodius.* Videsne, ut ipsa rerum
36 necessitas deducat ad defensionem? Adhuc, *Aut utique voluit occidere insidiatorem Clodium, aut non.* Tutius, *si noluit. Fecerunt ergo servi Milonis, neque iubente, neque sciente Milone.* At haec tam timida defensio

pturae uti mederetur Dan. (cf. VI, 2, 11) conieeit *prodest* pro *potest* receptum Rollino et Capper. Displicuit *res ea — excutere* per appositionem. Simile est Plin. H. N. XXV, 3: *res tanta videbatur — invenire,*

Reiectione) Camp. *reiectatione;* cf. 18.

Erat) Camp. *erit.*

Vtique — necessitate) Turic. Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. omittunt *i. a. v. i.* cum Alm. Reliqui excusi ante Bad. sec. omittunt *igitur.*

35. *Ita homines*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Obr. Reliqui inserunt *id.* — *Attingenda*) Sic Turic. a pr. manu. Reliqui *adiungenda.* — *Vt ipsa*) Turic. (a pr. manu) *aut i.* — *Deducat*) Turic. *diducat.*

36. *Insid. Clodium*) Turic. Camp. *i. Clodius,*

At haec) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Ad h.* cum Alm.

34. *Velut reiectione facta*) Similitudo petita e iudiciis, ubi inter sortiendum iudices reiiciuntur, quos improbat aliquis litigatorum; vide Ern. in Clave h. v. not. 1; item exempli causa Cic. ad Att. I, 16, *reiectio facta est clamoribus maximis.*

Si non potest) Subiectum fuerit Milo; sin ad patronum referas, ἀπὸ κοινοῦ intelligendus est orator. Neque enim censeo vel subaudiendum *fieri* (cf. I, 4, 11), vel modo scribendum *negari* pro *negare.*

Occidit — iniuria) Restitui diremptionem veterrimorum inter excusos. Alii colon ponunt aut post *ergo,* aut ante idem vocabulum.

35. *Attingenda*) Fit hoc Cic. pro Mil. c. 27 — 30. Minus recte haeret Gesnerus in locutione *defensio ut — fuerit* pro qua requirit *d. ut dicatur — fuisse;* cf. et VII, 2, 36. Causam hanc egerant Scioppius, Vorstius, in primis Schultingius ad Decl. Quintilianeas (citati Drakenborcho ad Liv. V, 55, 5), quorum postremus huc insigniter faciens ponit exemplum Decl. VIII (p. Bip. 153). *Non potest hinc tibi venire defensio, ut hoc sis pro alterius salute commentus.* Ad

detrahit auctoritatem illi, qua recte dicebamus occisum. Adiicietur, *Quod suos quisque servos in tali re facere voluisset.* Hoc eo est utilius, quod saepe nihil placet, et aliquid dicendum est. Intueamur ergo omnia: ita apparebit aut id, quod optimum est, aut id, quod minime malum. Propositione aliquando adversarii utendum, et esse nonnunquam communem eam, suo loco dictum est. Multis millibus versuum scio apud quosdam esse quaesitum, quomodo inveniremus, utra pars deberet prior dicere? quod in foro vel atrocitate formularum, vel modo petitionum, vel novissime sorte diiudi-

37. *Adiicietur*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. ante Gryph. (1544) quo acc. Colin. Vidov. Obr. Reliqui *adiicitur.* — *Quisque*) Turic. (a pr. manu) *quosque.*

Quod minime) Camp. inserit *est.* — *Vtend. et esse*) Guelf. omittit *et*, quae et Turicensis secunda videtur manus. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *u. est et e.* Male.

reliquos causae Milonianae locos; cf. VI, 5, 10.

37. *Adiicetur*) Etsi hoc ipsum factum est a Cicerone, tamen fingitur hic quidem loci res pendere adhuc in consultatione artificis, cuius speciem dat Qu. Propterea futurum potius usurpavit verbi, quam praesens aut praeteritum; cf. IV, 2, 121.

Hoc — utilius) *Hoc institutum excutiendi quidquid dici potest* etc. V, 34. Gesnerus.

Nihil placet) Verbum eadem potestate usurpatur I, 2, 15.

Suo loco dictum) IV, 4, 8.

Atrocitate formularum) « Severitate et rigore illo praeciso: nam *atrocem* etiam in bonam partem sumi, iam Lexica docent (cf. nos ad I, 1, 6; not. crit. extr.) Interim fuerit tamen forte (fortasse), qui maluerit *auctoritatem.* Ceterum de quaestione hac iam laudavit Regius Dig. V, 1, 13; ubi Gajus, *In tribus istis*, inquit, *iudiciis, familiae erciscundae, communi dividundo, et finium regundorum, quaeritur, quis actor intelligatur; quia par causa omnium videtur. Sed magis placuit, eum videri actorem, qui ad iudicium provocasset.* Subiicit Vlpianus l. XIV. *Sed quum ambo ad iudicium provocant, sorte res discerni solet.* GESNERVS. Cf. nos ad IV, 2, 28. Item de formulis III, 6, 69; *modum petitionum* equidem certo non definiam. Neque enim satis in aprico est, *modus* hic mensuram designet an rationem (cf. V, 6, 2); *petitiones* sint proprie dictae, an pro accusationibus (cf. III, 10, 4). Id quidem dubio caret, quod *sortem* inductam recenti aliquo instituto Gedoynus monet in nota versionis, falli eum. *Novissime* non temporis est ultimum sed enumerationis. Philander ad *sortem* ponit locum Servii ad Aeneid. VI, 431, non magnopere huc facientem.

38 catur. In schola quaeri nihil attinet, quum in declamationibus iisdem narrare, et contradictiones solvere, tam ab actore, quam a possessore concessum sit. Sed in plurimis controversiis ne inveniri quidem potest: ut in illa, *Qui tres liberos habebat, oratorem, philosophum, medicum, testamento quatuor partes fecit, et singulas singulis dedit: unam eius esse voluit, qui esset utilissi-*
39 *mus civitati.* Contendunt: quis primus dicat, incertum est; propositio tamen certa. Ab eo enim, cuius personam tuebimur, incipiendum erit. Et haec quidem de
40 dividendo in universum praecipi possunt. At quomodo inveniemus etiam illas occultiores quaestiones? scilicet, quomodo sententias, verba, figuras, colores: ingenio,

38. *Possessore*) Turic. *possessione*. Sed reliqui (quorum et Alm. cf. 28, 50) nobiscum omnes ante Gryph. qui *defensore* cum recentioribus. Hoc otiose coniecit Badius, qui tamen et propius ad antiquam scripturam *propulsore* tentabat. Bal. tacetur cum Vossianis tribus, incuria haud dubie. — *Philos. med.*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. et Ohr. Reliqui inserunt *et*; cf. IV, 2, 24. — *Qui esset*) Turic. a pr. manu *quae e.*

39. *Dicat*) Ponitur et hic in Leidensi coniectura (ni f.) *dicatur* subiecto signo *Pas.* unde Burm. fecit *Passer.* Capp. *Passerat*; cf. VI, 3, 71. Nihili hoc: — *Personam tuebimur*) Turic. a pr. manu *persona utebimur.* — *Possunt*) Turic. dubium *possit* an *possint.*

40. *At quomodo*) Turic. Guelf. Camp. *aliquomodo* cum Goth. — *Quomodo sentent.* Camp.) *quaerenda s.*

38. *In schola — attinet*) Cf. V, 13, 50.

Possessore) Hic quidem nove et satis mirabiliter *possessor* dici videtur pro *defensore*, nulla rei cuiuscumque, quae petatur, habitâ ratione. Deducere potuit sane ad hanc loquendi insolentiam, quod iam tritum fuit *petitorem* usurpare pro *accusatore* (cf. §. 5), cui rationi affine est et consentaneum, *possessorem* appellare eum, qui aggressionem a se amolitur. Nec inauditum hoc in ipso iure civili esse disco, monente amico quodam ICto, qui librum mihi ostendit Friderici Caroli Savinii (Giessae 1803) *de iure possessionis*, ubi complura huc facientia exponuntur §. 8. Horum quidem maxime advertit me locus Dig. V, 1, 62: *Inter litigantes non aliter lis expediri potest, quam si alter petitor, alter possessor sit.* Quamquam Savinius bonis argumentis cavet, ne latius evagetur hic usus; esse enim haec ex libro Vlpiani illo, qui videatur totus spectasse ad ius hereditatis. An tale quid et nostro succurret, quoniam

cura, exercitatione. Non tamen fere unquam, nisi imprudentem fugerint, si (ut dixi) naturam sequi ducem velit. Sed plerique, eloquentiae famam affectantes, con- 41 tenti sunt locis speciosis modo, vel nihil ad probationem conferentibus. Alii, nihil vitare, ea, quae in oculos incurrunt, exquirendo, putant. Quod quo facilius appareat, unam de schola controversiam, non illam sane difficillimam aut novam, proponam in exemplum. *Qui* 42 *reo proditionis patri non affuerit, exheres sit. Proditionis damnatus, cum advocato exsulet. Reo proditionis patri disertus filius affuit, rusticus non affuit: damnatus abiit cum advocato in exsilium. Rusticus quum fortiter fecisset, praemii nomine impetravit restitutionem patris et fratris. Pater reversus intestatus decessit: petit rusticus partem bonorum, orator totum sibi vindicat.* Hic 43

Fere unquam) Toric. *f. eum quam*, a sec. manu *fugere unquam.* Guelf. *fuget u.* Camp. *fugient u.*

Imprudentem fugerint) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *imprudenter fugerit* (nisi quod postremos *impud.*).

41. *Vitare*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Ald. qui *vitantes* ex coniectora Regii. — *Ea, quae.* Toric. *aquae*, a sec. manu *ac q.* cum Guelf. Goth. et edd. ante Ald. *et q.* Camp. Nostrom, ex Regii conj.

Exquirendo) Turic. *exquirendam* cum Goth. Ille a sec. manu *exquirenda* cum Guelf. Camp. et edd. praeter Ieus. Tarv. qui nostrum.

Illam) Libri omnes *ita*. Nostrum e coniectora; cf. V, 10, 64; IX, 4, 135.

Difficillimam) Sic Codd. et veit. edd. Turic. a pr. manu *difficillima.* A Badio inde *difficilem*, quod superscriptum invenerat in Vall. Nostrum tamen et Basil.

42. *Cum advocato — in exsilium*) Interiecta omittont Turic. Guelf. cum Alm.

mox exemplum est hereditatis petendae? Praepositionis *ab* potestatem vide IV, 2, 6.

40. *Vt dixi*) §. 26.

41. *Alii putant*) Tuti ab omni omissione necessarii sibi videntur, operose rimando quae sunt exposita, nec diligenti tractatione indigent. Structura infinitivi *vitare* sine *se* insolentior; quapropter malis fortasse *vitari*. Sed cf. §. 60.

42. *Qui — affuerit*) Cf. V, 10, 107.

illi eloquentes, quibusque nos, circa lites raras sollicitiores, ridiculi videmur, invadent personas favorabiles. Actio *pro rustico contra disertum, pro forti contra imbellem, pro restitutore contra ingratum, pro eo, qui parte contentus sit, contra eum, qui fratri nihil dare ex paternis velit.* Quae omnia sunt in materia, et multum iuvant, victoriam tamen non trahunt. In hac quaerentur sententiae, si fieri potuerit, praecipites, vel obscurae, (nam

44

43. *Pro forti*) Turic. *forte*. Guelf. *forti*. Camp. Goth. (tac. Gesn.) nostrum, reliqui inserunt *viro*.

Imbellem) Camp. *imbecillem* cum aliquot edd.

44. *Trahunt*) Sic Turic. Alm. Palat. Gebh. Primus tamen a sec. manu addit *vel d.* ut sit *tradunt*, et sic reliqui.

In hac) Guelf. *I. hanc*. Iens. *I. hoc* cum edd. ante Bad. Nostrum et in Vall. — *Potuerit*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Bad. Reliqui *poterit*; cf. VI, 4, 14.

43. *Circa lites raras*) Huiusmodi litem, qualis proponitur, raram esse, non quotidianam, quaeve possit saepe oratori, unusquisque videt. Iam prudentiores et Quintiliani similes in talibus causis omnia momenta solent expendere, nihil inexcussum praetermittere; quod ipsum a calidioribus ridetur, tanquam supervacuae diligentiae, quum ultro ibi se offerant rationes et argumenta, ut nulla opus sit sollicitudine. Sic *raras* h. l. *lites*, id quod iam Gesnero visum, nihil habet incongrui, neque indigemus coniectura Obrechtiana, *paratas* l. qua ille maiorem dementiam imputatam prudentibus designare voluit, qui etiam in *paratis* h. e. facilibus, et expositis *litibus* essent sollicti et trepidi. Hic quidem cumulus erroris nostro loco iis non exprobratur. Quod enim Rollinus infrequentiam agendi putat significari in iis, qui quum sollicitiores sint in orando, non totidem, quot leviores illi, possint causas suscipere, id nequaquam probo. Nec satis placet Gesnerus ipse, raritatem causarum accipiens eam, quae sit in delectu faciendo eiusmodi causarum, quales raro in scholis orantur, de quibus fere nonnisi extra scholam cogitatur a viris in ipso pulvere et foro spectatis. Nam *rariores* profecto lites, magis scholae sunt quam fori; et declamatores id maxime indignantur in sobriis istis et diligentibus, quod affluente dicendi materia, qualis est in *raris litibus*, tamen singula perlustrare malunt, et recondita rimari, quam paratis et *innatantibus* ad grandiloquentiam abuti.

Actio) Haeret hic Regius, cui recte Badius *est*, *oritur*, facile subaudiri respondet.

Dare) Placet sane, quod unus hic ostendit Campani liber, *dari*.

44. *Trahunt*) Eleganter pro *secum trahunt*; cf. Drakenb. ad Liv. VI, 8, 6.

In hac) Sc. *actione*. Badius.

Praecipites — obscurae) De prio-

ea nunc virtus est) et pulchre fuerit cum materia, tumoltu et clamore transactum. Illi vero, quibus propositum quidem melius, sed cura in proximo est, haec velut innatantia videbunt, *Excusatum esse rusticum, quod non* 45 *interfuerit iudicio, nihil collaturus patri: sed ne disertum quidem habere, quod imputet reo, quum is damnatus sit. Dignum esse hereditate restitutorem; avarum, impium, ingratum, qui dividere nolit cum fratre, eoque sic merito.* Quaestionem quoque illam primam scripti et voluntatis, qua non expugnata, non sit sequentibus

Et pulchre) Sic Turic. Camp. cum Goth. (qui tamen modo omittit *est* tac. Gesu.) et edd. aute Ald. quo acc. Bad. Gesn. Reliqui *ut*, (quorum et Guelf.) male dirimentes, nec parenthesin agnoscentes (*nam — est.*).

Clamore) Goth. (tac. Gesn.) *materia*.

Haec velut) Turic. Guelf. *et v.*

45. *Quod non interf.*) Ita Turic. Camp. cum marg. Bas. Reliqui *qui n. i. — Restit. avar.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. et edd. ante Gryph. exc. Badio, qui inseruit *non* ex Vall. astipulante Goth. et reliquis. Veterem scripturam reduxit Obr.; cf. IV, 2, 29.

Non expugnata) Turic. *non expugna* cum Alm. Sed ille a sec. manu ribus consule II, 11, 3; de alteris VIII, 2, 18. Futurum verbi *quaerentur* hic quidem nequaquam est praecipientis, sed, non sine dolore, praesagientis Qu. quid facturi sint ii, qui suo tempore vellent eloquentes videri.

Cum materia—transactum) *Transigendi* ut et *decidendi* verbum tam apud Ciceronem, quam apud recentiores *finire* significat, adiuncta notatione libenter aliquo negotio tandem defungentis. Structura varia, et cum accusativo iungendi et adhibendi praepositiones *cum* vel *de*. *Tumultus* ille et *clamor*, utrum agentis sit, an audientium, nulla certa nota apparet; neque enim sufficit quod Gesnerus, audientes si intelligi debuerint *inter tumultum* scripturum fuisse Qu. censet. Plerumque *clamorem* esse laudantium orantem ipse agnoscit; cf. IV, 2, 37.

Propositum — melius) Qui non sunt de numero corruptorum, et speciosa modo sectantium, sed *volunt optima quaeque*; cf. II, 4, 16.

Cura in proximo est) « Ad proxima tantum et obvia pertinet. » Gesnerus.

Innatantia) Cf. X, 7, 28: *innatans illa verborum facilitas in altum reducetur.* Burmannus.

45. *Avarum — qui — nolit*) Priora tria vocabula sunt praedicata subiecti, quod est in *qui — nolit*; subauditur autem *esse*.

Quaestionem — illam) « Intellige *videbunt*. Gesn. *Primam* autem appellat *quaest.* hanc, respiciens ad *sequentibus*, quum *prima* omnium de-

46 locus. At, qui naturam sequetur, illa cogitabit profecto, primo, hoc dicturum rusticum, *Pater intestatus duos nos filios reliquit, partem iure gentium peto.* Quis tam imperitus, quis tam procul a literis, quin sic inci-
47 piat, etiamsi nescierit, quid sit propositio? Hanc communem omnium legem leviter adornabit, ut iustam. Nempe sequetur, ut quaeramus, quid tam aequae postulationi respondeatur? At id manifestum est. Lex est, *quae iubet exheredem esse eum, qui patri proditionis reo non affuerit, tu autem non affuisti.* Hanc propositionem necessaria sequitur legis laudatio, et eius, qui non af-
48 fuerit, vituperatio. Adhuc versamur in confessis; redeat animus ad petitorem: numquid non hoc cogitet

nunc est pugna, ut et Guelf. Camp. cum Bodl. Goth. Vall. unde aliquot edd. errores, sed mearum quidem nullius praeter Basil.

46. *Cogitabit*) Turic. Guelf. *cogitavit.*

Reliquit) Camp. *relinquam.*

47. *Leviter*) Omittunt edd. a Iens. ad Ald. Habet etiam Vall.

Adornabit) Turic. (a pr. manu) *adornavit.*

Iustam) Guelf. *istam*; et sic Turic. quoque videtur, quamquam diremptum *is tam.* Camp. *iustam istam.*

Sequetur) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *sequatur* cum Goth. Iens. Tarv. Regius correxit, sed iam Loc. habet.

Vt quaer.) Turic. Guelf. Camp. *at q.* cum Goth. Iens. Tarv. Regius ut supra. — *Quid tam*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Reliqui inserunt *huic.*

Necessaria) Sic Turic. (a pr. manu) Tarv. Reliqui *necessario.* Necessitas logica iam est in *sequendo* ipso, neque in ceteris addita; quum autem ab invito sit facienda laudatio, bene appellatur *necessaria.* Guelf. a priore *affuerit* ad alterum omittit omnia.

48. *Numquid non hoc cogitet*) Turic. *n. q. non enim c.* a sec. manu

beat tractari in hac causa, quumque sit *generalis*; cf. §. 23, 49, 53: *script.* et *volunt*; vide §. 13, 7, c. 6.

46. *Illa cogitabit*) Subit scribere *ita c.*; cf. not. crit. ad §. 41. Quamquam §. 48, *hoc cogitet.*

Iure gentium) Institutt. I, 2, 1: *ius — quod — naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peraeque custoditur, vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes utantur.* Indicante Capper. vide et Brisson. V. S. voce *ius*, §. 3.

Propositio) Qualem cognovimus lib. IV, c. 4.

47. *Necessaria*) Quam exire non possit defensor eius, qui videatur condemnari ea lege, h. e. rustici,

necesse est (nisi qui sit plane hebes): *Si lex obstat, nulla lis est, inane iudicium est: atqui et legem esse, et hoc, quod ea puniat, a rustico factum, extra dubitationem est?* Quid ergo dicimus? *Rusticus eram.* Sed lex erat: omnes complectitur: nihil proderit. Quaeramus ergo, 49 num infirmari in aliqua parte lex possit. Quid aliud (saepius dicam) natura permittit, quam ut, quum verba contra sint, de voluntate quaeratur? Generalis igitur quaestio, *Verbis, an voluntati sit standum?* Sed enim in commune de iure omni disputandum semper, nec unquam satis iudicatum est. Quaerendum igitur in hac ipsa, qua consistimus, an aliquid inveniri possit,

n. q. nam hic e. Guelf. *n. q. nam hoc c.* Camp. *nam aliquid hic e.* cum Goth. *nam aliud hic non c.* Ald. *Enim* in Turic. per *h* scriptum, cf. VI, 3, 7. — *Habes*) Turic. Guelf. Camp. *heres* cum Alm.

Inane) Iens. (tac. Gesn.) *mane* cum edd. ante Bad. exc. Camp.

Dicimus) Ita Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. ante Bad. Reliqui *dicemus*; cf. 52.

Eram) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *erat.* Sed pr. Turic. manus et *rusticam.*

49. *Aliqua parte*) Turic. (a pr. manu) *aliquam partem.*

Standum) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *instandum.* — *Vnquam*) Goth. (tac. Gesn.) omittit.

Igitur) Omittunt edd. post Camp. ante Ald. improbante Regio.

Possit) Guelf. *potest.*

48. *Nulla lis est*) Cf. V, 9, 3, 4.

49. *In aliqua parte*) Insolita forma pro altera omittente praepositionem, vel, *ab a. p.* vid. not. crit.

Saepius dicam) Excusat repetitam toties *naturae* mentionem; cf. 40, 46.

Sed enim) Hae particulae ostendunt obloquentem sibi; qui iam referat, qua ratione suum argumentum adversarius sit exiturus, cui mox resistere conatur.

Qua consistimus) «In hac ipsa lege, qua oppugnor ego, et de cuius vi disputamus. Vid. de hac iudiciali vocis acceptione Burm. ad Qu. Declam. VI, 9, pag. 136; Apol. Tertull. pag. 392, ubi synonima sunt. Si de animi aequitate *congrediar;* si de fide *compareant* (sic puto legendum, Haverc. *comparem*): si de simplicitate *consistam.*» Gesnerus; vide Declam. Qu. 252, p. 29. «Qua alia lege cum illo *consistere* potuerim.» 370, p. 372: «aliter mecum tibi *consistendum* est.» Quod feminino genere utitur *hac ipsa* cuiusmodi vocabulum praecedit nullum, id inde repeto, quia observabatur animo eius *lex*; cf. V, 10, 105.

50 quod scripto adversetur? *Ergo, quisquis non affuerit, exheres erit? quisquis*, sine exceptione? Iam se illa vel ultro offerent argumenta, *Filius et infans, et aeger non affuit, et qui aberat, et qui militabat, et qui in legatione erat.* Iam multum acti est: posset aliquis non affuisse, 51 et heres esse. Transeat nunc idem ille, qui cogitavit, ut ait Cicero, tibicinis Latini modo ad disertum: *Vt ista concedam: tu nec infans es, nec abfuisti, nec militasti.* Num aliud occurrit, quam illud, *Sed rusticus sum?* Contra, quod palam est dicit, *Vt agere non potueris*,

50. *Se — ultro*) Guelf. *ultro v. s. i.*; cf. ad §. 8, 61.

Filius aff.) Turic. Guelf. *f. enim est et a.* cum Alm. nisi qnod huic tribuitur *nan* inter et atque *a*; (cf. 38, 53) *f. eger n. a.* Camp. cum Goth. *et i. f. est et n. a.* Iens. cum edd. ante Ald. qui *et aeger f. est e. n. a.* Bad. *f. inf. et aeg. n. a.* cum reliquis. Nos *et* inseruimus post *fil.*

Et qui ob.) Turic. (a pr. manu) *ut q. a.* cum Alm.

51. *Tib. Lat.*) Turic. *tibicini L.* cum Iens. (tac. Gesn.) a sec. manu *tibicini Latino* cum Guelf. Bodl. Bal.

Inf. es, nec o. nec mil. Num.) Ita Codd. mei et edd. ante Bad. cum Alm. Recentiores inserunt post *es* haec: *nec oeger eras*, post *mil.* autem *neo in legatiane fuisti.* Bad. tamen nonnisi prius horum. — *Abfuisti*) Turic. *adfuisti* cum Alm. *ffui sti* Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Correxit Regius. Sed habuit iam Vall.

Num) Edd. post Camp. ante Obr. *Non.*; cf. V, 10, 102.

52. *Dicit*) Ita Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. Reliqui *dicet*; cf. 48.

50. *Acti*) Non erat qnod Gesnerus mallet *octum*; vid. not. crit. ad IV, 2, 21.

Passet aliquis) Nan dubito quin reponendum sit *potest a.* neque enim sufficit Obrechti mutatio *possit o.*; cf. VI, 3, 12.

51. *Vt ait Cicero*) Pro Muren. c. 12: *Transit idem ICtus tibicinis latini modo.* Ad quae Ernestus in Clavi: *sensus est: ICtus componit non mado formulam, qua petitar utatur, sed etiam ei, a quo petitur. — Valde verisimilis Graevii — sententio, qui ductam hanc rationem e scena dicit, in qua tibicen histrionum actionem moderabatur, adeoque, ut ICtus ab petitore od eum, unde petebatur, sic ab uno histrione ad alterum se convertebat, et unumquemque cantu tibioe iuvabat.* Idem ad locum ipsum: *Quare Latinus tibicen dicatur, patet e Liv. IX, 30. Nempe Romani civer nulli tibicines, sed e Latinis, ut haruspices omnes ex Hetruscis*; cf. et nostrum V, 11, 9.

Nec infans — militasti) Singula quidem, quae prius posuerat, non hic sustulit, nec opus erat.

assidere potuisti; et verum est. Quare redeundum rustico ad animum legumlatoris: *Impietatem punire voluit, ego autem impius non sum.* Contra quae disertus, *Tu* 53 *impie fecisti*, inquit, *quum exheredationem meruisti: licet te postea vel poenitentia, vel ambitus, ad hoc genus optionis adduxerit. Praeterea, propter te damnatus est pater: videbaris enim de causa pronuntiasse.* Ad haec rusticus, *Tu in causa damnationis fuisti: multos offenderas: inimicitias domui contraxeras.* Haec coniecturalia. Illud quoque, quod coloris loco rusticus dicit, *patris fuisse tale consilium, ne universam domum periculo subiiceret.* Haec prima quaestione scripti et voluntatis continentur. Intendamus ultra animum, videamusque, 54 an aliquid inveniri praeterea possit, quo id modo fiat. Sedulo imitor quaerentem, ut quaerere doceam, et, o-

Assid. pot.) Camp. inserit *non.*

Red. rust.) Ita Turic. Guelf. Obr. Reliqui inserunt *est.*

53. *Optionis*) Tarv. *opinionis*; cf. §. 21.

Praeterea) Turic. Guelf. Camp. *propterea* cum Alm.

Tu in c.) Sic Turic. *T. vero in c.* Guelf. Camp. Goth. Iens. (err. Gesn.) cum Alm. (cf. 56; item mox) Bodl. edd. ante Stoër. Reliqui *T. vero c.*; cf. VI, 2, 30.

Domui) Sic ut Gesn. et Turic. cum edd. ante Leid. exc. Camp. Tarv. Ald. qui *domi* cum Guelf. Goth. et recentioribus quibusdam. Ald. *domus* (cf. modo; item 54). Voss. 2, *domui* cum Goth. *domi.* — *Tale*) Omittit Camp. cum Obr.

54. *Quo — fiat*) Gesnerus praemitti velit *et.* Langnet tamen vel sic appendicula. Turic. (a pr. manu) *quod id modo fiet*, unde subit eruere: *quod hoc modo fiet.* Iam autem sequentis ante *Omnes* pro interiectis habeo, et parenthesis includam nolis. Nec opus fuerit *enim* inserere ante *imitor.* Apparet, Qu. suam ipsius et designare et excusare rationem docendi, ne quis forte accipiat *imitor* (primam personam sing.) quo sensu modo erat *intendamus*, pluralis, respiciens ille ad lectorem vel tironem eloquentiae.

53. *Inquit*) Solus Camp. dat *inquam*; longe melius recepto, ut mihi quidem videtur; cf. 7.

Ambitus) Significatione gloriae petendae; vid. III, 8, 45.

Hoc genus optionis) «Vt, quum praemium liceret tibi optare, peteres restitutionem patris et fratris.» Gesnerus.

Coloris loco) Cf. IV, 2, 88.

54. *Quo — fiat*) Cf. not. crit.

misso speciosiore stili genere, ad utilitatem me summitto discentium. Omnes adhuc quaestiones ex persona petitoris ipsius duximus: cur non aliquid circa patrem 55 quaerimus? dictum non est, *Cui quis non affuerit, exheres erit.* Cur non conamur et sic quaerere, *Num, cuicumque non affuerit?* Facimus hoc saepe in iis con-

Sp. stili gen.) Hoc ipsum Turic. (a pr. manu) nisi quod discerptum: *speciosior est illi g.* Ex Alm. notat *illi* modo Burm. (conf. 53, 58). A sec. ille manu: *speciosiore illo g.* et sic Guelf. Camp. Tarv. cum Goth. Iens. et edd. ante Rusc. qui primos Regii constitutionem exhibet *sp. illo stili g.* obtemperantibus ante Gesn. omnibus, exc. Obr. Hi dant *sp. illo g.*

Duximus) Turic. Guelf. *diximus*, cum Alm. et Iens. (tac. Gesn.) reliquisque edd. ante Ald. Correxit Regius. Sed nostrum Goth. Vall. Camp. — *D. non est*) Sic Turic. cum Alm. Goth. Voss. 2. Reliqui *d. vero* c. Obr. *de nempe et.*

55. *Et sic*) Ita Turic. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. et edd. ante Ald. Reliqui *e. hic.* Turic. tamen a pr. manu *e. si.* Guelf. ab uno *affuerit* ad alterum habet lacunam, ut et Voss. 2. Sed suspicor a me turbatum esse aliquid, ut pro Guelf. notare debuerim Goth. (cf. §. 2, item hac §.). Tum *sic* pro *hic* cedet etiam Guelferbytano.

Num, cuicumque) Turic. *non cumque* (a sec. manu *non cum quis*) cum Alm. *Non* pro *num* habent Tarv. Loc. Ven. Rusc. Sed Tarv. mire *non cum quis* recte *non aff.* Obr. *num cuicumque quis non aff.*

Stili genere) H. e. *scriptionis genere.* Neque hoc exemplo redarguitur, quod monui ad VI, 1, 42. Aliud erat si dixisset *speciosiore stilo.* Videtur iam audire censores Qu. irrisuros, quod tam humilia doceat, hisque se excusat. *Stilus* est quidquid scribitur, hoc quidem loco, opus de praeceptis eloquentiae, quod si minus utile quam speciosum condere voluisset, poterat supersedere operosa hac tenuitate. Novitium nostrum vocis *stili* usum ab hoc Quintilianeo si discernere iubear, hac fortasse optime defungar responsione: *stilus* apud Qu. est *scriptio* (materia), non *scribendi ratio* (forma). Neque hoc loco agit de orantis, sed de praecipientis ambitu eloquentiae, quem vitarit ipse.

Circa patrem) Poterat aliquis tentare *contra p.* (vid. V, 13, 28); cf. §. 55, *apprehendi.* Sed nec opus.

55. *Cui quis non affuerit*) Haec quum sit constans omnium librorum scriptura, a nemine adhuc sollicitata, non tamen possumus in ea acquiescere. Ex qua si ullus sensus elici potest, neque facilis ille erit, neque idoneus. Legendum censeo *quisquis n. a.* Id nempe probatum ivit omnibus iis, quae adhuc disputavit. Vide mihi §. 50. *Ergo quisquis — exheres erit?* Item §. 58. Mutationem quidem violentam nemo dixerit.

Num — non affuerit) Consequens plane est, postquam dubitationem movimus in eo qui non affuerit, ut iam eandem tentemus in altero, cui debebat adesse idem. Sed hic for-

troversiis, in quibus petuntur in vincula, qui parentes suos non alunt, ut eam, quae testimonium in filium peregrinitatis reum dixit, eumque, qui filium lenoni vendidit. In hoc, de quo loquimur, patre quid apprehendi potest? *Damnatus est. Numquid igitur lex ad abso-* 56 *lutos tantum patres pertinet?* dura prima fronte quaestio. Non desperemus; credibile est, hoc voluisse le-

Vt eam, quae) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. *ut ea quae* Guelf. Camp, cum Goth. (*ea* non notat Gesn.) Vall. (errante Burm.) Voss. 2, Colb. Turic. (a sec. manu). *Vt eum qui* Iens. cum edd. ante Rusc. quo acc. Ald. Reliqui *an eum qui* e coniectura Regii. — *Peregrinitatis*) Sic Colb. MS. Ald. Obr. Capper. Etiam Voss. 2, ponunt, sed hunc cum socio suo Goth. et Vall. (err. Burm.) facere suspicor, qui *peregrinationis* (cf. hac §., item VII, 2, 9). Turic. Guelf. Camp. *peregrinantis* cum Alm. et edd. ante Rusc. Reliqui *impietatis* e coniectura Regii. Sueton. Claud. 16, *peregrinantem* pro *peregrinitatem*, vid. Oudend.

Dixit, eumque, qui) Sic margo Basil. *D. eumque* Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) *D. eum qui* Iens. cum edd. ante Rusc. quo acc. Ald. Reliqui *d. an eum qui* coniiciente Regio.

Quid appr.) Turic. Guelf. *quod a.* cum plerisque vett. libris. Correxit nostrum Regius, sed habet iam Camp.

56. *Legumlatorem*) Camp. *legislatorem*; cf. 52.

tasse clarior existat sententia, si *qui* inseramus post *cuicumque*, ubi facillime intercidebat. Huius enim aevi scriptores *quicumque* solent ponere absolute; cf. notam crit. mox ad *eumque qui.*

Qui parentes suos non alunt) Cf. V, 10, 97.

Vt eam, quae — vendidit) Reum peregrinitatis habemus etiam apud Sueton. Claud. 15. Matrem vero ipsam civem filio ex peregrino patre nato civitatem Romanam connubio quoque interveniente non praestare, discimus ex fragmentis Vlpiani Tit. 5, §. 8. Hinc facile concipitur causa, in qua filius matris civis in suspicionem peregrinitatis adductus, ipsius, infensae sibi, testimonio premitur, si, absente, vel mortuo patre, cuius conditio ignorabatur, ipsa arguat, peregrinum fuisse maritum suum. Apparet, quare maluerit Qu. in hoc exemplo parentem facere matrem, quum in altero vendentis lenoni filium consentaneum esset patrem designare. Et decebat utriusque parentis aliquod exemplum poni. Nec tamen in hisce scholasticis controversiis propria Romani iuris ratio quaerenda est, et succurrit lex Atheniensium quoque in peregrinos sancta, qui civitatem usurpassent; de qua vide Hemsterh. ad Hesych. voce ἐπὶ ξένῳ δίκη. Structura autem est expedita et elegans, ut *eam* referatur ad *alunt*, ubi compendifaciebat Qu. longiorem anfractum verborum: *ut si quis eam non alat quae* etc.

Apprehendi) Cf. VI, 4, 18.

56. *Dura — quaestio*) Cf. IV, 5, 5.

gumlatorem, ne auxilia liberorum innocentibus dees- sent. Sed hoc dicere rustico verecundum est, quia in-
57 nocentem fuisse patrem fatetur. Dat aliud argumentum controversiae, *Damnatus proditionis cum advocato exsulet.* Vix videtur posse fieri, ut poena filio in eodem patre, et si affuerit, et si non affuerit, constituta sit. Praeterea lex ad exsules nulla pertinet; non ergo credibile est, de advocato damnati scriptum: (an possint enim bona esse ulla exsulis?) Rusticus in utra-

57. *Controversiae*) Sic Toric. Guelf. Goth. Iens. (err. Gesnero) cum Vall et edd. ante Venet. exc. Camp. ex quo notavi *controversia*, quae est aliquot vett. multarumque, ut et Gesn. recentiorum scriptura probante Regio.
In eodem patre) Ita Toric. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Hic, Regio iubente, *eadem patri* cum edd. ante Gesn. exc. Bad. — *De advocato*) Ita Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Bodl. Voss. 2, et edd. ante Rusc. Hic cum rell. ante Leid. *de non adv.* mox, errore, ni fallor, Leidensis, *non adv.* recentiores, exc. Capper. qui rediit ad Regianam scripturam *de non adv.* Male *non* inseruit Reg.; vid. not. ex.
Rusticus) Turic. Guelf. *scholastica* cum libris omnibus ante Ald. qui nostrum suadente Regio, nisi quod Camp. *scholasticus* cum Andr. et Capper. Re-

Verecundum est) Sententia facile apparet: *verecundiam movet, pudorem incutit.* Au alibi eodem modo dictum sit, nondum invenio. Nam feras etiam *non* appositum post *verecundum*, veluti IV, 5, 19; est: *causa parum verecunda;* cf. de *verecundia* et VI, 3, 33.

Quia) Haud paulo melius legas *qui.*

57. *Dat — controversiae*) Subiectum sententiae est ipsa illa quae sequitur sententia: *Damnatus—exsulet.*

In eodem patre) Si pater ille damnatus fuerit, quum, qui eius causam oraverat, simul exsulet, non potest is quoque puniri, qui non oraverat.

Non ergo scriptum) Quum *lex nulla pertineat ad exsules*, credi nequit legem esse scriptam de advocato damnati, qui necessario est exsul. Hic quidem blanditur eadem quae Gesnero mutatio, *scriptam* pro *scriptum.* Recte tamen manum abstinuit idem. Observabatur Qu. nomen quaestionis *scripti et voluntatis*, unde devenit ad hanc formam: *de advocato damnati non potest quidquam esse scriptum.* Quorum quidem verborum ea est sententia: Exsulis (nam is est advocatus damnati) nulla mentio potuit fieri in ulla lege. At facta esset, si quidquam statueretur in eius commodum, veluti ut solus acciperet hereditatem patris: *an possint enim* etc.

Rusticus — facit) «Quid est *in utraque parte?* Puto *scripti* et *sententiae;* quemadmodum etiam disertus utraque repugnat.» Gesnerus. Hanc equidem omnium optimam esse censeo interpretationem verborum,

que parte dubium facit. Disertus et *verbis inhaerebit*, in 58 quibus nulla exceptio est: et *propter hoc ipsum poenam esse constitutam eis, qui non affuerint, ne periculo exsilii deterreantur ab advocatione; et rusticum innocenti non affuisse* dicet. Illud protinus non indignum, quod annotetur, posse ex uno statu duas generales fieri quae-

gii verum esse emendationem nullus dubito; facile enim *exsulis rusticus* a somnolento librario primum contrahebatur in *exsulisticus*, deinde in notius illud *exsulis scholasticus* abibat, unde tandem fieret, quod tralatitium erat antiquis quoque rhetoribus, *exsulis scholastica*, quasi declamatio quaedam (cf. IV, 2, 30) de exsule. Huic erroris investigationi obstat quidem quodammodo, quod *scholastica* antiquius est in libris quam *scholasticus*. Hoc enim ab emendante esse in Camp. et Andr. plane censeo (cf. V, 13, 19). Sed perperam continuando orationem, vulgaribusque vocabulis assueti multa potuerunt turbare librarii.

58. *Affuerint*) Guelf. Camp. *affuerunt* cum Goth. et edd. ante Bad. Nostrum tamen in Turic. — *Deterr. ab adv.*) Turic. *deteneantur avocatione* cum Alm. ex quo sic Burm. *deterreantur a vocatione* (conf. 54, 62). Suspicor recte abesse praepositionem, qua caret Camp. quoque. De *deten.* cf. Drakenb. ad Liv. XXII, 42, 7. — *Innocenti*) Turic. Guelf. *innocentem* cum Alm. — *Non indignum*) Turic. (a pr. manu) inserit *id.* Guelf. omittit *non*; cf. ad VI, 2, 11, item hic 59.

quae non curant reliqui interpretes. Quamquam non satis apparet, quomodo in *scripto* possit dubium facere rusticus, nisi quod alterum illud scriptum adhibet, quo exsilium irrogatur advocato damnati. Sed id magis tamen spectat ad sententiam. *Vtramque partem* enim trahere eo, *sive affuerit sive non affuerit*, nihil habet sanae sententiae. Gedoynus duas partes agnoscit et in *damnato* et in *advocato*, quamquam is supra cum recentioribus *de non advocato* legit pro *de advocato*. Hoc si volebat Qu. scripsisset *in utroque*. Quidquid est de hac dubitatione, verissimam puto diremptionem Gesneri, qui verba haec: *an — exsulis*, secernit ab illo *dubium facit*, quod vulgo cum iis coniungunt. Sunt ea obiter interiecta ad fulciendum, quod modo erat positum, nequaquam autem spectant ad summam quaestionem, ut de iis potissimum ambigentes possint fingi litigatores. Agitant hi illam nunc quaestionem: An ei patri, qui mox damnatus sit, debuerit adesse filius. Dubium hoc facit rusticus (cf. V, 10, 107), defendit disertus.

58. *Illud — annotetur*) Tantum lucrifactum esse testatur in fine huius tractationis duarum in hac scholastica personarum, ut iam sciamus ex uno statu, scripti et voluntatis, existere duas quaestiones generales; quod memoriae tironum commendat. Hoc enim est *annotetur*. Quod dicit *protinus* non spectat ad initium aliquod tractationis, sed nexum logicum significat; cf. V, 10, 102.

59 stiones, *An quisquis? an cuicumque?* Haec ex duabus personis quaesita sunt. E tertia autem, quae est adversarii, nulla oriri quaestio potest: quia nulla fit ei de sua parte controversia. Nondum tamen cura deficiat. Ista enim omnia dici possent etiam non restituto patre. Nec statim eo tendamus, quod occurrit ultro, *a rustico restitutum.* Qui id subtiliter quaeret, aliquid spectabit ultra. Nam, ut genus species sequitur, ita speciem ge-
60 nus praecedit. Fingamus ergo ab alio restitutum, ratiocinativa atque collectiva quaestio orietur, *An restitutio pro sublatione iudicii stet, et perinde valeat, ac si iudicium non fuisset?* Vbi tentabit rusticus dicere, *ne impetrare quidem aliter potuisse suorum restitutionem uno praemio, nisi patre perinde, ac si accusatus non es-*

59. *Possent*) Guelf. Camp. *possunt.* — *Non restituto*) Turic. Guelf. omittunt negationem cum Alm.; cf. 58; VII, 2, 25.

Qui id) Turic. (a pr. manu) *quid.* Suspicor fuisse a Qu. solum *qui.* Alterum pronomen *id* sensui officit. *Quid* pro *quod*, mox *quod* pro *qui* consueti errores; cf. 55; VI, 4, 21.

Species seq.) Turic. *speciae s.* a sec. manu *speciem*, et sic Guelf. Camp. cum edd. ante Rusc. Nobis addicunt Goth. Voss. 2, Vall., recte intuenti etiam Turic.

60. *Iud. stet, et*) Turic. *iudici iste et*, a sec. manu nostrum, cum Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Bodl. Bal. Voss. 2, et edd. ante Basil. quae prima ex margine Badii accivit *sit* pro *stet*, coniecturam Regianam.

Patre — revocato) In priore vocabulo Turic. (a pr. manu) *patrem*, et sic

59. *Ex duabus personis*) Id est, patris et rustici.

De sua parte) «De parte quam ex paterna hereditate vult capere.» Capp.

Qui id) Cf. not. crit.

60. *Pro sublatione iudicii stet*) Hic quidem verbi *stare* usus insolens est, affinis tamen ei ubi dicuntur *stare alicui* ii qui satisfaciunt, ei sufficiunt. Interpretor *an expleat locum sublationis iudicii.* Nec sunt tollendae insolitae locutiones, sed notandae interim, dum exemplis confirmentur.

Potuisse suorum) Facile quidem hic intercidebat *se.* Neque tamen acta prorsus est causa huiusmodi infinitivorum, an Graeco more possint carere reciproco *se*, quod nostro quidem loco abest ab omnibus libris. Et sane exemplis multis huius saltem aevi scriptorum defendi posse Graecismum censeo; cf. VII, 3, 1. Male in hac re investiganda miscent exempla ubi infinitivus *esse* subauditur, cum alteris, cuiusmodi nostrum, ubi expressus est is modus. Neque enim dubium quin participia praeteriti et futuri, ad quae intelligitur *esse*, saepissime itemque eleganter ponantur sine pronomine. Parum cavit hanc confusionem Draken. ad Liv. XXXIV, 11, 7.

Vno praemio) Quod igitur prae-

set, revocato: quae res advocati quoque poenam, tanquam is non affuisset, remiserit. Tum venimus ad id, 61 quod primum occurrebat, *a rustico esse restitutum patrem.* Vbi rursus ratiocinamur, *An restitutor accipi debeat pro advocato, quando id praestiterit, quod advocatus petiit; nec improbum sit pro simili accipi, quod plus est.* Reliqua iam aequitatis sunt, *utrius iustius sit de-* 62 *siderium?* Id ipsum adhuc dividitur, *etiamsi uterque sibi totum vindicaret; nunc utique, quum alter semissem, alter universa, fratre excluso.* Sed, his tractatis etiam,

Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Iens. In altero idem a pr. manu *revocato* (sed hic solus praemisso *esse*, non *esset*) et sic Iens. (err. Gesn.). Mox Guelf. Camp. Goth. Voss. 2, *revocatum*, et Turic. a sec. manu *esset revocatum.*

61. *Venimus*) Ita Turic. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil. Guelf. non notavi. Reliqui *veniemus*; cf. §. 52; VII, 2, 15. — *Esse restitut.*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *rest. esse.* Goth. (tac. Gesn.) *esse patr. rest.*; cf. 50; VII, 2, 8. — *Vbi rursus*) Goth. (tac. Gesn.) *Vnde rursum* cum Voss. 2, nec tamen ex hoc *rursum*, quod vicissim est in Camp., sed cum *ubi.* — *An restitutor*) Sic Turic. (nisi quod *restitutus*, ut et Alm.) Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil. quo accedunt Obr. Roll. Capper. Reliqui inserunt *rusticus.*

62. *Aequitatis*) Turic. Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. *aetatis* cum Alm. Voss. 2; nostrum dare narratur Vall.

Sunt) Turic. Camp. *est* cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Rusc. qui sequitur Regii coniecturam. Alm. *sunt* dare narratur (cf. 58; VII, 2, 3). Verum esse singularem equidem vix dubito, sive interciderit inter Reliqua *aequitatis* vox ipsa *quaestio*, sive, quod potius, subaudiatur, ut struitur genitivus statuum; cf. III, 10, 4. Plurali *sunt* ipsa quoque sententia minus fit commoda, hunc in modum: *Reliqua causae, iam pertinent ad aequitatem*, nec quidquam sequitur nisi unum illud de iusto desiderio. Singularis *est* convenientiorem habet sensum: *Iam (recensitis omnibus, quae prius debebant excuti) quaestio aequitatis reliqua est, i. e. restat*; cf. femininum sine substantivo V, 10, 105. — *Hab. magn. mom.*) Sic Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. quo acc. Gryph. Reliqui *m. m. h.* (quibus ascripsi et Camp.). Tarv. *h. e. m. m.* — *Qual. quae alt.*) Turic. Guelf. Camp. omittunt *quae* cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Basil. Equidem verissimam censeo emendationem Gesneri, omisso *quae* post *qual.* inserentis *et*, quod inde facillime excidebat. Ita coniectura erit instrumentum qualitatis, alterius status.

mii loco sibi concessum dicit rusticus, ea est sublatio iudicii, non venia data recte damnatis. Ea enim quum duobus data fuisset, duplex erat praemium, non unum; quo amplius ei non debebatur.

61. *Improbum*) I. e. parum modestum.

62. *Sunt*) Cf. not. crit.

habet magnum momentum apud iudices patris memoria, quum praesertim de bonis eius quaeratur. Erit ergo coniectura, *Qua mente pater intestatus decesserit?* Sed ea pertinet ad qualitatem, quae alterius status instru-
63 mentum est. Plerumque autem in fine causarum *de aequitate* tractabitur, quia nihil libentius iudices audiunt. Aliquando tamen hunc ordinem mutabit utilitas: ut, si in iure minus fiduciae erit, aequitate iudicem praeparemus. Nihil habui amplius, quod in universum prae-
64 ciperem. Nunc eamus per singulas causarum iudicialium partes, quas ut persequi ad ultimam speciem, id est, ad singulas lites controversiasque non possum: ita de generalibus scribere licet, ut, quae in quemque sta-

64. *De gen.*) Turic. Guelf. Camp. *in q.* cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius. Suspicor a Qu. fuisse sine ulla praepositione: singulis quidem causis non licet scribere (scil. praecepta); ut generalibus licet. Nisi forte malis: *ita generalius*. Sed et ipsa codd. scriptura ferri potest; cf. VII, 2, 15. — *Quemque*) Sic Turic. Guelf. Camp. (nisi quod hic *quemcumque*) Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Bodl. Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Basil. Obr. Reliqui *quem*. Malè; cf. IV, 1, 46. — *Ab hoc*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. Vall. et edd. ante Rusc. corrigente Regio, quocum reliqui *hac*. Contortius ad *quaestionem* relatum. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, *exordiar*.

Quae — instrumentum est) Coniecturam, quae hic fiat, non tam sua causa, quam relate ad qualitatem, moveri, ostendit scriptor, quomodo et supra III, 6, 43, in scripti et voluntatis statu ait *coniecturam* aliquando accipi. Dum coniectura assequi conamur, quid, si testari voluisset, testaturus fuisset pater, id ipsum agimus, ut aequitatem exquiramus, quam secuturus fuisse videatur pater rustici. Ita fit, ut ad *aequitatem*, i. e. qualitatem (est enim aequitas species qualitatis, quae est genus), omnis haec redeat coniectura. Minus tamen perspicue qualitas appellatur instrumentum status, cum sit ipsa status. Expeditius est quod *persona* dicitur pertinere ad *instrumenta* qualitatis III, 6, 25, quo loco hic utitur Capper. Quam varie *instrumenti* vocabulum ponat noster, vidimus ad IV, 2, 55; cf. hic not. crit.

63. *Quia audiunt*) Goth. (tac. Gesn.) et Campani, solorum, scriptura *qua — audiunt* longe elegantior videtur. Fortasse et *quo* repones.

Mutabit utilitas) Cf. II, 13, 3.

64. *Ad ultimam speciem*) Cf. VII, 1, 23.

tum frequentissime incidant, tradam. Et, quia natura prima quaestio est, *factumne* sit, ab hoc ordiar.

II. Coniectura omnis aut *de re*, aut *de animo* est. Vtriusque tria tempora, *praeteritum, praesens, futurum. De re* et generales quaestiones sunt, et definitae, id est, et quae non continentur, et quae continentur. *De* 2 *animo* quaeri non potest, nisi ubi persona est, et de facto constat. Ergo, quum *de re* agitur, aut, *quid factum* sit, in dubium venit, aut, *quid fiat*, aut, *quid sit futurum*: ut in generalibus, *An atomorum concursu mundus* sit *effectus? an providentia regatur? an sit aliquando casurus?* in definitis, *An parricidium commiserit Roscius? An regnum affectet Manlius? An recte Verrem sit accusaturus Q. Caecilius?* In iudiciis *praete-* 3 *ritum tempus* maxime valet; nemo enim accusat, nisi quae facta sunt. Nam, et quae fiant, et quae futura sint, ex praeteritis colliguntur. Quaeritur et, *Vnde quid ortum?* ut *pestilentia, ira deum, an intemperie caeli, an corruptis aquis, an noxio terrae halitu?* Et, *Quae causa facti?* ut, *Quare ad Troiam quinquaginta reges navigaverint, iureiurando adacti, an exemplo moti,*

1. *Et quae continentur*) Omittunt Turic. Guelf. cum Alm.
2. *Fiat*) Turic. Guelf. *sit* cum Goth. *Fit* Iens. Tarv. Ald. Omittit *aut quid fiat* Camp., et sic ortam censeo antiquitus vulgatam protinus aberrante oculo ad *quid sit futurum.*
Aut, quid sit) Medium omittunt Iens. et edd. ante Bad.
An sit al.) Turic. Guelf. Camp. *aut s. a.* Iens. (tac. Gesn.) *a. si a.*
3. *Nam, et quae*) Omittunt *et* Turic. Guelf. Camp.
Ira) Hoc omittere narratur Alm. habet Turic. (cf. VII, 1, 62, item hic 5).
Facti) Turic. Guelf. Camp. *facit.*

1. *Non cont. — cont.*) Non continentur ipsius in qua oriuntur rei finibus generales, continentur autem finitae.

2. *Roscius — Manlius — Caecilius*) Primum et postremum quaere in oratt. Ciceronis, medium vid. ad V, 9, 13.

an gratificantes Atridis? quae duo genera non multum 4 inter se distant. Ea vero, quae sunt *praesentis temporis*, si non argumentis, quae necesse est praecessisse, sed oculis deprehendenda sunt, non egent coniectura: ut, si apud Lacedemonios quaeratur, *An Athenis muri fiant?* Sed et illud quod potest videri extra haec positum, coniecturae genus, quum de aliquo homine quaeritur, *quis sit?* ut est quaesitum contra Vrbiniae heredes, *si is, qui tanquam filius petebat bona, Figulus esset, an* 5 *Sosipater?* nam et substantia eius sub oculos venit, ut non possit quaeri, *an sit?* quomodo an ultra oceanum; nec, *quid sit?* nec, *quale sit?* sed *quis sit?* Verum

4. *Illud quod potest*) Sic Turic. Camp. cum Alm. *I. quidem p.* Guelf. Reliqui omittunt *quod.* — *Haec*) Sic Turic. Guelf. Reliqui *hoc*, quamquam Voss. 2 *haec* dare narratur, quem ego permutatum puto cum Alm.

Positum) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2. Reliqui *propositum.* — *Quis sit*) Turic. Guelf. Camp. *quid s.* cum Goth. Vall. et edd. ante Venet. quo acc. Stoër. Chouet. Leid. Burm. — *Si is, qui*) Turic. Guelf. *si quis.* Alm. *quis qui* (cf. §. 3, 6). — *Bona, Fig.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *Clusinius* iussu Philandri Castilionei.

5. *An ultra*) Ita Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Rusc. quo acc. Ald. Obr. Reliqui omittunt *an*, corrigente Regio. Inseri insuper *quaestio* ante *an* in Goth. narrat Gesn. — *Sed, quis sit*) Turic. Guelf. *s. quod s.* cum Goth. Voss. 2. *S. quid s.* Camp. Nobiscum faciunt Iens. et edd. ante Bad. exc. Rusc. quo acc. Gesn. Bip. Réliqui ex conj. Regii *s. an quid s.*

3. *Duo genera*) Scil. quaerendi *Vnde quid ortum*, et *quae causa facti.*

4. *An Athenis muri fiant*) « Vid. Nep. II, 7, 2 ». Gesn.

Sed et — coniecturae genus) Illud quoque est coniecturae genus, quod, quum videatur alienum a reliquis hisce, malit fortasse aliquis referre ad *qualitatem*; cf. §. 7. Malis fortasse pro *Sed* scribere *Est* (frequenti τῶν *est, et, sed* confusione) cf. §. 11.

Si is, qui) Non dubito quin expungendum sit *si*, natum ex viciniis; cf. not. crit. Causam Vrbinianam vide ad IV, 1, 11.

5. *An ultra oceanum*) Cf. III, 8, 16.

Quid — quale) Proprie iam non respicit ad *hominem*, ut dici debeat *qualis* potius quam *quale*; sed cavet errorem, ne forte quis credat *quid* (finitonem) hic quaeri, neve *quale* (qualitatem), agnoscatur autem *coniectura*, in hac quaestione, *quis sit.*

hoc quoque genus litis ex praeterito pendet, *An hic sit ex Vrbinia natus Clusinius Figulus*? Fuerunt autem tales nostris etiam temporibus controversiae, atque aliquae in meum quoque patrocinium inciderunt. 6 Animi coniectura non dubie in omnia tempora cadit, *Qua mente Ligarius in Africa fuerit? Qua mente Pyrrhus foedus petat? Quomodo laturus sit Caesar, si Ptolemaeus Pompeium occiderit?* Quaeritur per coniecturam et qualitatem circa modum, speciem, numerum, *An sol maior, quam terra? Luna globosa, an plana, an acuta? Vnus mundus, an plures?* 7 Itemque extra naturales quaestiones, *Maius bellum Troianum, an Peloponnesium? Qualis clypeus Achillis? An unus Hercules?* In iis autem, quae accusatione ac defensione constant, unum est genus, in quo quaeritur et *de facto*, et *de auctore*. Quodinterim coniunctam quaestionem habet, et utrum-

6. *Conj. et qualitatem*) Sie Turic. Guelf. Camp. (nisi quod hic *qualitate*) cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. qui *conj. qualitas*, e coniectura Regii. Mox a Badio inde *c. et quantitas et qualitas*, ipso coniiciente. Alm. dara narratur *c. et qualitas* me quidem incredulo (cf. §. 5, 12).

7. *Peloponnesium*) Ita Tarv. *Peloponensium* Turic. Camp. cum Alm. Goth. et edd. ante Ven. quo acc. Ald., nisi quod hi *peloponnensium*. Guelf. *peloponnessum*. Reliqui *Peloponnesiacum*, coniiciente Regio.

6. *Pyrrhus foedus*) Cf. II, 16, 7.

Ptolomaeus Pompeium) Cf. III, 8, 56.

Quaeritur — qualitatem) Quae iam est positurus, qualitatis quoque *esse sentiens*, adiicit illi *coniecturae* mentioni alteram *qualitatis*, sicuti modo VII, 1, 62, coniecturam, quam ibi designaret, pertinere ad qualitatem monebat. Sic et ubi de industria *qualitatem* tractat (c. libri hui. 4, §. 16, 41), quantitatem tam quae modi sit quam quaa numeri subiacere docet *qualitati*. Neque habuit male veterem orandi praeceptorem huiusmodi divisarum suae artis partium, ut hic *coniecturae* et *qualitatis*, coniunctio, immo confusio, ut iam pridem intelleximus; cf. V, 14, 12. *Quaeritur circa modum*, non minus recte dicitur quam *qu. de verbis* (VII, 1, 13); *de idoneo* (VII, 4, 39); *inter duas leges* (ib. 42). Ita non cogimur quidquam movere in vetustissima scriptura.

7. *Vnum est genus*) Scil. coniecturae; cf. §. 4. *Vnum* autem refertur ad *alterum* §. 8.

que pariter negatur : interim separatam, quum et, *factum sit, necne?* et, si de facto constet, *a quo factum* 8 *sit?* ambigitur. Ipsum quoque factum aliquando simplicem, quaestionem habet, *an homo perierit?* aliquando duplicem *veneno, an cruditate perierit?* Alterum est genus *de facto* tantum, quum, si id certum sit, non potest de auctore dubitari: tertium *de auctore* tantum, quum factum constat; sed, a quo sit factum, in 9 controversiam venit. Et, quod tertio loco posui, non est simplex. Aut enim reus fecisse tantummodo se negat, aut alium fecisse dicit. Sed ne in alterum quidem transferendi criminis una forma est. Interdum enim substituitur *mutua accusatio*, quam Graeci ἀντικατηγορίαν vocant, nostrorum quidam *concertativam.* Interdum in aliquam personam, quae extra discrimen iudicii est, transfertur, et alias certam, alias incertam. Et, quum in certam, aut in extrariam, aut in ipsius, qui periit, 10 voluntatem. In quibus similis, atque in ἀντικατηγορία, personarum, causarum, ceterorum comparatio est: ut Cicero, pro Vareno in familiam Ancharianam; pro Scauro circa mortem Bostaris, in matrem avertens

8. *Foctum constat*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *f. constet* cum edd. ante Gryph. Male.
Sit factum) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *f. s.*; cf. VII, 1, 61, hic §. 18.

9. *Extrariam, aut*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) inserunt *vitom* cum Alm. Bodl. Vall. Voss. 2, et edd. ante Bad. Pro *extrariam* Goth. (tac. Gesn.) et Voss. 2, *exemplariam*, quamquam prior *explariam*; cf. VII, 1, 55, hic §. 17. — *Periit*) Turic. Guelf. *petit* cum Goth. Voss. 2, Andr. Iens. Tarv. Ald. Reliqui *perit* ante Bad. Sed Camp. nisi dormitavi, ipsum nostrum. Etiam §. 14, Turic. (a prima manu) et Alm. *perit.*

10. *Motrem*) Turic. Guelf. Camp. *mortem* cum Goth. Voss. 2. Hic sensus ab *Et, quum in certam* — ad *crimen facit*, nondum ad liquidum est perdoctus. Primum enim potest videri levius (quamquam ipse vix est ausus) expunxisse Regius *vitom*, deinde nemo attendit, quomodo

9. *Mutua accusatio*) Cf. VII, 1, 3. 10. *Matrem*) Cf. not. crit.

crimen, facit. Est etiam illud huic contrarium com- 11 parationis genus, in quo uterque a se factum esse dicit: et illud, in quo non personae inter se, sed ipsae res colliduntur, id est, non, *uter fecerit?* sed, *utrum factum sit?* Quum de *facto* et de *auctore* constat, de *animo* quaeri potest. Nunc de singulis. Quum pariter negatur, hoc modo: *Adulterium non commisi. Tyrannidem non affectavi.* In caedis ac veneficii causis frequens est

exempla coirent cum praecepto, deoique *matrem*, repositum pro *mortem*, quod est in meis quidem scriptis, *unde* sit requiro. Et iactura quidem illa τοῦ *vitam* non caret excusatione, quoniam errori omnia sunt obnoxia loca, in quibus continuantur et stipantur literae I M A V nec recusat *aut in* abire in *vitam*. Nec sina salebris est, quod *quum crimen transfertur in personam, transfertur in voluntatem*. Exspectabas post *extrariam* non quidem *vol.*, sed iterum *personam*. Exempla autem qualia tandem nobis proponuntur? *Anchariana familia* subit in locum *Vareni* (cf. IV, 1, 74), ubi possis sane agnoscere *extrariam voluntatem non ipsius qui periit*. Sed *mater Bostaris* (modo huius intelligatur mater) quod nobis sufficit exemplum *voluntate* sua *pereuntis*? Neque enim matris mors anquiritur, sed ipsius Bostaris. Geminus nostro locus est paulo infra §. 23, 24, ubi *voluntaria* profecto est *mors*. Sed dubitare licet, an plane nostrum causarum genus voluerit repetere Qu. Vix mihi sufficio, sed proferam tamen, quae omnia tentans extudi. Si servos habeas interfectores utrobique et in *Vareno* et in *Bostare*, poterunt Anchariani esse alieni, Bostaris proprii pereuntis. Quod *ut* contingat, *mater* illa removenda est, cessura fortasse nomini servili: *Myrto*, *Mithram*. Neque enim dubito quin *matrem* (pro *mortem* Codd.) invexerit aliena vetustissimorum editorum curiositas. In prioribus legemus: *Et quum in certam, aut in extraria sitam aut in ipsius qui periit voluntate*. *Personam sitam* minus moror, quoniam servi intelliguntur; sed displicet *voluntate*, ubi exspectabas *potestate*. Deinde obstat tamen alter, quem dixi, locus, ubi *sua manu* pereunt; cf. V, 9, 11. De Bostare V, 13, 28.

11. *Pariter negatur*) Ita Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss, 2, et edd. ante Rasc. Reliqui inseruut *utrumque*, iubente Regio. — *Adult. non comm.*) Turic. (a pr. manu) omitlit *non* cum Alm.; cf. VII, 1, 45.

11. *Est etiam illud — genus*) Structura est qualis VI, 1, 50; VII, 4, 9.

Nunc de singulis) « Adhuc enim modo breviter, quid quaeri possit in causis coniecturalibus, proposuit. Nunc incipit retractare quae a s. inde 7 posuerat ». Gesnerus.

Pariter negatur) Opponit *pariter negantem* ei qui *divisione* utatur, quae est mox hac ipsa §. Verbum facile

illa divisio, *Non est factum: et, si est factum, ego non* 12 *feci.* Sed, quum dicimus, *Proba hominem occisum*, accusatoris tantum partes sunt: a reo nihil dici contra, praeter aliquas fortasse suspiciones, potest, quas spargere quam maxime varie oportebit: quia, si unum aliquid affirmaris, probandum est, aut causa periclitandum. Nam, ut, quum inter id, quod ab adversario, et id, quod a nobis propositum est, quaeritur, videtur utique alterum verum: ita everso, quo defendimur, reliquum 13 est, quo premimur. At, quum quaerimus de ambiguis signis *cruditatis*, et *veneni*, nihil tertium est: ideoque utraque pars, quod proposuit, tuetur. Interim autem *ex re* quaeritur, *veneficium fuerit an cruditas?* quum aliqua ex ipsa citra personam quoque argumenta du- 14 cuntur. Refert enim, *convivium praecesserit, an tristitia? labor, an otium? vigilia, an quies? Aetas* quoque

12. *Nam, ut, quum*) Turic. (a pr. manu) Goth. (tac. Gesn.) Camp. omittunt *ut* cum Alm. Voss. 2.

Everso, quo) Turic. e. *quod.* Alm. *averso quod* (cf. VI, 24). Guelf. Camp. Obr. *ex adverso quoque* (et hoc Turic. quoque a sec. manu). Goth. Voss. 2, *everso uno.* Tarv. Rusc. *ex adverso quo.* Iens. Loc. Ven. *ex everso quo.* Nostrum Vall. Ald. Bad. pr. item Gesn. nisi quod inscrit *uno.* Reliqui, suadente Regio, *ex adverso unum est quo.*

Defendimur) Turic. Guelf. Camp. *defendere* cum Goth. Alm. Voss. 2, Obr. *Defenderemur* Vall. ref. Badio, me vix credente; cf. VI, 2, 20, hic §. 24.

13. *Tertium*) Guelf. *certum.*

14. *Labor, an otium*) Turic. Guelf. Camp. *laborantium* cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius, egregie. — *Periit*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, Obr. Reliqui *perierit.*

subauditur ad *hoc modo sive fit*, sive ipsum, quod modo erat, *negatur.*

12. *A reo — potest*) Negat reus eum, qui sit mortuus, occisum; nec temere certum mortis genus designabit, ne forte teneatur quasi confessus, si hoc probare non potuerit. Respondet huic § 13: *At quum quaerimus — nihil tertium est.*

Videtur utique alterum verum) Cf. V, 10, 69, qui locus ut a nostro lucem accipit, ita huic vicissim ministrat.

14. *An tristitia*) Quantivis pretii est Philandri coniectura, praemittentis hisce vocem *laetitia*, de cuius ego veritate non dubito. Tum *conv.* accipis accusativum.

eius, qui periit, discrimen facit. Interest, *subito defecerit, an longiore valetudine consumptus sit?* Liberior adhuc in utramque partem disputatio, si tantum subita mors in quaestionem venit. Interim ex *persona* probatio 15 *rei* petitur, *ut propterea credibile sit, venenum fuisse, quia credibile est, ab hoc factum veneficium:* vel contra. Quum vero *de reo* et *de facto* quaeritur, naturalis ordo est, ut prius factum esse accusator probet, deinde a reo factum. Si tamen plures in persona probationes habuerit, convertit hunc ordinem. Defensor autem prius 16 negabit esse factum: quia, si in hac parte vicerit, reliqua non necesse habet dicere; victo superest, ut tueri se possit. Illic quoque, ubi *de facto tantum* controversia est, quod si probetur, non possit de auctore dubitari, similiter argumenta et ex *persona*, et ex *re* ducuntur, sed in unam facti quaestionem: sicut in illa controver- 17 sia (utendum est enim et his exemplis, quae sunt discentibus magis familiaria), *Abdicatus medicinae studuit. Quum pater eius aegrotaret, desperantibus de eo*

15. *De reo*) Turic. Camp. *de re* cum Alm.
Persona) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui *personam* coniiciente Badio. — *Convertit*) Sic Turic. Guelf. Goth. Iens. (Iac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Bad. exc. Camp. Reliqui *convertet*; cf. VII, 1, 61.

17. *Vtendum est enim*) Turic. *aūdum e. habet.* Guelf. *aut dum e. habet.* Proclivis error τοῦ *habet* pro *enim*; cf. VII, 1, 48. — *Si is potionem*) Turic. Guelf. *suspitionem* cum Alm. *Si is* omittit Camp. — *Datam bibisset*) Turic. (a sec. manu) inserit *eum*. Guelf. ins. *cum*. An fuit *combibisset*?

Liberior adhuc) Comparativo subiicitur *adhuc*, contra quam dixi ad II, 19, 2; cf. II, 10, 2; VIII, 5, 34; XII, 10, 7.

15. *In persona*) Structura veteribus satis frequens, ubi solemus hodie vulgo usurpare *de* pro *in*; cf. F. A. Wolfius in Epistola ad Valerum, eius Annotationibus in Aristot. Rhetorica subiuncta p. 211; item VII, 4, 42.

17. *Et his*) Non satis placet *et*. An erit *etenim* (etsi hoc vocabulum alibi apud nostrum me reperire non meminі; cf. VII, 4, 5. De structura postponendi, cf. Ern. ad Horat. Turs. p. 234 — *est?* An: — *et hic?* De re cf. V, 10, 96.

ceteris medicis, adhibitus, sanaturum se dixit, si is potionem a se datam bibisset. Pater, acceptae potionis epota parte, dixit, venenum sibi datum: filius, quod reliquum erat, exhausit: pater decessit: ille parricidii 18 *reus est.* Manifestum, quis potionem dederit, quae si veneni fuit, nulla quaestio *de auctore*: tamen, *an venenum fuerit*, ex argumentis a persona ductis colligetur. Superest tertium, in quo *factum* esse constat aliquid: *a quo sit factum*, quaeritur. Cuius rei supervacuum est ponere exemplum, quum plurima sint huiusmodi indicia, ut, *hominem occisum esse manifestum sit*, vel *sacrilegium commissum:* is autem, qui arguitur fecisse, neget. Ex hoc nascitur ἀντικατηγορία. Vtique enim factum esse convenit, quod duo invicem 19 obiiciunt. In quo quidem genere causarum admonet Celsus, fieri id in foro non posse: quod neminem ignorare arbitror. De uno reo consilium cogitur etiam: et,

Epota) Goth. (tac. Gesn.) *pota* cum Voss. 2; cf. §. 9, 25.

18. *Manif. quis*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. Reliqui inserunt *est*.

• *Quae si veneni fuit*) Haec habent etiam Turic. Guelf. (nisi quod hic *fuerit*) Camp. Absunt ab edd. a Badio inde ante Gesn. — *Tamen*) Ita Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad. quo acc. Gesn. Bip. Ille reposuit *tantum*, recipientibus reliquis.

Ven. fuerit) Sic Turic. (nisi quod *fuerat*) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Obr. Reliqui *f. v.*; cf. §. 8, 26.

Constat aliquid) Turic. c. *aliquod*. — *Cuius*) Sic Turic. cum Obr. Reliqui *Eius*. — *Vt, hom. — sit*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, Obr. Reliqui *ut si h. — est*; cf. VII, 1, 9. — *Enim*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Reliqui *hoc*; cf. §. 17; VII, 4, 5.

19. *Vno reo*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Rusc. Reliqui inserunt *enim*, iubeute Regio.

Cog. etiam: et, si) Sic Turic. Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. *C.*

18. *Quae si veneni fuit*) Si veneni non fuit potio, nullum *factum* (seu *delictum*) est, nec opus *auctorem* quaerere; neque enim datae potionis auctor requiritur, sed veneficii. Ita apparet, quare haec verba interiecerit scriptor, quae temere expunxit Regius.

Tertium) Cf. §. 15, 16.

19. *De uno — etiam*) Ipsa cogen-

si qui sunt, qui invicem accusent, alterum iudicium praeferre necesse est. Apollodorus quoque ἀντικατηγο- 20 ρίαν duas esse controversias dixit: et sunt revera secundum forense ius duae lites. Potest tamen hoc genus in cognitionem venire senatus, aut principis. Sed in iudicio quoque nihil interest actionum: simul de utroque pronuntiatur, etiamsi de uno fertur. Quo in genere sem- 21

etiam ei, Goth. (tac. Gesn.) cum Vall. nec dubito quin et Voss. 2; (cf. §. 12, 24). Reliqui expungunt *etiam*, duce Regio. — *Praeferre*) Ita Turic. Guelf. (a sec. manu) Camp. cum Guth. Voss. 2, Alm. Bodl. et edd. ante Stoër. (qui *perferre* cum Chouet. Leid.) quo acc. Gibs. *Proferre* Obr. sequentibus recentioribus, sed et Guelf. ita a pr. manu.

20. *Actionum: simul*) Hic ausi sumus expungere omnium quidem librorum vocem *utrum*, quam natam suspicamur ex praecedentis ultimis *omum*; cf. VI, 3, 68; hic §. 11. Turbat enim omnia. — *Pronuntiatur*) Sic Turic. Camp. Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *pronuntietur*, inter quos et Guelf.

Etiamsi — fertur) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *an etiamsi d. u. f.* cum Bodl. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. qui *an sententia si d. u. feratur* cum Basil. optante sic magis quam reponente Regio. Mox Badius, immemor solitae mutandi verecundiae: *an de uno seorsim*, ex sola coniectura, in cuius sententiam pedibus iverunt reliqui. Nos expungere *an* sustinuimus, velut consulto insertum a librariis, qui casu modo incidissent in *utrum*. Ita *si* paulo ante §. 18 non inconsulto obtrusum, postquam *sit* abiarat in *est*. Etiam §. 28, *tamen hoc*. Turic. a pr. manu *t. an h.*

dorum iudicum formula fert, ut non nisi de uno reo quaeratur in foro.

Alterum — praeferre) Pronomen interpretare ut §. 12: « Vnum horum, qui se invicem accusatores profitentur, alteri praeferant, accusatorisque partibus solum fungi iubeant iudices necesse est ». Sic omnis accusatio mutua excluditur foro. Perperam Gedoynus: *il faut — un second iugement.*

20. *Cognitionem*) Cf. III, 10, 1.

Sed — actionum) Actiones hoc loco sunt orationes patronorum, quae hoc potissimum vocabulo appellantur, quo clarius sit discrimen declamationum scholasticarum. Has igitur vel in ipso foro negat differre ab earum controversiarum declamationibus, in quibus sit mutua accusatio. Vt enim de uno tantum feratur iudicium, pronuntiari tamen simul de utroque, cum condemnato reo, qui se adversarii incusatione tutatus erat, absolvatur suspicione accusator, et vicissim hoc causam non tenente reus habeat sibi tacite consentientes iudices, ut iam, si libeat, possit alio iudicio petere accusatorem. *Pronuntiare* h. l. est animi sensus promere, *ferre* iudicis sententiam dare; generale alterum, alterum proprium.

per prior debebit esse defensio: primum, quia natura potior est salus nostra, quam adversarii pernicies: deinde, quod plus habebimus in accusatione auctoritatis, si prius de innocentia nostra constiterit: postremo, quod ita demum duplex causa erit; nam, qui dicit, *Ego non occidi*, habet reliquam partem, ut dicat, *Tu occidisti*: at, qui dicit, *Tu occidisti*, supervacuum habet postea dicere, *Ego*
22 *non occidi*. Hae porro actiones constant *comparatione*: ipsa comparatio non una via ducitur. Aut enim totam causam nostram cum tota adversarii causa componimus, aut singula argumenta cum singulis; quorum utrum sit faciendum, non potest, nisi ex ipsius litis utilitate, cognosci: ut Cicero singula pro Vareno comparat in primo crimine: est enim superior, quum persona alieni cum persona matris temere comparetur. Quare optimum est, si fieri potuerit; ut singula vincantur a singulis: sed, si quando in partibus laborabimus, uni-
23 versitate pugnandum est. Sive invicem accusant; sive

21. *Dicat — supervacuum*) Turic. Camp. *dicat t. o. vacuum*. Interposuit verba *at q. d. t. o.* Regius, dexterrime (cf. V, 10, 14), in quibus *at* solum potuit aliter scribi a Qu. cetera sunt necessaria. Omittunt ea Alm. Voss. 2, Vall. edd. ante Ald. Ipse omissionem in Guelf. notavi nullam (per errorem haud dubie) praeter *super*, quod et ibi deest ante *vacuum*, mire!

22. *Quorum*) Turic. Guelf. Camp. *quarum*.

Superior, quum) Turic. *s. enim*; Guelf. omittit *quum*, ut et edd. ante Ald. exc. Camp. Habent *quum*, Goth. et Vall.

Comparetur) Turic. Guelf. *compararetur* cum edd. ante Rusc. exc. Camp. Tarv. *Comparatur* Goth. Per se quidem praeteritum ferri potest, si causa ipsa talis fuerit.

Potuerit) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *poterit*; cf. §. 29. — *Laborabimus*) Turic. *laboravimus*; Camp. *laboramus* cum Goth. Voss. 2.

23. *Est. Sive*) Turic. Guelf. Camp. inserunt *ut* cum Goth. Gesnerus

22. *Porro*) Hic quidem oppositio nulla, sed transitus modo ad ulteriora; cf. V, 13, 40.

Est enim superior) « Haec plane intelligi non posse arbitror: quod non exstat illa pro Vareno Tullii oratio ». Gesnerus. In voce *superior* equidem Ciceronem intelligendum censeo, non Varenum, ut Capper.

23. *Est sive*) Cf. not. crit.

crimen reus citra accusationem in adversarium vertit, ut Roscius in accusatores suos, quamvis reos non fecisset; sive in ipsos, quos sua manu periisse dicemus, factum deflectitur: non aliter, quam in iis, quae mutuam accusationem habeant, utriusque partis argumenta inter se comparantur. Id autem genus, de quo novissime dixi, 24 non solum in scholis saepe tractatur, sed etiam in foro. Nam id est in causa Naevii Arpiniani solum quaesitum, *Praecipitata esset ab eo uxor, an se ipsa sua sponte iecisset?* Cuius actionem equidem solam in hoc tempus

At erult inde; equidem in fine sensus totius *comparentur* scribendum censeo, neque enim placet abrupta illa ratio receptae scripturae.

24. *Naevii Arpiniani*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Andr. *N. Appiniani* lens. cum edd. ante Gryph. (nisi quod Rusc. *Appiani*) qui *N. Apruniani*, cum edd. ante Burm. qui *N. Aproniani* cum recentioribus.

Praecipitata) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. probante Burm. reliqui *praecipitatane*. — *Cuius*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. qui recepit primus Regii coniecturam *quam*.

Equidem) Turic. (a pr. manu) *et quaedam*. Alm. *quidam* (cf. §. 12, 31). Censeo a Qu. esse *et quidem*, non *equidem*. — *Ips. me fec. d.*) Turic. (a pr. manu) *i. efficis eductum*; Guelf. Camp. *i. effecisse seductum* cum Turic. (sec. manu) Goth. 2, et edd. ante Ald. *Me f. sed.* omisso *ips.* Goth. 1, Voss. 2, Vall. (conf. §. 19, 55). *I. f. sed*; Bad. cum edd.

Roscius) Amerinum intellige, pro quo egit Cicero.

24. *Novissime dixi*) « Tum hic tum supra V, 9. Gesn.

Naevii Arpiniani) Taciti locus Ann. IV, 22, ubi *Apronia* Plautii Silvani uxor a marito in praeceps iacta, ipso causante mortem sponte sumpsisse fingitur, sub Tiberio anno post Christum 24, *similem non eandem rem* narrat, ut rectissime monet ibi summus Lipsius. Naeviana haec causa bonis argumentis a Dodwello (§. 17, Annal. Qu.) assignatur 70 post Christum anno, quum Qu. 28 aetatis suae ageret. *Actionem* autem, id quod animadvertit Gesnerus, quum dicat orationem suam Qu, non est cogitandum de *declamatione* (cf. modo ad §. 20) qua vetus illa Aproniae causa repetita fuerit in schola. Quae quum ita sint, apparet summa Burmanni levitas, Tacito et nostro eandem causam narratam sibi persuadentis, eique opinioni fulciendae nihil non novantis in loco nostro. Praeter temporis enim rationes manifestae sunt plurimae rei utriusque differentiae.

Equidem) Cf. not. crit.

emiseram, quod ipsum me fecisse ductum iuvenili cupiditate gloriae fateor. Nam ceterae, quae sub nomine meo feruntur, negligentia excipientium in quaestum no-
25 tariorum corruptae, minimam partem mei habent. Est et alia duplex coniectura, huic *ἀντικατηγορία* diversa, de praemiis; ut in illa controversia, *Tyrannus suspicatus a medico suo datum sibi venenum, torsit eum: et, quum is dedisse se negaret, arcessit alterum medicum: ille datum ei venenum dixit, sed se antidotum daturum: et dedit ei potionem, qua epota tyrannus decessit.* De praemio duo medici contendunt. Nam, ut illic factum in adversarium transferentium, ita hic sibi vindicantium *personae*, *causae*, *facultates*, *tempora*, *instrumenta*,
26 *testimonia* comparantur. Illud quoque, etiamsi non est *ἀντικατηγορία*, simili tamen ratione tractatur, in quo

ante Obr. qui *i. me f. sed*; Ald. *i. f. ductum* com Burm. et recentioribus. Nustrum probat Gesoerus; cf. VII, 1, 60.

Iuvenili) Turie. *Iuvenali.* — *Feruntur*) Turie. *feeerit.*

25. *Alia*) Voss. 2, *ipsa* solus. Velim pluribus cogoitoribus vindicari haue seripturam, quae tamen ne in Goth. quidem comparet. (cf. §. 17, 26). — Ἀντικ. *diversa*) Sic Turie. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) eum Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. quo acc. Obr. Reliqui inseruut *non*, eoniicieute Regio; cf. VII, 1, 59, hic 33.

Is dedisse) Sic Turie. Goth. (tac. Gesn.) eum Voss. 2, Obr. Reliqui *id d.* — *Se neg.*) Turie. *semper n.* cum Alm. Sed ille a sec. manu *se pernegaret*, egregie. — *Epota tyrannus*) Omittit Goth. (tac. Gesn.). *Epotata t.* Turic. Guelf.

26. *Etiamsi*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum edd. a Gryph. inde ante Burm. qui *etiam* per sphalma. Reliqui *etsi.*

Simili tamen) Turie. *similia* cum Alm. Voss. 2, (ref. Burm.); sed Goth. Guelf. omittuot *tamen* (cf. §. 25, 28) quae et Turic. a sec. manu. — *Suam exp.*) Sic Toric. Guelf. Goth. (tac. Geso.) Camp. Reliqui *e. s.*; cf. §. 18, 40.

Notariorum) Vide Brissoniom de V. S.

25. *Est et alia*) Cf. not. crit.

Ἀντικατ. *diversa*) Materiae caosa diversam vocat, quoniam est de praemiis controversia, ἀντικατηγορία de paena; cf. III, 10, 4.

Tyrannus suspicatus) « Vide Sopatrum in Rhett. ed. Aldin. T. II, p. 187 ». Capper.

Se negaret) Cf. not. crit.

citra accusationem quaeritur, *utrum factum sit.* Vtraque enim pars suam expositionem habet, atque eam tuetur: ut in lite Vrbiniana petitor dicit, *Clusinium Figulum filium Vrbiniae, acie victa, in qua steterat, fugisse: iactatumque casibus variis, retentum etiam a rege, tandem in Italiam ac patriam suam Marginos venisse, atque ibi agnosci:* Pollio contra, *servisse eum Pisauri dominis duobus, medicinam factitasse, manumissum alienae se familiae venali immiscuisse, ac rogantem, ut eis serviret, emptum.* Nonne tota lis constat duarum causarum comparatione, et coniectura duplici atque diversa? Quae autem accusantium ac defendentium, eadem petentium et infitiantium ratio est. Ducitur coniectura primum *a praeteritis.* In his sunt *personae, causae, consilia.* Nam is ordo est, ut *facere voluerit, potuerit, fecerit.* Ideoque intuendum ante omnia, qualis sit, de quo agitur. Accusatoris autem est efficere, ut, si quid obiecerit, non solum turpe sit, sed etiam crimini, de quo est iudicium, quam maxime conveniat. Nam, si *reum caedis, impudicum* vel *adulterum* vocet, laedat

27. *Ac def.*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *atque d.* — *Voluerit*) Turic. *voluit.*

28. *De quo est*) Vltimum omittit Turic. Camp. *Laedat*) Goth. (tac. Gesn.) *ledet* cum Voss. 2; cf. 26, 31.

26. *Vtrum factum sit*) Cf. §. 11.

Marginos) « Ignotus mihi locus ille, neque in Italia tali nomine urbem reperire potui. *Marcina* in Picentinis fuit, de qua Cluver. Ital. antiq. l. IV, c. 6 ». Burmannus.

Vt eis serviret) « Quibus difficile dictu; praesertim quum ignota sint reliqua causae. Sed si ponas, ex proximo *serviret* sibilum adhaesisse voci *ei*, commode intelligas Vrbiniam, cui ideo voluerit servire homo, ut subrepere facilius in nomen et gentem alienam posset ». Gesnerus. Longa deterior emendatio, et ipsa ex ingenio, ut videtur, facta Obrechti *uti serviret.* Haeren praeterea in voce *alienae.* Qualis est *familia venalis aliena?* Non igitur sui domini, a quo erat manumissus? Sed id huc quidem facere non videtur. An erat *alicui?*

27. *Atque diversa*) An fuit *eaque diversa?* quoniam *atque* ante consonantem.

Personae — consilia) Haec tria ad solam *voluntatem* videntur spectare, si quis conferat §. 44; ubi est *Excussa prima parte an voluerit.*

quidem infamia : minus tamen hoc ad fidem valeat, quam si *audacem*, *petulantem*, *crudelem*, *temerarium* 29 ostenderit. Patrono, si fieri potuerit, id agendum est, ut obiecta vel neget, vel defendat, vel minuat; proximum est, ut a praesenti quaestione separet. Sunt enim pleraque non solum dissimilia, sed etiam aliquando contraria: ut, si reus furti *prodigus* dicatur, aut *negligens*. Neque enim videtur in eundem et con- 30 temptus pecuniae, et cupiditas cadere. Si deerunt haec remedia, ad illa declinandum est, non de hoc quaeri, nec eum, qui aliquando peccaverit, utique commisisse omnia : et hanc fiduciam fuisse accusatoribus falsa obiiciendi, quod laesum et vulneratum reum speravere 31 hac invidia opprimi posse. Alia propositio est accusatoris, contra quam loci oriuntur. Saepe a persona prior ducit argumenta defensor, et interim *generaliter*, *Incredibile esse, a filio patrem occisum, ab imperatore proditam hostibus patriam.* Facile respondetur, vel, *quod omnia scelera in malos cadant, ideoque saepe deprehensa*

29. *Potuerit*) Ita Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Geso.) cum Voss. 2, Obr. et edd. ante Bad. Omittit *Patrono — potuerit* Camp. Reliqui *poterit*; cf. §. 22.

30. *Hac — posse*) Turic. Guelf. *haec — posset*; Iens. *hic — posse*.

31. *Prop. est*) Toric. Guelf. Camp. *propositione* cum Alm. Goth. Voss. 2. Pro *Alia* Goth. Voss. 2, *talia*.

Contra quam) Turic. a pr. manu c. *qua*.

Prior — def.) Haec Ald. cum edd. ante Obr. omittit ex levi Regii coniectura. MSS. habent, etiam Vall.

Patr. occ.) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. *virum occ.* Iens. (err. Gesn.) cum edd. ante Ald. quo accedere narratur Alm. (cf. §. 24, item hac §.) Ald. ex coni. Regii inserit *ab uxore virum* cum recentioribus.

Ideoque) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *ideo*, male. — *In-*

29. *Negligens*) Non attentus ad rem; vide Graev. ad Cic. Epistt. ad Fam. III, 8, indicante Burm.

30. *Speravere*) *Vid. leg. speraverint.* Gesnerus. Nec multum proficit cum Camp. legere *qui* pro *quod*.

31. *Alia — oriuntur*) Hic ego plane probandam censeo emendationem a Gesnero propositam: *Alii a propositione accusatoris contraque loci oriun-*

sint: vel, *quod indignum sit, crimina ipsa atrocitate defendi*. Interim *proprie*; quod est varium. Nam dignitas et 32 tuetur reum, et nonnunquam ipsa in argumentum facti convertitur, tanquam inde fuerit spes impunitatis: perinde paupertas, humilitas, opes, ut cuique ingenio vis est, in diversum trahuntur. Probi vero mores, et 33 anteactae vitae integritas, nunquam non plurimum profuerint. Si nihil obiicietur, patronus quidem in hoc vehementer incumbet: accusator autem ad praesentem quaestionem, de qua sola iudicium sit, cognitionem alligabit, dicens, *neminem non aliquando coepisse peccare*, nec per ἐγκαίνια ducendum scelus primum. Haec 34

dignum) Turic. Guelf. Camp. *ingenium* cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Nostra ex huius ni fallor coniectura, quae non dubito quin vera sit, etiamsi Burmannus censet *ingenium* non male hic usurpari pro *ingeniosum*. — *Defendi*) Turic. Guelf. Camp. *defendit* cum Goth.; *defendet* Alm. (cf. hac §. item 40) Voss. 2, (cf. §. 28, 42).

32. *Impun. perinde*) Quod hic inserunt reliqui *sed*, omittit Tur. cum Obr.

33. *Profuerint*) Camp. *profuerit*. Goth. *profuerunt*. Placet.

Alligabit) Guelf. *allegabit* cum Iens. et edd. ante Obr. exc. Bad. Sed Turic. Goth. Camp. et Alm. Voss. 2, Vall. nobiscum. — *Neminem — aliqu.*) Turic. Guelf. omittunt *non* (cf. §. 25, 42) Camp. ponit post *aliqu.*

Per ἐγκ.) Sic Turic. (nisi quod latt. litt.) cum Alm. et Vall. (a sec.

tur. Modo tenens *a* dici loco τῆς *pro*. Adhuc *personam* rei tractatam nobis ostenderat Qu. sed ita, ut extra causam peterent actores, pro ea vel contra eam dicenda. Nunc ex ipsa *criminis propositione*, velut hac: Roscios patrem occidit, locos duci monet; cf. not. crit.

Indignum) Cf. not. crit.

32. *Vt cuique — vis*) Fateor hoc contorte structum mihi videri. Malim aut *ingenii*, aut *ut quisque ingeniosus est*.

33. *Patronus — incumbet*) *Vt pro L. Murena*. Burm. Parum recte adhibitus locus. Neque enim incumbit Cicero (cap. 5) in silentium accusatorum de vita anteacta Murenae, sed eorum reprehensionem diluit.

Neminem non — coepisse) *Nemo repente fuit turpissimus*. Iovenalis II, 83. Locus hic appositus Iuvenalis alienus plane, in quo id ipsum urgetur, quod impugnare docet noster.

Per ἐγκαίνια — primum) Haec quum sit probatissimorum librorum scriptura, ab ea recedendum non putavi, etsi nec ipse magis quam Gesnerus novi Romana *encaenia*. Acquievit tamen in vocabuli insolentioris usu Turnebus ille verus Advers. XII, 11. Sententia expedita et suo se acumine commendans prae ceteris, quae cumque extunduntur varie tentan-

in respondendo. Sic autem praeparabit actione prima iudicum animos, ut noluisse potius obiicere, quam non potuisse, credatur. Eoque satius est, omni se anteactae vitae abstinere convicio, quam levibus aut frivolis aut manifesto falsis reum incessere, quia fides ceteris detrahitur: et, qui nihil obiicit, omisisse credi potest maledicta, tanquam supervacua; qui vana congerit, confitetur vanum in anteactis argumentum, in qui-
35 bus vinci, quam tacere, maluerit. Cetera, quae *a personis* duci solent, in argumentorum locis exposuimus. Proxima est *ex causis* probatio: in quibus haec maxime spectantur, *ira*, *odium*, *metus*, *cupiditas*, *spes*: nam reliqua in horum species cadunt. Quorum si quid in reum conveniet, accusatoris est efficere, ad quidquid

manu). Sed Guelf. Camp. pro *iyx.* cum Goth. 1, 2 (qui et *ducendus*), Voss. 2, Vall. (hoc a pr. manu) et edd. ante Bad. quo acc. Bas. Coniicit Gallaeus *pro encaenio*, i. e. tirocinio, Burm. *per encomia*, Gesn. *pro encomio*. Obr. dat *prosoenia*, quod quomodo interpretetur, ipse viderit, sicut et modo pro *nem. non al.* haec: *neminem mali quando coepissent spectare* (hoc quidem e libris, ut Turic. Alm.) *nec proscenia* etc. Nam haec est summa levitas mutandi, si maxime aliqua sententia potest dispici. Vide et Steph. in Iudice Thesauri, unde sua Gallaeus. — *Haec*) Sic Turic. cum Goth. Voss. 2, Obr. Reliqui *Hoc.*

Qui nihil) Turic. *quod n.* Idem a sec. manu Guelf., Camp. *quia n.* cum Iens. Tarv. Correxit Regius.

35. *Horum*) Guelf. Camp. *has* cum Goth. et edd. ante Obr. turpiter redeunte Capper.

do loco. Cum risu quodam Sardonio impudentis exprobratur, si quis, quoniam reus pro quo causam dicit, nihil antea deliquerit, primum hoc, quod negari non possit, scelus quasi dedicatione quadam ut recens perfectum opus praeclarum celebrandum nec potius vindicandum putet. Quod enim Turnebus l. c. de occultando scelere dictum censet, id locum habere crederem, si *duci* scriberetur, non *ducendum*.

34. *Levibus aut*) Vnice placet Cod. Guelf. reponens *atque* pro *aut*.

Vanum — argumentum) Orationis consilium flagitat *unum* pro *vanum*.

35. *Exsposuimus*) Lib. V, cap. 10, §. 23 — 32.

Efficere, ad) Inserendum *ut* deficientibus licet libris omnibus. Nihil esse tam atrox, quo non causis impellatur humana natura, ostendet auctor, praesertim *ira — spe*, quas quidem solas tractat, quoniam ca-

faciendum causae valere videantur, easque, quas in argumentum sumet, augere. Si minus, illuc conferenda [36] est oratio, aut aliquas fortasse latentes fuisse, aut nihil ad rem pertinere, cur fecerit, si fecit: aut etiam dignius esse odio scelus, quod non habuerit causam. Patronus vero, quoties poterit, instabit huic loco, ut nihil credibile sit factum esse sine causa. Quod Cicero vehementissime multis orationibus tractat: praecipue tamen *pro Vareno*, qui in omnibus aliis premebatur: nam et damnatus est. At, si proponitur, *Cur factum sit*, [37] aut falsam causam, aut levem, aut ignotam reo dicet. Possunt esse aliquae interim ignotae: *An haeredem habuerit, an accusaturus fuerit, eum a quo dicitur occisus?* Si alia defecerint, non utique spectandas esse causas: nam quem posse reperiri, qui non *metuat*, *oderit*, *speret?* plurimos tamen haec salva innocentia facere. Neque illud est omittendum, *non omnes causas in* [38] *omnibus personis valere.* Nam, ut alicui sit furandi causa paupertas, non erit idem in Curio Fabricioque

36. *Instabit*) Turic. (a pr. manu) *instatuit* cum Alm.
In omnibus aliis) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Sed a sec. illa manu *in o. malis* et sic Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. *in o. publicis m.* Obr. leviter. Reliqui o. *m.*
37. *Ign. reo*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) inserunt *pro* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Basil. Expunxit Regius. Sententia sane melior. Intelligas tamen veterem illam scripturam utcumque: Patronus causam quam docuerit falsam, levem, ignotam, in utilitatem rei convertet, i. e. *pro reo esse dicet.*
38. *In Curio*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum

dunt omnia in horum species. Ad insequens (scribi solitum et *at*; cf. I, 7, 5) hauriebat voculam *ut.*

37. *At, si proponitur*) Si vero est in ipsa accusatoris propositione designata causa aliqua patrandi sceleris.

An heredem habuerit) Quae causa fuerit haec occidendi? Maxima profecto, si reum ipsum heredem instituerit defunctus, isque noluerit diutius exspectare hereditatem; cf. V, 12, 5. Hoc ut intelligatur, *cum* iunges utrique sententiae, quod interpungendo demonstrare conatus sum. Inter *possunt esse*, malis sane inseri *enim*, sine qua coniunctione salebrosior videtur oratio.

39 momentum. *De causa prius*, *an de persona* dicendum sit, quaeritur: varieque est ab oratoribus factum: a Cicerone etiam praelatae frequenter causae. Sed mihi, si neutro litis conditio praeponderet, secundum naturam videtur incipere *a persona*. Nam hoc magis generale est, rectiorque divisio, *An in nullo crimen credibile*, *an*
40 *in hoc*. Potest tamen id ipsum, sicut pleraque, vertere utilitas. Nec tantum causae voluntatis sunt quaerendae: sed interim et erroris, ut *ebrietas*, *ignorantia*. Nam, haec ut in qualitate crimen elevant, ita in coniectura

Voss. 2, et edd. ante Basil. quo acc. Obr. Reliqui inserunt *T.* prave, *M'* enim; cf. Drakenb. ad Liv. XLV, 38, 11.

39. *Frequenter*) Sic Turic. Camp. cum Alm. et edd. ante Bad. Reliqui *frequentissime*. — *Si neutro — praeponderet*) Turic. *sine ultro litia conditio praeponeret* cum Alm. Ille a sec. manu *si sine ullo litis convitio praeponeret*, cum Bodl. et Guelf. nisi quod hic *praeponetur*, it. Goth. qui *praeponeretur* (err. Gesn.) Camp. *si sine ullis litis convicio praeponentur*. Alii aliter. Nostrum primus Gryph. (1544).

Videtur incip.) Turic. (a sec. manu) Goth. (tac. Gesn.) Obr. *videretur i.* — *An in nullo — an in hoc*) Turic. *a. nullum — an hoc* cum Alm. Sed a sec. manu ille *aut nullum — aut hoc*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Bad. Mox Regio iubente *aut in nullo — aut in hoc*. In hac scriptura non est vera divisio; neque enim seorsim haec possunt tractari sibiqua invicem succedere. In nostra ratione prior est generalis humanae naturaa exquisitio, mox propria eius, qui nunc est reus. *In* utrobique excidebat facillime post *an* (cf. VI, 3, 6), quo hausto iam secure iungentes librarii *nullum* scribebant pro *nullo* (cf. VII, Praef. 2; VII, 4, 18).

40. *Pleraque*) Turic. Guelf. Camp. *plerumque* cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Correxit Regius. — *Erroris*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *errores*. — *Ebr. ign.*) Sic Turic. cum Obr. Reliqui inserunt *et*. — *Haec ut*) Ita Goth. (tac. Gesn., an Guelf.?) cum Voss. 1, Lens. (tac. Gesn.) et edd. ante Basil. Reliqui *u. h.* (cf. §. 26, 42).

Elevant) Turic. *elabant*; Alm. *elababant* (cf. §. 31, 47). Ille a sec. manu *dabant*; Guelf. *dabunt*.

39. *Magis generale*) Potest enim in omni lite hoc usurpari, quum causarum aliae in alias cadant; cf. § 41. *Rectiorque divisio*) Divisio rectior dici videtur eodem modo quo *simplicior*, *manifestior*. Si causae natura prima tractetur, difficilius fuerit ab una argumentatione progredi ad alteram. Id vero perpetuum est, et recte fieri ab unoquoque auditore agnosci-

premunt. Et persona quidem nescio an nunquam, utique in vero actu rei, possit incidere, de qua neutra pars dicat: de causis frequenter quaeri nihil attinet, ut in *adulteriis*, ut in *furtis:* quia illas per se ipsa crimina secum habent. Post haec intuenda videntur et consilia; quae late patent, *An credibile sit, reum sperare, id a se scelus effici posse? an ignorari, quum fecisset? an, etiam si ignoratum non esset, absolvi, vel poena levi transigi, vel tardiore, vel ex qua minus incommodi consequuturus, quam ex facto gaudii videretur? an etiam tanti putaverit, poenam subire?* Post haec, *An alio tempore, et aliter facere, vel facilius, vel securius potuerit?* ut dicit Cicero *pro Milone*, enumerans plurimas occasiones, quibus ab eo Clodius impune occidi potuerit. Praeterea, cur potissimum *illo loco, illo tempore, illo modo* sit aggressus (qui et ipse diligentissime tractatur pro eo-

41. *Nunquam*) Sic Camp. Reliqui *unquam;* cf. VI, 3, 6.
Vero) Guelf. Camp. *uno* cum edd. praeter Obr. et Gesn. Bip. — *Ut in f.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum edd. ante Gryph. Reliqui omittunt *ut*, Obr. etiam *in*.
42. *Non esset*) Turic. *e. n.* cum Vall. ut videtur (cf. §. 40, 49). Omittunt *non* Iens. et edd. ante Ald. (cf. §. 33, 51). — *Putaverit*) Goth. et Voss. 2, *putavit*. Nequam consortium! (cf. §. 31, 51.
43. *Facilius*) Turic. Guelf. Camp. *facile* cum Voss. 2.
Potissimum illo) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Stoër. quo acc. Obr. Bip. Reliqui inserunt *in*.

tur, ut primo quaeratur, an nullus plane sit homo, in quo tale crimen possit credi, deinde, an hic, qui nunc est reus, sit talis; quas esse de *persona* quaestiones facile apparet, quamquam priorem illam possit aliquis trahere ad tractationem *rei*, quum, si nullus homo censeatur hoc facturus, facti ipsius naturam in causa esse necesse sit. Sed ne cogitat quidem noster nunc de *personae* et *rei*, verum de *personae* et *causae facti* divisione.

Sperare) Malim *sperasse*, quod et res ipsa cogit, et mox in *videretur* usus imperfecti.

Tanti putaverit) Non nimiam putaverit poenam, qua subeunda commodum illud sibi pararet, quod crimine petebat; cf. I, 6, 38, not. crit.

43. *Cicero pro Milone*) « C. 14 et 15; quem locum ita concludit c. 16: *Quem igitur quum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? quem iure, quem loco, quem tempore, quem impune non est ausus: hunc iniuria, iniquo loco, alieno tem-*

44 dem locus): *an etiamsi nulla ratione ductus est, impetu raptus sit, et absque sententia?* (Nam vulgo dicitur, *Scelera non habere consilium*); *an etiam consuetudine peccandi sit allectus?* Excussa prima parte, *An voluerit?* sequitur, *An potuerit?* Hic tractatur *locus, tempus*, ut furtum in loco cluso, frequenti; tempore vel diurno, quum testes plures; vel nocturno, quum ma-
45 ior difficultas. Inspiciuntur utique difficultates, occasiones, quae sunt plurimae, ideoque exemplis non egent. Hic sequens locus talis est, ut, *si fieri non potuit*: sublata lis sit: *si potuit*, sequatur questio, *An fecerit?* Sed haec etiam ad animi coniecturam pertinent: nam et ex his colligitur, *An speraverit?* Ideo spectari debent et
46 instrumenta, ut Clodii ac Milonis comitatus. Quaestio,

44. *Cluso*) Sic MSS. et Camp. Reliqui *clauso*; cf. I, 10, 43; VI, 3, 50; IX, 4, 72, 110. Mox Bad. omnium primus inserit *vel recluso*, deinceps Gryph. cum recentioribus et hoc et post *frequenti* insuper *vel solo.* Nos sequimur Codd. et primos edd. (de Goth. Iens. tac. Gesn.) quo redit Basil.

45. *Diff. occas.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. Reliqui iubente Regio, inserunt *et*; cf. §. 40.

pore, periculo capitis, non dubitavit occidere? » Gesnerus.

44. *Voluerit — potuerit*) Cf. V, 10, 50; in quo capite et de *personis* et *causis*.

Loco — frequenti) Optarunt VV. DD. hisce appositis respondere contraria, ut loco *cluso* redderetur *reclusus*; *frequenti*, *solus*. Sed nihil egit Qu. nisi ut ostenderet difficultatem furandi, quod in altera parte, temporis tractatione, itidem fecit. Posuit enim eiusmodi ibi contraria, *diurnum, nocturnum*, in quorum utroque sua essent furti peragendi impedimenta. Neque tollitur hoc quod disputavimus ea, quae mox infertur, voce *occasiones*, quae opponitur sane *difficultatibus*, nec tamen cogit, ut in prioribus quoque utramque partem argumentationis voluerit in exemplo ponere.

45. *Vtique*) Hoc adverbio significat, quid in universum fiat in hoc genere; quo omne redeat praeceptum. Ne quis forte tentet *ubique*; cf. III, 6, 8.

Sequens) I. e. secundus (cf. IV, 5, 13), is igitur: *an potuerit*; vide ordinem locorum tractandorum §. 27.

Haec — pertinent) Haereat aliquis in plurali. Sed respicit Quintilianus ad duo ista *potuit fieri, non potuit*; quare et mox subiecit *et ex his*. Singularem poterat male quis referre ad quaestionem, *An fecerit*, cuius nondum hic ulla tractatio, sed sequenti modo §. Cf. ad rem ipsam V, 10, 50,

An fecerit, incipit a secundo tempore, id est, praesenti, ac deinde coniuncto: quorum sunt *sonus*, *clamor*, *gemitus*; insequentis *latitatio*, *metus*, similia. His accedunt signa, de quibus tractatum est. *Verba* etiam et *facta*, quaeque antecesserunt, quaeque insequuta sunt. Haec aut nostra sunt, aut aliena. Sed verba nobis *magis* nocent, aut *minus*. Magis nocent, et minus prosunt nostra, quam aliena: magis prosunt, et minus nocent aliena, quam nostra. Facta autem interim magis prosunt nostra, interim aliena: ut, si quid, quod pro nobis sit, adversarius fecit: semper vero magis nocent 47

46. *Coniuncto: quorum*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. et edd. ante Bad. quo acc. Ohr. Reliqui, Regio iubente, inserunt *hoc est insequenti*. — *Insequentis*) Sic Turic. (a pr. manu). Reliqui *insequenti* et hoc edd. quas modo demonstravi, omittunt hoc loco.

47. *Verba nobis magis*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, Goth. Reliqui omittunt *nobis*.

Nocent, et minus) Absunt a Turic. Guelf. Camp. ut et Goth. Alm. (nisi quod huic Burm. tribuit inter *magis* et *prosunt* haec *nocent minus magis*, me quidem incredulo; cf. §. 40; VII, 3, 1) edd. ante Ald. Inseruit nostra Regius, necessario (cf. §. 21).

46. *Praesenti, ac deinde coniuncto*) Haec duo, *praesens* et *coniunctum*, de una temporis parte dici, quam nos volgo appellamus *praesens tempus*, dubitari nequit, si quis conferat V, 10, 45, 94. Improbarat noster divisionem illam, quam faciebant quidam, praesentis in *iunctum* et *adhaerens*. Quorum natura similius praesenti esse *iunctum* quam *adhaerens* exempla docent l. c. Hic tamen memor aliquatenus divisionis eiusdem, ut effugeret cavillationem eorum, qui *clamorem* ad *praesens tempus* pertinere essent negatori, adiecit *coniunctum* praesenti, integrum secundum, quod ait, tempus una comprehensurus. In qua appellatione variavit tamen hoc, securior vocabulorum artis, ut nunc quidem *deinde coniunctum* vocaret, quod supra (V, 10, 45) *adhaerens*. Neque enim, qui modo diligenter voluerit attendere, ignorabit quisquam *deinde coniunctum* aliter hic dici quam *iunctum* illis, quos demonstravi, locis.

Insequentis) Facile subaudias *sunt*. Res ipsa plane cognoscitur inspiciendo priorem tractationem V, 10, 45.

Tractatum est) Lib. V, c. 9.

47. *Nocent, aut*) Vix posse carere videtur locus iis, quae docte hic inseri velit Gesnerus, *et prosunt*. Neque enim de *nocendo* solo agitur in sequentibus.

48 nostra, quam aliena. Est et illa in verbis differentia, quod aut aperta sunt, aut dubia. Seu nostra seu aliena sunt, infirmiora in utrumque sint necesse est dubia: tamen nostra saepe nobis nocent, ut in illa controversia: *Interrogatus filius, ubi esset pater, dixit, Vbicumque*
49 *est, vivit; at ille in puteo mortuus est inventus.* Aliena, quae sunt dubia, nunquam possunt nocere, nisi aut incerto auctore, aut mortuo. *Nocte audita vox est, Cavete tyrannidem:* et, *Interrogatus, cuius veneno moreretur, respondit, Non expedit tibi scire.* Nam, si est,
50 qui possit interrogari, solvet ambiguitatem. Quum autem dicta factaque nostra defendi solo animo possint, aliena varie refutantur. De uno quidem maxime genere coniecturalium controversiarum loquuti videmur, et in

48. *Est dubia*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) omittunt *est* cum edd. ante Gryph. male.

Nobis) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. et edd. ante Ald. Reliqui *magis*, mutante Regio.

49. *Vox est*) Sic Turic. Goelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui e. *v.* (cf. §. 42, 50). — *Cavete*) Turic. Guelf. *caveto* cum Goth. et edd. (de Iens. tac. Gesn.) ante Obr. quo redit Capper. Ipse Camp. abire a Gesnero non notavi. Burm. ex Voss. 2, *cavete* affert. — *Tyrannidem*) Iens. *tyrannicidam* cum edd. ante Obr. quo redit Burm. Sed nobiscum Turic. Guelf. Camp. Goth. Voss. 2.

50. *Nostra*) Turic. *nostraria* cum Alm. Sed Guelf. *nostratia* cum Goth. et edd. ante Ald. qui nostrum reposuit iubente Regio. Si apud Cic. Epist. ad Fam. II, 11, codd. darent *nostraria*, acquiescerem et hic scriptura Turic. *Extraria* non multum aliter dicuntur. In Camp. nihil ego abludens a Gesneri ratione notavi. — *Videmur, et*) Turic. (a pr. manu) *videmus et.* Hinc eruo, quod necessarium videtur, *v. sed.* — *Ex his*) Sic Turic. cum Alm. Reliqui *de his.*

48. *In utrumque*) Nocendum et iuvandum.

Vbicumque est, vivit) «Quid hic dubium? Puto *vivit:* quod etiam *bibit* potest intelligi. Non *vivebat* in puteo pater, sed *biberat.* Perpetua literarum *b* et *v* confusio nemini non notata, qui libros antiquos tractavit: in primis vero his, qui Pandectas Florentinos versarunt.» Gesnerus.

49. *Cavete — Interrogatus*) Duae sunt scholasticae, quarum nullus inter se nexus est quaerendus. Similis priori, non eadem VII, 1, 30.

50. *Dicta factaque nostra*) Vid. not. crit.

Videmur, et) Vid. not. crit.

omnes aliquid ex his cadit. Nam *furti*, *depositi*, *creditae pecuniae*, et *a facultatibus* argumenta veniunt, *An fuerit, quod deponeretur?* et *a personis*, *An illum deposuisse apud hunc, vel huic credidisse credibile sit? an petitorem calumniari, an reum infitiatorem esse, vel furem?* Sed etiam *in furti reo*, sicut in *caedis*, quae- 51 ritur de facto, et de auctore. *Crediti* et *depositi* duae quaestiones, sed nunquam iunctae, *An datum sit? An redditum?* Habent aliquid proprii *adulterii* causae, quod plerumque duorum discrimen est, et de utriusque vita

Furti, depositi) Sic Turic. Camp. Reliqui *d. f.* (cf. §. 49; VII, 3, 5).
Vel huic) Turic. Guelf. Camp. *v. hunc* cum edd. ante Bad. qui e Vall. nostrum, cui astipulatur Goth.
Vel furem) Guelf. *aut f.* Goth. (err. Gesn.) *an f.* cum Voss. 2.
51. *Duae quaest.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Bodl. Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *sunt*, Regio iubente. — *Sed nunq.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum omnibus quos modo posui, nisi quod Ald. iam *non* habet inserante Regio (cf. §. 42, 52) cum reliquis.
Redditum) Goth. *creditum* cum Voss. 2 (cf. §. 42, 52).

Furti — pecuniae) Genitivi hic quidem possunt repeti a voce *argumenta*, mox seqoente; quum durius videatur subandire duo vocabula, *in causa*, cf. not. erit. ad VII, 1, 62. Si vero liceat dicere quod sentio, diffido ego quam maxime illi *furti*, cuius nulla in sequente tractatione mentio; *facti dep.* optime iungeretur cum *cred. pec.* Quamquam exemplis destituor, ubi *facere depositum* dixerint veteres. Sed verbi illius tam late patet usus, ut vix usquam possit alienum plane videri. *Furti* autem arreptum fuit, quia mox est *vel furem*, quod minus intelligebant. Qu. quidem ab illa quasi fortuita *furis* mentione, devenisse mihi videtur ad *furti reum* etiam proprie tractandum. *Facti* et *furti*, vid. ad VII, 3, 1 not. crit.

Facultatibus) Cf. V, 10, 50, 51,

Infitiatorem — furem) Nulla hic adhibenda est dividendi subtilitas. De *inf.* vide Brissonium V. S. Quo magis appareat iniuriae, quae sit reo, gravitas, subiicitur illi *infitiatori* durius vocabulum, eandem tamen rem indicans illud. *Nisi hominem hunc, quem reum facis, sustines credere furem, nihil agis accusator: igitur intuenda diligenter est persona rei, an in eum cadat esse furem; infitiator enim fur est.*

51. *Duae — iunctae*) «In deposito quaeri potest aliquando, an deposueris; deinde an redditum sit depositum; vix tamen simul.» Pseudo-Turnebus; rectissime ille, quisquis est: sed tales animadversiones fidem faciunt ex summi viri scholis aliqua horum fuisse excepta, et mox deterioribus aliorum inquinata; cf. IX, 2, 55.

dicendum: quamquam et id quaeritur, *An utrumque pariter defendi oporteat?* Cuius rei consilium nascetur ex causa. Nam, si adiuvabit pars altera, coniungam: 52 si nocebit, separabo. Ne quis autem mihi putet temere excidisse, quod plerumque duorum crimen esse adulterium, non semper, dixerim: potest accusari sola mulier incerti adulterii: *Munera domi inventa sunt; pecunia, cuius auctor non exstat codicilli, dubium ad quem* 53 *scripti.* In *falso* quoque ratio similis: aut enim plures in culpam vocantur, aut unus. Et scriptor quidem sempen tueri signatorem necesse habet, signator scriptorem non semper: nam et decipi potuit. Is autem, qui hos adhibuisse, et cui id factum dicitur, et scriptorem et signatores defendet. Iidem argumentorum loci in causis 54 *proditionis* et *affectatae tyrannidis.* Verum illa scholarum consuetudo ituris in forum potest nocere, quod omnia, quae in themate non sunt, pro nobis ducimus. Adulterium *obiicis; quis testis? quis index? quod pretium? quis conscius?* Venenum; *ubi emi? a quo? quando? quanti? per quem dedi?* Pro reo tyrannidis affe-

52. *Crimen*) Goth. cum Voss. 2 (cf. modo, item VII, 3, 4) *discrimen.* — *Pec. cuius*) Turic. (a sec. manu) Camp. *pecuniae.* Voss. 2, *p. eius.* Obr. *pecuniae eius.* Hanc ego veram censeo scripturam, ne duae res nobis fiant *munera*, *pecunia.* Sic totum ordinabo: *Munera — sunt; pecuniae eius — exstat: codicilli; dubium — — scripti.*

Non exstat) Iens. Tarv. omittunt *non* (cf. §. 51; VII, 4, 26).

Quaeritur) Cf. VII, 1, 13.

52. *Pec. cuius auctor*) *Auctor pecuniae* eodem est significatu, quo in venditionibus dicitur *auctor*; vid. Ern. Clav. Cic. b. v. numero 11; cf. not. crit.

Codicilli) Cave de testamento cogites; sunt literae amatoriae.

53. *In falso*) Cf. V, 10, 19; item eiusdem libri caput 5.

54. *Quae in themate — ducimus*) Cf. IV, 2, 28.

Quod pretium) Hoc quomodo congruat adulterii crimini, nemo docuerit. Moechi quidem pretia et conscios non solent circumspicere. Equidem intercidisse ante nostra verba suspicor vocem hanc, *proditionem.* Gedoynos haec omnia quae spectant ad usum scholarum, omisit a §. 54, ad 56, *De animo.*

ctatae; *ubi sunt arma? quos contraxi satellites?* Neque [55] haec nego esse dicenda, et ipsis utendum pro parte suscepta. Nam et in foro, si quando adversarius probare non poterit, desiderabo. Sed in foro tantam illam facilitatem olim desideravimus, ubi non fere causa agitur, ut non aliquid ex his, aut plura ponantur. Huic [56] simile est, quod in epilogis quidam, quibus volunt, liberos, parentes, nutrices accommodant: nisi quod magis concesseris ea, quae non sint posita, desiderare, quam dicere. *De animo* quomodo quaeratur, satis dictum est, quum ita diviserimus, *An voluerit? an potuerit? an*

55. *Si quando*) Turic. Guelf. Camp. *aliquando* cum Alm. et edd. ante Bad. *ubi* Goth. Voss. 2, quod ipsum τῷ *quando* superscriptum in Vall. narrat Badius (cf. §. 24; VII, 3, 13). Abruptior sane est, quam quae feratur in Qn., scriptura codd. Sed et in recepta durum, quod nullum est obiectum ad *probare* et *desiderabo*. Lenis emendatio: *n. e. i. f. aliqua, quando — poterit, desiderabo.* Vel ascita Gothana scriptura: *aliqua, ubi.* — *Tantam*) Sic. Turic. cum Alm. Voss. 2, Gesnero iam recipiente. Reliqui *tantum.*

Facilitatem) Sic Turic. Guelf. Camp: Reliqui *facultatem*; cf. IV, 1, 61.

55. *Si quando*) Vid. not. crit.

Desiderabo) Gesnerus locum Ciceronis pro Roscio Amerino c. 27; qui sit acerrimus, totum huc pertinere recte monet; cf. etiam V, 7, 37.

Desideravimus) Quod aliquoties (cf. VII, 1, 11) conquesti sumus, negligentiorem esse Qu. in iterandis vocabulis, id hic quoque officit eius orationi. Sed aliud vitium inesse suspicor, a librario ortum. *Desiderabimus* reponam. Nam quid *olim* (hoc male capiebant) experturi sint, qui scholasticam suam consuetudinem teneant solam, monet rhetor. Suos pristinos errores ut commemoraret, minus erat huius loci. Neque enim hic est *olim*, ut IX, 3, 87. Guelf. dat *desideramus.*

56. *Quam dicere*) Ostendit etiam gravius peccare eos, qui, quod in themate non sit positum, tanquam sit, usurpent, et pro se iactent, quam alteros adversarium modo urgentes propter inopiam earum rerum, quae in themate ei diserte non tribuuntur. Testis nullus nominatus est in scholastica; iam nullum esse testem sumit declamator, et cum irrisione *desiderat* testem. Errat profecto. Sed quid dicemus illos, qui, quum liberi nulli nec parentes commemorentur in themate, tamen eosdem in declamando appellant, iudicibus commendant? Hi profecto dementiores, venia que etiam minus digni. Huic sententiae longe convenientius est, quod, nullo auctore, in Leidensi narratur dari *ab aliis.* (Equidem certe nullos vidi hosce *alios.*) Esse enim pro *quam dicere* apud alios: *quam adiicere.* Hoc solum verum censeo; cf. III, 6, 10, *adiicit.*

Quum — diviserimus) §. 28.

fecerit? Nam, qua via tractatur, *An voluerit;* eadem, *Quo animo fecerit?* Id enim est, *An male facere volue-* 57 *rit.* Ordo quoque rerum aut affert, aut detrahit *fidem:* multo scilicet magis, res prout congruunt, aut repugnant. Sed haec nisi in ipso complexu causarum non deprehenduntur. Quaerendum tamen semper, quid cuique connectatur, et quid consentiat.

III. Sequitur coniecturam *finitio.* Nam, qui non potest dicere nihil fecisse, proximum habebit, ut dicat, non id fecisse, quod obiiciatur. Itaque pluribus legibus iisdem, quibus coniectura, versatur, defensionis tantum genere mutato: ut in *furtis, depositis, adulteriis.*

57. *Cuique*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui *cui*, Regio iubente; cf. VII, 1, 64. — *Quid consentiat*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, Obr. Reliqui inserunt aut *cui* aut *cuique.*

1. *Nihil*) Non omittit Goth. (narr. Gesn.) sed habet a sec. manu, quum prius *vel.* — *Obiiciatur*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. ante Gryph. Reliqui *obiicitur.* An recentiores de industria caverunt hexametrum qui quidem fit integer ab *ut dicat* ad *obiiciatur*? Non puto. Sed mirum in modum suas regulas oblitus est noster, IX, 4, 72. An medebimur ponendo *se* post *fecisse*, bis? Ne hoc quidem placet. — *Pluribus*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Reliqui *plerumque* ex coniectura Regiana.

Iisdem) Turic. Camp. *idem* cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald.; *id est* Guelf. Goth. Nostrum Alm. (cf. VII, 2, 47, item 2).

57. *Ordo — rerum*) Vid. IV, 3, 8.

Res prout congruunt) Rectissime haeret Gesnerus in tam abrupta oratione, suadens inseri *ordinantur* post *prout.* Equidem consectans vestigia literarum, malim *ponuntur.*

Connectatur — consentiat) Hic si nulla est diversitas *connectendi* et *consentiendi*, misere iacet oratio. Sed *connecti* videtur id ad quod copulandum arte sit opus, et quod invitum paene coëat; *consentire* quod ipsa natura iungit. In *connectendo* cf. II, 11, 5; V, 14, 32; in primis X, 3, 20.

1. *Dicere nihil fecisse*) Vid. VII, 1, 60.

Obiiciatur) Vid. not. crit.

Pluribus) Dicitur pro *compluribus*, velut III, 6, 29, et mox §. 4; Tacit. Annal. XV, 6, 1; et apud Plinium H. N. non raro. Post *iisdem* inseri velim *in*, quo sarciri videtur damnum deficientis praepositionis ante *pluribus.*

Nam, quemadmodum dicimus, *Non feci furtum, non accepi depositum, non commisi adulterium:* ita, *Non est hoc furtum, non est hoc depositum, non est hoc adulterium.* Interim a qualitate ad finitionem descenditur, ut in actionibus *dementiae*, *malae tractationis*, *reipublicae laesae:* in quibus si recte facta esse, quae obiiciuntur, dici non potest, illud succurrit, *Non est hoc dementem esse, male tractare, rempublicam laedere.* Finitio igitur est *rei propositae propria et dilucida et breviter comprehensa verbis enuntiatio.* Constat maxime, 3

Furtum) Turic. Camp. *factum*.

Hoc dep.) Guelf. Camp. pronomen dant *haec* cum edd. ante Bad. Non quidem Goth. ut narrat Gesn. Etiam Vall. nobiscum.

Depositum) Turic. Camp. *initiatio* cum Alm.; *mutuatio* Guelf. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. qui, non monito in satis verbosa nota lectore, reposuit *depositum sed mutuatio*, quod mox imitatus Basil., postrema duo vocabula ab interpretamento profecta arguens, sed et abesse a plerisque exemplaribus falso testans, auctor reliquis factus est nostrae scripturae. Hanc ego veram censeo repetens veterem illam loci constitutionem a glossemate antiquissimo. Neque enim alienum erat monere lectorem, quid tandem pro *deposito* substitueret reus. *Furtum* si amoliretur, suum dicendo id quod abstulerit, *adulterium*, uxorem negando eam, quam compresserit, *deposito* quid apte et verisimiliter succederet, vix apparebat. Qu. quidem ipse nihil tale adiecisse putandus est, et glossae indicium apprehendo quod in vetustissimo quoque libro est *hoc mutuatio*, non *haec m.* Iam peritum quoque scholiasten haec potuisse aspergere, inde colligo, quod *mutuum* a *deposito* Paulus ICtus (referente Gronovio de sestert. p. 116) ita discernit, ut mutuum recipiatur in eodem *genere*, depositum in eadem *specie*.

2. *Non est hoc — laedere*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *n. e. male tractare rem p. verbis l.* cum Voss. 2, Bodl. et edd. ante Bad. quo acc. Basil. Nostrum e coniectura Regii, temeraria profecto. Vidimus VII, 1, 51; non utique repetere nostrum exempla, quae posuerit, omnia. *Mala tractatio* est uxorum; cf. Declam. Qu. 18, et 19, et hic §. 10, 11; IX, 2, 79. Iam quum in codd. post *rem* sit unica litera *p.*, eam ut a male interpretante insertam (cf. VII, 4, 5) expungo et haec eruo: *n. e. male tractare, uxorem verbis laedere.* Alm. *verbis* omittere narratur (cf. §. 1, 9). Quod mox est *comprehensa verbis* occasionem dedisse librario inserendae falso hic eiusdem vocis, sane aliquis dixerit.

Est — comprehensa) Mei quoque libri *est* omittunt et *compressa* dant; quae emendavit Regius, obsecundante Aldo et rell.

2. *Non est hoc — laedere*) Vid. not. crit.

sicut est dictum, genere, specie, differentibus, propriis: ut, si finias equum, (noto enim maxime utar exemplo) genus est *animal*, species, *mortale*, differentia, *irrationale*, (nam et homo mortale erat): proprium, *hinniens*.
4 Haec adhibetur orationi pluribus causis. Nam tum est certum de nomine, sed quaeritur, quae res ei subiicienda sit; tum res est manifesta. Et quod nomine constat, de re dubium est, interim coniectura est: ut, si
5 quaeratur, *quid sit Deus?* Nam, qui id neget, *Deum esse spiritum omnibus partibus immixtum*, non hoc dicat, falsam esse divinae illius naturae appellationem? sicut Epicurus, qui humanam ei formam, locumque inter mundos dedit. Nomine uterque uno utitur; utrum
6 sit in re, coniectat. Interim qualitas tractatur, ut *quid*

3. *Irrationale*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *irrationabile* cum edd. ante Gryph.; cf. II, 16, 16.

4. *Orat. pluribus*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Stephan. Reliqui inserunt *in*. Nostrum volebat Regius.

Et quod — dubium) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. Reliqui *sed de n. non c. D. r. cum d.* coniiciente Regio. Pro *quod* Obr. *quando de* (qui *et* omittit et *cum* recentiorum, hos sequutus in reliquis) Voss. 2, *quo de*; Goth. *quo* (cf. VII, 2, 52, hic 7).

5. *Qui id*) Turic. (a pr. manu) *quod id*.

Div. ill.) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *i. d.* (cf. VII, 2, 50, hic 6).

3. *Sicut est dictum*) V, 10, 55.

4. *Pluribus causis*) I. e. non unam ob causam.

Et — dubium est) Transitum facit, *et*, valens *et quidem*, ut V, 10, 113; XI, 24, 13; I, 40, 14, 21; VI, 1, 11; II, 21; V, 3; VII, 1, 39; II, 9, quorum locorum aliquot habent subiectum sibi *quidem*. Sic et *atque* hic §. 21. Praepositio *de* praemissa voci *re*, melius sane absit, nisi forte apponere velis eandem ante *nomine*; nam mutare in *sed re* nequaquam placet: *quod — constat — dub. est* interpretare: *Et quod quidem attinet ad id, quod* etc. *in eo interim coniectura est — interim qualitas tractatur*.

5. *Qui id*) Expungam *id*, velut natum ex male accepto compendio vocis *qui*.

Divinae appellationem) I. e. falso illam naturam appellari divinam; spiritum ita diffusum non posse appellari deum, quod fiat a Stoïcis.

Vterque) Et Stoïcus et Epicureus.

Vtrum) Spiritus diffusus, an humana forma.

sit rhetorice, vis persuadendi, an bene dicendi scientia? Quod genus est in iudiciis frequentissimum. Sic enim quaeritur, *an deprehensus in lupanari cum aliena uxore adulter sit?* quia non de appellatione, sed de vi facti eius ambigitur, an omnino peccaverit. Nam, si peccaverit, non potest esse aliud, quam adulter. Diversum 7 est genus, quum controversia consistit in nomine, quod pendet ex scripto, nec versatur in iudiciis, nisi propter verba, quae litem faciunt. *An, qui se interficit, homicida sit? An, qui tyrannum in mortem compulit, tyrannicida? An carmina magorum, veneficium?* Res enim manifesta est, sciturque, non idem esse occidere se, quod alium; non idem occidere tyrannum, quod compellere ad mortem; non idem carmina, ac mortiferam potionem; quaeritur tamen, an eodem nomine appellanda sint? Quamquam autem dissentire vix au- 8 deo a Cicerone, qui, multos sequutus auctores, dicit,

6. *Peccaverit*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *peccarit*. — *Esse al.*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *a. e.* (cf. §. 5, 9).

7. *Diversum — appellanda sint*) Vid. not. ex. ad II, 2, 9.

Consistit) Turic. Camp. *consistat*. Male. — *Versatur in iudiciis*) Goth. *versante in iudicio* cum Voss. 2 (cf. §. 4, 34).

Faciunt) Sic Turic. Camp. cum Alm. et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui *generant*. — *Carmina mag.*) Turic. *crimina m.*

8. *Multos*) Sic Turic. Guelf. cum Alm. Reliqui *permultos*. — *Neganti*) Turic. (a pr. manu) *neganto*; a sec. *negando*, et sic Guelf. Camp. Obr. (qui et *aliquid*) *negante* Goth. Voss. 2. *Enim* ante *neg.* omittunt mei omnes ante Ald. Inseruit Regius, rectissime. — *Quod sit pot.*) Sic Turic. (a pr. manu). Mox idem *dicendumque quid*, ut et Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *quid s. p.*

6. *Rhetorice — scientia*) Vid. lib. II, cap. 15.

Eius) Cave referas ad *facti*, ad hominem enim pertinet.

An omnino peccaverit) In qualitate an recte feceris quaeritur. Iam si peccavit hic reus, nullum aliud ei nomen pones, nisi ut adulterum voces. Si adulterium negas, ne peccatum quidem agnoscis. Sic magis qualitatis haec est controversia, quam finitionis; cf. V, 10, 39. Sed et hic §. 9.

7. *Diversum est genus*) Hoc quidem respicit ad alteram, quam fecerat partem §. 4: *res manifesta est.*

Pendet ex scripto) Vide §. 22.

8. *A Cicerone*) Cf. III, 6, 31.

finitionem esse de eodem, et de altero; (semper enim neganti aliquod esse nomen dicendum, quod sit potius)? 9 tamen eandem tres habeo velut species. Nam interim convenit sic quaerere, *An habendum sit adulterium in lupanari?* Quum hoc negamus, non necesse est dicere, quid id vocetur, quia totum crimen infitiamur. Interim quaeritur, *hoc furtum, an sacrilegium?* non, quin sufficiat, non esse sacrilegium, sed, quia necesse sit dicere, quid sit aliud: quo in loco utrumque finiendum 10 est. Interim quaeritur in rebus specie diversis, an et hoc eodem modo sit appellandum, quum res utraque habeat suum nomen? ut *amatorium*, *venenum*. In omnibus autem huius generis litibus quaeritur, *an etiam hoc?* quia nomen, de quo ambigitur, utique in alia re certum est. *Sacrilegium est, rem sacram de templo surripere: num et privatam? Adulterium, cum aliena uxore*

Tamen eand.) Sic Turic. cum Iens. Tarv. a sec. manu illc *t. easdem res*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2 (nisi quod hi *eas*). Reliqui inserunt *in*, iam ante eum, qui suadet, Regium.

9. *Conv. sic*) Hoc ordine libri mei ante Gryph. Reliqui *s. c.* (cf. §. 6, 15). Sed Turic. (a pr. manu) *c. suum*, cum Alm. — *Habendum sit adult.*) Turic. (a pr. manu) *habet sit in a.*; Alm. *habendum sit ut in ad.* (cf. §. 2, it. hac). Au primitus fuit: *c. suum q. an habeat?* (cf. §. 10) *sicut*: *an adult. i. l.?* Similem structuram vide VII, 1, 5, *quo modo an ultra*. Sententia haec fuerit: convenit quaerere, au illud, quod nunc tractamus, solitum suum nomen hic quoqua habeat, veluti adulterium, in lupanari, au debeat appellari adulterium. — *Quaer. hoc*) Sic Turic. a sec. manu tollitur pronomen. Alm. *q. hoc an hoc.* Non credo (cf. hac §., item 33). Reliqui inserunt *an.* — *Furt. an sacril.*) Sic libri omnes ante Burm. quo acc. Capper. Reliqui omittunt *an.*

Necesse) Abest a Turic. Guelf.

10. *Habeat*) Turic. Guelf. *habet.*

Eandem tres habeo velut species) Contorta sane uratio, quae tamen optime videtur corrigi, si cum Capper. et Gesnero legamus *in eadem — species*; cf. not. crit. Etiam hic minus attendisse, a quo recedit, Ciceronem videtur noster, eique tribuisse per errorem, quod apod ipsum vix invenias: *semper neganti — potius.* Nempe illud est, quod refellit Qu.

9. *Convenit sic — adulterium*) Vide not. crit.

Necesse sit) Malim *n. est.* Cf. VII, 2, 18.

10. *Amatorium*) Cf. VIII, 5, 31.

domi coire: an et in lupanari? Tyrannicidium, occidere tyrannum: an etiam in mortem compellere? Ideoque [11] συλλογισμὸς, de quo postea dicam, velut infirmior est finitio, quia in hâc quaeritur, an idem sit huius rei nomen, quod alterius? illo, an perinde habenda sit haec, atque illa. Est et talis finitionum diversitas, ut quidam [12] sentiunt, num idem diversis verbis comprehendatur: ut *rhetorice, bene dicendi scientia*, et eadem *bene inveniendi*, et *bene enuntiandi*, et *dicendi secundum virtutem orationis*, et *dicendi quod sit officii*. Atque providendum, ut, si sensu non pugnant, comprehensione dissentiant. Sed de his disputatur, non litigatur. Opus [13] est aliquando finitione obscurioribus et iguotioribus verbis, ut, quid sit *clarigatio*, *proletarius*. Erit et interim

11. *Haec, atque*) Turic. (a pr. manu) inserit *autem* cum Alm.

12. *Finitionum*) Turic. Guelf. Camp. *divisionum* cum Goth. Alm. et edd. ante Bad. Nostrum coniecit Regius; recte ad sensum, nec violenter. — *Vt quidam — comprehendatur*) Turic. (a pr. manu) *u. quidem sentient non isdem verb. c.* Mox *u. quidem sentiunt num isd. v. c.*, et sic Guelf. Camp. (nisi quod *nam*, ut et Rusc.) cum edd. ante Ald. Nostrum Regius coniecit. An haec placent: *ut qui idem sentient, non iisdem verbis comprehendant?* Quae quidem ratio fert, ut et mox pro nominativo in *rhetorice, scientia*, scribatur accusativus, nisi si recipitur Camp. scriptura inserentis *est* post *rhet.* quam veram censeo.

Quod sit off.) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Obr. probante Gesn. Reliqui *quid s. o.*

Pugnant) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Leid. Reliqui *pugnent.* — *Dissentiant*) Turic. Guelf. *dissentiunt* cum Ieus. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. exc. Camp. Addicunt coniecturae Regianae et Goth. Voss. 2.

11. *De quo postea*) Capite huius libri 8.

Quia in hac) Malim abesse *in*, ut dant etiam Stoër. Chouet. Quamquam cf. VII, 8, 7.

12. *Vt quidam — comprehendatur*) Vide not. erit.

Comprehensione dissentiant) Gesnerus lenissima coniectura inserit *ne.* Sed hic quum agatur de controversia finitionis, praeceptum interpretor hunc in modum, *ut* doceat rhetor, qui possit fieri ut videaris diversa dicere adversario, si minus sensu, verbis tamen. *Comprehensio* autem plane quod nostrum hodie *enuntiatio*; cf. V, 10, 61.

Disputatur — litigatur) Philosophorum hoc est, non patronorum.

notis nomine verbis: ut, *quid sit penus, quid litus.* Quae varietas efficit, ut eam quidam coniecturae, quidam qualitati, quidam legitimis quaestionibus subiecerint. 14 Quibusdam ne placuit quidem omnino subtilis haec, et ad morem Dialecticorum formata conclusio, ut in disputationibus potius per argumenta verborum cavillatrix, quam in oratoris officio multum allatura momenti. Licet enim valeat in sermone tantum, ut constrictum vinculis suis eum, qui responsurus est, vel tacere, vel

13. *Verbis, ut, quid—litus*) Turic. (a pr. manu) *v. quid sunt c. erat ut i. notis n. videbis quod s. p. quod l.* Mox (quibus vocibus recedit a pr. manu ea integra pono; cetera sunt qualia in pr. manu; non qualia in recepta nostra scriptura) *v. q. sit c. e. u. i. in n. v. quid s. p. quid l.* Et sic Guelf. (nisi quod omittit *verbis* primo loco), Camp. (nisi quod *ut interim*). Reliqui plus minus recedunt, velut ponentes *verbis videbis*, utrumque, ut Iens. (err. Gesu.) et edd. post eum ante Bad. *Videbis* habet et Goth. (tac. Gesn.) pro *verbis*, non cum eodem, ut et Alm. Vall. habere negatur diserte a Badio (cf. VII, 2, 24; VII, 8, 1). Sed *erit*, quod coniecit Regius, habent Goth. Voss. 2, *proletarius* nusquam inventum ante Obr. videtur is effecisse ex *erat ut*, satis ingeniose; neque enim de nihilo est quod Burmannus vult sibi dari bina et hic vocabula, ut mox in *pen. lit.*, quo etiam deducit antiqua Turicensis manus. An igitur sic: *v. qualia* (vel *cuiusmodi*) *sunt clarigutio, proletarius, interim notis nomine. Videbis quid s. p. q. l.?* — *Efficit*) Turic. Guelf. Camp. *efficiat* cum edd. Iens. Tarv. Regius malit *effecit*. An feretur illud, ut modus potentialis?

Eam) Turic. (a sec. manu) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *ea* cum Voss. 2, et edd. ante Bad.

14. *Per argumenta*) Turic. (a pr. manu) omittit *per* cum Alm. — *In sermone*) Sic libri omnes ante Burm. cuius interpretor sphalma *id s.*, propagatum illud a Gesn. Bip. — *Constrictum vinc.*) Sic Obr. Reliqui inseruut *in*.

Suis eum) Sic Turic. (a pr. manu). Reliqui inserunt *habeat*. — *Est, vel*) Sic Turic. Guelf. Camp. (nisi quod *sit* pro *est*) Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. Reliqui inserunt *et*. — *Tacere*) Turic. Guelf. Goth. Iens.

13. *Verbis*: ut, *quid — litus*) De voce *penus* cf. A. Gell. IV, 1; *de litus*, nost. V, 14, 34. Sed de huius loci constitutione vid. not. crit.

Eam) Apparet quam securi cavillationis veteres scriptores interdum redeant ad id quod integra quadam disputatione tractant, velut hic *finitionem*, quae ab diligenti lectore facile agnoscitur in pronomine.

14. *In sermone*) Hoc est quod supra *disputari* vocabat; extra forum et pugnam. Neque enim iam Socratico more disiungitur τὸ διαλεκτικὸν et τὸ ἐριστικόν, sed idem est factum.

etiam invitum id, quod sit contra, cogat fateri: non eadem est tamen eius in causis utilitas. Persuadendum [15] enim iudici est: qui, etiamsi verbis devinctus est, tamen, nisi ipsi rei accesserit, tacitus dissentiet. Agenti vero quae tanta est huius praecisae comprehensionis necessitas? An, si non dixero, *Homo est animal mortale rationale*, non potero, expositis tot corporis animique proprietatibus, latius oratione ducta, vel a diis eum, vel a mutis discernere? Quid? quod nec uno mo- [16] do definitur res eadem, ut facit Cicero: (*quid enim vulgo? universos*); et latiore varioque tractatu, ut om-

(err. Goth.) *carcere* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. qui primus recepit palmariam Regii emendationem. In Camp. quidem solo sunt ea, quae Regius conqueritur, monstra *crucem* hic, et mox (pro *invitum*) *unicum*, quod debebat esse *uncum*. Tantum malorum suasere perperam accepta *vincula*; cf. V, 13, 19. — *Vtilitas*) Iens. *subtilitas* cum edd. ante Ald. exc. Camp. Hoc quoque Regius correxit.

15. *Devinctus*) Libri ante [illegible] omnes *devictus* (de Goth. Iens. tac. Gesn.). Nec tamen erat quod Regio, etiam hic κριτικῷ ἄκρῳ, obloqueretur Burmannus. — *Mort. ration.*) Sic Turic. cum Obr. Reliqui *r. m.* (cf. §. 9, 22).

16. *Quid enim*) *Quid est* Crosius ex Cicerone legit. Etsi quantivis pretii est illa a Crusio facta Ciceroniani loci demonstratio, acquiesci tamen ne sic quidem potest in verbis Quintilianeis, qualia nunc comparent. Exemplum enim illud e Cicerone petitum abruptius est, nec sufficit praeceptis illustrandis. Vbi tandem hic est *eadem res non uno modo definita?* Neque est pro reliqua Quintiliani elegantia et perspicuitate, quod accusativus *universos* nihil hic habet, unde peodeat. Quapropter nolui quidquam mutare nec maiorem sanitatis speciem induere loco, quam revera inest; sed *enim* ipsum retinui. Adhuc quidem maxime blanditur ratio, quam proposuit ingeniosissimus Buttmannus noster, ut longior fuerit haec loci Ciceroniani interpolatio, cuius summam modo et extremam partem librarius alleverit: *Quid enim? Senatus num obviam prodire crimen putat? non; sed mercede: convince; num se-*

15. *Tacitus*) Egregie! cf. IV, 5, 10; V, 7, 2; VI, 3, 17.

16. *Nec uno — et latiore*) Duo sunt, quae ab oratoribus usurpata, suae rationi firmandae adhibet. Ea autem sic copulantur, ut prius sit *et non* (quod est in *nec*), deinde *et* respiciens illud ad prius. Hanc structuram librariorum erroribus obnoxiam iam ante cognovimus, (cf. III, 3, 13; sed et infra IX, 3, 78). Oratores igitur *partim* alibi alias eiusdem rei solent proponere definitiones, *partim* oratoria copia utuntur in definiendo, non strigosa illa dialecticorum diligentia. Prioris usus exemplum nominat Ciceronem, cuius locus ipse interiicitur ex Murenana (c.

nes oratores plerumque fecerunt. Rarissima enim apud eos reperietur illa ex consuetudine philosophorum ducta servitus (est enim certe servitus) ad certa se verba astringendi. Idque faciendum, in libris Ciceronis *de* 17 *Oratore* vetat M. Antonius. Nam est etiam periculosum, quum, si uno verbo sit erratum, tota causa cecidisse videamur: optimaque est illa media via, qua utitur Cicero pro Caecina, ut res proponatur, verba non periclitentur. *Etenim, recuperatores, non ea sola vis est, quae ad corpus nostrum vitamque pervenit, sed etiam multo maior ea, quae, periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco saepe et certo statu de-*

ctari multos? non; sed conductos: doce. Num locum ad spectandum dare? aut ad prandium invitare? minime; sed vulgo passim; quid est vulgo? universos. Videtur enim potuisse Qu., quamquam falso ille, agnoscere in hoc loco eiusdem rei non unam definitionem, quia ad certam aliquam, quae primum proponitur, rei notionem altera semper adiicitur, etsi nonnisi hanc probat Cicero. — *Et lat.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. 2. Omittunt *et* Goth. Voss. 2, cum edd. ante Ald. Reliqui *sed l.* Verba *quid — univ.* omitti volebat Regius (mox Heum.) cui pauci obsecundarunt edd. Gesnerus transposuit post ut *fac. Cic.* cui antevertit *sed latiore – tractatu*; paulo audacius. Pro *tractatu* an forte legemus *tractu?* — *Certe serv.*) Turic. Guelf. Camp. *certa s.* cum edd. ante Bad. Vocem omittunt Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2.

17. *Uno verbo*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Iens. Tarv. Reliqui inserunt *in*.

Recuper.) Turic. *reciperatores*; a sec. manu *deceptoris* et sic Guelf. — *Certo statu*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum edd. ante Burm. exc. Ald. Bas. qui inserunt *de* ex Cicerone.

35), ubi illud, opinor, spectatur, quod valde nova et insolita est finitio τοῦ *vulgo*. Sic apparet varietas finiendi, si, praeter notas et tritas alicuius vocabuli significationes, ostendatur alia tam remota ab iisdem. Fateor scrupulum remanere, quia *unum* modo Ciceronis locum excitat Qu. in *varietate* docenda. Eum autem ipsum egregie primus demonstravit Crusius in *Probabb.* p. 92. Mox Qu. in latiore illo tractatu omnium plane *oratorum* auctoritatem appellat.

Rarissima) Malim sane *Rarissime.*

Est enim — servitus) Hic quidem valde blanditur quorundam Codd. scriptura, omittentium *certe*, quod videtur esse praesumptum ex sequentibus; vid. not. crit. De re cf. V, 14, 31, 32.

Cic. de Orat.) a II, 25; deinde pro Caeci. c. 15; mox Philipp. IX, 3. Gesnerus.

17. *Periculosum*) Cf. IV, 5, 2,

movet. Aut, quum finitionem praecedit probatio, ut in [18] Philippicis Cicero Servium Sulpicium occisum ab Antonio colligit, et in clausula demum ita finit, *Is enim profecto mortem attulit, qui causa mortis fuit.* Non negaverim tamen haec quoque, ut expediet causae, esse facienda, et, si quando firma comprehendi poterit, et brevi complexu verborum finitio, esse id tum elegans, tum etiam fortissimum, si modo erit illa inexpugnabilis. Eius certus ordo est, *quid sit? an hoc sit?* et in hoc [19] fere labor maior est, ut finitionem confirmes, quam ut in rem finitionem applices. In eo, *quid sit?* duplex opus est, Nam et nostra confirmanda est, et adversae partis destruenda finitio. Ideoque in schola, ubi nobis ipsi fin- [20] gimus contradictionem, duos ponere debemus fines, quales utrinque esse optimi poterunt. At in foro providendum, *num* forte *supervacua*, et *nihil ad causam pertinens*, *an ambigua*, *an contraria*, *an communis sit finitio?* quorum nihil accidere, nisi agentis culpa, potest. Vt recte autem finiamus, ita fiet, si prius in animo con- [21] stituerimus, quid velimus efficere. Sic enim accommodari ad voluntatem verba poterunt. Atque ut a notissimo exemplo, quo sit res lucidior, non recedamus: *Qui privatam pecuniam de templo surripuit, sacrilegii reus est.* Culpa manifesta; quaestio est, an huic crimini no- [22] men, quod est in lege, conveniat. Ergo ambigitur, *An hoc sacrilegium sit?* Accusator, *quia de templo surrepta sit* pecunia, utitur hoc nomine. Reus, *quia privatam*

18. *Enim*) Sic Turic. (a pr. manu) Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, et Cicerone. Reliqui *ei.*
20. *Nob. ipsi*) Sic Turic. cum Alm. Reliqui *n. ipsis.*
22. *Surr. sit*) Sic Turic. Guelf. Reliqui *sit surr.* (cf. §. 15, et mox 23). — *Surripuerit*) Sic Turic. (a pr. manu). Guelf. Camp. *surripuerat* cum illius secunda.

20. *Fingimus contradictionem*) Cf. V, 13, 45.

surripuerit, negat esse *sacrilegium*, sed *furtum* fatetur. Actor ergo ita finiet, *Sacrilegium est surripere aliquid de sacro*. Reus ita finiet, *Sacrilegium est surripere ali-*
23 *quid sacri*. Vterque finitionem alterius impugnat. Ea duobus generibus evertitur, si aut falsa est, aut parum plena. Nam illud tertium, nisi stultis, non accidit, ut
24 nihil ad quaestionem pertineat. Falsa est, si dicas, *Equus est animal rationale:* nam est equus animal, sed irrationale. Quod autem commune cum alio est, desinet esse proprium. Hic reus falsam dicit esse finitionem accusatoris: accusator autem non potest dicere falsam rei; nam est *sacrilegium*, *surripere aliquid sacri*. Dicit parum plenam: adiiciendum enim, *aut ex*
25 *sacro*. Maximus autem usus, in approbando refellendoque fine, *propriorum* ac *differentium*, nonnunquam etiam *etymologiae*. Quae tamen omnia, sicut in ceteris, confirmat aequitas, nonnunquam etiam coniectura mentis. *Etymologia* maxime rara est: *Quid enim est aliud* tumultus, *nisi perturbatio tanta, ut maior* timor
26 *oriatur? Vnde etiam nomen ductum est* tumultus. Circa *propria* ac *differentia* magna subtilitas: ut, quum quae-

Aliq. de sacro — sacri. Vterque) Verba post *sacro* ante *Vterque* omittunt Turic. Guelf. — *Finit. alter*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *a. f.* (conf. modo et 28).

24. *Eq. est animal*) Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. omittunt *est*. — *Finit. accus.*) Turic. Guelf. Camp. *quaestionem a.*

24. *Falsa est — proprium*) Etsi valde probabilis est Gesneri ratio, verba haec interpolata suspicantis, quum tamen in omnibus libris legantur, nolui apponendis uncis praesumere indicium lectoris. Fortasse melius succurras loco, adiiciendo aliqua, quae interciderint ob verborum eorundem iterationem. Fuerint haec post *irrationale*, huiusmodi: *Parum plena, si dicas: equus animal irrationale; commune enim ei cum aliis multis est irrationale.*

Aut ex sacro) Malim *et e. s.* vel *ait e. s.*

25. *Coniectura mentis*) Cf. I, 2, 25: *animi mei coniectura*. Passive usurpatur *coniectura*, non active.

Quid enim — tumultus) Vid. Cic. Philipp. VIII, 1.

ritur, *An addictus, quem lex servire, donec solverit, iubet, servus sit?* altera pars finit ita, *Servus est, qui est iure in servitute.* Altera, *qui in servitute est eo iure, quo servus:* aut, ut antiqui dixerunt, *qui servitutem servit.* Quae finitio, etiamsi distat aliquo, nisi tamen propriis et differentibus adiuvetur, inanis est. Dicet 27 enim adversarius, servire eum servitutem, aut eo iure, quo servum. Videamus ergo propria et differentia, quae libro quinto leviter in transitu attigeram. *Servus*, quum manumittitur, libertinus; *addictus*, recepta libertate, ingenuus: *servus* invito domino non consequetur; *ad servum* nulla lex pertinet; *addictus* legem habet. Propria *liberi*, quae nemo habet, nisi liber, praenomen, nomen, cognomen, tribum: habet haec *addictus.* Ex- 28 cusso *quid sit?* prope peracta est quaestio, *an hoc sit?* Id enim agimus, ut sit causae nostrae conveniens fini-

27. *Et differentia, quae*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. mox *d. que liberorum quae*; et sic reliqui.

Libro quinto) Turic. (a pr. manu) *libroque.* Mox omittit haec cum Guelf. Goth. Voss. 2, Camp. Obr. Nostrum est in ipsa Tur. scriptura; cf. VI, 3, 5.

Manumittitur, libert.) Sic Turic. (a pr. manu, a sec. ins. *est*) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, Obr. Reliqui inserunt *fit.* — *Libert. ingen.*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Reliqui inserunt *est.*

Dom. non) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, Alm. Vall. et edd. ante Ald. Reliqui inserunt, *libertatem.* Mox autem post *consequetur* ea, quae nos iisdem auctoribus amolimur: *addictus solvendo, citra voluntatem domini, consequetur* ex conj. Regii.

28. *Conv. fin. Potent. aut. est*) Turic. Guelf. Camp. *c. f. p. Est a.*

27. *Aut eo iure*) Hunc ablativum non aliter expedias, quam aut *eo* mutando in *esse* (nisi forte malis utrumque *eo esse*), aut legendo *servitute*, non *servitutem.* Et haec quidem scriptura est in Turic. Camp. Iens. Tarv. quum modo (§. 26) libri ad unum omnes dent *servitutem.* Apud Ciceronem sane et Livium accusativos obtinet; sed Plautus ablativum ostendit, in aliquot locis. Prior autem nostrarum mutationum videtur esse praeferenda.

Libro quinto) Vide V, 10, 60; cf. et Decl. Quintil. 311, p. 205.

Non consequetur) Facile subauditur, quod modo erat, *libertatem.*

Tribum) Hoc latino more refertur ad *habet*, non ad *propria*, ut nominativum desideres.

28. *Conveniens finitio*) *Potentissima autem est*; cf. not. cit.

tio. Potentissima autem est in ea qualitas: *an amor insania?* Huc pertinebunt probationes, quas Cicero dicit proprias esse finitionis, *ex antecedentibus*, *consequentibus*, *adiunctis*, *repugnantibus*, *causis*, *effectis*, *similibus*: de quorum argumentorum natura dictum 29 est. Breviter autem pro Caecina Cicero *initia*, *causas*, *effecta*, *antecedentia*, *consequentia* complexus est: *Quid igitur fugiebant, propter metum. Quid metuebant? Vim videlicet. Potestis igitur principia negare, quum extre-*

cum Goth. (nisi quod *tamen*) et edd. ante Bad. Nostrum est a Regio. Vetus scriptura fert, ut id dicat Qu. agi a nobis, ut finitio potentissima demonstretur causae nostrae conveniens. Iam hic sensus exemplo, quod modo tractabamus, plurimum adiuvatur. Postquam excussum est *quid sit servire*, quaeritur *an serviat addictus. Potentissima* definitio igitur ea, quae plurimum potest ad persuadendum; quae alteri, quacum comparatur, praestat; quae si in nostram causam cadere probetur h. e. *sit causae nostrae conveniens*, vicimus causam. Nec abludunt sequentia. Agnoscuntur enim in ipsa finitione aliquae qualitatis quoque partes, sicut supra in coniectura VII, 1, 62; 2, 6; item in finitione hic §. 6, 36. Sed obest sane quod *potentissima* minus proprie videtur dici pro *optima*, *propria*. Et bonus constat sensus priori praecepto, si *potentissima* inde divellamus cum Regio. Nam quaerendo *an hoc sit*, id profecto agimus ut illam prius in genere propositam finitionem accommodemus ad causam nostram, ut agnoscat iudex id, quod definierimus, convenire in litigatorem nostrum. Sic et *potentissima* suam maxime significationem tuetur, si in finitione plurimum agere dicatur qualitas; cf. V, 7, 37. Neque ulla hic mutatio nisi transpositio τῶν *est autem* (conf. §. 23; VII, 4, 14). — *Amor insania*) Sic Turic. (a pr. manu). Reliqui inserunt *an*.

29. *Caecina*) Hic quidem veteres mei ante Lens. nihil diversum dare narrantur, ut nec 17; VII, 6, 7; cf. V, 10, 92.

An amor insania) Si quis *amorem* excuset, quo minus delicti alicuius poenas det, quod pertinet ad qualitatem, quaeri sane debet an *amor* aequiparandus sit *insaniae*, purgaturae illi reum; et est haec finitio, sed in qua nihil aliud spectetur, nihil aliud iudicis animum moveat, nisi *qualitas*; (cf. §. 6). Abruptius quidem hoc proponitur, id quod male habet Gesnerum; sed intellectu non caret. Si, ut vulgo, inseratur *an* post *amor*, quum corrumpitur latinitas, (cf. V, 4, 2) tum existit *coniectura* in quaestione, sitne amor, an insania, non qualitas, vel finitio. Ad utramque enim trahi potest *an amor sit insania*.

Dictum est) V, 10, 73—94.

29. *Pro Caecina*) C. 15.

ma concedatis? Sed similitudine quoque usus est, *Quae vis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur?* Sed 30 etiam ex contrario argumenta ducuntur, ut, si quaeratur, *An amatorium venenum sit, necne? quia venenum amatorium non sit.* Illud alterum genus quo sit manifestius adolescentibus meis, (meos enim semper adolescentes putabo) hic quoque fictae controversiae utar exemplo. *Iuvenes, qui convivere solebant, constituerunt, ut in litore coenarent. Vnius, qui coenae defuerat, nomen tumulo, quem exstruxerant, inscripserunt. Pater eius, a transmarina peregrinatione quum ad litus idem appulisset, lecto nomine suspendit se.* Dicuntur 32 hi causa mortis fuisse. Hic finitio est accusatoris, *Per quem factum est, ut quis perierit, causa mortis est.* Rei est, *Qui fecit quid sciens, per quod perire homini necesse esset.* Remota finitione, accusatori sat est dicere, *Causa mortis fuistis; per vos enim factum est, ut homo periret: quia, nisi vos illud fecissetis, viveret.* Contra, 33 *Non statim, per quem factum est, ut quis periret, is*

Concedatis) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *conceditis* eum Cicerone.
32. *Nec. esset*) Turic. *necesset*; a sec. manu nostrum, et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Obr. Reliqui *n. est.*
Acc. sat est) Turic. *accusatoris adest.* Guelf. *accusationis adest.*
Factum) Mei libri omnes ante Gryph. *actum* cum Alm. Voss. 2, Colb. et aliqnot edd. ap. Burm. Ferri quidem nequit; cf. V, 14, 4.

30. *An*) Tollendum, quod neglexi, est *an* ante *amatorium* (manifesta erroris origine) quum sequatur *necne*; cf. modo §. 28, *an amor insania*

Meos putabo) Hoc respiciens ad orbitatem suam dixisse videtur Gesnero, quod non negarim; etsi sufficiat referre ad *impetratam quietem*; vid Prooem. totius operis.

31. *In litore coenarent*) Hoc ad voluptates in primis pertinuisse, ut in amoenis litoribus fierent epulae, plurimis veterum locis testatum est, quorum aliquot designat Burm. ad hunc locum; vid. Ern. Clav. Cic. in *Actae.*

32. *Quis perierit*) Suspicor *periret*, ut mox. Discrimen enim exsculpere recentioris fuerit latinitatis.

Quia, nisi) Legendum censeo *qui nisi.*

damnari debet, ut accusator, testis, iudex rei capitalis. Nec, undecumque causa fluxit, ibi culpa est: ut, si cui quis profectionem suaserit, aut amicum arcessierit trans mare, et is naufragio perierit; ad coenam invita-
34 *rit, et is cruditate illic contracta decesserit. Nec fuerit in causa mortis solum adolescentium factum, sed credulitas senis, in dolore ferundo infirmitas; denique, si fortior fuisset aut prudentior, viveret. Nec mala mente fecerunt: et ille potuit vel ex loco tumuli vel ex opere tumultuario suspicari, non esse monumentum. Qui ergo puniri debent, in quibus omnia sunt homicidae, praeter*
35 *malum?* Est interim certa finitio, de qua inter utramque partem convenit: ut Cicero dicit, *Maiestas est in*

33. *Fluxit*) Turic. *fulsit* cum Alm. — *Si cui quis*) Turic. Guelf. Camp. omittant *cui* cum Goth. et edd. ante Gryph. — *Aut Amicum*) Sic Turic. cum Alm. Sed Guelf. Camp. *aut ad a.* Turic. a sec. manu *ut ad a.* cum reliquis.

Arcessierit) Turic. Guelf. Camp. *accesserit* cum edd. ante Bad. quo accedit Basil. Reliqui *accedat*, quorum ponitur et Alm. (cf. §. 9; VII, 4, 5). Nostrum e coniectura.

34. *Fuerit*) Sic Turic. cum edd. ante Gryph. a sec. tamen manu *fuerat*, et sic Guelf. Camp. Reliqui *fuit.*

Senis, in) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. Reliqui inserunt *et.*

Tumuli) Sic Turic. Camp. cum Goth. Stoër. Chouet. Leid. Gibs. Obr. Capper. Sed *tumulum* Guelf. Bodl. Voss. 2, (cf. §. 7, item hac) Iens. cum edd. ante Stoër. et recentioribus. — *Praeter*) Turic. Guelf. *propter* cum Goth. Voss. 2. — *Malum*) Ita Goth. (tac. Gesn) cum Voss. 2; (cf. hac §. item VII, 4, 4). Reliqui *manum.*

34. *Vel ex loco — tumultuario*) « Tam ex loco, quam ex tumultuario opere tumuli. » Neque enim quisquam probe attendens probaverit rationem, qua *tumulum* legunt quidam, et interpretantur eiusmodi quid exstructum, quod omnem suspicionem sepulcri arceret. Non sufficit, quod tumuli fere sunt naufragio pereuntium, pater autem hic norat, filium in terra mansisse. Et *opere* praeterea indiget genitivo, qui est inventus in *tumuli.*

Praeter malum) Quo tandem iure puniantur ii, qui habent quidem homicidae per omnia speciem et effectum, sed cum summa innocentia? De *causa mortis* similem controversiam habes Qu. Decl. 289, p. 145.

35. *Maiestas est in*) « Vide copiosam de *maiestate*, et quomodo ea minuatur, disputationem Cic. de In-

imperio, *atque in omni populi Romani dignitate.* Quaeritur tamen, *An maiestas minuta sit?* ut in causa Cornelii quaesitum est. Sed etiam similis videri potest finitivae : tamen, quia de finitione non ambigitur, iudicatio est qualitatis, atque ad eum potius statum reducenda, ad cuius forte quadam venimus mentionem, sed erat ordine proximus locus. 36

IV. Est autem qualitas alia de summo genere, atque ea quidem non simplex. Nam, et qualis sit cuiusque rei natura, et quae forma, quaeritur : *An immortalis anima? An humana specie Deus?* et de magnitudine ac numero, *Quantus sol? An unus mundus?* Quae omnia coniectura quidem colliguntur, quaestionem tamen habent in eo *qualia sint?* Haec et in suasoriis tractari solent, ut, si Caesar deliberet, *An Britanniam impugnet, quae sit Oceani natura? an Britannia insula?* (nam tum ignorabatur) *quanta in ea terra? quo numero mi-* 2

35. *Omni*) Turic. *nomini* cum Alm. a sec. manu *nominc.*

36. *Sed etiam*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui inserunt *hic*, sine sensu.

Qualitatis) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Obr. Reliqui *qualitas.*

Quadam) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *quidem* cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius; cf. IV, 2, 66. — *Sed erat*) Sic Turic. (a pr. manu) Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui inserunt *et.*

1. *Sol? An*) Turic. Guelf. Camp. inserunt *et* cum Voss. 2, et edd. ante Ald Regius expunxit. Goth. habere non videtur.

2. *Suasor. tract.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Voss. 2, Goth. Obr. Reliqui inserunt *aliquando.* — *In ea terra*) Turic. (a pr. manu) *i. e. in t.* Francius prius quoque *in* expungere malit, fortasse non male.

vent. II, 17 sq. add. Partit. c. 30. Orationum ipsarum pro Cornelio fragmenta nihil habent, quod huc pertineat. » Gesnerus.

36. *Sed etiam similis*) Inserendum hic, quod facile excidebat, *si post etiam.* Subiectum est generalius capiendum: *causa talis.*

Iudicatio) Cf. III, 6, 71.

1. *An humana specie — unus mundus*) Cf. VII, 3, 5; VII, 2, 6.

2. *Solent*) Non dubito quin *solet* sit reponendum. Subiectum quidem nullum aptius sententiae, quam *qualitas* ipsa.

Tum ignorabatur) Confidenter ita

litum aggredienda? in consilium ferendum sit. Eidem qualitati succedunt facienda, ac non facienda: appetenda, vitanda: quae in suasorias quidem maxime cadunt, sed in controversiis quoque sunt frequentia: hac sola differentia, quod illic de futuris, hic de factis agitur. 3 Item demonstrativae partis omnia sunt in hoc statu: factum esse constat: quale sit factum, quaeritur. Lis est omnis aut *de praemio*, aut *de poena*, aut *de quantitate*. Igitur primum genus causae, aut *simplex*, aut *comparativum*. Illic, quid aequum, hic, quid aequius, aut quid aequissimum sit, excutitur. Quum de *poena* iudicium est, a parte eius, qui causam dicit, aut *defensio est criminis*, aut *imminutio*, aut *excusatio*,

Quod illic) Sic Turic. (a pr. manu). Reliqui *quia*; cf. VI, 4, 13.
3. *Igitur primum*) Turic. (a pr. manu) i. *egrum*. Mox i. *egregium*, et sic Camp.; sed Guelf. *egregium* omisso *igitur*. Idem omittunt Voss. 2, Guth. sed dantes *primum*. Nihil magnopere proficias ex *egrum* illo eruens *integrum*.

loqui poterat Qu. quum ante Caesaris expeditionem nemo Britanniam explorasset, Phoenicum navigationibus diu omissis, et parum cognitis. Quid igitur ipse Caesar B. G. lib. IV et V; de eadem prodat, quo nomine haeret hic Burmannus, nihil ad nostrum locum. Quid quod Taciti (Agr. c. 10), etiam Dionis Cassii (p. 217 Reim.) aetate vulgo credebatur sub Domitiano demum cognita insula Britannia. Nihil igitur hic noster adulationi dedit. Suspicor in rhetorum scholis hanc Caesaris deliberantis, *an in Britanniam transmitteret*, suasoriam non minus frequentatam, quam Alexandri, *an Oceanum navigaret*; vide III, 8, 16.

Ferendum sit) Possis optare *ferenda sunt*. Sed ad singulas has quaestiones si accommodetur, ferri potest singularis.

3. *Primum*) Non satis apparet, quod hic *primum* dicatur genus, et quare. Possumus sane primum agnoscere illud, quod sit de *praemio*, quoniam sequitur mox *quum de poena*. Sed nec differt ratio quaerendi vel de *praemio*, vel de *poena*, quum utrobique eadem sit divisio aut praemium vel poenam vindicandi, aut eadem vel augendi vel minuendi. Paulo ante triplex illa partitio ne ipsa quidem plane expedita. *Quantitas*, quae memoratur, non per se est intelligenda, sed relate ad *praemium* et *poenam*; quo fit, ut bipertita magis, quam tripertita, sit omnis illa tractatio; vid. not. crit.

Qui causam dicit) I. e. rei; vide IV, 1, 19.

aut ut quidam putant, *deprecatio*. *Defensio* longe po- 4
tentissima est, qua ipsum factum, quod obiicitur, dicimus honestum esse. *Abdicatur aliquis*, *quod invito patre militarit*, *honores petierit*, *uxorem duxerit*: tuemur quod fecimus. Partem hanc vocant Hermagorei κατ' ἀντίληψιν, ad intellectum id nomen referentes. Latine

4. Κατ' ἀντίληψιν) Turic. (a sec. manu) *cata antianin*. Guelf. graeca omittit. Camp. κατα διάνοιαν cum Goth. Voss. 2, Vall. a pr. mano.
Latine — translatam) Bad. *latini — translatum*. Posterius ita dare et Goth. narrat Gesn. me non refragante, nec tamen satis credulo, quum e Voss. 2, *translatam* afferant; (cf. VII, 3, 34; item hic §. 39).

Deprecatio) Cf. V, 13, 5.

4. *Abdicatur — duxerit*) Simile ἀντιλήψεως exemplum Hermog. p. 13: γεωργός φιλοσοφοῦντα τὸν υἱὸν ἀποκηρύσσει.

Κατ' ἀντίληψιν) Haec appellatio reperitur a nobis quoque in Hermogenis Partitionibus; vide Ernesti lexicon technol. Graec. Ratio quidem eius redditur talis a Syriano Scholiaste Hermogenis, cuius ego locum mutuor ab Ernesto l. c. p. 278: ἡ ἀντίληψις ὠνόμασται μὲν ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ὑπὸ ῥεύματος μὲν παραφερομένων, ξύλου δὲ ἢ λίθου ἀντιλαμβανομένων, καὶ τὴν σωτηρίαν διὰ τούτου ποριζομένων. Fatetur hac ipsa etymologia proferenda scholiastes, se nullam a veteribus accepisse (quorum nec se tutatur auctoritate) quum tam late pateat haec dominatio, ut nulli non accommodetur auxilio, quo reus utitur; minimeque omnium conveniat huic ipsi, de qua agimus, defensioni *longe potentissimae*. Quod autem Sturmius eique accedens Ernestus ἀντίληψιν declarant quasi ἐναντίαν λῆψιν, id apud ipsum auctorem nusquam invenio, nec caret vitio fluctuantis, et nimis late patentis appellationis, cui praeterea refragatur Graeci sermonis proprietas.

Ad intellectum — referentes) Haec verba multa sane obscuritate laborant. Solent a Badio inde sic se expedire interpretes, ut parenthesin accipiant ea, oppositam illam τῷ *ad verbum*. Quod ut contingat, non parcunt mutationibus. Quam quidem rationem qui tuentur, eorum nemo probabilius locum constituit Gesnero: *P. h. v. H. κ. ἀ. ad verbum Latine translatum id nomen non invenio; ad intellectum referentes absolutam appellant.* Vides, praeter aliquot vocum immutationem, rem geri potissimum transpositione. Ferenda haec quidem per se, minus tamen, si sine mutatione non procedat. Relictum, ut est, locum explicare conatur Capperonnerius *ad intellectum* capiens quasi dictum: *non de corporea sumptione intelligentes, sed de actione mentis et intellectus.* Hanc ego latinitatem non praestiterim; neque ullam comminiscor *intellectus* h. l. interpretationem, quae conveniat (quum illa ad *verbum* relatio excludatur quibus dixi rationibus). Devenio igitur ad huius ipsius vocabuli mutationem, quod

ad verbum translatam non invenio; *absoluta* appellatur.
5 Sed enim de re sola quaestio, iusta sit ea, necne? *Iustum* omne continetur *natura*, vel *constitutione*: *natura*,
6 quod secundum cuiusque rei dignitatem. Hic sunt *pie-*

Absoluta appellatur) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Basil. Obr. Reliqui *absolutam appellant*.

5. *Quod secundum*) Turic. *q. secundum* cum Gryph.; a sec. manu *quae secundum* et sic Guelf. Camp. Basil. Primus Iens. inserit *fit* cum edd. ante Gryph. quod et Alm. dare narratur (cf. VII, 3, 33; item hic §. 27). Reliqui *sit*.

Cuiusque rei d.) Turic. *cuius rei d.*; a sec. manu *cuiusque r. p. d.* (ut intelligatur *rei publicae*).

6. *Hic*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Iens. eoque recentioribus ante corruptum censeo ex hoc, negligentius latinis literis scripto: *metalepsin*. Fateor in nullo eorum, ubi usurpat noster, locorum adeo male mulctatum comparere, sed, ut pessimum, legi *me talem sin* (VI, 3, 52). Minus tamen obscura ibi et insperata vocabuli mentio. Et quidem fuisse dictam a Graecis ἀντίληψιν cum respectu ad μετάληψιν, plane mihi persuadeo; quo nomine magis etiam reiicio memorata supra eiusdem etyma. Sic enim Hermogenes (p. 26): ἡ μετάληψις ἀεὶ ἐναντία ἐστὶ τῇ ἀντιλήψει. Non sane me fugit hoc in diverso, quam hic est, vocabulorum usu dici; sed etymum nihilo secius mihi deprehendisse videor, quod valeat ibi quoque, ubi significatio ab eo iam pridem recessit. Est praeterea ἀντίληψις species qualitatis apud Hermogenem, μετάληψις autem translatio (Hermogenes p. 18. Noster III, 6, 46; IX, 2, 106), quae quidem satis discreta videntur artis ratione, ut nullam invicem societatem partium harum suspiceris. Versatur tamen earum utraque in tuendo reo, qui factum non infitiatur. Hoc sufficit profecto ad denominationem inter has partes reciprocandam. Neque enim de nihilo est, quod monet Turnebus ille sive personatus, sive suspectus, Hermogenem in multis esse imitatum Hermagoram. Quod quum manifestis, vel in metalepsi et antilepsi, exemplis confirmetur (praeter tot alia hic protinus sequentia); haec vestigia Hermogenis consectantes, non longe aberrabimus profecto a sententia Quintiliani, Hermagoreos hoc loco exprimentis.

5. *Sed enim*) Incommodas h. l. coniunctiones quum VV. DD. neglexissent omnes, Gesnerus medelam invenit eam, ut pro iis in textum reciperet *etenim* (et obsequuti sunt Bip.) Credebat rationem reddi, quare *absoluta* appellaretur haec defensio, vel qualitas. Nos quidem, eius in proximis vestigia deserentes, etiam hic assensum cohibere cogimur. Neque tamen acquiescam in recepta. *Sed* est transeuntis ad rei ipsius tractationem, postquam nomen in transitu attigerat; *enim* autem in *hic* adverbium, vel potius *haec*, quod referas ad *quaestio*; cf. VII, 2, 17 et 18.

Natura, quod - dignitatem) Possis haerere in voce *natura*, ad quam quid sit subaudiendum, parum liquet. Simplicissimum fuerit nominativum facere, et intelligere verbum substantivum. Sic *quod sec. — dignitatem*

tas, *fides*, *continentia*, et talia. Adiiciunt et id, quod sit *par*. Verum id non temere intuendum est; nam et *vis contra vim*, et *talio*, nihil habent adversus eum, qui prior fecit, iniusti: et non, quoniam res pares sunt, etiam id est iustum, quod antecessit. Illa utrinque iusta, eadem *lex*, eadem *conditio*: ac forsitan ne sint quidem paria, quae ulla parte sunt dissimilia. *Constitutio* est in *lege*, *more*, *iudicato*, *pacto*. Alterum est defensionis genus, in quo factum per se improbabile assumptis extrinsecus auxiliis tuemur: id vocant κατ' ἀντίθεσιν. 7

Rusc. Reliqui *Haec.* Malim tamen *Hinc*; cf. VI, 1, 42. — *Contin. et talia*) Turic. (a pr. manu) *et alia* cum Stoër. eoque recentt. ante Obr. — *Par. Verum*) Turic. Guelf. Camp. *perversum* cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius; cf. VII, 3, 14.

Talio) Turic. Guelf. Camp. *talia* cum omnibus ante Obr. Pseudo-Turnebi est praestantissima emendatio.

Adversus) Sic Goth. (lac. Gesn.) Camp. Reliqui *adversum*.

Iniusti) Turic. Guelf. Camp. *iniuste* cum omnibus ante Obr. qui coniecit *iniustitiae*, receptum ipsi et ceteris. Praetuli leniorem Gesneri emendationem. — *Vtrimque iusta*) Turic. Guelf. Camp. *u. ista.* Vnde nihil proficias. Neque enim *Illac* (vel *illic*, cf. VI, 4, 21) scribendo pro *illa* apta sententia efficitur, ut *ista* ad sequentia, *lex*, *conditio*. Malim tamen in nostra scriptura *illic*.

7. Κατ' ἀντίθεσιν) Sic Turic. (nisi quod per η, sed a sec. manu *cat et*

fiet definitio *naturae*, cui mox respondeat *Constitutio est* etc. Ablativum capere τὸ *natura* duriorem fecerit structuram nec apertam sententiam, sive *iustum est* intelligis, sive, quod minus etiam placeat, *continetur*.

6. *Hic*) Cf. not. crit.

Contin. et talia) Vid. not. crit.

Adiiciunt — par) Velut Cic. de Inv. II, 22.

Et talio) «Qui membrum rapsit, ni cum eo pacit, *talio* esto.» Leges XII tabb.; cf. VIII, 5, 12; Declam. Qu. VII, p. 136: *lex — dedit caeco talionis actionem*; item Decl. 358, p. 356; Cuiac. Observv. IX, 13: *actio — talionis in schola*, *iniuriarum in foro.*

Et non) Quod optat *sed n.* Gesneros, non opus est, quum et hoc referatur ad prius *et vis*, cui rationi non officit interiectum *et* ante *talio*. Hoc enim facile negligitur ab audiente.

Illa — iusta) Respicit pluralis hic neutrius generis ad *par*, et est levis incuria numeri, qui praecesserit; cf. tamen not. crit.

7. Κατ' ἀντίθεσιν) Vide Hermog. p. 13: ἐὰν δὲ ὁμολογῇ (ὁ φεύγων)

Latine hoc quoque non ad verbum transferunt: *assumptiva* enim dicitur *causa*. 8 In quo genere fortissimum est, si crimen causa facti tuemur, qualis est defensio Orestis, Horatii, Milonis; *ἀντέγκλημα* dicitur, quia omnis nostra defensio constat eius accusatione, qui vindicatur. *Occisus est, sed latro; exsectus, sed raptor.* 9 Est et illa ex causis facti ducta defensio, priori con-

thesin) Tarv. cum Bodl. Alm. et edd. ante Ald. item Gryph. Caper. p. in margine Vall. sed et complures edd. Lacunam praefert Guelf. κατατιθησιν Camp. κατ' ἀντίστασιν Ald. κατ' αἴτησιν Obr. Reliqui προσληπτικὴν, nisi quod Voss. 2, Vall. προσλειπτ. quorum errorem propagarunt edd. ante Choust. — *Latine*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. lens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui *Latini* iubente Regio. Vtitur sane hoc tanquam substantivo nomine, velut V, 10, 43; sed ubi promptius quam hic subaudire rhetores, vel praeceptores.

Non) Turic. Guelf. *nam* cum Alm. Voss. 2, Goth. Vall. Bad. Gesn. Bip. Nostrum primus Camp.; cf. VI, 4, 11; item hic §. 12, ubi Turic. a pr. manu *Non omn.* — *Transferunt*) Turic. *transierunt* (cum Alm.) a sec. manu *transtulerunt* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Obr.

8. *Horatii*) Libri omnes *oratio* (nisi quod Turic. Guelf. omittunt *defensio* cum sequentibus usque ad *defensio constat*), in quo recte haeret Gesnerus. Nostrum ex coniectura, VIII, 6, 47, pro *oratio* Turic. sec. manus *oratius*, sed frequens huiusmodi confusio.

Exsectus) Turic. Guelf. Camp. *excaecatus* cum Alm. Bodl. Voss. 2, Goth. et edd. ante Gryph. In marg. quidem Basil. nostrum. Verissimam censeo emendationem, cuius sit ignarus, nisi forte Philandri, sed nomine suppresso. Vidov. (1538) *executus*.

9. *Priori contr.*) Sic et Turic. a pr. manu. Ab altera quidem inscrit

τι πεποιηκέναι, ὡς ἀδίκημα (*factum per se improbabile*) ὄνομα μὲν πάλιν γενικὸν τούτῳ ἀντίθεσις; cf. Ernesti Lex b. v. ubi cumplures hoc nomine utentes demonstrantur rhetores, quo exhibet Aldi volumen alterum.

Hoc quoque non) Cf. §. 5.

8. *Horatii*) Vide III, 6, 76; IV, 2, 7. Iusunt in hisce personis gradus, a fabula ipsa ad fabulosam historiam moxque ad certae memoriae tempora.

Αντέγκλ. — quia) Id ipsum est eius assumptivae causae speciei nomen technicum. Accusantur enim Clytaemnestra, soror Horatii, Clodius; nec refert, quod nova ponuntur eiusdem exempla: *latro*, *raptor*. Eadem ἀντεγκλήματος definitio est apud Hermogenem p. 14.

Exsectus) Quum in iure Romano vetitum fuerit exsecare mares (vide Dig. XLVIII, 8, 4, 2), ea maxime facti excusatio probabilis videtur, si femina, pudorem suum vindicatura, vel pater superveniens, raptorem gladio arcuerit. Et fortasse huiusmodi agitatae sunt in scholis controversiae, quamquam nunc quidem nullae succurrunt.

traria, in qua neque factum ipsum per se, ut in absoluta quaestione, defenditur; neque ex contrario facto; sed ex aliqua utilitate aut reipublicae, aut hominum multorum, aut etiam ipsius adversarii, nonnunquam et nostra, si modo id erit, quod facere nostra causa fas sit: quod sub extrario accusatore et legibus agente prodesse nunquam potest, in domesticis disceptationibus potest. Nam et filiis pater in iudicio abdicationis, et 10 maritus uxori, si malae tractationis accusabitur, et patri filius, si dementiae causa erit, non inverecunde dicet, multum sua interfuisse. In quo tamen incommoda vitantis melior, quam commoda petentis est causa. Quibus similia etiam in vera rerum quaestione tractantur. 11 Nam, quae in scholis *abdicatorum*, haec in foro *exheredatorum* a parentibus, et bona apud Centumviros

est, cum Guelf. Camp. Voss. 2, Gotb. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. — *Ex aliqua*) Turic. Guelf. Camp. *in a.* cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Ald. Correxit Regius.

Extrario) Turic. (a sec. manu) *extraneo* cum Camp. Guelf. et tot aliis.

10. *Filiis pater in*) Turic. *filius* (a sec. manu *filiis*) *patrum iud.* Guelf. Camp. *in filiis patrum i.* ut et Goth. (err. Gesn.) cum Voss. 2. — *Accus — filius, si*) Turic. Guelf. Camp. *a. filio s.* cum Gotb. Alm. Voss. 2, cum edd. ante Ald. inseruit necessaria Regius.

11. *Centumviros*) Turic. *con.*; a sec. manu *consules*, et sic libri mei omnes ante Capper.

9. *Extrario — domesticis*) Haec proprie sibi opponuntur invicem; cf. §. 31.

10. *Patri — dementiae causa*) Cf. Decl. Quintil. 346, p. 334: *Adversus patrem ne qua sit actio nisi dementiae*; item Acrodins ad Decl. Qu. 295, qui et Platonis locum e libro XI de legg. excitat. B. p. vol. IX, p. 155, 6; St. p. 929 D, E.

Multum sua interfuisse) Hoc spectat igitur ad postremum illud *nonnunquam et nostra*.

Incommoda — commoda) Invidiosum est adipiscendi commodi causa vexare filium, uxorem, patrem; tolerabilius, si quis aliter damnum ingens cavere nequeat.

11. *Centumviros*) Deberi verissimam hanc scripturam magno Cuiacio Capperonnerius et post eum Gesnerus ostenderunt; vide Cuiacii Observv. IX, 13; item hic §. 20. Recte Gesnerus ablegat ad notissimum Ciceronis locum de Orat. I, 38, ubi et *testamentorum* mentio; cf. IV, 1, 57.

repetentium ratio est: quae illic *malae tractationis*, hic *rei uxoriae*, quum quaeritur, *Vtrius culpa divortium factum sit*? quae illic *dementiae*, hic *petendi curatoris*.
12 Subiacet utilitati etiam illa defensio, si peius aliquid futurum fuit. Nam in comparatione malorum, boni locum obtinet levius: ut, *si Mancinus foedus Numantinum sic defendat, quod periturus, nisi id factum esset, fuerit exercitus Romanus*. Hoc genus ἀντίστασις Graece no-
13 minatur: *comparativum* nostri vocant. Haec circa defensionem facti: quae si neque per se ipsam, neque adhibitis auxiliis dabitur, proximum est, in alium *transferre crimen*, si possumus. Ideoque etiam in hos, qui iam scripti sunt, status visa est cadere translatio. Interdum ergo culpa in hominem relegatur: ut, *si Gracchus, reus foederis Numantini, cuius metu leges populares tu-*

12. *Peius*) Turic. (a pr. manu) sic. Mox cum plurimis *spei*. — *Mancinus*) Turic. *manus*; a sec. manu *marius* cum aliquot edd. — *Fuerit — Rom. Hoc*) Turic. (a pr. manu) cum Alm. *f. exerat R. H.* Guelf. *f. e. R. exerat H.* Camp. *f. e. R. Et erat h.* et sic Goth. Voss. 2.

13. *Hos, qui iam — status visa*) Turic. *os q. etiam scriptum sit s. v.*; a sec. manu *hoc quid etiam scriptum sit statim ius*, cum Guelf. (nisi quod *visa*) Camp. (nisi quod *quod*) et sic Goth. Eodem fere redeunt Alm. Colb. Voss. 2.

Rei uxoriae) I. e. dotis; vide Ern. Clav. Cic. h. v.

Petendi curatoris) Seneca pater Controv. I, 2, p. 163: *patri curatorem dari — quia — sit — furiosus; hoc autem in foro esse Curatorem petere, quod in schola dementiae agere*, citante Cuiacio l. c.

12. *Foedus Numantinum*) Cf. III, 8, 3.

Ἀντίστασις) Hoc Graece dici a *pendendo* in lance, recte monet Capper. Legitur vocabulum apud Hermog. p. 14.

13. *Qui iam scripti sunt*) Hisce salva erit sententia, si pro *iam scripti* reponas *inscripti*, potestate *non scripti* (cf. III, 6, 37, item hic §. 35). *Scripti* autem genitivo casu dictum accipio. Vide III, 6, 53, 78.

Relegatur) Cf. VI, Pro. 13, ad de Vulpium ad Tibull. IV, 6, 5, ubi idem verbum, pro quo *delegare* apud Hirtium B. G. VIII, 22, loco posito ab eodem.

Cuius metu — videtur) Qui solam proprietatem et convenientiam orationis spectet, malit sane abesse haec verba, quae ad rem quidem non faciunt. Neque enim vel ad excusandum vel ad premendum foederis Numantini reum valet, quod inde

lisse in Tribunatu videtur, missum se ab imperatore suo diceret. Interim derivatur in rem: ut, *si is, qui testa-* 14 *mento quid iussus non fecerit, dicat, per leges id fieri non potuisse.* Hoc μετάστασιν dicunt. Exclusis quoque his, *excusatio* superest. Ea est aut ignorantiae; ut, *si quis fugitivo stigmata scripserit, eoque ingenuo iudicato, neget, se liberum esse eum scisse:* aut necessita-

Diceret — deriv.) Turic. Guelf. Camp. omittunt *Interim* cum Goth. Voss. 2. Latet illud vocabulum in ipso illo *diceret*, quod hic stare nequit. Vnde enim imperfectum subiunctivi, nisi invita latinitate? cf. modo *Mancinus — defendat*, mox *si is — dicat.* Repone igitur et hic *dicat. Interim der.*

14. Μετάστασιν) Camp. Tarv. μετάθεσιν cum Goth. Ald. Vall., qui tamen et nostrum dat.

Exclusis quoque his) Turic. *quoque excl.* omisso *his*, sed a sec. manu additur, et sic Guelf. Camp. Goth. (tac. Geso.) cum Voss. 2, quorum postremi *quoque* ad priora referentes ab *excl.* novum sensum ordiuntur. Transpositio levis quidem medela (cf. VII, 3, 28; item hic 15); sed ea nihil hoc loco proficitur. Τῷ *quoque* nullus hic proprie locus nisi post *his*, quo ablegare nemo ausus est, et durius fuerit. Esset autem in hac ipsa structura, quod minus deceret Quintiliani elegantiam. *Superest* quum scripsit, dativum reddere debuit huic verbo, non ablativos absolutos. Sic e prima Turic. manu eruo: *quo exclusis excusatio superest*, referens *quo* ad *Hoc* praecedens. — *Lib. esse eum*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Reliqui omittunt *esse.*

Scisse) Turic. Guelf. *fecisse* cum Alm. et edd. (praeter Camp.) ante

orto optimatium odio Gracchus compulsus est ad ferendam legem agrariam. Et huiusmodi coniunctionem legum popularium cum causa ipsa foederis si significare volebat Qu. *videatur* scripturus erat, non *videtur.* Deinde quid est quod *videtur foederis Numantini metu* tulisse leges? In hac tanta reprehendendi materia, tamen non audeo proscribere nixam omnium librorum auctoritate sententiam. Est ea ipsa apud Vellei. II, 2; et Flor. III, 14, verbis quidem adeo dissimilibus, ut nemo inde desumptam ab interpolatore suspicetur. Si igitur tam vetustam glossam agnoscere nolis, fortasse mecum coniicies *criminis* intercidisse post *cuius.* Eodem exemplo usus est in *remotione criminis.* Martianus Capella, citante ad Florum Freinshemio.

Diceret) Vide not. crit.

14. Μετάστασιν) Apud Hermogenem p. 14.

Exclusis quoque his) Vide not. crit.

Excusatio) Haec est Hermogenis συγγνώμη p. 15, cuius exemplum ponit Erasiniden et collegas, mortuos non sepelientes; vid. Xenoph. Hellen. p. 448, D, E.

Stigmata scripserit) Hunc verbi usum illustrat Schultingius ad Vlp. in Iurispr. Ante-Iust. p. 565, nostri loci non immemor.

Liberum — eum) Nam et milites

tis; ut, *quum miles ad commeatus diem non affuit*, et
15 *dicit se fluminibus interclusum, aut valetudine. Fortuna* quoque saepe substituitur culpae. Nonnunquam *male fecisse* nos, *sed bono animo* dicimus. Vtriusque rei multa et manifesta exempla sunt. Idcirco non est eorum necessaria expositio. Si omnia, quae supra scripta sunt, deerunt, videndum, an *minui* culpa possit. Hic est ille, qui a quibusdam dicitur fieri *status quan-*
16 *titatis*. Sed ea, quum sit aut *poenae*, aut *honoris*, ex qualitate facti constituitur: eoque nobis sub hoc esse statu videtur: sicut eius quoque, quae *ad numerum* refertur a Graecis; nam πηλικότητα, et ποσότητα dicunt, nos
17 utrumque eadem appellatione complectimur. Vltima est *deprecatio*: quod genus causae plerique negarunt in iudicium unquam venire. Quin Cicero quoque pro Q. Ligario idem testari videtur, quum dicit, *Causas*,

Ald. qui, Regio iubente *n. scisse s. e. l. fuisse*. Stoërius primus hic *scisse*; cf. I, 1, 20, ubi Guelf. Camp. *fecisse* cum edd. ante Bad. — *Affuit; et d.*) Sic Turic. (a pr. manu). Reliqui omittunt *et*.

15. *Quoque saepe*) Tarv. Camp. *s. q.* (cf. §. 14, 34). Male.

16. *Nam et*) Sic Turic. Guelf. cum edd. ante Gesn. omittentem *et*, auctoribus Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, Camp.

Πηλικότητα) Turic. τιηκοτητ; sed a sec. manu, *tecotne*. In isto ecot sat est firmamenti pro emendatione Capperonoerii palmaria. Nam ante eum omnes libri ποιότητα quamquam corrumpentes aliquot eorum vocem. Guelf. lacunam in graecis. Mox *et* omittit solus Camp.; cf. III, 6, 35.

Eadem) Omittunt Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, Intercidisse censeo non quidem hoc (quod Iens. primus inserit) *eadem*, sed *quanti*, haustum illud a syllaba praecedente *que*.

17. *Q. Lig.*) Sic Turic. a sec. manu; a prima *proque Lig.* (cf. VII,

fugitivi; vid. Marcus Donatus ad Liv. XXX, 43, 11. Fugientem saltem qui viderit, poterit habere fugitivum. Nec est summo iure agendum in scholasticis hisce.

Miles — non affuit) Regius ablegat ad Dig. XLIX, 16, 3, 7.

15. *Status quantitatis*) Cf. III, 6, 23, 53, 91.

16 Πηλικότητα — ποσότητα) Cf. loca modo demonstrata, quibus adde ibid. §. 50, 90, nec non VII, 2, 6.

Eadem) Vid. not. crit.

17. *Deprecatio*) Cf. §. 3.

Pro Q. Ligario) Cap. 10.

Caesar, egi multas, *et quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certe nunquam hoc modo, Ignoscite, Iudices, erravit, lapsus est, non putavit, si unquam posthac*, et cetera. In Senatu vero, et apud populum, et apud Principem, et ubicumque iuris clementia est, habet locum *deprecatio*. In qua plurimum valet, *ex ipso*, qui reus est, haec tria in vita praecedere, si innocens, si bene meritus, si spes in futurum innocenter victuri, et in aliquo usu futuri; praeterea, si vel aliis incommodis, vel praesenti periculo, vel poenitentia videatur satis poenarum dedisse: *extra*, nobilitas, dignitas, propinqui, amici. In eo tamen, qui cognoscit, plurimum ponendum, si laus eum misericordis potius, quam reprehensio dissoluti, consequutura est. Verum et in iudiciis, etiamsi non toto genere causae, tamen ex parte magna hic locus saepe tractatur. Nam et divisio frequens est, etiamsi fecisset, ignoscendum fuisse; idque in causis dubiis saepe praevaluit: et epilogi omnes in eadem fere materia versari solent. Sed nonnunquam etiam reus hic totius summam constituit, si exheredatum a se filium pater testatus fuerit elogio:

18 19 20

3, 27). Omittit *Q.* Camp. Reliqui *Quinto L.*; cf. VI, 3, 58; IX, 1, 2. — *Et quidem*) Goth. (tac. Gesn.) Guelf. *equidem* cum Voss. 2.

18. *Vbic. iur.*) Turic. (a pr. manu) inserit *si*.

Valet) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *valent* cum Voss. 2, et edd. ante Gryph.; cf VII, 2, 39.

Si innocens) Hoc per sphalma omisit Gesn. sequentibus Bip.

19. *Toto genere causae*) Turic. *tot. g. causa*; a sec. manu *tot genera causa*, et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2.

20. *Constituit, si*) Turic. (a pr. manu) *constitutam vero si* (cum Alm.). An erat *constituerit*, modo potentiali?

18. *Iuris clementia*) Nove dictum, sed facile intellectu. Malit Gesnerus *ius clementiae*. Hoc si voluisset Qu. scripturum fuisse puto *quibuscumque*, non *ubicumque*. De re cf. V, 13, 6.

Extra) Refer ad *ex ipso*.

19. *In eo — ponendum*) Id maxime agendum a patrono, ut suae gloriae interesse putet iudex absolvi reum. Ad *cognoscit* cf. VII, 2, 20.

20. *Elogio*) Proprie, in causa exheredationis ascripta; vide Briss. de V. S.

propterea *quod is meretricem amaverit.* Nam omnis hic quaestio, an huic delicto pater debuerit ignoscere, et centumviri tribuere debeant veniam. Sed etiam in formulis, quum poenariae sunt actiones, ita causam partimur, *an commissa sit poena? an exigi debeat?* Id autem, quod illi viderunt, verum est, reum a iudicibus 21 hoc defensionis modo liberari non posse. *De praemiis* autem quaeruntur duo: *An ullo sit dignus, qui petit? an tanto?* ex duobus, *Vter dignior?* ex pluribus, *Quis dignissimus?* Quorum tractatus ex ipso meritorum genere ducuntur. Et intuebimur non *rem* tantum, sive alleganda, sive comparanda erit; sed *personam* quoque: nam et multum interest, *tyrannum iuvenis occiderit,* 22 *an senex; vir, an femina; alienus, an coniunctus:* et *locum* multipliciter, *in civitate tyrannis assueta, an libera semper; in arce, an domi:* et *quomodo* factum sit, *ferro, an veneno:* et *quo tempore, bello, an pace; quum depositurus esset eam potestatem, an, quum aliquid no-*

Formulis) Guelf. *formula.* — *Poenariae — actiones*) Turic. *poenaria sit actiones*; a sec. manu —*actionis*, et sic Guelf. *Poenaria sit actio* Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. *Poenariae sint actionis* Iens. cum edd. ante Ald. Omnes praeter Turic. Alm. nostris verbis subiiciunt *nos.*

21. *Vllo sit dignus*) Turic. *ullo sint dignius*; a sec. manu *si ullus sit dignus*, et sic Guelf. *Si illo s. d.* Camp.

Petit? an tanto? ex) Turic. *p. tanto ex*; a sec. manu *p. tanta ex*, et sic Guelf. *P. an tanta tanto ex* Camp.

22. *Et locum*) Turic. Guelf. *est et ad l.* cum Tarv. Ald. Bad. (qui in nota tamen nostram solam sequitur scripturam) Basil. — *Pace; quum*) Sic Turic. (a pr. manu) Reliqui inserunt *an*; cf. VII, 2, 39, item hic §. 42. — *Habetur*) Turic. *habent*; a sec. manu *habentur* et sic Guelf. Obr.

Paenariae — actiones) Cf. IV, 3, 9.

Quod illi viderunt) Sic *videre* usurpavit et infra VII, 6, 4. *Illi* sunt qui *deprecationem negarunt in iudicium venire*; §. 17.

21. *Alleganda*) Non quidem pertinens ad impetrandum praemium, sed iudicibus praemium tribuentibus petitorem commendans; cf. IV, 1, 13.

Comparanda) Cum alterius petitoris facto.

vi sceleris ausurus. Habetur in meritis *gratia*, *periculum* quoque, et *difficultas.* Similiter, liberalitas *a quo* [23] profecta sit, refert. Nam in paupere gratior, quam in divite; dante beneficium, quam reddente; patre, quam orbo. Item, *quam rem* dederit, et *quo tempore*, et *quo animo*, id est, *num in aliquam spem suam*? similiter alia. Et ideo qualitas maxima oratoris recipit opera: quia in utramque partem plurimum est ingenio loci, nec usquam tantum affectus valent. Nam coniectura [24] extrinsecus quoque adductas frequenter probationes habet, et argumenta ex materia sumit: quale quidque videatur, eloqu[illegible]e est opus: hic regnat, hic imperat, hic sola vinc[illegible] Huic parti subiungit Virginius cau-

Et diff.) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *ac d.*

23. *Liberalitas*) Turic. Guelf. Camp. *libertas.*

Quam orbo) Turic. Guelf. *quia a morbo.* Regius praestantissime correxit, nisi forte eodd. habuit auctores, euiusmodi Goth. *Q. avunculo* Camp. quam medelam recte aspernatur Regius; cf. VII, 3, 14. — *Num*) Turic. Guelf. *non* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius. Sed Camp. omittit.

24. *Valent. Nam*) Turic. *valenti iam*; a sec. manu *v. Etiam*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Voss. 2, et edd. ante Ald. corr. Reg. — *Sum. quale quidque*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. omittunt *quale* cum Alm. Ab Aldo inde ante Gesn. post *sumit* inserunt *ut*, iubente Reg., vel *et*; male. — *El. est opus*) Hoc ordine Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *e. o. e.* Sed *eloquentia* eodd. (de Goth. Iens. tac. Gesn.) et libri ante Gryph. omnes. — *Indicentium*) Turic. *indictium* (cum Alm.), sed a sec. manu *inditium* et sic Guelf. (nisi quod c pro *t*) Voss. 2. *Iudicium* Goth. Camp. — *Nam et fere*) Sic Turic. Guelf. Goth. (*err.* Gesn.) Camp. Ab Aldo inde (exc. Badio) post *et* adiiciunt *iudicium*, quod uocis iam sepsit Gesn. male tamen *et* quoque proscribens, omissum illud a Iens. et edd. ante Ald. quo acc. Bad.

22. *Gratia*) Tyrannicidae apud ipsum tyrannum, ut putat Capper. Sed hoc iam dixerat §. 21, *coniunctus.* Equidem interpretor *gratiam facti*, sicut et *periculum*; quo minus indigeamus mutatione Obrechti *meriti in gratia*, nullo illa usu firmata.

24. *Coniectura — probationes*) Cf. VI, 4, 4, ubi, quae hic *extrinsecus adductae*, sunt *extra artem.*

Subiungit) Malis sane *subiicit* ob rationes expositas ad III, 3, 6. *Virginium*, vide IV, 1, 23.

sas abdicationis, dementiae, malae tractationis, orbarum nuptias indicentium. Nam et fere sic accidit: inventi-
25 que sunt, qui has materias *officiorum* vocarent. Sed alios quoque nonnunquam leges hae recipiunt status. Nam et coniectura est aliquando in plerisque horum, quum se vel non fecisse, vel bona mente fecisse contendunt. Cuius generis exempla sunt multa. Et, quid sit dementia, ac mala tractatio, finitur. Nam iuris quaestiones plerumque leges praecurrere solent, et, ex

25. *Leges hae*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. cum edd. ante Gryph. Reliquae *h. l.* Verum Turic. Camp. *haec* quoque.
Quaestiones pl. leges) Turic. Guelf. Camp. [illegible] *pl. quaestiones* cum libris omnibus ante Gryph. quum nostrum ord[illegible] suasisset iam Regius. — *Praecurrere*) Turic. (a pr. manu) *praecurre*. — *Causis*) Turic. *causae* cum Obr. — *Fiat*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *fiant*. Hoc multorum codd. esse refertur, inter quos Voss. 2, (quum Goth. omittat *n. f. st.*) et Alm. qui non solet recedere a pr. Turic. manu.

Orbarum — indicentium) Illud *indicendi* verbum proprium est in hoc negotio, de quo vide VII, 1, 14. Orbae enim indicunt nuptias proximo sibi propinquo; cf. §. 39; item Decl. vol. IV, Bip. p. 381, ad quem locum consulendus est Burmannus.

Fere sic accidit) Vt hae causae incidant in statum qualitatis; quia mores potissimum et animus litigatoris in hisce controversiis excutiuntur, coniecturae in iisdem rarior est usus.

Materias officiorum) Versantur totae in ethices praeceptis, ut eas agendo cogaris fere philosophus fieri et de filii, patris, mariti *officiis* disputare.

25. *Leges*) Ne quis forte *lites* reponendum censeat, tenendum est omnes hasce controversias suis contineri legibus.

Nam iuris quaestiones) Haec quidem omnia usque ad finem §. 26 multum habeat et difficultatis ad intelligendum et duritiae ad structuram. Nec facile inconsulta varietate librorum ratio ulla emendandi vel iniri poterit vel probari. Quapropter eo ablegans lectorem hic illud solum agam, ut aliqua sententiae Quintilianeae dispiciatur lux, omnia verborum menda nequaquam sperans a me posse curari. Tenor argumentationis eo quidem deducit, ut post reliquos status legalium quoque quaestionum ratio habeatur, eaeque ipsae non prorsus alienae ostendantur ab huiusmodi materiis. Has igitur quaestiones, *iuris* quoque dici apparet loco V, 10, 44; cf. hic §. 36, 39. Et frequentata multum est transitio per *Nam*, qualis hic fit. *Leges* autem, ut modo vidimus, sunt ipsae illae materiarum huiusmodi in scholis obtinentium. Quae quidem quomodo aut quam rem *praecurrere* dicantur, fateor me plane latere. Hoc igitur verbum tentare libet et inde efficere vel *praeferre*, vel, quod clarius, minus tamen verisimile idem,

quibus causis non fiat, statutum. Quod tamen facto 26 defendi non poterit, iure nitatur. Et quot, et quibus causis abdicare non liceat; et in quae crimina malae tractationis actio non detur; et cui accusare dementiae non permittatur. Abdicationum formae sunt duae: al- 27 tera criminis perfecti, ut, si abdicetur *raptor*, *adulter*:

Statutum (Turic. *stat.*° Guelf. Camp. *status* cum plurimis et scriptis et excusis. Iens. tamen *statutus* et post eum mei editi nostrum, quod Regius coniecit, quum in libro suo invenisse videatur Iens. scripturam, alteram autem *status* non probaret.

26. *Non poterit*) Turic. Guolf. Camp. omittunt *non*.

Quot) Turic. *quod* cum Goth. Obr. Post hanc vocem pro *et* dat *ex* Camp.

Actio non) Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gens.) Camp. omittunt *non* cum edd. ante Obr. Hic quidem, ut et modo, in vicinis syllabae continentis vocalem O, quae saepe officit negationi; cf. VI, 3, 71.

27. *Perfecti*) Turic. Guelf. *perfectae*. — *Abdicetur*) Turic. cum Alm. *abduceretur*. Guelf. *abdicaretur*. Camp. *adduceretur*; cf. VI, 2, 24. — *Adulter: altera velut*) Turic. Guelf. Camp. *adulter velut*. Alm. dare narratur *ad. alt̄ imperfecti* (cf. §. 5, 33). Reliqui, in quibus Goth., *ad altera imperfecti velut*. — *Pendentis*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *pendentes*.

praebere. Illud acceperim ea potestate, de qua egimus ad VI, 2, 14. Neque enim nimis durum fuerit, si lex dicatur *praeferre* eam iuris quaestionem, cui occasionem dederit, quam quasi ipsa fronte ostendat. Iam, lenius quam priores huic loco medentes, transponens voces ita scribam: *Nam leges iuris plerumque quaestiones praeferre solent, sed ex quibus causae non fiat constitutio* (vel *status*, si illud nimis remotum videatur ab usu Qu. cf. III, 6, 2). *Quod tamen* (adversativa coniunctio eo spectat, quod, etiamsi statum fere facere non debeant hae quaestiones, tamen, si nulla relinquatur facti defendendi ratio, iis solis utendum sit ad cavendam *abdicationem*, recusandam *malae tractationis* poenam, tollendum *dementiae* indicium) *facto defendi non poterit, iure nitetur: et* (iam recensentur exceptiones illae iuris, per quas excludantur hae, in quibus versamur, actiones) *quot* (neque enim placet cum Burm. et Gesnero scribere *quos*) *et quibus causis — non permittatur*. Ita defuncti sumus qualicumque loci curatione, nihil agentes discerpendo nec lacerando, potuimusque, id quod gratulari solent bonis criticis, uncis crudelibus parcere. Fateor ab initio mihi non sufficere structuram. Debebat enim post *Nam* statim subiungi, de quo ageret scriptor, *iuris quaestiones*, quod ut contingat, retinenda erit Regiana illa transpositio, quae nunc recepta est. Sed dici non potest quam dura mihi ea videatur.

altera velut pendentis, et adhuc in conditione positi; quales sunt, *in quibus abdicatur filius, quia non pareat patri.* Illa semper asperam abdicantis actionem habet, (immutabile est enim, quod factum est:) haec ex parte blandam, et suadenti similem; mavult enim pater corrigere, quam abdicare: at pro filiis in utroque genere summissam, et ad satisfaciendum compositam. A 28 quo dissensurus scio, qui libenter patres figura laedunt: quod non ausim dicere nunquam esse faciendum (potest enim materia incidere, quae hoc exigat); certe vitandum est, quoties aliter agi potest. Sed *de figuris* alio libro tractabimus. Non dissimiles autem abdica- 29 tionum actionibus sunt *malae tractationis actiones.* Nam

Quia non) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. quo acc. Obr. Reliqui *qui n.*

Haec) Turic. Guelf. Camp. omittunt cum Alm.

Corrigere, quam) Turic. Guelf. Camp. omittunt cum Alm. An primitus erat: *mavult e. p. non abdicare?*

Summissam) Sic Turic. Guelf. Camp. et vett. non *subm.*

28. *Patres figura*) Expressimus egregiam et fortasse in toto Quintiliano praestantissimam Gesneri emendationem, quam et ipse et Bip. receperant pro omnium librorum *patris figuram.* — *Certe*) Iens. cum edd. eo recentioribus ante Obr. *ceterum.* — *Vitandum*) Turic. Guelf. Camp. *videndum* cum libris omnibus ante Obr.; cf. VIII, 2, 3, indicante Burm. Nugatur Capper. vulgatam damnandam esse negans; quali in malas scripturas aequitate nunquam pervenietur ad emendatam scriptorum lectionem.

Libro) Camp. *loco* cum Obr.; cf. III, 6, 59.

Tractabimus) Turic. Guelf. Camp. *tractav.* cum Iens. (iac. Gesn.) Tarv.

27. *Mav. en.—abdicare*) Vid. not. cr.

Satisfaciendum) Cf. VI, 1, 50.

28. *Patres figura laedunt*) « Quid esset *figura*, pulchre exposuit noster IX, 2, 65 sqq. Saepe multumque accidit, ut rhetores *patrem figura laedant*, h. e. iaciant in illum aliquid prima specie non criminosum, sed cui occultior insit flagitii significatio ». Gesnerus.

Alio libro) Lib. IX.

29. *Tractationis actiones*) Si quid aure callemus Quintilianeam elegantiam, non ille posuit *actiones*, sed allitum fuit a somnolento librario. Turicensis habet a pr. manu *actionis*, quo manifestior etiam secure repetentis negligentia.

Nam et) Vide mihi quoties et quam continuo posuerit haec sua *Nam* et *Nam et* §. 19, 20, 23, 24, bis, 25, bis, 29; cf. VII, 2, 55.

et ipsae habent eandem in accusationibus moderationem. *Dementiae* quoque *iudicia* aut propter id, quod factum est, aut propter id, quod adhuc fieri, vel non fieri potest, instituuntur. Et actor in eo, quod factum est, 30 liberum habet impetum, sic tamen, ut factum accuset; ipsius patris, tanquam valetudine lapsi, misereatur; in eo vero, cuius libera mutatio est, diu roget et suadeat, et novissime dementiam rationi quaeratur obstare, non mores: quos quanto magis in praeteritum laudaverit, tanto facilius probabit morbo esse mutatos. Reus, quo- 31 ties causa patietur, debebit esse in defensione moderatus, quia fere ira et concitatio furori sunt similia. Omnibus his commune est, quod rei non semper defensione facti, sed excusatione ac venia frequenter utuntur. Est enim domestica disceptatio, in qua et semel peccasse, et per errorem, et levius, quam obiiciatur, absolutioni nonnunquam sufficit. Sed alia quoque multa 32 controversiarum genera in qualitatem cadunt. *Iniuriarum*: quamquam enim reus aliquando fecisse negat, plerumque tamen haec actio facto atque animo continetur.

29. *Ipsae*) Toric. *ipsam* cum Iens. eoque recentioribus ante Rusc. quo acc. Ald. a sec. manu Tur. *ipsa* cum Guelf. Camp. Nostrum est a Regio. — *Aut propter id — propter id*) Turic. Guelf. Camp. omittunt interiecta τοῖς *propter* cum altero ipso, ut et Goth. et edd. ante Rusc. Inseruit Regius. In Vall. superscripta.

30. *Obstare*) Turic. Guelf. omittunt.

31. *Ira et concit.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Basil. Reliqui inseruot *contentio* post *ira*. Novitium illud et praemissum tertio, ut modo §. 27, *adult. alt. vel.*; cf. I, 11, 14.

Absolutioni) Toric. (qui et *defensio* modo a pr. mano) Guelf. Camp. *absolutio* cum edd. ante Rusc. Correxit Regius.

31. *Ira et concitatio—similia*) Subiectum neutrum praecedentibus femininis animadvertit Burmannus et, praeter aliorum, nostri haec loca posuit VI, 2, 11; XI, 2, 36; vide Drakenb. ad Liv. XXXII, 29, 5. In masculinis idem; vide Burm. ad Decl. p. 440.

32. *Fecisse negat*) Cf. VII, 1, 60. *Facto atque animo*) Securius etiam

33 De accusatore constituendo, quae iudicia *divinationes* vocantur: in quo genere Cicero quidem, qui mandantibus sociis Verrem accusabat, hac usus est divisione: spectandum, a quo maxime agi velint hi, quorum de ultione quaeritur: a quo minime velit is, qui accusatur.

34 Frequentissimae tamen hae sunt quaestiones, *uter maiores causas habeat, uter plus industriae aut virium sit allaturus ad accusandum, uter id fide meliore facturus.*

35 *Tutelae* praeterea: in quo iudicio solet quaeri, an alia de re, quam de calculis, cognosci oporteat: *an fides praestari debeat tantum,* non etiam consilium et eventus. Cui simile est *malae gestae procurationis:* in foro *nego-*

36 *tiorum gestorum*: uam et *mandati* actio est. Praeter haec finguntur in scholis et *inscripti maleficii,* in quibus

33. *Divinationes*) Turic. Guelf. Camp. *divinationis* cum Goth. Voss. 2, Ieus. Tarv. Poterat a Qu. esse genitivus.

Mandantibus) Turic. Guelf. *mandatis* cum Alm.

Accusabat) Turic. Guelf. *defendebant* cum Goth. Voss. 2, Alm. nisi quod hi tres *defendebat*; (cf. §. 27, 36). Mire!

Spectandum, a quo) Turic. omittit *a* cum Alm.; a sec. manu *spectandumque quid*, et sic Guelf. Camp. Goth. Ieus. (tac. Gesn.) cum Colb. Voss. 2, et edd. aute Rusc. Sine *que* Loc. Venat.

A quo) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *aut quid* cum aliis.

Minime velit) Turic. Guelf. *maxime v.* cum Camp. (nisi quod *nolit*) Voss. 2, Colb.

34. *Aut vir.*) Turic. (a pr. manu) *an v.* cum Alm.

Fide meliore) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *m. f.* (cf. §. 15, 41).

35. *Fides praestari*) Turic. Goelf. Camp. *fidem praestare* cum Goth. Voss. 2, Alm. — *Eventus*) Turic. (a pr. manu) *eventum* cum Alm. Au volebat Qu. intelligi *tutorem*? — *Procur. in foro.* Turic. inserit *quae* post *proc.* Obr. *p. quae in f. n. g. etiam e. m. a. e.*

36. *Inscripti*) Turic. Guelf. Camp. *scripti* cum omnibus omnino libris ante Capper. cui accessit Gesu. repetitus a Bip. Si Capper. (quae hic usorpatum *facti* vocabulum; nam in uegando proprie *facti* status, sed hic, id quod recte monet Capperonnerius et expressit Gedoynus, lis contineri dicitur *qualitate* facti et animi; cf. §. 36, 37, 44.

35. *In foro negotiorum gestorum*) Hoc subiicendo scriptor indicat *malae gestae procurationis* controversiam esse scholasticam; cf. not. crit.

36. *Inscripti maleficii*) Genitivum repete ab eo quod intelligitur *causae*

aut hoc quaeritur, *an inscriptum sit*? aut hoc, *an maleficium sit*? raro utrumque. *Male gestae legationis* apud Graecos et veris causis frequens: ubi iuris loco quaeri solet, *an omnino aliter agere, quam mandatum sit, liceat*? et *quousque sit legatus*? quoniam alii in renuntiando sunt: ut in Heio, qui testimonium in Verrem

est Burmanni Epist. p. 16, criminatio) emendationem sublegit Aerodio ad Declam. 344, ipsi rursus gloriam invidit Gesnerus, ut et saepius ubi sequitur eundem, nulla, ut opinor, malignitate ductus, sed Burmannianam reveritus auctoritatem et acrimoniam. Nemo tantus sit in literis, cuius adversarium laudare reformidemus, sicubi meretur. — *Inscriptum*) Sic Capper. Reliqui *scriptum*; cf. V, 4, 2. Etiam Nicolaus Faber (ad Senecam patr. p. 233, ed. Paris. 1613) reponit *inscripti*. A Flor. autem manifesto exhibetur *an inscriptum* pro vulgato *an scriptum*.

Alii) Turic. Guelf. Camp. *aliae* cum Goth. et edd. ante Rusc. quo acc. Ald. Bas. Leid. Gibs. Obr. Non equidem cuiquam credam Alm. dare *alii*, quod coniecit Regius (cf. §. 33, item mox).

Vt in Heio) Turic. *et in hoc* Guelf. *in hoc* sine *ut*. Camp. *u. i. hoc* cum Stoër. et recentioribus ante Burm. Sed Goth. (tac. Gesn.) *in eo* cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Bad. qui cum Gryph. *ut is*. Bur-

(cf. §. 13). Est autem *inscripti maleficii* actio in schola, quod in foro *stellionatus*, docente in Observv. Cuiacio (IX, 13; cf. eundem X, 26; item Turneb. Advers. X, 6); i. e. *fraudis quae propriam significationem non habet et in proprium delicti nomen non cadit.* Vide Briss. V. S. Cyrus rhetor in Aldi rhetorr. I, p. 458, ἄγραφον ἀδίκημα appellat, citante Capper. Loca Declamm. Quintt. huc pertinentia habes 252, p. 28 seqq. 344, p. 327 seqq. 370, p. 371 seq. Vide et Senecam patrem p. 428.

An inscriptum — an maleficium) « Pleraeque controversiae sub hac lege positae duas quaestiones habent —: *an inscriptum* sit quod obiicitur, et *an maleficium* sit ». Decl. Qu. 252, p. 28.

Male gestae legationis) Cf. IV, 4, 5.

Iuris loco) I. e. nomine quaestionum legalium, ut et mox *iuris cavillationes*.

Alii in renuntiando sunt) Hoc nemo intelligat. Idonea exemplorum copia, quae nunc quidem potest e lexicis peti, Burmannus ostendit *renuntiare* esse legatorum in patriam reversorum. Adde Drakenb. ad Epit. Liv. XLVII. Inde ipse efficit *alii in renuntiando fiunt*, ut igitur (modò eius mentem recte capiam) mutentur legati dum renuntient suis. Sed antiqua scriptura quum sit *aliae*, fuerit haec fortasse Quintiliani sententia: *quoniam aliae* (intellige *legationes*) *in nuntiando, aliae in renuntiando sunt*; i. e. aliae legationes continentur nuntiando seu perferendo mandata tantum, aliae renuntiando demum finem habent. Et pro *sunt* fortasse repusueris *desinunt*.

Vt in Heio) Vide Cic. in Verr. IV, 8. Referenda autem sunt haec

37 dixerat post perlatam legationem. Plurimum tamen est in eo, *quale* sit factum. *Reipublicae laesae.* Hinc moventur quidem mille iuris cavillationes: *Quid sit rempublicam laedere?* et, *laeserit, an non profuerit?* et, *ab ipso, an propter ipsum laesa sit?* in facto tamen plurimum inest. *Ingrati* quoque. In quo genere quaeritur, *An is, cum quo agitur, acceperit beneficium?* quod raro negandum est: ingratus est enim, qui negat.
38 *Quantum acceperit? an reddiderit? an protinus, qui non reddidit, ingratus sit? an potuerit reddere? an id, quod exigebatur, debuerit? quo animo sit?* Simpliciores illae, *iniusti repudii*, sub qua lege controversiae illud

mannus ex Alm. affert *et in Heio* insigni, si vere, a Turicensi differentia (cf. modo, item VII, 5, 3).

37. *Laeserit an non*) Sic Turic. cum Alm. a sec. ille manu *laeseritne an*, sine *non*, et sic reliqui. — *Laesa sit*) Turic. *laesit* cum Alm. — *Inest*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *est* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Obr. Burmannus et hic et II, 17, 41, vindicat nostrum exemplis aliorum et hisce ipsis et VI, 3, 12, quibus adde III, 4, 11; IX, 4, 26. Decebat etiam variari, quum modo fuisset *Pl. est in eo.*

38. *Negat — reddiderit*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad. quo acc. Basil. Reliqui *n. an. q. a. r.* — *Non reddidit*) Sic Turic. Guelf. Camp. (nisi quod hic *reddit*) Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Tarv. Ald. Obr. Reliqui *n. reddiderit.*

verba ad *ubi — quaeri solet* ita ut *quoniam sunt* sint parenthesis loco nec structuram afficiant. Alioqui durum fuerit repetere praepositionem *in*, *in renunt. in Heio*, nec potestate plane eadem.

37. *Reip. laesae*) Exemplum scholasticae huiusmodi citante Burm. habes apud Senecam patrem Suasor. II, p. 21. Sed et apud eundem p. 344, 355; 492, 495; adde apud Curium Fortunat. p. Pithoei 40.

Hinc) Non dubito quin recte det Gothanus (solus quidem meorum liber) *hic* pro *hinc*. Neque enim ex causa hac moventur cavillationes, sed *in* causa, et videtur *movendi* verbum fraudi fuisse librariis, de quo cf. III, 6, 10.

38. *Quantum — an*) Sunt duae quaestiones, nec relativi loco habendum pronomen, sed interrogativi.

Exigebatur, debuerit) Malim inseri *facere*, neque enim de pecunia solvenda agitur. Facile intercidebat.

Iniusti repudii) Eiusmodi controversia est Qu. Decl. 251, p. 26; 262, p. 67.

proprium habent, quod a parte accusantis defensio est, et defendentis accusatio. Praeterea, quum quis rationem mortis in senatu reddit: ubi una quaestio est iuris, *An is demum prohibendus sit, qui mori vult, ut se legum actionibus subtrahat*; cetera qualitatis. Finguntur et *testamenta*, in quibus de sola quaeratur, ut in controversia, quam supra exposui, in qua de parte patrimonii quarta, quam pater dignissimo ex filiis reliquerat, contendunt philosophus, medicus, orator. Quod idem accidit, si orbae nuptias indicant pares gradu, et si in- 39.

A parte) Turic. *aperte* cum Goth. Voss. 2. Sed Tarv. *a patre*, ut et lens. (tac. Gesn.) sed per compendium, quod inveniebat Regius. Nostrum iam Camp. et multi per compendium, velut Guelf.; cf. VI, 3, 70.

39. *Quaeratur, ut in contr.*) Sic Turic. Guelf. cum Alm. Reliqui inserunt *voluntate* post *qu.* Goth. vicissim omittit *ut in contr.*

Indicant) Sic Turic. Guelf. *iudicant* Camp. *Vendicant* Goth. Voss. 2 (cf. §. 4; VII, 10, 2) cum Burm. (probante tamen nostrum in Add.) eoque recentioribus. Necessarius coniunctivus et Regius iam vidit producendam penultimam,

Pares) Turic. *patres*. Guelf. *partes*; hic etiam *gladii* pro *gradu*.

Et defendentis) Malim *a def.*

39. *Rationem mortis in senatu*) Cf. IX, 2, 85: « Thema hoc declamatorium est, ductum a Massiliensium lege, apud quos venenum publice servabatur, quod haurire licebat ei, qui in senatu rationem mortis suae reddidisset. Vide Valer. Max. l. II, c. 6, ex. 7 ». Turneb. i. e. Pseudo-Turneb.: «Fortunatianus in rhett. Pith. p. 50, *reddere causas voluntariae mortis*; ipse Qu. XI, 1, 56, *ius mortis a senatu petere* ». Capper. Ad postremum locum Gesnerus ablegat ad Decl. Qu. 4, p. 65; item 337, p. 299. Huc maxime pertinent ea p. 300, « de eo cognoscitur, turpes sint causae an ex iniuria — fortunae proficiscantur. — Aliquis metu iudicii mori vult? dignus est, qui insepultus abiiciatur. Aliquis conscientia turpis alicuius flagitii admissi, priusquam prodatur, mori vult? dignus est, qui insepultus abiiciatur. Adversus hunc scripta lex est; hac cavetur de hoc ». De *demum* cf. VI, Pro. 11.

De sola quaeratur) Intellige, *qualitate*. Quum enim *dignissimo* reliquerit, id unice quaeritur, quis dignissimus, i. e. *qualis* quisque trium.

Supra exposui) VII, 1, 38.

Quod idem) Sic et VII, 10, 2; III, 7, 25; V, 10, 62. Aliquot. edd. hic quidem *item*.

Orbae — indicant) Cf. §. 24.

Et si — idoneo quaeratur) Hic aliam non designari controversiam teneo, sed difficultatem modo novam in eadem τῆς ἐπικλήρου causa, ut ad *idoneo* intelligatur *marito*, quod et

40 ter propinquos de idoneo quaeratur. Sed nec omnes mihi persequi materias in animo est, (fingi enim adhuc possunt) nec communes sunt earum quaestiones, quia positionibus mutantur. Hoc tantum admiror, Flavum, cuius apud me merito summa est auctoritas, quum

40. *Flavum*) Turic. *flavom.* Reliqui *Flavium*; cf. II, 14, 2. Virginium hic intelligi nequaquam dubito, et plane sum in ea sententia, ut omnibus Qu. locis, obi *Flavii*, ut nunc est, mentio, agnoscam unum et solum Virginium Flavum, rhetorem. Neque enim quidquam in iis tangitur, quod non optime conveniat in librum rhetoricum vel rhetorem. Fateor consensum illum Senecae et Quintiliani de vocabulo *essentia* valde premi et prope elidi ab hac animadversione. Sed et alioqui satis contorte ex Flavio, vel Flavo Quintilianeo, efficitur ille Senecae Fabianus et tutius opinor, modestius certe, diversa tradi tenebimus de auctore vocis *essentia*, quam unum ad alterum copulandis, et coacervandis nominibus adigemus. Mos fuisse videtur veteribus receptus, ut in eodem homine nunc usurparent nomen, nunc cognomen, maxime ad variandam orationem (qualis est locus Taciti Ann. XV, 71, 6, satis leviter nunc sollicitatus a novissimis editoribus). Rhetorem illum celeberrimum simul atque agnovimus (cf. III, 1, 21), iam nulla dubitatio in *Flavo*, pro quo *Flavium* nemo nobis obtrudat. Et Turic. quidem XI, 3, 126, iterum *flavos* dat, mira archaïsmi constantia (cf. I, 7, 26), vide et VIII, 3, 33.

Cuius — merito summa) Turic. *c. me summa.* Alm. *apud* habere negatur; a sec. manu ille *c. merito s.* at sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Equidem Qu. manum sic restituo: *c. apud me s.* sine *merito*,

Capper. suadet. Fortasse tamen *orbae* illae sunt pauperes, virum petentes; hic inter *propinquos* quaeritur quem maxima deceat opulentam heredem ducere.

40. *Earum quaestiones*) Hic quidem *quaestionum* nomine contineri non puto solas *iuris* quaestiones, sed omnino id designari, quod alioqui *status* vocabulo.

Positionibus) Cf. II, 10, 15, sed eo discrimine, quod ibi magis tota materia intelligitur, hic additae singulis περιστάσεις, quod monet Capper.

Tantum) Malim *tamen.*

Flavum) Idem est quem modo §. 24, appellaverat nomine gentili *Virginium.* Hunc ergo miratur Qu., tam paucas scholasticas, quum tamen scholis scriberet, subiecisse statui qualitatis. Neque est quod pugnare putes hunc cum illo loco, ubi parum recte qualitatis tantum statui subiungere quatuor illas materias scholasticas dicebatur Virginius. Illam iam reprehensionem omisit Qu. expositam ad §. 26, finem usque. Mox recensum agens scholasticarum, quae sub qualitatem cadant, negat tamen sibi omnes persequendas, sed parum multas a Virginio relatas testatur.

Cuius — merito summa) Vide not. erit.

artem scholae tantum componeret, tam anguste materiam qualitatis terminasse. Quantitas quoque (ut di- 41 xi) plerumque etiamsi non semper, plerumque tamen eidem subiacet, seu modi est, seu numeri. Sed modus aliquando constat aestimatione facti, *quanta sit culpa, quantumve beneficium?* aliquando iure, quum id in controversiam venit, *qua quis lege puniendus, vel honorandus sit? Stuprator decem millia dare debeat* (quae 42 poena huic crimini constituta est), *an, quia stupratus se suspendit, capite puniri, tanquam causa mortis?* Quo in genere falluntur, qui ita dicunt, tanquam inter duas leges quaeratur. Nam in decem millibus nulla controversia est, quae nec petuntur. Iudicium redditur, 43 *an reus causa sit mortis?* In coniecturam quoque eadem

quod cum illo *apud me* dedecet Qu. orationem. Florentinus id ipsum dat, quod optabam, *cuius apud me summa* sina τῷ *merito*.

Qualitatis terminasse) Turic. (a pr. manu) *qualitati sunt minasse*. Alm. variare tantum narratur dando *minasse*.

41. *Dixi plerumque etiamsi*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Burm. exc. Basil. Reliqui omittunt *plerumque* iterationem gravati, quam nonnihil ad ornatum facere recte monet Bad.

Plerumque tamen) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum veteribus. Basil. primus *t. p.* (cf. 34, 44). Reliquas edd. varietates praetereo. — *Eidem*) Turic. Guelf. *item*. Camp. *recte* cum Goth. Vall. (nisi quod *recto*) Voss. 2. Mox Iens. et vett. edd. iungunt utrumque.

Modi — numeri) Turic. (a pr. manu *modis*) Guelf. Camp. *modus — numerus* cum Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2.

42. *Stuprat. dec.*) Sic Turic. Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Camp. non notavi. Reliqui inserunt *an*, quod Basil. amandat ante *Stupr.* (cf. §. 22).

Millia dare) Turic. (a sec. manu) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, inserunt *an*. — *In decem*) Sic Turic. (a pr. quidem manu omittit praepositionem) Guelf. (nisi quod praemittit etiam *ut*) Camp. cum Goth. Voss. 2, Obr. Reliqui *de d.*; cf. VII, 2, 15.

Nec petuntur) Turic. *non p.* cum Obr. Non placet.

41. *Vt dixi*) §. 16.

42. *Decem millia dare*) Cf. IV, 2, 69.

43. *In coniecturam quoque — quaeritur*) Vid. nott. critt.

speciescadit, quum, *perpetuo, an quinquennali, sit exsilio multandus*? in controversiam venerit; *num prudens caedem commiserit*? quaeritur. Illa quoque, quae ex 44 numero ducitur, pendet ex iure: *An Thrasybulo triginta praemia debeantur*? et, *Quum duo fures pecuniam abstulerunt, separatim quadruplum quisque, an duplum debeat*? Sed hic quoque factum aestimatur, et tamen ius ipsum pendet ex qualitate.

V. Qui neque fecisse se negabit, neque aliud esse, quod fecerit, dicet, neque factum defendet, necesse est, in suo iure consistat: in quo plerumque *actionis* est *quae-*

43. *Quum, perpet.*) Goth. *num p.* cum Voss. 2.

Venerit) Sic Turic. Guelf. Camp. cum libris omnibus ante Gesn. qui e Goth. solo *venit*.

Num) Turic. (a pr. mano) *nam*. Non expedita quidem est haec tota §. Gesnerus aliquid iuvare ratus scribendo *venit* accommodate ad illud quod mox est *quaeritur*, duritiem structurae nimis abruptae non sustulit. Equidem Turic. sequutus haec eruam, *cadet* (quod mollius videtur relate ad futur. exactum *venerit*) *c. p. a. q. e. s. m. i.* c. *venerit; nam p. necne c. c. quaeritur*. Nisi forte post *nam* malis inserere *an*, omisso mox *necne*. Sed insuavior ista ratio. *Ea species* autem tenendum place est ut referatur ad *quantitatem*.

44. *Quoque factum*) Sic Turic. Guelf. cum Obr. Reliqui *f. q.* (cf. §. 41; VII, 8, 1).

1. *Negabit*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *negavit*. Camp. Tarv. *negaverit*. Correxit Regius. — *Quaestio — ut quidam*) Turic. *quae quaestio* (et sic etiam Guelf.) *ea non semper est ut quid.*, a sec. manu eadem, et sic hac parte etiam Camp. — *Putaverunt — iudic.*) Turic. Guelf. Camp. interiecta omittunt cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Ald. Regius inseruit. Exploratum mihi non est, an in codd. sit *est* ante *ut quidam*, sed esse puto, quum defectus vocis notetur nullus. Suspicor tamen Qu. manum hanc fere fuisse: *est quaestio. Ea non semper, ut quidam putaverunt, iudicium antecedit q. — ambig. et* (nisi forte malis *sed et*, vel *etiam*) *in ipsis* etc.

44. *Thrasybulo triginta praemia*) Cf. III, 6, 26.

Quadruplum — an duplum) *Tractat hanc speciem vir summus Bynkersh. Obss.* V., 8 (p. 143, vol I), Gesnerus.

Factum) I. e. qualitas facti; cf. §. 32.

Ius) I. e. iuris quaestio, vel legalis quaestio.

1. *Actionis — quaestio*) Vide V, 13, 8.

stio : quae non semper eadem est, ut quidam putaverunt. Nam et iudicium antecedit, qualia sunt praeturae curiosa consilia, quum de iure accusatoris ambigitur : et in ipsis frequentissime iudiciis versatur. Est enim duplex eius disceptationis conditio, quod aut *intentio*, aut *praescriptio* habet controversiam. Ac fuerunt, qui praescriptionis statum facerent, tanquam ea non iisdem omnibus, quibus ceterae leges, quaestionibus contineretur. Quum ex praescriptione lis pendet, de ipsa re quaeri non est necesse. Ignominioso filius praescribit : de eo solo iudicatio est, *an liceat*? Quoties tamen poterimus, efficiendum est, ut de re quoque bene sentiat: sic enim iuri nostro libentius indulgebit; ut in spon-

2. *Praeturae curiosa*) Turic. (a pr. manu) *praetorae curosa.*
3. *Praescriptione*) Turic. *praestine*; Guelf. *pstine.*
Re quaeri) Turic. Guelf. *requiri* cum Iens. Tarv.
Ign. filius) Sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. (quum tamen in Turic. nihil notetur; cf. VII, 4, 36; VII, 6, 11) cum edd. ante Rusc. quo acc. Bad. Reliqui inserunt *patri* iubente Regio. — *Praescribit*) Turic. Guelf. *describit.* — *Solo*) Turic. Guelf. Camp. *loco* cum plurimis. Regius correxit. — *Re*) Sic Turic. a pr. manu, a sec. *reo*, ut et Guelf. Camp.. cum aliis et edd. ante Rusc.
Vt in) Turic. Guelf. Camp. omittunt *ut* cum Goth.

Putaverunt — iudicium) Vide not. crit.

2. *Praeturae curiosa consilia*) *Deliberat enim praetor, an det actionem petenti, et quam det.* Gesnerus.

Est enim) Nexum parum assequor, et malim *E. autem*; cf. V, 14, 7.

Intentio — praescriptio) Sic opponuntur *intentio* (accusatoris) et *depulsio* (defensoris), VI, 4, 2. *Praescriptio* enim inservit depellendo, de qua ipsa vide III, 6, 72, ubi eadem fere leguntur, quae continuo hic habes.

3. *Ignominioso*) Cf. VII, 1, 8. Recte autem monet Capper. *patri abdicanti* hoc modo *praescribi*, ut mox ad *liceat* sit intelligendum *agere abdicationis causam*, ea enim sola est in scholis patrum adversus filios. Sic et Decl. No. 346, pater filio praescribit alia, quam dementiae, controversia cum eo acturo, quae sola est filiorum adversus patres. Huius maxime exempli est Decl. 250, ubi itidem ignominioso praescribitur, etsi non patri. Sed ipsa nostra causa III, 6, 77.

Sentiat — indulgebit) Scil. iudex, qui subauditur satis ἀπὸ κοινοῦ.

In sponsionibus) H. e. in litibus, quae fiunt interveniente sponsione, qualis est apud Ciceronem, citante Gesnero, Pro Caecin. c. 8, qui et ad

sionibus, quae ex interdictis fiunt, etiamsi non proprietatis est quaestio, sed tantum possessionis: tamen non solum possedisse nos, sed etiam nostrum possedisse,
4 docere oportebit. Sed frequentius etiam quaeritur de *intentione*. *Vir fortis optet, quod volet;* nego illi dandum, quiquid optaverit: non habeo praescriptionem, sed tamen voluntate contra verba, praescriptionis mo-
5 do, utor. In utroque autem genere status idem fit. Porro *lex* omnis aut *tribuit*, aut *adimit*, aut *punit*, aut *iubet*, aut *vetat*, aut *permittit*. Litem habet aut *propter se* ipsam, aut *propter alteram*; quaestionem aut *in scripto*, aut *in voluntate*. In scripto, aut *apertum* est, aut *obscu-*
6 *rum*, aut *ambiguum*. Quod de legibus dico, idem accipi volo de testamentis, pactis, stipulationibus, omni denique scripto: idem de voce. Et, quoniam quatuor eius generis quaestiones vel status facimus, singulos percurram.

VI. *Scripti et voluntatis* frequentissima inter consultos quaestio est, et pars magna controversi iuris hinc

Docere) Turic. Guelf. Camp. omittunt cum Goth.

4. *Idem fit*) Turic. (a pr. manu) *sit*, quod invenit Regius, et fortasse praestat.

5. *Quaestionem*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Rosc. Reliqui *Quaestio est*, iubente Regio. — *In scripto, aut*) Turic. (a pr. manu) *in scriptum, aut*. Malim *Scriptum* omissa praepositione.

6. *Eius*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum edd. ante Basil. Reliqui *huius*.

1. *Controversi*) Sic Tur. (a pr. manu) cum Alm. Reliqui *controversiae*.

Brissonium ablegat de formulis p. 348. De *interdictis* cf. III, 6, 71, et *sponsiones*; vide II, 10, 5.

4. *In utroque — genere*) *Id est sive ipsa intentio sive praescriptio controversiam habeat.* Capper. Res autem ipsa est eadem, de qua disputatur III, 6, 70 seqq.

5. *In scripto, aut*) Cf. not. crit.

6. *Facimus*) Malim *fecimus*. (Ita VII, 10, 2; Turic. a pr. manu *fecit* pro *facit*). Divisit autem legitimarum quaestionum genus in quatuor species III, 6, 68, remota translatione, ut et Hermagoras ibid. §. 61; cf. VII, 10, 9.

1. *Consultos*) Sic dici non addito *iuris* docet Brissonius h. v.

pendet: quo minus id in scholis accidere mirum est, ubi etiam ex industria fingitur. Eius genus unum est, in quo et de *scripto* et de *voluntate* quaeritur. Id tum 2 accidit, quum est in lege aliqua obscuritas, et in ea aut uterque suam interpretationem confirmat, adversarii subvertit: ut hic, *Fur quadruplum solvat: duo surripuerunt pariter decem millia: petuntur ab utroque quadragena; illi postulant, ut vicena conferant;* nam et actor dicit, hoc esse quadruplum, quod petat, et rei hoc, quod offerant: voluntas quoque utrinque defenditur. Aut, quum de altero intellectu certum est, de altero 3 dubium. *Ex meretrice natus ne concionetur. Quae filium habebat, prostare coepit. Prohibetur adolescens concione.* Nam de eius filio, quae ante partum meretrix fuit, certum est: an eadem huius causa sit, dubium est: quia ex hac natus, et haec meretrix est. Solet et illud 4 quaeri, quo referatur, quod scriptum est, *Bis de eadem*

2. *Obscur. et in*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) omittunt *et* cum edd. ante Rusc. quo acc. Ald. Nec tamen hoc invexit Regius. Si mox pro *aut uterque* legamus *autem u.* facile carebimus τῷ *et*. Sed alia inde difficultas.

Confirmat, advers.) Sic Turic. a sec. tamen manu inserit *aut* cum plurimis, nisi quod Goth. Voss. 2, cum Gesn. Bip. *et*.

3. *Aut, quum*) Guelf. *ut quum*.

Meretr. fuit, cert. est) Turic. *m. est c. fuit*.

4. *Quaeri*) Turic. Guelf. omittunt. Absorptum hoc a *quo re*. — *An ad act.*) Turic. omittit *ad* cum Alm. (ut et mox cap. 7, 7, bis cum Guelf.) Burm. ablegat ad VI, 3, 11, recte ille. — *Quod qui*) Turic. *qui*

2. *Aut uterque*) *Aut* referri debet ad §. 3. *Aut quum* etc., quamquam non plane congruit structura, ubi prius *quum* ponitur sine *aut*, in altero membro cum eodem.

Vt hic) Videbatur sibi adhuc versari in loco VII, 4, 44.

3. *Ex meretrice — ne concionetur*) Hoc statutum habet Hermogenes p. 16, τὸν ἐξ ἑταίρας μὴ λέγειν. Similis lex III, 11, 13. Illa quidem Atheniensium fuit; vid. Aesch. in Timarch. p. 55, Rsk. τὰ πατρῷα κατεδηδοκὼς, et ea ipsa cuius actio est in Timarchum τὸν πεπορνευμένον ἢ ἡταιρηκότα μὴ δημηγορεῖν huic nostrae in scholas inferendae occasionem fortasse fecit.

4. *Bis — actio*) Cf. Decl. Qu. 266, p. 80.

re sit actio: id est, hoc *bis* ad actorem, an ad actionem? Haec ex iure obscuro. Alterum genus est ex manifesto: quod qui solum viderunt, hunc *statum plani et voluntatis* appellarunt. In hoc altera pars scripto nititur, al-
5 tera voluntate. Sed contra scriptum tribus generibus occurritur. Unum est, in quo semper id servari non posse ex ipso patet. *Liberi parentes alant, aut vinciantur:* non enim alligabitur infans. Hinc erit ad alia transitus, et divisio, *num, quisquis non aluerit? num hic?*
6 Propter hoc proponunt quidam tale genus controversiarum, in quo nullum argumentum est, quod ex lege ipsa peti possit, sed eo tantum, de quo lis est, quaerendum sit. *Peregrinus, si murum ascenderit, capite*

omittit, a secunda autem manu *quod* et sic Guelf. Camp. cum multis. Apparet origo erroris. — *Appellarunt*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *appellaverunt.*

5. *Semper id serv.*) Sic Camp. Reliqui fere *semper* post *serv.* et multum fluctuant libri in ordinandis hisce.

Hinc) Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *hic* cum edd. ante Rusc. exc. Camp. Lubricum hic quidem de scriptura iudicium; cf. VII, 4, 37.

6. *Proponunt*) Turic. Guelf. omittunt cum Vall. et Voss. 2. Sed Goth. hic quidem etiam omittit, quum habuisset antea loco τοῦ *propter* et sic Camp. nisi forte bis habet *proponunt.* An fuit *praeter hoc prop.?* Obr. ratio post *propter hoc* interrogationem signantis, novamque sententiam ordientis a *Proponunt* non ferenda.

Plani) Quo sensu dicimur *planum* aliquid *facere*, quod manifesto ostendimus, hic quoque appellatus videtur status de quo agimus *expressi*, eius quod disertis verbis declaramus, *et* occultae, quae sub verbis latet, *voluntatis.*

5. *Liberi parentes alant*) Cf. VII, 1, 55.

6. *Propter hoc*) Non satis apparet huius consilii ratio. Erunt sane: « ne igitur nimis facilem habeant studiosi tractationem, solent quidam praeceptores eiusmodi proponere themata, quorum argumenta ipsis causae finibus coërceantur ». Sed obscorius hoc indicatur abrupto illo *propter hoc*; cf. not. crit. Etiam hoc tenendum interpreti, designari hic alterum genus, quo contra scriptum occurritur, eoque minus idoneum *propter hoc.*

Peregrinus) Cf. IV, 4, 4. Sed ipsum exemplum est apud Hermogenem p. 16, Benedictus Aegius Spoletinus ad Aldinam secundam in Vaticana bibl. haec allevit ex Aristot. Rhet. I, 13, 14, p. Buhl. 144: ἀνάγκη ἁπλῶς εἰπεῖν· ὥστε κἂν δακτύλιον ἔχων ἐπάρηται τὴν χεῖρα, ἢ πατάξῃ, κατὰ μὲν τὸν γεγραμμένον νόμον ἔνο-

puniatur. Quum hostes murum ascendissent, peregrinus eos depulit; petitur ad supplicium. Non erunt hic 7 separatae quaestiones, *An quisquis? an hic?* quia nullum potest afferri argumentum contra scriptum vehementius eo, quod in lite est: sed hoc tantum, *An ne servandae quidem civitatis causa?* Ergo et aequitate et voluntate pugnandum. Fieri tamen potest, ut ex aliis legibus exempla ducamus, per quae appareat, semper stari scripto non posse; ut Cicero *pro Caecina* fecit. Tertium, quum in ipsis verbis legis reperimus aliquid, per 8 quod probemus, aliud legumlatorem voluisse, ut in hac controversia: *Qui nocte cum ferro deprehensus fuerit, alligetur. Cum annulo ferreo inventum magistratus alligavit.* Hic quia est verbum in lege *deprehensus*, satis etiam significatum videtur, non contineri lege, nisi noxium ferrum. Sed ut, qui voluntate nitetur, scriptum, quoties poterit, infirmare debebit: ita, qui scri- 9 ptum tuebitur, adiuvare se etiam voluntate tentabit. In testamentis et illa accidunt, ut voluntas manifesta sit, scriptum nihil sit: ut in iudicio Curiano, in quo nota L. Crassi et Scaevolae fuit contentio. *Substitutus* 10 *heres erat, si postumus ante tutelae suae annos decessis-*

7. *Ergo et aequitate et*) Turic. Flor. *e. aequitem et*, a sec. manu uteeque *e. et si quid est ex*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2.

8. *In ipsis*) Turic. Flor. Guelf. (hic etiam *quum*) Camp. omittunt praepositionem cum Iens. Tarv. — *Voluisse*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *fuisse* cum Alm.

9. *Ita*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Goth. Voss. 2.

χός ἐστι καὶ ἀδικεῖ, κατὰ δὲ τὸ ἀληθὲς οὐκ ἀδικεῖ. Apparet vestigium nostrae ipsius controversiae.

7. *Hoc tantum*) Displicet neutrum *hoc* ita absolute positum, neque enim referri debet ad *argumentum*. Malim itaque *haec*, ut respiciat ad *quaestiones*.

Et aeq. et voluntate) Fortasse melius abfuerit prius *et*, neque enim magna diversitas hic *aequitatis* et *voluntatis*, quae intelligitur *legumlatoris*.

Cic. pro Caecina) A capite inde 14, sed praesertim 18, 19.

9. *In iudic. Curiano*) Vide Cic. de Orat. I, 39; II, 32, pro Caecina c. 18.

10. *Ante tutelae suae annos*) Cic.

set. Non est natus. Propinqui bona sibi vindicabant. Quis dubitaret, quin ea voluntas fuisset testantis, ut is non nato filio heres esset, qui mortuo? sed non scri-
11 pserat. Id quoque, quod huic contrarium est, accidit nuper, ut esset scriptum, quod appareret scriptorem noluisse: *Qui sestertium numum quinque millia legaverat, quum emendaret sublatis sestertiis numis, argenti pondo posuit, quinque millia manserunt.* Apparuit tamen, *quinque pondo* dari voluisse: quia ille in argento
12 legato modus et inauditus erat, et incredibilis. Sub hoc etiam statu generales sunt quaestiones, *scripto, an voluntate standum sit? quae fuerit scribentis voluntas?* Tractatus omnes qualitatis aut coniecturae, de quibus satis dictum arbitror.

VII. Proximum est *de legibus contrariis* dicere, quia

10. *Sed non*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Obr. Reliqui inserunt *hoc.*

11. *Sestertium*) Libri mei ante Iens. omnes (exc. Goth.) *sestertia* vel *sextertia*; cf. IX, 2, 47. — *Emend. subl.*) Sic Turic. Guelf. Reliqui inserunt *testamentum.*

Arg. pondo pos.) Turic. omittit *pondo* pro eoque habet *ue* superscriptum voci *posuit* praemissa litera, quae legi vix potest. Alm. dare narratur *a. pondere pos.* Et sic Flor. sed a sec. manu *a. pondera quae p.* Guelf. *argentique pos.* Camp. *a. pondo quae pos.* Goth. *a. pondoque p.* cum Voss. 2.

Manserunt) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2. Reliqui *remanserunt.*

Quia) Turic. Flor. Guelf. Camp. *quam* cum Iens. Tarv.

Legato modus) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *legi timodus:* Guelf. *legittumo diis.* Suspicor verum esse, *legati m.*

de Orat. I, 39, *antequam in suam tutelam venisset.*

11. *Quinque pondo dari*) De *pondo* cf. I, 5, 15, et Gronov. de Pec. vet. p. 33, ubi docet *millia* sic strui, ut intelligatur *librarum.*

Legato) Vide not. crit.

12. *Tractatus*) Quaecumque huc adhibentur argumenta, nullo alio fonte peti possunt, quam ut aut verisimilia doceas esse, quae dicas, quod est *coniecturae*, aut iusta, quod est *qualitatis.* De his autem egit c. 2, 4; *tractatus* vide et V, 12, 7; VII, 8, 7.

inter omnes Artium scriptores constitit, in *Antinomia* duos esse *scripti* et *voluntatis* status: neque immerito: quia, quum lex legi obstet, et utrinque contra scriptum dicitur, et quaestio est de voluntate: in utraque id ambigitur, *an utique illa lege sit utendum?* Omnibus au- 2 tem manifestum est, nunquam esse legem legi contrariam iure ipso: quia, si diversum ius esset, alterum altero abrogaretur: sed eas casu collidi, et eventu. Colliduntur autem aut *pares inter se*: ut, si optio tyrannicidae et viri fortis comparentur, utrique data, quod velit, petendi potestate; hic *meritorum*, *temporis*, *praemii* collatio est: aut *secum ipsae*, ut duorum fortium, 3 duorum tyrannicidarum, duarum raptarum: in quibus non potest esse alia quaestio, quam temporis, *utra prior* sit: aut qualitatis, *utra iustior* sit *petitio*. Diversae quo- 4 que leges confligunt, aut similes. *Diversae*, quibus etiam

1. *Constitit*) Turic. Guelf. Flor. *consistit* cum Ieus. Tarv. sed Camp. *consistat* et sic Alm. (cf. VII, 6, 11, item hic 4). Nostrum Obr. sed et Leid. sic alicubi legi testatur. Reliqui *constat*. — *Obstet, et*) Sic Turic. (a sec. manu) Guelf. cum Obr. Reliqui omittunt *et*. — *Illa lege*) Obr. *ita l.* male.

2. *Ius esset*) Turic. Guelf. Camp. *iussisset* cum Alm. Voss. 2, Goth. Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius.

Abrogaretur) Turic. (a pr. manu) *obrogaretur*, mero errore ob o antecedens.

3. *Duarum*) Turic. Guelf. Camp. Goth. (err. Gesn.) omittunt cum Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. Rectissime inseruit Regius. — *Aut qual.*) Turic. Guelf. Camp. *an q.* cum edd. ante Ald. exc. Veneta. — *Iustior*) Turic. *istorum* cum edd. ante Ald. (exc. Camp. et Venet.) Guelf. *istarum*. Goth. Vall. nostrum, quod hinc petiisse Regium arguit Bad.

4. *Similes. Diversae*) Turic. *similia ut duae*. (Alm. *similes. Diversae*

1. *Et utrinque — et*) Ambigas, utrum melius ordinetur *utrinque et — et*.

In utraque) Non satis constitutum habeo, quo referendum sit femininum hoc. Nam ad *legem* vix probo. *Quaestionem* quidem facile intelligas, ut sit utrique litigatorum sua de voluntate quaestio. Sed ne hoc quidem placet. Nisi forte tricis hisce imprudens irretior, et caligo ad lucem, satius duxerim reponere *in utroque*, quod aut sit neutrum designans partim quae dicuntur contra scriptum, partim

citra adversam legem contradici possit: ut in hac controversia, *Magistratus ab arce ne discedat*, *Vir fortis optato, quae volet*, vel alia nulla obstante quaeri potest, an, *quidquid optarit, accipere debeat*? et in magistratu multa dicentur, quibus scriptum expugnatur, *Si incen-*
5 *dium in arce fuerit*, *si in hostes decurrendum*. *Similes*, contra quas nihil opponi potest, nisi lex altera. *Tyrannicidae imago in gymnasio ponatur*: contra, *Mulieris imago in gymnasio ne ponatur*. *Mulier tyrannum occidit*. Nam neque mulieris imago ullo alio casu poni potest, neque tyrannicidae ullo alio casu summoveri.
6 *Impares* sunt, quum alteri multa opponi possunt, alteri nihil, nisi quod in lite est: ut, quum *vir fortis impunitatem desertoris petit*; nam contra legem viri fortis (ut

ut duae; cf. §. 1, 5); a sec. manu *similes aut duae* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius. — *Discedat*) Turic. *discordat*.

Optato, quae volet) Turic. omittit. Contra Guelf. haec ignorat, *vel al. nul. obst.* cum Bal. et edd. aliquot apud Burm. Sed Camp. et Guelf. nostra hoc ordine *q. v.* o. unde aliqua intercidendi occasio apparet. — *In magistr.*) Sic Turic. Guelf. Camp. Flor. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliquas *a m.* iubente Regio; cf. VII, 4, 42.

Hostes decurrendum) Turic. (a pr. manu) *nostris recurr.* Alm. *nois rec.* Verbum autem *rec.* scribitur in omnibus ante Obr. An fuit *in armis decurr.*? cf. VI, 3, 90.

5. *Similes*) Omittunt MSS. mei omnes (de Goth. tac. Gesn.) et edd. ante Ald. cum Voss. 2, Vall. et Bad. Inseruit Regius, sensu, si quid video, exigente, neque tamen sine audacia; conf. modo *diversae* §. 4. — *In gym. p. c. m. im.*) Turic. Guelf. omittit. Regius inseruit et habet iam Locat. sed et Camp. et Vall. ascripta haec verba ab eadem manu, item Goth. Voss. 2, nisi quod *non* uterque pro *ne* (tac. Gesn.)

Imago ullo al.) Turic. *i. nulla al.* (Alm. *ulla a.*; cf. §. 4, 9); a sec. manu *i. nullo a.* et sic Camp. cum edd. ante Ald. Sed Camp. et mox *nullo*. — *Summoveri*) Sic Camp. et edd. ante Burm.

6. *Multa opponi*) Turic. Guelf. Camp. Flor. *m. quae poni.* Obr. *m. quae opponi.* Nostrum Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2. Reliqui *m. sunt quae o.* *Alt. nihil*) Turic. Guelf. inserunt *si* cum lens. Tarv.

quae de voluntate quaeruntur, aut masculinum, spectans ad *duos status*.

4. *Magistratus*) Recte videtur monere Capper. *magistr.* hic intelligi στρατηγόν, qualis antiqua fuit *praetoris* significatio.

supra ostendi) multa dicuntur: adversus desertores scripta non potest, nisi optione, subverti. Item, *confessum* 7 est ex utraque parte ius, aut *dubium:* si *confessum* est, haec fere quaeruntur: *Vtra lex potentior? ad deos pertineat, an ad homines? ad rempublicam, an ad privatos? de honore, an de poena? de magnis rebus, an de parvis? permittat, an vetet, an imperet?* Solet tractari 8 et, *Vtra sit antiquior. Sed vel potentissimum, utra minus perdat?* ut in desertore, et viro forti, quod illo non occiso lex tota tollatur; occiso, sit reliqua viro forti alia optio. Plurimum tamen est in hoc, *Vtrum fieri sit melius, atque aequius?* de quo nihil praecipi, nisi proposita materia, potest. Si *dubium;* aut alteri, aut in- 9 vicem utrique de iure fit controversia: ut in re tali, *Pa-*

Optione) Turic. a sec. manu *optionem* et sic multi. Guelf. etiam *opinionem;* cf. VII, 1, 22. Sed mox *subvertit* omnes edd. ante Reg. et Ald.

7. *Confessum*) Turic. Guelf. *conversum* (in illo quidem videbatur erasa syllaba *tro*) cum Alm. *Concessum* Camp. A Gryphio inde praemittunt *aut*, quod omittendum duxi auctoribus vett.

Ius) Turic. *iurem*; a sec. manu *iure* et sic Guelf.

Confessum) Turic. Guelf. Camp. *concessum* cum Goth. Obr.

Ad deos) Turic. *ad eas*, a sec. manu *an a. d.* cum Guelf. Camp. et all. — *De poena? de*) Turic. *deponende.* Alm. *deponenda de.* Ille a sec. manu *deponendo.*

8. *Sed vel potentissimum*) Sic Camp. *Si velut potentissimum* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Obr. cum Voss. 2, Vall. Bad. Capper. nisi quod postremi tres MSS. *sed; Sed* (a sec. *si*) *velut potentissimum* Flor. Obr. Capp. *et*. Reliqui *et velut potentissima.*

Quod illo) Turic. *quo*; a sec. manu additur *m.*, fuerit igitur *quom*, *quum*, et hoc placet conveniente sic magis subiunctivo in oratione non obliqua. Sed Camp. *quomodo*, ut et margo Bas. Fuerit igitur *quoniam* in Turic. id enim permutatur cum *quomodo*, velut VII, 5, 6, in Guelf. et Camp.

7. *Lex potentior*) Quae plus efficiat et ordinet, quam altera; cf. VII, 3, 28; VII, 8, 7, et dicta ad V, 7, 37, ubi et locus Decl. excitatur huc pertinens.

Permittat — imperet) Cf. c. 5, 5.

8. *Sed vel potentissimum*) Illud maxime ad rem pertinet, eamque, ut Horatius loquitur, optime et fortissime secat, si ostendatur altera lex minus perdere; vide modo ad §. 7. Eadem ratio est apud Hermogenem p. 74, citante Capp.

Quod illo) Vide not. crit.

tri in filium, patrono in libertum manus iniectio sit: liberti heredem sequantur. Liberti filium quidam fecit heredem, invicem petitur manus iniectio: et patronus negat, ius patris illi fuisse, quia ipse in manu patroni fuerit.
10 Duplices leges, sicut duae, colliduntur: ut, *Nothus ante legitimum natus, legitimus sit; post legitimum, tantum civis.* Quod de legibus, idem de senatusconsultis dictum: quae si aut inter se pugnent, aut obstent legibus, non tamen aliud sit eius status nomen.

VIII. *Syllogismus* habet aliquid simile scripto et voluntati, quia semper pars in eo altera scripto nititur: sed hoc interest, quod illic dicitur contra scriptum, hic supra scriptum; illic, qui verba defendit, hoc agit, ut

9. *Sequantur*) Alm. *sequuntur.* Nihil tale notatum ex Turic. (cf. §. 8; VII, 9, 5). An fuit *sequuntor?*

Negat, ius) Turic. Guelf. *negatus.* Goth. (err. Gesn.) Camp. *negatur* cum Voss. 2. Sed Turic. a pr. manu *pater* pro *patronus.*

10. *Si aut*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *sic a.* cum Iens. Tarv. Voss. 2. Correxit Regius.

1. *Dic. contra scr.*) Sic Turic. Camp. Flor. Reliqui e. *s. d.* (cf. VII, 5, 44, item mox). — *Supra*) Sic Turic. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *super*, iubente Regio, qui *supra* et *infra* de loco monet. Guelf. addicere videtur vulgatae.

9. *Manus iniectio*) Iuris vocabulum vide, si tanti, apud Brisson. V. S.

Patronus) Novus ille, ut recte monet Capper. patronus, factus testamento, qui iam sui patris est patronus. Longe aberravit Gedoynus; vide tamen not. crit.

Quia ipse) Elegantius legas *qui ipse.*

10. *Nothus — civis*) Cf. III, 6, 96.

1. *Syllogismus*) Cf. V, 10, 6.

Supra scriptum) Non prorsus liquet sententia, neque refert multum, *super* scribas an quod expressimus. Usus tamen in libris Quintiliani servatus etiam aliis locis tuetur nostram rationem, velut XII, 10, 8; IX, 2, 33; VIII, 4, 3 seqq. et Decl. vol. IV, p. 81: *non contra legem aliquam — quia supra iura omnia sit.* Saltem *super* pro *de* non debebat accipi, quod haud dubie factum a Regio, in structura accusativi. Videtur Quintilianus hanc in syllogismo disputationem censere institutam de re supra omne scriptum collocata, eodem modo quo genus est supra species. Eo pertinet etiam quod mox ait caveri, ne *aliud* fiat, quam scriptum sit, i. e. ut res geratur ex consilio legis certae, quae comprehendit, et continet omnes leges sibi subiectas singulas, sive iam latas sunt, sive ex eadem ratione

fiat utique, quod scriptum est; hic, ne aliud, quam scriptum est. Eius nonnulla etiam cum *finitione* coniunctio. Nam saepe, si *finitio* infirma est, in *syllogismum* delabitur. Sit enim lex, *Venefica capite puniatur.* 2 *Saepe secubanti amatorium dedit: repudiavit: per propinquos rogata, ut rediret, non est reversa; suspendit se maritus. Mulier veneficii rea est.* Fortissima est actio dicentis amatorium venenum esse; id erit *finitio:* quae si parum valebit, fiet *syllogismus* (ad quem, velut remissa priore contentione, veniemus): *an perinde puniri debeat, ac si virum veneno necasset?* Ergo hic status 3 ducit ex eo, quod scriptum est, id, quod incertum est:

Hic, ne) Turic. *ne hic*; a sec. manu *nec hic* et sic Guelf. (cf. modo, item VII, 9, 14) male. — *Coniunctio*) Turic. Guelf. Camp. *coniectio* cum Vall. Voss. 2, Ians. Tarv. Sed Tur. a sec. manu *connectio*, Goth. *connexio* (cf. VII, 3, 13; VII, 9, 5). Ald. Bad. *cognatio.*

2. *Saepe secubanti amatorium*) Turic. *s. severantia moritorium* cum Alm.; a sec. manu *spe perseverandi a.* et sic Obr. *Spe perserutandi a.* Guelf. cum Bodl. et duabus vel tribus apud Burm. ut et in margine aliarum; *separanti a.* (sine *saepe*) Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. sed hi omnes etiam *saepe.* Nostrum primus Gryph. (nec scio unde); verissime. — *Dedit: repudiavit*) Sic Turic. Guelf. Obr. Reliqui inserunt *eundem.* Badius solus quidem *Ergo*, inquit, *etiam vir ab uxore repudiari potest.* Non ego credulus illis: quamquam repudium dare dicitur et uxor; vide Brisson. h. v. it. Schulting. Iurisprud. Ante-Iust. p. 841. Sed nulla iusta causa erat mulieri, at marito.

Quae si par.) Turic. (a pr. manu) *quod s. p.* Non displicet propter antecedens *id*, quod etiam fieri poterat *ea.*

An perinde) Turic. *An proinde*; a sec. manu *At inde* et sic Camp.

3. *Quod incertum est*) Turic. Guelf. haec omittunt cum Alm. — *Ratione*) Sic Turic. Guelf. Camp. Flor. cum Goth. Bodl. Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui *ratiocinatione* iubente Regio. — *Vixit: repetitur*) Camp. *iusta reperitur.* — *Et in plur.*) Turic. Guelf. Camp.

ferentur vel ferri possunt in posterum. De *super* au *supra* cf. Duker. ad Liv. II, 18, 3. Etiam alliteratio quaedam commendat hic *supra* relatum ad *contra.*

2. *Repudiavit*) Ex veterum more et subiectum (vir secubans) et obiectum (mulier amatorium propinans) intelligenda lectori relinquuntur, sicuti nec ab initio *aliqua* vel *quaedam* ponere opus habuit scriptor. De re cf. VII, 3, 10.

3. *Incertum*) Fortasse malis *inscriptum* (vide not. crit.), sed obstat §. 6, ubi id maius ostenditur, ducere ex scripto quod scriptum non sit.

quod, quoniam ratione colligitur, *ratiocinativus* dicitur. In has autem fere species venit, *An, quod semel ius est, idem et saepius? Incesti damnata, et praecipitata de saxo, vixit: repetitur. An, quod in uno, et in pluribus? Qui duos uno tempore tyrannos occidit, duo praemia petit.* 4 *An quod ante, et postea? Raptor profugit, rapta nupsit, reverso illo petit optionem. An, quod in toto, idem in parte? Aratrum accipere pignori non licet, vomerem accepit. An, quod in parte, idem in toto?* 5 *Lanas evehere Tarento non licet, oves vexit.* In his syllogismis scripto alter nititur, alter non satis cautum esse dicit. *Postulo, ut praecipitetur incesta, lex est:* et

Goth. Iens. (tac. Gesn.) omittunt *et* cum Voss. 2, et edd. ante Basil. quo acc. Obr.

4. *Accepit*) Sic libri omnes praeter Leid. Burm. Gesn. Bip. Nec tamen illi per sphalma, *accipit.* — *Evehere*) Sic Turic. a pr. manu cum Alm. Reliqui *vehere.* Flor. *lana se veheret* (a sec. *lanas evehere*) *Tarento* (a sec. *a Tarento*).

5. *S. scripto alter nititur — dicit*) Turic. *s. et s. nititur an s. c. e. d.* cum Alm. a sec. manu *s. e. s. n. an s. c. esset d.* et sic Guelf. nisi quod *syllogismus* et *ex.* Camp. *s. ex s. n. an s. c. actor d.* cum Goth. Voss. 2, nisi quod hi *syllogismus.* Iens. *syllogismus e. s. n. alter s. c. e. d.* cum edd. ante Bad. nisi quod post Tarv. *syllogismis* excepto Aldo. *Alter* utrobique vides abesse a codd. Vtrum *syllogismis* sit in Turic. fateor me haerere, propior tamen credenti. Si secundo loco *alter* inveniretur in MS. antiquiore, salva res erat, ut bis continuaretur vox per chiasmum. Nunc meliorem, non bonam quidem, constitutionem hanc censeo: *In his syllogismus et scripto nititur et non de his* (valde enim incongruum illud *satis*, etsi tuentur se eo, quod infra est §. 7, sed ibi paulo alia ratio, ni fallor) *cautum esse d.* Displicet *et non dicit* pro *nec dicit* vel *et negat*, displicet *syllogismus* qui aliquid *dicit.* Sed tamen et VII, 10, 3, *disputat — syllogismus.* Deterius tamen *in his syllogismis*, quum nulli alii opponantur, nam eo nonnisi contorte trahas *Maioris pugnae* (§. 6) et indoctum fuerit has species appellare *syllogismos* plurali numero.

Incesti damnata) Vide eandem controversiam apud Senecam patrem p. 92, ubi et usus vocabuli *vixit* pro eis *servata est, non obiit.*

4. *Lanas — Tarento*) «Sic Trimalchio arietes a Tarento emerat ap. Petron. c. 38, ubi vide.» Burmannus.

5. *In his syllogismis — dicit*) Sententia satis apparet etiam adiuvantibus, quae continuo subiiciuntur,

rapta optionem petit, et *in ove lanae sunt:* similiter alia. Sed, quia responderi potest, *Non est scriptum, ut bis* 6 *praecipitetur damnata, ut quandoque rapta optet, ut tyrannicida duo praemia accipiat, nihil de vomere cautum, nihil de ovibus:* ex eo, quod manifestum, colligitur, quod dubium est. Maioris pugnae est, ex scripto ducere, quod scriptum non est. *Qui patrem occiderit, culeo insuatur: matrem occidit. Ex domo in ius educere ne liceat: ex tabernaculo eduxit.* In hoc genere haec 7

Alia) Turic. Gnelf. Camp. *alias* eum Goth. (tac. Gesn.) et multis, bene correctum a Regio.

6. *Bis*) Sic Ald. et aliqnot editi. Turic. *vis* enm Alm. (a sec. mann *viretis*, vel *iuretis*, vel tale quid, nihil euim certi apparet) Guelf. Camp. *vivus* eum edd. ante Ald. Flor. *ius* (a sec. *vivus*). Reliqui *saepius* auctoribus Goth. Vall. — *Damnata*) Turic. Gnelf. Camp. *damnatus* cum omnibus, opinur, MSS. et libris ante Ald. — *Quandoque*) Sie Tnric. (etsi *quantoque* a pr. manu) Guelf. quamquam hic per compendium, ut et Goth. Flor. cum Voss. 2, lens. Tarv. Mox, Regio etiam iubente, *quando*, a Badio inde *quandocumque*, qnod tamen et in Camp. vidisse videor. Turic. etiam, et altero loco Camp. *ut — ut*, nbi reliqni *aut — aut*.

Scriptum non est. Qui) Turic. *s. n.* (*est* a sec. demnm manu additur) *an quia hoc quid* (a sec. manu *a. q. homo qui*). Guelf. *s. n. e. an q.* Iens. *s. n. e. an quia hoc et hoc q.* cum edd. ante Gryph. — *Domo in ius*) Turic. *dominius*; a sec. manu *domo eius*, et sie Guelf. Camp. cum Goth.

Ex tabernaculo) Turic. Gnelf. Camp. Flor. (a sec. *ex tabernaculo*) *extra* exemplis. De scriptura videndum est in nott. critt.

6. *Sed, quia*) Fateor *quia*, qnod tamen a librorum nullo abest, mihi quam maxime importunnm videri. Quae euim ista est sententiarum connexio: Propterea qnod responderi possnnt haec vel illa, ex manifesto colligitur dubium? Si abieceris coniunetionem, et ab vocabulo *ex* ordiaris novnm sensnm, qui doceat ism esse factum, qnod indixerat scriptor (§. 3), existet sana oratio, brevibus incisis rem expediens non sine elegantia.

Quandoque) Sic dici a scriptoribns pro *quandocumque* larga exemplorum copia docent Gronovius et Drakenborchns ad Liv. I, 31, 4. Sed vide caventem Wolfium ad Sueton. Caes. 26.

Scriptum non est. Qui) Quod vetustiores editiones inserunt hic (ante *Qui*): *An quia hoc et hoc* nequaqusm coutemnendum duco. Saltem glossa fuerit antiquissima, nec sententia ipsa habet quidqusm aut verbis ant sensu Quintiliani indignum; vide not. crit.

Qui patrem — matrem occidit) Cf. V, 10, 88.

quaeruntur: *An, quoties propria lex non est, simili sit utendum? an id, de quo agitur, ei, de quo scriptum est, simile sit?* Simile autem et maius est, et par, et minus. In illo priore, *an satis lege cautum sit? an et, si parum cautum est, hac sit utendum?* In utroque *de voluntate legumlatoris*; sed *de aequo* tractatus potentissimi.

IX. *Amphiboliae* species sunt innumerabiles, adeo, ut philosophorum quibusdam nullum videatur esse verbum, quod non plura significet: genera admodum pau-
2 ca. Aut enim vocibus accidit singulis, aut coniunctis. Singula afferunt errorem, quum pluribus rebus aut hominibus eadem appellatio est (ὁμωνυμία dicitur) ut *Gallus;* avem enim, an gentem, an nomen, an fortunam corporis significet, incertum est: et *Aiax*, Telamonis, an Oilei filius. Verba quoque quaedam diversos intel-
3 lectus habent, ut *cerno*. Quae ambiguitas plurimis mo-

tabernacula cum lens. et edd. ante Gryph. Is cum reliquis *tabernaculis*, exc. Obr. qui *tabernaculo*. Goth. *ex tabernacula*. Nostrum coniecit Gesnerus.

7. *Illo*) Libri ante Basil. mei et scripti et excusi *illa*, quod ad legem *propriam* modo dictam retuleris. Neque tamen ullus mox *in utraque*, et est sane nonnisi una lex, altera mente fingi potest et concipi, sed nulla comparet. Mox ante Regium et Aldum mei omnes itidem *hoc*, non *hac*. Fortasse defendas integram MSS. constitutionem hac fere sententia: *In illa priore* (i. e. quae iam prius fuit) *lege verba expenduntur, an forte insit id ipsum de quo agimus, et, si minus, tamen et hoc (facto) sit utendum, tanquam exemplo legi subiecto.* Sic malim cum Turic. *cautum*, et *hoc*. Badius quidem subaudit *hoc* scil. *iure.*

1. *Amphiboliae*) Turic. Guelf. Camp. *amphibologiae*, et sic in reliquis locis cum plurimis vett.

2. *Gallus; avem enim, an gent.*) Turic. *g. autem in g.*; a sec. manu *g. utrum enim g.*, et sic Guelf. Camp. (nisi quod hic *avis* inserit post *nomen*) cum Alm. Flor. *g. autem an.* Reliqui *g. utrum enim avem an g.* Nostrum e coniectura.

7. *In illo priore*) Vide not. crit. not. crit. ad I, 12, 7.

9, 1. *Philosophorum quibusdam*) Recte citant Gell. N. A. XI, 12.

2. *Avem*) Hoc, ut ὄρνιν a Graecis, proprie quoque dici, notum; cf.

Filius) Malis *filium*.

Vt cerno) Iuvet hic, si cui vacat, comparare asperitatem Burmanni in exagitando Ludolfo Kustero, qui de

dis accidit: unde fere lites, praecipue ex testamentis, quum de libertate, aut etiam de hereditate contendunt ii, quibus idem nomen est: aut, quid sit legatum, quaeritur. Alterum est, in quo alia integro verbo significatio est, alia diviso: ut *ingenua*, et *armamentum*, et *Corvinum*, ineptae sane cavillationis, ex qua tamen Graeci controversias ducunt: inde αὐλητρὶς illa vulgata, quum quaeritur, *Vtrum aula, quae ter ceciderit, an tibicina, si ceciderit, debeat publicari:* Tertia est ex compositis, ut si quis corpus suum inocculto loco poni iubeat, circaque monumentum multum agri ab heredibus in tutelam cinerum, ut solent, leget, sit li- 4 5

4. *Cavillationis*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu). Reliqui *cavillationes*. — *Ex qua*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui *e, quo* Regio iam iubente.

5. *Solent*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Obr. Reliqui *solet*. Frustra Burmannus ablegat ad IV, 2, 1; quem vide et ad Decl. 335, p. 692 suae ed.

Sit litis — inocc.) Turic. Ambr. 1, Guelf. *s. litus occasio cultum* cum Bodl.

hoc verbo scripsit contra Perizonium, (Invenies haec omnia in ed. Minervae Sanctianae Lugd. 1789, p. 696—717; et ad calcem libri 813—832) cum Gesneriana utriusque nominis reverentia. Vellent tertium nobis datum Capperonnerium, qui reducem ad catholica sacra Kusterum amicum suum vindicasset! Sed ille pepercit huic occasioni Burmannum castigandi, tacitus recidens notam, imperitior nescio an moderatior; *cernere* vide at VIII, 3, 18.

3. *De libertate*) Quoniam toties manumittuntur servi per testamenta.

4. Αὐλητρὶς *illa*) Vide Diog. Laert. VII, 62; Theon. progymn. p. 35. Hanc quaestiunculam ad veteris pronuntiationis controversiam a Camerario male tractam recte secernit inde Checus p. (apud Havercamp. in Sylloge) 420 seqq. Sed idem docuit Leopard. Emendd. II, 4.

5. *Tertia*) Scil. *Amphibolia*, eleganter variatum pro *Tertium genus*.

Inocculto) Ita iunctim ut scribatur, cogit praecepti ratio, quum sit exemplum vocabuli *compositi*.

Ab heredibus — leget) Nota in iure locutio, de qua vide Brissonium et Lexica. Talia autem agri circa monomentum legata non insolita, et exemplum affert Crusius in Probabb. p. 95; e Pithoei catalectis in Burm. Anthol. vol. II, p. 59: *Fundorum spatiis cinerum est possessio maior*. Ablegat item Burm. ad Petron. c. 71, et ad indicem 17 Gruteriani thesauri, ubi frequentes agri sepulchris in custodiam additi.

Sit litis occasio inocculum) « Qui enim ex heredibus graventur fortassis

6 tis occasio *inocculum*. Sic apud Graecos contendit Λέων et Παντaλέων, quum scriptura dubia est, bona omnia Λέοντι, an bona Πανταλέοντι relicta sint. In coniunctis plus ambiguitatis. Fit autem *per casus*; ut,

7 *Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.*

Per collocationem, ubi dubium est, quid quo referri oporteat: ac frequentissime, quum id, quod medium est, utrinque possit trahi, ut de Troilo Virgilius, *Lora tenens tamen* —— Hic, utrum, quod teneat tamen lora, an, quamvis teneat, tamen trahatur, quaeri po-
8 test. Vnde controversia illa, Testamento quidam ius-

Bal. et edd. ante Ald. exc. Camp. qui *s. hoc littus cultum*. Goth. *s. litus hoc casu cultum* cum Voss. 2, Vall. (cf. VII, 8, 1; VIII, Pro. 9). Flor. *s. litus occasio cultum sic caput.* Mitto edd. ab Aldo inde varietates, quae VV. DD. praeferunt commenta. Alm. dare narratur *s. litus occultum* (quod quo minus credas; cf. VII; 7, 9, item hic §. 10). Equidem omnes codd. (praeter Goth., et si quis eius ordinis) dare arbitror quae Turic. Huius autem rationi praesentissimam medelam adhibuit Crusius, sine qua ne orationis quidem structura procedit, accipientibus vulgo *sit — cultum* pro elogio testamenti, quum verba *sit — occas.* sint Qu. ipsius et *sit* pro *fuerit*. Multa tentando pervenit eo vir doctus, ut reponeret, *sit litis occasio ex inocculto*, probante Gesnero, sed ipso pressius sequente antiquam manum, et ex *io cultum* extundente *io ioccultum*. In omni hoc loco tenendum, falso accusari a plerisque portentosam librorum inconstantiam, quae est in novitiis edd. solis.

7. *Vbi dub.*) Turic. *ut d.*

celebrem praedii partem monumento defuncti destinare, contendere poterant, voluisse ipsum *in occulto loco* humari. Et rationem haberent isti insolentiam verbi *inocculum* » (cuius tamen multa est in aliis vocabulis similitudo, ut *inobrutus*, *inoffensus*). « Adversarii autem poterant haec oppugnare, ex eo, quod multum agri ad tutelam cinerum legarit, posse intelligi, testatorem non postulare obscuram in loco occulto sepulturam. » Crusius ibid. p. 94. Maluit autem Qu. neutrum ponere nominandi casu, ne cogeretur vel *in inocculto* scribere vel iterare vocem *locus*.

6. *Apud Graecos*) Hoc ipsum exemplum est apud Hermogenem p. 18, quare fontem horum et praeceptorum et exemplorum suspiceris Hermagoram; cf. VII, 4, 4.

In coniunctis) Discernit, et recte, *integra* (§. 4) *composita* (5) *coniuncta*.

7. *Aio te*) Versus Ennianus; cf. Cic. de Divin. II, 56.

Virgilius) Aen. I, 477.

sit *poni statuam auream hastam tenentem.* Quaeritur, statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua alterius materiae? Fit per *flexum* idem magis,

Quinquaginta ubi erant centum inde occidit Achilles.

9 Saepe, utri duorum antecedentium sermo subiunctus sit, in dubio est: unde et controversia, *Heres meus uxori meae dare damnas esto argenti, quod elegerit, pondo centum.* Vter eligat, quaeritur. Verum id, quod ex his primum est, *mutatione casuum*, sequens *divisione verborum* aut *translatione* emendatur, tertium *adiectione*. 10 Accusativi geminatione facta amphibolia solvitur ablativo: ut illud, *Lachetem audivi percussisse Demeam*, fiat, *a Lachete percussum Demeam.* Sed ablativo ipsi, ut in primo diximus, inest naturalis amphibo-

8. *Tenens*) Turic. (a pr. manu) *tenentis*, non quidem male. — *Quinquaginta*) Turic. Guelf. Camp. *ita* cum Voss. 2, Goth. Vnde Iens. habuerit verissimum illud suum *quinq.* adhuc requiro.

9. *Dubio*) Turic. Guelf. Camp. *dubium.*

Vnde et) Sic Turic. Guelf. Flor. Reliqui u. *est.*

Damnas) Turic. Guelf. *dampnans*; sed mox (§. 12) a pr. manu ille nostrum. Camp. *damnatus*, ut et mox, vix sine argutiis librarii.

8. *Flexum*) Vocis hunc esse *flexum*, quo et aliena, quae se contingant, distineantur, et continuentur iungi debentia, facile apparet, et est idem vocabulum I, 8, 1. Fortasse tamen inversa constructio potius intelligitur quam *vocis* flexus.

Quinquaginta — Achilles) «Graecus versus exstat apud Aristot. sophist. elench. I, 4, (p. Buhl. 529): πεντήκοντ' ἀνδρῶν ἑκατὸν λίπε δῖος Ἀχιλλεύς.» Capper. Aut memoriter referens corrupisse carmen Qu. putandus est, aut in Graeco reponendum κτάνε; quamquam et sententia fert utrumque vocabulum. Hoc autem exemplo utor ad fidem faciendam coniecturae meae ἀθετούσῃ ad III, 1, 14. Nam ne hic quidem libebat Quintiliano Graeca ipsa ponere, sed versum proendere maluit latinum; cf. V, 14, 4 (ubi Demosthenis Graeca non posuit) VI, 1, 14; VIII, 6, 64.

9. *Heres meus*) Exemplum idem apud Cic. de Inv. II, 40, ad Herenn. I, 12.

Translatione) Pro hoc *transmutationem* dixit I, 5, 12, 13.

10. *Lachetem audivi*) Cf. VIII, 2, 16. Etiam interpretibus huiusmodi accusativi negotia solent facessere, veluti apud Demosthen. in Mid. p. Rskii 537.

In primo diximus) I, 7, 3. Ean-

lia. *Caelo decurrit aperto :* utrum per apertum caelum, 11 an quum apertum esset. *Divisio* respiratione et mora constat : *statuam*, deinde, *auream hastam :* vel *statuam auream*, deinde, *hastam*. *Adiectio* talis est, *argentum*, *quod elegerit ipse*, ut heres intelligatur : vel *ipsa*, ut uxor. *Adiectione* facta amphibolia, qualis sit, *Nos flen-* 12 *tes illos deprehendimus*, *detractione* solvetur. Pluribus verbis emendandum, ubi est id, quod, quo referatur, dubium est, et ipsum est ambiguum. *Heres meus darc illi damnas esto omnia sua.* In quod genus incidit Cicero loquens de C. Fannio. *Is soceri instituto*, *quem*,

11. *Divisio*) Turic. *divo* cum Alm., sed et Guelf. (cf. §. 5; VII, 10, 3).
Nos flent.) Turic. et libri aote Bad. omnes *nunc f.* Suum hic de coniectura dedit. Et sane bonum ambiguum, et in quo detractatione nihil ex sensu pereat. Facilius tamen corrigetur *Hunc*, ubi ambiguum *flere* an *deprehendere* regat *hunc*. Neque enim dicat aliquis, opinor, vel omisso seo *Hunc* seu *Nos* tamen remanere ambiguum in *flentes*, accusativo an nominativo. Positus arcet nominativum.

12. *Fannio*) Turic *Fanniae*; a sec. manu *Fannia*, cum Iens. Tarv. *Faunia* Guelf., et sic mox quoque in accusativo, ubi rectom tenet Turic. ut videtur.

dem vero, quam hic, ablativi difficultatem ibi non tangit.

Caelo decurrit aperto) «Non dubito quin parum memor Qu. voloerit dare Virgilianum *pelago decurrit aperto* Aen. V, 212, quem versum designat Capper.; cf. IX, 4, 85.

11. *Nos flent.*) Cf. not. crit.

12. *Omnia sua*) «Dubium est, quo referatur τὸ *suas* utrom ad τὸ *heres* an ad τὸ *illi:* praeterea hoc ipsum vocabulum *sua* est ambiguum. Nam multa et diversa significare potest, ut sua bona, praedia, mancipia, aedificia, vasa.» Capper. Huius interpretationis, solius quidem quae tentata sit loci non adeo expediti, partem posteriorem claudicare arbitror. Quid enim dubiom in multitudine rerum comprehensarum voce *sua*? Nempe nihil borum, qoae recenset Capper. excludetur. An *sua* poterat designare et quae quis effecisset et quae habuisset? An ambiguum est *illi*, ut *cui* dari debeat, ignoretur? In exemplo Ciceroniano saltem una et sola est relationis obscuritas; ipsa illa inanis, ut aliquot iam VV. DD. censuerunt. Tolleretur enim sermo latinus, si talia essent obscora. Nemo dicet etiam in *ille* haereri posse, intelligaturne *Fannius* an socer. Nec satis tersa oratio in proximo sensu, stipato tribus illis *est*, quorum unum ut compendifaciam, legere malim: *ubi id*, *quod quo r. d. e. et i. a.* e. Sic *et* ante *ipsum* significabit *etiam*, non *atque*.

Cicero — de C. Fannio) Vide Brut. c. 26.

quia cooptatus in Augurum collegium non erat, *non admodum diligebat: praesertim quum ille Q. Scaevolam sibi minorem natu generum praetulisset.* Nam id *sibi* et ad socerum referri, et ad Fannium potest. Productio quoque scripto, et correptio in dubio relicta, causa est ambiguitatis: ut in hoc, *Cato.* Aliud enim ostendit brevis secunda syllaba casu nominativo, aliud eadem syllaba producta casu dativo aut ablativo. Plurimae praeterea sunt aliae species, quas persequi nihil necesse est. Nec refert, quomodo sit facta amphibolia, aut quo resolvatur. Duas enim res significari manifestum est: et, quod ad scriptum vocemve pertinet, in utramque par est partem. Ideoque frustra praecipitur, ut in hoc statu vocem ipsam ad nostram partem conemur vertere. Nam, si id fieri potest, amphibolia non est. Amphiboliae autem omnis in his erit quaestio, aliquando, *Vter sit secundum naturam magis sermo*? semper, *utrum sit aequius? utrum is, qui scripsit ac dixit*, *sic*

13

14

15

Reliqui edd. ante Burm. *Fannii soc. instit.* omisso *is*, quod habet a pr. manu Turic. cum Goth. Guelf. Voss. 2; a secunda *in* pro *is*.

Id sibi) Turic. Guelf. Camp. omittuot *id* cum Alm. Obr.

13. *Aliud*) Turic. Guelf. *alum* com Goth. Voss. 2, Iens. et edd. ante Ald. — *Nominativo — ablativo*) Omnia haec post *nom.* cum ipsa voce *abl.* omittuntor a Turic. Guelf. cum Alm. Iens. In hac quidem ῥήσει *aliud* pleriqoe praeter Goth. (Iac. Gesn.) qui *alum.*

14. *Refert*) Turic. Guelf. Camp. *feror* cum Alm. Goth. Voss. 2. Vbi quid lateat non expnto. Est tamen in MSS. quidem meis omnibus. —*Sit facta*) Sic Turic. Guelf. Camp. Flor. Reliqui *f. s.* (cf. VII, 8, 1; VII, 10, 14).

Non est) Turic. (a sec. manu) omittit *non* et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2.

15. *Qui scr. — voluerit*) Turic. *q. s. ac si v.* cum Alm. *Q. s. ac d. v.* Guelf.

13. *Vt in hoc*, *Cato*) Brevi ergo ultima erit nominis proprii nominativus, longa appellativi tertius vel sextus casus. Correptio illa nominativorum in O seculi fortasse Quintiliani demum fuit; cf. Vossium de Arte Gramm. II, 27, p. 273 seqq. hoc loco non utentem. Sed cf. *Varro vocat*, VIII, 6, 73.

14. *In utramque par est partem*) Haec oratio nihil desiderandum relinquit. Subiectum, quo destitui sibi visus Gesnerus, malebat *easque pares in utr.* est in illo ipso *quod—pertinet.*

15. *Qui scr. — voluerit*) Cf. not. crit.

voluerit? Quarum in utramque partem satis ex his, quae de coniectura et qualitate diximus, praeceptum est.

X. Est autem quaedam inter hos status cognatio. Nam et in *finitione*, quae sit voluntas nominis, quaeritur: et in *syllogismo*, qui secundus a finitione status est, spectatur, quid voluerit scriptor: et ex contrariis legibus duos esse *scripti*, et *voluntatis* status apparet. Rursus et *finitio* quodammodo est *amphibolia*, quum in duas 2 partes diducatur intellectus nominis. *Scriptum* et *voluntas* habet in verbis vocis quaestionem: quod idem in *antinomia* petitur. Ideoque omnia haec quidam *scri-*

cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2. *Q. scripserit an qui dixerit v.* Camp. *Q. s. a. si d. sic v.* Iens. Tarv. Flor. Reliqui ante Bad. *q. s. a. sic d. sic v.* Basil. nostram, tersam in primis et emendatam scripturam. Vulgata *q. sic s. a. sic d. sic v.* nimis onerata istis *sic.*

1. *Et in syll.*) Turic. *ut i. s.* cum Goth. Voss. 2. Mihi nundum liquet, *ut* meliusne sit quam *et*, interiectis illis de syllogismo et oppositis sibi invicem modo *finit. contrarr. legg.* non tribus membris, ut in recepta scriptura, factis.

Est, spectatur) Turic. inserit *qua*; a sec. manu *quo* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Regius expunxit. Sed vereor ut satis caute. Prima Turic. manus respicit ad *finitionem*, et haec scriptura, quamvis visa iterare iam dicta, Quintiliani videtur.

Et ex contr. leg.) Turic. *et contrariis leges*; a sec. manu, *et e contrariis legibus.* Puto fuisse: *et contrarias leges*, ut hoc sit pro appellatione status, velut graecum *antinomia*, et mox *scriptum et voluntas*, itidem nominativi.

2. *In verbis vocis*) Turic. *in urbis iocis.* Guelf. *i. v. iocis.* An fuit *legis* (nam *locis* est in *iocis.*)? Sed *lex* non semper est scripti et voluntatis, nisi quod testamenta sunt leges. An *iuris?* Eiicere *vocis* malit Gesn. — *Quaestionem*) Turic. (a pr. manu) *quaestione.* A Voss. 2, abesse narratur *habet*, nihil tale in Goth. (cf. VII, 4, 39, item hic 4).

In antinom.) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) omittunt praepositionem cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Rusc. Inseruit Regius.

Satis — diximus, praeceptum est) Cf. VII, 6 fine.

1. *Hos status*) Non quidem duos, de quibus modo, sed omnes omnino, in primis tamen legales quatuor.

Voluntas nominis) Cf. VI, 2, 9.

Secundus a finitione) Cf. VII, 8, 1, *delabitur.* In hisce et sequentibus multae sunt leviorum, sed ad rem facientium, particularum varietates, de quibus, cuius interest, videat nott. critt.

2. *Scriptum et — petitur*) Haec non esse sana vel *vocis* importuno vocabulo deprehendas. Id quoque male me habet, quod *antinomia* (de *in* conf. not. crit.) idem *peti* dicitur. Quid tandem *petitur?* An ulla *quaestio* potest *peti?* Eruat sagacior.

Omnia haec) Commodum huc Tur-

ptum et *voluntatem* esse dixerunt: alii in scripto et voluntate amphiboliam esse, quae facit quaestionem. Sed distincta sunt. Aliud est enim obscurum ius, aliud ambiguum. Igitur *finitio* in natura ipsa nominis quaestionem habet generalem, et quae esse etiam citra complexum causae possit: *scriptum* et *voluntas* de eo disputat verbo, quod est in lege: *syllogismus* de eo, quod non est. *Amphiboliae* lis in diversum trahit: *legum contrariarum* ex diverso pugna est. Neque immerito et recepta est a doctissimis haec differentia, et apud plurimos ac prudentissimos durat. Et de hoc quidem genere disceptationis, etiamsi non omnia, tradi tamen aliqua potuerunt. Sunt alia, quae, nisi proposita, de qua dicendum est, materia, viam docendi non praebeant. Non enim causa universa in quaestiones ac locos diducenda

3. *Verbo*) Turic. *vere;* a sec. manu *vero*, et sic Guelf. *Iure* Alm. (cf. VII 9, 10, hic 7).

4. *Disceptotionis*) Turic. (a pr. manu) Camp. *disceptionis*. Bad. sec. Basil Stoër. Chouet. Leid. Gibs. *dispositionis*. Pro nostra praeter reliquos meos etiam Bodl. Bal. non memoratur Alm. Omnia haec *Et de hoc potuerunt* omittunt Goth. Voss. 2 (cf. §. 2, 6). Equidem verum censeo *dispositionis*. Occasio erroris, qualem cognovimus VI, 4, 5, *recipere*, *respicere* permutantur, itidem *discip.*, *dispic.* Gradus scripturam hi: *disposit. dispect. discept.* Nimis iam tota hac tractatione sui propositi oblitus erat Qu. ut qui ipsarum rerum, et inventionis, multo magis praecepta dederit, quam, quod profitebatur, dispositionis. Hic in fine totius negotii et peroratione quasi huius institutionum suarum partis, ad eam redire saltem, necesse erat. *Disceptationis* nimis lato patebat et omnem controversiarum campum comprehendebat. Nec quidquam mox memoratur nisi *dispositio* et *ordo* §. 5.

5. *Dicendum*) Turic. (a sec. manu) *dictum*, et sic Guelf. Camp. cum Goth.

Universa) Goth. Voss. 2, *diversa*. An fuit *modo diversa*? neque enim illa coniunctione libens careas.

Ac locos didu.) Turic. *ac locoas dic.;* a sec. manu *a. locos duc*, et

nebus ille affert locum Ciceronis de Or. II, 26.: *ex scripti interpretotione — contentio — nulla potest esse nisi ex ombiguo controversia.*

Facit) Malis *faciat*.

3. *Trahit*) Scil. verbum. Neque enim necessarium videtur plura mutare. Alioqui dicas fuisse: *Amphibolia leges in div.*

4. *Disceptationis*) Vid. not. crit.

5. *Universa*) Vid. not. crit.

est: sed hae ipsae partes habent rursus ordinem suum. Nam et in prooemio primum est aliquid, et secundum, ac deinceps. Et *quaestio* omnis ac locus habet suam di-
6 spositionem, ut theses etiam simplices. Nisi forte satis erit dividendi peritus, qui controversiam in haec diduxerit, *an omne praemium viro forti dandum sit, an ex privato, an nuptiae, an ea, quae nupta sit, an haec?* deinde, quum fuerit de prima quaestione dicendum, passim, et ut quidque in mentem veniet, miscuerit?
7 non primum in ea scierit esse tractandum, *Verbis legum standum sit, an voluntate?* huius ipsius particulae aliquod initium fecerit? deinde, proxima subnectens, struxerit orationem, ut pars hominis est manus, eius digiti, illorum quoque articuli? Est hoc, quod scriptor demonstrare non possit, nisi certa, definitaque mate-
8 ria. Sed quid una faciet, aut altera? quin immo cen-

sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, cum edd. ante Ald. corrigente Regio. Alm. *dicenda.*

Simplices) Tarv. Ald. *simplex*, perperam argutando, quum vulgo in MSS. et vett. edd. esset *thesis* pro *theses.*

6. *Nisi*) Turic. Guelf. Camp. *si* cum Alm. Bodl. Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. Hic ex Regii emendatione *Ac si* cum plurimis, mox aliae *an sic.* Nostrum Obr. egregie, nec referens inter sua κατορθώματα, quorum unum hoc censeo ex praestantissimis. — *Divid. peritus*) Turic. *dividendi perit*; a sec. manu *dividendo perdat* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. — *Diduxerit*) Turic. Guelf. Camp. *dixerit* cum edd. ante Ald. corrigente palmaria plane coniectura Regio. Goth. Voss. 2, *duxerit.* — *An haec*) Turic. *a. hac*; a sec. manu *a. et*, et sic Guelf. Camp. Voss. 2. Sed Goth. *a. etiam*; (cf. §. 4, 13).

7. *Struxerit*) Turic. Guelf. *struxit.* Male. — *Est hoc*) Sic Turic. a sec. manu inserit *et*, et sic reliqui. Guelf. tamen *et est hoc.* Alm. *Hoc est* cum Flor. (a pr. manu), quod omnium maxime placet. (cf. §. 3, 10). Ita V, 10, 109.

8. *Faciet*) Sic Turic. a pr. manu cum Alm. Reliqui *faciat.*

Theses — simplices) Cf. III, 5, 5, 6. Sic Cic. de Inv. II, 57, *necessitudines quasdam* appellat *simplices et absolutas.*

6. *An omne praem. — an haec*) Ipsam hanc controversiam; vide VII, 1, 24.

7. *Vt pars — articuli*) Egregia et quantivis pretii similitudo; cf. §. 16.

Est hoc) Vide not. crit.

Scriptor) Qualis nunc ego.

tum ac mille, in re infinita? Praeceptoris est, in alio atque alio genere quotidie ostendere, quis ordo sit rerum, et quae copulatio: ut paulatim fiat usus, et ad similia transitus. Tradi enim omnia, quae ars efficit, non possunt. Nam quis pictor omnia, quae in rerum 9 natura sunt, adumbrare didicit? sed percepta semel imitandi ratione, assimulabit, quidquid acceperit. Quis non faber vasculum aliquod, quale nunquam viderat, fecit? Quaedam vero non docentium sunt, sed discentium. Nam medicus, quid in quoque valetudinis genere 10 faciendum sit, quid quibusque signis providendum, do-

Infinita) Turic. Camp. Flor. *finita quae materia* cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, com edd. ante Ald. qui, ex Regii coniectura, *infinita atque materia* cum reliquis. Toric. Flor. (a sec. manu) *finitaque materia*. Rollinus *atque materia* omisisse narratur a Capper. Ego in Harletis exemplo invenio *ac materia*. Iam pridem indignam Quintiliano censui hanc appendiculam, natam ex iis quae modo *definitaque materia*, quae et Capperonerii ratio. Guelf. omnia haec *Sed quid — atque materia* omittit.

9. *Assimulabit*) Goelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. *assimilabit* cum Vall. Bip. at hoc nolebat Regius, quem multi posteriorum male deseruerunt. Optimum Badium recte dubitantem de vocali I in hoc verbo confirmat Borm. et lectorem ablegat ad sua in Ovid. Metam. III, 158. E Capper. nimium sibi sumente et *optumum*, *maxumum* comparante quaerere libeat, an sit dicturus *similare?* Harduini quidem Plinius fluctuat in hac voce, a Critico non curatus (cf. VI, 3, 57). — *Quis non*) Sic Turic. Guelf. Camp. Flor. cum Obr. Inserunt *enim* Goth. et edd. ante Burm. praeter Ald. Reliqui *quid enim? non* cuius rationis elegantiam hinc alienam Burmannus agnovisset, si attendisset seriem orationis: *Quis pictor, quis non faber*. Bip. iam *Quis*, sed retento *enim*. — *Fecit*) Sic Turic. Alm. Flor. (a pr. manu). Reliqui *facit*.

10. *Nam med.*) Sic Turic. Guelf. Flor. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Camp. quo acc. Bad. Reliqui inserunt et.

Medicus) Turic. Camp. Flor. *medici*, mox tamen solus Camp. *docebunt*. Guelf. *medicum*. — *Quibusque*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Flor. cum Alm. Voss. 2, Basil. A Iens. inde aute Bad. *quibusve*. Reliqui *quibus* iubente Regio.

8. *Tradi enim omnia*) Haec sumpta e Cicerone videbantur Almelovenio de Or. II, 16.

9. *Pictor — faber — medicus*) Similem, nec minus elegantem opificum commemorationem habes II, 21, 15 seqq.

10. *Quibusque*) Cave adiunctam

cebit: vim sentiendi pulsus venarum, caloris motus, spiritus meatum, coloris distantiam, quae sua cuiusque sunt, ingenium dabit. Quare plurima petamus a nobis, et cum causis deliberemus, cogitemusque, homines ante invenisse artem, quam docuisse. Illa enim potentissima est, quaeque vere dicitur *oeconomica* totius causae *dispositio*, quae non constitui, nisi velut in re praesente, potest: ubi assumendum prooemium, ubi omittendum? ubi utendum expositione continua, ubi partita? ubi ab initiis incipiendum, ubi more Homerico e mediis, vel ultimis? ubi omnino non exponendum? quando a nostris, quando ab adversariorum propositionibus incipiamus? quando a firmissimis probationibus, quando a levioribus? qua in causa praeponendae prooe-

11 (margin: beside "mines ante invenisse artem"); 12 (margin: beside "e mediis")

Caloris motus) Turic. Guelf. *coloris modus.*

Ingenium) Turic. (a pr. manu) *ingenti non.* Ex Alm. affertur *ingenium non.* Non credo; (cf. §. 7, 14). Alioqui legam: *Num med. — docebit? — ingenium non dabit?*

Petamus) Turic. Guelf. *petimus* cum Iens. Tarv. Male. *deliberamus* Turic. nonnisi a sec. manu cum Camp. Iens. Tarv. Correxit haec Regius.

11. *Quae non const.*) Sic Turic. Flor. (a prima quidem manu *quo modo* c.; cf. VI, 3, 71). Guelf. Camp. Reliqui omittunt *non.* Ex Alm. falsa afferuntur.

Praesente, p.) Sic Turic. Guelf. Camp. Flor. Reliqui inserunt *non* et praeter Turic. veteresque edd. dant *praesenti*; cf. VI, 2, 31; II, 15, 21.

E med.) Sic Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Flor. et edd. ante Ald. exc. Camp. Reliqui *a med.* iubente Regio.

12. *Qua in causa*) Sic Turic. (a pr. manu *quia i.* c.) Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. quo acc. Bad. Reliqui *quando i. c.*

Praepon.) Sic Turic. (a sec. manu) Camp. cum Ald. et hoc volebat Gesnerus. Reliqui *propon.*

credas particulam *que*, sed confer cum *quoque*, quod modo erat.

Plurima — a nobis) Non a praeceptore, vel artium libellis; cf. V, 13, 59.

11. *Oeconomica*) Cf. III, 3, 9.

More Homerico) Cf. V, 12, 14.

12. *Praeponendae — quaestiones*) Cf. IV, 2, 25. Altera tamen scriptura *proponendae* habet etiam quo se commendet, si ad *prooem.* intelligas praepositionem *in*, quae est Capperonerii ratio; cf. IV, 1, 23 seqq. Sed omnes has disponendi varietates in

miis quaestiones? qua praeparatione praemuniendae? quid iudicis animus accipere possit statim dictum, quo paulatim deducendus? singulis, an universis opponenda refutatio? reservandi perorationi, an per totam actionem diffundendi affectus? de iure prius, an de aequitate dicendum? anteacta crimina, an de quibus iudicium est, prius obiicere vel diluere conveniat? Si multiplices causae erunt, quis ordo faciendus, quae testimonia, tabulaeve, cuiusque generis in actione recitandae, quae reservandae? Haec est velut imperatoria virtus copias suas partientis ad casus proeliorum, retinentis partes propter castella tuenda, custodiendasve urbes, petendos commeatus, obsidenda itinera, mari denique ac terra dividentis. Sed haec in oratione praestabit, cui omnia affuerint, *natura*, *doctrina*, *studium*. Quare nemo exspectet, ut alieno tantum labore sit disertus. Vi-

13

14

Actionem) Sic Turic. Guelf. Flor. cum Bodl. Bal. Obr. Reliqui *orationem*, quod nec sonus permittit; cf. IV, 1, 32. Camp. *causam*, mire.
Dicend. ant.) Sic Turic. (a pr. manu). Reliqui inserunt *an*. Guelf. omittit *ante*, *an* ponit. Flor. *dicit dum ante* (a pr. manu).
13. *Recitandae*) Goth. (errante Gesn.) *tractandae* cum Voss. 2; (cf. §. 6; VIII, Pro. 8.).
Propter — tuenda) Turic. *per — tuendas*; a sec. manu *per — tuenda* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad.
14. *Praestabit*) Turic. Flor. *praestavit* cum Alm.; a sec. illi dun manu *praestant*, et sic Guelf. cum Bodl. Bal. Reliqui *praestat*. Nostrum coniecit Burm. — *Cui omnia*) Sic Turic. Guelf. Camp. Flor. cum Goth. Bodl. Bal. (nisi quod hi duo *cum*) Voss. 2, et edd. ante Ald. qui cum reliquis *o. c.* (cf. VII, 9, 14; hic 17). Transposuit Regius male. Huic eumque sequntis respondeo cum Qu. ipso (V, 14, 20), *sed omnia haec tria sunt.* — *Vis*, *sua*) Sic Alm. (quamquam diffido; cf. §. 10, VIII, Pro. 9) Goth. et edd. a Jens. inde ante Basil. quo acc. Gryph. *Visus usus sua* Turic.; a sec. manu *vis usus sua* et sic reliqui.

prioribus iam uno quamque loco tetigit.
13. *Reservandae*) Altercationi, puto.
Velut imperatoria virtus) Cf. VI, 4, 17. Mirifice cedunt Fabio militares similitudines.

14. *Omnia affuerint*) Ea deinde recenset, per appositionem. Cavet enim ne quis uno horum speret se oratorem futurum, qualis est in secundo libro disputatio, c. 19.

gilandum ducat, iterum enitendum, pallendum: est facienda sua cuique vis, sua ratio: non respiciendum ad haec, sed in promptu habenda: nec tanquam tradi-
15 ta, sed tanquam innata. Nam viam demonstrare velociter ars potest, si qua est: verum ars satis praestat, si copias eloquentiae ponit in medio; nostrum est uti eis
16 scire. Reliqua partium est demum dispositio: et in his ipsis primus aliquis sensus, et secundus, et tertius: qui non modo, ut sint ordine collocati, laborandum est, sed ut inter se iuncti, atque ita cohaerentes, ne com-
17 missura pelluceat: corpus sit, non membra. Quod ita continget, si et, quid in quoque conveniat, viderimus,

15. *Nam viam — qua est*) Turic. *N. demonstrari potest viam velocitas suiquae* (vel *suique*) *est*; a sec. manu *n. viam demonstrare* (cetera non notantur a conferente) *si qua est*, a tert. deletur *viam*. Guelf. *n. v. dem. p. velocitas si qua est* cum Camp. et edd. ante Ald. item Goth. Voss. 2. Haec dantur ex Alm. *demonstrari potest velocitas suique est*. Nostrum reposuit Regius, qui multum abest ut restituerit manum Qu. tam ad sententiam quam ad orationis decorem. Nihil exputo. Possit aubuasci tale quid: *Nam demonstrari potest via velocitas si cui est eundi*, *verum*. Vel: *Nam demonstrare viam velut potest si cui est ars*, *verum*. Neutrum placet. Sententia aliquatenus pellucet; ipsa verba Qu. despero.

16. *Reliqua partium*) Turic. *neque enim artium*; a sec. manu *reliqua artium*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. nisi quod illae inserunt *enim*. Fuit sane *neque enim est partium*, ultimum vocabulum recte reponente Regio. Sed hiulca tamen argumentatio, ut orationi aliquid excidisse suspiceris. — *Laborandum*) Sic Turic. Flor. Alm. etc. *elaborandum*; cf. VIII, Pro. 15.

17. *Quid in quoque*) Turic. *quod quoque* cum Alm.; a sec. manu

Pallendum) Cf. I, 2, 18. Hoc verbum exquisitius mihi videtur, quam quod libeat mutare altero *callendi*, qualis est loci constitutio quam suadet magnus Valckenaerius ad Phoenissas Eur. p. 194. Sic enim legi velit: *callendum est usu, facienda sua cuique vis, sua ratio*; cf. not. cr.

Respiciendum) Hic est timidi *respicere* et sibi diffidentis; at cauti et prudentis III, 11, 26. Nostri sensus et V, 10, 101.

Innata) An fuit *nata*? ut Ciceronis *lex nata*, non *innata*. Pro Mil. c. 4; Orator, c. 49.

15. *Velociter ars*) Vide not. crit.

16. *Reliqua partium*) Vid. not. crit.

Ne commissura pelluceat) Hic lauca, quae plerumque est compositionis, transfertur ad dispositionem; cf. II, 5, 9, ibique locum Persii in nota.

17. *Quid in quoque*) Vid. not. crit.

et ut verba verbis applicemus, non pugnantia, sed quae invicem complectantur. Ita non res diversae distantibus ex locis quasi invicem ignotae collidentur, sed aliqua societate cum prioribus ac sequentibus se copulaque tenebunt: ac videbitur non solum composita oratio, sed etiam continua. Verum longius fortasse progredior fallente transitu, et a dispositione ad elocutionis praecepta labor, quod proximus liber inchoabit.

quid. quaque, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Suspicor: *cui quidque* vel, si ferri possit loci adverbium, *quo quidque.*

Non res — ign. coll.) Libri omnes ante Bad. *res non — i. c.* Ab hoc inde, Regio iubente, *res — i. non c.* Equidem transposui prius (cf. §. 14; VIII, Pro. 15). Flor. *res non d. — i. collidantur.*

Se copulaque) Turic. *se scopula*; a sec. *s. copulos.* Camp. *copulas* cum Basil. Reliquae ante Bad. *s. copula.* Correxit Regius.

Longius) Cf. tertii libri finem.

ARGVMENTVM LIBRI VIII

Rationem docendi ea, quae adhuc tractaverit, simpliciorem et breviorem incipientibus convenire. Prooem. — 6. *Adhuc peracti operis sui recensio* — 13. *Elocutionem plus exigere curae et laboris* — 16. *hanc maxime arte obtineri* — 18. *Neque tamen solam verborum curam agendam* — 23. *Nimia huiusmodi sollicitudine corrumpi etiam orationem* — 27. *Exercitatione perveniendum esse ad facultatem eloquendi* — 31. *Non quaerendum semper aliquid ultra* — Cap. I. *Elocutionêm spectari verbis aut singulis aut coniunctis* — 2. *Latine loquendi summam debere esse curam* — Cap. II. *Proprietatem verborum quae sit perspicuitatis non simpliciter accipi* — 4. *Non quidquid non proprium vitio improprii laborare* — 7. *Aliae proprii species, in quibus nulla virtus oratoris* — 9. *Illud laudari, quo nihil inveniri possit significantius* — 12. *Obscuritas in verbis ab usu remotis* — 14. *Plus eiusdem in contextu* — 17. *Obscuram fieri orationem ambagibus* — 19. *brevitatis aemulatione* — 22. *Primam virtutem habendam esse perspicuitatem* — Cap. III. *In ornatu sibi indulgere oratores* — 5. *Eundem causae quoque multum conferre* — 7. *Hic tamen maxime virtutibus vitia vicina* — 11. *Variandum esse ornatum pro materiae genere* — 15. *Ornatus in singulis verbis* — 19. *Quaedam sensu magis quam ratione iudicari* — 21. *Verborum humilitatem aliquando vim afferre* — 24. *Antiquitas in propriis* — 30. *Fingendi nunc magnam esse verecundiam* — 38. *Obscena vitnnda* — 40. *Coniuncti sermonis ornatus duplex* — 42. *Probabilis oratio* — 44. κακέμφατον — 48. *humilitatis vitium* — 50. μειώσεως, ταυτολογίας, ὁμοιολογίας, μακρολογίας, πλεονασμοῦ, περιεργίας, κακοζήλου, ἀνοικονομήτου, ἀσχημάτου, κοινισμοῦ — 61. ἐνάργεια — 71. *Huius virtutis facillimam esse viam* — 73.

Obscuritatem in similitudine vitandam — 74. *Similitudinum commoda, vitia* — 77. *Varius ordo similitudinis, reique cui adhibetur, earundemque coniunctio* — 82. *Similitudinis brevitas integra* — 83. ἔμφασις — 87. *multi ac varii excolendae orationis modi* — Cap. IV. *Amplificat, minuit ipsum rei nomen* — 3. *Incrementum* — 9. *comparatio* — 15. *ratiocinatio* — 26. *congeries* — 28. *minutionis eadem ratio* — 29. *Se nunc differre troporum tractationem* — Cap. V. *Sententiae nomen a veterum usu remotum inter recentiores* — 3. γνῶμαι — 9. *clausula* — 15. *magis nova sententiarum genera* — 18. *geminatione fieri sententias* — 20. *vitiosae horum generum* — 25. *Et qui solas sectentur sententias, errare* — 32. *et qui omnino damnent* — 35. *iam ad tropos transiri* — Cap. VI. *Multa de tropis pugna* — 4. μεταφορά — 6. *Triplex eius adhibendae causa* — 9. *Quadruplex eiusdem vis* — 11. *Sublimitas ex ea* — 14. *Frequentior usus obscurat orationem, et sunt varia eius vitia* — 19. *Synecdoche* — 23. μετωνυμία — 29. *Antonomasia* — 31. ὀνοματοποιΐα — 34. κατάχρησις — 37. μετάληψις — 40. ἐπίθετον — 44. ἀλληγορία — 54. *ironia* — 57. *Alii allegoriae usus* — 59. μυκτηρισμός, περίφρασις — 62. *Hyperbaton* — 67. *Hyperbole.*

M. FABII QVINTILIANI

ORATORIAE

INSTITVTIONIS

LIBER VIII.

PROOEMIVM

His fere, quae in proximos quinque libros collata sunt, ratio *inveniendi*, atque inventa *disponendi*, continetur: quam ut per omnes numeros penitus cognoscere, ad summam scientiae necessarium est, ita incipientibus brevius ac simplicius tradi magis convenit. Aut enim 2 difficultate institutionis tam numerosae atque perplexae deterreri solent: aut eo tempore, quo praecipue alenda ingenia, atque indulgentia quadam enutrienda sunt, asperiorum tractatu rerum atteruntur: aut, si haec sola didicerint, satis se ad eloquentiam instructos

1. *Continetur*) Turic. Guelf. *continentur* cum edd. ante Bad. exc. Camp. Nostrum et Goth. Vall. Correxit Regius.

Cognosc. ad.) Quod hic inserunt a Iens. inde ante Ald. *et* nec MSS. habent, nec Camp. — *Ita*) Turic. Guelf. omittunt cum Alm. male — *Tradi*) Guelf. Camp. omittunt cum Goth. Fortasse nec male.

2. *Numerosae*) Turic. Guelf. *innumerosae* cum Iens. Tarv. Correxit Regius. Ex Palatini vestigiis (neque enim ipsam huius scripturam affert) Gebhardus *sinuosae*, usus loco II, 4, 3, male.

Alenda) Guelf. *colenda* cum Bodl. — *Didicerint*) Turic. (quamquam per compendium) Guelf. *didicerunt* cum Goth. Iens. Tarv.

1. *Ad summam scientiae*) Vsus vocis *summae* qualis hic, frequens in Institutionibus et Declam. Qu.; cf. I, Pro. 19; VI, 2, 1; VII, 4, 20.

2. *Numerosae*) Vide V, 10, 10.

arbitrantur: aut, quasi ad certas quasdam dicendi le-
3 ges alligati, conatum omnem reformidant. Vnde existimant accidisse, ut, qui diligentissimi Artium scriptores exstiterunt, ab eloquentia longissime fuerint. Via tamen opus est incipientibus, sed ea plana, et cum ad ingrediendum, tum ad demonstrandum expedita. Eligat itaque peritus ille praeceptor ex omnibus optima, et tradat ea demum in praesentia, quae placent, remota refutandi cetera mora. Sequuntur enim discipuli, quo duxeris. Mox cum robore discendi crescet etiam eru-
4 ditio. Iidem primo solum iter credant esse, in quod inducentur, mox illud cogituri etiam optimum. Sunt autem neque obscura, neque ad percipiendum difficilia, quae scriptores diversis opinionibus pertinaciter tuen-
5 dis involverunt. Itaque in toto artis huiusce tractatu difficilius est iudicare, quid doceas; quam, quum iudicaris, docere: praecipueque in duabus his partibus per-

3. *Exstiterunt*) Turic. (a pr. manu) *exstiterint.*
Quo duxeris) Turic. *quod vexeris*; a sec. manu *quo vexeris*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. (qui tamen recedit in priore, quod obscuriore ponit compendio). *Quo rexeris* Obr. male.
Discendi) Turic. (a prima manu) *dicendi* cum Alm.
4. *Mox illud*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. inserunt *post* cum Goth.
5. *Difficilius est*) Turic. (a pr. manu) omittit *est* cum Alm. — *Instituetur*) Turic. Guelf. *instituitur* cum Goth. et edd. (exc. Camp.) ante Basil. quo acc. Obr.

Conatum — reformidant) Cf. V, 10, 101.
3. *Ab eloquentia longissime*) Cf. II, 15, 35; III, 1, 18.
Quae placent) I. e. quae probat ipse, ne forte quis auscultet codici Gothano haec omittenti.
4. *Neque ad percipiendum*) Hic quidem scripturam, ab aliquot modo edd. (Ien. Tarv. Loc. Rusc.) praelatam, potiorem censeo nostra; ut *praecipiendum* legatur. Quis enim ferat *neque obscura, neque ad percipiendum difficilia*? Num quidquam igitur interest in hac diiunctione? *praecipiendum* si fuerit, eadem erit ratio quae modo (§. 3) *ad ingrediendum, ad demonstrandum.*
5. *In duabus his partibus*) *Inventione et dispositione.* Capper.

quam sunt pauca, circa quae si is, qui instituetur, non repugnaverit, pronum ad cetera habiturus est cursum. Nempe enim plurimum in hoc laboris exhausimus, ut 6 ostenderemus rhetoricen *bene dicendi scientiam, et utilem, et artem, et virtutem esse:* materiam eius *res omnes,* de quibus dicendum esset: tum et eas in tribus fere generibus, *demomstrativo, deliberativo, iudicialique* reperiri: orationem porro omnem constare *rebus, et verbis:* in rebus intuendam *inventionem*, in verbis *elocutionem*, in utraque *collocationem:* quae *memoria* complecteretur, *actio* commendaret. Oratoris officium, *do-* 7 *cendi, movendi, delectandi* partibus contineri; ex quibus ad docendum, *expositio et argumentatio;* ad movendum, *affectus* pertinerent: quos per omnem quidem causam, sed maxime tamen in ingressu ac fine dominari. Nam *delectationem*, quamvis in utroque sit eorum, magis tamen proprias *in elocutione* partes habere. *Quaestiones* alias *infinitas,* alias *finitas*, quae personis, 8 locis, temporibus continerentur. In omni porro materia

6. *Vtraque*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui *utrisque.*

7. *Sed maxime*) Turic. Guelf. Camp. *et m.*

8. *Continerentur*) Guelf. Camp. *continentur.* — *Ab ipso*) Goth. *ante ipsum* cum Voss. 2, argutantibus librariis, sicut et modo (§. 7) ubi horum uterque *egressu* pro *ingressu* (cf. VII, 10, 13, item mox). Quamquam speciem quaeras Gothanae lectioni forsitan ex III, 7, 10. Tum sic legas: *ante i. sum d. q. d. quae ab ipso, quae post eum* etc.

Non repugnaverit) Docilem se praebuerit; neque enim de voluntate potius intelligendum, quam de ingenio, quo docentem sequatur discipulus; cf. I, 12, 9.

6. *Vt ostenderemus*) Nihil attinet, id quod est facillimum unicuique tractanti Qu., retro hic legere vestigia locorum, quos indicat scriptor a se in superioribus tractatos.

In utraque) Haec quum sit constans veterum librorum scriptura, referemus ad *inv. et eloc.* quum recentiores dent *utrisque*, intelligentes *res et verba.* Sed eodem redit, quoniam coniunxit *eloc.* cum *verbis*, *inv.* cum *rebus.*

7. *In utraque — eorum*) Et in rebus et in verbis.

tria esse quaerenda, *an sit? quid sit? quale sit?* His adiiciebamus, *demonstrativum* laude ac vituperatione constare. In ea, quae ab ipso, de quo diceremus, quae post eum acta essent, intuendum. Hoc opus tractatu 9 *honestorum utiliumque* constare. *Suasoriis* accedere tertiam partem ex coniectura, *possetne fieri?* et, *an esset futurum?* de quo deliberaretur. Hic praecipue diximus spectandum, *quis, apud quem, quid?* diceret. *Iudicialium* causarum alias in singulis, alias in pluribus controversiis consistere: et in quibusdam sufficere modo *intentionem*, modo *depulsionem*: porro *depulsionem* om-

9. *Et in qnibusdam — depulsionem omnem*) Turic. Gnelf. Camp. e. *i. q. intentionem modo d. p. o.* (Turic. Guelf. dant *omne* pro *omnem*) cum Goth. (err. Gesn.) Bodl. Alm. et edd. aute Bad. quo aec. Ohr. nisi quod *depuls.* inseril post *porro*. Voss. 2, omnia haec a *consistere* inde ad *porro* (non subiecto *depulsionem*) dieitur omitlere, deserto ille Gothano suo (cf. modo, item §. 12). Badius qnidem de suo addidit *sufficere modo*; seripturam supine receptam a reliquis. Sententia inde nascens nulla plane est. Qnando enim ulla causa potest aut intentione carere aut depulsione? Nedum nt usquam in superioribus tale qnid dixeril nosler, quod tamen demonstrare debebal emendator Badius, auquirere autem recentiores. Ponam quomodo haec tam portentosa interpretari sibi visus sit Gedoynus: *et qu'en quelques unes il suffit de se porter simplement pour demandeur ou pour défendeur.* Nitilur Badius loco III, 9, 1; aptissimo illo, si quis convellere cupiat ipsius scripturam. Obrechtus reducens veterem constitutionem verborum dirimendo eam adiuvare conatus est: *et in quibusdam intentionem; modo depulsionem.* Accepit profeclo *in quibusdam* et *modo* sibi opposita, quo more variari invicem relata docuimus ad VI, 2, 12. Sed ne hoc quidem proficit, quum desit infinilivus reddendus accusativis *intent. depuls.* quem si intellexil Obr. *constare* in fine, nihil egit. Pseudo-Turnebus optans: *modo intent. et dep.* tangi censet partim coniecturales causas, in quibus sit prima dumtaxat *intent.* et *depuls.*, partim *qualitatis*, quae flagilent rationem et firmamentum (conf. III, e. 11). Nec presse codd. sequitur bic nec probabilem sensum praestal. Ego curare locum despero cum Regio. Haec tamen accedere suspieor ad manum Quintiliani: *consistere, in quibus tamen intentionem esse omnino et depulsionem, depulsionem porro omnem.* Loca quo respicilur sunt el III, 9, 1; et III, 10, 1.

8. *Quae ab ipso*) Cf. not. cril.

Hoc opus — constare) Cf. III, 4, 16.

9. *Tertiam partem*) *Nimirum duas habent communes cum demonstrativa, de honestis oc de utilibus.* Gesnerus.

Et in quibusdam — depulsionem omnem) Vide nol. crit.

nem infitiatione duplici, *factumne*, *et an hoc factum esset?* praeterea *defensione* ac *translatione* constare. *Quaestionem* aut ex facto, aut ex scripto esse. *Ex facto*, de rerum fide, proprietate, qualitate. *Ex scripto*, de verborum vi, aut voluntate: in quibus vis tum causarum, tum actionum inspici soleat, quaeque aut scripti et voluntatis, aut ratiocinativae, aut ambiguitatis, aut legum contrariarum specie continetur. In omni porro causa iudiciali 10 11

Ac translatione) Turic. *a. latratatione.* Guelf. Flor. *a. latratione* cum Alm. (cf. VII, 10, 14, item hic §. 14); sed *a. iactatione* Flor. a sec. manu; *an detractatione* Goth. (err. Gesn.) cum Voss. 2, Vall. (in priore quidem voce hi non memorati; cf. VII, 9, 5, item hic §. 30); *et tractatione* Camp. *Ac altercatione* edd. ante Bad. pr. qui expressit Vallensem scripturam, quum altera nostram det. Regius aut hoc aut *actione* suadet.

10. *Aut ex f. — facto, de rerum*) Turic. Guelf. Camp. *a. ex scripto esse aut ex facto de rer.* cum Goth. (tac. Gesn.) Alm. Voss. 2 (nisi quod *aut* post *esse* omittunt conferentes), et edd. ante Ald. Hic nihil aliud nisi inserit post *ex f.* iterum *ex f.* Bad. pr. nostram dat, nisi quod omittit *ex* post *esse.* Equidem suspicor fuisse: *a. e. scripto esse a. e. facto; facto de rer.* quum mox libri omnes ante Bad. sec. *ex* omittant ante *scripto.*

Ratiocinativae) Tur. Guelf. (nisi quod hic cum syllaba *ci*) Camp. *rationativa* cum Goth. (hic ut Guelf.) Voss. 2, *ambiguitate* Goth. probante Gesnero, me non item.

Legum) Turic. Guelf. Camp. *rerum* cum Goth. Bal. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius.

Infitiatione — constare) Cf. III, 6, 83.

10. *Proprietate*) Cf. III, 6, 53.

Vis tum — tum act.) Monet Qu. et in scripto multam esse rationalium statuum partem, neque ibi solas iuris cavillationes agi, sed causae cuiusque qualitatem saepe expendi, quod per capita libri septimi extrema quinque satis ostendit. Iam vero, quod toties (VII, 2, 55), subit gravari et hic vitium iterati eiusdem vocabuli: quum enim vix bene desierit *de verborum vi* dicere, recurrit en *vis causarum et actionum.* Nec quidquam aget hic emendator. *Vis*, posteriore loco, est *natura*, *indoles*, ut saepissime apud nostrum.

Quaeque — continetur) Sic quidem libri omnes (nam quod solus Voss. 2, *quippe* narratur dare, nihil ad rem) nec haeserunt VV. DD. ex quibus tamen libenter quaeram, quo retulerint, *quaeque*? Eodem profecto quo *in quibus* i. e. ad *verba et voluntatem*. Sed subiicitur *continetur*, ut cogamur agnoscere singularem; nec sententia fert illam coniungendi rationem. Sed imperatur tamen eadem adiuncto illo *que.* Et quare *soleat* coniunctivus est, *continetur* indicativus? Qui caecum incedentem, ma-

quinque esse partes: quarum *exordio* conciliari audientem, *narratione* causam proponi, *confirmatione* roborari, *refutatione* dissolvi, *peroratione* aut memoriam 12 refici, aut animos moveri. His argumentandi et afficiendi locos, et quibus generibus concitari, placari, resolvi iudices oporteret, adiecimus. Accessit ratio di-

11. *Narratione — memoriam*) Turic. Guelf. Camp. *n. proposita confirmari refutatione aut memoriam* cum libris omnibus ante Ald. qui primus obsequutus Regio inseruit necessaria ad sensum, quae mox Badius, lectore tamen non monito, paulo aliter constituit. Reg. *causam narr. proponi, confirmatione proposita confirmari, confutatione* etc. minus eleganter sane, sed propius codd. scripturam. Manum hic Qu. restituere nemo sibi sumpserit. Magis tamen ad eam accedere haec putem: *audientem, doceri narr. proposita confirmari probatione ref. dissolvi* etc. Praeter ea quae nimium sunt immutata, *roborari* levius positum est, quo in hac re uti Qu. non memini, nam aliud est mox §. 28; in memoria, et *robur*. X, 3, 10. — *Mem refici*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui inserunt *iudicis*, Regio iubente.

12. *Oporteret*) Sic Ambros. 1. *Oportere* Flor. Turic. (a pr. manu uterque). Reliqui *oportet*. — *Velit, certam — in qua*) Turic. *vellit tetram quaedam variam est et in qua* cum Alm. nisi quod ex hoc *velit* et *varia*, nec *et*; a sec. ille manu *vel litera quaedam varia esse in qua*, et sic Guelf. cum tribus Vaticanis No. 577, 1555, 1557, et Neapolitano Regio; *velut tertia quaedam varia esse in* Camp. cum Guelf. facere narratur Voss. 2; sed Goth. (err. Gesn.) *velit tertia quaedam varia est et i. q.* Flor. *v. tetram* (a sec. manu *tertiam*) *quaedam varia esse et i. q.*; Ambr. 1, *v. certa quaedam varia* (in margine *t. via*) *est et i. q.* Frugi esse receptam, quae ab Iensono inde obtinet, nemo attentior dixerit. *Certam viam* credi quam maxime vetat Qu. multis locis (velut V, 14, 31, VII, Pro., 4, 10; extremo toto, XII, 2, 26) nec in tali potissimum multa possunt praestari sine doctrina. *Quaedam* qui potuerit convenienter inserere reliquae orationi, is maxime emendasse videbitur. Interim hoc cum ceteris statuam corruptum ex *quandam*, quum accusativus in ceteris sit antiquissimorum. Hinc eruam: *terram quandam variam esse et in* uuque iter explorantem (non sine plurima tamen offensione) spectare cupiat, eum Gedoyni versionem consulere iubeo. Nihil equidem video nisi ut cum damno sane elegantiae *quae* (relativum sine *que*, continuatum illud post modo positum *in quibus*, neque tamen eodem relatum) scribatur et *continentur*. Ita dicentur *contineri actiones* quatuor illarum quaestionum *specie*; et quidem nunc dicuntur, unde repeto quod indicativus comparet *continentur*, non *contineantur*. Neque enim sic corrigere velim. Si forte quis *quaeque — continetur* coniungat cum *vi actionum*, salvam censens scripturam, is in alios se laqueos induet.

12. *Resolvi*) Cf. IV, 2, 19.

visionis. Credere modo, qui discet, velit, certam quandam viam esse, in qua multa etiam sine doctrina praestare debeat per se ipsa natura, ut haec, de quibus dixi, non tam inventa a praeceptoribus, quam, quum fierent, observata esse videantur. Plus exigunt laboris [13] et curae, quae sequuntur. Hinc enim iam *elocutionis* rationem tractabimus, partem operis, ut inter omnes oratores convenit, difficillimam. Nam et M. Antonius, cuius supra habuimus mentionem; quum ait *a se disertos visos esse multos, eloquentem autem neminem, diserto* satis putat, dicere quae oporteat: ornate autem dicere, proprium esse *eloquentissimi.* Quae virtus si [14] usque ad eum in nullo reperta est, ac ne ipso quidem,

qua. Subiectum quidem fluctuat, et est ἀπὸ κοινοῦ intelligenda omnis haec πραγματεία, *eloquentia.* *Terram* (solum) *variam*, h. e. ad varia frugum genera edenda habilem, non unius totam ubique indolis, exemplis astruere non datur, sed invenio in nostro ipso loco. *Soli varietas* apud Plinium est, nec ignota alibi. Id tamen attributum maxime congruit consilio scriptoris; nec aptum fuerit *validam.* Quod tamen vel praecipue tenendum censeo ex vetere scriptora, est illud et ante *in qua.* — *Doctrina praestare*) Flor. *doctrinae p s.*; a sec. manu *doctrina* et adiicitur *rare*; item Ambr. 1, nonnisi per lituram *a* in *doctrina.* Sed Vaticanus 1555, *d. esse.* — *Per se*) Flor. Ambr. 1 (a pr. manu uterque) Turic. omittunt *se* cum Alm. a sec. manu ille *per ipsum naturam*, et sic codex Neapol. Guelf. cum Voss. 2, non Goth. (cf. 9, 33).

13. *Plus*) Ante hoc vocabulum caput distinguunt cum inscriptione *de virtute elocutionis* Flor. (sed hic *loc.*) Turic. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Alm. Voss. 2, Vall. Regius haec recte videtur sustulisse, contra libros sibi quidem visos omnes fecisse testatus. Ergo Locatelli ille non viderat. Ne Camp. quidem ullam hic ego diremptionem notavi. — *Enim*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. omittunt cum Goth. Voss. 2. — *Habuimus – a se*) Sic Ald. Andr. Colinaei. Sed Turic. *h. quum ad se*; a sec. manu *h. quum a se*; et sic Guelf. (nisi quod habet *mentionem*) cum Bodl. *h. m. quum ait se* Camp. Reliqui omittunt *quum.*

Diserto) Turic. Guelf. Camp. *disertos* cum Goth. (err. Gesn.) et edd. ante Ald. Reliqui *disertis.* Nos expunximus *s* sequente altero.

14. *Ac ne in ipso q.*) Turic. *a. n. in ipso cer. q.* cum Alm., nisi quod ex hoc *a. n. in i. eor. q.* Goth. quoque cum Voss. 2 omittit *in.* Turic. a sec. manu *in*

Certam — in qua) Vide not. crit.
13. *Supra habuimus mentionem*) Proxima quidem mentio VII, 3, 16.

Hoc eius dictum notissimum, est apud Cic. de Or. I, 21; Orat. c. 5; Plin. Epist. V, 20.

aut L. Crasso; certum est et his et prioribus eam desideratam, quia difficillima fuit. Et Marcus Tullius *inventionem* quidem ac *dispositionem* prudentis hominis 15 putat, *eloquentiam* oratoris. Ideoque praecipue circa praecepta partis huius laboravit. Quod eum merito fecisse, etiam ipso rei, de qua loquimur, nomine palam declaratur. *Eloqui* enim hoc est, omnia, quae mente conceperis, promere, atque ad audientes perferre; sine quo supervacua sunt priora, et similia gladio condito, 16 atque intra vaginam suam haerenti. Hoc itaque maxime docetur; hoc nullus nisi arte assequi potest; huc studium adhibendum; hoc exercitatio petit, hoc imitatio; hic omnis aetas consumitur; hoc maxime orator oratore praestantior: hoc genera ipsa dicendi aliis alia

ipso q. omissis reliquis, et sic Guelf. Mox Iens. *a. ne quidem* cum edd. ante Ald. quod correxit Regius. Camp. tamen et Tarv. nostrum ipsum.

Aut L. Crasso) Turic. *a. licrasso.* Camp. *a. in Cr.* hoc placet. — *Certum*) Turic. Guelf. Camp. *tum* cum Goth. Voss. 2, Alm. Rectissime suspicatur Vlicus in alienum locum delatam syllabam *cer* dedisse has turbas (vide Alm. gemellum, et cf. §. 9, 20). — *Et his et pr.*) Sic Turic. Guelf. (nisi quod ap. hunc secundo loco non notavi omissionem) Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui post utrumque *et* inserunt *in.* — *Eam desideratam*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *etiam desiderata* cum Goth. Voss. 2. Vides scripturam accommodatam ad illud *tum* pro *certum.* — *Marcus*) Iens. *M.* cum edd. ante Gryph. In Camp. et codd. nihil notavi; cf. VI, 3, 39.

Putat) Sic et Goth. non, ut Gesn. ait, *iudicat.*

15. *Praec. part. hui.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Loc. et edd. ante Ald. Reliqui *part. hui. praec.* (cf. VII, 10, 17, item hic 16). — *Laboravit*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *elab.*; cf. VI, 4, 1; II, 3, 6. — *De qua*) Turic. *de quo.*

Supervacua) Turic. Guelf. Camp. *semper vacua* cum edd. ante Ald.

16. *Nisi*) Sic et Goth. non *sine*, ut ait Gesn.

Huc stud.) Turic. Camp. *hic s.* cum Goth. et edd. ante Ald. Sed Guelf. *hoc s.* cum Vall. Bas. a sec. ille manu *huic* et sic, volente Regio, Ald. Nostrum primus Bad. sed nota sua aliud suadens. — *Exercitatio*) Turic. (a pr. manu)

14. *M. Tullius*) Orat. c. 14. Ne hoc quidem plane memor retulit Qu.

15. *Hoc est*) Recte Gesnerus eiicere malit *hoc*, et poterat adhaerescere ex male intellecto *enim*; cf. VII, 1, 48.

Gladio condito — haerenti) *Sic enses conditos una cum vagina reposi-*

potiora. Neque enim Asiani, aut quocumque alio genere corrupti, res non viderunt, aut eas non collocaverunt: neque, quos *aridos* vocamus, stulti, aut in causis caeci fuerunt: sed his iudicium in eloquendo ac modus; illis vires defuerunt: ut appareat in hoc et vitium et virtutem esse dicendi. Non ideo tamen sola est agenda cura verborum. Occurram enim necesse est, et, velut in vestibulo protinus apprehensuris hanc confessionem meam, resistam iis, qui, omissa rerum (qui nervi sunt in causis) diligentia, quodam inani circa voces studio senescunt: idque faciunt gratia decoris; quod est in dicendo, mea quidem opinione, pulcherrimum, sed quum sequitur, non quum affectatur. Corpora sana, et integri sanguinis, et exercitatione firmata, ex iisdem his speciem accipiunt, ex quibus vires: namque et co- 17 18 19

exercitatione cum Alm. — *Aliis alia*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *alia aliis* (cf. §. 15, 30).

tos *dixit Hor. Epod. VII*, 8. Gesnerus.

17. *Asiani*) Nota et ap. Cic. quoque frequentata oratorum divisio, Asiaticorum, Atticorum, Rhodiorum, de qua vide in primis Voss. de arte Orat. VI, 6, 2; item nostrum IX, 4, 103; XII, 10, 16 seqq. Iuvat audire Dionysium Halic. Asianos rhetores indignantem: ἡ μὲν Ἀττικὴ Μοῦσα καὶ ἀρχαία καὶ αὐτόχθων ἄτιμον εἰλήφει σχῆμα, τῶν ἑαυτῆς ἐκπεσοῦσα ἀγαθῶν· ἡ ἔκ τινων βαράθρων τῆς Ἀσίας ἐχθὲς καὶ πρώην ἀφικομένη, ἢ Φρυγία τις ἢ Καρικόν τι κακόν, ἢ βάρβαρον, Ἑλληνίδας ἠξίου διοικεῖν πόλεις, ἀπελάσασα τῶν κοινῶν τὴν ἑτέραν, ἡ ἀμαθὴς τὴν φιλόσοφον, καὶ ἡ μαινομένη τὴν σώφρονα — ἔξω — ὀλίγων τινῶν Ἀσιανῶν πόλεων, αἷς δι' ἀμαθίαν βραδεῖά ἐστιν ἡ τῶν καλῶν μάθησις, αἱ λοιπαὶ πέπαυνται τοὺς φορτικοὺς καὶ ψυχροὺς καὶ ἀναισθήτους ἀγαπῶσαι λόγους. Tom. Rsk. V, p. 447, 43.

18. *Apprehensuris*) Cf. VI, 4, 18.

Quod est — pulcherrimum) Reponendum est *qui — pulcherrimus* libris quidem invitis (nisi quod Turic. a pr. manu habet *qui*) quum *decoris* plane debeat producere penultimam; cf. IV, 2, 19. Malim etiam transponere *dec. gratia*. Sed cf. VIII, 6, 2; IX, 4, 144.

Sequitur) Cf. IV, 3, 4.

19. *Corpora sana*) « Locum illum de pulchritudine, naturaliter sanitatem, utilitatem, artem consequente, eleganter tractatum vide a Cic. de Or. III, 45 sqq. Varr. de R. R. I, 4, 2; nostro praesertim VIII, 3, 8; et IX, 4, 8. Gesnerus. Adde V, 12, 17 ad finem usque.

lorata, et astricta, et lacertis expressa sunt, sed eadem si quis vulsa atque fucata muliebriter comat, foedissi-
20 ma sunt ipso formae labore. Et *cultus concessus atque magnificus addit hominibus*, ut graeco versu testatum est, *auctoritatem:* at muliebris et luxuriosus, non corpus exornat, sed detegit mentem. Similiter illa translucida et versicolor quorundam elocutio res ipsas effeminat, quae illo verborum habitu vestiuntur. Curam
21 ergo verborum, rerum volo esse sollicitudinem. Nam

19. *Vulsa*) Turic. Guelf. *volosa.*
20. *Graeco versu*) Turic. *graeci v.*; a sec. manu *graeci versus* et sic Guelf. — *Non corpus*) Turic. Guelf. omittunt, magno acuminis detrimento. — *Versicolor*) Turic. (a pr. manu) *versiculos* cum Alm. (cf. §. 14, 30).
Vestiuntur) Turic. Guelf. *vestiantur* cum Goth. Voss. 2, fortasse nec male.

Lacertis expressa) Cf. II, 4, 6. « *Lacerti* non modo pars brachii humeris proxima — sed ii, quos medici musculos appellant. Itaque Columella VI, 37, 6: ut pectus *musculosum*, sic *lacertosa femina* poscit asinum admissarium; et Varro II, 7, 13, *equum maxime crescere*, ait, *quum est trimus, et lacertosum fieri*; idemque III, 9, 5, *lacertosos* esse vult gallos gallinaceos. Nec absurdum forte (fortasse) fuerit putare, eadem similitudine et figura hos *lacertos* primum a *lacerto* pisce vel quadrupede dictos, qua deinde *musculi*. Firmat haec non Gorraeus modo, qui *μῦν lacertum* vocat (in Definitionibus Medicis p. 417) sed Gloss. vetus *Lacerti μύες βραχιόνων* ». Gesnerus.

Vulsa) Cf. V, 9, 14.

Foedissima sunt) Displicet recurrens iterum *sunt*, aut tollendum aut scribendum certe *sint*. Hoc praefero.

Formae) I. e. pulchritudinis.

20. *Vt Graeco versu testatum est*) Frustra adhuc quaesitus hic versus, nec quidquam alienius, quam quod Erasmum (Chil. III, 1, 60) suspicatum vulgo sequuntur, designari Odyss. VI, 29. Huius erroris exspers Caelius Rhodiginus, qui (XVI, 9) coniungit modo et Fabii et Homeri loca. Mihi notandum videtur, ne hic quidem expressa verba Graeca (cf. VII, 9, 8; IV, 5, 17; I, 10, 21). Versum sesquialterum, fingere subiit, ὁ γάρ μεγαλοπρεπὴς Μέτριός τε κόσμος κῦρος ἀνθρώποις νέμει. Si aliunde quam ex hoc ipso Fabii loco suum εἵματ' ἀνὴρ effinxisset Scaliger in Stromateo provv. haberemus sane, quod cum aliqua veri specie afferremus.

Translucida et versicolor) Significari Coas vestes post alios recte monet Gesnerus, ablegans ad Petron. c. 55. Versicolores quoque vestes esse meretricum; cf. Bottigeri Sabinam p. 370. Sic. Bion Borysthenites dicitur ἀνθινὰ πρῶτος ἐνδῦσαι τῇ φιλοσοφίᾳ Diog. Laërt. IV, 52.

plerumque optima rebus cohaerent, et cernuntur suo lumine: at nos quaerimus illa, tanquam lateant semper, seque subducant. Ita nunquam putamus circa id esse, de quo dicendum est: sed ex aliis locis petimus, et inventis vim afferimus. Maiore animo aggredienda elo- [22] quentia est: quae, si toto corpore valet, ungues polire, et capillum reponere, non existimabit ad curam suam pertinere. Sed evenit plerumque, ut in hac diligentia deterior etiam fiat oratio. Primum, quia sunt optima [23] minime arcessita, et simplicibus atque ab ipsa veritate profectis similia. Nam illa, quae curam fatentur, et ficta atque composita videri etiam volunt, nec gratiam consequuntur, et fidem amittunt, propter id, quod sensus obumbrant, et velut laeto gramine sata strangulant. Nam et, quod recte dici potest, circumimus a- [24]

21. *Optima*) Turic. Goelf. Camp. *optime* cum Goth. Alm. Voss. 2, Iens. Tarv.

22. *Reponere*) Obr. *componere*. — *Vt in hac*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Hic primus *in* omittit, non monito lectore, cui obsecundarunt reliqui.

23. *Propter id*) Turic. (o pr. mann) *prae pid.*

22. *Capillum reponere*) Turbatum agendo, velut togam VI, 3, 54; XI, 3, 149; cf. de capillo ipso XI, 3, 148.

Vt in hac diligentia) Dum id solum agunt, ut quam comptissima sit eloquentia, effugit eos verus et masculus decor. Non tam igitur *propter* hanc *dilig.*, sed *inter* eiusdem opus, deterior fit, et quasi mocrescit oratio; cf. §. 27, *dum — dum*.

23. *Primum*) Hoc quidem exspectare nos iubet alterum adverbium *deinde*, nec tamen quidquam tale se offert. Et omittit vocem nostram nous certe Gothanus. Mox *propter id quod* displicuit Rollino, non immerito quidem, et malebat *praeter id quod* (cf. X, 2, 26, sed et not. crit.). Ambigo on hac mototione admittenda *primum* quoque nostrum vindicetur, ut illud *praeter id* variatum modo fuerit pro *deinde*, quum habeat tamen alterius causae significationem. Sed tum velim verba illa *obumbrant strangulant* mutari passivis, ne cogamur subiectum mutuari ex antecedentibus. Tunc etiam melius abfuerit *et* post *obumbr.* Quid enim est, quod *sensus laeto gramine sata strangulant*?

24. *Circumimus amore*) Si respexit, quod tamen videtur fecisse, Virgilium Ge. III, 285. *Singula — circumvectamur amore* alio traxit *amorem*; et fortasse ne cogitavit quidem, ut *amor verborum* nihil esset aliud quam *studium loquendi* (VI, 4, 8),

more verborum: et, quod satis dictum est, repetimus: et, quod uno verbo patet, pluribus oneramus: et pleraque significare melius putamus, quam dicere. Quid? quod nihil iam proprium placet, dum parum creditur
25 disertum, quod et alius dixisset? A corruptissimo quoque poëtarum figuras seu translationes mutuamur: tum demum ingeniosi scilicet, si ad intelligendos nos opus sit ingenio. Atqui satis aperte Cicero praeceperat, *in dicendo vitium vel maximum esse, a vulgari genere orationis, atque a consuetudine communis sensus abhorrere.*
26 Sed ille durus, atque ineruditus: nos melius, quibus sordent omnia, quae natura dictavit, qui non ornamenta quaerimus, sed lenocinia; quasi vero sit ulla verborum, nisi rei cohaerentium, virtus: quae ut propria sint, et dilucida, et ornata, et apte collocentur, si tota vita laborandum est, omnis studiorum fructus amissus est.
27 Atque plerosque videas haerentes circa singula, et dum inveniunt, et dum inventa ponderant, ac dimetiuntur. Quod si idcirco fieret, ut semper optimis uterentur, abominanda tamen haec infelicitas erat, quae et cursum dicendi refrenat, et calorem cogitationis exstinguit mo-
28 ra et diffidentia. Miser enim et (ut sic dicam) pauper orator est, qui nullum verbum aequo animo perdere

26. *Ille durus*) Turic. Guelf. Camp. Goth. (err. Gesn.) inserunt *et* cum edd. ante Basil. Suspicor fuisse *est*.

Dictavit) Turic. Guelf. *ditavit* cum Goth. Alm. Vall. et edd. ante Ald. Non notavi Camp.

Vlla) Turic. Guelf. Camp. omittunt cum Voss. 2.

27. *Quod si*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *etiam*.

Diffidentia) Turic. Guelf. Camp. *differentia* cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil.

et *copiosa loquacitas* (VIII, 2, 17), loco gemino.

25. *Cicero*) De Orat. I, 3.

27. *Atque*) Scribendo profecto *Atqui*.

potest. Sed ne perdet quidem, qui rationem eloquendi primum cognoverit, tum lectione multa et idonea copiosam sibi verborum supellectilem compararit, et huic adhibuerit artem collocandi: deinde haec omnia exercitatione plurima roborarit, ut semper in promptu sint, et ante oculos. Namque hoc qui fecerit, ei rês cum 29 nominibus suis occurrent. Sed opus est studio praecedente, et acquisita facultate, et quasi reposita. Namque ista quaerendi, iudicandi, comparandi anxietas, dum discimus, adhibenda est, non dum dicimus. Alioqui, sicut qui patrimonium non pararunt subinde quae-

28. *Eloquendi*) Sic Goth. Voss. 2. Reliqui *loquendi*; cf. VIII, 6, 59.
29. *Ei res*) Turic. *sic r.* cum Alm.; a sec. manu *si r.*, et sic Guelf. *Sibi r.* Camp. cum Goth. Voss. 2, Iens. et edd. ante Bad.
Occurrent) Turic. Guelf. Camp. *occurrerent* cum Alm. et edd. ante Ald. — *Dum dicimus*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, cum Alm.; a sec. manu primus horum *quum d.* et sic reliqui. — *Subinde*) Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1, *sub diem* cum Alm. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. et rell. edd. ante Bad. — *Laborarunt*) Turic. Ambr. 1, *laboravit* cum Alm., a sec. manu *laborarant*. Goth. (tac. Gesn.) Guelf. Camp. *laborant* cum Voss. 2.

29. *Dum dicimus*) Dum causas agimus. Neque enim nunc loquitur de eiusmodi anxietate, quae sit inter ipsam actionem. Opponit aetatem discentium alteri, quom iam oratores facti negotia gerunt in foro.

Alioqui, sicut — corpus sequi) Hic etsi sententia utcumque agnoscitur, mutila tamen et hiulca pleraque nemo est quin admonitus sentiat. Primum enim quis acquiescet in confragosa adeo oratione, qualis est, *Si praeparata*, ubi nulla commissura antecedentibus iunguntur insequentia. Deinde deficit subiectum eorum quae *erunt in officio*. Infantia est et balbutientis *verba* tanto intervallo non comparentia, hic subaudienda sumere. Sed ne in prioribus quidem expletur animus audientis. Itane *qui patrimonium non pararunt* illud ipsum *patrimonium* quaerunt? Opus est opposito quodam, et minore illo, quod, quum *patr.* non *pararint*, nunc *quaerant*. Etsi enim in *patr.* voce non haerendum, quasi illud a *patre* modo accipi (vide notas ad Decl. Burm. p. Burm. 436) debeat, claudicat tamen oratio, si nihil in *patrimonii*, quod non adest, locum subeat aliud. Mox neque nc pernego, pro Qu. esse concinnitate, imperfectum ita destituere ἀνταπόδοτον, nec habet illud *ita* quo referatur. An, ut *patrimonium* quoque *quaerant* in oratione, qui parum laborarint? Restat, ut aliquam loci truncati restitutionem experiar. Consulet, qui volet, nott. critt. *Non pararunt*, *sub diem quaerunt victum* (an malis *vitam*?): *ita in oratione*, *qui non satis labora-*

30 runt: ita in oratione, qui non satis laborarunt. Si praeparata vis dicendi fuerit, erunt in officio, sic ut non ad requisita respondere, sed ut semper sensibus inhaerere videan-
31 tur, atque ut umbra corpus sequi. Tamen in hac ipsa cura est aliquid satis. Nam, quum Latina, significantia, or-

30. *Vis dic.*) Turic. Flor. Guelf. *d. v.* (cf. §. 16).

Erunt) Turic. habet compendium, quod et *erunt* potest significare et *erit*. Goth. *crit* cum Voss. 2, Vall. Hoc quidem Pseudo-Turnebus volebat, ut referretur ad *dic. vis*.

In officio, sic) Turic. cum Alm. *i. o. si.* Guelf. Camp. *inofficiosi* cum Bodl. et edd. ante Burm. exc. Stoër. Chouet. Leid. qui nostrum cum Goth. Voss. 2, Vall.

Vt non ad requisita resp.) Turic. Flor. Ambr. 1 (nisi quod inserunt hi duo *ut* post *non*), *non reliquis ita resp.* cum Alm. (nisi quod ex hoc pro *non* affertur *ut*; cf. §. 20, item hac §.). A sec. manu ille *non ut ad requisita r.*, et sic Camp. (nisi quod *quaes.* pro *requis.*) cum edd. ante Burm. exc. Stoër. Chouet. Leid. quibuscum faciunt Goth. Vall. Voss. 2, Guelf. A sec. manu Flor. *n. ut requisitis resp.*

Videantur) Vall. *videatur* (solus sibi constans, contra quam Goth. Voss. 2), et hoc volebat Pseudo-Turn.

Atque ut umbra) Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1, *a. u. eos u.*, cum Alm.; *a. eos u. u.* Goth. cum Voss. 2.

Sequi. Tamen) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *se quis*. Non satis doceor *tamen* habeat necne. Alm. *sequi* sine *tamen* (cf. hac §. item VIII, 2, 23). A sec. illi manu *sequitur* sine *tamen* et sic Ambr. 1, Guelf. cum Bodl. Iens. et edd. ante Stoër. nisi quod Camp. et mox ab Aldo inde *tamen* addunt. Nostrum Goth. Voss. 2, Vall. (cf. §. 9). Ante *fuerit* inserunt *non* Ald. et edd. ante Burm. exc. Bad. pr. Stoër. Chouet. Leid. iubente male Regio.

vit, verba desiderabit. Sin (hoc volebat et Pseudo-Turn.) *praeparata dicendi vis — videantur atque eos ut umbra corpus sequi. Sub diem* esse, quod Francogallorum *au iour la journée*, Graecorum ἐφ' ἡμέραν, Latinorum *in diem*, sumo magis quam probo. Tamen eiusm. quid necessarium; cf. Pl. H. N. VIII, 32, p. (Hard.) 457 (*cervi quum amiserunt cornua*) *sub ipsa die maxime invia petunt.* Etiamsi hic, ut verum puto, legeris *sub ipsam diem*, dissimilis nihilominus nostro sensus, affinis tamen 35, p. 698, *tergendam tabulam mandaverat — praetor sub die ludorum.* Et hic *sub diem* malim. Affert Burm. locum Sueton. Cal. 17, *defunctus sub Kal. diem.* Propert. IV, 1, 115, *Nauplius ultores sub noctem porrigit ignes.* Sentio quid desit ad persuadendum.

30. *Erunt in officio*) Cf. X, 3, 9. *Cuncta —, ut in familia bene instituta, in officio erunt.*

31. *Significantia*) Vid. IV, 2, 36. Apparet quid sit mox VIII, 1, 1, ubi haec repetuntur et est pro nostro *perspicua*.

nata, quum apte sunt collocata, quid amplius laboremus? Quibusdam tamen nullus finis calumniandi se, et cum singulis paene syllabis commorandi: qui, etiam quum optima sunt reperta, quaerunt aliquid, quod sit magis antiquum, remotum, inopinatum; nec intelligunt, iacere sensus in oratione, in qua verba laudantur. Sit 32 igitur cura elocutionis quam maxima, dum sciamus tamen, nihil verborum causa esse faciendum, quum verba ipsa rerum gratia sint reperta; quorum ea sunt maxime probabilia, quae sensum animi nostri optime promunt, atque in animis iudicum, quod volumus, efficiunt. Ea debent praestare sine dubio et admirabilem 33

31. *Quum apte*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Obr. *Tum a.* Guelf. et aliquot edd. Reliqui omittunt *quum.* — *Sunt coll.*) Sic Turic. Camp. Goth. (tac. Gesn. qui tamen hoc ipsum volebat) cum Voss. 2, Obr. Bip. Reliqui *sint c.* — *Se*) Ita Turic. (a pr. manu). Reliqui *est.* — *Commorandi*) Turic. (a pr. manu) Flor. *commoriendi* cum Alm. Voss. 2, Goth. Gesnerus quidem vix patiatur *consenescere* aliquem cum singulis syllabis, nedum *commori.* Illud tamen sibi concedi iubet noster, qui *insenescentem singulis actionum partibus* dixit X, 3, 11, et, *verbis intabescentem*, XII, 10, 77. In *immorando* esse aliquem gradum ad *immoriendum* apparet dicto Qu. patris IX, 3, 73. Movet me magnopere codd. auctoritas et parum fere videtur nostrum. Sed *finis commoriendi* nimis displicet, et *paene*, quod mollire poterat hyperbolen, non spectat ad *commori*, sed ad *singulas.* Ambr. 1, *commorandi.*

Opt. sunt) Sic Turic. Camp. cum Obr. Reliqui o. *sint.*

32. *Tamen, nihil*) Turic. Guelf. Camp. omittunt *nihil.* Goth. *tamen.* Hunc probo, nec diversam illorum scripturam censeo, quum *in* subierit in locum τοῦ *nil* (cf. VI, 2, 30).

Quod vol.) Turic. Camp. inserunt *nos* cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil.

33. *Praestare*) Turic. *praefacere* cum Alm. (quamquam hoc per compendium). Camp. *perficere.* Guelf. Goth. (err. Gesn.) *efficere.* — *Verum admirabilem*) Turic. Camp. omittunt cum Alm. A Voss. 2, abesse nar-

Calumniandi se) Comparat Gesnerus Plin. H. N. XXXIV, 8, p. Hard. 658: *Callimachum calumniatorem sui*; adde nostr. X, 1, 115; X, 3, 10.

Commorandi) Vid. not. crit.

Iacere) Cave interpreteris *languere*, quod ipsum sane est interdum in *iacendo.* Hic est *honore carere*, *displicere*, *contemni*; cf. Ern. Clav. C.

et iucundam orationem: verum *admirabilem* non sic, quomodo prodigia miramur; et *iucundam*, non deformi voluptate, sed cum laude ad dignitatem coniuncta.

I. Igitur, quam Graeci φράσιν vocant, latine dicimus *elocutionem*. Eam spectamus verbis aut *singulis*, aut *coniunctis*. In *singulis* intuendum est, ut sint *Latina*, *perspicua*, *ornata*, ad id, quod efficere volumus, *accomodata*: in *coniunctis*, ut *emendata*, ut *collocata*, ut *figurata*. Sed ea, quae de ratione latine atque emendate loquendi fuerunt dicenda, *in libro primo*, quum *de grammatice* loqueremur, exsequuti sumus. Verum illic tantum, ne vitiosa essent, praecepimus: hic non alienum est admonere, ut sint quam minime *peregrina*, et *externa*. Multos enim, quibus loquendi ratio non desit, invenias, quos curiose potius loqui dixeris, quam

rantur praeterea ante *orationem* haec *et iucundam*. Sed nihil omnino omissum notavimus in Gothano (cf. §. 12; VIII, 3, 18).

Iucundam, non def.) Turic. Guelf. Camp. inserunt *orationem* post *iuc.* cum omnibus, puto, libris praeter Goth. Voss. 2, Gesn. Bip.

Voluptate) Turic. Guelf. Camp. *voluntate* cum Alm. et edd. ante Ald.

1. *Elocutionem*) Turic. Flor. *elocutionis*; a sec. manu uterque *elocutionem si.* Camp. *elocutionem sed.* Et hoc verum censeo, ut *sed* transitioni inserviat. — *Spect. verbis*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *in*. — *Ornata, ad*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque). Reliqui inserunt *et*.

Vt emendata) Gesn. Bip. omittunt, nec in Guelf. aut Goth. observavi, per errorem, suspicor.

2. *De grammatice*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *grammaticae* sine *de*; ille a sec. manu *grammaticen*, et sic Guelf. Goth. Voss. 2, Camp.

33. *Deformi voluptate*) Vulsorum significat et mollium delicias; cf. §. 19.

Ad dignitatem coniuncta) Cf. IV, 1, 16.

1. *Igitur*) Cf. I, 5, 39; item IX, 2, 44.

Φράσιν) Vocem, pro qua plerumque ἑρμηνείαν, λέξιν invenias, habent Seneca pater Exc. Contr. lib. III, p. 396 extr.; Dionys. Halic. Epist. ad Pompei. extr. p. Rsk. 787; itemque Longinus passim. Est et apud Strabonem lib. XIII, p. 618; et Laërtium V, 38. In Aristotele quidem, et Hermogene quoque nondum legi.

Elocutionem) Vid. not. crit.

2. *In libro primo*) C. 4—6.

Loquendi) An hic quoque *eloquendi*? cf. VIII, Pr. 28.

latine: quomodo et illa Attica anus Theophrastum, hominem alioqui disertissimum, annotata unius affectatione verbi, hospitem dixit: nec alio se id deprehendisse interrogata respondit, quam quod *nimium Attice* loqueretur. Et in Tito Livio, mirae facundiae viro, putat 3 inesse Pollio Asinius quandam *Patavinitatem*. Quare, si fieri potest, et verba omnia, et vox, huius alumnum urbis oleant, ut oratio Romana plane videatur, non civitate donata.

II. *Perspicuitas* in verbis praecipuam habet proprietatem: sed *proprietas* ipsa non simpliciter accipitur. Primus enim intellectus est sua cuiusque rei appellatio: qua non semper utemur. Nam et obscena vitabimus, 2 et sordida, et humilia. Sunt autem humilia infra dignitatem rerum, aut ordinis. In quo vitio cavendo non mediocriter errare quidam solent, qui omnia, quae sunt in usu, etiamsi causae necessitas postulet, reformident: ut ille, qui in actione *Ibericas herbas*, se solo nequidquam

1. *Vtemur*) Sic Turic. quod et maluisse Ascensium narrat Burm. Equidem non veniu apud ipsum. Reliqui *utimur*.

2. *Errare quid.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *q. e.* — *In usu*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *fine u.* cum Bodl. Voss. 2, Andr. et edd. ante Ald. Quarum Tarv. omittit *sunt*. Iens. et Goth. omittere *in* narrat Gesn. Illum quidem falso, nec dubito quin et hunc. Regius nostrum reposuit, prae cuius emendatiune Badius malebat *cultu* pro *usu*. Minus recte ille haud dubie, quamquam sententia possit blandiri. — *Reformident*) Sic Turic. Flor. Guelf. et edd. ante Ald. exc. Camp. Reliqui *reformidant*.

Herbus, se solo) Guelf. Camp. *h. herbassa s.* cum Voss. 2. Nou erat quod ulcus hic auspicaretur Burm. quem Sigonius ipsi citatus Lamp. Crit. II, 146, debebat iu ordiuem redigere.

Nequidquam) Turic. *nequodquam*; a sec. manu *nequaquam* cum Flor.

Nimium Attice) Plus narrat noster quam Cicero in eadem re Brut. c. 46, nec dicam unde resciverit.

3. *Patavinitatem*) Cf. I, 5, 56.

1. *Habet*) Vsus verbi est ex inferiore latinitate; cf. IV, 1, 42, not. crit.

2. *Ordinis*) Desidero perspicuitatem. Addi enim debebat, quorum ille esset *ordo*, sive iudicum, sive orantis. Nec tamen substituere audeo *orationis* vel *orantis*, quod saue facilius ad intellectum, sed quomodo fuerit loco motum a nostro non ap-

intelligente, dicebat, nisi irridens hanc vanitatem Cas-
3 sius Severus, *spartum* eum dicere velle indicasset. Nec video, quare clarus orator *duratos muria pisces* nitidius esse crediderit, quam ipsum id, quod vitabat. In hac autem proprietatis specie, quae nominibus ipsis cuiusque rei utitur, nulla virtus est: atque ei contrarium est vitium; id apud nos *improprium*, ἄκυρον apud Graecos vocatur: quale est, —— *tantum sperare dolorem*; aut,
4 quod in oratione Dolabellae emendatum a Cicerone annotavi, *mortem ferre*; aut, qualia nunc laudantur a quibusdam, quorum est, *decernere*, *verba ceciderunt*.

(a pr. manu) Guelf. Camp. Goth. edd. ante Ald. Correxit Regius; *nec quoquam* teutat Burm. frustra.

3. *Vitabat*) Turic. Guelf. Camp. *videbat* cum Goth. Alm. Bodl. Bal. Voss. 2, et edd. ante Ald. quibus accedit Bad. pr. Recte Burm. ablegat ad VII, 4, 28. — *Atque*) Ambros. 1, *ob quod.* Flor. Turic. *ad qui*; a sec. manu *atqui* cum Gnelf. Camp. Suspicor verum esse: *at quod ei contr. est, vitium.* — *Id apud*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Iens. at edd. ante Bas. quo redit Obr. Reliqui inserunt *quod.* Voss. 2, *et* pro *id.*

4. *Nunc laud.*) Turic. *non l.*; a sec. manu *nomina l.* cum Guelf. Camp. Voss. 2, marg. Bas. — *Quor. est, decernere*) Turic. Flor. Camp. Tarv. *q. e. de cruce* cum Bodl. Voss. 2, Alm. Andr. et edd. ante Leid. quo acc. Gibs. Obr. exceptis Iens. et posterioribus ante Ald. quae nobiscum faciunt, ut et Guelf. Sed Leid. Burm. Gesn. Bip. utrumque coniungunt *q. e. de cruce decernere*, nullo idoneo argumento, nec proficiente sententia. Goth. non notavimus.

paret. Neque aurea explet, quod ante *rerum* omittitur *aut.*

Ibericas) Hoc ipsum affectate pro *Hispanicis.* Inde enim spartum; cf. Plin. H. N. XIX, 2.

3. *Quod vitabat*) Vitabat enim *salsamenta* dicere, ut humile vocabulum. Ignoramus quis hic fuerit nimis superbi oris patronus.

Sperare dolorem) Virg. Aen. IV, 419.

4. *Dolabellae emendatum*) Erat enim ei magister dicendi Cicero, ut ipse vicissim coenandi Ciceroni. Ep. ad Fam. IX, 16; cf. nostr. XII, 11, 6.

Mortem ferre) Nemo adhuc certis rationibus docuit, qua sententia hoc dictum fuerit a Dolabella. Interim suspicor *ferre* hic usurpatum pro *reportare*, ut eadem esset ἀκυρολογία in *morte ferenda*, quae supra in *dolore sperato.*

Decernere, verba ceciderunt) Frustra labores horum ἀκυρολογίαν finire. Fortasse usum *decernendi* simplicem pro *pugnando* ἄκυρον censuit Fabius; sed quid erunt *verba cadentia?* Video accipi pro *obsolescentibus.* Hoc autem quomodo improprium? An *cadere* a quibusdam usurpabatur loco

Non tamen, quidquid non erit proprium, protinus et improprii vitio laborabit: quia primum omnium multa sunt et Graece et Latine non denominata. Nam et, qui 5 iaculum emittit, *iaculari* dicitur; qui pilum aut sudem, appellatione privatim sibi assignata caret: et ut, *lapidare* quid sit, manifestum est, ita glebarum, testarumque iactus non habet nomen. Vnde abusio, quae κατάχρησις dicitur, necessaria. *Translatio* quoque, in qua vel 6 maximus est orationis ornatus, verba non suis rebus accommodat. Quare proprietas non ad nomen, sed ad vim significandi refertur: nec auditu, sed intellectu perpendenda est. Secundo modo dicitur proprium inter 7 plura, quae sunt eiusdem nominis, id, unde cetera ducta sunt: ut *vertex* est contorta in se aqua, vel quidquid aliud similiter vertitur: inde propter flexum capillorum, pars summa capitis; ex hoc, id quod in montibus emi-

5. *Pilum*) Codd. omnes *pilam* exc., si Burmanno credimus, Voss. 2,

7. *Id*, *unde*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Sed illi a sec. manu *et u.* cum Guelf. et edd. ante Bad. Correxit Regius, ut et *ducta*, pro quo est *dicta* in omnibus libris ante Bad.

Vertex) Sic Turic. Guelf. Camp. Aliquot MSS. et edd. *vortex*; male. — *Pars summa*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum codd. et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *est*.

Capitis; ex) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum vett. edd. Reliqui ins. *et*. — *Id quod*) Turic. *in quod*; a sec. manu *in qua*, et mox Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *inquam* cum edd. ante Ald. Sed hic mire invertit ordinem verborum. Nos *id* reposuimus pro *in*. Reliqui omittunt. Omisimus item *est* post *quod* illatum a Badio et retentum posterioribus. — *Recte dixeris*) Inserunt hic vulgo *inquam* praeeunte Badio. Non est in ullo vetere libro.

proferendi, ut verba *caderent*, quum negligentius pronuntiarentur? Sunt hariolationes, nec suppetunt exempla. Incerta etiam horum scriptura; vid. not. crit.

Primum omnium) Cf. IV, 2, 4; est enim ut *ante omnia*.

5. *Pilum*) Quam Burmannus arripuit Turnebiani coniecturam *pilum* pro *pilam*, nolui loco movere. Neque tamen censeo multum interesse.

6. *Proprietas — refertur*) Id est exigitur, indicatur. *Proprietas* hic simpliciter est virtus orationis, ut omne improprium sit in vitio, nec intelligantur tropi et figurae ab improprietate, quod recte monet Gesnerus.

nentissimum. Recte dixeris haec omnia *vertices*; proprie 8 tamen, unde initium est. Sic *soleae* et *turdi* pisces. Et tertius est huic diversus modus, quum res communis pluribus in uno aliquo habet nomen eximium: ut carmen funebre proprie *Naenia*, et tabernaculum ducis *Augurale*. Item, quod commune est et aliis nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur; ut *urbem*, Romam accipimus, et *venales*, novitios, et *Corinthia*, aera: quum sint urbes aliae quoque, et venalia multa, et tam aurum et argentum, quam aes *Corinthium*. Sed 9 ne in his quidem virtus oratoris inspicitur. At illud iam non mediocriter probandum, quod hoc etiam laudari modo solet, ut proprie dictum, id est, quo nihil inveniri possit significantius: ut Cato dixit, *C. Caesarem ad evertendam rempublicam sobrium accessisse*: ut Virgilius *deductum carmen*, et Horatius *acrem tibiam*, *Hanniba-*

8. *Et tertius*) Sic Turic. Flor. (sed hic a pr. manu *e. tertia*) Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui inserunt *cetera*. — *Augurale*) Turic. *augurale* cum Alm.; a sec. manu ille *augustale* cum Flor. Guelf. Camp. et libris omnibus ante Burm.

7. *Sic soleae — pisces*) Quae proprie sunt calceamenta et aves.

8. *Res communis — habet nomen*) Proprietas haec est eiusmodi, ut quum multa canantur in tali carmine et plures dii celebrentur, tamen a *naenia* dea sola nomen accipiat; quum in tabernaculo ducis multa fiant, multique versentur, tamen a solo *augurio* appelletur. Sic apparet, quid sit, quod *res*, non, ut mox, *nomen*, cum pluribus communicari dicitur. Si quis enim *naeniam* ex Horatii v. c. loco Epp. I, 1, 63, in genere pro cantilena acceptam, proprietate constringi putet ad significatum *lugendi*, is nec docuerit, quomodo eadem ratio procedat in Augurali, nec diversum ostenderit hunc proprietatis modum ab altero illo *urbis* dictae pro *Roma*. Nostra interpretatio quo manifestior existat, opus esse censeo ut *pluribus* accipiatur masculino genere, et subaudiantur *homines* vel *personae*. Fateor istam de dea *naenia* doctrinam non adeo frequentatam esse inter veteres, ut nostrum ea imbutum certo statuere possimus. Sed adest Varro apud Aug. de civ. Dei VI, 7; itemque Festus in voce, vindex eiusdem, nec video quidquam melius in loco satis obscuro, quem profecto visi sunt sibi intelligere VV. DD. quum minus attenderent.

Novitios) Cf. I, 12, 9.

9. *C. Caesarem — sobrium*) Cf. Sueton. Caes. c. 53.

Deductum) Tenue, humile, in-

lemque dirum. In quo modo illud quoque est a quibus- 10
dam traditum proprii genus ex appositis, epitheta dicuntur, ut, *Dulce mustum:* et *Cum dentibus albis.* De quo genere alio loco dicendum est. Etiam, quae bene translata sunt, *propria* dici solent. Interim autem, quae 11
sunt in quoque praecipua, *proprii* locum accipiunt, ut Fabius inter plures imperatorias virtutes *Cunctator* est appellatus. Possunt videri verba, quae plus significant, quam eloquuntur, in parte ponenda perspicuitatis: intellectum enim adiuvant. Ego tamen libentius emphasim retulerim ad ornatum orationis: quia non, ut intelligatur, efficit, sed, ut plus intelligatur. Obscu- 12
ritas fit etiam verbis ab usu remotis: ut, si commentarios quis pontificum, et vetustissima foedera, et exoletos scrutatus auctores, id ipsum petat ex his, quae inde contraxerit, quod non intelliguntur. Hinc

10. *Appos. epith.*) Sic Turic. Flor. In illo a sec. manu interponitur *et* cum Guelf. Reliqui inserunt *quae.*

11. *Quoque praecipua*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, edd. ante Bas. Reliqui inserunt *genere.* Hoc modo praecesserat et neutrum pronominis hic est positum sicut supra §. 8, *in uno aliquo,* nisi forte *quoque* est masculinum, quod etiam magis placet.

Tamen) Sic Turic. cum Alm. Reliqui *autem.*

12. *Intelligatur. Obscur.*) Sic Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. cum Voss. 2. A pr. quidem ille manu *int. Ab obsc.* quod natum suspicor ab eo, qui supine iteraret *obs.* in *obscur.* Reliqui inserunt *At,* sententia parum ferente.

His, quae — quod — intelliguntur) Sic Flor. (nisi quod *qui* pro *quod*) Turic.; a sec. quidem hic manu *quae* pro *quod* et sic Guelf. Goth. et edd. ante Ald. Mox a Bad. inde invectum *his ut q. i. e. non intelli-*

fra dignitatem epicam. Virg. Ecl. VI, 5; cf. nos ad IV, 1, 60; sed imprimis I. H. Vossium in commentario ad Eclogas. Horatii loca sunt Carm. I, 12, 1; II, 12, 2; III, 6, 36.

10. *Dulce — albis*) Virg. Georg. I, 295; Aen. XI, 681; sed cf. infra VIII, 6, 40, ubi Burm. ex Plauto Epidic. III, 3, 48 *dentibus albis deridere.*

11. *Emphasim*) Cf. VIII, 3, 83; IX, 2, 64; item nos ad I, 7, 32.

12. *Commentarios—foedera*) Ablegat Gesnerus ad Cic. de Orat. II, 12; item Brisson. de Formulis IV, 44 seqq. Sed est locus Horatii, quem sibi obversantem habuisse videri pos-

enim aliqui famam eruditionis affectant, ut quaedam 13 soli scire videantur. Fallunt etiam verba vel regionibus quibusdam magis familiaria, vel artium propria: ut *Atabulus* ventus, et *navis Saccaria*, et *In malaco sanum*. Quae vel vitanda apud iudicem ignarum significationum earum, vel interpretanda sunt: sicut in his, quae *homonyma* vocantur: ut *Taurus* animal sit, an mons, an signum in caelo, an nomen hominis, 14 an radix arboris, nisi distinctum non intelligitur. Plus tamen est obscuritatis in contextu et continuatione sermonis, et plures modi. Quare nec sit tam longus, ut

gantur. Quod in Flor. Turic. Alm. est *contradixerit*, non moror neque iude eum Borm. eroam *traduxerit*, nam *contraxerit* acrius est et irrisioni aptius.

13. *Fall. etiam*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *F. enim* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Modo pro *H. enim* vicissim Goth. (tac. Gesn.) *H. etiam.* — *Regionibus*) Turic. Iena. (tac. Gesn.) *religionibus* cum Loc. Ven. Rusc. et Alm. Voss. 2. Non notavimus Goth. — *Vel art. propr. ut At. v. e. n. Saec.*) Turic. Flor. Guelf. omittunt eum Alm. et Flor. a pr. manu. Vnam vocem *Saccar.* omittit Camp.

In malaco sanum) Turic. *i. maloco s.* eum Ambrosiano 1. A sec. manu ille *i. malo loco soñe* com Guelf.; *i. alio loco sane* Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall.; *i. malo cosanum* Flor. sed superscriptum τῷ *cosanum* adverbium *sane.* — *Vocantur*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *dicuntur.*

sit Qu. Epist. II, 1, 23—26; cf. et nostr. I, 6, 40.

13. *Vt Atab. — sanum*) Vt facile est de *Atabulo* quaerentem ablegare ad Horat. Sat. I, 5, 77, et Lexica, ita in reliquis videre quidquam mihi quidem non contigit, nec alium cognovi, qui expediret vocabula hic a Qu. posita. Hariolando tempus teritur, quare orationem nostram desiderari, ubi rei nihil extudimos, facile patimur, satis habentes designare Coel. Rhodig. in lectt. antt. VI, 1, 25, 20, et Borm. atque Gesn. ad locum nostrum. Scripturae varietas negligi profecto non debet. Neque ab re esse dixerim, quod Burmanno in mentem venit, *Cosanum* iungere, tanquam ab urbe *Cosa* nomen; quamquam hoc ipsum nonnisi semen haberi potest bonae constitutionis, quae nondum est inventa.

Radix arboris) Hoc quidem significatu *taurus* nondum est inventus in scriptoribus. Neque eiusmodi quidquam apud Diomedem, qui locum hunc excerpsit p. Putsch. 444. Vicissim a Grammatico memoratur *obscoena pars corporis.* An forte eam hic latere putes?

eum prosequi non possit intentio : nec traiectione tam tardus, ut in hyperbaton finis eius differatur. Quibus adhuc peior est mixtura verborum, qualis in illo versu,

Saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, aras.

Etiam interiectione (qua et oratores et historici frequenter utuntur, ut medio sermone aliquem inserant sensum) impediri solet intellectus, nisi, quod interponitur, breve est. Nam Virgilius illo loco, quo pullum equinum describit, quum dixisset, 15

Nec vanos horret strepitus, — —

14. *Nec traiectione — differatur*) Turic. Guelf. *n. transiectio intra demum hiperbato f. e. d.* cum Alm. quamquam ex hoc affertur *traiecti*. Nec nisi Turic. *hiperbato*; a sec. autem manu cum cett. *hiperbaton*. Ita cum N litera et *modum*, sed hoc in loco raso, Flor. Ante Bad. omnes *tarda*, nec dant *tam*, multi etiam *ut* omittunt, multi nominativum habent *in transi*. Mihi quidem persuasum, multum a sanitate abesse scripturam receptam. Neque facile quisquam interpretetur, quid sit *in hyperbaton finem sermonis differri*, quod minus patienter concoquere debebant editores. Hyperbaton rarissime apud nostrum est in vitio, et quidem aliqua nota apposita, velut I, 5, 40; IX, 4, 144; ex quorum locorum altero quaerens aliquam medelam nec ipsi mihi satis placeo: *transiectione, vel ultra modum hyperbato, f. e. d.* Est enim illic, *longioribus quam oportet hyperbatis*; cf. §. 22: *in longum dilata conclusio.*
15. *Solet*) Turic. Flor. Iens. cum edd. post ante Basil. *solent*.

14. *Nec traiectione — differatur*) Cf. not. crit.

Saxa vocant) Aeneid. I, 109. *Mixtura verborum* quae intelligatur aliquantum haereo. Sunt haec, si quid video, duo hyperbata, prius in *Saxa* et *aras*, alterum in *mediis quae in*. Quum *mixtura figurarum*, VI, 3, 63; IX, 2, 37; IX, 3, 40 sit figura figurae superaddita, tale quid in hyperbato hic designari putem; quod si voluit Qu. minus recte *verborum* posuisse videtur, ut et calidius pronuntiasse de loco Virgiliano, qui sua defensione non caret.

15. *Etiam interiectione*) « Quam hic *interiectionem* h. e. parenthesin, describit, eam simul, ut solet, exemplo declarat. Vid. VII, 10, 17; Add. VIII, 3, 46. » Gesnerus.

Nec vanos horret) Georg. III, 79 — 83; cf. I. H. Vossius in Commentario, qui docet diversas hic aetates, quum prius pullum, mox bellicum equum describat poëta. Neque inest igitur parenthesis: *alia figura* trabo ad *insertis*, non ad *redit*; et *figuram* interpretor casum declinandi.

compluribus insertis alia figura quinto demum versu redit,

— — *Tum, si qua sonum procul arma dedere,*
Stare loco nescit. — —

16 Vitanda in primis ambiguitas, non haec solum, de cuius genere supra dictum est, quae incertum intellectum facit; ut, *Chremetem audivi percussisse Demeam*: sed illa quoque, quae, etiamsi turbare non potest sensum, in idem tamen verborum vitium incidit: ut, si quis dicat, *visum a se hominem librum scribentem.* Nam, etiamsi librum ab homine scribi patet, male tamen composue-17 rit, feceritque ambiguum, quantum in ipso fuit. Est etiam in quibusdam turba inanium verborum, qui, dum communem loquendi morem reformidant, ducti specie nitoris, circumeunt omnia copiosa loquacitate, quae dicere nolunt: ipsam deinde illam seriem cum alia simili iungentes, miscentesque, ultra quam ullus spiritus 18 durare possit, extendunt. In hoc malum a quibusdam etiam laboratur: neque id novum vitium est, quum iam apud Titum Livium inveniam, fuisse praeceptorem aliquem, qui discipulos *obscurare*, quae dicerent, iuberet, Graeco verbo utens, σκότισον. Vnde illa scilicet egre-

Redit, Tum) Turic. Flor. *redditum*; a sec. manu uterque *redditur* et sic Guelf. (nisi quod simplici *d*) Camp. cum Goth. Voss. 2. — *Dedere*) Turic. Flor. *dederunt*.

16. *Patet*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *pateat*. — *Composuerit, feceritque*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. et Ambros. 1. Reliqui *composuerat feceratque*.

17. *Nolunt*) Sic Turic. Flor. (sed hic a pr. manu *noluit*) Guelf. cum Alm. Reliqui *volunt*.

18. *A quib. etiam*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui e. *a q*.

16. *Supra dictum*) VII, 9, 10. Nomen *Chremetis* variavit pro *Lachetis*.

17. *Quae dicere nolunt*) I. e. quae disertis verbis indicare dedignantur.

18. *T. Livium*) In epistola procul dubio, de qua vide ad II, 5, 20.

gia laudatio, *Tanto melior : ne ego quidem intellexi.* Alii, brevitatem aemulati, necessaria quoque orationi 19 subtrahunt verba, et, velut satis sit scire ipsos, quae dicere velint, quantum ad alios pertineat, nihil putant. At ego otiosum sermonem dixerim, quem auditor suo ingenio intelligit. Quidam, emutatis in perversum dictis, de figuris idem vitium consequuntur. Pessima 20 vero sunt ἀδιανόητα, hoc est, quae verbis aperta occultos sensus habent : ut, *Conductus est caecus secus*

19. *Brevitatem aemulati*) Sic Ambros. 1, cum Turic. Flor. Alm. nisi quod tres posteriores *emulari.* Reliqui *brevitatis aemuli*, quod et Turic. Flor. a sec. manu.

Ingenio intelligit) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum omnibus omnino libris ante Ald. qui, Regio iubente, inseruit *non*, obsecundantibus plurimis, nec tamen Badio (qui iisdem fare, quibus nos, argumentis defendit vulgatam, frustra obloquente Burmanno) Bas. Obr.

20. *Secus*) Turic. Flor. *secundum* (a pr. manu uterque) cum Alm. — *Viam*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *vitam.*

Tanto melior) Fateor durius mihi videri comparativi masculinum. Quidni *melius*, veluti VIII, Pro. 26. Propriam in primis esse locutionem (ubi adiectivum potest accipi pro vocativo) admonuit me eruditissimus Schäferus, demonstrans Schwarzium de eadem agentem ad Plinii Paneg. c. 71, p. 352. Ablegat ille et ipse ad Gronov. Observv. II, 21, p. 306; cf. Heumanni Poecile tom. II, p. 183. Gemellum plane huic laudandi formulae est, quod Itali nunc quoque artificibus solent plaudentes acclamare *Bravo*, itemque si femina est, *Brava;* in quo generis ipsa variatio ostendit appellationem esse, non adverbium. Erat igitur abstinenda manus ab omni mutatione.

19. *Nihil putant*) Censeo legendum *nihili;* cf. VI, 1, 40; item Varro L. L. IX, p. 180 (Bip.).

Suo ingenio intelligit) Non perspicuitate dicentis; cf. VIII, Pro. 25; item hic §. 24. *Otiosum* autem sermonem cave accipias irritum, supervacaneum; est, quales *otiosae disputationes*, XI, 1, 35, quae *otiosum fortasse lectorem minus fallunt;* IV, 2, 45.

Vitium consequuntur) Ironice hic *consequi* dicitur, quod serio usurpatur IX, 2, 62. Sicut Graeci ἀπολαύειν de incommodis. *De* autem h. l. pro *ex. In perversum emutare dicta*, est imperite figurare orationem.

20. *Caecus — stare*) In optimis libris *secundum* pro *secus* quum legatur, ista de usu huius particulae pro illa disputatio (de qua videndus Charisius apud Putsch. p. 61) hinc recte excluditur; nec puto ullam paronomasiae hic mentionem factam. Quod senarium in verbis nostris agnoscit Gesnerus, non accedo, quum neque ictus recte procedant in hoc scazonte (talis enim fuerit) nec caesurae instae observantur, ut omittam recepto illo *secun-*

viam stare : et, qui suos artus morsu lacerasset, fingi-
21 tur in scholis *supra se cubasse.* Ingeniosa haec et fortia, et ex ancipiti diserta creduntur, pervasitque iam multos ista persuasio, ut id iam demum eleganter atque exquisite dictum putent, quod interpretandum sit. Sed auditoribus etiam nonnullis grata sunt haec, quae quum intellexerunt, acumine suo delectantur, et gaudent, non
22 quasi audiverint, sed quasi invenerint. Nobis prima sit virtus, *perspicuitas*, propria verba, rectus ordo, non in longum dilata conclusio : nihil neque desit, neque superfluat. Ita sermo et doctis probabilis, et planus imperitis erit. Haec eloquendi observatio. Nam rerum perspicuitas quo modo praestanda sit, diximus in prae-
23 ceptis narrationis. Similis autem ratio est in omnibus.

Lacerasset) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) *lacerasse* cum Goth. 2, Voss. 2.

21. *Fortia, et*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Reliqui *f. ut.* — *Creduntur*) Sic Tur. Flor. (uterque a pr. manu) cum Alm. Reliqui *credantur.*

Pervasitque) Turic. Flor. *persuasitque* cum Alm. Camp. et edd. ante Bad. nisi quod *que* habet primus solus, pro quo Flor. *quam;* reliqui *quidem.* Praemittuntur vulg. nostrae voci haec, *perficiunt.* *At* quorum posterius a sec. manu additur in Flor. Abest autem utrumque a Turic. Camp. et, puto, a Flor. ipsius prima manu. — *Intellexerunt*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *intellexerint.*

22. *Haec eloqu.*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. cum Alm. Reliqui inserunt *est.*

dum omnem versus speciem tolli. Fateor autem *Conductus est* corruptum mihi videri ex hisce: *quum dictus est*, quae sint Fabii verba, non τοῦ ἀδιανοήτου. Eo tum retulerim *cubasse*, non ad *fingitur*, incidens post *in scholis* demum. Sed vide nott. critt.

Fingitur in scholis) Cf. VIII, 5, 23. An forte affectator ille eloquentiae incumbentem sibi ipsum dixit hunc, qui sua membra laceraret, tanquam infensam aliquam tigridem, quae fere sibi subiectae sanguinem hauriat immani et inextincta siti? Qui haec non odisset, forlasse et talia amabat, ut *caecum extra vitam* (vid. not. crit.) *stare* dicens vellet designare miserabilem eius sortem, qui rerum natura quasi exclusus viveret. Sed *secundum* vel *secus* idem sonare, quod *extra* non habeo quo probem.

21. *Ex ancipiti diserta*) Cf. II, 11, 3; V, 10, 101.

Id iam) *Iam* librarii errore irrepsisse puto.

22. *In praeceptis narrationis*) Lib. IV, c. 2.

Nam, si neque pauciora, quam oportet, neque plura, neque inordinata aut indistincta dixerimus; erunt dilucida, et negligenter quoque audientibus aperta: quia id ipsum in consilio est habendum, non semper tam esse acrem iudicis intentionem, ut obscuritatem apud se ipse discutiat, et tenebris orationis inferat quoddam intelligentiae suae lumen: sed multis eum frequenter cogitationibus avocari; nisi tam clara fuerint, quae dicemus, ut in animum eius oratio, ut sol in oculos, etiamsi in eam non intendatur, incurrat. Quare non, 24 ut intelligere possit, sed, ne omnino possit non intelligere, curandum. Propter quod etiam repetimus saepe, quae non satis percepisse eos, qui cognoscunt, putamus. *Quae causa utique nostra culpa dicta obscurius est; qua causa ad planiora, et communia magis verba descendimus:* quum id ipsum optime fiat, quod nos aliquando non optime fecisse simulamus.

23. *Plura*) Turic. *pluriora* cum Alm.; cf. VIII Prooem. 30, item hic 24. — *Ipse*) Turic. Guelf. Camp. *ipsam* cum edd. ante Ald. Sed Flor. Goth. Voss. 2, Vall. *ipsa*. Correxit Regius.

24. *Quae causa*) Ambros. 1, *qua c.* — *Nostra culpa*) Turic. Flor. *n. id culpo;* a sec. manu uterque *n. id culpa*, ut et Guelf. Camp. Ambr. 1, cum Goth. Voss. 2. *Refertur* ex Alm. *utique id culpo culpa* (cf. §. 23; VIII, 3, 17). Pro *id* Iens., *id est* cum edd. poster. ante Ald. — *Obsc. est; qua causa*) Flor. Turic. *obscurius quae c.;* hic a sec. manu *o. qua c.* et sic Guelf.; o. *quam c.* Camp. cum Goth. (nisi quod *est* inde abesse non notavimus). Sed Ambros. 1, *qua causa* plane omittit. — *Quod nos aliquando*) Turic. Guelf. Camp. *q. n. aliquid* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. Sed Florent. *quā n. aliquid*, Compendium potest legi *quam* et *quia*, aut corruptum esse ex *quando*. Tota haec ῥῆσις a *Quae causa* ad finem capitis *obscuram* ut cum Badio loquar, *continet sententiam*. Quod enim Turnebus ille ait esse verba oratoris repetentis id quod dictum sit aliquanto obscurius, cui tandem placebit aliena oratio, repente sic neque monito lectore iniecta? Quis feret geminata ista: *quae causa, qua causa?* Ne postrema quidem frugi suae praeceptum habentia, sunt emendata satis et tersa. Malim saltem *quando nos aliquid*. Sed praesentiora remedia exspectantur.

24. *Quae causa — simulamus*) Cf. nott. crit.

III. Venio nunc ad *ornatum:* in quo sine dubio plus, quam in ceteris dicendi partibus, sibi indulget orator. Nam emendate quidem ac lucide dicentium tenue praemium est, magisque vitiis carere, quam ut aliquam 2 magnam virtutem adeptus esse videaris. *Inventio* cum imperitis saepe communis: *dispositio* modicae doctrinae credi potest, et si quae sunt artes altiores, plerumque occultantur, ut artes sint: denique omnia haec ad utilitatem causarum solam referenda sunt. Cultu vero atque ornatu se quoque commendat ipse, qui dicit, et in ceteris iudicium doctorum, in hoc vero etiam popula- 3 rem laudem petit. Nec fortibus modo, sed etiam fulgentibus armis praeliatus in causa est Cicero Cornelii: qui non assequutus esset docendo iudicem tantum, et

1. *Dicendi p.*) Turic. Flor. *dicunt p.* Guelf. *p. dicunt*; omittit *dic.* Camp. — *Emendate quid.*) Turic. Flor. *mendater equidem*; a sec. manu hic *emendater eq.*, ille *mendaciter eq.* et sic Guelf. — *Lucide*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Vall. Bad. Reliqui *dilucide.*

2. *Et si quae*) Flor. Turic. *si q.*; a sec. autem manu hic *e. sed q.* cum Guelf. Camp. Reliqui *et quae.* Nostrum e coniectura.

3. *Praeliatus*) Turic. (a pr. manu) Flor. Ambros. 1, *praeliatur.* — *In causa est Cic. Corn.*) Ambr. 1, *i. c. Cic. Corn.* Guelf. *e. i. c. Corn. Cic.* — *Qui non assequutus*) Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. *consequutus* cum Alm. Voss. 2. Primus a sec. manu *cum conseq.* et sic Goth. Vall. Tarv. *cum asseq.* Guelf. cum Obr. et aliis. *Cum sequut.* Bodl. *Cuius sequut.* Iens. cum edd. ante Ald. Nostrum a Regio.

Docendo — dicendo, ut pop.) Turic. Flor. Guelf. Camp. *dicendo ut*

1. *Magisque vitiis carere*) Gesnerus molliorem fere censet orationem, si ut tollatur mox ante *aliquam*, ut uterque infinitivus (*carere*, *adept. esse*) pendeat a *videaris*. Idem consequimur probanda Francii coniectura *ut* reponentis ante *vitiis*, ubi facillime excidebat, neque tamen expungendo *que* post *magis*, ut perperam ille.

2. *Modicae doctrinae*) Dativum agnosco pendentem a *credendo*, ut illa dispositio etiam modice docto possit iniungi, cum spe successus. Genitivus, non *credi*, sed *esse* sibi adiunxisset, ut §. 11.

Si quae sunt artes) I. e. dispositionis. Poterat etiam addi *eius*, quod inserat fortasse aliquis post *quae* expuncto *sunt*. Possint tamen ad utrumque *inv.* et *disp.* referri *altiores* illae *artes*. Tum abieceris *et*; cf. not. crit. De *occultando* cf. I, 11, 3; IV, 2, 127.

3. *Nec fortibus modo — confitetur*) Vid. nott. critt.

utiliter demum, ac Latine, perspicueque dicendo, ut populus Romanus admirationem suam non acclamatione tantum, sed etiam plausu confiteretur. Sublimitas profecto, et magnificentia, et nitor, et auctoritas expressit illum fragorem. Nec tam insolita laus esset prosequuta 4 dicentem, si usitata, et ceteris similis fuisset oratio. Atque ego illos credo, qui aderant, nec sensisse, quid facerent, nec sponte iudicioque plausisse; sed velut mente captos, et, quo essent in loco, ignaros erupisse in hunc voluptatis affectum. Sed ne causae quidem pa- 5 rum conferat idem hic orationis ornatus. Nam, qui libenter audiunt, et magis attendunt, et facilius credunt; plerumque ipsa delectatione capiuntur, nonnunquam admiratione auferuntur. Nam et ferrum affert oculis ter-

pop. cum Alm. Bodl. Andr. Obr. Quae hic omittuntur a bonae notae libris, sunt tamen adeo sana et propria et elegantia, nisi quod *tantum* solito nostri vitio geminatur sicut et *vero* §. 2, ut carere iis nequaquam velim. Habet ea Goth. et, quod suspicor, praestare tamen nolim, Ambr. 1. Haec §. tota misere est inquinata et immerito adhuc probata videtur criticis. Brevitatis causa constitutionem, qualem comminiscor optimam, exhibeo, unde apparebit peritis, quid et quare non feram in vulgata: *laudem petit, nec fortibus modo — Praeliatur. An in causa Cornelii Cicero consequutus esset* (forsan melius *est*) *docendo iudicem — confiteretur? Sublimitas profecto* etc. Sic auctoritatem habet et iustam sedem *profecto*, si in responsione reddatur. De *An* ante *in* cf. V, 4, 2.

4. *Ego*) Turic. Flor. a pr. manu uterque *ergo*.

Voluptatis) Sic praeter Goth. quem sequuti Gesn. et Bip. etiam Ambros. 1. Reliqui *voluntatis*.

5. *Conferat*) Sic Flor. Goth. (tac. Gesn.) cum Vall. Voss. 2, Iens. Loc. Ven. Rusc. *Conferant* Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Reliqui Regio iubente *confert*, sed iam Camp. Tarv. — *Et facilius — auferuntur*) Omittunt Turic. Guelf. Camp. Plura etiam *libenter — attendunt et* a pr. manu cum nostris Flor. — *Fulgor timer*) Turic. Flor. inserunt *tantum* cum Iens. Tarv. expunxit Regius.

Expressit illum fragorem) De causa Cornelii vide IV, 3, 13; de *fragore* II, 2, 12; IV, 2, 37.

4. *Voluptatis*) I. e. gaudii. Forlasse *Atqui* legendum pro *Atque*.

5. *Libenter — credunt*) Cf. VI, 2, 5.

Ferrum affert — terroris). « Vid. infra X, 1, 30; Laudatus iam hic est. Veget. II, 14: *Plurimum terroris hostibus armorum splendor importat.* » Gesnerus.

roris aliquid, et fulmina ipsa non tam nos confunderent, si vis eorum tantum, non etiam ipse fulgor timeretur. 6 Recteque Cicero his ipsis ad Brutum verbis quadam in epistola scribit, *Nam eloquentiam, quae admirationem non habet, nullam iudico.* Aristoteles quoque eandem petendam maxime putat. Sed hic ornatus (repetam enim) virilis, et fortis, et sanctus sit: nec effeminatam levitatem, et fuco ementitum colorem amet, sanguine 7 et viribus niteat. Hoc autem adeo verum est, ut, quum in hac maxime parte sint vicina virtutibus vitia, etiam, qui vitiis utuntur, virtutis tamen his nomen imponant. Quare nemo ex corruptis dicat, me inimicum esse culte

6. *Brutum*) Turic. Guelf. *privatum*, — *Eandem*) Omittunt Turic. Guelf. Camp. cum Alm. male. Flor. a pr. manu et hoc omittit et prius *iudico*, quorum utrumque sec. manus ponit post *nullam*. — *Virilis, et fortis*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *viri sed fortis* cum edd. ante Ald. Nostrum Ald. Obr. Reliqui omittunt *et*. — *Lev. et.*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Rusc. quo acc. Obr. Reliqui *l. nec* iubente Regio, nec Guelf. aut Goth. ullam varietatem notavimus. Fortasse tamen *aut* praestet. Pro *lev.* autem *len.* Guelf. Camp. cum edd. ante Ald.; cf. IX, 4, 144. — *Ementitum*) Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. *eminentium*. Nostrum de praestantissima Obrechti coniectura. Reliqui *eminentem*.

Colorem amet) Turic. Flor. *colore manet*. Guelf. *colorem habet*. Camp. *colorum manet*. Iens. *colorem manet* cum edd. ante Rusc. quo redit Ald. Vindices τοῦ *amet* Goth. Voss. 2, et ni f. Vall. coniecit idem Regius.

7. *Virtutis*) Turic. Flor. a pr. manu uterque *virtutem*. Suspicor fuisse *virtutum*. — *Non nego hanc*) Turic. *non hanc* cum Alm. et edd. ante Ald. *Nam hanc* Guelf. cum Goth. Regius *hanc* e castigatioribus libris se inseruisse testatur.

6. *Ad Brutum*) Cf. II, 20, 10. « Admirabiliter hoc ipsum eloquitur Longinus I, 9: Οὐ γὰρ εἰς πειθὼ τοὺς ἀκροωμένους, ἀλλ' εἰς ἔκστασιν ἄγει τὰ ὑπερφυᾶ· πάντη δέ γε σὺν ἐκπλήξει τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ πρὸς χάριν ἀεὶ κρατεῖ τὸ θαυμάσιον. Breviter et abscisse (abscise), ut solet, Aristoteles III, 2, 5: Δεῖ ποιεῖν ξένην τὴν διάλεκτον· θαυμασταὶ γὰρ τῶν ἀπόντων εἰσίν· ἡδὺ δὲ τὸ θαυμαστόν. » Gesnerus. Pro *Nam* in loco Ciceronis malim *Eam*.

Repetam enim) Cf. VIII, Pro. 20.

Levitatem) « Vulsorum et levigatorum cutem; » cf. VIII, Pro. 19.

Fuco ementitum colorem) Cf. II, 15, 25: *colorem fuco — mentiantur*; XII, 10, 76: *mentitum colorem*.

7. *Virtutis*) Vid. not. erit.

Ex corruptis) Cf. II, 3, 9.

dicentibus. Non nego hanc esse virtutem, sed illis eam non tribuo. An ego fundum cultiorem putem, in quo 8 mihi quis ostenderit lilia et violas, et anemonas, fontes surgentes, quam ubi plena messis, aut graves fructu vites erunt? Sterilem platanum, tonsasque myrtos, quam maritam ulmum et uberes oleas praeoptaverim? Habeant illa divites: licet; quid essent, si aliud nihil haberent? Nullusne ergo etiam fructiferis adhibendus 9 est decor? quis negat? Nam et in ordinem certaque intervalla redigam meas arbores. Quid illo quincunce speciosius, qui, in quamcumque partem spectaveris, rectus

8. *Ostenderit*) Turic. a pr. manu *ostenderint*. An fuit *ostenderit inter*? — *Violas*) Camp. *rosas*.

Anemonas) Sic Turic. a pr. manu. Reliqui *amoenos*, ingrata epitheti additione in solis *fontibus*. Flor. *amoenos surgentes fontes*, sed in margine: *alii anemonas fonte surgentes*. An forte in hoc acquiescas, floresque intelligas fonte irriguos et sic melius crescentes? νοτερή τ' ἀνεμώνη. Rufin. Anal. Br. 2, p. 394. Nemo, opinor, velit *a. sponte s.*

Oleas) Turic. Guelf. omittunt.

9. *Fructiferis*) Turic. Flor. Guelf. *frugiferis* cum Iens. et posterioribus ante Ald. — *Meas*) Sic Turic. (a pr. manu) Guelf. Goth. (tac. Gesn.). cum Voss. 2, Bas. (quamquam transposite *meas a. r.*) Stoer. Chouet. Leid. Obr. in curis secundis. Reliqui *eas*. — *Quid illo*) Turic. *qui i.* a sec. manu *quae i.* Flor. *quas i.* Aldus primus a Regio coniectante inserendum accepit *enim*, quod a Goth. et Iens. abesse non memorat. Gesn.

8. *Anemonas*) Hunc florem cum liliis et violis commemorat et Plinius H. N. XXI, 13 inter coronarios. Malim vel et praeponi voci *fontes*, vel eidem subiungi *que*. Fortasse tamen *flores*, per species, *fontes* ἀσυνδέτως continuantur; cf. not. crit.

Fontes surgentes) Recte Forcellinus in Lexico v. *surgere* ad partes vocat nomen Italicum *sorgenti*. Vix enim alium locum demonstres, ubi sic *surgentes*, pro *scaturientibus*, vel potius siphonum vi emicantibus. Neque enim alios quam artificiales in hortis hic intelligam fontes.

Sterilem platanum — maritam ulmum) Horat. Carm. II, 15, 4, 5: *platanusque caelebs Evincet ulmos.*

Quid essent) Fateor me offendi in hisce, nimis, ut mihi quidem videntur, abruptis; nec succurrunt exempla locutionis. Neque tamen proficiat cum Campano legere *quid esset*, quasi Francogallico more dictum: *Que seroit-ce?* An forte *qui non essent?* scil. *divites*, extra quaestionem.

9. *Quincunce*) « Haec de secundo Virgil. Georgic. 284, sumpta videntur. »; Regius. Cf. et Cic. de Sen. c. 17; Xenoph. Oecon. c. 4, §. 20.

est? Sed protinus in id quoque prodest, ut terrae suc-
10 cum aequaliter trahant. Surgentia in altum cacumina oleae ferro coërcebo: in orbem se formosius fundet, et protinus fructum ramis pluribus feret. Decentior equus, cuius astricta ilia; sed idem velocior. Pulcher aspectu sit athleta, cuius lacertos exercitatio expressit; idem
11 certamini paratior. Nunquam vera species ab utilitate dividitur. Sed hoc quidem discernere modici iudicii est. Illud observatione dignius, quod hic ipse honestus ornatus pro materiae genere decet variatus. Atque, ut a prima divisione ordiar, non idem *demonstrativis*, et *deliberativis*, et *iudicialibus* causis conveniet. Namque illud genus, ostentationi compositum, solam petit audientium voluptatem: ideoque omnes dicendi artes aperit, ornatumque orationis exponit; ut quod non insidietur, nec ad victoriam, sed ad solum finem laudis et

10. *Astricta ilia*) Sic Turic. Guelf. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Regius inseruit *sunt.* Flor. *a. alia.*

11. *Vera*) Turic. Flor. Ambros. 1, *mera* (sed in hoc *m* repositum) cum Alm. Iens. et edd. post. ante Ald. Primus a sec. manu *vero*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. et quibusdam edd.

Ornatus) Turic. Flor. Guelf. Camp. *orator* cum edd. ante Ruso. *Ornator* Goth. et Voss. 2; vide Gruter. Inser. p. 578, n. 8 citante Forcellino. Blanditur sane scriptura exquisitior, et ad sonum multo quidem suavior recepta, modo cetera ei accomodarentur. Ex Alm. Burm. refert *oratori*, unde efficit *ornatus oratori.* Correxit Regius.

Pro) A libris et scriptis et excusis abest ante Ald. Regius inseruit. — *Decet variatus*) Sic Turic. Guelf. cum Obr. *dicit variatus* Flor. Reliqui *debet esse v.*

Ostentationi) Turic. Flor. Guelf. Camp. *ostentationis* cum Iens. Tarv. Correxit Regius, sed videtur esse et in Goth.

Quod non ins.) Sic Camp. *Quae n. i.* Guelf. Reliqui *qui*, frequentissimo errore, qui debebat corrigi.

Nec ad) Flor. *negat.*

11. *Decet variatus*) Ita demum decet hic ornatus, si fuerit pro materiae genere variatus.

Finem) Cf. II, 15, 6. Neque tamen ex nostro quod hic est exemplo efficias novitium significatum vocis. Quando laudem meruit, ad *finem*, *terminum* operis sui pervenit demonstrativum genus.

gloriae tendat. Quare, quidquid erit sententiis populare, verbis nitidum, figuris iucundum, translationibus magnificum, compositione elaboratum, velut institor quidam eloquentiae, intuendum, et paene pertractandum dabit. Nam eventus ad ipsum, non ad causam, refertur. At, ubi res agitur, et vera dimicatio est, ultimus sit famae locus. Praeterea non debet quisquam, ubi maxima rerum momenta versantur, de verbis esse sollicitus. Neque hoc eo pertinet, ut in his nullus sit ornatus, sed uti pressior et severior, eo minus confes-

12. *Institor*) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Guelf. *institutor.*
13. *Sit*) Ita Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum ed. Basil. Gryph. Stoër. Chouet. Reliqui *fit.*
Praeterea) Ed. Basil. et posteriores ante Leid. *propterea.*
Quisquam) Turic. Flor. Camp. *quidem* cum Alm. Voss. 2, edd. ante Rusc. Correxit Regius. Sed vocem omittit Guelf.
Sollicitus) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. *sollicitum* cum Alm. Hinc eruo: *ne* (*ne* et *non* confunduntur, vid. Drakenb. ad Liv. XXXVIII, 38, 10; it. nostr. IV, 4, 2; V, 11, 30) *decet quidem — sollicitum.* Apparet sic magis etiam *praeterea recte* dici, non *propterea.* — *Sed uti*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. lens. (tac. Gesn.) *s. ubi* cum Voss. 2, et edd. ante Ald.

12. *Velut institor quidam*) Ex ipso hoc, quod comparationis causa inseritur, subiectum sententiae promendum; neque enim adest proprie, cui hic *institor* conferatur; *institorem* vide et XI, 1, 50 elegantissime dictum, quo nomine *pertractandum* hoc loco quantivis est pretii, quum significetur institor ille vela sua et vestes emaci quasi dominae contrectandas tradens.

Ad ipsum) Iam quási expressum in prioribus esset sententiae subiectum *orator*, omnia ad eum referuntur. Habet sane haec inconstantia orationis quod displiceat, neque audeo totam imputare scriptori; fortasse laborat locus, ut alicubi supra fuerit reponendus ille, quo ablegamur, nominativus. Saltem *ornatus* §. 11 convelli non debet, quocum unice coit *variatus*, et mox *idem*, quod pro neutro accipere ieiunum quam maxime fuerit. Omne autem hoc de genere demonstrativo hausit ex Cicerone Orat. c. 12; ubi est etiam *non ex insidiis.*

13. *Praeterea*) In vera lite, qui famam praetulerit utilitati, primum sibi noceat, deinde decorum violet.

Non debet quisquam — sollicitus) Cf. not. crit.

Eo minus confessus) *Eo* valet propterea, vid. ad IV, 2, 80. Non erat igitur quare in *et* mutatum vellet Gesnerus.

14 sus, praecipue ad materiam accomodatus. Nam et suadendo sublimius aliquid senatus, concitatius populus, et in iudiciis publicae capitalesque causae poscunt accuratius dicendi genus. At privatum consilium, causasque paucorum, ut frequenter accidit, calculorum, purus sermo, et dissimilis curae magis decuerit. An non pudeat certam creditam periodis postulare? aut circa stillicidia affici? aut in mancipii redhibitione su-

Ad materiam) Turic. *materia* cum Alm. *Fortasse pro materiae.* Burm. *muteriam* et protinus *accommodat* Flor.

14. *At privatum*) Turic. Flor. Guelf. *ad p.* cum Iens. (tac. Gesn.) et edd. posterioribus ante Ruso. *Et p.* Goth.

Causasque) Sioe *que* Toric. Gaelf. cum Iens. (tac. Gesu.) et edd. posterioribus ante Rusc. exc. Tarv. — *Curae*) Turic. Flor. Guelf. *cur te.* — *Creditam per.*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1. Reliqui inserunt *pecuniam.* — *Periodis*) Turic. *per hic dis* Guelf. omittit. — *In mancipii*) Turic. Flor. *incipii.* Guelf. Camp. omittunt *in* cum Goth. et edd. ante Rusc. quo acc. Ald.

Sudare) Turic. Flor. Guelf. Camp. *suadere* cum Alm. et edd. ante Bad. Inter has Ald. legit *redhibitionem*, omissa ante *manc.* praepositiona, unde sensus exit non plane absurdus, si *suadere* sit omuibus suasoriarum artificiis uti. Neque tamen hoc sufficit et est *sudare* in Goth. Voss. 2, Vall. *Sudare* et *suadere* confusa ostendit Burmannus ex Lambino ad Lucret. I, 173; et Heinsio ad Claud. V, 146. Correxit Regius.

14. *Et in iudiciis*) Fortasse convenientius fuerit hic omittere *in* cum Turic. maou prima, quam apponere supra ad *suadendo* cum Gesnero.

Paucorum — calculorum) Hoc interpretantur *paucitatem iudicum*, vel *suffragiorum*, quae fuerint data per *calculos*. Equidem cum omnibus, ubi *calculi* a nostro memorantur, locis, videam subesse significatiooem aut computi aut ludi, malim trahere ad exiguam, de qua disceptatur, summam. Saltem vix inveuietur geminus locus, unde certi quid statuas. Id quoque meae ratiouí cougruere videtur, quod interiicitur *ut frequenter accidit;* saepe fit, nt de exigua lis sit pecuuia.

Certam creditam) Cf. IV, 2, 61; ubi male alterum huius omissiouis exemplum inveniri negabam.

Circa stillicidia) «Cicer. Orat. c. 21: *Quam enim indecorum est, de stillicidiis quum apud unum iudicem dicas, amplissimis verbis et locis uti communibus; de maiestate vero populi Romani summisse et subtiliter?* videtur ex scriptoribus antiquis Romanis, quotidianam litem fuisse ex stillicidio; vid. et Martial. VI, Ep. 19: (hoc quidem parum ad rem) Lactant. lib. de falsa religion. c. 1.» Almeloveuius.

dare? Sed ad propositum. Et, quoniam orationis tam ornatus, quam perspicuitas, aut in singulis verbis est, aut in pluribus positus: quid separata, quid coniuncta exigant, consideremus. Quamquam rectissime traditum est, perspicuitatem propriis, ornatum translatis verbis magis egere: sciamus inornatum esse, quod sit improprium. Sed, quum idem frequentissime plura significent, quod συνωνυμία vocatur, iam sunt aliis alia honestiora, sublimiora, nitidiora, iucundiora, vocaliora. Nam, ut syllabae e literis melius sonantibus clariores sunt, ita verba e syllabis magis vocalia: et, quo plus quodque spiritus habet, auditu pulchrius. Et, quod facit syllabarum, idem verborum quoque inter se copulatio, ut aliud alii iunctum melius sonet. Diversus tamen usus. Nam rebus atrocibus verba etiam ipso auditu aspera magis convenient. In universum quidem optima sim-

15. *Ad propositum*) Turic. *ad positum*. Flor. Guelf. *appositum*. — *Quamq. rectissime*) Turic. Flor. inserunt *enim*.

16. *Alia hon.*) Turic. Guelf. omittunt *alia* cum Alm.

Quodque) Turic. Flor. (sed hic a pr. manu *quamquam*) Guelf. Camp. *quoque*. Reliqui *quaeque*. Nostrum e coniectura. — *Pulchrius*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Vall. et edd. ante Ald. Reliqui *pulchrior* corrigente Regio.

17. *Div. tamen*) Sic Turic. (a pr. manu) Reliqui inserunt *est*. Flor. *tamen usus est*. — *Auditu*) Camp. *vultu*.

Convenient) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Chouet. Sed Camp. non notavi. Reliqui *conveniunt*. — *Simplicium cred. — honesta quidem turpibus*) Turic. Guelf. *simpla cui cred. quidem turpibus*. Flor. (nisi quod *quidem* pro *quibus*) Goth. (err. Gesn.) Camp. *simplicium cred. quibus turpibus* cum Alm. (cf. VIII, 2, 24; item hic §. 22) Voss. 2. Equidem nullum video codicem cognitorem eorum, quae hinc absunt. Apparent illa in mearum prima lens. nec tamen facile quisquam iis diffidat.

15. *Sed ad propositum*) Cf. V, 12, 23.

Ornatus — perspicuitas — positus) Et generis et numeri mutatorum, qualia hic simul comparent, exemplum aliud nunc non succurrit. De singulari pro plurali, cf. Heindorf. ad Plat. Theaetet. p. 411, item quos citat.

Inornatum — improprium) Conf. VIII, 2, 4.

16. (*Quod συνωνυμία*) Malim *quae σ.* et mox *tamen* pro *iam*, cuius loco in Camp. est *nam*; cf. IX, 3, 45.

plicium creduntur, quae aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis unquam in oratione eru-
18 dita locus. Clara illa atque sublimia plerumque materiae modo cernenda sunt. Quod alibi magnificum, tumidum alibi. Et, quae humilia circa res magnas, apta circa minores videntur. Et, sicut in oratione nitida notabile humilius verbum, et velut macula: ita a sermone tenui sublime nitidumque discordat, fitque corruptum,
19 quia in plano tumet. Quaedam non tam ratione, quam sensu iudicantur: ut illud,

—*Caesa iungebant foedera porca*,

fecit elegans, fictio nominis: quod si fuisset *porco*, vile erat. In quibusdam ratio manifesta est. Risimus, et merito, nuper poëtam, qui dixerat,

18. *Modo*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Alm. Goth. et edd. ante Rusc. Quae lacuna esse narratur in Voss. 2. *Clara — sunt*, eius nullum in Goth. vestigium (cf. VIII, Pro. 33; VIII, 6, 28; in primis IX, 4, 107). Inseruit nostram vocem Regius, sed ex quibusdam, ut ipse dicit, exemplis. Recte.

Quod alibi) Sic Turic. Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *enim*. Flor. *quam* (a sec. manu *qui*) *a*. — *Et, sicut*) Flor. Turic. *Vt sint*; hic a sec. manu *E. sit in*. — *Notab. humilius*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui inserunt *est*.

19. *Qui dix.*) Turic. *quod d.*

17. *Quae — maxime exclamant*) Hoc in syllabis iterum usurpat IX, 4, 137. Sunt verba, ut recte Capperonnerius, maxime vocalia. *Simplicia* autem hic dicuntur quae §. 15. *separata*.

18. *Cernenda*) Hanc dignoscendi, excutiendi vim deprehendere in verbo rarius contingit, nec geminus locus succurrit. Suspicor originem esse ex *cribrando* magis quam ex *videndo*. Neque enim vel cultissimis scriptoribus, ut Ovidio, Plinio, obsolevit illa vetus significatio *cernendi*, unde *cribrum* ipsum dictum fuit; (vide VII, 9, 2). *Materiae* autem *modus*; cf. ad V, 6, 2; IV, 1, 35.

19. *Sensu*) Cf. VI, 5, 2.

Caesa — porca) Aeneid. VIII, 641. Qu. id quod nobis sufficit, novatum putavit vocabulum *porcae*. Est enim ea *fictio nominis*; cf. I, 5, 3, 32, 71; et nostro capite 24, 30. Rectissime autem de Virgilii loco iudicavit.

Poëtam, qui dixerat) Quis fuerit

Praetextam in cista mures rosere Camilli.

At Virgilii miramur illud, 20

— *Saepe exiguus mus.*

Nam epitheton *exiguus*, aptum proprium effecit, ne plus exspectaremus, et casus singularis magis decuit, et clausula ipsa unius syllabae, non usitata, addidit gratiam; imitatus est itaque utrumque Horatius,

— *Nascetur ridiculus mus.*

Nec augenda semper oratio, sed summittenda nonnunquam est. Vim rebus aliquando verborum ipsa humi- 21

20. *Mus — exiguus*) Haec absunt a Florent. Ambr. 1. Alm. (quem refert profecto Turic. etsi dictus modo nonnulla verba omittere) Voss. 2. Ex hisce verbis *mus* solum retinent Guelf. Goth. Camp. et additur in Turic. a sec. manu.

Aptum) Turic. a sec. manu *apta*, nec deleto tamen illo *um*. Obr. *aptatum*. Mihi quidem ea quae nunc legimus in h. l. ab editoribus solis profecta videntur, et suspicor verum fuisse: *nam exiguus, appositum* (cf. II, 15, 3) *proprium, effecit. Appositum* pro Graeco *epitheton* usurpari Latinis apparet VIII, 2, 10; VIII, 6, 40. In recepta constitutione quid sit *aptum proprium*, plane non video.

21. *Aliq. verborum ipsa*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Obr. Reliqui ante Basil. *a. i. v.* Mox recentiores *a.* et *i. v.*

nemo eruit; neque suppetitit copia coniectanti.

Praetextam — Camilli) Quae hic inter se conteuduntur, sunt mentiones ab utroque poëta factae de *muribus*, ridicula prior, mirabilis altera. Plane enim se submersit in vilissimum sermonem is, qui mures rodentes ostendit, et ne cistae quidem nobis gratiam fecit, in qua reposita esset Camilli praetexta. An forte epitheton fuerit murium *Camilli* pro parvulis? Ea certe est ratio VV. DD. quibus accedit Forcellinus in Lexico. Fateor tamen hoc non minus displicere mihi quam Gesnero, qui itidem in Thesauro praefert interpretationem quae genitivum nominis proprii agnoscit *Camilli*. Si urgenda quidem hic esset summa praeceptorum diligentia, poterat sane dici in singulis adhuc versari vocabulis, et quod tangitur in Virgilio epitheton, idem in altero exemplo debuisse spectari. Servius eundem versum exprimens, ut videtur, nostrum ipsum adhibet ad Georg. I, 181; de quo loco continuo noster.

20. *Virgilii*) Georg. I, 181. Cuius artificii metrici rationes eruditissime aperuit I. H. Vossius in Commentario.

Nam — proprium) Cf. not. crit.

Horatius) Ad Pisones 139.

litas affert. An, quum dicit in Pisonem Cicero, *Quum tibi tota cognatio sarraco advehatur*, incidisse videtur in sordidum nomen, non eo contemptum hominis, quem destructum volebat, auxisse? Et alibi, *Caput opponis,* 22 *cum eo coniscans.* Vnde interim grati idiotis ioci: qualis est ille apud M. Tullium, *Pusio, qui cum maiore so-*

Cognatio) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2. Reliqui addunt *in.* — *Sarraco*) Turic. Flor. Guelf. *serraco* cum Iens. cf edd. posterioribus ante Bad.

Coniscans) Turic. Ambr. 1, Flor. Guelf. Camp. *conificans* cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. Bal. (nisi quod hic *tonif.*) et edd. ante Basil. qui tamen *corniscans.* Nostrum recte coniecit Badius.

22. *Interim grati idiotis ioci: qualis*) Turic. *intīm grati idictis de quo quale*; a sec. manu *intimo cratii dictis de quo qualis* cum Flor. (nisi quod circumflexum super *intimo* et *g* pro c a pr. manu, item ab eadem *quale*) Goth. Voss. 2, Vall. Ald. (nisi quod hi tres *Timocrati*) ut et Guelf. nisi quod *in Timocratii* at omisso *dictis.* Camp. *in Timocrati dictis de equo qualis.* Mox edd. *interim grati idiotis* (et hunc dativum referunt ex Alm.; cf. 17, 28) *de quo qualis* ante Bad. qui pro *de quo* coniecit *ioci*, quamquam apud ipsum sphalma *loci. Idiotae* illi nequeunt ferri, nec *ioci* commode eruuntur e scriptura veteri. Equidem mihi diffidens ipse tento: *interim gratia in dictis et decor; qualis.* Petitur haec in dictis *gratia* ex ipsa verborum quotidianorum vilitate, velut in Ciceroniano *pusio* dicitur. Neque tamen separatis modo verbis inest ea, sed et locutionibus contingit, qualis mox *cornicum oculos configere*, quae ex medio sermone familiari assumpta est in orationem. Iam autem *decor* hic quidem non fuerit plane idem *gratiae*, sed intelligi debet convenientia personae relata, τὸ ἦθος. Sic enim usurpat noster X, 1, 27, 71; quorum locorum altero consules not. crit. adde et I, 8, 17. Nec Horatius aliter ad Pis. 157, *Mobilibusque decor — dandus — annis.*

21. *In Pisonem Cicero*) Relatum hoc est inter fragmenta orationis, cuius non nisi pars servata. Sordes sunt in *sarraco*, vocabulo vili, sed consulto hic adhibito. Idem memorat Curius Fortunatianus rhetor lib. III, p. (Capper.) 91. Simile est exemplum I, 5, 8. Ad illustrandam totius familiae sarraco impositae imaginem Burmannus ponit locum Tibulli I, 10, 51: *Rusticus e lucoque vehit male sobrius ipse Vxorem plaustro progeniemque domum.*

Destructum) «Vt V, 7, 26; testis infamia criminum *destruendus.*» Gesnerus.

Coniscans) Est arietam; cf. Lucret. II, 320. De re ipsa Virg. Georg. II, 526.

22. *Vnde — ioci*) Haec nequaquam sunt sana habenda; cf. not. crit.

Apud M. Tullium) Pro Coelio c. 15. *Qualis* autem cave ad praecedentia trahas, pertinet ad *pusio.*

rore cubitabat. Et, *Cn. Flavius, qui cornicum oculos confixit.* Et pro Milone illud, *Heus tu Ruscio?* et pro Vareno, *Erutius Antoniaster.* Id tamen in declamationibus est notabilius, laudarique me puero solebat, *Da patri panem;* et in eodem, *Etiam canem pascis.* Res 23 quidem praecipue in scholis anceps, sed frequenter causa

Cubitabat) Iens. *dormitabot* cum edd. ante Bad. Apud Cic. ipsum *cubit ivit.* — *Heus tu Ruscio*) Turic. Flor. Guelf. *heu tu rufio.* Goth. *heus tu pusio* cum Voss. 2. *Heu heu tu rustio* Camp. At Tarv. *heu heu tu rustico.* Iens. *heu turifio* cum edd. ante Ald. qui nobiscum facit ad Cic. exempla. A Gryphio inde *ubi* pro *tu*, et sic in veteribus edd. Cic.

Et — Erutius) Turic. Flor. e. *eurutus*, Guelf. e. *cornutius*, Camp. e. *Euritius.* Leidensis primus post eumque reliqui inserunt *pro Voreno*, quod est in nullo MS.

Da) Turic. a pr. manu *de.* Nihil tamen latere puto.

Cn. Flavius) « Pro Mure. c. 11. Conf. pro Flacco c. 20. Ad quod proverbium intelligendum unice facit locus Prop. IV, 5, 15 a Burmanno hic laudatus, sed a nemine, quod sciam, plane ad hanc rem applicatus. Nec enim solum id docet Propertius magicis sacris adhibitos esse cornicum oculos: sed apud ipsum lena; *Possit ut intentos astu caecare maritos, Cornicum emeritos eruit ungue genos.* Itaque hoc agitur cornicum oculis configendis a venefica, ut maritum caecum reddat ad furta coniugis adulterae. Hinc tractum, ut cornici oculos configere dicatur, si quis fallit alioquin cautissimos. » Gesnerus. Haec ipsa et in Thesaurum assumpsit, probata etiam Burmanno secundo ad locum Propertii. De Flavio cf. Liv. IX, 46.

Pro Milone) C. 22. Nihil est, quod cum Mantio ad locum Ciceronis, reprehendas Qu. qui iocum interpretetur. Est profecto, si iocum putas cum irrisione factam negligentis et temere institutae quaestionis mentionem. Atqui illa servorum compellatio habet id ipsum, quod hic tractat rhetor, ex vilitate sermonis ἦθος.

Erutius Antoniaster). In altero vocabulo est familiaris sermonis imitatio. Testatur autem Priscianus l. III, p. Ptsh. 617 verba deprompta esse ex oratione pro Vareno (cf. VI, 1, 49), inter cuius fragmenta referuntur p. Ern. 1040. Tractat hunc nostri locum Victor. Varr. XIV, 23.

Id) H. c. tanta sermonis demissio; *notabilius*, ut quod inter sublimia illa declamantibus vulgo quaesita magis etiam emineat.

Et in eodem) Credo accipiendum masculinum, i. e. in eodem homine obiurgando: *canis* enim mentio facta, etsi per se est infra dignitatem orationis, tamen h. l. maiorem invidiam facit ei, qui patrem alere nolit. Nam coniungenda haec duo, quod visum adhuc interpretibus, et ego censeo. *Ponem dore* pro alere, fovere, suscipere, et ipsum habet speciem quotidiani sermonis; cf. VI, 1, 46.

risus, nunc utique, quum haec exercitatio, procul a veritate seiuncta, laboret incredibili verborum fastidio, 24 ac sibi magnam partem sermonis absciderit. Quum sint autem verba *propria*, *ficta*, *translata:* propriis dignitatem dat antiquitas; namque et sanctiorem et magis admirabilem faciunt orationem, quibus non quilibet fuerit usurus: eoque ornamento acerrimi iudicii P. Virgi-25 lius unice est usus. *Olli* enim, et *quianam*, et *mis*, et *pone*, pellucent et aspergunt illam, quae etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Sed utendum modo, nec ex ultimis tenebris repetenda. *Satis* est vetus: quid necesse est, quaeso,

23. *Vtique*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *itaque* cum Goth.

24. *Fuerit*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. Reliqui *fuerat.*

25. *Mis*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *nus.* Ambr. 1, Flor. (a sec. manu) *mus.* — *Pone*) Turic. *poene.* Flor. *poëte*, a pr. manu. Guelf. *pene.* — *Pellucent*) Turic. Flor. Guelf. *et policent.* Goth. *pollicet* cum Voss. 2, *et policerent* Ambr. 1. *Pollucent* Camp. cum edd. ante Ald. Nostrum dicitur esse in Bodl. et Andr. — *Et aspergunt*) Turic. Flor. *adspergendum.* Vterque a sec. manu *adspargendum* et sic Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. cum Bodl. Andr. Obr. — *Gratissima*) Turic. *gavissima.* Guelf. Camp. *gravissima* cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius, audenter sane (nam vulgata antiquitus potest et ipsa sufficere videri); sed recte, ni fallor.

Vetustatis) Flor. (a pr. manu) *veritatis.*

Vetus — Oppido) Turic. Guelf. *v. quod n. e. q. d. o.* Camp. *v. quod n. e. d.*

23. *Nunc utique — laboret — fastidio*) Declamatoribus hisce fastidiosis etiam magis anceps, i. e. periculosum ampullis suis et sesquipedalibus interponere quotidianae locutionis tenuitatem. Neque enim iocos inserere audebant; cf. VI, 3, 14.

25. *Quianam et mis*) Cf. I, 7, 18. Prius utrum habeat Virgilius, disputant interpretes ad Aen. X, 6, et V, 13. Alterum, ut nunc est, nusquam invenitur in eiusdem operibus. Equidem non mirer, si alibi lectum vocabulum hoc Qu. ex memoriae lapsu tribuerit Virgilio. Forcellinus in Lexico uberius tractat hanc vocem quam Gesn. in Thesauro, qui ne sui quidem Qu. meminit. Est autem haec a pictura petita similitudo in primis elegans, et quae collata ad verbosam illam picturae et artis statuariae mentionem lib. XII, cap. 10, (item ad VIII, 5, 26) ostendat nobis nostrum scriptorem studiosum et fortasse peritum eiusmodi deliciarum. Valde genuina est descriptio vetustatis perficientis picturam apud Drydenum in Epistola ad Knellerum versibus 160 — 66.

Ex ultimis tenebris) Cf. VIII, 2, 12.

Satis — oppido) Haec ita post Burmannum in Epistola ad Capper.

dicere, *Oppido?* quo sunt usi paulülum tempore nostro superiores: vereor, ut iam nos ferat quisquam: certe *Antigerio*, cuius eadem significatio est, nemo, nisi ambitiosus, utetur. *Aerumnas* quid opus est? tanquam pa- 26 rum sit, si dicatur *labor*. Horridum, *reor*: tolerabile, *autumo*: tragicum, *prolem ducendam*: *universam eius*

quaeso o. Voss. 2, *v. quidem n. e. q. d. o.*, et sic, puto, Goth. in quo aliquid turbat Gesn. *V. quaeso q. n. e. quaeso d. o.* Ambr. 1, cum Iens. et edd. ante Ald. qui omittit alterum *quaeso* cum edd. ante Obr. quo acc. Burm. Roll. Nobiscum faciunt Flor. Vall. Gesn. et, qui *est* post *nec.* omittit, Obr. — *Quo sunt*) Turic. *qua s.*; a sec. manu *quae s.*, et sic Flor. (a prima quidem hic manu *quā*) Guelf.

Nos) Camp. *non* cum Basil. et posterioribus ante Gesn. Nostrum et Flor Ambr. 1, Turic. Guelf.

Certe Antigerio) Turic. Tarv. *c. antegerio.* Flor. *certe ante genio*; a sec. manu *certante genio.* Guelf. *certante gerio.* Camp. *certante ingenio.*

26. *Opus est*) Turic. inserit literam *q.*

Tanquam — Horridum) Turic. Flor. (hic a pr. manu *qui* pro *quod*) *t. parvus sit dicatur quod orridum*, ut et Guelf. quamquam eum *h. t. parvus sit si d. quod h.* cum Goth. Ex nostro nihil mutat Ambr. 1, praeter *labor* omissum. Hoc quidem a Basil. inseritur primo, sine ullo tamen auctore.

Ducendam) Turic. Flor. Ambros. 1, *dicendi.* Illorum uterque a sec. manu *dicendam*, et sic Guelf. Camp. cum edd. ante Basil. qui *dicendo*, mox nobiscum. — *Universam eius*) Flor. *universus e.* Ambr. 1, *versum ei.* Obr. pro

p. 81 interpretantur. Vetus est adverbium *satis*, positum pro *valde*, veluti a Tibullo II, 6, 53, ubi exempla cumulat Brukh. Quid igitur opus est usurpare *oppido*, eodem significatu? Hanc ego rationem, etsi in ea, quae nunc quidem potest erui, scriptura sola videtur, probare nequaquam possum. Nunquam *satis*, si peculiari quadam potestate designabat, sic simpliciter positurus erat Qu. nec debebat aliter velle intelligi, quam ut *satis* referretur ad *vetus*, quum modo vetuisset ex *ultimis tenebris* repetere vocabula; itaque de ipso *satis* eiusque usu nihil plane hic exspectandum. Burmannus quidem censet, si de τῷ *quaeso* egisset Qu. opus fuisse ut adderet aliud ab usu longe remotius verbum idem significans. Hoc et ipse sentio et excidisse puto illud ipsum, quum sit bonorum librorum haec scriptura: *S. e. v. quaeso: q. n. e. quaeso d.* Pro altero igitur illo *quaeso* inveniendum est, id quod me quidem fugit, antiquius aliquod verbum. Sic unum et hic erit verborum par, ut in reliquis. Quamquam ea, quae in toto hoc loco de vetustate nominum obiicitur, exigua et ipsa, sanitatis species longe abest ut nitatur librorum veterum auctoritate. Melius disputantur haec in not. crit. De *oppido* et *satis* prava omnia ex vulgatis citat et acquiescit Vulp. ad Catul. p. 171, nisi quod *non f.* pro *nos f.*

prosapiam, insulsum. Quid multa? totus prope mutatus est sermo. 27 Quaedam tamen adhuc vetera vetustate ipsa gratius nitent, quaedam etiam necessario interim sumuntur, *nuncupare*, et *fari*: multa alia etiam auden-

ducendam — insuls. haec habet: *sed eruam universam eius p. i.* qua quidem ve auctoritate vel sententia, prorsus ignoro. In omnibus hisce multae remanent sordes. Quis nobis ostendet, unde pendeat *aerumnas* accusativus? Nisi forte *dicere* subaudis. Sed hoc diremptum inde, quia insertum *utetur*. Et ubi est diligentia et nitor orationis Quintilianeae, quum post *usi* statim ingeritur *utetur*? In quo verbo et hoc indignum nostro dicendi artifice, quod cogimur *antigerio* struere cum *utetur* et accipere ablativum. Nam ad *nos* non quidem male intelligitur *dicentes* ex proximo *dicere*. Possit igitur succurrere loco, qui idoneum vocabulum substituerit τῷ *utetur*. Ii maxime alieni, qui ferunt *non*, quum praecedat *ut*, quod debebat esse *ne* in hac ratione. Sententia tota nonnisi trans nebulam renitur, adiuvantibus iis, quas recentiores tentarunt, interpolationibus. Rectene tot vocabula proscribat Qu., iam non attinet quaerere, estque lector ablegandus ad Vossium Institt. Oratt. IV, 1, 7, p. 16, et in primis ad Cic. de Orat. III, 38, ubi haec ipsa fere omnia defenduntur, cuius quomodo aut immemor esse, aut auctoritatem defugere potuerit noster, mirum sane videri debet. An forte quod Crassi tempore tolerabatur, Quintiliani exolevisse plane dicemus? Vide et I, 6, 40.

27. *Etiam nec.*) Turic. Flor. Camp. esse *n.* cum Goth. 2, Iens. et edd. ante Ald. exc. Tarv. — *Sumuntur, nuncupare*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. s. *enuncupare* cum Goth. 1, 2, Bodl. et edd. ante Ald. exc. Camp. qui nostrum, quod Leid. intulit, quum *emancipare* priores, Regio suadente. Ad *enunc.* rediit Obr. Hoc improbat recte Burm. testem adhibens Cic. l. modo c. et ostendens non potuisse desiderari haec verba in testamentis et in votis iis, quae voce non scripto fuerint concepta. Idem in altero verbo accedit Obr. contra libros scribenti *effari*, cuius sit usus in auguriis, ut pateat e Cic. ad Att. XIII, 42; Serv. ad Aen. III, 463; VI, 197. Addit Gesnerus Cic. de Legg. II, 8; vide et Lexica. Sed non debebat ferri, quod per ἀσύνδετον subiiciuntur ista verborum exempla. Suspicor natum *enuncupare* ex *et nuncupare*, quod male fuerit scriptum pro *ut n.* Mox in *fari* facile post *et* excidebat *ef.* — *Fari: multa*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. 1, 2, Voss. 2, aliique et editi. Reliqui inserunt *et*. — *Audentius*) Sic Badius in priore ed. e coniectura. Reliqui *audientibus*, cui fulciendo Ald. addidit *grata*, quod est in omnibus post eum, neque tamen in ullo vetere neque scripto neque excuso. — *Quam*) Turic. *qua* et sic Ald. eoque posteriores ante Obr.

27. *Sumuntur, nuncupare*) Cf. not. crit.

Etiam audientius,) Adverbium *audenter* satis frequens Tacito, et eiusdem originis nomina *audentior*, *audentia* usurpata nostro, Tacit. Plinio minori.

tius inseri possunt; sed ita demum, si non appareat affectatio: in quam mirifice Virgilius,

Corinthiorum amator iste verborum, 23.

Virgilius) Turic. huic nomini subiicit *et* (sed a sec. manu), et sic Camp. Goth. cum edd: ante Leid. (quae eius loco *est*) exc. Aldo.

28. *Corinthiorum*) Sic codd. mei omnes et Burmanni, qui debebat et Bodl. ponere et Vall. accedunt Florent. et Ambr. 1. Eldikius in Suspicionibus coniicit *Homericorum* pro *Corinthiorum* p. 45. Frustra ille. — *Amator*) Flor. *amor.* — *Verborum*, *Thucyd.*) Sic libri mei omnes ante Ald. qui cum reliquis edd. praeter Obr. interponit versum hunc: *Iste iste rhetor namque quatenus totus.* Hunc e quo cuiusque auctoritatis codice Virgiliano protraxerit Pithoeus, ne apud Burmannum quidem in Anthol. proditum invenio. — *Tau*) Goth. 2, *tam.* — *Min, al*) Turic. Flor. Guelf. Ambr. 1, Camp. cum Goth. 1, 2, Kapp. *enim et.* Nostrum ab Obr. inde obtinet. — *Spinae*) Ambr. 1, *spinet.* — *Illisit*) Diremptim *illi sit* Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesu.) Camp. cum Goth. 2. Quod et Alm. huius rationis testem profert Burm., recedit omnis eius scriptura, ab ipso quidem posita, a Turicensi. Sic enim: *Tau Gallicum et spinae illi sit* (cf. §. 22, 36). Posui hic equidem MSS. solorum scripturas, quo magis mihi caverem ab editorum levibus commentis.

28. *Corinthiorum — fratri*) Huius integri epigrammatis ut sententia facile percipitur, ipsumque acumen prorsus admirabile apparet, ita singularum partium rationem reddere nemo adhuc potuit. Coniicitur dictum in Caium Anuium (sive, ut vult Casaub. ad Suet. Aug. c. 86 Annaeum; ibi enim eiusdem mentio ab Augusto facta tanquam cacozeli) Cimbrum, qui, orationis reconditae, verbisque insolentioribus refertae studiosus, simul invidiam sustinebat interempti veneno fratris. Hoc ipsum testatur Cicero loco, quem mox designat noster, Philipp. XI, 6, ubi ingeniosus est lusus in *Germano*, nomine et nationis et consanguinitatis; cf. similem apud Vellei. II, 67, 4, ibique Ruhnk, (Sedulo disiungendus est *Annius* a *Tullio* Cimbro Caesaris interfectore, quem errorem ne summus quidem Hemsterhusius cavit ad Luciani Iud. vocal.). Hunc ipsum igitur, ut discimus Quintiliano indice, sale perfricuit Virgil. alias cliens Pollionis, Antoniani, qualis et Cimber fuit. Lepidissime autem colluvies illa et κυζτῶν verborum, in Cimbro rhet. notata, transfertur hic ad venenum, quod idem fratri bibendum dederat, nec facile acrius ἀπροσδόκητον potest concipi, quam quod dicitur fratri miscuisse *ista omnia — verba*. Vt hic positum est epigramma, levi et prope nulla varietate legitur in omnibus MSS., nec debet in tanta horum constantia ratio haberi numerosissimarum correctionum, quas certatim tentarunt VV. DD. velut Pithoeus, Ioseph. Scalig. Salmasius, Turnebus, Sam. Petitus, Toupius, nimium sibi licere rati in poëmatio deposito quasi et relicto. Ianuam quidem huic mutandi intemperantiae aperuit Auson. poëta, qui in lusu illo, quam inscripsit Grammaticomastiga, ea habet, quae ex hoc carmine desumpta esse, dubitare plane non possimus. Eius haec sunt verba: « Dic quid signifi-

Thucydides Britannus, Atticae febres,
Tau Gallicum, min, al, spinae male illisit.
Ita omnia ista verba miscuit fratri.

cant catalecta Maronis? in his AL Celtarum posuit, sequitur non lucidius TAV. Et quod Germano mistum male letiferum MIN ». Hinc illata sunt portenta illa MIN et AL, quorum quidem in manuscriptis nullum vestigium, nam TAV expressum in iisdem legitur. Quum autem hoc ipsum TAV vix sinat Ausonium disiungere a nostro epigrammate, maius tamen argumentum agnosco in illis: *Germano mistum letiferum.* Illud memoriae lapsu accidisse suspicor, quod Pius citat versum Ausonii hunc: *Scire velim catalecta legens, quid significet TAV.* Neque enim iterum factam ab Ausonio huius epigrammatis mentionem* reperio. Confecta igitur res est ante oculos habuisse Ausonium hoc ipsum, quod tractamus, carmen, unde oritur summa eius in constituenda scriptura auctoritas. Sed ea ipsa Auson. ratio non una premitur difficultate. *Al celticum* memorat, nos habemus *Tau gallicum*; subiectum priori *Al* dicit Ausonius *Tau*; nos ubi in prioribus ponamus *Al* locum reperimus nullum; *Min* quoque ultimam ut sedem occupet, nullis emendandi machinis contingit. At dicat aliquis, Auson. memoriter referentem, potuisse turbare ista; qua solutione, quamvis inviti, acquiescemus. *Corinthia* (nam aliquando ordienda est interpretatio, quae nunquam non erit inchoata) *verba* dicta ego censeo, cum Baptista Pio (vid. Lamp. Crit. Grut. P. I, p. 455) ad similitudinem aeris Corinth. quod in urbis incendio confluxisse, nota erat fabula; vid. Flor. II, 16 extr. (item cf. nostr. VIII, 2, 8). Neque hinc me abducit Huschkius in Analect. pag. 89 accipiens *Corinthiam* orationem, refertam soloecismis, quales commiserint Corinthiae mulieres, a Sophrone mimographo notatae. *Thucydides Britannus* rectissime illustratur a Gesnero, ut Cimber aut fuerit cum Caesare in Britannia, gente tum omnino barbara, aut de illa expeditione aliquid literis mandarit; eademque proinde forma *Thucydides Britannus* dictus sit, qua Trebatio suo ridiculam ICti Britannici, vel Samarobriviensis personam Cicero imponat fam. VII, 11. *Thucydidios* sic cum contemptu appellat Cic. Orat. cap. 9. Hic igitur voluit esse pressus, acer, *Thucydidis* instar; sed meram barbariem loquutus est. Similiter in alia ratione Sallustius ille personatus Cicer. dixit *Romulum Arpinatem* (IX, 3, 89), et ipse Tullius Pisonem *Epicurum ex hara productum*, ubi praeclaro nomini subiicitur appositum ignominiosum. *Febris*, frigidum nervisque carens dicendi genus designat, quod simul *Atticum* velit videri. Hoc, etsi per se satis apparet, tamen aliorum geminis locutionibus declarare parum datur, nisi quod apud Hesychium ἠπίαλοι dicuntur οἱ ψυχροί, et Phrynichus apud Athenaeum (p. 44 D.) Lamprum musicum increpat Μουσῶν σκελετός, ἀηδόνων ἠπίαλον, quem locum tractat Lessingius noster ille magnus (in vita Sophocl. pag. 44. sqq.). Pluralis tamen, quo numero hic effertur ista appellatio, nemini placeat, unde VV. DD. devenerunt ad eam rationem, ut scriberent *Atticae febris*, vel ἀττικὴ *febris*, quo-

Cimber hic fuit, a quo fratrem necatum hoc Ciceronis 29 dicto notatum est, *Germanum Cimber occidit.* Nec minus noto Sallustius epigrammate incessitur,

rum alterum, ingeniosnm sane, exemplo caret. *Tau gallicum* difficilius iam et impeditius, qnam ut certi quid statuamus. Et quidem quod litera crucis figuram habet, (cf. Lucianum in Ind. Vocal. extr. p. Bip. 70, ibique notas), suadet maledictum interpretari haec, quasi *furciferum* dicat. *Gollicum* qua vi adiiciatur, longe minus apparet, quam in Thucydide *Britanno.* Nam quod Pius ait *Gollos* ad similitudinem literae *tou* cruces furcasve fabricasse, probationem dicti desidero. Firmant autem se invicem geographica haec (ut appellare lubet) epitheta, *Corinthia*, *Britannus*, *Attice*, *Gollicum*, quo minus eorum aliquod convelli et ab intemperantiure Critica obroi patiaris. *Gallicum* interim et ipsum ad barbariem exprobrandam traxerim; cuius significatio talis aptissima erat in homine Caesariano, qui, ut supra est dictum, potuit Gallias adiisse, et qui nomine ipso *Cimbri* aliquid Gallicani indicabat; (cf. nos ad VI, 3, 38). Quod tamen ad *tau* attinet, crucis simititudinem omittemus, si cum Scaligero eius rationem accomodarimus ad illa *min* et *al*, quae corrupta putabat is ex *minio* et *allin.* Ingeniose quidem, sed auctoritate subnixus nulla, declamationem aliquam fingit summus literator, ubi qui *allium* debuerit miscere, *minium*, venenum ipsum, quoniam ex plumbo fit, intriverit, itemque alteram, in qua Themistocles proponatur, sanguine taurino ebibendo vitam finiens. (cf. Plut. in Themist. extr.) In his igitur Scholasticis Cimbrum mutila et ad morem Enniauorum *gau* et *cae* contrita vocabula affectasse sumit, quae quum et ipsa respiciant veneficium, aptissima fuerint ad impetendum fratricidam. Remanent *spinae* (quas Scalig. tollit sane versum effingens huncce: *Tau Gallicum min ipsum* (pro Graeco ἶψον et *ol ei illisit*) probabili interpretationi repugnantes omni. Si quis dativum singularis accipiat et *spinam* dorsi, cui illiserit haecce C. Annius, quis, quaeso, unquam per illam partem aditum quaesivit veneno, nisi forte clystere perlui voluit frater Annii? Si inest maledictum huic quoque voci, plurali numero positae, quo tricae et asperitas orationis imputentur, novum hunc et repente oblatum usum loquendi agnoscere cogimur. Hanc quidem rationem alteri tamen praeferam et structuram iniri velim eam, qua soli ponantur nominativi, singula convicia continentes ii, quibus describatur ille rhetor nequam; deinde huic homini, ita notato, inclametur: *male illi sit*, *ita* (i. e. quia) — *miscuit.* Quamquam enim displicet is Scazontis rhythmus, quo non monosyllabum modo ponitur in fine (*sit*), nam hoc frequens quidem in voce *est*, sed penultima etiam fit ea syllaba, quae accentu careat (*illi*), cuius ego nullum exemplum recordor in hoc metro; tamen sententiae acumen praevalet, ut hunc naevum vel ignorasse, vel non curasse poetam existimem. In extremo Virgilii versu melius fortasse legeris *iste* pro *ista.*

Et verba antiqui multum furate Catonis,
Crispe, Iugurthinae conditor historiae.

30 Odiosa cura; nam et cuilibet facilis, et hoc pessima, quod rei studiosus non verba rebus aptabit, sed res extrinsecus arcesset, quibus haec verba conveniant. Fingere, ut primo libro dixi, Graecis magis concessum est, qui sonis etiam quibusdam et affectibus non dubitaverunt nomina aptare, non alia libertate, quam qua 31 illi primi homines rebus appellationes dederunt. Nostri autem, in iungendo aut in derivando paulum aliquid ausi, vix in hoc satis recipiuntur. Nam memini iuvenis admodum inter Pomponium ac Senecam etiam praefa-

30. *Et cuil.*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. cum Goth. Voss. 2, Alm. Bip. Reliqui *est c.* Probavit tamen Gesnerus.

Pessima) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Guelf. Camp. *pessimum* cum Voss. 2, et edd. ante Ald.

Arcesset) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque), ad cuius exemplum e coniectura scripsi *aptabit.* Reliqui *aptavit, arcessit.* — *Qua*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt *qua* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Inseruit Regius.

31. *Aut in deriv.*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Iens. (tac. Gesn.), et edd. ante Basil. Reliqui omittunt *in*; cf. VI, 3, 32.

Ac Senecam) Sic Turic. Flor. Reliqui *et S.*

29. *Et verba*) Hic quidem Francius probandus videtur *O* reponens pro *Et.* Nisi forte ex medio epigrammate partem excerpsit Fab. « In disticho *multum* adverbium significat *abunde*, *copiose* ». Bad.

30. *Odiosa*) Cf. I, 6, 19. *Rei.* Verissime Gesn. coniicit *eius.*

Primo libro) I, 5, 70 sqq.

Non alia — quam qua) Cf. V, 12, 17.

31. *In derivando*) Sic usurpatum *derivandi* verbum habes et I, 6, 38, aliter quidem III, 7, 25. Suspicor autem proxima sic a Quint. scripta: *Nostri aut iungendo aut derivando.*

Memini iuvenis) Haeret Rollinus in locutione paulo audaciore pro eo quod erat dicendum: *memini me iuvene*, nec sufficiunt molliendae huic rationi exempla a Burm. posita, *audiebam puer*, vel *iuvenis audivi.* Sed verissime monet Buttm. in ipso praeteriti usu (*memini*) cui plerumque adiungitur infinitivi praesens, inesse aliquod semen huius structurae. *Memini* enim esse fere: *mente concepi.* Et adest usus similis Platonis Charm. p. 156 a: μέμνημαι — παῖς ὢν Κριτίᾳ τῷδε ξυνόντα σε, ubi vid. Heindorf. p. 64. Ipsum suum Ciceronem imitatus videri potest noster, cuius locum monstravit mihi meus Heindorfius de Senect. c. 9: *Metellum — memini puer — bonis esse viribus.*

Pomponium) Hic procul dubio est L. Pomponius Secundus vir ci-

tionibus esse tractatum, an *gradus eliminat*, in Tragoedia, dici oportuisset. At veteres ne *exspectorat* quidem timuerunt. Et sane eiusdem notae est, *exanimat*. 32 At in tractu et declinatione talia sunt, qualia apud Ci-

Eliminat, in Trag.) Toric. Flor. Guelf. *eliminatum tr.* A Gryphio demum inde post *elim.* inserunt *apud Accium*. Codd. haec omittunt, velut Goth. Voss. 2, Bodl. Alm.

Notae) Toric. Flor. Guelf. Iens. (tac. Gesn.) *nocte*.

Exanimat) Turic. Flor. Guelf. *examinata*. Bodl. *exanimata*. Camp. *examinat* cum edd. ante Gryph. exc. Tarv.

32. *Tractu*) Guelf. Camp. *tractatu* cum Vall. Ald. *Tracta* Iens. Loc. Rusc. — *A verbis*) Turic. Flor. Guelf. omittunt *a*. — *Sullaturit, et ab Asinio*) Turic. Flor. (nisi quod hic *senio*) Guelf. *sullatur ita sinio*. Camp. *syllabatum ita ab Asinio*. Goth. Voss. 2, *syllatum ita Asinio*. Iens. *sullatum et Asinio* cum edd. ante Ald. exc. Tarv. qui *sullatum ita ab Asinio*. Mox Ald. *subuculatum ita ab Asinio*, quod repetierunt aliquot editi. Miror hisce coniecturarum sordibus quidquam tributum a Burm. et Gesnero. Receptam nostram ipsam esse in vett. apparet, quae ut melius procedat, malim legi: *ut Ciceroni Sullaturit, Asinio*.

vilis et poëta tragicus, quare Plinius H. N. VII, 19 appellat eum poëtam Consularem. Quando autem consulatum gesserit, difficilius dictu. Nam quod Tac. Annal. II, 41, huoc accipiunt, error est, quum a Dione et in Fastis referatur L. Pomponius Flac. Qui autem Dioni est Consul A. V. C. 794, lib. LIX extr. (identidem Caligulae pedes exosculans) potuit esse nostri frater Quintus, qualem exhibet Almel. in fastis, quo quidem auctore nescio. Poëtam tragicum celebrem testantur noster X, 1, 98; Plin. Epist. VII, 17; Tac. Annal. XII, 28; Dial. de Orr. cap. 13. Quibus hoc *praefationibus* quaesitum fuerit, scriptis et in fronte cuiusdam tragoediae positis an in sermone communi habitis (velut est II, 21, 20), non ego dixerim; *etiam* tamen addi videtur, ne quis credat hoc, quod iuvenis Qu. audierit, familiari modo sermone agitatum. Senecam hic rhetorem, quocum disputaverit Pomponius minus agnoscendum censeo, quam tragoediarum scriptorem, nisi forte idem est. *Grammaticum* autem quis veterum appellarit Pompon., adhuc quaero, et gratis sumptum ob interpretibus credo.

Gradus eliminat). Ipsum hoc *eliminandi* verbum ex *Pomponio* profert Nonius Marcellus cap. 1, §. 179. Sed est ille haud dubie L. Pomponius Bononiensis, Atellanarum scriptor, circa Mariana tempora nobilis, cuius ex plurimis fabulis fragmenta ponit Nonius. De verbo ipso, quo inter priscos non unus delectatur, ut et protinus subiectis, videnda Lexica. *Gradus* hic esse *gressus* facile sumitur.

32. *At in tractu*) Praestare censeo si scribatur *Et*, quamvis geminato eiusdem coniunctionis usu. *Tractum* monente Gesnero *tractationem* dicit Cic. Partit. cap. 5.

ceronem *beatitas* et *beatitudo*: quae dura quidem sentit esse, verumtamen usu putat posse molliri. Nec a verbis modo, sed a nominibus quoque, derivata sunt quaedam, ut a Cicerone *Sullaturit*, et ab Asinio *Fimbriatum*
33 et *Figulatum*. Multa ex Graeco formata nova, ac plurima a Sergio Flavio, quorum dura quaedam admodum videntur, ut *ens*, et *essentia*: quae cur tantopere asper-

Fimbriatum et Figulatum) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Bodl. Andr. Vall. (a sec. manu) Bad. sec. Basil. *Fimbriatum fibulatum* Guelf. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoër. nisi quod inserunt *et*, Iens. autem *fibulatum*. Reliqui *Fimbriaturit et Figulaturit*.

33. *Flavio, quorum d.*) Turic. Flor. *fravio q. d.*; sed a sec. ille manu *fravio quoque d.* Guelf. *fravio dura quoque.* Camp. *Fl, quoque d.* Iens. *Flavioque d.* cum edd. ante Basil. nisi quod Tarv. Ald. Bad. inserunt *quorum*.

Quaedam admodum) Turic. Flor. Guelf. Camp. *quemadmodum* cum edd. ante Ald. — *Vt ens*) Turic. Flor. (sed hic *que* enclitice) *ut quae e*; a sec. manu *utraque e.*, et sic Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. nisi quod Tarv. *ut enim.* Goth. *utquens.* Voss. 2, *ut quem et.* Vall. *utique ens.*

Essentia) Turic. a sec. manu *entia*, et sic edd. ante Ald. exc. Camp. Tarv. Totus hic sensus nec ad MSS. accommodate, nec latine satis elatus videtur, Illud *quae* ante *cur*, per quod inducitur sententia proximae repugnans, valde displicet. Quod est in Vall. *utique*, expunto eodem, de quo dixi, *quae*, fortasse molliorem reddat structuram; modo docueris *utiqua* sic usurpari, ut

Dura qu. sentit esse) Cf. I, 5, 72.

Sulluturit) Cf. VIII, 6, 32. Cic. locus est ad Attic. IX, 10.

Fimbriatum et Figulatum) Posterius plane censeo usurpatum ab Asinio Pollione in causa Vrbiniana (VII, 2, 26), ubi dixerit *Sosipatrum* illum servum repente nobis esse *Figulatum*, i. e. Clusinium Figulum factum. *Fimbriatum* quem, quave occasione, appellarit, nullam coniiciendi ansam video. Notissimus est C. Flavius Fimbria, Cinnae satelles, de quo ab auctoribus prodita exhibet Freinshemius in Liviani operis lib. LXXXII et sqq. In utroque autem vocabulo accusativus casus quare sit positus, minus apparet, quum tamen neutrum genus accipere etiam sit alienius. An forte accipiemus impersonale verbum tempore praeterito, ut aliquid fuerit a quibusdam *Fimbriatum* et *Figulatum*?

33. *A Sergio Flavio*) Proba excussis omnibus qui ad auctorem harum vocum, *ens et essentia*, spectant locis, iam persuasum habeo, in nostro quoque legendum esse: *Vergi-nio Flavo*; cf. VII, 4, 40 not. crit. Facilis erat lapsus, ut librarii a *Verginio* per compendia scripto devenirent ad *Sergio*. *Ac*, quod est ante *plurima*, epexegeticum est, pro *et quidem*; conf. Drakenb. ad Liv. XXXVIII, 39, 5.

Quaedam admodum) Vid. not. crit. De re ipsa cf. II, 14, 2.

nemur, nihil video, nisi quod iniqui iudices adversus nos sumus, ideoque paupertate sermonis laboramus. Quaedam tamen perdurant. Nam et, quae vetera nunc 34 sunt, fuerunt olim nova, et quaedam in usu perquam recentia, ut Messala primus *reatum*, *munerarium* Augustus primus, dixerunt. *Piraticam* quoque, ut *musicam fabricam*, dici adhuc dubitabant mei praeceptores. *Favorem*, et *urbanum*, Cicero nova credit. Nam

praeter asseverationem insit aliqua oppositio, valens *tamen*. Tum colo incidemus post *videntur*.

Iudices) Flor. (a pr. manu) *viderit*.

34. *Recentia*) Goelf. Camp. *recenti* cum Goth. Voss. 2. Ex Alm. affertor *recenti aut*, origo erroris. — *Munerarium*) Turic. Flor. *numeralium* cum Alm. *Numerabilium* Guelf. *Numerarium* Iens. (tac. Gesn.) cum edd. posterioribus ante Ald. — *Dixerunt. Piraticam*) Inserunt Turic. Flor. Guelf. Camp. *reatum nemo ante Messalam*, *munerarium* (suam quisque scripturam) *nemo ante Augustum dixerat* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. quae, tanquam glossam, iam Regius proscripsit et margini assignavit. Gesnerus nostra *ut Mess. — dixerunt* aliena potius censet. Legitur quidem pro *dixerunt* in Flor. (a pr. mano) *dixit*; in Camp. *dixerit*; in Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, pro *prim. dix.* haec *primo dixit*, unde facilius efficias marginalem glossam *ut Mess. — dixerit*. Sed bonorum librorum ratio plane digna est Quintiliano *reatum*, *munerarium* per chiasmum, *dixerunt* plurali numero post *Augustus primus*, ut nulla hic de ipsius manu sit dubitatio. Parenthesis illa excolitur sane et nitescit Campani (sed solius) transpositione: *tamen nemo ante Messalam reatum*, *munerarium nemo ante Augustum dixerat*. Verum hoc non sufficit ad perferendam eam. — *Music. fabricam*) Copula *et* a Iensio demum inseritur et posterioribus, scripto quidem nullo.

34. *Nam et, quae vetera nunc*) Cf. VIII, 2, 4, 5.

Piraticam) Succurrit hoc a Quintiliano, diligente Ciceronis lectore, proditum *χρίσει* Marclandi et Wolfii, qui stilo censorio confodiunt eam orationem, Ciceronis vulgo habitam, in qua legitur haec ipsa vox: *Post reditum in Sen.* c. 5. Trogus Pompeius in Augusti tempora cadens quod usus fuerit vocabulo (Instit. VIII, 3) non est cur miremur. Noster et ipse securus usurpavit III, 8, 44.

Cicero — credit) Malim *credidit*. « Alterius [*urbani*] exemplum affert ex epistola ad Brutum, quae non exstat (cf. §. 6) alterius (*favoris*) ex epistola 8 ad Appium Pulchrum, quae habetur lib. III ad Famil. Addo ego Quintiliano ex Cicerone pro Sextio num. 115 locum insignem, unde constet quoque *favorem* tum vocabulum novum fuisse: *Qui rumore et, ut ipsi loquuntur, favore populi tenetur et ducitur.* Alias illa voce usus tantummodo semel Cic. Orat. pro Roscio Com. 29: *Quam enim rem — et quem favorem secum in scenam detulit P. —*

et in epistola ad Brutum, *Eum*, inquit, *amorem*, *et eum* (*ut hoc verbo utar*) *favorem in consilium advocabo.*
35 Et ad Appium Pulchrum, *Te hominem*, *non solum sapientem*, *verum etiam* (*ut nunc loquimur*) *urbanum.* Idem putat a Terentio primum dictum esse *obsequium.* Caecilius a Sisenna, *Albenti caelo. Cervicem* videtur Hortensius primus dixisse; nam veteres pluraliter appellant. Audendum itaque. Neque enim accedo Celso,
36 qui ab oratore verba fingi vetat. Nam, quum sint eorum alia (ut dicit Cicero) *nativa*, id est, *quae signifi-*

35. *Loquimur*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Basil. Obr. et libris Ciceronianis. Reliqui *loquuntur.* — *Putat a Terentio*) Turic. *putant erentio*; a sec. manu *putant a Terentio*, et sic Camp. cum edd. ante Bad. Mox Camp. *primo* fortasse melius. Flor. *putant Terentio*; sec. manus inserit *et.* — *Caecilius*) Turic. *cincilius.* Mire, neque enim *Quintilius* congruat.

A Sisenna) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. Voss. 2, Goth. Reliqui *ad Sisennam.* Nostrum probavit iam Schneiderus in Epistola ad Langerum p. 41.

Appellant) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Camp. Tarv. Reliqui *appellabant.*

36. *Alia ut dicit Cic. nat.*) Turic. Flor. *alii audicit Cicerona n.* (*na* quidem a Flor. abest); a sec. manu pro *audicit* iidem *avidi.* Obr. *a. iudicio Ciceronis n.* male.

Significata sunt — facta sunt: ut iam) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt *sunt — facta* cum Goth. Alm. Voss. 2. Nostra inserit primus Iens.; unde, velim discere, nam *primo* non est apud Ciceronem. — *Alia, quam quae*) Turic. Guelf. Camp. *aliqua quod* cum Goth. Voss. 2 (Alm. *aliq. quam quae*; cf. §. 28, 41). Mox Iens. *aliqua quae* (et sic Flor. qui a pr. manu *aliqua quam*) cum edd. ante Gryph. nisi quod quaedam *aliquam.*

nurgus.» Vavassor de vi et usu quorund. verbb. citante Burmanno, qui recte monet, postremo loco proprie dictum, quoniam vox scenae fuerit.

35. *A Terentio*) Vid. Laelium Cic. c. 24. De vocabulo ipso consule Lexica.

Caecilius a Sisenna) Observavit hoc procul dubio Caecilius rhetor (cf. III, 1, 16) in historiarum scriptora Sisenna (I, 5, 13). Mox ab ipso Caesare hoc usurpatum docent Lexica, quae et sequente exemplo consulenda. Forcellinus *albescente caelo* designat in Pandectis XXVIII, 2, 25, ut appareat etiam communis esse factum sermonis, unde exierunt Italorum *alba* et Gallorum *aube.* *Albente* autem vel contra libros scribendum.

Hortensius primus) Cf. Varron. de L. L. p. Bip. 107, 180.

36. *Dicit Cicero*) Partitt. c. 5;

cata sunt primo sensu: alia *reperta*, quae ex his facta sunt: ut iam nobis ponere alia, quam quae illi rudes homines primique fecerunt, fas non sit; at *derivare*, *flectere*, *coniungere*, quod natis postea concessum est, quando desiit licere? Et, si quid periculosius finxisse 37 vibebimur, quibusdam remediis praemuniendum est, *Vt ita dicam; Si licet dicere; Quodam modo; Permittite mihi sic uti.* Quod idem etiam in iis, quae licentius translata erunt, proderit, quae non tuto dici possunt. In quo non falli iudicium nostrum, sollicitudine ipsa manifestum erit. Qua de re Graecum illud elegantissimum est, quo praecipitur, *προεπιπλήσσειν τῇ ὑπερβολῇ.* *Translata* pro- 38

37. *Quod idem*) Turic. Camp. *quidem*. Guelf. *quidam*. Goth. (tac. Gesn.) *quaedam* cum Voss. 2. — *Quae non — possunt*) Turic. Flor. Guelf. *q. n. t. d. potest.* Fateor hanc appendiculam valde mihi sordere. Quapropter adiuvante isto *potest* et ex *quae non* effecto *quoniam* sic iungam sequenti sententiae, quae et ipsa seorsim posita displicet: *quoniam tuto dici potest, in quo — manifestum erit.* Etiam modo pro *proderit* Guelf. Camp. *proderunt* cum Goth. prava pluralis continuatione. — *Graec. illud*) Sic (modo recte inspexerim) Ambr. 1, *G. erit* Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Reliqui *G. erit illud*. — *Eleg. est, quo*) Sic Turic. (a pr. manu) Ambr. 1. *Eleg. esse q.* Flor. Reliqui omittunt *est*. — *Praecipitur*, *προεπ.*) Sic Turic. (a pr. manu) Florent. cum Goth. Bip. Reliqui inserunt *ita*, quaedam *illa*. A sec. Turic. manu π graeci verbi mutatur in illud ipsum *ita*.

primo sensu significantur (sic enim intellectum existimo a Fabio, sive de suo addidit *primo*, sive apud ipsum Ciceronem legit, ut esset pronomen pertinens ad *sensum*, non adverbium ad *significata*, qualis est Gesneri interpretatio) ea, quae accipiunt illud nomen, quod primus quo praecipiuntur sensus suadet. *Quae indicata et suppeditata sunt per sensum sc. rerum, de quibus proprie dicuntur, facta ex sensu.* Ernestus ad loc. Cic.

Vt iam) Haec duo iunctim esse pro *quamvis* erudite observat post alios Burmannus; cf. Drakenb. ad Liv. XXXVIII, 46, 3.

37. *Periculosius*) Cf. VIII, 2, 20

Licentius translata) Ablegant ad Cic. de Or. III, 41; Longin. XXXII, 3, ibique Tollium p. 173.

Quae non — possunt) Vid. not. crit.

Προεπιπλήσσειν) Vid. Aristot. Rhet. III, 7, 9; quem locum ita legendum censeo: Ακος δ' ἐπὶ πάσῃ ὑπερβολῇ τὸ θρυλλούμενον (hoc apparet quare *Graecum* modo appellarit noster, nullo subiecto auctore) δεῖν αὐτὸν αὐτῷ προεπιπλήττειν (ap. Buhlium ipsum adhuc vitiose legitur προσεπιπλ.). Praepositionem recte in Qu. tuentur vetustissimi quique MSS. quorum Florentinus satis emendate profert Graeca haec. Illud ma-

bari, nisi in contextu sermonis, non possunt. Itaque de singulis verbis satis dictum, quae, ut alio loco ostendi, per se nullam virtutem habent. Sed ne inornata sunt quidem, nisi quum sunt infra rei, de qua loquendum est, dignitatem: excepto, si obscena nudis nominibus enuntientur. 39 Quod viderint, qui non putant esse vitanda, quia nec sit vox ulla natura turpis, et, si qua est rei deformitas, alia quoque appellatione quacumque ad intellectum eundem nihilhominus perveniat. Ego Romani pudoris more contentus, ut iam respondi talibus, 40 verecundiam silentio vindicabo. Iam hinc igitur ad rationem sermonis coniuncti transeamus. Cuius ornatus in haec duo prima dividitur, quam concipiamus

38. *Loco*) Turic. (a pr. mann) Flor. omittit cum Alm.

Inornata sunt) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. inserunt *quae* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Abesse a quibusdam exemplaribus testatur Regius. Turic. Flor. Guelf. Camp. etiam *inordinata* cum Alm.

40. *Rat. serm. conj.*) Sic Toric. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. (tac. Gesn.). *C. ad r. s.* Iens. cum edd. ante Bad. Reliqui *c. s. r.* — *Liqueat*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *liceat* cum Goth.; cf. V, 10, 14.

gis anceps, an debuerit σσ scribi pro ττ. Cf. Vaterus V. C. ad loc. Arist. p. 156.

38. *Alio loco*) I, 5, 3.

Sed ne inornata) Vt virtutem singulis verbis non concesserat, ita vicissim deforme quidquam iis inesse negat, ut *ne — quidem* valeat *etiam*, nihil amplius. Vitiositatis enim significatus est *inornato*; cf. §. 15, 58.

39. *Quia nec sit — et perveniat*) Est haec ratio Stoïcorum aliorumque philosophorum, quibus omnino iniquiorem cognovimus nostrum, sive eos insectando demeretur Domitianum suum (cf. I, Pro. 15), sive, id quod magis consentaneum, indignatur Graeculorum sui temporis impudentem et stultam loquentiam. Inde est etiam quod mox *Romanum* appellat *pudorem*, sequè *talibus* (hominibus, masculinum enim accipiendum) *respondisse* i. e. in ordinem eos redigisse, testatur. *Nec* autem atque *et* se invicem respiciont. Decretum illud *vox nulla turpis natura*, est Brysonis ap. Aristot. Rhet. III, 2, 13. *Perveniatur* ut legamus non est necesse. Intelligitur bene *vox* ipsa.

Romani pudoris) « *Romanum* podorem » bene illustrat Petrus Paullus Iustos in Specimine Observv. Criticarum (Viennae 1765, 4), p. 63 initio carminom Priapeorum, ubi est *Latium supercilium*, quod ponere iubetur lecturus illos lusus.

40. *In haec duo prima*) Recte Capperonnerius confert §. 61, *primi sunt gradus*.

elocutionem, quo modo efferamus. Nam primum est, ut liqueat, augere quid velimus, an minuere; concitate dicere, an moderate; laete, an severe; abundanter, an presse; aspere, an leniter; magnifice, an subtiliter; graviter, an urbane. Tum, quo translationis genere, 41 quibus figuris, qualibus sententiis, quomodo, qua postremo collocatione id, quod intendimus, efficere possimus. Ceterum dicturus, quibus ornetur oratio, prius ea, quae sunt huic contraria laudi, attingam: nam *prima virtus est, vitio carere.* Igitur ante omnia ne spe- 42 remus ornatam orationem fore, quae probabilis non erit: *Probabile* autem Cicero id genus dicit, quod non plus minusve est, quam decet. Non, quia comi expolirique non debeat (nam et haec ornatus pars est): sed, quia vitium est ubique, quod nimium est. Itaque vult esse 43 *auctoritatem in verbis, sententias vel graves, vel aptas opinionibus hominum ac moribus.* His enim salvis licet assumere ea, quibus illustrem fieri orationem putat,

41. *Possimus*) Turic. *possunt;* a sec. manu *possint*, et sic Guelf. Camp. Flor. (a pr. manu) *possit*, quod ex Alm. affertur (cf. 36, 81).

42. *Non — decet*) Turic. *n. minus est dicunt;* a sec. manu *n. p. m. v. e. q. dicit* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. Flor. *non minus est dicturus;* a sec. manu *non plus minusve quam dicitur.* Reposuit nostrum Regius. Ald. *dicet* per sphalma, suspicor.

43. *Vult*) Turic. Flor. *vobis.* Ille a sec. manu *in vobis.* Guelf. Camp. *in nobis* cum edd. ante Ald. Sed Badius pr. *vult* reposito, tamen retinet *in nobis*, male.

Auctoritatem in verbis) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *et pondus* ex Cicerone. — *Delecta*) Turic. Flor. *delectat* cum Goth. Voss. 2. Reliqui ante Gesn. *delectant;* verissima ab ipso emendatio ex Cicerone reposita. — *Superlata*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *supralata* cum Goth. et edd. ante Gryph.

41. *Prima virtus — carere*) Fortasse adumbravit Horatianum versum Epistt. I, 1, 41.

42. *Cicero — dicit*) Partitt. c. 6. *Ubique*) Convenientius videtur *utique*, quamquam Almelov. citat Senecam de tranq. vitae c. 9: *vitiosum est ubique quod nimium est.* Sed ibi luxus librorum coëmendorum opponitur alteri supellectilis pretiosae; cf. III, 8, 6.

delecta, *translata*, *superlata*, *ad nomen adiuncta*, *duplicia*, *et idem significantia*, *ab ipsa actione atque ab* 44 *imitatione rerum non abhorrentia.* Sed, quoniam vitia prius demonstrare aggressi sumus, vel hoc vitium sit, quod κακέμφατον vocatur: *sive* mala consuetudine in obscenum intellectum sermo detortus est, ut *ductare exercitus*, et *patrare bellum*, apud Sallustium dicta sancte et antique, ridentibus, si diis placet; quam culpam non 45 scribentium quidem iudico, sed legentium; tamen vitanda, quatenus verba honesta moribus perdidimus, et vincentibus etiam vitiis cedendum est: *sive* iunctura de-

Duplicia) Gryph. et posteriores aute Obr. *duplicata.*

Ab ipsa actione) Haec omittuut Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. *Ab* ante *imit.* omittunt Turic. Flor. (hic *imitationem*) Guelf. Alm.

44. *Demonstrare — κακέμφατον*) Haec absunt a Turic. Guelf. Camp. ut et Alm. In Flor. item desiderautur, sed iu margine suut ascripta manu recentiore. Si quid vidi, iu Ambr. 1 haec ipsa leguutur. — Κακέμφατον) Haec scriptura ex vetustissimorum per totum Qu. hisce: *cacenfaton*, *cacenphaton*, *cacephaton*, κακέφατον recte eruitur, quare eam praeferendam duxi alteri κακόφατον, quod uusquam apparet iu MSS. Primam illam rationem duplicem latt. litt. (etsi nec semper) habeut Turic. Flor. Ambr. 1. Est ubi κακόν τι ἐμφαίνεται. — *Vocatur*) Turic. Guelf. *vocantur.* Camp. *notantur.* — *Ridentibus, si*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. aute Ald. qui, praeeuute Regio *ridentur a nobis, si*, obtemperantibus reliqnis.

45. *Vincentibus*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui *evincentibus.* — *Notis — hominibus*) Omittunt haec Turic. Guelf. Sola *nisi hoc* Camp. cum Goth. Voss. 2.

43. *Duplicia, et idem significantia*) Displicet hoc uuo loco posita copula et, quae apud ipsum quidem Ciceronem singulis vocabulis inseritur. An hoc corruptum ex Cicerouiano *duplicata?* uam sic apud ipsum pro *duplicia.*

44. *Apud Sallustium*) Catil. 13; Iugurth. XVII, 34, 66 (Telleri). De horum verborum significatu exponere nou attinet, quum ea causa iam pridem acta sit et iu Lexica relata.

Vt — ridentibus) Structuram sic expedio: *in obscenum intellectum sermo detortus est velut iis qui rident* (*si diis placet*, uam indignatur Sallustium ab istis homuncionibus rideri) *locutiones ab ipso sancte et antique usurpatas.*

45. *Vitanda*) Haec quum sit coustans librorum omnium scriptura, nec a quoquam sollicitata, sensum turbat tamen. Neque enim, in quo acquievisse videutur lectores, licet participium referre ad exempla illa *ductandi*, *patrandi* (neutro genere,

formiter sonat, ut, si *cum hominibus notis loqui* nos dicimus, nisi hoc ipsum *hominibus* medium sit, in praefanda videmur incidere; quia ultima prioris sillabae litera, quae exprimi, nisi labris coëuntibus, non potest, aut intersistere nos indecentissime cogit, aut continuata cum insequente, in naturam eius corrumpitur. Aliae 46 coniunctiones aliquid simile faciunt, quas persequi longum est, in eo vitio, quod vitandum dicimus, commorantes. Sed *divisio* quoque affert eandem iniuriam pudori, ut, si *intercapedinis* nominativo casu quis utatur. Nec scripto modo id accidit, sed etiam sensu plerique 47

Praefanda) Sic et Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. Ohr. Gesn. Bip. Reliqui *praefata*, quod non debebat tueri Burmannus, nec accipere pro *ante dictis*.

Prior. syllab. lit.) Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) *p. syllabae literam* cum Voss. 2. *P. ultimae syllabae literaeque e. n. l. coëntibus* (a sec. manu *coëuntibus*) Flor.

Cogit, aut continuata) Turic. Flor. ut *non cogita*; ille a sec. manu ut *nont cogitata*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Mox Iens. *cogit au non cogitata* cum edd. ante Ald. qui Regianam emendationam dedit.

Naturam) Turic. Flor. Guelf. Camp. *natura* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad.

46. *Aliae*) Turic. Guelf. Camp. *aliquae* cum Goth. Voss. 2, Bodl. Andr. *Aliaeque* Flor. Iens. cum edd. ante Stoër. Malim *aliae quoque*, si, quod unum facere Gothanum video, mox post *divisio* abiiciatur *quoque*.

Dicimus) Turic. Flor. Guelf. Camp. *scimus* cum Goth. Voss. 2.

numero plurali). Nisi velis subaudire *est* referens ad *culpam* (quod durum sane), reponemus *vitandam*. Mox pro *etiam vitiis* malim *iam v.*

Cum hominibus notis) Hoc quid sit etiam Cicero aperit in Oratore c. 45; cf. nostr. IX, 4, 33.

In praefanda) « Quibus *honor praefandus* sit, ut Plin. H. N. VII, 51; V, 52; inter *signa letalia* refertur *praefandi humoris e corpore effluvium*. » Gesnerus.

Continuata — corrumpitur) Hoc est oratione nitorem dare vilibus et minutis. Simile quid I, 7, 11.

46. *Coniunctiones*) Cave hic grammaticum accipias vocabulum; sunt rationes coniungendi verba. Eius generis autem velut Dorica castra, de quibus vide Servium ad Georg. II, 13; Aeneid. II, 27.

Divisio quoque) In hoc ipso vocabulo an eiusmodi quid designare voluerit noster, merito quaeritur; quoniam *visio* sane est verbum turpiculum, et Cicero ad Paetum Famil. IX, 22 haec habet: *Quid enim? non honestum verbum est divisio? At inest obscenum, cui respondet intercapedo.* Voluisse igitur hoc Quintilianum cen-

obscene intelligere, nisi caveris, cupiunt (ut apud Ovidium, *Quaeque latent meliora putat*) et ex verbis, quae longissime ab obscenitate absunt, occasionem turpitudinis rapere. Siquidem Celsus κακέμφατον apud Virgilium putat,

Incipiunt agitata tumescere.

48 quod si recipias, nihil loqui tutum est. Deformitati proximum est *humilitatis vitium*, ταπείνωσιν vocant, qua

47. *Putat*) Turic. *putant.* Iens. (tac. Gesn.) *puta* cum edd. ante Ald. Regius corrigi volebat *puto.* — *Et ex*) Sic Ambr. 1, et sec. quoque Florent. manus. Reliqui mei (de Goth. Iens. tac. Gesn.) ante Bad. omittunt copulam. Mox omnes e Regii coniectura *ac ex*; cf. V, 2, 3. Sic et §. 74; *ac* pro *atque* Goth. deterior codex (tac. Gesn.).

sco cum Gesnero contra Christium in Noctibus Acadd. p. 112 seqq. Sed quamvis latenter exstalit, quod non nisi gnaris iam antea patere cupiebat.

47. *Vt apud Ovidium — putat*) Metamorph. I, 502. Est tamen ibi, *Si qua latent.* Qui hoc Ovidianum exempli causa positum existiment, sicuti mox Virgilianum, longe profecto aberrent (quorum est Gedoynus, nec dubito quin omnes ita ceperint). Neque enim quidquam occultae obscenitatis inest. Sed comparat Fabius lectores, qui reconditam aliquam in sanctissimis nequitiam deprehendere ament, ei, qui apud Ovidium meliora putet, quae lateant. Hoc etsi non sit sine acumine, tamen magis conveniat, si supervacua aliqua et prava notetur diligentia, nonnisi in abstrusis et a communi intelligentia remotis acquiescens. Iam vero corrumpi hoc interiecto structuram nostram nemo neget, quum alioqui facillime decurrat: *intelligere — cupiunt — et — rapere.* Accedit quod foeda inest iteratio in hisce: *apud Ovidium — putat — apud Virgilium putat.* Novi equidem scriptorem meum repetendis iisdem vocabulis nimium sibi indulgentem (cf. I, 8, 23; V, 13, 38; sed vide et mox §. 51); sed haec quidem infra ipsum est socordia. Caret insuper elegantia, quod versus ex poëtis petiti tantulo intervallo continuantur, nequaquam pertinentes illi ad unius praecepti exemplum. Denique si id quod posui, dicturus erat, scripsisset tale quid fere: *ut ille apud Ov.* sive *similes illi qui apud Ov.* Quae quum ita sint, glossam indico haec quae uncis inclusi, non quidem criticis (quos nullos usquam posui), sed interim rhetoricis, ut ruenti structurae aliquatenus subvenirem. Huic autem satis scite pepercit interpres Gedoynus, omittens Ovidiana iuxta et Virgiliana, et in notas coniiciens, sed priorum ne vestigium quidem ullum relinquens. Qui allevit ista, intempestive eruditus, visus est sibi profecto exemplum afferre rei ipsius, in qua docenda versatur Fabius.

Apud Virgilium) Georg. I, 357.

rei magnitudo vel dignitas minuitur: ut, *Saxea est verruca in summo montis vertice.* Cui natura contrarium, sed errore par est, parvis dare excedentia modum nomina, nisi quum ex industria risus inde captatur. Itaque nec parricidam, *nequam* dixeris hominem; nec deditum forte meretrici, *nefarium:* quod alterum parum, alterum nimium est. Proinde quaedam *hebes, sordida,* 49 *ieiuna, tristis, ingrata, vilis* oratio est. Quae vitia facillime fiunt manifesta contrariis virtutibus. Nam primum *acuto*, secundum *nitido*, tertium *copioso*, deinceps *hilari*, *iucundo*, *accurato* diversum est. Vitanda 50 et *μείωσις*, quum sermoni deest aliquid, quo minus plenus sit: quamquam id obscurae potius, quam inornatae orationis vitium est. Sed hoc quoque quum a prudentibus fit, schema dici solet, sicut *ταυτολογία*, id est,

48. *Saxea*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *ex ea* cum edd. ante Ald. *Ea* Goth. cum Voss. 2. Sed, Flor. a sec. manu *exeat.* Reposuit nostrum e coniectura, ut videtur, Aldus, sed verissima, quam non debebant sollicitare Burm. et Gesn.; cf. VIII, 6, 14. — *Natura*) Goth. (tac. Gesn.) *non* cum Voss. 2, Vall. Correxit Regius, sed ex libris, ut apparet.

49. *Hebes*) Turic. Flor. *habet* cum Iens. et posterioribus ante Ald.; sed haec pro *quaedam* etiam *quae-haec.* Guelf. Camp. omittunt cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. qui a coniectura nostrum.

50. *Vitanda*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *vitari* cum Goth. *Vitatum* Iens. cum edd. ante Rusc. quae *vitatur* iubente Regio. Nostrum in Ald. primo. Non credo vere correctum. Quamquam non placet *Vitarim.* Graecum in Goth. (tac. Gesn.) Camp. Voss. 2, expresse *μείωσιν* per accusativum. In ceteris aut lacuna aut obscurior scriptura.

Sermoni deest) Turic. Flor. (a pr. manu) Guelf. *s. de.* Camp. transponendo

48. *Saxea — vertice*) Cf. Gell. III, 7. Ex originibus Catonis: *ad verrucam illam* (sic enim M. Cato locum editum asperumque appellat) *ire iubeas;* et mox *sed ubi apparuit ad eandem verrucam occupandam item intendere.* Vtrum haec ipsa Fabio notata posuerit ibi Cato, an aliquis recentiorum, Catoniana verba furatus, non liquet. Mihi posterior ratio verosimilior. Vossium (Orat. IV, 6, 9, p. 103) haec defendentem nollem a Burmanno, etiam minus a Gesnero, probatum.

Ex industria risus) Velut apud Virgilium in apibus Georg. libro IV.

49. *Proinde*) Malim *Perinde*; cf. V, 13, 21.

50. *Prudentibus*) I. e. *scientibus*; conf. I, 5, 53. In *ταυτολογία* cf.

51 eiusdem verbi aut sermonis iteratio. Haec enim, quamquam non magnopere summis auctoribus vitata, interim vitium videri potest: in quod saepe incidit etiam Cicero, securus tam parvae observationis; sicut hoc loco, *Non solum igitur illud iudicium iudicii simile, Iudices non fuit.* Interim mutato nomine ἐπανάληψις dicitur, atque est et ipsum inter schemata: quorum exem-
52 pla illo loco reddam, quo virtutes erunt. Peior hac ὁμοιολογία est, quae nulla varietatis gratia levat taedium, atque est tota coloris unius, qua maxime deprehenditur carens arte oratoria; eaque et sententiis, et figuris, et

sermoni oliquid deest. Goth. (tac. Gesn.) nostrum. Reliqui inserunt *quidem.* — *Aliquid, quo*) Turic. o. *quod;* a sec. manu *aliquo quod*, et sic Guelf. cum Voss. 2, non Goth.; *alio quod quam* Flor.; a sec. manu *aliquid quo quid.* Etiam Gesn. *quod* pro *quo* per sphalma profecto.

51. *Vitata*) Goth. *vitanda* cum Voss. 2. Sed Vall. nobiscum. Flor. (a pr. manu) Iens. (tac. Gesn.) *usitota* cum edd. aute Ald. Reposuit Regius. — *Mutato nomine*) Turic. Flor. *mutatio nomine;* a sec. manu uterque *mutatio nominis*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Colbert.

52. Ομοιολογίχ) Turic. Guelf. *omo eorio.*

Coloris) Turic. Flor. *doris;* a sec. manu uterque *dotis*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Voss. 2, Andr.

Qua) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Obr.; *quom* Flor. Reliqui *quae.* — *Orotoria; eoque*) Turic. Flor. *oratorie atque;* a sec. manu uterque *orotoria, atque* et sic Guelf. *O. aeque* Camp. cum Goth. Voss. 2. — *Et sentent.*) Turic. Flor. *et ut s.;* a sec. manu *ut et s.* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *et in sent.* Nostrum e coniectura.

Et fig.) Turic. Flor. Guelf. inserunt *in.*

Ruhnk. ed. Rut. Lupi p. 180; item Qu. IV, 2, 43.

51. *Cicero*) Pro Cluentio c. 35. Etiam hic apparet supina illa veterum in citando negligentia. *Solum* non est apud Ciceronem, sed illius loco *fuit*, et interstinguendo facile tollitur tautologia, sicut Graevius incidit post *iudicium.*

Est et ipsum) Importuna hic corrigendi libido in Francio, qui pro *et* volebat *id.* Etiam ἐπανάληψις tuetur locum suum inter schemata. Hoc *etiam* latine in primis redditur per *et ipsum;* cf. Ruhnk. ed. Rutil. Lupi p. 39, 174, 218.

Illo loco) Lib. IX, c. 2.

52. *Carens*) I. e. is qui dicit hoc maxime vitio deprehenditur imperitus.

compositione longa, non animis solum, sed etiam auribus est ingratissima. Vitanda μακρολογία, id est, longior, quam oportet, sermo, ut apud Livium, *Legati, non impetrata pace, retro domum, unde venerant, abierunt.* Sed huic vicina periphrasis virtus habetur. Est et πλεονασμὸς vitium, quum supervacuis verbis oratio oneratur, *Ego oculis meis vidi.* Sat est enim, *vidi.* Emendavit hoc etiam urbane in Hirtio Cicero, qui, quum in Pansam declamans, *filium a matre decem mensibus*

53

54

Et compositione) Turic. *in positione*: Flor. (a pr. manu et *in positione*) Iens. *impositione* cum edd. posterioribus ante Aldum, quod acc. Bad. pr.; cf. X, 1, 18, *compositione* — *longior.*

Longa) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) *longe* cum Voss. 2 (mirum consortium). Tum iunxeris superlativo *ingratissima.* Nova sane dicitur *longa* pro *tarda* vel *taedii plena.*

53. *Oportet*) Sic Turic. Flor. Guelf. Ambr. 1, Camp. Reliqui *oporteat.* . *Orat. oneratur*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *oneratur orat.* — *Oculis meis*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *m. o.* — *Sat*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *Satis.* Flor. omittit mox *est.*

54. *Etiam urbane*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Gryph. quo acc. Obr. Reliqui *non inurbane.* — *Hirtio*) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Guelf. Camp. *Hirtii* cum Goth. Voss. 2; Colbert. *Hirtium* Iens. et edd. ante Gryph. — *Qui, quum in*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *causa* (sed hic antevertit voci *Cic.* et subiicit *quum*) cum Goth. Alm.; *quum* Iens. et edd. ante Ald.

Pansam) Turic. Flor. *pasetum* cum Alm.; sed a sec. manu illorum uterque *passivum* cum Guelf. Camp. Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. qui nostrum, e coniectura profecto, nisi quod *cui* et *Pausam.* — *A matre*) Turic. *matere*; a sec. manu *matri* et sic Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Obr.; *mater* Flor. (a pr. manu).

53. *Vt apud Livium*) Esse in VIII Liviano indicaverat Philander Castilioneus, ceteri post eum quaerere insuper habuerunt. In illo quidem non est, nec percensitis apud Livium legationibus ad indicem Drakenborchianum reperi. Neque inter fragmenta Liviana retulit Drakenborchus, neque observationis Quintilianeae mentionem fecit in multis quibus rhetorem nostrum tractat notis. Si sedulo quaerentem fefellit, ignorantiae socios habeo plurimos. Duxit tamen Forcellinus voce *retro* ad locos geminos Liv. XXIV, 20: *Marcellus retro unde venerat Nolam redit*; ib. c. 40: *Is — navibus — Oricum retro unde venerat — remissis.* Add. XXXVIII, 16.

Ego oculis meis vidi) De huiusmodi pleonasmo Burmannos ablegat ad Drakenborchum in Sil. Ital. XVI, 645; qui ipse ad nostrum IX, 3, 46.

54. *In Hirtio*) «Qui cum Dolabella aliisque declamaret apud Ciceronem; vid. famil. IX, 18.» Gesn.

in utero latum esse dixisset, *Quid? aliae*, inquit, *in penula solent ferre?* Nonnunquam tamen illud genus, cuius exemplum priore loco posui, affirmationis gratia adhibetur,

—— *Vocemque his auribus hausi.*

55 At vitium erit, quoties otiosum fuerit, et supererit; non, quum adiicietur. Est etiam, quae *περιεργία* vocatur, *supervacua* (ut sic dixerim) *operositas*, ut a diligenti *curiosus*, et a religione *superstitio* distat. Atque, ut semel finiam, vel verbum omne, quod neque intellectum adiuvat, neque ornatum, *vitiosum* dici potest.

56 Κακόζηλον, id est, *mala affectatio*, per omne dicendi genus peccat. Nam et *tumida*, et *exilia*, et *praedulcia*, et *abundantia*, et *arcessita*, et *exsultantia*, sub idem nomen cadunt. Denique *κακόζηλον* vocatur, quidquid est ultra virtutem, quoties ingenium iudicio caret, et spe-

Latum esse) Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. omittunt cum Voss. 2. Omnem locum longe abesse a sanitate apparet. Invenienda erit causa aliqua, sive controversia sive suasoria, in quam cadat aliquid simile *pascii* illius, quem declamasse putandus est Hirtius; et tunc fortasse decem menses lucem accipient. *Pansam* nimis leviter nobis obtrusit Aldus. Sed nec *Passienum* Regio concedam. Qui *Patiscum* substituat *Pansae*, non multum iuverit locum.

Hausi. At vitium) Turic. Flor. *hausit avitium*; a sec. manu uterque *hausi tale v.* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Voss. 2, Colb. Andr.,

55. *Vocatur, superv.*) Turic. Flor. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Camp. inserunt *eum*, cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. Proscripsit iam Regius. Succurrit Bad. subiungendo *fit*, Tarv. scribens *supervacuat*. Natum suspicor ex antecedentis ultimis. — *Sic dixerim*) Turic. sic *dixerit*; a sec. manu *si qui dixerit*; Guelf. *si qui dixerint*; Camp. *si quis dixerit*. — *Et a rel.*) Turic. Flor. Guelf. omittunt *a* cum Alm. — *Vel verbum*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Iens. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Bad. Reliqui omittunt *vel*.

56. *Quidquid est*) Turic. Guelf. Camp. *quod quidem* cum Goth. Voss. 2.

Penula) Coniecit pro hoc *perula*, ut perhibent, Passeratius (neque enim nomen adscriptum est in Leid.), longe profecto convenientius recepto. Vocem apud Plautum demonstrant Trucul. II, 6, 5, 4. Vide de eadem Lexica.

Vocemque) Aeneid. IV, 359.

56. *Exsultantia*) Ad compositionem spectat; cf. IX, 4, 108.

cie boni fallitur: omnium in eloquentia vitiorum pessimum. Nam cetera parum vitantur, hoc petitur. Est 57 autem totum in elocutione. Nam *rerum vitia* sunt, *stultum, commune, contrarium, supervacuum: corrupta oratio* in verbis maxime *impropriis, redundantibus, comprehensione obscura, compositione fracta, vocum similium*, aut *ambiguarum puerili captatione* consistit. Est autem omne κακόζηλον utique falsum, etiamsi non 58 omne falsum κακόζηλον· et dicitur aliter, quam se natura habet, et quam oportet, et quam sat est. Totidem autem generibus corrumpitur oratio, quot ornatur. Sed de hac parte et in alio nobis opere plenius dictum est, et in hoc saepe tractatur, et adhuc spargetur omnibus locis. Loquentes enim de ornatu, subinde, quae sint vitanda, similia virtutibus vitia dicemus. Sunt inornata 59 et haec: *Quod male dispositum est, id ἀνοικονόμητον· Quod male figuratum, id ἀσχήματον· Quod male collo-*

57. *Parum vitantur*) Sic et Turic. Flor. Guelf. Camp. Edd. quidem multi *parum* omittunt, alii succurrunt scribendo *quum vitentur*. — *Vitia*) Flor. (a pr. manu) omittit, nec male. — *Comprehensione*) Turic. Flor. Guelf. *compressione* cum Bodl. Iens. (tac. Gesn.) at edd. ante Venet. acc. Ald. Obr. *Compraensione* Camp. Emendasse Valla narratur *comprachensione*; cf. V, 14, 5.

58. *Vtique falsum — plenius dictum est*) Haec omnia omittuntur a Turic. Guelf. ut et Alm. — *Et dicitur*) Sic Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2; *etiam d.* Iens. et edd. ante Ald. qui *etenim d.* cum Bad. Reliqui *ut quum d.*

Alio nobis) Sic Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. *A nostro* Basil. Reliqui inserunt *a* praepos.

Tractatur) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui *tractabitur*.

Quae sint) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *q. sunt*.

Simil, virtut.) Turic. Flor. inserunt *aut*, ille a sec. manu *autem*, at sic Guelf. Camp. cum Voss. 2, Goth.

58. *Totidem—quot ornatur*) Omnis orationis virtus potest cacozelia corrumpi, quoniam cacozelon est *ultra virtutem*; cf. V, 14, 30. De cacozelo vide Schneider. ad Demetrium p. 165 seqq.

In alio — opere) Cf. VI, Pro. 3.

Adhuc spargetur omnibus locis)

catum, *id* κακοσύνθετον vocant. Sed de *dispositione* diximus: de *figuris* et *compositione* dicemus. Κοινισμὸς quoque appellatur quaedam mixta ex varia ratione linguarum oratio, ut, si Atticis Dorica, Ionica, Aeo-
60 lica etiam dicta confundas. Cui simile vitium est apud nos, si quis sublimia humilibus, vetera novis, poëtica vulgaribus misceat. Id enim tale est monstrum, quale Horatius in prima parte libri de arte poëtica fingit,

> *Humano capiti cervicem pictor equinam*
> *Iungere si velit*, — —

61 et cetera ex diversis naturis subiiciat. *Ornatum* est, quod perspicuo ac probabili plus est. Eius primi sunt gradus in eo, quod velis, exprimendo, concipiendoque: tertius, qui haec nitidiora faciat; quod proprie dixeris *cultum*.

59. *Vt, si Atticis — Aeolica*) Toric. Goelf. Camp. *ut Atticis dorice* (Turic. *lorice*) *eolica*. Flor. *si Atticis Dorica* omittit, sed a sec. manu repunit *si*.

60. *Cetera*) Turic. *ete*; a sec. manu *ea esse*, et sic Gualf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Sic et mox §. 63; pro *cetera* Turic. *esset*; a sec. manu *si essent* et sic Guelf. Camp. Prior manos crasa in Flor.

61. *Exprimendo — tertius, qui*) Turic. *exprimi detertis, quod*, a sec. manu *exprimi deterius quod*. Flor. omittit *concipiendoque* et modo dat *in eo quod velis gradus*. Guelf. Camp. *exprimi decentius quod* cum Bodl. Andr. Obr.; item Goth. nisi quod *que* com Voss. 2. *Concipiendoque* primus habet Aldus, obtemperanitbus reliquis. Volgata ferri nequit. Obrechti ratio at ipsa salebrosa: *Eius primi gradus in eo quod velis exprimi decentius, quod haec nitidiora faciat: quod proprie dixeris cultum.* Mihi magis placeaot haec: *E. p. sunt g. in eo, quod velis, exprimendo disertius, quod h. n. f., q. p. d. c.* quamquam nec aoimum explent. *Primi* dicas irrepsisse ex illo *exprimi*, quod ipsum natum erat extruso male *do* sequente *de* an *di*. Tum gradus tres agnoscam hosce, non quidem *primos* sed *solos:* Exprimere disertios (ἐνέργεια), quod haec diserta nitidiora faciat (nempe, *genus*, hoc enim subandiam ad neutrum *quod*), quod proprie dixeris cultum. Nam melius haud fuerit *qui haec*, ut referatur ad *gradus*, et *quem propr.* (ut pr. Flor. manus) ut *cultum* accipias substan-

Cf. Cic. Verr. IV, 52: *quae disperse a me multis locis dicentur.*
59. *Diximus*) Lib. VII.
Dicemus) Lib. IX, 1, 2, 3, 4.
61. *Primi—tertius*) Vid. not. crit.

Itaque ἐνάργειαν, cuius in praeceptis narrationis feci mentionem, quia plus est *evidentia*, vel, ut alii dicunt, *repraesentatio*, quam *perspicuitas*, et illud patet, hoc se quodammodo ostendit, inter ornamenta ponamus. Magna virtus est, res, de quibus loquimur, clare, at- 62 que ut cerni videantur, enuntiare. Non enim satis efficit, neque, ut debet, plane dominatur oratio, si usque ad aures valet, atque ea sibi iudex, de quibus cognoscit, narrari credit, non exprimi, et oculis mentis ostendi. Sed, quoniam pluribus modis accipi solet, non 63 equidem in omnes eam particulas secabo, quarum ambitiose a quibusdam numerus augetur, sed maxime necessarias attingam. Est igitur unum genus, quo tota rerum imago quodammodo verbis depingitur;

Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,

et cetera, quae nobis illam pugilum congredientium faciem ita ostendunt, ut non clarior futura fuerit spectantibus. Plurimum in hoc genere, sicut in ceteris, 64

tivum. — *Illud patet*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Sed illorum uterque a sec. manu inserit *quod*, et sic Guelf. Camp. unde reliqui *quidem*.

Hoc) Ita Turic. Flor. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Obr. Reliqui *haec*.

62. *Plane*) Sic Camp. cum Andr. Obr. Reliqui *plene*.

Valet) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1, cum Alm. Reliqui *volet*.

63. *Eam*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *ea* cum Voss. 2. Sed Goth. *eas*. — *Secabo*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *locabo* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Nostrum reposuit Regius; egregie; cf. V, 10, 90. — *Quarum*) Turic. Flor. Camp. *quarum* cum Bodl. Bal. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Referebant igitur ad *ea* neutrum.

Faciem) Turic. Camp. *aciem* cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Gryph. Solus Guelf. *vaciam*.

In praeceptis narrationis) IV, 2, 63; cf. VI, 2, 32.

Illud — hoc) Ad nomina quae praecesserant non respicit, et invertit ordinem pronominum; cf. VI, 1, 9.

63. *Constitit*) Virg. Aeneid. V, 426.

eminet Cicero. An quisquam tam procul a concipiendis imaginibus rerum abest, ut, non quum illa in Verrem legit, *Stetit soleatus praetor populi Romani cum pallio purpureo, tunicaque talari, muliercula nixus, in litore*, non solum ipsum os intueri videatur, et habitum, sed quaedam etiam ex iis, quae dicta non sunt, sibi ipse astruat?

65 Ego certe mihi cernere videor et vultum, et oculos, et deformes utriusque blanditias, et eorum, qui aderant, tacitam aversationem, ac timidam verecundiam.

66 Interim ex pluribus efficitur illa, quam conamur exprimere, facies, ut est apud eundem (namque ad omnium ornandi virtutum exemplum vel unus sufficit) in descriptione convivii luxuriosi, *Videbar vĭdere alios intrantes*,

64. *Vt, non quum*) Turic. Flor. Guelf. *quum ut non.* Goth. Camp. nobiscum faciunt. Reliqui omittunt *non.*

Talari) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. omittunt cum Alm. — *Ipsum os*) Turic. *ipsos* cum Alm. Ieus. (tac. Gesn.) et posterioribus edd. ante Ald. *Ipsius os* Obr. *Ips...* reliquis rasis Flor. a pr. manu.

Videatur, et hab.) Sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2. Reliqui inserunt *et locum.*

66. *Exemplum*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *exempla.* — *Vnus*) Guelf. Camp. Goth. (err. Gesn.) *unum* cum Voss 2, Andr.

64. *A concipiendis imaginibus*) «De quibus supra VI, 2, 29 sqq. Locus Ciceronis est in Verr. V, 33; repetit XI, 3, 90». Gesn.

66. *Videbar videre*) Haec esse ex Gall. Cic. discimus Aquila Rom. auctore. Intercidit ea oratio, nec nisi paucula fragmenta servata. « Quint. Gallium, Asconii Pediani sunt verba p. 148: (Cicero) reum ambitus defendit. — Hic enim quum esset praeturae candidatus, quod in Aedilitate, quam ante annum gesserat, bestias non habuerat, dedit gladiatorium, sub titulo patri se id dare ». Ruhnkenius ad locum Aquilae (in ed. Rut. Lupi pag. 144) fragmentis adhuc collectis et apud Ern. positis Vol. IV, p. 1053, adiicit verba Eugraphio citata in Terent. Eunuch. II, 2, 4 ingeniose a se correcta: *qui spurce dictum commemorarent in libera civitate.* Accusatus est Gallius a M. Calidio, cuius patrem ipse reum egerat, et admistum causae ambitus crimen veneficii in Calidio accusatore tentati; vid. Cic. Brut. c. 80. Haec convivii luxuriosi descriptio, in quo versatus fuerit Gallius *unguentis oblitus, redimitus coronis* (nam apponuntur haec quoque apud Aquilam), potest videri parum consentanea defensioni (Cocliana quidem est in accusatione IV, 2 extr. et

alios vero exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam hesterna ex potatione oscitantes. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, et spinis cooperta piscium. Quid plus videret, qui intrasset? Sic 67 urbium captarum crescit miseratio. Sine dubio enim, qui dicit *expugnatam* esse civitatem, complectitur omnia, quaecumque talis fortuna recipit: sed in affectus minus penetrat brevis hic velut nuncius. At, si aperias 68 haec, quae verbo uno inclusa erant, apparebunt et fusae per domus ac templa flammae, et ruentium tectorum fragor, et ex diversis clamoribus unus quidam so-

Hest. ex pot.) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. *H. epot.* Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3, Vall.; *extrema expositione* Guelf. Reliqui omittunt *ex.* — *Oscitantes. Humus*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Alm. et edd. ante Bas. Reliqui inserunt *Versabatur inter hos Gallius unguentis oblitus, redimitus coronis* ex Aquila Romano.
67. *Intrasset*) Camp. *interesset* cum Ald. et aliquot apud Burm. Nec contemnenda scriptura.
Affectus) Turic. Flor. Camp. *affectibus* cum Alm.
68. *Domus*) Sic Turic. Reliqui *domos.* — *Clamoribus*) Turic. Flor.

accusatorie convivium Verrinum notat V, 11), sed suspicor hoc pertinuisse ad diluendum crimen veneni, ut Gallius ostenderetur alienissimus ab insidiis struendis in ea compotatione, ubi sibi ipse non cavisset a temulentia; vide et XI, 3, 165. Erudite Vict. Varr. LL. XXII, 5, illustrat *languidulas coronas* per Plut. in Pyrrho στέφανον τῶν ἰώλων, (p. 390 D.) et *lutulentam vino humum* per πηλὸν οἴνου eiusdem περὶ ἀοργησίας, (p. 463, A, ubi pro ὅστις legendum ὥσ τις). Burmannus commode addit Dionem Chrysost. de regno pag. 77, 24: στεφάνους τινὰς ἐστεφανωμένος ἑώλους. Cf. et Burm. Secund. ad Propert. II, 25, 59. De *vacillando* vide Ruhnk. ad Rut. Lup. p. 111; et cf. Lyconis descriptionem ebrietatis apud eundem p. 100 sqq. cf. et Cic. In Catil. II, 5, 15. Beck.

67. *Sic urbium — miseratio*) Hoc expressum ex Aristotele Rhet. I, 7, 31 censet Victorius in Commentario p. 136. Est scholion Venetum ad locum Homeri Iliad. XV, 496, quod respicit alterum illum, Aristoteli citatum, Iliad. IX, 592, — 94: ῥητορικῶς — τὸ ἓν πρᾶγμα τὴν πόρθησιν, εἰς πολλὰ κατεμέρισεν, cf. quae citat Heynius ad posteriores Iliad. versus.

68. *At, si aperias*) Rectissime Burmannum revincit Gesnerus, aestuantem unde hae amplificationes sint desumptae. Sunt ipsius Quintiliani, decorae profecto eius ingenio.

Et ex diversis — sonus) Rectissime suadet Heindorfius expungere *clamoribus*, ut ad *diversis* subaudiatur *sonis*; cf. not. crit.

nus, aliorum fuga incerta, alii in extremo complexu suorum cohaerentes, et infantium feminarumque ploratus, et male in illum usque diem servati fato senes:
69 tum illa profanorum sacrorumque direptio, efferentium praedas repetentiumque discursus, et acti ante suum quisque praedonem catenati, et conata retinere infantem suum mater, et, sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim haec omnia (ut dixi) complectatur *eversio*, minus est tamen totum dicere, quam
70 omnia. Consequemur autem, ut manifesta sint, si fuerint verisimilia: et licebit etiam falso affingere, quidquid fieri solet. Contingit eadem claritas etiam ex accidentibus:

— — *Mihi frigidus horror*
Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis.

et,

— — *Trepidae matres pressere ad pectora natos.*

71 Atque huius summae, iudicio quidem meo, virtutis facillima est via. Naturam intueamur: hanc sequamur. Omnis eloquentia circa opera vitae est: ad se refert
72 quisque, quae audit; et id facillime accipiunt animi, quod agnoscunt. Praeclare vero ad inferendam rebus lucem repertae sunt *similitudines;* quarum aliae sunt, quae probationis gratia inter argumenta ponuntur, aliae

Camp. *fragoribus* eum Alm. cf. VI, Prooem. 6; nam et hoc intervenit ex prioribus. — *In extremo*) Turic. Flor. Guelf. omittunt *in* eum Camp. qui et transponit *al. suorum extr. compl. coh.* — *Senes*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *ratus*. Alm. *rat.* Repetitum ex praecedente *plaratus.*
69. *Acti ante*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *actio* cum Alm. Sed Guelf. *acti* omissa *ante.*
Pugna) Turic. Flor. Guelf. *pugnam.*
70. *Accidentibus*) Turic. (a pr. manu) *accedentibus*; Flor. *accendentibus.*

70. *Mihi frigidus horror*) Aen. III, 29; alterum VII, 518. *Inde lupi* II, 355. *Avi similis* IV, 254. *Qualis ubi* IV, 143.

ad exprimendam rerum imaginem compositae, quod est huius loci proprium:

— — Inde lupi ceu Raptores atra in nebula.

et,

— — Avi similis, quae circum litora, circum
Piscosos scopulos humilis volat aequora iuxta.

Quo in genere id est praecipue custodiendum, ne id; 73 quod similitudinis gratia ascivimus, aut obscurum sit, aut ignotum. Debet enim, quod illustrandae alterius rei gratia assumitur, ipsum esse clarius eo, quod illuminat. Quare poëtis permittamus sane eiusmodi exempla:

Qualis, ubi hibernam Lyciam Xantique fluenta
Deserit, aut Delon maternam invisit, Apollo.

Non idem oratorem decebit, ut occultis aperta demon- 74 stret. Sed illud quoque, de quo in argumentis diximus, similitudinis genus ornat orationem, facitque eam sublimem, floridam, iucundam, mirabilem. Nam, quo quaeque longius petita est, hoc plus affert novitatis, atque inexspectata magis est. Illa vulgaria videri pos- 75 sunt, et utilia tantum ad conciliandam fidem. Vt *terram cultu, sic animum disciplinis meliorem uberiorem-*

73. *Quare poëtis perm. sane eius.*) Sic Turic. Camp. *Quia p. quidem permittimus s. e.* Flor. *Quare p. quidem p. s. e.* Guelf. cum Bern. Reliqui *quare sane p. quidem p. huius.*

74. *Oratorem decebit*) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *d. o.*
Eam) Sic Turic. (a sec. manu) Camp. Ille a pr. *enim.* Flor. *orationem.* Reliqui omittunt, non quidem male, sed sequor veterem librum.

75. *Tantum*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Ald. quo acc. Obr. Reliqui *tamen.*

74. *In argumentis*) Confer lib. V, cap. 11.

que fieri. Et, ut *medici abalienata morbis membra praecidant, ita turpes ac perniciosos, etiamsi nobis sanguine cohaereant, amputandos.* Iam sublimius illud pro Archia, *Saxa atque solitudines voci respondent, bestiae saepe immanes cantu flectuntur atque consistunt*, et
76 cetera. Quod quidem genus a quibusdam declamatoria maxime licentia corruptum est; nam et falsis utuntur: nec illa iis, quibus tandem similia videri volunt, applicant; quorum utrumque in iis est, quae me iuvene ubique cantari solebant, *Magnorum fluminum navigabiles fontes sunt:* et, *Generosioris arboris statim planta cum*
77 *fructu est.* In omni autem parabole aut praecedit similitudo, res sequitur, aut praecedit res, et similitudo sequitur. Sed interim libera et separata est: interim, quod longe optimum est, cum re, cuius est imago, connectitur, collatione invicem respondente, quod fa-
78 cit *redditio contraria*, quae ἀνταπόδοσις dicitur. *Praecedit* similitudo illa, cuius modo feci mentionem,

— — *Inde lupi ceu Raptores atra in nebula.*

Praecidant) Sic Turic. Flor. Reliqui *praecidunt.*

76. *Quibus tandem s.*) Turic. (a pr. manu) *quibusdem s.* Guelf. omittit *tandem* cum Voss. 1, 3; *quae dissimilia* Flor.; a sec. manu *que similia.* An fuit *quibus quidem?* An *q. tamen?* — *Cantari*) Gesn. *cantare* cum Guelf. Camp. Iens. Tarv. Correxit Regius, nec dubito quin addicat Turic. Etiam Goth. (tac. Gesn.) nostrum a sec. manu. Vall. nostrum.

77. *Parabole*) Sic Turic. Camp. Reliqui *parabola.*

Simil. res sequ.) Sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) et Iens. (tac Gesn.) cum posterioribus ante Ald. Reliqui inserunt *et* post *simil.* Arripui quod aliquantum variaret haec tam rigida et unius coloris, quo nomine commendatur mihi etiam unius Camp. transpositio in fine *et sequitur similitudo.*

Interim, quod) Turic. omittit *interim*, a sec. manu eius loco ponit et. Camp. *i. et q.*

75. *Pro Archia*) C. 8. Pro *Iam sublimius* malim *Nam subl.*

76. *Quibus tandem*) Cf. not. crit. *Cantari*) Cf. VIII, 6, 38.

Sequitur in primo Georgicon, post longam de bellis civilibus atque externis conquestionem,

> *Vt, quum carceribus sese effudere quadrigae,*
> *Addunt in spatia; et frustra retinacula tendens*
> *Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.*

Sed haec sunt sine antapodosi. *Redditio* autem illa rem utramque, quam comparat, velut subiicit oculis, et pariter ostendit. Cuius praeclara apud Virgilium multa reperio exempla; sed oratoriis potius utendum est. Dicit Cicero pro Murena, *Vt aiunt in Graecis artificibus eos auloedos esse, qui citharoedi fieri non potuerint: sic nos videmus, qui oratores evadere non potuerint, eos ad iuris studium divertere.* Illud pro eodem, iam paene poëtico spiritu, sed tamen cum sua redditione, [79] [80]

78. *Addunt in*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu) Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 1, 3. Reliqui inserunt *se.* Vide inprimis I. H. Vossium.

79. *In Graecis*) Turic. (a pr. manu) *ingraeci.* Hinc transponendo efficio *in artificibus Graeci* et sic apud Cic. ipsum legendum censeo. — *Potuerint — potuerint*) Sic Turic. Reliqui bis *potuerunt.* Cic. prius coniunctivum, mox indicativum. Flor. vicissim. — *Divertere*) Sic Turic. Flor. cum Bodl. Ioann. Goth. Andr. Gibs. Obr. Non quidem Iens. (ut Gesn.) Reliqui, quorum est Guelf. Bern. *devenire*, ut et Cic. Neglectis nunc quidem, quae monet Burm. et ad locum et in epist. ad Capp. p. 61; de descensu in *deveniendo*; qui opponatur *evadendo*, item de scribendo *devertere* per *de*, non *di*, nuice sequor libros meos vetustissimos. Voss. 2, *deverare* dare fertur, unde *deerrare* efficit Burm.

80. *Sed tamen*) Turic. Flor. Camp. *eo t.* — *Improviso*) Turic. *improbis* cum Alm. A sec. manu ille *ab improbis* et sic Camp.; *improvise* Flor. — *Sine causa*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Bal. Ioann. Alm. Voss. 1, 2, 3, (postremus *sine casu*) et edd. ante Gryph. Reliqui *casu* cum Cic. — *Excita videatur*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Gesn. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Gryph. nisi quod *excita* soli Turic. Flor. (sed hic addit *esse*) Alm. Reliqui *excitata esse v.* a Cic.

78. *Georgicon*) V. 512 — 14. Vsum huuc genitivi Graeci cf. ad VI, 3, 96.

79. *Pro Murena*) Cap. 13.

80. *Pro eodem*) Cap. 17. Hic quidem Victorius in Commentario ad Aristot. Rhet. p. 582 philosophi praeceptum nostro obversatum suspicatur, quum dicit *poëtico spiritu.* Sic enim ille Rhet. III, 4, 2: χρήσιμον

quod est ad ornatum accomodatius: *Nam ut tempestates saepe certo aliquo caeli signo commoventur, saepe improviso, nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex causa concitantur: sic in hac comitiorum tempestate populari saepe intelligas, quo signo commota sit; saepe ita ob-*
81 *scura est, ut sine causa excita videatur.* Sunt et illae breves, *Vagi per silvas ritu ferarum:* et illud Ciceronis in Clodium, *Quo ex iudicio, velut ex incendio, nudus effugit.* Quibus similia possunt cuicumque, etiam ex quotidiano sermone, succurrere. Huic subiacet virtus non solum aperte ponendi rem ante oculos, sed cir-
82 cumcise atque velociter. Ac merito laudatur brevitas integra: sed ea minus praestat, quoties nihil dicit, nisi quod necesse est (βραχυλογίαν vocant, quae reddetur inter schemata): est vero pulcherrima, quum plura paucis complectitur: quale Sallustii est, *Mithridates corpore ingenti, perinde armatus.* Hoc male imitantes
83 sequitur obscuritas. Vicina praedictae, sed amplior

81. *Vagi*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 3, Obr. Reliqui *vagique.* — *Velut ex incend.*) Turic. omittit.

Subiacet) Turic. Flor. *subiectat;* a sec. manu uterque *subiecta est*, et sic Camp. cum Bodl. Andr. Ald. Ex Alm. affertur, *subcitat* (cf. §. 41, 84).

82. *Brevitas*) Guelf. *velocitas* cum Ioann. Bal. Voss. 1, 3, Bern. — *Complectitur*) Sic Goth. (tac. Gesn.) Reliqui *complectimur.* Minus bonum librum sequimur, suadente respse. — *Quale Sall.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Bas. Reliqui inserunt *illud.* Sed Flor. (a pr. manu) *q. Sallustius* omisso *est.* Ceterum *Sallusti* et hic Turic. — *Perinde*) Turic. Guelf. Camp. *proinde* cum Alm. Voss. 2, Goth. Bern. et edd. ante Ald.

Hoc male) Turic. Flor. Camp. *in h. m.* cum Alm.

δὲ ἡ εἰκὼν καὶ ἐν λόγῳ· ὀλιγάκις δέ· ποιητικὸν γάρ.

81. *Vagi per silvas*) Vnde sit, non reperio.

In Clodium) De oratione unde haec cf. III, 7, 2.

82. *Reddetur inter schemata*) IX, 3, 50. De βραχυλογίᾳ vide nos ad IV, 2, 42.

Sallustii) Fragmentum ex eius historiis. Gemellum e Floro exemplum ponit Burm. *atrox caelum, perinde ingenia*, III, 2, 2.

83. *Praedictae*) Cf. IV, 2, 57.

virtus est ἔμφασις, altiorem praebens intellectum, quam quem verba per se ipsa declarant. Eius duae sunt species: altera, quae plus significat, quam dicit: altera, quae etiam id, quod non dicit. *Prior* est et apud Ho- 84 merum, quum Menelaus Graios in equum *descendisse* ait; nam verbo uno magnitudinem eius ostendit: et apud Virgilium,

Demissum lapsi per funem. — —

Nam sic quoque altitudo demonstrata est. Idem Cyclopa quum *iacuisse* dixit *per antrum*, prodigiosum illud corpus spatio loci mensus est. *Sequens* posita est in 85 voce aut omnino suppressa, aut etiam abscisa. *Supprimitur* vox, ut fecit pro Ligario Cicero: *Quod si in hac tanta fortuna bonitas tanta non esset, quam tu per*

84. *Equum descendisse*) Sic Turic. Guelf. Ambr. 1, 2, Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Bern. Vall. Bodl. Ioann. Andr. cum edd. ante Ald. quo acc. Gesn. Bip. *Descendisset* Flor.; *e. ascendisse* Alm. (ut fertur; conf. §. 81; VIII, 4, 1) cum Ald. Bad.; *equo sedisse* reliqui, nisi quod Obr., *intra e. desedisse*, omnes ad Hartungi monitum Lamp. Grut. 2, 682.

Ait) Sic Turic. Flor. Guelf. Ambros. 1, 2, Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *dicit*.

Dixit) Sic Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 3, Obr. Reliqui *dicit*.

85. *Abscisa*) Sic Turic. Guelf. ut et mox *absciditur*, ubi accedit Flor. Reliqui *abscissa*, *abscinditur*; cf. IX, 4, 118.

Tanta f. bonitas — quam) Sic Turic. Flor. (nisi quod hic *quantam*) Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Bodl. Bern. (hi duo quidem in *bon.* modo citantur) Goth. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. Bas. Reliqui

84. *Apud Homerum*) Odyss. XI, 522: αὐτὰρ ὅτ' εἰς ἵππον κατεβαίνομεν, ὃν κάμ' Ἐπειός. Memoria fallitur Qo. Menelaum haec dicere ratus, quum sint verba Vlyssis confabulantis cum Achille in inferis. Auctor libelli de Homero (p. 165, Vol. V, Homeri ex ed. Ern.). ἐν τῷ κατεβαίνομεν, inquit, τὸ μέγεθος τοῦ ἵππου ἐμφαίνει. Namque et ipse emphasin agnoscit in loco Homerico. Pseudo-Plutarchi locum iudicavit Capper. nec neglectum Vrsino in Virgilio cum Graecis collato monet Gesn. (p. 238 ad ipsum qui mox laudatur Aeneidos versum.

Apud Virgilium). Aeneid. II, 262; mox III, 631; Cicer. pro Lig. cap. 5.

te, per te, inquam, obtines: intelligo, quid loquar; tacuit enim illud, quod nihilominus accipimus, non deesse homines, qui ad crudelitatem eum impellant. *Absciditur* per ἀποσιώπησιν· quae, quoniam est figura, red-
86 detur suo loco. Est in vulgaribus quoque verbis emphasis: *Virum esse oportet*; et, *Homo est ille;* et *Vivendum est.* Adeo similis est arti plerumque natura. Non tamen satis eloquentiae est, ea, de quibus dicat, clare atque evidenter ostendere: sed sunt multi ac varii ex-
87 colendae orationis modi. Nam ipsa illa ἀφέλεια simplex et inaffectata habet quendam *purum*, qualis etiam in feminis amatur, *ornatum*, et sunt quaedam velut e tenui diligentia circa proprietatem significationemque munditiae. Alia *copia* locuples, alia floribus laeta. *Vi-*
88 *rium* non unum genus. Nam, quidquid in suo genere satis *effectum* est, valet. Praecipua tamen eius opera

cum Cicerone *t. tua f. lenitas quantam.* — *Obtines*) Turic. *optime* cum Alm.

Impellant) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 1, 3, Obr. Reliqui *impellerent.*

86. *Vivendum*) Turic. Flor. Camp. Jens. (tac. Gesn.) *videndum* cum Alm. et edd. ante Gryph. exc. Ald.

87. *Nam ipsa*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Voss. 1, 2, Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *et.*

Velut e) Turic. *veluti.* Flor. *veluti e.* Guelf. *velut ex.* Camp. *velut.* Voss. 2, (non Goth.) *velut a.* Hoc fere optimum videtur, nam inest aliquantum insolentiae in ista *tenui diligentia*, e qua sint hae *munditiae.* Velles etiam apertiorem expeditioremque esse locum per se venustissimum.

Proprietatem) Turic. *propriorem.* Flor. *proprium;* a sec. manu *proprietate.*

85. *Suo loco*) IX, 2, 54; item IX, 3, 60.

86. *Homo est ille*) Hanc erroris excusandi formulam exemplis illustrat Ruhnk. ad Rut. Lup. pag. 114.

Vivendum est) «Quum dicimus *vivendum est* significamus *vitam esse traducendam*; plus tamen intelligitur per emphasin, scilicet *genio esse indulgendum*, et *in laetitia vivendum*». Pseudo-Turnebus.

87. Ἀφέλεια) Cf. XI, 1, 93.

88. *Eius*) Hoc pronomen proprie quidem non habet quo referatur; praecessit enim virium plurale. Nec tamen dubium, quin ante oculos

δείνωσις in *exaggeranda indignitate*; et in ceteris *altitudo* quaedam ; φαντασία in *concipiendis visionibus* ; ἐξεργασία in *efficiendo* velut opere proposito ; cui adiicitur ἐπεξεργασία ; *repetitio probationis* eiusdem , et cumulus ex abundanti ; ἐνέργεια confinis his (et enim ab *agendo* di- 89 cta) et cuius propria virtus, non esse, quae dicuntur , otiosa. Est et *amarum* quiddam , quod fere in contumelia est positum , quale Cassii , *Quid facies*, *quum in bona tua invasero ? hoc est*, *quum te docuero nescire maledicere* ? Et *acre*, ut illud Crassi, *Ego te consulem putem*, *quum tu me non putes senatorem?* Sed vis oratoris omnis in *augendo*, *minuendoque* consistit. Vtrique parti totidem modi , ex quibus praecipuos attingemus : reliqui similes erunt. Sunt autem positi *in rebus* , et 90 *verbis*. Sed , quae sit rerum inventio ac ratio , tractavimus : nunc , quid *elocutio* attollat , aut deprimat , dicendum.

89. *Est enim ab*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, Bern., Ald.; e. *eis ab* Camp. Reliqui omittunt *enim*. — *Dicta*) Sic Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, Bern. Obr. Reliqui *ducta*. — *Propria virtus*) Sic Turic. Camp. Reliqui inserunt *sit*. — *Quale Cassii*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Ians. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. quo acc. Obr. Reliqui inserunt *est*.

Quum in bona) Turic. (a sec. manu) Camp. *q. b.* cum Voss. 1; *q. vi b.* Guelf.; *q. vi in b.* Goth. cum Obr.

Nescire) Omittunt Turic. Flor. Alm. Non quidem sine sensu. — *Putem*, *quum*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Burm. quo acc. Obr. Reliqui *q. p.*

90. *Sed*, *quae* — *tractavimus*) Turic. Camp. *s. q. sunt* — *t.* Hinc eruo : *quae sunt rerum*, *inventionem ac rationem t.* Id quoque practu-

habuerit eam ipsam virtutem , quam latine quidem singulariter dicere non poterat.

89. *Cassii*) Si hic, id quod vix dubium, sit Cassius Severus, (cf. VI, 1, 43) maledicendi rabies ipsius maxime bonum dici poterat.

Crassi) Hoc ipsum reiecio, quem immittebat L. Marcius Philippus Consul (A. V. C. 663), lictore pronuntiavit in Senatu L. Licinius Crassus, celeberrimus orator; cf. Val. Max. VI, 2.

90. *Sed*, *quae* — *tractavimus*) Cf. not. crit.

IV. Prima est igitur *amplificandi* vel *minuendi* species in ipso *rei nomine*: ut, quum eum, qui sit *caesus*, *occisum*; eum, qui sit *improbus*, *latronem*; contraque eum, qui *pulsavit*, *attigisse*; qui *vulneravit*, *laesisse* dicimus. Vtriusque pariter exemplum est pro M. Coelio, *Si vidua libere, proterva petulanter, dives effuse, libidinosa meretricio more viveret, adulterum ego puta-*2 *rem, si quis hanc paulo liberius salutasset?* Nam et impudicam, *meretricem* vocavit; et eum cui longior cum illa fuerat usus, *liberius salutasse*. Hoc genus increscit, ac fit manifestius, si ampliora verba cum ipsis nominibus, pro quibus ea posituri sumus, conferantur: ut Cicero in Verrem, *Non enim furem, sed raptorem; non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque; non sicarium, sed crudelissimum carnificem civium, sociorumque, in* 3 *vestrum iudicium adduximus.* Illo enim modo, ut sit multum, hoc etiam, plus ut sit, efficitur. Quatuor tamen maxime generibus video constare amplificationem, *incremento*, *comparatione*, *ratiocinatione*, *congerie*. *In-*

lerim, ut *et* pro *sed* scribatur eum Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Voss. 1, 2, 3, et edd. aote Ald. exc. Camp.

1. *Pulsavit*) Turic. *plus eunt*; a sec. manu *plus nos eunt*; Alm. *pluseunt* (cf. VIII, 3, 84; item hic §. 7). — *Qui vuln. laes:*) Turic. Flor. omittunt eum Alm. — *Proterva*) Turic. *propter* (eum Alm. sed hic compendio); a sec. manu *proterve* et sic Flor. Iens. eum edd. posterr. aota Ald.

2. *Longior*) Guelf. *longius* cum Voss. 3. Omittunt Toric. et Alm. omnia haec *salutasset. Nam — liberius*, ut et mox §. 3, *summum, sed interim — supra.* — *Raptorem*) Turic. *eraptorem*; a sec. manu *ereptorem* et sic Guelf. Camp. cum Alm. et Bern. ipsoque Cicerone.

1. *Caesus occisum*) « Hac utitur amplificatione Terentius Adel. IV, 2, 20: *me pugnis miserum et istam psaltriam Vsque occidit*; ubi Donat. *mire interiecit* miserum: *et necessario* usque *addidit, ut ostenderet* occidit *nimiae caedis verbum, non occisionis intelligi oportere*; ut mox, *non enim occisus loquitur* ». Burman.

M. Coelio) Cap. 16 in Verrem I, 3. Alter locus in Verrem V, 66.

crementum est potentissimum, quum magna videntur, etiam quae inferiora sunt. Id aut uno gradu fit, aut pluribus. Per id venitur non modo ad summum, sed interim quodammodo supra summum. Omnibus his 4 sufficit vel unum Ciceronis exemplum, *Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare: quid dicam in crucem tollere?* Nam et, si tantum *verberatus* esset, uno gradu increverat, ponendo etiam id *esse facinus*, quod erat inferius; et, si 5 tantum *occisus* esset, per plures gradus ascenderat: quum vero dixerit, *prope parricidium necare*, supra quod nihil est; adiecit, *quid dicam in crucem tollere?* ita, quum id, quod maximum est, occupasset, necesse erat in eo, quod ultra est, verba deficere. Fit et aliter 6 supra summum adiectio: ut apud Virgilium de Lauso,

—— quo pulchrior alter
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Summum est enim, *quo pulchrior alter non fuit*: huic deinde aliquid superpositum. Tertius quoque est modus, 7 ad quem non per gradus itur, et non est plus, maxi-

6. *Superpositum*) Sic Turic. cum Ald. Basil. Reliqui *suprapos.*; cf. IX, 4, 25. Item praeter Turic. Guelf. subiungunt vocabulo nostro *est*.

7. *Quem non*) Turic. Flor. Camp. omittunt *non*. Quae quidem scriptura sensu carere videtur. Omnia tamen rimanti, subnata est haec ratio explicandi: gradus inest etiam illi, quod sequitur, exemplo. Quaeritur enim *maius* aliquid, sed non invenitur; ut iam redeundo ad id ipsum, unde progredi volebamus, agnoscatur tamen prius illud esse maius, quam primo videbatur, quippe *quo nihil sit maius*. Sic erunt gradus, nec tamen erit *plus maximum*.

Itur, et) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Basil. Reliqui *i. ut*, ex coniectura, ut videtur, Philandri. — *Non est plus, max.*) Sic Turic. Flor. Reliqui *quod n. e. p. quam m.*

6. *Apud Virgilium*) Aen. VII, 649; Ciceronis locus est Phil. II, 25, et alter in Catil. I, 7; et pro Cluentio cap. 11.

7. *Non est plus, maximum*) Verbum *est* hic usurpatur fere ut vidimus in grammaticis (cf. not. ad I, 5, 13); valetque *locum habet*, *dici-*

mum, sed quo nihil maius est. *Matrem tuam cecidisti. Quid dicam amplius? Matrem tuam cecidisti.* Nam et hoc augendi genus est, tantum aliquid efficere, ut non 8 possit augeri. Crescit oratio minus aperte, sed nescio an hoc ipso efficacius, quum citra distinctionem intextu et cursu semper aliquid priore maius insequitur: ut de vomitu in Antonium Cicero, *In coetu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum.* Singula incrementum habent. Per se deforme, vel non in coetu, *vomere*: in coetu, etiam non *populi*: populi, etiam non *Romani*: vel, si nullum *negotium* ageret: vel, si non *publicum*: vel, si non *magister equitum.* 9 Sed alius divideret haec, et circa singulos gradus moraretur: hic in sublime etiam currit, et ad summum non pervenit nisu, sed impetu. Verum, ut haec amplificatio in superiora tendit, ita, quae fit per *comparationem*, incrementum ex minoribus petit. Augendo enim, quod est infra, necesse est extollat id, quod su-

Cecidisti — occidisti) Sic Toric. Flor. cum Voss. 1, 3, Camp.; *occidisti — occidisti* cum Alm. (cf. §. 1, 12) et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Reliqui *occidisti* bis, nisi quod Bern. priore loco omittit verbum eiusque loco ponit *et*.

8. *Crescit oratio*) Toric. Flor. omittunt cum Alm. Non displiceret, si ante *sed* insertum esset *fit*. — *Intextu*) Sic Turic. Ex Alm. affertur *in textu* et sic Flor. Reliqui *in contextu*. Nostrum est apud Plin. H. N. II, 8; cf. IX, 4, 13.

9. *Currit*) Ambr. 1, *occurrit*. Tum fortasse antea *divisisset*, *moratus esset*.

Non pervenit) Sic Toric. Flor. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Camp. et edd.

tur, *ponitur*. Sed vide et not. crit.

Matrem tuam) Hoc quum nullo auctore ponatur, credibile est a Qu. ipso nunc fingi. Qui pro *cecidisti* plurimi dant *occidisti*, controversiam Orestis (cf. VII, 4, 8) significari putaverunt. Minus tamen in parricidium cadit eiusmodi *incrementum*, quam in crimen pulsatae matris, quod multis sane modis poterat amplificari, nunc autem tantae atrocitatis arguitur, ut conatus invidiosum illud facere nihil inveniat potentius, quam ut nuda accusationis verba repetat. Simile quid habet Rutilius Lupus p. Ruhnk. 43, ubi vide notam Ruhnk. nostri non immemorem.

9. *Extollat*) Subiectum est *am-*

pra positum est: ut idem, atque in eodem loco, *Si hoc* 10 *tibi inter coenam, et in illis immanibus poculis tuis accidisset, quis non turpe duceret? in coetu vero populi Romani.* Et in Catilinam, *Servi mehercle mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem.* Interim proposito velut 11 simili exemplo, efficiendum est, ut sit maius id, quod a nobis exaggerandum est: ut idem pro Cluentio, quum exposuisset, Milesiam quandam a secundis heredibus pro abortu pecuniam accepisse, *Quanto est,* inquit, *Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus? Siquidem illa, quum suo corpori vim attulisset, se ipsa cruciavit: hic autem idem illud effecit per alieni corporis vim atque cruciatum.* Nec putet quisquam hoc, quam- 12 quam est simile, illi ex argumentis loco, quo maiora ex minoribus colliguntur, idem esse. Illic enim *probatio* petitur, hic *amplificatio*; sicut in Oppianico non id agitur in illa comparatione, ut ille male fecerit, sed, ut peius. Est tamen quamquam diversarum rerum quaedam vicinia. Repetam igitur hic quoque idem, quo

ante Ald. Reliqui transponunt, Regio auctore, sed et MSS. aliquot. — *Nisu, sed*) Sic Turic. Flor. Guelf. Ambr. 2, nisi quod *nisus et.* Reliqui fere *nixu.*

10. *Populi Rom. Et*) Turic. *populis et*; a sec. manu *populi sed.* Camp. *populi. Sed et.* Edd. ante Basil. fere *p. R. sed et*, vel *p. R. sed.*

11. *Quandam*) Turic. Flor. Camp. *a quodam*; nam quod iidem *miles etiam*, levius est.

12. *Amplificatio: sicut — in illa*) Turic. Flor. omittunt cum Alm. — *Igitur*) Turic. Flor. (hic a sec. manu omittit) Guelf. Camp. *itaque* cum edd. ante Gryh. Ex Alm. (conf. §. 7; VIII, 5, 11) et Voss. pr. affertur nostrum. Insuavis est sonus continuo occurrente *quoque.* Goth. cum Voss. 2, omittit nostram vocem.

plificatio, neque enim opus corrigere *extollas*, aut ἀπὸ κοινοῦ dictum intelligere, ut *inquit.*

12. *Illi — loco*) V, 10, 86 sqq. *Quo sum illic usus*) Nemo quaesivit, ubi hoc Scipionis Nasicae exemplum posuisset noster. Eo quidem libri V loco, quem modo designavimus, non est. Sed quum capitum intersectionem ignoret noster,

sum illic usus, exemplum, sed non in eundem usum.
13 Nam hoc mihi ostendendum est, augendi gratia non *tota* modo *totis*, sed etiam *partes partibus comparari:* sicut hoc loco, *An vero vir amplissimus P. Scipio, pontifex maximus, Gracchum, mediocriter labefactantem statum reipublicae, privatus interfecit: Catilinam, orbem terrarum caede atque incendio vastare cupientem, nos*
14 *consules perferemus?* Hic et Catilina Graccho, et status reipublicae orbi terrarum, et mediocris labefactatio caedi et incendiis et vastationi, et privatus consulibus comparatur: quae si quis dilatare velit, plenos singula
15 locos habent. Quas dixi per *ratiocinationem* fieri amplificationes, viderimus, an satis proprio verbo significaverim. Nec sum in hoc sollicitus, dum res ipsa volentibus discere appareat. Hoc sum tamen sequutus, quod haec *amplificatio* alibi posita est, alibi valet; ut aliud crescat, aliud augetur; inde ad id, quod extolli

13. *Max. Graech.*) Sie Turic. Flor Camp. *M. T. G.* Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Reliqui *m. Tib. G.*

Terrarum) Turic. Flor. Guelf. Camp. *terrae* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. ipsiusque Ciceronis.

15. *Viderimus*) Sie Turic. Flor. Camp. cum Alm. Bern. Reliqui *videamus.* — *Significaverim*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Goth. et edd. ante Basil. quo acc. Gryph. Reliqui *signavarim*, aptiore sane verbo; sed sequor libros vetustiores; cf. III, 6, 52. — *Valet; ut*) Sic Ambr. 1, cum Iens. at posterr. ante Stoër. qui *v. ut et al.* cum Chouet. Reliqui inserunt *et.* — *Augetur*) Turic. Camp. *augeatur* cum Tarv. Ald. et hoc posterr. ante Obr. Sed ad aliorum bonorum lib. auctoritatem accedit Ambr. 2, et prima manus 1.. — *Ratione ducitur*) Turic. Florent. (uterque a sec. manu) Camp. *ratio deducitur* cum edd. ante Obr. (nisi quod Ald. *add.*; Chouet. *red.*) Verbum quidem sic et Goth. Voss. 1, 2. Haec etsi levioribus commendatur testimoniis scriptura, praeplacet tamen. Quod enim subiectum est in nostra? Dicas sane *ducitur* impersonaliter usurpari, ut *curritur*, *itur*; sed hoc omnino durum. In prioribus quoque modo melior Turic. manus secunda, ubi a pr. est *dicere* pro *discere.*

nec ipsorum, quas tractat, rerum valde diligentem custodiat divisionem, potuit in animo habere V, 13, 24.

Est autem locus Ciceronis in Catil. I, 1.

13. *Hoc loco*) Cf. V, 13, 24.

volumus, ratione ducitur. Obiecturus Antonio Cicero [16] merum et vomitum, *Tu, inquit, istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate.* Quid fauces et latera ad ebrietatem? Minime sunt otiosa. Nam respicientes ad haec possumus aestimare, quantum ille vini in Hippiae nuptiis exhauserit, quod ferre et concoquere non posset illa corporis gladiatoria firmitate. Ergo, si ex alio colligitur aliud, nec improprium, nec inusitatum nomen est *ratiocinationis,* ut quod ex eadem causa inter status quoque habemus. Sic et *ex insequentibus* amplificatio ducitur: siquidem tanta vis fuit vini [17] erumpentis, ut non casum afferret aut voluntatem, sed necessitatem, ubi minime deceret, vomendi: et cibus non recens, ut accidere interim solet, redderetur, sed qui usque in posterum diem redundaret. Idem hoc praestant, quae antecesserunt. Nam, quum Aeolus a Iu- [18] none rogatus,

— — cavum conversa cuspide montem
Impulit in latus, ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt: — —

apparet, quanta sit futura tempestas. Quid? quum res [19]

16. *Obiecturus — vomitum*) Haec omittunt Turic. Florent. Camp. cum Alm. Nec displiceat tam abrupta ratio.

Concoquere) Turic. (a pr. manu) *conquere*, unde nostrum effecimus. Reliqui *coquere*. Nullis veterum certis quidem locis probatur *coquere* dici pro *concoquendo*. Saltem Plin. H. N. XXIX, 1, frustra appellat Forcellinus, ubi *cibi in corporibus coqui* dicuntur *a balineis ardentibus*.

Corporis gladiatoria) Sic Turic. Flor. Reliqui *g. c.*

Habemus) Ambr. 1, Flor. (sed hic et mox omittit *et*) *habeamus* cum Ald. Hoc volebat Regius. Verba autem *causa — si quidem* omittunt Turic. Alm. Flor. a pr. manu.

17. *Deceret, vomendi*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. (hic quidem *et* quoque sequens) omittunt cum Alm.

Sed qui) Turic. Flor. Camp. omittunt *qui* cum Voss. 1, 3.

15. *Ratione ducitur*) Cf. not. crit.
16. *Tu, inquit*) Cic. Philipp. II, 25.
18. *Aeolus*) Virg. Aen. I, 81; Ciceronis locus est Verr. V, 44.

atrocissimas, quasque in summam ipsi extulimus invidiam, elevamus consulto, quo graviora videantur, quae sequutura sunt: ut a Cicerone factum est, quum illa diceret, *Levia sunt haec in hoc reo. Metum virgarum navarchus nobilissimae civitatis pretio redemit: humanum est. Alius, ne securi feriretur, pecuniam dedit: usitatum*
20 *est.* Nonne usus est ratiocinatione, qua colligerent audientes, quantum illud esset, quod inferebatur, cui comparata haec, viderentur humana atque usitata? Sic quoque solet ex alio aliud augeri: ut, quum Hannibalis bellicis laudibus ampliatur virtus Scipionis; et fortitudinem Gallorum Germanorumque miramur, quo
21 sit maior C. Caesaris gloria. Illud quoque est *ex relatione ad aliquid*, quod non eius rei gratia dictum videtur, amplificationis genus. Non putant indignum Troiani principes, Graios Troianosque propter Helenae speciem tot mala, tanto temporis spatio sustinere; quaenam igitur illa forma credenda est? Non enim hoc dicit Paris, qui rapuit; non aliquis iuvenis, aut unus e vulgo; sed senes, et prudentissimi, et Priamo assidentes.
22 Verum et ipse rex, decenni bello exhaustus, amissis

19. *Reo. Metum*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3, Vall. et edd. ante Ald. Reliqui inserunt *crimina* e Cicerone.

20. *Nonne*) Turic. Camp. *non*; cf. not. ad IV, 2, 15.
Ratiocinatione) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *ratione* cum Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regius, necessario. — *Viderent. hum.*) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *h. v.* — *Ut, quum*) Turic. Guelf. Camp. omittunt *ut.*

21. *Videtur*) Turic. (a pr. manu) Flor. Guelf. *videretur* cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. Sed et Vall. nobiscum.
Aut unus) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Stoër. exc. Ald. Reliqui *non u.*

21. *Non putant*) Vid. Iliad. III, 156seqq. Ablegat Gesn. ad Hemsterh. in Luc. Diall. mortt. Tom. (Bip.) II, p. 498 indicantem qui sint usi loco Homerico, ad quos accedunt aliquot Heynio designati ad Homerum ipsum. Est et comparandus Lessingius in Laocoonte p. 215.

tot liberis, imminente summo discrimine, cui faciem illam, ex qua tot lacrimarum origo fluxisset, invisam atque abominandam esse oportebat, et audit haec, et eam filiam appellans, iuxta se locat, et excusat etiam, atque sibi esse malorum causam negat. Nec mihi vi- 23 detur In Symposio Plato, quum Alcibiadem confitentem de se, quid a Socrate pati voluerit, narrat, ut illum culparet, haec tradidisse: sed, ut Socratis invictam continentiam ostenderet, quae corrumpi speciosissimi hominis tam obvia voluntate non posset. Quin *ex in-* 24 *strumento* quoque heroum illorum magnitudo aestimanda nobis datur; huc pertinet *clypeus Aiacis*, et

22. *Ex qua tot lacr. or. flux.*) Turic. *e. q. ori fl.*; a sec. manu *e. q. ora fluxissent.* Ex Flor. (sed *go* additur a sec. manu) et Alm. nihil nisi *ori* profertur. Gebhardus in Crepundiis ex Palatino suo eruit *e. q. t. l. ora fluxisset*, Pareo stulte miranta, reprobante recte Bormanno. — *Eam filiam*) Turic. *ex familiam* (Alm. *ex familia* et sic Flor. cuius in margine tertia manus nostrum dat); a sec. manu ut et Flor. *eam familiarem* et sic Camp. cum Bodl. Audr. — *Atque sibi*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *sibi atque* cum Bodl. Alm. Voss. 1, 2, Ioann. Tarv. Nostram transpositionem, quae iam in prioribus aliquot, exigit Regius. Equidem veterem ordinem verum auspicor, quamquam in Homero quidem hoc ipsum non legitur, ut sibi irascentem Helenam mulceat et placet Priamus (neque enim sufficit vs. 180; κυνώπιδος, cui nil reponit socer). Sed *etiam* in nostra ratione otiosum est, et ipsa scriptura *atque* pro *ac* prodere videtur, debuisse sequi vocalem in *esse* (cf. VIII, 3, 47).

23. *Pati*) Turic. *pite* (cum Alm.) a sec. manu *petere*.

Illum) Turic. *illud.* Modo τῷ *ut* Flor. (a sec. manu) Camp. praemittunt *non* cum Iens. et edd. ante Ald.

Voluntate) Sic et Goth. err. Gesn. qui *voluptate*, quod est in Iens. et edd. posterr. ante Stoër. exc. Basil.

24. *Huc pert.*) Sic Obr.; *hoc p.* Turic. (a pr. manu) Guelf. cum Alm. Reliqui *ad hoc p.* — *Et Pelias*) Sic Turic. Flor. (nisi quod T pro I) Guelf. cum Alm. Goth. Voss. 1, 2, Vall. Reliqui inserunt *hasta.* — *Ferunt*) Sic Turic. Goelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 3, Goth. et

22. *Atque sibi*) Cf. not. crit.

23. *In Symposio Plato*) Vide Plat. Sympos. p. (Steph.) 218, b — 219 d, Bip. X, 263 — 266. Dignus qui legatur vel relegatur locus. Eo rectissime est usus Gesnerus in disputatione de Socrate sancto paederasta Commentt. Soc. Gott. tom. II, p. 25 seq.

24. *Clypeus — Pelias*) Iliad. VII, 219; XVI, 140.

Pelias Achillis. Qua virtute egregie est usus in Cyclope Virgilius. Nam quod illud corpus mente concipiam, cuius

Trunca manum pinus regit? — —

Quid? quum *vix loricam duo multiplicem connixi humeris ferunt*, quantus Demoleos, qui, indutus ea,

— — *cursu palantes Troas agebat?*

25 Quid? M. Tullius de M. Antonii luxuria tantum fingere saltem potuisset, quantum ostendit dicendo, *Conchyliatis Cn. Pompeii peristromatis servorum in cellis stratos lectos videres? Conchyliata peristromata,* et *Cn. Pompeii*, terunt servi et *in cellis*, nihil dici potest ultra: et

26 necesse est tamen infinito plus in domino cogitare. Est hoc simile illi, quod ἔμφασις dicitur: sed illa ex verbo, hoc ex re coniecturam facit: tantoque plus valet, quanto res ipsa verbis est firmior. Potest ascribi amplificationi *congeries* quoque verborum, ac sententiarum idem

edd. ante Basil. Reliqui *ferrent.* — *Ea*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Bern. Reliqui *eam.*

25. *Terunt*) Sic Voss. 1, 3, Bern.; *terter* Turic. (a pr. manu) *ter.* Guelf. *Iter.* Alm. a sec. manu Turic. *de* et sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. sec. *Inter* Flor.; a sec. manu *de* ultimae syllabae superscriptum.

Servi) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Voss. 1, 3, Bern. Alm. *Servis* Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. sec. — *Et in cellis*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt *in* cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Goth. Vall. et edd. ante Bad. sec. Hic primus, obsecundantibus reliquis, ex Regii coniectura pro nostro *terunt servi et in cellis* haecce dat *et in cellis servorum*, exc. Obr. qui sic: *et lecti in cellis servorum.* Nos *in* adiecimus contra MSS.

27. *Hoc ex re*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *haec e. r.* cum Goth. Alm. Voss. 2, Iens. Tarv. Ald. — *Non per gradus*) Flor. *p. g. non*, cui scripturae a sec. manu praemittitur *non.*

Virgilius) Aeneid. III, 659; V, 260; *Tullius* Philipp. II, 27.

25. *Saltem*) Interrogatio quum valeat negationem, hoc est pro *ne fingere quidem*; cf. VI, 4, 15.

significantium. Nam, etiamsi non per gradus ascendant, tamen velut acervo quodam allevantur. *Quid enim tuus ille, Tubero, destrictus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quae tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* Simile est hoc figurae, quam συναθροισμὸν vocant: sed illic plurium rerum est congeries, hic unius multiplicatio. Haec etiam crescere solet verbis omnibus altius atque altius insurgentibus: *Aderat ianitor carceris, carnifex praetoris, mors terrorque sociorum et civium Romanorum, lictor Sextius.* Eadem fere est ratio *minuendi.* Nam totidem sunt ascendentibus, quot descendentibus, gradus. Ideoque uno ero exemplo contentus eius loci, quo Cicero de oratione Rulli haec dicit: *Pauci tamen, qui proximi astiterant, nescio quid illum de lege Agraria voluisse dicere, suspicabantur.* Quod si ad intellectum referas, *minutio est:* si ad obscuritatem, *incrementum.* Scio posse videri quibusdam speciem amplificationis *hyperbolen* quoque; nam et haec in utramque partem valet: sed, quia excedit hoc nomen, in tropos differenda

27 28 29

27. *Tuorum? quae*) Turic. Flor. omittunt; a sec. manu ascribitur ab illo *an mortua tua;* ab hoc nostrum, sed *quid.*

Hoc fig.) Turic. Flor. Camp. omittunt *hoc* cum Alm.

Sextius) Turic. Camp. *rex tuus.*

29. *Excedit*) Ambr. 1, *excidit.*

27. *Quid enim tuus*) Ea Ligariana c. 3. Alterum de ianitore carceris Verr. V, 51.

Συναθροισμόν) Vide Rutil. Lup. ed. Ruhnk. p. 5.

28. *De orat. Rulli*) Cic. de L. Agr. II, 5. Insignis est varietas apud Qu. *qui proximi astiterant*, apud Cic ipsum *si qui acutiores — steterant.* Noster verum Ciceronis acumen oblitus erat. Memoriam Quintiliani lapsam agnoscit et Garatonus ad loc. Cic. ipsius.

29. *Excedit hoc nomen*) Recte Gesnerus accusativum agnoscit *hoc nomen*, ut hyperbole plus sit, quam quod appellemus amplificationem. Rollinus et Capperonnerius hoc tenuisse non videntur, quorum alter apposite tamen utitur verbis Iulii

est. Quos continuo subiungerem, nisi esset a ceteris separata ratio dicendi, quae constat non propriis, sed translatis. Demus ergo breviter hoc desiderio iam paene publico, ne omittamus eum, quem plerique praecipuum ac paene solum putant orationis ornatum.

V. *Sententiam* veteres, quod animo sensissent, vocaverunt. Id cum est apud oratores frequentissimum, tum etiam in usu quotidiano quasdam reliquias habet. Nam et iuraturi *ex animi nostri sententia*, et gratulantes *ex sententia* dicimus. Non raro tamen et sic loquuti sunt, ut *sensa* sua dicerent: nam *sensus* corporis vide-

Ne omittamus) Turic. *nec mittamus*; a sec. manu *ne amittamus*, et sic Camp.; *ut omittamus* Goth. cum Voss. 2; *nec om*. Ald. cum aliquol, ex Regii coniectura.

Rufiniani apud Ruhnk. p. 223: (Hyperbole), *fit quum excedit veritatem sententia*.

Quos continuo — translatis) Haec, etsi valde perspicua videantur, a se parum perspici ingenue fatetur optimus Regius, quem non plane assequutus videtur Gesnerus diffisum dicens eum verbis *quae constat — translatis*. Vbi enim difficultatem sentiret, non designavit Regius. Gesnerus hic definitionem *sententiae* desiderari censet, quippe de qua sit expositurus noster, quamquam tropis antevertendam indicet. Haec quidem ratio an sit necessaria, quaeri potest. Fortasse tropos modo describit, et hoc vult: Continuo de tropis dicerem, nisi haec eloquentiae pars constaret translatis, non propriis; ita satius erit tum demum ad tropos progredi, quum omnis proprie dicendi ratio pertractata fuerit, cuius partem unam reliquam video i. e. *sententiam*. Sed nec ipse animum expleri sentio ab hac interpretatione, et ultro agnosco convenientius loco fore, si reperiatur modus aliquis ex hisce verbis finitionem *sententiae* exlundendi. An forte transponendo unaque litera abradenda hoc consequemur? « ratio dicendi quae *non constat* propriis *et* translatis.» *Antequam ad tropos accedam, superest aliqua dicendi ratio, cuius vis non est in propriis et translatis, sed quae nunc hac, nunc illa utens oratione, peculiari suo artificio ornatum efficit.* Maxime displicet in hac constitutione loci, quod abest *aliqua* vel *quaedam* pronomen, necessarium fere ad nominativum illum *a ceteris — dicendi*. Vt *propriis* et *translatis* hic latior aliquis tribuatur significatus, veluti mox c. 5, §. 6: *translatio a communi ad proprium*, cum Gesnero probare non possum. Redeundum erit ad Regianae confessionis simplicitatem.

1. *Et iuraturi — et gratulantes*) Priore modo quod *scimus*, altero quod *cupimus* appellamus *sententiam*, quo magis appareat, quidquid animo sentiamus, esse *sententiam*. De iurandi formula cf. VI, 3, 32.

bantur. Sed consuetudo iam tenuit, ut mente concepta *sensus* vocaremus; lumina autem, praecipueque in clausulis posita, *sententias*. Quae minus crebra apud antiquos, nostris temporibus modo carent. Ideoque mihi et de generibus earum, et de usu arbitror pauca dicenda. Antiquissimae sunt, quae proprie, quamvis omnibus idem nomen sit, *sententiae* vocantur, quas Graeci γνώμας appellant: utrumque autem nomen ex eo acceperunt, quod similes sunt consiliis aut decretis. Est autem haec vox universalis, quae etiam citra complexum causae possit esse laudabilis, interim ad rem tantum relata; ut, *Nihil est tam populare, quam bonitas:* interim ad personam; quale est Afri Domitii, *Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere.* Hanc quidam partem *enthymematis*, quidam initium aut clausulam *epichirematis* esse dixerunt: et est aliquando, non tamen semper. Illud verius, esse eam aliquando *simplicem*, ut ea, quae supra dixi; aliquando ratione subiecta, *Nam in omni certamine, qui opulentior est,*

3. *Nom. sit*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *s. n.*

4. *Dixerunt: et est al. — aliquando simpl.* Turic. Flor. (a pr. manu) Guelf. *d. etsi al. simpl.* cum Voss. 1, 3, Tarv. Ald.; *d. etsi al. — al. simpl.* Camp. Alii quoque editi interiecta τοῖς *aliquando* non habent. — *Quae*) Sic Turic. Camp. cum Voss. 1, 3, Ald. Reliqui *quam*. — *Subiecta*) Iens. Tarv., *subiectam* cum Voss. 2, ut refertur, non quidem Goth. Sed et modo *rationi* Guelf. Goth. (lac. Gesn.) cum Voss. 2.

3. *Vtrumque*) Et Graecum et Latinum. Vterque enim populus mutuatus est appellationem a deliberandi negotio.

Nihil est — bonitas) Cic. pro Lig. c. 12.

4. *Enthymematis — epichirematis*) Cf. lib. V, c. 10, 14; et Aristot. Rhet. II, 21, 2: ἐπεὶ τὰ ἐνθυμήματα ὁ περὶ τοιούτων συλλογισμός ἐστι, σχεδὸν τά τε συμπεράσματα τῶν ἐνθυμημάτων καὶ αἱ ἀρχαὶ, ἀφαιρεθέντος, τοῦ συλλογισμοῦ, γνῶμαί εἰσιν. Huc respexisse Qu. censet Victorius ad Aristot. p. 445, eodemque remittit Capper.

Ea, quae) Neutro genere utitur; designat autem sententias supra positas, Ciceronis alteram, alteram Domitii.

Nam in omni certamine) Est Sallustii in oratione Micipsae Bell. Iug. c. 10, Telleri 6.

etiamsi accipit iniuriam, *tamen*, *quia plus potest*, *facere videtur :* nonnunquam *duplicem*, *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Sunt etiam, qui decem genera fecerint, sed eo modo, quo fieri vel plura possunt, *per interrogationem*, *per comparationem*, *infitiationem*, *similitudinem*, *admirationem*, et cetera huiusmodi : per omnes enim figuras tractari potest. Illud notabile *ex diversis*, *Mors misera non est*, *aditus ad mortem est miser.* Ac rectae quidem sunt tales, *Tam deest avaro*, *quod habet*, *quam quod non habet.* Sed maiorem vim accipiunt emutatione figurae, ut,

Vsque adeone mori miserum est ? — —

Acrius enim hoc, quam per se, *Mors misera non est.* Et *translatione* a communi ad proprium. Nam quum sit

5. *Fecerint*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Reliqui *fecerunt.* — *Interr. per comp.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 3, et edd. ante Bad. Reliqui omittunt *per.*

Similitudinem) Omittit Guelf. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Colb. — *Admirationem*) Omittunt Turic. Camp. cum Alm.

Est miser) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *m. e.*

6. *Emutatione*) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Camp. *ex mutatione* cum Goth. Colb. et edd. ante Gryph. Illorum uterque (a pr. manu) Gualf. *et mutatione.* Sed *mutatione* solum Voss. 1. Reliqui *commutatione.* Nostrum e coniectura; cf. VIII, 6, 51. — *Acrius — non est*) Omittunt Turic. Flor. (hic a pr. manu) Alm.

Obseq. — parit) Terent. Andr. I, 1, 41.

5. *Mors — miser*) Gallaeus hoc ipsum designat a Lactantio relatum III, 17, cuius locum ponit etiam Menagius ad Diog. Laërt. X, 124. Quum sit senarius versus, possit et ipse esse ex Graeco translatus, ut ille Epicharmi trochaïcus, quem hic citant fere, apud Cic. Tusc. I, 8: *Emori nolo* etc. cf. nostr. V, 14, 12.

6. *Tam deest — non habet*) Senarius est ex P. Syri mimis, quem et M. Seneca exhibet, laudatum Cassio Severo p. 227.

Emutatione figurae) Accipiam *emutationem*, quam efficit figura, non quam patitur, quamquam ne hoc quidem absurdum. *Figuratae* sententiae opponuntur *rectis*, velut IX, 2, 5, 66, 78; item II, 13, 8.

Vsque adeone) Virg. Aen. XII, 646. Mox sunt loca Cic. pro Lig. c. 12; ibid. c. 4; Virg. Aen. I, 37; Cic. pro Mil. c. 4; pro Lig. c. 1. *Medeam* Ovidii intercidisse nemo ignorat.

rectum, *Nocere facile est, prodesse difficile:* vehementius apud Ovidium Medea dicit,

Servare potui, perdere an possim, rogas?

Vertit ad personam Cicero, *Nihil habet, Caesar, nec fortuna tua maius, quam ut possis; nec natura melius, quam ut velis servare quam plurimos.* Ita, quae erant rerum, propria fecit hominis. In hoc genere custodiendum est, id quod ubique, ne *crebrae* sint, ne *palam falsae* (quales frequenter ab iis dicuntur, qui haec καθολικὰ vocant: et, quidquid pro causa videtur, quasi indubitatum pronuntiant), ne *passim* et *a quocumque* dicantur. Magis enim decent eos, in quibus est auctoritas, ut rei pondus etiam persona confirmet. Quis enim ferat puerum aut adolescentulum, aut etiam ignobilem, si iudicet in dicendo, et quodammodo praecipiat? *Enthymema* quoque est omne, quod mente concipimus: proprie tamen dicitur, quae est sententia ex contrariis; propterea quod eminere inter ceteras videtur, ut Ho-

7

8

9

An possim) Turic. *a. possis* cum Alm.

7. *Hominis*) Turic. *nominis* cum Alm. — *Est, id*) Ita nos e coniectura; inseritur enim a libris *et*, ut et mox post *pronuntiant*, quod et ipsum expunximus. — *Quod*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2. Reliqui *quidem*.

Dicantur — decent) Turic. Flor. Guelf. utrobique singularem cum aliquot codd. et edd. Alii fluctuant nunc prius, nunc posterius singulariter efferentes, nec constat lectio ante Gryph.

9. *Concipimus*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Guelf. *concepimus* cum Bern.

7. *Id quod ubique*) Opponitur hoc illis: *in hoc genere.* In omni enim ornandi ratione, ne saepius recurrat idem artificium, sedulo cavendum.

Qui haec καθολικὰ vocant) Hoc artis vocabulum imponentes sententiis falluntur simul ita, ut quidquid speciem habeat sententiae, non investigata eiusdem veritate, tuto ubique, quoniam καθόλου, ponere posse videantur; cf. Ern. in Lex. technol. qui docet καθολικὸν λόγον eundem esse τῇ γνώμῃ.

8. *Iudicet — praecipiat*) Agat partes iudicis, et magistri. Malim prope *qui* prae *si*.

merus *poëta*, *urbs* Roma. De hoc in argumentis satis
10 dictum est. Non semper autem ad probationem adhibetur, sed aliquando ad ornatum, *Quorum igitur impunitas, Caesar, tuae clementiae laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio?* Nam quia sit ratio dissimilis, sed quia iam per alia, ut id iniustum appa-
11 reret, effectum erat. Et addita in clausula est epiphonematis modo non tam probatio, quam extrema quasi insultatio. Est enim epiphonema rei narratae vel probatae summa acclamatio,

Tantae molis erat Romanam condere gentem.

Facere enim probus adolescens periculose, quam perpeti
12 *turpiter maluit.* Est et, quod appellatur a novis νόημα; qua voce omnis intellectus accipi potest: sed hoc nomine donarunt ea, quae non dicunt, verum intelligi volunt; ut in eum, quem saepius a ludo redemerat soror, agentem cum ea talionis, quod ei pollicem dormienti recidisset, *Eras dignus, ut haberes integram manum.* Sic enim auditur, *ut depugnares.* Vocatur ali-

10. *Iniustum*) Gesn. *iustum* per sphalma, quod propagarunt Bipontini.

11. *Perpeti turpiter*) Turic. Flor. *perturpiter*, ex Alm. afferunt *turpiter* (cf. VIII, 4, 12, item hic 24).

12. *Novis*) Gesn. *nobis* per sphalma repetitum Bipontinis.

Dicunt) Goth. *dicuntur* cum Voss. 2. Idem velle videntur Turic. Flor. Alm. qui post nostrum subiiciunt *ut*. Et fortasse passivum elegantius.

9. *De hoc — dictum est*) Vide V, 10, 2.

10. *Non, quia — dissimilis*) Probat sane hoc ipsum a Cicerone positum enthymema, sed hic quidem probationis causa non est positum.

12. *A novis*) In rhetoribus ipsis *novos* discernit a *veteribus*, non in oratoribus solis; cf. dicta ad IV, 2, 118; item exempli causa IX, 2, 42; X, 1, 41.

A ludo redemerat) Ablegat Gesnerus ad Lipsium Saturnall. II, 3, 5; multa veterum loca ponentem, quibus apparet, liberos quoque se auctorasse lanistis ad depugnandum in arena.

Sic enim — depugnares) Significatum *audiendi* pro *subaudiendo* iterum habet noster IX, 3, 58; ex quo loco et hic pro *sic* reponendum *simul* necessario videtur. Item *auditur* pro

quid et *clausula:* quae, si est, quod *conclusionem* dicimus, et recta et quibusdam in partibus necessaria est: *Quare prius de vestro facto fateamini necesse est, quam Ligarii culpam ullam reprehendatis.* Sed nunc aliud volunt, ut omnis sensus in fine sermonis feriat aurem. Turpe autem ac prope nefas ducunt, respirare 14 ullo loco, qui acclamationem non petierit. Inde minuti corruptique sensiculi, et extra rem petiti. Neque enim possunt tam multae bonae sententiae esse, quam necesse est multae sint clausulae. Iam haec magis nova 15 sententiarum genera. *Ex inopinato:* ut dixit Vibius Crispus in eum, qui, quum loricatus in foro ambularet, praetendebat, id se metu facere, *Quis tibi sic timere permisit?* Et insigniter Africanus apud Neronem

13. *Recta*) Sic Obr. Celeri quidem omnes *recte*, quod ferri neqoit, nam ut, quod monet Badius, repetatur huc *vocetur ita*, contortum fuerit et inelegans.
Vestro facto) Sic Turic. Flor. Reliqui *f. v.*
Aliud) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. quo acc. Obr. Reliqui *illud* coniectante Regio. — *Vt omnis sensus*) Sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2. Reliqui post *ut* inserunt *omnis locus*. Voss. 1, vicissim omittit, ut fertur, *omnis sensus*.
14. *Vllo loco*) Turic. *illo l.* cum Alm. non prorsus male. — *Corruptique*) Turic. *corrupti;* a sec. manu *et corrupti*, et sic Camp. — *Bonae*) Omittunt Guelf. et Obr. Mox Camp. inter *est* et *multae* inserit *ut*.
15. *Vibius*) Turic. Flor. *bibius* (cf. VI, 3, 73). Camp. *Vrbius*.

additur reposuerunt VV. DD. in Iulio Rufiniano p. 272 Ruhnk. cuius vide notam, ut et Capper. ad eundem scriptorem. *Depugnare* proprium Gladiatorii spectaculi et suspicor inesse vim etymi in praepositione *de*, ut intelligatur pugna ad mortem protracta, quod suadet et noster locus et alter in Declamm. IX, p. Bip. 175: *adhuc necessitatis gladiator depugnare etiam volebam;* cf. Drakenb. ad Liv. VI, 3, 9; XL, 34, 6.

15. *Vibius Crispus*) Cf. V, 13, 48.

Africanus) Non dubito quin hic sit Iulius Africanus orator (cf. X, 1, 118; XII, 10, 10, 11; item Tacit. Dial. de oratt. c. 15), quem Neroniani aevi demonstrat dictum de eo Crispi Passieni relatum Plinio minori VII, 6, 11 (cf. nostr. VI, 1, 50). Quod enim Sextium Africanum a Tacito memoratum Annal. XIII, 19; XIV, 46 huc trahit Burmannus, quia posteriore Taciti loco Galliarum censum egisse dicatur, levius videtur, nec in opere suo Qu. si alium ab oratore designasset, simpliciter ita co-

de morte matris, *Rogant te, Caesar, Galliae tuae, ut* 16 *felicitatem tuam fortiter feras.* Sunt et *alio relata*, ut Afer Domitius, quum Cloantillam defenderet, cui obiectum crimen, quod virum, qui inter rebellantes fuerat, sepelisset, remiserat Claudius, in epilogo filios eius 17 alloquens, *Matrem tamen*, inquit, *pueri sepelitote.* Et aliunde petita, id est, in alium locum ex alio *translata:* ut pro Spatale Crispus, quam qui heredem amator instituerat, decessit, quum haberet annos duodevigin- 18 ti, *O hominem divinum, qui sibi indulsit!* Facit quas-

16. *Cloantillam*) Flor. Turic. Guelf. Camp. *Cloatillam. N* interponit primus Iens. sed iam Goth. nisi aberravimus. Voss. 1, 3, *Clotilam* (cf. IX, 2, 20) Nomen hoc quidem est in neutro Inscriptionum corpore. — *Defenderet*) Turic. (a pr. manu) *defenderat.*

17. *Vt — qui*) Omittunt hanc utramque particulam Turic. Flor. Guelf. Camp. cum MSS. fere omnibus et edd. ante Ald. Nostrum Regius coniecit, Obr. MSS. scripturam retinens post *instituerat* inserit *et.* Ante *hominem* autem *O* mei omittunt MSS., exc. Flor., et reliqui fere, quibus accedit Camp.

Spatale) Sic Turic. cum Gesn. et vetustis. A Gryphio inde *Spathale*, vitiose.

gnomen positurus erat. Pro *apud Ner.* autem legendum censeo *ad N.* (cf. Drakenb. ad Liv. III, 10, 3).

16. *Matrem — sepelitote*) «Videntur igitur ipsi matrem accusasse filii, quos ita pietatis admonuerit Domitius, quasi diceret, nolite metuere iram Caesaris in sepelienda olim matre, amat ille pietatem, ignovit matri vestrae contra legem sepelienti virum: magis ei placebit ista pietas, quam impia haec vestra accusatio. Sed res aliunde quum nota non sit, nihil equidem definiam.» Gesnerus. Si in hac ipsa sepulti mariti causa defendebat Cloantillam Domitius, minus apte videtur dici haec sententia *alio relata*, nec cadit defensio in eam, cui crimen obiectum iam *remiserat* Claudius.

17. *O hominem — indulsit*) Eum qui *sibi indulserit*, bona sua abligurisse, nec quidquam heredi illi suae reliquisse, quum se brevi moriturum *divinaret*, apparet quidem; sed quomodo haec sententia sit *ex alio in alium locum translata*, id doceri velim, nisi forte haec ipsa verba in alia oratione fuerant olim sic posita, ut nunc plane novum sensum conscicerent. Hoc tamen si voluit Fabius, parum est eloquutus, quum praesertim non sit decantatus aliquis locus, qui hic repetitur. Nam fuisse talem, omnibusque Quintilianum legentibus notissimum, vaga est, nec probanda coniectura. *Pro* Spatale autem hoc potuit dici, quo minus crederetur illa venenum tentasse in adolescente, quem pauperem moriturum videret. *Habere annos duodeviginti;* cf. ad VI, 3, 73. *Spatale* nomen meretricium

dam sententias sola *geminatio* : qualis est Senecae in eo scripto, quod Nero ad Senatum misit occisa matre, quum se periclitatum videri vellet, *Salvum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.* Melior, quum ex contrariis valet, *Habeo, quem fugiam; quem sequar, non habeo. Quid, quod miser, quum loqui non posset, tacere non poterat?* Ea vero fit pulcherrima, quum aliqua comparatione clarescit. 19 Trachalus contra Spatalen, *Placet hoc ergo, o leges, diligentissimae pudoris custodes, decimas uxoribus dari, quartas meretricibus?*

18. *Se periclitatum*) Turic. *se periclitas* cum Alm. Ille a sec. manu *se periclitans*. Repone *ipse periclitatus*.

Me esse) Turic. Flor. Camp. omittunt *me* cum Alm.

Quem fugiam) Turic. omittit cum Alm.—*Quid, quod*) Turic. *quidquid*; a sec. manu *qui quod*. Camp. *qui quidem*.

Loqui) Turic. *bol*. Florent. *bob*.), quasi sit compendium pro *bobus*. Neque tamen quidquam latere ibi videatur, praeter receptum.

19. *O leges*) Turic. Guelf. Camp. omittunt *o* cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. — *Bonae — malae*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *bene — mola* cum Goth. Alm. Voss. 2.

legitur apud Martialem II, 52; item Varronem in Fragmm. p. Bip. 288. Etiam Nereidos apud Claudian. Epithal. Honor. et Mar. 167. Eandem in hac causa accusavit Trachalus §. 19, (cf. VI, 3, 78).

18. *Geminatio*) Est ea in repetita coniunctione *nec*, *nec*, in qua sola hic sententiae acumen.

Se periclitatum) Cf. not. crit.

Habeo — non habeo) Cic. ad Att. VIII, 7; cf. VI, 3, 109.

Quid, quod miser) « Laudat hic Pithoeus Hieronymum ad Oceanum, *Postea vero, Pisoniano vitio, quum loqui non posset, tacere non poterat.* Videntur itaque sumpta esse ex Tullii in Pisonem oratione, qua parte hodie integra non est; dictum certe de Pisone aliquo. » Gesnerus. Hisce acquiescendum quidem, quum certiora nusquam ostendantur. Quid sit quod Burmannus ablegat ad Erasmum in Adagiis titulo *imperitiae*, non exputo, neque enim in ullo eorum quae ad hunc titulum referuntur proverbio mentionem reperio nostri loci.

19. *Decimas uxoribus*) Constitutum erat lege Iulia et Papia Poppaea, ut matrimonii causa uxori, quae liberos non haberet, nonnisi decima legaretur, et pro numero superstitum ex priore matrimonio liberorum totidem decimae; vide Iurispr. Ante-Iust. Schult. p. 609; item Gothofr. ad Cod. Theod. tom. II, p. 648, quorum uterque nostro loco utitur. Supra §. 17, latius modo heredem Spatalen instituisse perhibetur amator; hic apparet, ex *quarta* parte. Liquisse tum etiam probrosis feminis legata capere recte observat, qui hic citatur a Bur-

Sed horum quidem generum et bonae dici possunt, et
20 malae. Illae semper vitiosae, *a verbo*, *Patres conscripti; sic enim incipiendum est mihi, ut memineritis patrum.* Peius adhuc, quo magis falsum est, et longius petitum, contra eandem sororem gladiatoris, cuius
21 modo feci mentionem, *Ad digitum pugnavi.* Est etiam generis eiusdem, nescio an vitiosissimum, quoties verborum ambiguitas cum rerum falsa quadam similitudine iungitur. Clarum auctorem iuvenis audivi,

20. *Vitiosae, a*) Sic Tur. Camp. cum Goth. Vall. *V. aut* Guelf. cum Voss. 1, 2, 3; *v. aut a* Flor. Bern.; *v. abuti* Obr. Iens. *v. uti* cum posterioribus ante Basil. Reliqui *v. uti a.*

Ad digitum) Turic. Flor. *additum.* Ille a sec. manu *aditum*, hic nostrum, cum priore manu facit Alm. A Basil. inde ante Gesn. *at digito.* Sed Basil. ante *pugn.* inserit *non*, Voss. 2, Ald. *mihi*; Camp. *nihil*; et Obr. pro *pugn.* ponit *parentavi.* Ioann. *ad dig. pugna mihi.* Nostrum est in Guelf. Vall. Voss. 1, 3, Goth. Bern. Bongarsiano Salmasii ad Hist. Aug. Vol. II, p. 830.

manno, Perizonius de lege Voconia p. 144 (ed. Heineccii Magdeburgi 1722, 4), quum postea hoc vetitum fuerit a Domitiano Suet. c. 8. Quidquid praeterea disputat Perizonius de portione Spatalae legata, ad locum intelligendum non facit.

20. *Ad digitum pugnavi*) Haec locutio nonnisi uno, praeter nostrum, loco adhuc inventa est a VV. DD. in vetere epigrammate, quod tribuitur Martiali Spectacc. XXIX, vers. 5. (Nam quod eam trahit ad Faliscum suum Caspar Barthius Cyneg. vs. 12, alienum est). Sufficit tamen haec duorum scriptorum congruentia, ad tenendam eam, quae hic legitur, verborum constitutionem; ad explicandam eandem, non item. Neque enim magis apud Martialem, quam nostri verbis apparet, quid sit *ad digitum pugnare.* Sumunt quidem, et maxime Ramiresius de Prado ad Martialem, esse hoc: pugnare eo usque, donec alteruter gladiatorum exerto digito victum se fateatur; sed probationem desidero, quum Scholiastes Persii ad V, 119 perperam accipiat poëtae locum, cui illustrando adhibet hoc quod narrat *Tructum a gladiatoribus, qui victi, ostensione digiti veniam a populo postulabant*; cf. Casaub. in Comment. Hic quidem, quidquid est de significatione locutionis in arena, apparet ludi in vocabulo *digiti.* Deflexit enim iste toties auctoratus *digitum* illum ad pollicem, quem sibi soror recidisset (vel *praecidisset*, ut vult Burm. ad §. 12). Scaligeri quidem epigrammatis interpretationem, miram profecto, videre est apud Burmannum secundum Anthol. vol. I, p. 470, huic probatam, non mihi.

21. *Auctorem*) An forte *actorem*?

quum lecta in capite cuiusdam ossa sententiae gratia tenenda matri dedisset, *Infelicissima femina, nondum extulisti filium, et iam ossa legisti.* Ad hoc plerique 22 minimis etiam inventiunculis gaudent, quae excussae risum habent, inventae facie ingenii blandiuntur. De eo, qui naufragus, et ante agrorum sterilitate vexatus, in scholis fingitur se suspendisse, *Quem nec terra recipit, nec mare, pendeat.* Huic simile in illo, de quo su- 23 pra dixi, cui pater sua membra laceranti venenum dedit, *Qui haec edit, debet hoc bibere.* Et in luxuriosum, qui ἀποκαρτέρησιν simulasse dicitur, *Necte laqueum, habes, quod faucibus tuis irascaris: sume venenum, decet luxuriosum bibendo mori.* Alia vana: ut suadentis 24 purpuratis, ut Alexandrum Babylonis incendio sepeliant, *Alexandrum sepelio, hoc quisquam spectabit e tecto?* Quasi vero id sit in re tota indignissimum. Alia nimia; ut de Germanis dicentem quendam audivi, *Caput nescio*

21. *In capite*) Sic Turic. Guelf. Flor. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 1, 2, 3, Bodl. Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Gryph. Reliqui *e capite.*

22. *Mare*) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Camp. Goth. *in aëre.*

23. *Qui ἀποκαρτέρησιν*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. *quia in apotesa frenesim* cum Alm.

24. *Vt suadentis*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Goth. (tac. Gesn.) Camp. *suadendis* cum Alm. Voss. 2. Sed Guelf. *suadentis* cum Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. *Vt* inseruit Regius. — *E tecto*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *a t.* cum Goth. Alm. Voss. 1, 2, 3, Vall.

Lecta in capite — ossa) Cf. VI, 1, 30.

22. *Risum habent*) Si ullus, praeter locum Horatii (Carm. 14, 15, 16), usus posset ostendi, amplecterer hic ego Graecismum, ut esset *r. debent*, (cf. IX, 2, 5). Est enim *habendi* verbum nimis, ut videtur, dissolutum. Quamquam cf. not. ad IV, 1, 42. *Excussae* autem opponuntur hic *inventis*, i. e. diligentius inspectae iis, quae quum primum ab oratore *inveniuntur*, placent suo auctori; cf. XII, 10, 73.

23. *Supra*) VIII, 2, 20.

Ἀποκαρτέρησιν) Notus est Hegesiae liber ἀποκαρτερῶν, de quo Cic. Tusc. I, 34. Ingeniosus hic noster luxurioso suadet aliam quam ab inedia mortem.

24. *Nescio ubi*) Feliciter coniectare videtur Gesnerus *nubi*, nec audiendus prae hoc Obrechtus, qui sic: *nescio ubi in nube positum.*

ubi impositum : et de viro forti, *Bella umbone propellit.*
25 Sed finis non erit, si singulas corruptorum persequar formas. Illud potius, quod est magis necessarium. Duae sunt diversae opiniones; aliorum sententias solas paene spectantium, aliorum omnino damnantium : quorum
26 mihi neutrum admodum placet. Densitas earum obstat invicem; ut si in satis omnibus fructibusque arborum nihil ad iustam magnitudinem adolescere potest, quod loco, in quem crescat, caret. Nec pictura, in qua nihil circumlitum est, eminet. Ideoque artifices, etiam quum plura in unam tabulam opera contulerunt, spatiis
27 distinguunt, ne umbrae in corpora cadant. Facit res eadem concisam quoque orationem. Subsistit enim omnis sententia : ideoque post eum utique aliud est initium. Vnde soluta fere oratio, et e singulis, non membris, sed frustis collata, structura caret; quum illa rotunda et undique circumcisa insistere invicem
28 nequeant. Praeter hoc etiam color ipse dicendi quam-

Vmbone) Turic. *vir bone* (ex Alm. *verbone;* cf. §. 11; VIII, 6, 11) a sec. manu *vir bene*, et sic Camp.; *viti bonae* Guelf. Prima Flor. manus plane erasa.
23. *Solas*) Turic. Camp. omittunt.
26. *Fructibus*) Turic. *fluctibus* cum Alm.; cf. VIII, 6, 6.
Arborum) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *armorum* cum Alm. vicissim (Turic. quidem a pr. manu) VIII, 6, 12; *arvorum* Goth. Voss. 2, cum edd. ante Gryph. exc. Ald. Gesnerus utrumque ex rusticorum scriptorum auctoritate defendit. Mihi in nostra constitutione *omnibus* videtur magnopere iacere. — *Magnitudinem*) Turic. Flor. Camp. *multitudinem* cum Alm. — *Opera*) Turic. Camp. omittunt. Exempto hoc quidem vocabulo, quaeri potest, *plura* illa sintne ad unam picturam pertinentes hominum formae, an, quod exprimitur diserte admisso illo *opera*, picturae diversae uni tantum tabulae impositae. Huiusmodi veterum opera nobis quidem relicta novimus nulla. Fateor me, quid faciam illi *etiam* quove illud loco ponendum censeam, non invenire. Otiosum enim est, si ad *artifices* referas, sin *etiam tum, quum contulerunt*, *distinguere eos* dicas, alienum plane fuerit, quum eiusmodi distinctio in tali ratione necessaria sit, nec fiat *etiam*.

25. *Spectantium*) Malim *sectantium*, ut mox §. 30, *captanti*.
26. *Vt in satis*) Cf. VIII, Pro. 23.
Plura — opera) Cf. not. crit.
27. *Soluta — oratio*) Cf. IX, 4, 19.
28. *Quamlibet claris — maculis*) Horat. ad Pis. 15: *Purpureus late qui splendeat — pannus*.

libet claris, multis tamen ac variis velut maculis conspergitur. Porro, ut afferent lumen clavus et purpurae, in loco insertae, ita certe neminem deceat intertexta pluribus notis vestis. Quare, licet haec enitere, [29] et aliquatenus exstare videantur, tamen lumina illa non

28. *Claris*) Sic Turic. (a sec. mann, a prima quidem *daris*) Flor. Guelf. cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Vall. Bern. et edd. ante Ald. Reliqui *clarus*, quod Regius reposuit. Videtur tamen hoc iam esse in Camp. — *Afferent*) Turic. *adfertur*; a sec. manu *auffertur*. Flor. *affertur*. Guelf. *offerrent*. Camp. *afferant*. Iens. *affert* cum edd. ante Obr. Equidem simplicissimum existimo, ut *afferunt* fiat ex vetustissima scriptura. — *In loco*) Sic Turic. Flur. Camp. cum Alm. Reliqui omittunt *in* — *Insertae*) Sic libri omnes praeter Ieus. et edd. posteriores ante Obr. Eae quidem *insertus* (aliquot per errorem *incertus*) frustra probanta Gesnero, quum sit manifesta correctio omittentium *et* quoque ante *purpurae*. Pro *clavus* Guelf. Camp. *clarius* cum aliquorum marg.

29. *Enitere*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Guelf. *et nitere* cum Basil. — *Tamen lumina*) Turic. Flor. Camp. inserunt *et* cum Voss. 1, 3, et edd. ante Gryph.

Illa non flammae, sed scint.) Turic. *illa et sc.* (a sec. mann *illa sc.*) cum Alm. Flor. (a pr. manu) *non fl. sed* omittit. Totius sensus rationem consideranti apparet, prius obvia sententiarum commoda tangi, mox cautionem subiungi, quare nonnisi rarae possint placere. Commendantur eo quod supra cetera exstare videntur, at elegantius ibi legetur *et nitere et exstare*; quum *enitere* et *exstare* nimis similia sint eiusdemque sententiae. A coniunctione inde *tamen* earundem incommoda recensentur, quae sunt in exiguo illo nec nisi per umbram apparente, quod praebent, lumine, et in crebris parvisque, quibus attolluntur, conatibus. Iam duplex haec ratio manifestior erit *et* ante *lumina* servato, quod referatur ad alterum *et*, *quae crebris*. Eandem ob caussam *non flammae sed* minus aptum loco, et malim cum secunda Turic. manu (quamquam alioqui prior solet assensum imperare) *et lumina illa scintillis — emicantibus similia dixeris*. Si primae manus *et* retines ante *scint.*, locum ita expedias: haec ipsa, de quibus agitur (i. e. sententiae) *et* sunt appellanda *lumina*, *et* sunt similia *scintillis*, quo ipso apparet, nonnisi inter umbras ea posse babere decorem. *Lumina* autem proprium in bac re vocabulum. Quid lucis lucrari possit locus noster ex eo, quem demonstrat Burmannus, Philostr. (Vit. Soph. I, 24, 2) non exputo, nisi forte male citavit. Voluit profecto graeca aliqua a se lecta testari et est relinquendus suo, quem laudat, Oleario.

Afferent) Vid. not. crit.

Clavus et purpurae) Probo eam Burmanni rationem, ut haec de lato clavo et praetexta disiunctim capiantur, nec fiat ἓν διὰ δυοῖν, quod prosae indecorum sit. Vtitur verbis nostris Bayslus in Graevii thesauro tom. VI, p. 74.

29. *Quare, licet — dixeris*) Sunt in hisce leviculi quidam errores, de quibus aptius disputatur in notis criticis.

flammae, sed scintillis inter fumum emicantibus similia, dixeris: quae ne apparent quidem, ubi tota lucet oratio; ut in sole sidera ipsa desinunt cerni: et, quae crebris parvisque conatibus se attollunt, inaequalia tantum et velut confragosa, nec admirationem consequuntur

30 eminentium, et planorum gratiam perdunt. Hoc quoque accedit, quod solas captanti sententias multas dicere necesse est leves, frigidas, ineptas. Non enim potest esse delectus, ubi numero laboratur. Itaque videas et *divisionem* pro sententia poni, et argumentum, si tamen

31 in clausula et calce pronuntietur. *Occidisti uxorem ipse adulter: non ferrem te, etiamsi repudiasses*, divisio est. *Vis scire, venenum esse amatorium? viveret homo, nisi illud bibisset*, argumentum est. Nec multas plerique sententias dicunt, sed omnia tanquam sententias.

32 Huic quibusdam contrarium studium, qui fugiunt ac reformidant omnem hanc in dicendo voluptatem, nihil probantes, nisi planum, et humile, et sine conatu. Ita, dum timent, ne aliquando cadant, sem-

Consequuntur) Turic. Flor. Guelf. Camp. *consequentur* cum Goth. Voss. 2, Ieos. Tarv. Non video, quomodo coëat cum *perdunt*, quod omnes retinent.

30. *Accedit*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Voss. 2, Goth. Leid. Reliqui *accidit*. *Huc q. accedit*, quod est in marg. Basil. et coniecit Davisius ad Cic. Nat. deor. II, 13, pravum habet positum τοῦ *quoque*. Addit tamen nostro ille auctorem cod. Ioann. — *Dic. nec. est*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *n. e. d.* — *Si tamen*) Guelf. *sit tamen*. Turic. *sit tantum* cum Voss. 1, 3, et Obr. sed hic *sit; tantum*, pessime. Flor. (a pr. manu) *sit* solum. Nostrum e coniectura (cf. II, 15, 4; XI, 3, 3; XII, 11, 29). Reliqui *si tantum*, ut et Turic. a sec. manu. — *Clausula et calce*) Turic. *clausulae calde*. Flor. *clausulae tantum caudae*. Guelf. *clausula et male* cum Voss. 1, 3, Bern. nisi quod omittunt *et*. Camp. *clausulae calce* cum Turic. Flor. (sec. manu utroque) Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoër. Veram esse scripturam in Turic. suspicor *clausula et calde* (vel *calide*) scil. *pronuntietur*. Impetus enim et affectus pronuntiandi argumento ipsi speciem impertit sententiae. Vulgatae quidem iterationis languor ferri nequit.

31. *Scire, venenum*) Turic. *scireei v.* Camp. *scire ei v.* An fuit *scire enim v.*

30. *Vbi numero*) Plane assentior Gesnero coniectura inserenti *de*.

Clausula et calce) Vid. not. crit.

per iacent. Quod enim tantum in sententia bona crimen est? non causae prodest? non iudicem movet? non dicentem commendat? Est quoddam genus, quo 33 veteres non utebantur. Ad quam usque nos vocatis vetustatem? Nam, si ad illam extremam; multa Demosthenes, quae ante eum nemo. Quomodo potest probare Ciceronem, qui nihil putet ex Catone Gracchisque mutandum? Sed ante hos simplicior adhuc ratio loquendi fuit. Ego vero haec lumina orationis, velut ocu- 34 los quosdam esse eloquentiae credo. Sed neque oculos esse toto corpore velim, ne cetera membra officium suum perdant: et, si necesse sit, veterem illum horrorem dicendi malim, quam istam novam licentiam. Sed patet media quaedam via, sicut in cultu victuque accessit aliquis citra reprehensionem nitor. Quare, sicut possumus, adiiciamus virtutibus. Prius tamen sit, vitiis carere: ne, dum volumus esse meliores veteribus, simus tantum dissimiles. Reddam nunc, quam proxi- 35

32. *Commendat? Est*) Sie Guelf. eom Voss. 3, et edd. ante Bad. sec.; *c. Sed* Turic. Flor. eum Alm. Illorum tamen uterque a sec. manu *c. Sed est*, et sie Camp. Reliqui *c. At est*.

33. *Ad quam*) Toric. Flor. (hie a sec. mano) Camp. Goth. (tac. Gesn.) omittunt *Ad* cum Alm.; *et a. q.* Gnelf. cnm Voss. 1, 3, Bern. Basil.; *et q.* Iens. enm edd. ante Gryph. Correxit Regius. A Voss. 2, absunt *Ad quam — illam*, a Goth. non item. — *Probare Cic.*) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *C. p.* — *Rat. loqu.*) Sie Turic. (cum Flor. Alm. nisi quod hi *oratio*) Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoër. Reliqui *l. r.*

34. *Via*) Turic. Flor. (hie a pr. manu) *dic* cum Alm.

Victuque) Turic. *victu;* a sec. manu *et victu*. Camp. *et in victu*. — *Quare*) Sic Turie. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, 3. Vall. et edd. ante Ald. quo acc. Obr. Reliqui *quem*, coniieieota Regio. Male continuatur simili, extra ordinem illato, praeceptum generale.

35. *Proximam*) Turic. Camp. *primam* eom Alm. etsi hic per com-

32. *Tantum — crimen*) Malim fere *tandem — cr.*

33. *Veteres*) Cf. IV, 2, 118; sed in primis, indicante Gesnero, XII, 10, 48. Fortasse et bic melius fuerit *ratio eloquendi*.

34. *Sicut possumus*) Malim, *si quid p.*, qna scriptura et obieetum contingit verbo *adiiciendi*, et tollitur ingrata iteratio τοῦ *sicut*. Obrechtus eius loco posuit *sicubi*.

mam partem dixeram esse *de tropis*, quos *motus* clarissimi nostrorum auctores vocant. Horum tradere praecepta et grammatici solent. Sed a me, quum de illorum officio loquerer, dilata haec pars est, quia de ornatu orationis gravior videbatur locus, et maiori operi reservandus.

VI. *Tropus est verbi vel sermonis a propria significatione in aliam cum virtute mutatio.* Circa quem inexplicabilis et grammaticis inter ipsos, et philosophis, pugna est, quae sint genera, quae species, qui numerus, qui cuique subiiciatur. Nos omissis, quae nihil ad instituendum oratorem pertinent, cavillationibus, necessarios maxime atque in usum receptos exsequemur: hoc

pendium, unde natus error. — *Partem dix. esse*) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui e. *d. p.* Pro *dixeram* Turic. a pr. manu *dextram.*

Haec pars) Sic Flor. Reliqui *p. h.* — *Reservandus*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *servandus.*

1. *Inexplicabilis*) Libri consentiunt nec dubito quin recte hic teneatur; cf. II, 16, 2. — *Cuique*) Sic Turic. Guelf. Flor. Camp. cum Ioann. Alm. Bodl. Voss. 1, 3, et edd. ante Ald. quo acc. Basil. Obr. Reliqui cui iubente Regio, quocum faciunt Voss. 2, Goth. Vall.; cf. VII, 2, 57.

2. *Instituendum*) Sic (e coniectura) Badius et qui sequuntur ante Burm. Reliqui *instruendum*, et quidem MSS. ipsi mei; cf. I, 10, 5. Tanta est librariorum in permutandis his verbis licentia; (cf. Drakenb. ad Liv. VIII, 38, 8) ut tuto sequamur solam sententiae vim, quae, ubi *docendi* est ratio, nec adduntur ablativi, velut materia impertienda discenti flagitat *instituere*, quod etiam magis proprium est nostro opus suum ita denominanti; cf. §. 28. Sed I, 1, 12, *instruendus* legendum erat, vel auctoribus aliquot apud Burm. MSS.

Hoc modo) Turic. Flor. Guelf. *Haec m.* cum Goth. Alm. Voss. 2, Bern. et edd. ante Bad. Sed Camp. *Nec m.*

35. *Dixeram*) Capitis superioris fine.

Motus) Cf. IX, 1, 1. Gesnerus hoc vocabulum apud rhetores inveniri negat, quum sint *modi*, *mores*. Videt tamen, nihil propterea in scriptura esse tentandum, vide de eodem rectissime praecipientem Ruhn. ad Aquilam Roman. p. 141.

Quum — loquerer) Libro primo et quidem proprie I, 8, 16.

Maiori operi) Rhetoris, non grammatici.

1. *Tropus — mutatio*) Cf. IX, 1, 4.

Grammaticis) Vide, si quis iis rebus delectaris, Charis. lib. IV, pag. 243 sqq.; Diomed. lib. II, pag. 450 sqq; Donatum p. 1775 sqq., omnes edit. Putsch.». Gesnerus, demon-

modo in his annotasse contenti, quosdam gratia *significationis*, quosdam *decoris* assumi, et esse alios in verbis *propriis*, alios in *translatis : vertique formas* non *verborum* modo, sed et *sensuum, et compositionis.* Quare 3 mihi videntur errasse, qui non alios crediderunt tropos, quam in quibus verbum pro verbo poneretur. Neque illud ignoro, in iisdem fere, qui significandi gratia adhibentur, esse et ornatum: sed non idem accidet contra, eruntque quidam tantum ad speciem accomodati. In- 4 cipiamus igitur ab eo, qui cum frequentissimus est, tum longe pulcherrimus, *translatione dico*, quae *μεταφορὰ* Graece vocatur. Quae quidem cum ita est ab ipsa nobis concessa natura, ut indocti quoque ac non sentientes ea frequenter utantur: tum ita iucunda atque nitida, ut in oratione, quamlibet clara, proprio tamen lumine eluceat. Neque enim vulgaris esse, neque hu- 5 milis, nec insuavis, recte modo ascita, potest. Copiam quoque sermonis auget permittendo mutuari,

3. *Accommodati*) Turic. *accommodandi.*

4. *Qui quum*) A pr. Turic. manu prius horum, ab altera alterum omittitur.

5. *Neque humilis*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *nec h.* At mox *nec ins.* omnes praeter Camp.; cf. III, 9, 5; V, 11, 23. Vt certum est *ac* vocali non praemitti, ita *nec* fluctuat.

Insu. recte modo) Turic. Flor. Guelf. (nisi quod *certe* hic) Goth. (tac. Gesn.) *i. ac r. m.* Camp. *i. m. r.*

Sermonis) Turic. Flor. omittunt cum Alm. — *Permittendo mutuari, quae*) Sic Camp. *P. aut mutari q.* Turic. (a sec. manu *autem*) Guelf. cum Goth. Vall. Voss. 1, 2, 3, Alm. (quamquam in his *mutuari* in, Guelf. etiam *permiscendo*). *P. aut imitari quod* Flor. *Permittendo* etiam Bern. et edd. ante Ald. qui Regio iubente *permutando.* Sed *mutuando* post Camp. omnes excusi. *Aut* cum Camp. expunxi, quod nasci poterat

strante Capper. qui et quaedam Triphonia Grammatici MS. Graeci verba apponit, nudas illa habentia definitiones. De voce *inexplicabilis* cf. II, 16, 2.

2. *Propriis — translatis*) Quum aliquot verba tam mature transierint in alios significatus, possunt in ipsis etiam translatis novi fieri tropi.

4. *Quamlibet clara*) I. e. speciosa; cf. VIII, 3, 28; IX, 1, 25.

quae non habet: quodque difficillimum est, praestat, ne ulli rei nomen deesse videatur. Transfertur ergo nomen aut verbum ex eo loco, in quo proprium est, in eum, in quo aut proprium deest, aut translatum pro-
6 prio melius est. Id facimus, aut quia *necesse* est, aut quia *significantius* est, aut (ut dixi) quia *decentius*. Vbi nihil horum praestabit, quod transferetur, improprium erit. *Necessitate* rustici *gemmam* in vitibus, (quid enim dicerent aliud?) et *sitire segetes*, et *fructus laborare*. Necessitate nos *durum hominem*, aut *asperum*. Non enim proprium erat, quod daremus his
7 affectibus, nomen. Iam, *incensum ira*: et *inflammatum cupiditate*: et *lapsum errore*, *significandi* gratia. Nihil enim horum suis verbis, quam his arcessitis, magis proprium erat. Illa ad *ornatum*, *lumen orationis*, et *generis claritatem*, et *concionum procellas*, et *eloquen-*

ex *mut*; quum praesertim *mutuari* illud corrumperetur in *mutari*. Vulgo *permutando*, *aut mutuando quod*. Si bonis haec auctoribus niterentur, reponerem: *permutando quae habet aut mutuando quae non habet*, sed sic quoque *aut* deberet esse etiam ante *perm.* et tinnulus magis quam plenus esset sensus.

6. *Rustici gemmam*) Sic Turic. Flor. (hic tamen *rusticis*; Turic. a sec. manu *rusticus*) Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, 3, Goth. Reliqui inserunt *dicunt*, sed est hoc mox in *dicerent*. — *Fructus*) Turic. *fructibus*; a sec. manu *fluctibus*; (cf. VIII, 5, 26). An forte subaudiuntur *arbores*? Camp. *fruticibus*.

Affectibus) Sic Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Bodl. Voss. 2, et aliquot edd. recentt. *Affectationibus* Guelf. Reliqui *affectionibus*; cf. V, 12, 6, ubi Turic. *affectatio*.

7. *Horum*) Turic. Camp. omittunt. — *Fulmina*) Sic Turic. Flor. cum Bodl. Ioann. Alm. Voss. 1, 3, Bern. et edd. ante Bad. exc. Camp. acc. Bip. Reliqui *flumina*, inter quos Voss. 2, Goth. Vall. deteriores codd. sed nec Guelf. notavi pro nostra scriptura. — *Materiem*) Sic Turic. (a pr. quidem manu *materiae*) Flor. Camp. cum Voss. 1, 3. Reliqui *materiam* cum Cic.

6. *Vt dixi*) §. 2.

Improprium) Id est vitiosum; cf. VIII, 2, 6.

Rustici gemmam) Vid. Cicer. de Orat. III, 38; Orat. cap. 24.

Fructus laborare) « Sic Col. XI, 2, 29; et Palladius Mart. VIII, 1; quomodo *laborantes oleae curentur*, docent ». Gesn. cf. not. crit.

7. *Concionum procellas*) Cf. §. 48.

tiae fulmina: ut Cicero pro Milone, *Clodium fontem gloriae eius vocat*, et alio loco *segetem ac materiem*. Quaedam etiam parum speciosa dictu, per hanc expli- 8 cantur,

> *Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus*
> *Sit genitali arvo, et sulcos oblimet inertes.*

In totum autem metaphora brevior est similitudo: eoque distat, quod illa comparatur rei, quam volumus exprimere, haec pro ipsa re dicitur. *Comparatio* est, 9 quum dico fecisse quid hominem, *ut leonem*; translatio, quum dico de homine, *leo est*. Huius vis omnis quadruplex maxime videtur: quum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur; ut de agitatore,

> —— *gubernator magna contorsit equum vi*:

et, ut Livius, Scipionem a Catone *allatrari* solitum, refert. Inanima pro aliis generis eiusdem sumuntur, 10 ut, *Classique immittit habenas*: aut pro rebus animalibus inanima, *Ferro non fato moerus Argivum occidit*: aut contra,

8. *Obtusior*) Turic. *obtunsior* cum Alm. cf. Pierium ad loc. Virg.
Pro ipsa) Turic. Flor. omittunt *pro* cum Alm.
9. *Vi: et, ut*) Turic. Guelf. *via ut*. Neque tamen sufficit *aut* solum, quod pro *et ut* Flor.
10. *Non*) Sic Turic. Flor. (hic a pr. manu). Reliqui *an*. Muretus metri causa, nec monito lectore, *anne*.
Moerus) Sic Turic. Guelf. (nisi quod hic per *ae*). Ille a sec. manu

Pro Milone) C. 3 utrumque. *Hoc faciunt* ex Virg. Georg. III, 135. Non minus elegans est versus proximus, *Sed rapiat Venerem, interiusque recondat*». Gesn.

8. *Explicantur*) I. e. efferuntur; cf. III, 6, 76; IX, 1, 24. Quo minus opus est portentosa Obrechti medela, scribentis *examplificantur*.

Illa — haec) De pronominibus hisce cf. VI, 1, 9.

9. *Gubernator*) Ignoratur unde sit versus. Vicissim *aurigam* pro *gubernatore* Ovid. Trist. I, 3, 118, indicante Burm.

Livius) XXXVIII, 54, r. Mox Virg. Aeneid. VI, 1; II, 307. Sed postremo loco apud Virg. *stupet*, pro *sedet*.

10. *Ferro — occidit*) Senarius est ex quadam vetere tragoedia. Metaphora in *moero* (pro *muro*, velut

— — sedet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

[11] Praecipueque ex his oritur sublimitas, quae audaci et proxime periculum translatione tolluntur, quum rebus sensu carentibus actum quendam et animos damus; qualis est,

Pontem indignatus Araxes.

[12] Et illa Ciceronis, *Quid enim tuus ille, Tubero, destrictus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum?* Duplicatur interim haec virtus apud Virgilium,

emoerus et sic Flor. Ab eadem additur ibidem *vel numerus*, et sic (sine *vel* tamen) Camp. *Metus* Vall. Iens. cum edd. posterr. ante Ald. *Moecus* MS. Mureti Varr. lectt. XIX, 2, unde ille nostrum. Reliqui *virtus*, coniiciente Regio. Goth. et Voss. 2, haec umittunt, *non f. m.* scribuntque *ferrum.*

11. *Oritur subl.*) Sic Turic. Camp. Flor. (a pr. manu) cum Alm. Reliqui inserunt *mira.* — *Audaci — tolluntur*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. (nec *et* est a coniectura, quod suspicatur Gesnerus, quamquam ex Alm. non profertur; cf. VIII, 5, 24, item hic §. 19). *Audaciae proxima periculo translationis attollitur* Flor. (a sec. manu) Camp. (nisi quod hic *audic.*) cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Leid. (nisi quod Stoër. et Chouet. post *attollitur* praepostere addunt *tolluntur*) quo acc. Gibs. Capper. Roll. Nostrum reliqui editi. Vossius Instit. Orat. IV, 6, 6, p. 98, alteram scripturam tenet, sed vidit tamen in verbo requiri pluralem.

Aeneid. X, 24), quod nomen imponitur viro forti, Achilli fortasse, qui Paridis sagitta ceciderit. Cf. Ovid. Metam. XIII, 281; item Sil. Ital. XVI, 68, ubi vide diligentem in primis Drakenborchum, et ἕρκος Ἀχαιῶν Il. I, 284; III, 229; VI, 5.

Vertice) Cf. VIII, 2, 7; Capperonnerius designat Charis. pag. 243 Putsch. eadem Quintiliano docentem, adhibito versu Aeneid. V, 35, et subiicientem *pro cacumine nunc verticem dixit, qui est animalium.*

11. *Proxima periculum*) De *periculo* vide VIII, 2, 20. Structuram valde gemella illustrat Gesn. Sext. Aurel. Vict. Epit. XIV, 2, p. Arntz. 513 de Hadriano, *Fictor ex aere vel marmore proxime Polycletos et Euphranoras.*

Pontem indignatus) Aeneid. VIII, 728; Cic. pro Lig. cap. 3; Aen. IX, 773.

12. *Virtus apud*) An excidit *ut*, haustum ab extrema voce priore?

— — *Ferrumque armare veneno.*

Nam et *veneno armare*, et *ferrum armare*, translatio est. Secantur haec in plures: ut a rationali ad rationale, et idem de irrationalibus: et haec invicem quibus similis ratio est, et a toto, et a partibus. Sed iam non pueris praecipimus, ut, accepto genere, species intelligere non possint. Vt modicus autem atque opportunus eius usus illustrat orationem: ita frequens et obscurat, et taedio complet: continuus vero in *allegoriam* et *aenigmata* exit. Sunt etiam quaedam et humiles translationes, ut id, de quo modo dixi, *Saxea est verruca*, et sordidae: non enim, si Cicero recte *sentinam reipublicae* dixit, foeditatem hominum significans, idcirco probem illud quoque veteris oratoris, *Persecuisti reipublicae vomicas.* Optimeque Cicero de-

13

14

15

12. *Venenn. Nam et veneno armare*) Turic. Flor. (a pr. manu) omittunt cum Alm.

13. *Et haec*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt et cum Alm. — *Est, et a.*) Iens. (tac. Gesn.) omittit et cum edd. posterioribus ante Ald. quo acc. Bad. pr. Placet.

14. *Etiam quaed. et hum.*) Sin Turic. Flor. Guelf. Camp. Guth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. aute Bad. sec. qui *q. et h.*. Reliqui *q. etiam h.* — *Hum. transl.*) Turic inserit *at.* — *Saxea*) Turic. *saxa.*

15. *Recte*) Turic. *rei*; a sec. manu tollitur et sic Camp.

13. *Secantur haec in plures*) Haec quum sit constantissima scripture, nnn adeo facilem habet explicatum. Neutrum enim accipiendum erit ita, ut nmnia ea quae adhuc exposita fuerint de metaphura, vel praeceptis, vel exemplis, comprehendantur pronomine, ad *plures* autem intelligetur aut *tropos* aut *metaphoras* (quod minus placet), ant, quod appouit *Dan.* (cf. VI, 3, 66) *species*. Blanditur aliquatenus quod tamen una dat Tur. secunda manua *secatur*. Sed parum vidatur sanum: *metaphora* (ea enim tum fuerit *haec*) *secatur in plures metaphoras* (neque enim sic aliud quidquam pulesl iulelligi). Plurea hi tropi qui subiiciuntur metaphorae, in diligentiore quidem ratinne habent propria nomina, qun pertinet quod praeeunte Capperon. ex Vossii Inst. Orat. lib. VI, p. 84 munet Gesnerus, veteres inter hosque ipsum Aristotelem synecdochen comprehendisse metaphorae vocabulo. Vid. Aristot. Poët. cap. 22, §. 6, pag. Buhl. 253.

14. *Da quo modo*) VIII, 3, 48.

15. *Cicero demonstrat*) De Orat. III, 41.

monstrat cavendum, ne sit deformis translatio: qualis est (nam ipsis eius utar exemplis) *Castratam morte Africani rempublicam*, et, *Stercus curiae Glauciam*;
[16] ne nimio maior: aut, quod saepius accidit, minor; ne dissimilis: quorum exempla nimium frequenter deprehendet, qui scierit haec vitia esse. Sed copia quoque modum egressa vitiosa est; praecipue in eadem
[17] specie. Sunt et durae, id est, a longinqua similitudine ductae: ut, *Capitis nives*, et,

Iuppiter hibernas cana nive conspuit Alpes.

In illo vero plurimum erroris, quod ea, quae poëtis (qui et omnia ad voluptatem referunt, et plurima vertere etiam ipsa metri necessitate coguntur) permissa
[18] sunt, convenire quidam etiam prosae putant. At ego in agendo nec *pastorem populi* auctore Homero dixerim: nec *volucres pennis remigare*: licet Virgilius in

Nam ipsis) Turic. Flor. (a pr. manu) omittunt *nam*; a sec. ille manu *ut i.* et sic Camp.

16. *Nimio*) Turic. *minio*; a sec. *minimo.* Displicet totum, nec quidquam tale apud Ciceronem.

Sed copia) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Guelf. cum Alm. Reliqui inserunt *et.*

17. *Vertere*) Turic. Flor. *vetere.*

18. *Pennis remigare*) Turic. Flor. *spere sanare*; ille a sec. manu

16. *Sed copia — vitiosa*) Non video quid hoc differat ab illis §. 14, *ita frequens* etc. Apud Cic. quidem non invenio, unde haec hausisse videatur Fabius. An erat *convenientia*, *congruentia* pro *copia*, ut peccet si quis nimia similem et ex *eadem* praesertim *specie* rem adhibeat metaphorae?

17. *Capitis nives*) Quod Gesnerus censet in oratoribus, non in poëtis, ergo nec in Horatio (Carm. IV, 13, 12), culpari a nostro lautam metaphorae audaciam, equidem non assentior. Gallaeus Prudentium demonstrat, apud quem est *capitis nix* Prooem. Cathemer. v. 27. Versus in quo *conspuuntur* Alpes est Furii Bibaculi; vid. Horat. Sat II, 5, 41: ubi Commentator vetus Cruquii: *Furius Bibaculus in pragmatia belli Gallici sic exorsus est: Iuppiter hibernas* etc. vide de eodem Bentleium ad Horat. Sat. I, 10, 37. Debebat autem noster sordium quoque incusare hanc metaphoram.

Vertere) Cf. hic §. 2, 43; I, 6, 38; IX, 1, 1, 15.

18. *Virgilius in apibus ac Daedalo*) Georg. IV, 59, *nant apes*, et Aen.

apibus ac Daedalo speciosissime sit usus. Metaphora enim aut vacantem occupare locum debet, aut, si in alienum venit, plus valere eo, quod expellit. Quod aliquanto paene etiam magis de *synecdoche* dicam. Nam 19 *translatio* permovendis animis plerumque et signandis rebus, ac sub oculos subiiciendis reperta est: haec variare sermonem potest, ut ex uno plures intelligamus, parte totum, specie genus, praecedentibus sequentia, vel omnia haec contra; liberior poëtis, quam oratoribus. Nam prosa, ut *mucronem* pro gladio et *tectum* 20

spero sonare, et sic Guelf. *Per os sonare vel alis remigare* Obr. Coniicit Burm. *per aëra nare*, *nec pennis* (vel *alis*) *remigare*. Possis propius Virgilium *por aestatem nare et remigare*.

Metaphora) Turic. Flor. (a pr. manu) *metaro*. Ille a sec. *metro*, et sic Guelf.

Quod expellit) Turic. Flor. *qui expellet* cum Alm. (cf. III, 6, 64), a sec manu illi *quem expellit* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. cum edd. ante Gryph.

Quod aliquanto) Turic. Flor. *qui aliquando*; a sec. manu uterque *qui aliquam* et sic Guelf. Sed Camp. *quin aliquam* cum Goth. Voss. 2, Vall. *Aliquando* quidem in omnibus ante Bad. Correxit Regius. — *Paene etiam*) Sic Obr. *Pentiam* Turic. Flor. cum Alm. illi a sec. manu *potentiam* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Reliqui *paene iam*.

19. *Sub oculis*) Turic. *super oculis* cum Alm.; a sec. manu ille *sub oculis* et sic Flor. Guelf. Camp. cum edd. ante Bad. qui ex Vall. accusativum. Astipulator Goth. et profecto Voss. 2. Ablegat Burm. ad V, 9; 14; IX, 1, 27; 2, 40. Senec. de Benef. I, 5 extr. — *Omnia haec contra*) Sic Turic. Flor. Illa a sec. manu *o. e. c.* et sic Guelf. Ien. (tac. Gesn.) Tarv. Sed Goth. (tac. Gesn.) *omnia contra* et sic Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui Regianam transpositionem sequuti *contra. Omnia* nisi quod Ald. retinet *e*, proscriptum a Regio Latinitati cavente. Vall. Gothanam scripturam habere testatur Bad. sed apparere lacunam velut *e* expuncta. Ex Alm. affertur *contra omnia haec*; (cf. §. 11, 28).

Liberior) Sic Turic. (a pr. manu). Reliqui *liberiora*; cf. VII, 2, 14; VIII, 6, 40.

20. *Prosa*) Turic. *prorsa* cum Alm. — *Nec abietem*) Turic. (a pr.

VI, 19 *remigium alarum* Daedalo tribuitur. Apparet hic alterum desiderari, sed sunt vestigia in variis lectt. quas cf.

Quod aliquanto paene etiam magis) Offenditur Burmannus quatuor hisce adverbiis geminatis et ulcus latere certus est. Fateor *paene* illud onerare

pro domo recipiet: ita non *puppim* pro navi, nec *abietem* pro tabellis. Et rursus, ut pro gladio *ferrum*, ita non pro equo *quadrupedem*. Maxime autem in orando valebit numerorum illa libertas. Nam et Livius saepe sic dicit, *Romanus proelio victor*: quum Romanos vicisse significat. Et contra, Cicero ad Brutum: *Populo*, inquit, *imposuimus*, *et oratores visi sumus*,
21 quum de se tantum loqueretur. Quod genus non orationes modo ornat, sed etiam quotidiani sermonis usus recipit. Quidam συνεκδοχὴν vocant, et quum id in contextu sermonis quod tacetur, accipimus. Ver-

manu) *neeavi nec et est.* Flor. *nec abies est,* sine *pro.* — *Tabellis*) Guelf. *tabulis* cum Colb. — *Vt pro glad. ferrum*) Turic. Flor. *u. pr. cladio et tectum pro domo recipiet ita non pupim ferrum*; (a sec. manu in Turic. post *cladio* additur *mucronem*). Guelf. *u. mucronem pro gladio ac tectum pro domo ita non puppim ferrum.* Goth. (tac. Gesn.) eadem, nisi quod pro *puppim* haec *pro spiculo*, cui accedit Camp. dans tamen *recipiet* post *domo.* Voss. 2, obscurius designatur, est tamen et ibi *pro spiculo.*

21. *Et quum*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Reliqui *quum et*, nisi quod Obr. omittit *et.* — *Intelligi*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. Reliqui *intelligitur.*

orationem nec ullum facere momentum. Sententia tamen proba, ut metaphora magis etiam prosae sit usurpanda promiscue, synecdoche nonnisi necessitate se possit defendere.

20. *Abietem pro tabellis*) « Quod factum a Plauto, qui Persa II, 2, 66, *obsignatam abietem* pro epistola posuit ». Gesnerus. Intellige *pro tabellis ex quocumque ligno*, ut constet etiam hic, ut in ceteris, synecdoche partis pro toto.

Livius saepe) Ipsa quidem haec verba nec semel invenio apud Livium. Sed dicitur et *proelio vincere* (cf. Drakenb. ad Epit. lib. CXXVIII) et *Romanus victor* II, 27, 1; vide de numeri enallage in hoc vocabulo Drakenb. ad II, 45, 11; III, 2, 12. De eadem in genere libertate Arist. Rhet. III, 6, 4, ubi monet Vict. (p. 598), Quintiliani praeceptum aliud esse et latius Aristotelico.

Cicero ad Brutum) « In epistola deperdita. Ceterum vicinum huic dicto est quod ad eundem Brutum de claris oratoribus scribit c. 50 pr. *Id ipsum est summi oratoris, summum oratorem populo videri* ». Gesnerus; cf. §. 55. Similis gloriatio II, 17, 21. De epist. ad Brut. cf. VIII, 3, 34.

21. *Et quum id*) Malim transponi *et id quum.*

bum enim ex verbo intelligi, quod inter vitia *ellipsis* vocatur.

Arcades ad portas ruere. — —

22 Mihi hanc figuram esse magis placet. Illic ergo redditur. Aliud etiam intelligitur ex alio,

Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuvenci,

unde apparet noctem appropinquare. Id nescio an oratori conveniat, nisi in argumentando, quum rei signum est. Sed hoc ab elocutionis ratione distat. 23 Nec procul ab hoc genere discedit *μετωνυμία*, *quae est nominis pro nomine positio*; cuius vis est, pro eo, quod

Ellipsis) Turic. (a pr. mano) *et lipsis*. Reliqui *eclipsis*, graecis quidem literis nullus ante Ald. Gesoerus citat Steph. de abusu Gr. L. *eclipsin* perperam scribi moneutem p. ed. Roloflii 118. — *Arcades*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Gryph. Reliqui *Arcadas*; cf. Virgilium.

22. *Illic*) Turie. Gnelf. omittunt. — *Ex alio*) Turic. Flor. *alia*; a sec, manu uterque *aliud* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Puto verum esse *aliu* sine *ex*.

Vnde) Turic. Guelf. *de*. Camp. nmittit cum Goth. Pro *noctem* Flor *nocte de*.

Sed hoc) Turic. Flor. Guelf. *Sic h.* noo sine scosu.

23. *Discedit*) Turic. Flor. Guelf. *descendit* eum Alm. Voss. 2, (oon Goth.) et edd. ante Ald. ex Camp.

Nominis pro nomine posito) Turic. Flor. (oisi quod hic *positio*) *nun ministro numine posito;* a sec. mauu *nominis nomine posito*, et sic Guelf.

Arcades) Aencid. II, 142. *Aspice aratra*, Virg. Ecl. II, 66:

22. *Illic ergo*) Vide IX, 3, 58; sed de *ellipsi* I, 5, 38, 40.

Nescio an) Significatu negaote; cf. I, 7, 24. Ageotes de hac furma Criticos demoostrat Drakenb, ad Liv. XXXVII, 54, 16.

Signum) Vid. V, c. 9.

23. *Cuius vis — ponere*) Quamcumque io partem vertas haec, idoneum sensum eruas nullum. Quid enim est *ponere*, i. e. dicere aliquid pro eo, quod *dicitur*? Si pro eo, quod *dici debet*, capio. Deinde, quomodo potest causa, propter quam aliquid *dicitur*, eius ipsius loco poni? Si quid igitur dieo risus muveudi causa, *risum* ipsum ponam, i. e. vocabulum *risus* pronuntiabo; et haec erit metonymia? Apage nugas istas. Nec potuit hoc proficisci ab ingeuio Quintiliani, nec ullam medelam recipit. Igitur glossam esse censeo, allitam ab eo, qui vulgarem metonymiae definitiooem, qua perhibetur esse *causa pro*

dicitur, causam, propter quam dicitur, ponere: sed, ut ait Cicero, ὑπαλλαγὴν rhetores dicunt. Haec inventa ab inventore, et subiecta ab obtinentibus significat: ut, *Cererem corruptam undis*: et,

— — receptus
Terra Neptunus classes Aquilonibus arcet.

24 Quod fit retro durius. Refert autem, in quantum dictus tropus oratorem sequatur. Nam, ut *Vulcanum* pro igne vulgo audimus, et, *vario Marte pugnatum*, eruditus est sermo, et *Venerem*, quam coitum, dixisse magis decet: ita *Liberum* et *Cererem* pro vino et pane licentius, quam ut fori severitas ferat. Sicut ex eo, quod continetur, usus recipit *bene moratas urbes*,

Camp. (nisi quud hic *pusitus*) cum Goth. Sed Flur. a sec. manu *nominis tropus nomine positu* et Ieus., sed *pro* inserto post *trupus*, nt et affertur ex Vuss. 2, cum edd. ante Ald. Nustrum in Vall. esse testatur Badius.

Ὑπαλλαγὴν *rhet.*) Turic. *hyppalla esse r.*; a sec. manu *hyppallage esse r.* Etiam Flor. Guelf. Camp. inserunt *esse* cum Alm. Ald. Obr. *Eam esse* Goth. cum Voss. 2, at Vall. nisi quod hic superscriptum *eam*. Credu (collata maxime Turic. prima manu) in istis insertis nihil aliud latere nisi *eam*.

24. *Dictus trupus*) Turic. Flur. (a pr. manu uterque) *ditropus*. Hic a secunda *dicunt t.* Quid si rhetorum fuit vucabulum, ut *ditrupum* appellarent quud quum a re ad persouam transierit, iam secundu quasi impropriu a persuna ad rem revertatur? Ex igne factus est Vulcanus, iam e Vulcanu fit iguis, et δὶς τρέπεται τὸ ὄνομα. Nihil equidem tale apud techuicos inveni. Sed frigidissima est scriptura *dictus tropus*, neo pruficit Burm. suadens *ductus*, cullatu loco II, 14, 1, *ducentes sequitur.*

effectu, vellet quidem nec posset tamen eloqui. Sed ne probavit quidem hanc rationem noster, qui mox latius et verius designat tropum. Etiam id suadet expungere haec verba, quod infertur alia tropi huius appellatio, quae ipsam priorem continuo sequi debebat, non intericcta definitione.

Vt ait Cicero) Orat. c. 27. *Cererem* Aen. I, 117. *Receptus terra*, Hor ad Pis. 63.

24. *Sequatur*) Cf. VIII, Pro. 18. De *dicto tropo* cf. not. crit.

Vulcanum pro igne) Hoccine adeu vulgatum in sermone quotidiano? Horatius quidem in tenui versus genere Sat. I, 5, 74. Nam Comicorum lusus rem conficere non videntur.

et *poculum epotum*, et *seculum felix*. At id, quod [25] contra est, raro audeat quis, nisi poëta,

— — *iam proximus ardet Vcalegon.*

Nisi forte hoc potius est, a possessore, quod possidetur: ut *hominem devorari*, cuius patrimonium consumatur. Quo modo fiunt innumerabiles species. Huius [26] enim sunt generis, quum *ab Annibale caesa apud Cannas sexaginta millia* dicimus: et apud Tragicos *ab Aegialeo*: et *carmina Virgilium*, *venisse commeatus*, qui afferantur: *sacrilegium deprehensum*, non sacrilegum: *armorum scientiam habere*, non artis. Illud [27]

25. *Quis*) Torie. Flor. (a pr. manu uterque) omittit. Nec male. — *Quod poss.*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *qui p.* cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald.

26. *Et apud Tragicos ab Aegialeo.*) Sic nomen Turic. (a pr. manu) Flor. Reliqui *egilaa*, recentt. *Aegialao*. Flor. a pr. manu non habet *ab*. Sed omnia haec Turic. ponit inter *caesa* et *apud Cannas*. Quo magis glossa est censeoda haec tam importuna interpolatio. Nec moveor eo quod mirum videtur, unde in hac inciderit glossator. Nunquam anim feram eiusmodi stribliginem: *nos apud Tragicos dicimus*. De Aegialeo, Adrasti filio, uno ex Epigonis expaount mythographi, et possit sane, quae est suspicio Gesneri, in Sophoclis fabula deperdita ἐπίγονοι eius caesorumque ab eo esse mentio. — *Virgilium*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Gath. Voss. 2. Reliqui *Virgilii*. — *Venisse*) Turic. Flor. Guelf. *venus*. Camp. *venit* cum Goth. Voss. 2. Ab Aldo inde voci *venisse* subiicitur, *et venire*, Regio suadente, quod in MS. esse videtur nullo, nam at Gath. (tac. Gesn.) omittit.

Afferantur) Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *efferatur* cum Voss. 2. *Et* nostro subiiciunt Goth. et edd. a Iens. inde. Omittunt Turic. Flor. Guelf. Camp.

Sacrilegium — sacrilegum) Turic. Guelf. *sacrilegum — sacrilegium* (Flor. addicit modo in altero) cum Tarv. *Sacrilegum — sacrilegii* Camp. *Sacrilegium* his Iens. et sic Turic. a sec. manu. Post alteram vocem Turic. Flor. Guelf. Camp. *non* cum Goth. Voss. 2. Cuius loco a Stoërio inde editi *et*. Ego suspicor *non* esse corruptum ex *hominem*, quod iungendum cum *sacrilegum*.

26. *Et apud — Aegialeo*) Cf. not. crit.

Venisse — qui afferantur) Potest alienum videri quod *venisse*, non *venire* dicuntur qui quum maxime *afferuntur*, sed erit *afferri* iam nunc in castra *inferri*, ut iam *venerint*.

quoque et poëtis et oratoribus frequens, quo id, quod efficit, ex eo, quod efficitur, ostendimus. Nam et carminum auctores,

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,

et,

Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus;

et orator *praecipitem iram*, *hilarem adolescentiam*, 28 *segne otium* dicet. Est etiam huic tropo quaedam cum synecdoche vicinia. Nam, quum dico *vultus hominis* pro vultu; dico pluraliter, quod singulare est; sed non id ago, ut unum ex multis intelligatur (nam id est

27. *Id*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. Reliqui *eum*.

Quod efficit) Sic nos a coniectura. Reliqui *qui e.*

Tabernas, et, Pallentesque) Sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Alm. Reliqui inserunt *Regumque turres*.

Dicet) Sic Turic. Flor. cum Iens. et posterioribus ante Bad. quo acc. Gryph. Primus a sec. manu *dicunt* et sic Guelf. Obr. Reliqui *dicit*.

28. *Quum dico*) Tur. Flor. Guelf. Camp. omittunt *quum*, cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Recte inseruit quisquis fuit, quod enim ex Alm. iam affertur, is error est (cf. §. 19, 30). — *Vultus*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *vultum* cum Alm. — *Singulare est; sed*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui post *est* inserunt: *quod plurale est singu-*

27. *Pallida mors*) Horat. Carm. I, 4, 13: *Pallentesque* Virg. Aen. VI, 275; (cf. et §. 41, ubi et *turpis egestas* ex versu 276). *Divum pater*, Aen. I, 65; *Thalamo quae*, I, 495.

28. *Est etiam huic tropo*) Si dicitur metonymiae esse cum synecdoche vicinia quaedam, vix fero iterantem nostrum, quae modo docuerat §. 23: *Nec procul — discedit.* Rectius igitur *huic* referes ad sequentia solum, quod quum durius videri possit, satis tamen usu veterum passim probatur; cf. IV, 1, 48; V, 10, 83. Designatur novus aliquis tropus, qui non minus quam metonymia sit vicinus synecdochae; cf. IX, 3, 20; sed caret ille suo nomine, nec plane definitus est ab ipso nostro, qui et alterum subiungit, non magis certo fine. Sed et protinus amolitur a se diligentiam singula definiendi et denominandi; cuiusmodi neglectum non semel animadvertimus in nostro suae aetatis et gentis errore peccante. Est enim multa in hisce et dividendis et coniungendis incuria; cf. V, 14, 10, 12.

Nam id est manifestum) Nemo unquam plures in humano ore vultus

manifestum), sed nomen immuto: et quum aurata tecta, *aurea*, pusillum a vero discedo, quia non est nisi pars auratura. Quae singula exsequi, minutioris est curae, etiam non oratorem instituentibus. *Antonomasia*, quae 29 aliquid pro nomine ponit, Poëtis quoque modo frequentissima, et per *epitheton*, quia detracto eo, cui

lariter, improbante, etsi imitante, Gesnero. Alm. aliqua horum dare narratur, non omnia; falso profecto. Noo credo esse haec in ullo MS.

Nomen immuto) Turic. Flor. *nomen multa* cum Alm.; a sec. manu uterque *nomina multa* et sic Guelf. Camp. Sed *nomina muto* Goth. Voss. 2. — *Et, quum*) Sic Turic. Flor. (a pr. mano uterque). Reliqui *ut q.*

A vero) Sic Goth. Voss. 2, Vall. cum edd. a Badio inde. Reliqui *ab eo.* — *Est nisi pars*) Turic. Flor. *esse pars*, et Alm. ēē *pars*. Ille a sec. manu *est pars*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Obr. E Vall. quoque ponitur *nisi*, quod ipsum fortasse una cum *est* latet in vetustissimo illo *esse*. — *Auraturo*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Iens. et edd. posterioribus ante Chouet. exc. Ald. qui *ut aurata*. Sec. Turic. et Flor. manus *auraturae* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Solus Obr. *auri aura*, mira immutandi vecordia. Reliqui *aurota*.

Singulo exsequi) Sic Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Singulae neque* Turic. Flor. Guelf. Reliqui *persequi*.

Instituentibus) Sic Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. a Gryph. inde ante Obr. Reliqui *instruentibus*, quorum et Voss. 2, esse dicitur (cf. VIII, 3, 18, IX, 3, 77), vide §. 2.

29. *Antonomasio*) Sic latt. litt. et scripti, et excusi ante Ald. Mox aliquot etiam ἀυτω indociles Capperonnerio monenti.

Ponit) Turic. Flor. (hic a sec. manu) Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *ponet* cum Voss. 2, edd. aote Bad. *ponitur* Flor. — *Quoque modo*) Turic. Flur. Guelf. Camp. *utroque* cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, et edd. ante Stoër. quo acc. Obr. qui *utrocumque*.

Quia) Turic. *qui* a pr. manu. Lege, *quod*; cf. VI, 3, 6.

agnovit, ut non possit dici hic tropus vera esse synecdoche, quae locum nonnisi tum habet, quum propria possunt intelligi plura.

Nomen immuto) Cf. VIII, 3, 19; I, 5, 42.

Quia — auratura) Est igitur et hic synecdoche quaedam, quum toti tacto tribuitur quod eiusdem nonnisi pars est. *Auraturae* vocabulum, quod hoc uno nili loco videbatur, asserit Forcellinus ex lapide Gruteriano p. 583, n. 4.

29. *Antonomosio*) Cf. VI, 3, 69. Exempla *antonomosiae* per epitheton factae ex compluribus eloquentiae magistris profert Capperonnerius ad locum nostrum, quibus maxime usus est Ernestus in Technologia graeca h. v. Ex reliquis eiusdem tropi fontibus, non item. Locus quidem ipse quem tractamus longe abest, ut sit sanos; cf. nott. cri

apponitur, valet pro nomine, *Tydides, Pelides*: et ex his, quae in quocumque sunt *praecipua*,

— — *Divum pater, atque hominum rex*:

et ex factis, quibus persona signatur,

— — *Thalamo quae fixa reliquit Impius.*

30 Oratoribus etiamsi rarus eius rei, nonnullus tamen usus est. Nam, ut *Tydiden* et *Peliden* non dixerint, ita dixerunt *impium* pro parricida: *eversorem* quoque *Carthaginis et Numantiae* pro Scipione, et *Romanae eloquentiae principem* pro Cicerone posuisse non dubi-

Et ex his, quae in quocumque) Turic. Flor. *et his quoqua* cum Alm. (nisi quod ex hoc duplex *et*) a sec. manu *ex his quoque* cum Vall. *His quoqua* Guelf. Camp. cum Goth. (err. Gesn.). *Et ex his quae in quoque* Iens. cum edd. ante Stoër. Apparet quare recentiores mutariut *utroque*, quum videantur sequi tres, non duo modi. Haec difficultas qua ratione possit exiri, nondum video, quamquam persuasum est de bipertita divisione sola cogitasse Qu. Epitheti usui subiecit ille alterum, ubi quae sunt praecipua ponuntur pro nomine; nec tamen comminiscor coustitutionem quae placeat usquequaque.

30. *Rarus eius*) Turic. Flor. (hic prius modo, et a sec. manu *rarum*) (a pr. manu) *sarus uuius*. — *Vt Tydiden*) Turic. (a pr. manu) *et T*. — *Dixerint, ita dixerunt*) Turic. Flor. *dixerit* i. *dixerint*; ille a sec. manu *dixerunt*, i. *dixerunt*, et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.). — *Impium pro parricida*) Turic. Flor. Guelf. Goth. Iens. (err. Gesn.) *impius et parricida* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. qui *impium et parricidam* et sic iam Camp. Receptam nemo defendat; neque enim inest antonomasia in genere pro specie (conf. §. 19), sed synecdoche. Ex vetere scriptura eliciam: *impios et parricidas*; neque tamen satis aptam sententiam, quum non addantur nomina, pro quibus haec posita fuerint. Mox ante *evers*. Flor. a sec. manu *cum* inserit.

Posuisse non dubitent) Turic. *potuisse non ducate*; a sec. manu *potuissent licite*; ex Alm. nec *potuisse* et *ducitet* (cf. §. 28, 38). Flor. (a pr. manu) *po-*

Et ex factis — signatur) Huius generis exemplum quomodo esse possit, quod ex Virgilio affertur, parum percipio. Est quidem longe clarius idem in *eversore Carthaginis* pro *Scipione* etc. Nam *Aeneas* sane est *impius* ille; sed quum in oratione Didus ipse ubique intelligatur, nemo hic propris antonomasiam agnoscat, quae si est, erit etiam v. 479 in *amante*, v. 497 in *nefando viro*. Nec factis suis hic signatur Aeneas, nam quod *arma reliquit* factum tale, unde signari potuerit, nemo, opinor, dicet.

30. *Impium pro parricida*) Vid. not. crit.

Posuisse non dubitent) Vid. not. crit.

tent. Ipse certe usus est hac libertate: *Non multa peccas, inquit ille fortissimo viro senior magister.* Neutrum enim nomen est positum, et utrumque intelligitur. 'Ονοματοποιΐα quidem, id est, *fictio nominis*, Graecis inter maximas habita virtutes, nobis vix permittitur. 31 Et sunt plurima ita posita ab iis, qui sermonem primi fecerunt, aptantes affectibus vocem. Nam *mugitus*, et *sibilus*, et *murmur* inde venerunt. Deinde, tanquam 32 consummata sint omnia, nihil generare audemus ipsi, quum multa quotidie ab antiquis ficta moriantur. Vix illa, quae παραγόμενα vocant, quae ex vocibus in usum receptis quocumque modo declinantur, nobis permittimus, qualia sunt *Sullaturit*, et *proscripturit*; atque

sussel non ducite; a sec. nostrum. Guelf. Camp. *posuissent*; Goth. (tac. Geso.) *posuerunt* cum Vall. Voss. 2. *Potuissent dicere* Obr. *posuisse non dubitem* coniecit Francius; ego *potuisse* (scil. *dicere eos*, ex praecedentibus) *non dubitem* Certius de loco nostro pronuntiare licebit ei, qui locum aliquem, ubi haec ita de Scipione et Cicerone sint posita, demonstraverit; cuiusmodi nec reperi ullum, neque exstare credo ex auctoritate nostri; conf. §. 43. *Posuisse* autem ut poëtico more dixerit pro *ponere*, nulla est ratio. Nam si ad *posuisse* intelligas *eos*, scribasque *dubitem*, quae tandem est somnolentia obliviosi Fabii, qui se *dubitare* neget, quin haec sint apud oratores? Atqui quaerendum erat. — *Dubitent. Ipse*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui inserunt *Cicero.*

Magister. Neutrum) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui inserunt, *et si peccas te regere possum* e Cic. — *Est positum*) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *p. e.* Sed mox etiam ante *intelligitur* iterum *et.*

32. *Consummata*) Hoc e coniectura dedit Badius, quum omnes ante eum et scripti et excusi habeant *consumpta*. Confusio frequentissima; vid. Drakenb. ad Liv. Epit. lib. LXVIII.

Παραγόμενα) Flor. (hic a pr. manu πεποιχμενα) Goth. πεποιημένα, et sic codd. fere et add. ante Locat. quo acc. Ald. Bad. pr. etsi vitiose dantes voca-

Ipse — usus est) Cic. pro Murena c. 29: *Ex aliqua fortasse tragoedia sumptum de Chirone Achillem, cuius magister fuit, instruente.* Manutius ad Ciceronem.

32. *Deinde*) Comparat Gesnerus Graecorum ἐῖτα, indignationis cuiusdam vocem, et ablegat ad Thesaurum suum h. v.

Moriantur) « Videtor respicere Hor. A. P. 62. » Gesnerus.

Sullaturit, et proscripturit) Conf. VIII, 3, 30; IX, 1, 22. Mox atqui legendum videtur, cum Hubero Basileensi; (cf. VIII, 6, 33).

laureati postes, pro illo, lauro coronati, ex eadem fi-
33 ctione sunt. Sed hoc feliciter, *evaluit*: at contra *vio* pro *eo*, infelicius. In Graecis *obelisco*, *coludumo* etc. dure etiam iungere vetamur, qui toleranter videre
34 *septentriones* videmur. Eo magis necessaria κατάχρησις, quam recte dicimus *abusionem*, quae non habentibus

lulum; cf. V, 10, 75. — *Sullaturit*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *usu laturi* cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2. *Sullaturi* Flor. — *Proscripturit*) Turic. Flor. Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. *proscripturi*.

Postes) Turic. Flor. *potes*; a sec. manu uterque *ponentes*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2.

33. *Evaluit*) Turic. (a sec. manu) Guelf. *evanuit* cum marg. Bas. Obr. — *At contra — septentriones videmur*) In hisce depositis et conclamatis MSS. a me consultos et vetustissimos excusos referre contentus ero, coniecturam tentans nullam. Turic. *adomoia et vio eo ferimus in graecis obidis ocoludituino bono eo dure etiam iungear qui tollentem et videre s. v.* Sic et Flor. nisi quod *obidius* et *iungere* superscriptum τῷ *iungar*, et Guelf. sed *Adomoia et vioco*, item *oco luditi uno*. Goth. (err. Gesn.) *adonea et vioco ferimus i. G. Obidis acobadituio dure etiam iungar qui tollentem et videre s. v.* Camp. *adomonia ferimus in graecis eo magis*, plurimis omissis. Ieus. (err. Gesn.) *ad omia et vio eo ferimus in graecis obidis ocoludituino bono eo dure atque iungere qui tollente et videre s. v.* Plane sic Tarv. nisi quod *tollentem*. Sic fere est in edd. ante Bad. qui e Vall. affert *iungear*. Nostra est a Badio inde, qui eam a quibusdam legi testatur; quibus, nescio. Alm. *ad onoia fermi et vio eo in graecis obidius oco luditu ino bono eo dure etiam iungere vetamur qui tollentem videre s. v.* Voss. 2, *adonua et vio eo ferimus i. G. obidis acoludititurio eo duro etiam iungear qui tollentem et videre s. v.* Kapp. eod. *ad omoia et inoeo fermius i. G. Obidius acoludituino bono eo dure etsi iungere atqui tollentem et videre s. v.* Erratum in monstris illis Kappiani cod. Sed hoc e Gesneri notatis corrigitur. Goth. 2, *adomoya et vio eo ferimus i. G. Obidius ocoludi tu moibono eo dure etiam iungere qui tollentem videre s. v.* In hisce quae non ipse inspexi, diligentiam Burmanni et Gesneri non praestem. Obr. *evanuit econtra vio in eo: ferimus in graecis obeliscos. Υπερboreo, dure, et tamen iungere Maronem sollerter, et dividere septentriones videmus.* Sordes hoc viro non dignae. Huberus Basileensis (conf. VI, 3, 38) pro *obelisco*, *coludumo* coniicit ὀβελίζω κατυλίζω; Werlhosius apud Gesn. pro *ob — iungere* haec: *obelisco* (ὀβελίζω) *colum* (κῶλον) *ducere etiam iungere* etc. in quibus ipsis non fuit operae pretium multa mutare, nullo aptae sententiae emolumento.

33. *At contra — septentriones videmur*) Haec adeo sunt corrupta in omnibus libris, ut nemo adhuc sani quidquam extuderit, ne cum manifesta quidem scripturae veteris desertione.

34. *Non habentibus nomen suum*) Capperonnerius recte iubet conferre quae mox leguntur (§. 35) *quibus nomina sua non sunt*.

nomen suum, accommodat quod in proximo est: sic,

— — *Equum divina Palladis arte Aedificant*:

et apud Tragicos, *Et iam leo pariet*, at pater est. Mille [35] sunt haec, et *acetabula*, quidquid habet; et *pyxides*, cuiuscumque materiae sunt; et *parricida*, matris quoque aut fratris interfector. Discernendumque est hoc totum a translatione genus, quia *abusio* est, ubi nomen defuit: *translatio*, ubi aliud fuit. Nam poëtae solent abusive etiam in his rebus, quibus nomina sua sunt, vicinis potius uti; quod rarum in prosa est. Illa [36] quoque quidam καταχρήσεις volunt esse, quum pro te-

34. *Sic — Aedificant*) Turic. Flor. *si caecum ogra putant aed.* cum Ieus. et posterioribus ante Bad. qui primus hanc Aeneid. II, 15 mentionem iuvexit. Eum versum ad partes vocat Nonius Marcellus cap. 6, de impropriis p. Gothofr. 738. Camp. *sic enim ogra putant aed.* Guelf. *sic ecum ogra putant* cum Goth. Vall. Voss. 2. Ex Alm. affertur *et cum ogra putant*. Flor. pro *si cecum* a sec. manu *sit equum*. — *Et iam leo — pater est*) Turic. Guelf. Camp. *etiam* (hoc quidem non e Turic.) *l. paret at pater* sine *est* cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, Alm. (qui tamen *pariet* dare narratur) et edd. ante Bad. Sed Flor. *acia leo paret, at pater*. Catachresin agnoscunt fere in *pariendo*, quod ponatur pro *gignendo*. Quis sit tragicus, quum praesertim *tragici* memorentur, an probabiliter correctum sit, ne quaerere quidem vacat in tanta horum omnium fluctuatione et corruptela; quod de praecedentibus quoque dictum sit.

35. *Et acetab.*) Turic. Flor. omittunt copulam.

A translatione) Turic. Flor. Guelf. Camp. *translationis istud* cum Voss. 2, Goth. Ex Alm. affertur *translatio nos stud*. Mox edd. ante Ald. idem, sed sine *istud*. Hoc natum suspicor ex male repetita syllaba *is*. Et ferri hoc posse censeo, ut *genus translationis* dicatur *abusio*, quae mox ab ipsa *translatione* discernitur. Nostra est a Regio.

Quia abusio) Turic. (a pr. manu) *qui ab.* Reliqui *quod a.* Nostrum coniecimus.

Sua sunt) Turic. (a pr. manu) Flor. *sua*.

36. *Volunt esse*) Ita Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *e. v.* — *Dissonantia*

Sic — at pater est) Cf. not. crit.

35. *Mille sunt haec*) Durum hoc et nimium. Obrechtus reponit: *Sunt mille sicut haec*. Gesnerus coniicit *Similia sunt et haec*, satis probabiliter; cf. I, 4, 25.

Quidquid habet) Verissima videtur Gallaei et deinceps Burmanni coniectura *q. habent*, quam commendat quod protinus itidem est pluralis *sunt*.

Matris — aut fratris) Nec tamen inaudita sunt *matricida*, *fratricida*; quamquam hoc apud illum, qui fertur, Ciceronem pro Domo c. 10.

meritate *virtus*, aut pro luxuria *liberalitas* dicitur. A quibus haec quidem dissonantia sunt, quod in his non verbum pro verbo ponitur, sed res pro re. Neque enim putat quisquam *luxuriam* et *liberalitatem* idem significare: verum id, quod fit, alius *luxuriam* esse dicit, alius *liberalitatem*: quamvis neutri dubium sit, haec 37 esse diversa. Superest ex his, quae aliter significant, μετάληψις, id est, *transumptio*, *quae ex alio in aliud*

sunt, quod) Turic. (a pr. manu) *dissonantiamque*. Foit profecto *dissonant, namque*. Sic melius. Sed Flor. *dissentio namque*. Tum legeris *hic* pro *haec*. Ceterum pro *in his* Goth. (tac. Gesn.) cougruentius *in iis*. — *Quisq. lux.*) Turic. Flor. (a pr. manu) *q. ex luxuria et liberalitate*, mox iidem *q. et luxuriam et liberalitatem* (sed Flor. ablativum), et sic Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. aote Stoër. Parum commode profecto. — *Quod fit*) Turic. *q. sit* cum Goth. Camp. sed ille a sec. manu *q. scit* et sic Guelf.

37. *Transumptio*) Sic una litero *S* Turic. Guelf. Goth. Camp. et edd. ante Gryph. exc. Aldo. — *Alio in*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Guth. Iens. (tac. Gesn.) inseront *tropo* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. — *Viam*) Turic. Flor. (a pr. maou uterque) *viatri* cum Alm. quamquam in hoc literae *A* imponi dicitur apex. — *Tropus*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Ieos. (tac. Gesn.) omittunt cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. — *Rarissimus*) Flor. *rarissimo*.

36. *Virtus — liberalitas*) Conf. III, 7, 25.

Dissonantia sunt, quod) Vide. not. crit.

37. *Quae aliter significant*) Insolens profecto loquendi genus, omisso obiecto; nec dubito tamen quin vera sit scriptora, sententia autem huiusmodi: quae rem demonstrandam indicant aliter, quam solet et proprie debet fieri, i. e. improprie dicta. Omnis haec de metalepsi expositio, etsi in geoere satis perspicitur nec potest, quo tendat, ignorari, adeo in siogulis prope vocabulis errore veterum librorum est turbata, tamque incertis adhuc VV. DD. coniecturis emendata, ut tricas hasce et spinas intactas relinquere satius duxerim, quam frustra conando lectorem fatigare. Exempla, quae ponuntur, multum abest, ut, qualia nunc comparent, in veteribus membranis inveniantur. Illud quidem τῶν νήσων θοῶν, apud Plutarchum, sive alius est auctor, de Homeri vita, idem est, unde videtur in nostrum locum invexisse Regius, satis ille ingeniose. Eius autem emendationem pro certa scriptura illustrat Victorius Varr. LL. VII, 3. *Centaurum* pro Chirone qui dicat, Gesnero metalepsi videtur uti, quum pro nomine proprio hominis alicuius usurpet, quod forte fortuna cadebat in veterem illum fabulosum, qui et ipse Chiron appellabatur. Capperonnerius (parum apte) Pindarum frequentare putat hanc ipsam metalepsin, eoque respexisse nostrum; saepe enim Κένταυρον esse apud illum,

velut viam praestat: tropus et rarissimus, et maxime improprius, Graecis tamen frequentior, qui *Centaurum* Chirona, et νήσους θοὰς ὀξείας dicunt. Nos quis ferat, si Verrem, *suem*: aut Laelium, *doctum* nominemus? Est enim haec in metalepsi natura, ut inter id, quod 38 tranfertur, sit medius quidam gradus, nihil ipse significans, sed praebens transitum: quem tropum magis affectamus, ut habere videamur, quam ullo in loco desideramus. Nam eius frequentissimum exemplum est, *cano, canto, dico*: ita *cano*, *dico*. Interest medium

Maxime) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Alm. Goth. Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. (nam Ald., pro *et maxime*, *etiam*).
Improprius) Turic. Guelf. Camp. *improbus* eum Goth. Alm. Voss. 2. Placet. Flor. *in propriis*, sed obscuriore fine vocis. Ald. *improprii usus.* — *Qui Centaurum*) Toric. Flor. (sed hic *qui*) *qua scient aurum* cum Goth. 1, 2. Kapp. et edd. ante Ald. nisi quod *quam*. Goelf. *qua scirent aurum.*
Chirona) Turic. Guelf. (sed hic *quod*) *qui haroriem.* Goth. *qui auroriem.* Goth. 2, *qui hiroriem.* Flor. Kapp. *qui hitorem.* Iens. *qui haronem* cum edd. ante Ald. (Tarv. *aronem*). — *Et νήσους — dicunt*) Turic. *hoc cona insulens* φιαφρας *d.* et sic Guelf. nisi quod *insulae.* Eadem dant Goth. (qui *dicuntur*) Voss. 2, Goth. 2, Flor. Kapp. (uterque *insulem*) et edd. ante Ald. Graeca quidem postremi et excusi et scripti φιλεθόας (err. Gesn.). Vnus Flor. φιαcθοας, in quo manifesto ὀξείας θοὰς. Sed totum hoc *Graecis — dicunt* omittit Camp.
Laelium) Flor. (a pr. manu) *elium.* Sic cogitet aliquis de *L. Aelio Stilone*, qui poterat videri satis designatus doctrina sua et eruditione; cf. I, 6, 36.
38. *Quam ullo*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *ut.*
Desideramus) Sic Toric. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. Reliqui *desideremus.* — *Nam eius*) Turic. Flor. Camp. inserunt *id* cum Voss. 2, Goth. Obr.
Cano, canto) Toric. Flor. *caro c.*, Camp. *Cato c.*
Cano, dico) Turic. Flor. Goelf. Camp. *canonico* cum Goth. Alm. Voss. 2. — *Interest*) Sic Flor. (etsi per compeodium *int̄.*) ut et Alm. sed hic omisso *est*, (e Toric. nihil affertur; cf. §. 30, 39) cum Obr. Gesn. Bip. Reliqui *Item.* —

ubi indicetur Chiron. *Suem* et *doctum* si quis ita dicat, ut velit intelligi *Verrem* vel *Laelium*, illicita utatur metalepsi, etsi *Verres*, si appellativum spectetur, respondeat *sui*, *Laelius* autem *sapiens* cognominatus et literarum studiosus *docti* laudem facile tueatur. (Sed in hoc consule not. crit.) De *metalepsi* cf. VI, 3, 52. Ad haecce technica Capperonnerius portentosa loquacitate obtundit lectorem, non docet. Quaecumque alicuius sunt frugis, ex eo decerpsit in lexico suo Ernestus.

38. *Cano — canto*) Cf. not. crit.

39 illud *canto*. Nec diutius in eo morandum: nihil enim usus admodum video, nisi, ut dixi, in mediis. Cetera iam non significandi gratia, sed ad ornandam modo,
40 non augendam orationem assumuntur. Ornat enim ἐπίθετον, quod recte dicimus *appositum*: a nonnullis

Canto) Sic Obr. Gran. Bip. Reliqui *cano*. Ratio Camerarii, ipsius tamen verborum sanitati diffidentis (v. Gruteri Fax IV, 161) *cano enim est canto, est et dico — ita cano est dico*, non erat digna profecto, in qua tam libenter acquiesceret Gesnerus, qui Quintilianea sua iterum posuit in Thesauro L. L. Illud quidem recte satis, quod *cantare* usurpatum censet pro inculcando, saepius dicendo, exemplis hisce, Qu. I. O. VIII, 3, 76; Ter. Heaut. II, 3, 19; Plaut. Trin. II, 2, 10; quorum partim et Forcell.; cf. et Pareum in Lex. Plaut. Iam, abiectis, quod suadet Heindorfius, corruptis istis seu *canonico*, seu *cano dico*, aptius ita ordinaveris: *exemplum canto, dico. Interest medium cano*, ut sit transitus a *dicendo* ad *cantandum* in *canendo*, quod ipsum quidem, in soluta certe oratione, pro *dicendo* non adhibeatur, illi tamen *viam praestiterit*.

39. *Nihil — mediis*) Turic. Flor. (a pr. quidem manu *in* praemittentes) Guelf. Camp. *nisi usus admodum video nihil ut dixi in comedis* cum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2, Kapp., et edd. ante Ald. (qui tamen eatenus recedit a nostra, quod omittit *dixi*; sed Guelf. Goth. et edd. dant *comoediis*). Ex Alm. promitur ipsa nostra transpositio τῶν *nisi* et *nihil* (cf. §. 38, 42). Vulgata est a Regii coniectura, quam equidem non magis quam Gesnerus veram existimo; *media* ista, in quibus sit usus metalepseos, esse per quae transitus fiat, velut illud seu *canto* seu *cano*, satis apparet; nec tamen quidquam inde lucis dispicitur. Quis enim intelligat usum esse tropi cuiusdam in eo, quod tropi declarandi causa foris arcessitur, nec apparet usquam, si tropus ipse ponitur? *Vsus* hic potest esse nullus, nisi qui conducat oratori, i. e., ut demonstretur locus aliquis, ubi certo tropo possit uti orator cum persuadendi et vincendi adiumento. Cuiusmodi quum nihil hinc eruatur, omnem verborum nostrorum interpretationem despero et despondeo. — *Ornandam modo*) Turic. Flor Guelf. *ornandum* omisso *modo*, quod ignorant et Goth. Voss. 2, Alm. Camp. cum edd. ante Ald. Mox *augendum* quoque Guelf. ut in utroque Obr. prava affectatione. Camp. hoc praeterea quod inserit *ad* ante *aug*. De suo Regius addidit *modo*; recte ille, sed debebat vicissim expungere *non*, et copulam adiungere, sic: *ornandam modo et augendam*. De *non* et *modo*; cf. VI, 3, 71. *Ornare* et *augere* semper copulantur συνωνύμως, nusquam opponuntur, quod vel Lexica docebunt. Scabrum fuerit et infantis scriptoris, bis ponere *non*, semel ad *significandi*, iterum ad *augendam*. Ceterum *significandi* refer ad §. 6, ubi recenset, quotuplex sit usus troporum.

40. *Dicimus*) Sic omnes, etiam MSS. ante Leid. quocum recentiores *diximus*. Sic vicissim IX, 4, 122. Camp. *dicimus testes*.

39. *Nih. en. — in mediis*) Cf. not. cr. *Ornandam — augendam*) Conf. not. crit.

40. *Appositum*) Cf. dicta ad VIII, 3, 20.

sequens dicitur. Eo poëtae et frequentius et liberius utuntur. Namque illis satis est convenire verbo, cui apponitur: itaque et *dentes albos* et *humida vina* in iis non reprehendemus. Apud oratorem, nisi aliquid efficitur, redundat. Tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est: qualia sunt, *O scelus abominandum*, *o deformem libidinem*. Exornatur autem 41 res tota maxime translationibus, *Cupiditas effrenata*, et *Insanae substructiones*. Et solet fieri aliis adiunctis epitheton tropus, ut apud Virgilium, *Turpis egestas*, et, *Tristis senectus*. Verumtamen talis est ratio huiusce virtutis, ut sine appositis nuda sit et velut incompta oratio; oneretur tamen multis; nam fit 42

Conv. verbo) Turic. (a pr. manu) Flor. inserunt *id* cum Alm.

Itaque et) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Steph. Gryph. Obr. *Et itaque* Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoër. Reliqui *et ita*. Voss. 2, *et* omittere perhibetur. — *Albos*) Turic. (a pr. manu) Flor. *abbo* cum Alm. Reliqui *albi*. — *Iis*) Sic Turic. Flor. Reliqui *his*. — *Reprehendemus*) Sic Camp. cum Iens. (tac. Gesn.) Voss. 2, Andr. Tarv. Ald. Obr. *Reprehendimus* Goth. (tac. Gesn.) cum Loc. et edd. ante Gryph. *Prehendemus* Turic. *Prehendimus* Flor. Guelf.

Oratorem) Turic. Guelf. Camp. *orationem* cum Alm.

Si sine) Turic. Flor. Guelf. omittunt *si* cum Alm.

41. *Insanae*) Turic. Flor. *insanatae*. Ex Alm. *m a nate*.

Tropus) Turic. Flor. Guelf. Camp. *tropis* cum Goth. Colb. Alm. Voss. 2, et edd. ante Obr.' — *Ratio*) Turic. Flor. Guelf. Tarv. *oratio*. — *Nuda*) Turic. Flor. *unda* cum Alm. — *Oratio; oneretur tamen*) Sic Iens. (tac. Gesn.) cum edd. posterioribus ante Ald. *Oratione tamen* Turic. Flor. Guelf. *Oratio ne tamen* Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2. Apparet *retur* intercidisse, postquam librarii iunxerant *oratio one*.

42. *Fit longa et impedita, u. i. q.*) Turic. Flor. (sed hic *fit*) *sit locan etiam pedita quaestionibus*; a sec. manu (sublato etiam ante *nam*) *sint* (Flor. *sunt*) *loca etiam impedita ut in q.* (Ex Alm. *sit cocan at impedita ut in q.*; cf. §. 38, 45) et sic Guelf. hic quoque sine *nam*, quod et Camp. ignorat et Goth. (tac.

Humida vina) Georg. III, 364; cf. VIII, 2, 10. Apponit Capper. locum Aristotelis: ἐν μὲν γὰρ ποιήσει πρέπει γάλα λευκὸν εἰπεῖν, ἐν δὲ λόγῳ — ἀπρεπέστερα. Rhet. III, 3, 3.

41. *Cupiditas — substructiones*) Cic. in Catil. I, 10; Pro Milone 20, 31.

Apud Virgilium) Cf. §. 27. Fit autem metonymia.

42. *Fit longa — virium*) Cf. not. crit.

longa et impedita, ut in quaestionibus eam iudices similem agmini totidem lixas habenti, quot milites quoque, in quo et numerus est duplex, nec duplum virium: quamquam non singula modo, sed etiam plura verba apponi solent: ut,

Gesn.) *sunt leta etiam impedita u. i. q.* Camp.; *fit* seu *sit* omittit Iens. (err. Gesn.) cum edd. ante Ald. Nec tamen *laeta* ille et reliqui, sed *longa* (err. Gesn.). Illud vero Goth. Voss. 2 (et Regio quidam memorati) quorum uterque *quaestione.* — *Iudices*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *iungas* cum Alm. et aliquot vett. libb. Regio memoratis. Sed Goth. (tac. et err. Gesn., nihil enim Iens. recedit a vulgata) utrumqua *iungas iudices.*

Quot milites — virium) Turic. *qui similiter quod et mimerus* (Flor. *qui et numerus*) e *duplex n. d. virum* (hoc ultimum et Flor.); a sec. manu: *quia similiter quoque et mim. — verum* et sic Guelf. Camp. (nisi quod *num.*). Ex Alm. *qui similiter q. et numerus — virum.* Abest *quoque* post *milites* a Goth. Voss. 2. Non temere ullum invenias scriptoris nostri locum, in quem magis doleas tantum licuisse socordiae librariorum. Apparet enim trans ipsas corruptelae sordes mirifica comparationis proprietas, quam suo nitori restituere frustra equidem laboro. In *locan* isto vix quidquam latere censeo praeter receptum, etsi ingeniosa est Burmanni suspicio ex *leta* efficientis *lenta*, ut manifesta sit comparatio cum agmine tarde progrediente. Illud in primis miror, neminem haesisse in *quaestionibus*, quae adeo hinc sunt alienae, ut quid iis faciam, plane ignorem. Nam si *eam*, quod ipsum displicet, mutans in *causam* obtinens *longam et impeditam quaestionibus causam* (cf. III, 10, 1; VII, 1, 45 sq.) et servans utrumque verbum reponas, *nam si l. e. i. q. e. iungas, iudices s.*, scripturam per se quidem satis blandientem, nihil tamen profeceris ad nostrum proprie locum, qui non desiderat nisi elocutionis mentionem. Neque enim, adiuncta controversiae ipsius longitudine quaestionumque numero, augetur taedium illud, quod inest orationi nimio epithetorum agmine tardatae; aut si augetur, non erat boins loci advocare hoc, sine quibus cetera sufficiunt. Sed post illam lepidissimam quoque *lixarum* similitudinem, trahontur quaedam ultra perfectum, quae recidenda censens ego nullam audaciae invidiam reformido. Sunt sane acuta illa, nec carent elegantia: *et numerus — nec duplum.* Resolvunt tamen et emaciant priorum vim et nitorem, ut Qu. ipsum sua sic vineta cecidisse nemini crediturus sim. Nempe hoc erat quod aiunt: unumquemque facete dicti interpretem esse stipitem et fungum. Haec igitur omnia vetustis doctorum quamvis et peritorum scribarum glossis esse inquinata, prorsus mihi persuadeo, a nostris quidem codd. nullam opem exspectans. Sufficiant mihi quidem haec, quae tamen Qu. ipsius manum esse nequaquam praesto: *nam fit longa et impedita, quam tu* (cf. XII, 10, 10; *tu* pro *ut* est §. 50, in Turic.) *dicas similem agmini totidem lixas habenti quot milites.* *Quamquam* etc. Vt nunc est, neque sententiam neque orationem ferri posse, unusquisque admonitus sentiat.

Apponi) Turic. Flor. Camp. *opponi.*

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo.

Sed hoc quoque modo duo verba, uni apposita, ne 43 versum quidem decuerint. Sunt autem, quibus non videatur hic omnino tropus, quia nihil vertat. Necesse est semper, ut id, quod est appositum, si a proprio diviseris, per se significet, et faciat *antonomasiam.*

Anchisa) Turic. Guelf. Camp. *Anchise.*

43. *Verba*, *uni*) Turic. (a pr. manu) *verbo.* Alm. ů i. e. *vero.* Illud quod praecedit *quoque*, magnopere displicet. Quid *enim est*, quod eo quoque modo, quem ex Virgilio attulerit, duo apposita verba ferri posse negat? At non erant ibi duo. An scribemus: *Sed hoc quocunque modo* scil. *fuerit*, vel, *feratur. Duo vero uni app.?* Sic quidem in eundem scrupulum incidimus, de quo Gesnerus, quod male Virgilius, aliique poëtae videntur reprehendi. Sibi tamen melius constat noster. — *Est semper*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. Hic, obtemperantibus reliquis, sine auctore inserit *enim.*

Vt id, *quod est*) Turic. Guelf. Camp. *quum idem* cum Goth. Voss. 2; *quum id est* Ienson. (err. Gesn.) cum edd. ante Bad. qui primus sine auctore nec quidquam monens nostram. Vnus Flor. *sed quum idem.* — *Appositum*, *si*) Goth. Voss. 2, omittunt *si.* — *A*) Turic. *ad.*

Diviseris) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Guelf. *viderot.* Goth. (tac. Gesn.) Camp. *diviserit.*

Significet, *et faciat*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *significat et facit* cum Alm. Longe abest a sanitate locus, quem mira levitate refinxit Badius, alioqui frugi Criticus. Nam primum *enim* illud quod infersit, alienissimum est, quum promittat antecedentium rationem aliquam, quae nulla hinc eruitur. Deinde quantumvis audacter pro *quum idem*, reponit *ut id quod est.* Equidem trepidus sane, nec mihi ipse placens, haec fere extundo ex vetustis scripturis: *Nec est semper* (scil. tropus) *sed quum idem appositum*, *si a proprio diviseris*, *per se significat et facit antonomasiam.* Sententia haec: appositum si nomini suo iunctum compareat,

43. *Sed hoc quoque — decuerint*) Sibi haec liquere negat Gesnerus, simplicior ille ceteris: *Quis enim*, ait, *est hic modus?* Nec ego respondeam; et decuisse Virgilium dicere famam Aen. IV, 181: *monstrum horrendum*, *ingens*; et III, 658: *Polyphemum Monstrum horrendum*, *informe*, *ingens*, *cui lumen ademptum.* Suspicatur ergo aut corruptelam, aut reconditius aliquid, sibi nondum perceptum. Ante omnia quaerendum, quid multiplex epitheton sit in versu Virgiliano hic posito Aen. III, 475. Id igitur censeo esse in omnibus istis quae adiunguntur participio *dignate.* Nam *coniugium* non habet nisi unum appositum *superbo.* De reliquis cf. not. crit.

Nihil vertat) Recte monet Capper. respici etymon tropi ἀπὸ τοῦ τρέπειν; cf. §. 17.

Necesse est — faciat) Cf. not. crit.

Nam, si dicas, *Ille, qui Numantiam et Carthaginem evertit*, antonomasia est: si adieceris *Scipio*, apposi-
44 tum. Non potest ergo non esse iunctum. At ἀλληγορία, quam *inversionem* interpretantur, aliud verbis, aliud sensu ostendit, etiam interim contrarium. Prius, ut,

tropus dici nequit, sed tum potest, si per se quoque et seiunctum a proprio, significat et facit aut. Displicet *idem*, quod languet in hac ratione, neque enim accusativum agnoscas, qui regatur a verbo *significat*; tum enim desideres *quod* ante si. Displicet quod appositum sic dicitur tum demum esse tropus, si sit antonomasia nec iam proprie appositum. Displicet quod veteris illius scripturae *videret* nulla ratio habetur. Nec profeceris legendo: *quum id est app. quod si* etc. Tum aptior sit coniunctivus *significet — faciat*, qui non est nisi in excusis nec in principe quidem. Debebant ea quoque exempla respici, ubi tropum fieri epitheton ipse dixerat §. 41. Id saltem apparet, nostra si probetur sive constitutio sive interpretatio, mox *non* ante *iunctum* ferri non posse. Negabitur enim, ubicumque verum fuerit, eoque nomini redditum, appositum, tropus esse; ut ad *esse* intelligatur *tropus*. — *Num. et Carth.*) Sic Tur. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. et quidem Turic. Camp. per *K*. Reliqui *C. e. N.* — *Anton. est: si adi.*) Turic. *antonomasiam dieceris*. Flor. *antonomasia de ceris*. Ille a sec. manu *antonomasiam dixeris*; mox refictis *Scipione adposito*, et sic plane Guelf. Extrema illa *sia* hausisse altera *si a* palam est, nec fortasse verum *est*, quod et sec. manus Flor. omittit. A Goth. *ant. e.* utrumque exsulat.

44. *Ergo non*) Turic. Guelf. Camp. omittunt *non* cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. Inseruit Regius.

At ἀλληγορία) Abest coniunctio a Turic. Flor. Guelf. Camp. ut et Goth. Voss. 2. Excusi ante Ald. *ad*, nomen autem dant per accusativum, qui et est in designatis antea libris, etiam Goth. (tac. Gesn.); sed Camp. nominativum dat.

Inversionem) Turic. *in versonem*. Guelf. *eversionem*.

Interpretantur) Sic Turic. Guelf. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. exc. Camp. Reliqui *interpretamur*, quibus additur Alm.

Aliud verbis, aliud sensu) Turic. Flor. Guelf. *ut aliud sensu*. Anteponunt *ut* et Goth. Camp. Voss. 2. Alm. cum edd. ante Bad.

Ostendit, etiam) Sic Flor. a pr. manu, a sec. *ostendat et e.* Turic. Guelf. *ostenditam* (posterior quidem *tam* disiunctim). Goth. Camp. *ostendat aut e.* cum edd. ante Bad. nisi quod Ald. *ostendant ac*. Reliqui *ostendit ac e.* Suspicor fuisse *aut aliud verbis — aut etiam.* *Ac* ferri nequit et est a Regio; cf. VIII, 3, 47. — *Ut, O.*) Turic. Guelf. Camp. *uno*. — *Referent*) Turic. Guelf. *referant* cum edd. ante Basil. Sed Bad. pr. *referunt*. — *Occupa Portum*) Turic. Flor. Guelf. *accipe totum* cum Alm.

fun

44. *Interim contrarium*) Cf. §. 54 sq.

O navis, referent in mare te novi
Fluctus: o quid agis? fortiter occupa
Portum.

totusque ille Horatii locus, quo *navem* pro republica, *fluctuum tempestates* pro bellis civilibus, *portum* pro pace atque concordia dicit. Tale Lucretii, 45

Avia Pieridum peragro loca. — —

et Virgilii,

Sed nos immensum spatio confecimus aequor:
Et iam tempus equum fumantia solvere colla.

Sine translatione vero in Bucolicis, 46

Certe equidem audieram, qua se subducere colles
Incipiunt, mollique iugum demittere clivo,
Vsque ad uquam, et veteris iam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus vestrum servasse Menalcam.

Navem) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *nevim.* — *Republica, fluctuum*) Turic. *prorer fluctu* (a sec. manu *fluctuum*). Flor. *fluctu* (solum). Guelf. *propter fluctuum.* Camp. *populo fluctuum* cum Goth. sed Voss. 2, *populum et sine fl.* Quis unquam dixit *fluctuum tempestates?* Equidem *fluctu* illud antiquum suspicor corruptum e *publica.* Saltem scribendum *fluctus et t.*

45. *Lucretii*) Sic (sed simplice l; cf. VIII, 3, 82) Flor. *Lucrecia*, subiuncto mox *via* Turic. (a pr. manu) cum Alm.; deinde ille *Lucrecius in via* et sic, sed iunctim, Guelf., Camp. disiunctim. Ien. *Lucretius via.* Tarv. *Lucretius dia.* Mox edd. ante Gryph. *Lucretius invia.* Reliqui *Lucretius avia.*

Virgilii) Sic Flor. cum Alm. Sed ille l simplice. Turic. non memoratur (cf. §. 42, 53). Reliqui *Virgilius.*

Spatio) Sic Turic. Guelf. Camp. cum edd. ante Bad. Reliqui *spatiis* cum Virg. Flor. *spatii.* Mox *fumantia* optimi quique, etiam mei MSS.

46. *Iam fracta*) Turic. *freta* et omittit *iam*; a sec. manu *confracta* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Sed omnes libri *veteris* — *fagi*, genitivum, non accusativum.

Ille Horatii locus) Non est nostrum, nec facit ad interpretationem Quintiliani, disputare an recte acceperit carmen Horatianum, qua de re sunt consulendi VV. DD. ad poëtam.

Republica, fluctuum) Cf. not. crit.

45. *Lucretii*) IV, 1; *Virgilii* Georg. II, 541; Bucol. IX, 7.

47 Hoc enim loco praeter nomen cetera propriis decisa sunt verbis: verum non pastor *Menalcas*, sed *Virgilius* est intelligendus. Habet usum talis allegoriae frequenter oratio, sed raro totius: plerumque apertis permixta est. Tota apud Ciceronem talis est: *Hoc miror enim, querorque, quemquam hominem ita pessumdare alterum verbis velle, ut etiam navem perforet, in qua ipse naviget.* Illud commixtum frequentissimum:

48 *Equidem ceteras tempestates et procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum semper Miloni putavi esse subeundas.* Nisi adiecisset *dumtaxat fluctibus concionum*, esset allegoria: nunc eam miscuit. Quo in genere et species et arcessitis verbis venit, et intellectus ex pro-

49 priis. Illud vero longe speciosissimum genus orationis, in quo trium permixta est gratia, similitudinis, allegoriae, translationis: *Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes, et quantos aestus ratio comitiorum? Dies intermissus unus, aut nox interposita saepe et perturbat omnia, et totam opinionem parva nonnunquam commutat aura*

47. *Frequenter*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *frequentior*.

Talis est) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, Alm. edd. aliquot, ut Obr. Reliqui omittunt *est*.

48. *Concionum, esset alleg.*) Turic. Flor. (sed hic c. non transponit) *esse c. allegoriam*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) c. *allegoriam*. Camp. *c. allegoria iam*.

49. *Alleg. transl.*) Sic Guelf. *Allegoria et t.* Flor. (a pr. manu). Reliqui inserunt *et*; cf. IV, 2, 24. — *Varias*) Turic. Flor. *veris*; a sec. manu ille *veras*, hic nostrum.

Parva) Turic. (a pr. manu) Flor. *parvo*. Ferri nequit, sed hoc te-

47. *Decisa*) Cf. VII, 1, 44: *in ceteris defunctus est propriis verbis.*

Hoc miror) Incerti libri, sed in primis elegans Ciceronis fragmentum, in quo tamen *verbis* istud male me habet. Aliunde excitari posse idem hoc non equidem video.

48. *Equidem ceteras*) Pro Milo., c. 21: *Quod fretum.* Pro Mur. c. 17

rumoris. Nam id quoque in primis est custodiendum, 50 ut, quo ex genere coeperis translationis, hoc desinas. Multi autem, quum initium a tempestate sumpserunt, incendio aut ruina finiunt: quae est inconsequentia rerum foedissima. Ceterum allegoria parvis quoque in- 51 geniis, et quotidiano sermoni frequentissime servit; nam illa in agendis causis iam detrita, *Pedem conferre*, et *Iugulum petere*, et *Sanguinem mittere*, inde sunt: nec offendunt tamen. Est enim grata in eloquendo novitas, et emutatio: et magis inopinata delectant. Ideoque iam in his amisimus modum, et gratiam rei nimia captatione consumpsimus. Est in *exemplis* allegoria, 52 si non praedicta ratione ponantur. Nam, ut *Dionysium Corinthi esse*, quo Graeci omnes utuntur, ita plurima

nendum, *parva aura* esse sextum casum, quo pertinet etiam quod in Qu. libris legitur, in Cic. non item, *et* post *saepe.*

50. *Desinas*) Turic. (a pr. manu) *designas.*

Autem) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Tarv. (Iens. hic omittit aliquot verba) cum Voss. 2, Alm. (etsi *aut* refertur) et edd. quibusdam, ut Obr. Reliqui *enim.*

51. *Inde sunt*) Turic. Guelf. Camp. *i. fit* cum Goth. Voss. 2, (quamquam *sit*) et edd. ante Ald. Sed solus Camp. mox *offendit.* — *Emutatio*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Iens. Tarv. et edd. ante Ald.; *mut.* Obr. Reliqui *commutatio;* conf. VIII, 5, 6; VIII, 2, 19. Postremum exemplum Lexicographi habent solum. — *Captatione*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *coaptatione* cum Bas. Mox edd. *cooptatione* ante Bad.

52. *Non*) Guelf. Camp. omittunt cum Goth. A pr. manu Turic. transponit *prae non dicta.*

Plurima) Sin Turic. Flor. Guelf. Guth. (tac. Gesn.) Camp. cum

50. *Hoc desinas*) Malim prope *in hoc d.* cum Francio. Quod praeceptum hoc inducitur per *Nam*, hoc eo spectat quod Cicero aptissime in fine *auram* rursus adhibet.

51. *Sanguinem mittere*) « Vbi hoc in agendis causis locum habeat, quaeri potest; de aliis enim apparet. Adhuc annotati sunt duo loci ad Att. I, 16: *missus est sanguis*, i. e. materia subtracta *invidiae sine dolore;* et Att. VI, 1: ubi Appius ἐξ ἀφαιρέσεως *curasse provinciam*, *sanguinem ei misisse* dicitur. » Gesnerus. Nec quidquam praeterea Forcellinus

52. *Est in exemplis*) Malim subiici *et* post *est.* Fit autem exemplum, nisi ratio eius adhibendi praemittatur eidem, allegoria ipsa.

Quo Graeci omnes utuntur) Ora-

similia dici possunt. Haec allegoria, quae est obscurior, *aenigma* dicitur: vitium meo quidem iudicio (si quidem dicere dilucide, virtus), quo tamen et poëtae utuntur,

> *Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,*
> *Tris pateat caeli spatium non amplius ulnas?*

53 et oratores nonnunquam: ut Coelius, *quadrantariam Clytaemnestram, et in triclinio coam, in cubiculo nolam.* Namque et nunc quaedam solvuntur, et tum

Voss. Reliqui *plura.* — *Tris*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. multis edd. pro *tres.*

53. *Coelius*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *Cecilius* cum MSS. ut videtur omnibus et edd. ante Leid.

Quadrantariam) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. *quadratoriam* cum Goth. Voss. 2. — *Clyt. et in*) Sic Flor. Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Leid. quo acc. Obr. Reliqui omittunt *et.*

Coam) Turic. *coa.* Sed Alm. nostrum (cf. §. 45; item hac §.) ut et Flor. Omittunt vocem Guelf. Camp. Hoc a sec. manu et ipsum facere Turic. suspicor, etsi non doceor diserte. Aspirationem C literae (de Goth. tac. Gesn.) subiicit nullus liber ante Basil. quocum faciunt Gryph. et Leid. eoque posteriores; cf. §. 71. Quamquam lubrica est diiudicatio, sequendos tamen censeo hos auctores, et omne τοῦ χεῦσαι etymon abiiciendum. — *In cub.*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. praemittunt *et* cum edd. ante Leid. quo rediit Obr. Astipulatur Flor.

Nolam) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *nolo.*

tores intelligemus *omnes* istos, quorum exempla nos quidem deficiunt; vide Erasm. in Adagg. item Manut. ad Cic. ad Att. IX, 9.

Haec allegoria) Erit igitur *aenigma* eiusmodi allegoria, quae sit in exemplis; eandemque vitiosam pronuntiabit is, qui modo *plurima similia dici posse* agnoverat Fabius. Iam ut exeatur tam incommoda sententia, aliquid mutandum erit e scriptura, et fortasse *Sed* scribi poterit pro *Haec.*

Dic, quibus) Virgil. Ecl. III, 104, ubi vide I. H. Vossium.

53. *Vt Coelius — nolam*) Haec in Clodiam dici Metelli uxorem, satis liquet, ex ipsa Ciceronis pro Coelio oratione; quae quam recte quadrantaria appelletur Clytaemnestra (Agamemnonis sui, ut credebatur, interfectrix) vel lexica docent. In reliquis huius dicti partibus non adeo apertus est iocus. Equidem cum Gesnero amplector eam interpretationem, quae feminam ostendit procacem lascivamque in triclinio et ad *coitum* ultro allicientem, *nolendo* deinde, ubi in cubiculum atque ad rem ven-

erant notiora, quum dicerentur: et *aenigmata* sunt tamen, nec ea, nisi quis interpretetur, intelligas. In 54 eo vero genere, quo contraria ostenduntur, *ironia* est: *illusionem* vocant: quae aut pronuntiatione intelligitur, aut persona, aut rei natura: nam, si qua earum verbis dissentit, apparet diversam esse orationi voluntatem; quamquam in plurimis id tropis accidit, ut intersit, 55 quid de quo dicatur: quia (quod dicitur alibi) verum est, et laudis simulatione detrahere, et vituperationis

Et aenigm.) Toric. Flor. Gualf. Camp. omittunt *et* cum Alm. Voss. 2, Goth.

Nec ea, nisi) Turic. (a pr. manu) *non cetera si.* Flor. *non et. c. s.* Alm. *n̄ et si*; (cf. hac §. item 55) Gualf. *n. eam si.*

54. *Quo contr.*) Turic. (a pr. manu) *quae* c.

Ironia) Guelf. *φρονία.* Turic. a pr. manu φ ab initio; a secunda *phronia.*

55. *Quamquam in*) Turic. Flor. *quam in*; a sec. manu uterque *in quam* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Ex Alm. afferunt *quam id in* (cf. §. 53, item mox). Obr. omittit *in.* — *Et laud.*) Sic Turic. Flor. Gualf. Camp. cum Goth. Kapp. Alm. Iens. Tarv. et edd. ante Bad. Reliqui *aut l.*

Laudis simul.) Turic. *l. aut s.* cum Alm. Kapp.; *l. et s.* Flor. An fuit *l. adsimul.?* Turic. sec. manus, Guelf. Camp. *laudi aut s.* cum Goth. Voss. 2, at edd. ante Bad. qui in notis nostram constitutionem coniectando eruit, nisi quod *conc. est* scripsit pro c. *esse.* — *Et vitup.*) Sic Turic. ut et Bad. coniecit. Reliqui *aut v.* In nomine ablativum pro genitivo dant Turic. sec. manus, Guelf. Camp. cum Goth. quum a Voss. 2, genitivus afferatur; dativum babent ceteri, praeter Turic. Flor. cum Alm. Kapp. Capper. Gesn. — *Laudare*) Sic Turic. Flor. Goelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, (quamquam Goth. non hoc) et edd. ante Bad. item

tum esset, amatores ludentem. Qosmqoam, fateor, mira est et infrequens *quadrantariae* iniuria, ut eadem sit *nola.* Quo ipso argumento Florens Christianus in nota ad Aristoph. Vespas. vs. 1337 eo deducitur, ut *nolam* accipiat feminam *Nola* oriundam, Campanam, cuius gentis erat *ore morigerari*, λεσβιάζειν; cf. G. I. Voss. Orat. IV, 11, 15, p. 206. Ad *Coas* vestes respici nolim, quum manifesta sit similitudo efficti vocabuli ut ex *nolendo* ita ex *coëundo.* Nolam, tintinnabulum, nemo acutior hic audiat, de qua voce vide Cangium.

54. *Orationi*) An *oratori*? Neque tamen opus.

55. *Quod dicitur alibi*) Vide VI, 2, 15, 16. Hunc enim locum, id quod neglexerunt quaerere interpretes, maxime idoneum iudico, quem nostro respexisse videatur Qu. «*Vtrumque* (ut et laudis simulatione detraheret, et vituperationis laudaret) iunxit Ossunae dux ille, qui Neapolitanum regnum pro Rege guber-

laudare, concessum esse; quale est, *Quod C. Verres, praetor urbanus, homo sanctus et diligens, subsortitionem eius in eo codice non haberet.* Et contra, *Oratores* 56 *visi sumus, et populo imposuimus.* Aliquando cum risu quodam contraria dicuntur iis, quae intelligi volunt; quemadmodum in Clodium, *Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta servavit.* 57 Praeter haec usus est allegoriae, ut tristia dicamus melioribus verbis, aut bonae rei gratia quaedam con-

Capper. Gesn. Bip. Reliqui *laudi*, aliquot *laude.* — *Conc. esse*) Turic. Guelf. Camp. c. *est* cum Goth. Voss. 2, Kapp. et edd. ante Gryph. Ex Alm. affertur c. *esse* (cf. hac §. item 57). Sed in Turic. pr. manu desunt haec *esse quale*, quorum alterum etiam in Flor. desideravi. Secunda Turic. manus *quale est* ponit pro *quod C.* — *Quod C.*) Guelf. Camp. omittunt. Goth. (tac. Gesn.) *q. Cicero* cum Voss. 2.

Codice) Turic. *dice;* a sec. manu *dicere*, et sic Guelf. Camp. cum Ald.; *die* Iens. Tarv. cum reliquis ante Burm. (err. Burm.). Sed eae post Basil. omittunt praep. *in.* Restituit nostrum Burm. ex Cic. — *Et*) Guelf. Iens. (tac. Gesn.) Tarv, *E.* Correxit Regius, sed libris etiam iubentibus; cf. Obr. ad 33.

56. *Cum risu*) Turic. (a pr. manu) inserit *in* cum Alm.

Iis, quas) Turic. *usque;* a sec. manu *usuque* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Voss. 2, Vall. Andr. Sed Iens. *quam* omisso *iis* (err. Gesn.) cum edd. ante Ald. pro quo Regius malebat *quam.* — *Quemadmodum in Clod.*) Turic. *quem id Clod.;* a sec. manu *quemadmodum ad C.*, et sic Goth. cum Voss. 2, et edd. post Camp. ante Basil. exc. Ald. Sed omittit *in* Guelf.

57. *Allegoriae*) Turic. (a pr. manu) *allegoria.*

Tristia) Turic. (a pr. manu) *tristitia.* — *Textu: quas et enumeravimus*) Turic. (a pr. manu) *t. eo et anumeravimus.* Flor. *textum spectaoest anumeravimus* cum Kapp. nisi quod hic *spectato et adn.* item Goth. 2, qui tamen *specta quae et ann.* Camp. *testu q. e. e.*

navit, qui, interrogatis compeditis quibusdam remigibus, quum omnes innocentes videri vellent, unus autem sceleratum se hominem, et maiora commeritum fateretur, Quin tu, inquit, furcifer, statim exis navi regia, antequam bonos illos tot viros mihi contagione ipsa corrumpas. Add. ad IX, 2, 27.» Gesnerus.

Qu. C. Verr.) Cic. pro Cluent. c. 33.

Oratores visi) Cf. §. 20.

56. *Quodam*) Supervacua Francii coniectura suadentis *quaedam.*

Integritas) Locus est ex deperdita, in Clodium profecto et Curionem; cf. VIII, 3, 81. Fragmentum ipsum est apud Ern. p. 1055.

57. *Praeter haec — profecto*) Cf. nott. critt.

trariis significemus, aliud textu: quae et enumeravimus. Haec, si quis profecto ignorat, quibus Graeci nominibus appellent, σαρκασμὸν, ἀστεϊσμὸν, ἀντίφρασιν, παροιμίαν dici sciat. Sunt etiam, qui haec non species 58 allegoriae, sed ipsa tropos dicunt: acri quidem ratione, quod illa obscurior sit, in his omnibus aperte appareat, quid velimus. Cui accedit hoc quoque, quod genus,

Profecto) Turic. (a pr. manu) *specta.* Flor. Alm. omittunt vocem (cf. §. 55, 61). Satis liquet ex hisce vetustissimis scripturis, locum, qualem nunc legimus, neque integrum ad nos pervenisse, neque incorruptum. Vocabula graeca mox subiecta tot sunt et talia, ut nemo res significatas iis possit in prioribus agnoscere, multaeque earum desiderentur; *melioribus*, pro quo Werlhofius non sine acumine sane coniiciebat *mollioribus* (cf. IX, 2, 32), ferri potest, nec dicas, utrum praestet. Sed *bonae rei* istud, in quo quidem nullus variat liber, furcillis eiiciendum, quid maxime succedere sibi flagitet, nondum reperio. *Vrbanitatis*, Gesneri coniectura, parum placet; neque explet animum Obrechti *bonae rei genera quaedam*, quamquam non inscita inest oppositio, respondens illa *tristibus.* Sed quis ita latine? *textu* omnes abominantur (cf. tamen VIII, 4, 8; et IX, 4, 13), nisi quod Obr. sibi visus est sana dare, pro *textu enumeravimus* haec reponendo: *textu quam mente innuamus*, quorum novissimum, etsi frequentatissimum hodiernis Ciceronibus, latinum praestare frustra laboret. Capperonnerius quoque, stator ille sincerae latinitatis, tentat, sed sibi ipse diffidens, *aliud textu*, *aliud sensu.* Persuasum habeo *t* in ista voce natum ex *d* finali τοῦ *aliud;* nec tamen habeo, quod faciam illis *extu*, vel *extum*, vel *est tum.* Verum esse *enumeravimus*, quod officiose refingunt ipsi codd., nemini credam. Illud novi, *profecto* natum esse ex male posito *specta*, et ultro sanandum; quamquam *professor* obtulit pro eo Werlhofius, lenior medicus; nonnulla, sed aliena hinc, solertia. Ne Gesnerus quidem mihi persuadet *aliud textum spectato* esse notam marginalem eius, qui de loci restitutione desperaret. Idem Εὐφημισμὸν, inquit, *desiderari*, *non facile mihi aliquis eripiet.* Ablegat, post Capperonnerium, ad Putschianos Grammaticos, de technicis hisce agentes pag. 247, 457, 1777; παροιμίαν allegoriae speciem nostro quoque demonstrat, designans cum Capper. V, 11, 12; Cetera eiusdem interpretamenta, quoniam plus sanitatis loco vindicant, quam ipse agnosco, relinquam in eius editione legenda.

Ἀντίφρασιν) Camp. ἀντίγραφιν cum Goth. nisi quod hic η; cf. IX, 2, 47.

58. *Dicunt*) Camp. *dicant* cum Goth. Bip. Sed praeter reliquos nobiscum facit Flor.; cf. IV, 3, 16; item III, 5, 2; VI, 2, 55; et Drakenb. ad Liv. XLII, 66, 9.

Sit, in his) Sic Flor. Turic. (a pr. manu) Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *et* inserunt ante *in.*

Quid v.) Tur. Gu. Camp. *quod v.* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoër.

Accedit) MSS. et editi ante Ald. *accedit.* Correxit Regius.

quum dividitur in species, nihil habet proprium; ut *arbor pinus*, et *olea*, et *cupressus*, et ipsius per se nulla proprietas: *Allegoria* vero habet aliquid proprium; quod quo modo fieri potest, nisi ipsa species est? Sed 59 ad utendum nihil refert. Adiicitur bis *μυκτηρισμός*, dissimulatus quidam, sed non latens derisus. Pluribus autem verbis quum id, quod uno aut paucioribus certe

Dividitur) Turic. *divinatur*; a sec. manu *dividatur* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Pro *quum* dat *si* Obr. et coniunctivum verbi. Loc. Ven. omittunt *quum*, sed indicativum habent. — *Nihil habet*) Sic Flor. Turic. Guelf. (nisi forte hic post) Camp. cum Goth. Ieus. et edd. ante Gryph. qui coniunctivum dat (etiam passiva forma per sphalma) cum rell. — *Arbor pinus*) Pro his *arboris species sunt pin.* dant Bad. et seqq. ante Obr. perperam et siue auctore. — *Cupressus*) Flor. *cupressum*. Malim pro *et* quod sequitur, *sed*; nisi forte *est* efficias inde.

Habet aliq.) Sic Flor. Turic. (a pr. manu) Camp. Reliqui *habeat al.* — *Quod quo*) Flor. Turic. *quoque*; hic a sec. manu *quoquo* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. aute Locat. Correxit Regius. — *Nisi ipsa*) Flor. Turic. Guelf. Camp. *in ipsas* cum Goth. Voss. 2, Alm.; *ni* fuisse antiquitus recte coniicit Gesn. — *Ad utendum*) Flor. omittit *ad* cum Turic. (a pr. manu) Alm. dantibus etiam *utentum*. Suspicor fuisse *utentium*.

59. Μυκτηρισμός, *dissimulatus*) Flor. Turic. Guelf. Camp. *ministeriis modis simulatus* cum Alm. nisi quod G. C. T. (a sec. manu) A. *modus*. Goth. *mysteriis* (*modus* nec Gesn. nec ego notavimus, vitio profecto) *modus* cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Graecam vocem reposuit Regius, quae tamen et in Vall. referente Badio, sed ut ipsi videtur, reposita. Nos soli *dissimulatus* scripsimus e coniectura.

Quidam) Sic Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *quidem*. Nobis astipulatur Charisius. — *Derisus*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *derisui*.

Autem) Flor. Turic. (a pr. manu) *aut*.

Quod uno) Flor. Turic. (a pr. manu) *quo u.*

Certe) Flor. omittit. — *Potest*) Flor. Turic. (a pr. manu) *potens*.

58. *Nihil habet proprium*) Intercidit genus quasi, omnibus eius speciebus remotis, nec quidquam ei peculiare remanet, quod in allegoria secus est.

59. Μυκτηρισμός—*derisus*) Exempla huius figurae sat idonea (designante Capperonnerio) exhibentur a Charisio Sosipatro p. Putsch. 252: *Vidi te, Vlysses, saxo sternentem Hectora, Vidi tegentem clypeo classem Doricam: Ego tunc pudendam trepidus hortabar fugam. Haec omnia cum derisu quodam dicta sunt a fortiore ad non fortem.* Seria quidem videri volunt haec, quare *dissimulatus* a Qu. dicitur *derisus*.

dici potest, explicatur, περίφρασιν vocant, *circuitum eloquendi*, qui nonnunquam necessitatem habet, quoties dictu deformia operit: ut Sallustius, *Ad requisita naturae*. Interim ornatum petit solum, qui est apud [60] poëtas frequentissimus:

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
Incipit, et dono divum gratissima serpit.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior. Quidquid enim significari brevius potest, et cum or- [61]

— *Eloquendi*) Sic Flor. Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil. exc. Ruse. Reliqui *loquendi*; conf. VIII, Prooem. 28. — *Op.* ut) Flor. Turic. (a pr. manu) *operi ut.* — Nostrum reliqui et scripti et excusi ante Leid. qui omittit *ut* accedentibus Gibs. Burm. Gesn. Bip.

Ad requisita) Flor. *a reliqua sita.* Turic. *a reliqua sit.* Ille a sec. manu *a requisita*, hic *at reliqua sunt* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. T quidem pro D in *ad* vidi in solis Turic. Camp. Vall. E Voss. 2, citant *nat.* Accedit quod Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. dant *nat. intima* cum Goth. Voss. 2, Vall. unde existit pessima sanitatis species.

60. *Frequ. Temp.*) Sic Flor. Turic. (a pr. manu) Camp. Reliqui inserunt *ut.* Turic. a sec. manu *era* pro *erat.*

Non rarus) Guelf. Camp. *nostros.*

61. *Significari*) Flor. *singulari* Ious. *signari* cum edd. ante Ald. exc. Camp. — *Cui nomen — circumlocutio*) Flor. (a pr. manu) *c. n. l. o. a.*

Ad requisita naturae) «Laudavit, Almelovenio iam observante, Carrio ad Fragm. histor. p. 489 (edit. Grut. 1607, 8) ex Flodegarii cuiusdam commentario MS. ad Barbarismos Donoti, haec paulo plenius, *profectus quidam Ligus ad requisita naturae.* Vix mihi dubium est quin respiciatur ad historiam, quam narrat Crispus Iug. XCIII, 2» (apud Tellerum LXXXIX, p. 147) *Forte quidam Ligus ex cohortibus auxiliariis miles gregarius, castris* aquatum *egressus, haud procul ab latere castelli* etc. Vtrum igitur Sallustius mutavit in altera editione stilum? an aliquid passus est a mala manu? an *aquatum* eunt etiam soli? an *aquatum ire* dicuntur etiam, qui *ad requisita naturae* secedunt, et aquam deinde sumunt? Quaestiones valde magisteriales. Sed nihil contemnendum neque in bello, neque ubi de integritate veterum librorum agitur.» Gesnerus. Qui sequuntur Carrionem, haec verba referunt inter fragmenta *Libb. VI Sallustii Historiarum populi Romani.* Cf. similem in loco apud Plinium Ciceroniano dubitationem ad VI, 3, 107.

60. *Tempus erat*) Aen. II, 268.

natu latius ostenditur, *περίφρασις* est: cui nomen Latine datum est, non sane orationis aptum virtuti, *circumlocutio*. Verum haec ut, quum decorem habet, *periphrasis*, ita, quum in vitium incidit, *περισσολογία* di-
62 citur. Obstat enim, quidquid non adiuvat. *Hyperbaton* quoque, id est *verbi transgressionem*, quoniam frequenter ratio comparationis et decor poscit, non immerito inter virtutes habemus. Fit enim frequentissime aspera et dura, et dissoluta et hians oratio, si ad necessitatem ordinis sui verba redigantur, et, ut quodque oritur, ita proximis, etiam si vinciri non potest, allige-
63 tur. Differenda igitur quaedam, et praesumenda, atque,

v. e. Nostrum recentior manus supplevit in margine. Turic. *c. n. l. o. v. orcum locutio;* a sec. manu pro *virtuti orcum* haec *eircuitior*, et sic Guelf. Sed Goth. (tac. Gesn. qui et hoc negligit quod eod. transponit *apt. virt. or.*) Camp. alias facientes cum recepta omittunt *Latine* cum Voss. 2. Ex Alm. *aptum* quoque affertur, quod ignorat Turic. (*cf.* §. 57, 68). Hoc quum et Flor. vindicet, verum censens, sic ordinem locum: *cui nomen Latinae* (et est diphthongus expressa in Flor.) *orationis aptum virtuti eircumlocutio*, i. e. *cui*, *si latinae orationie virtutem*, i. e. *dignitatem et potentiam tueri velis*, *nomen erit c.* Sin abiicias, possit haec ratio placere: *cui nomen Latinae orationis virtuti e.*, i. e. *cui*, *si tanquam Latinae orationis lumen designare velis*, *nomen erit c.* Obr. non multum videtur proficere augens sensus nostri clausulam, *virtuti circuitio vel circumlocutio.* — *Haec ut*, *quum decorem*) Flor. *hoc ut dicere.* Turic. *hoc ut decere* cum Alm. Sed ille, a sec. manu, nostrum et sic Guelf. Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Stoër. quo acc. Obr. Reliqui *decorum*; cf. VIII, Prooem. 18.

Incidit) Flor. *indit.* — *Enim*, *quidquid*) Flor. *inquit quod.* Turic. Camp. *e. inquit quod* cum edd. ante Ald. Pro *quidquid* dat *quod* Guelf. cum Goth. Vall. Voss. 2. Aldi coniectura videtur, probata Badio.

62. *Quaniam*) Sic Flor. Turic. cum edd. ante Ald. exc. Camp. Sed Guelf. *quum.* Reliqui *quam*, corrigente Regio.

Habemus) Flor. omittit.

Vinciri non potest) Turic. *v. p.* Guelf. *inveniri p.*

61. *Cui nomen — circumlocutio*) Vide not. crit.

62. *Comparationis*) Mirifice blanditur quod Capper. recepit contra libros quidem omnes de coniectura Dan. (cf. §. 13) *compositionis* probatum etiam Rollino; neque enim dicam, qualis huc magnopere conveniat *comparatio*, fluctuans nimis vocabulum.

ut in structuris lapidum impolitorum, loco, quo convenit, quodque ponendum. Non enim recidere ea, nec polire possumus, quo coagmentata se magis iungant, sed utendum iis, qualia sunt, eligendaeque sedes. Nec 64 aliud potest sermonem facere numerosum, quam opportuna ordinis mutatio. Neque alio ceris Platonis inventa

63. *Impolitorum*) Sic Vall. et Bad. *Inpolitor* Flor. Turic. Sed hic a sec. manu *impolitior* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. Reliqui *impolitiorum* de coniectura Regiana; cf. IV, 2, 37. — *Quodque ponendum*) Flor. Turic. *quoque p.* cum Alm. Sed Turic. a sec. manu *quisque ponendus* et sic Guelf. Camp. cum Vall. Voss. 2, Goth. Bad. non Iens. ut refert Gesn. Reliqui *quidque p.* Etiam modo §. 62, Flor. et Turic. (hic quidem a pr. manu) *quoque* pro *quodque*. — *Quo coagm.*) Sic Flor. Turic. et edd. ante Bad. qui *quae c.* cum Guelf. Goth. Camp. Vall. et edd. recentt. ante Burm. — *Iis*) Sic Flor. Turic. Goth. (tac. Gesn.) Iens. Tarv. et edd. (praeter Camp.) ante Basil. Reliquae *his*; cf. aliquot in prioribus, ut I, 5, 30; II, 1, 2, 12; II, 4, 37; II, 11, 14; II, 16, 14; II, 20, 7; III, 5, 1; III, 6, 68; III, 7, 8; III, 8, 1; IV, 2, 33; item IX, 1, 17.

64. *Alio ceris*) Sic Flor. Turic. Guelf. (nisi quod hic *alia*) cum Goth. Voss. 2, Alm. Obr. Cod. Mureti Burmannus, sequentibus posterioribus, inseruit *in*, quod et ipsum quidem refert Muretus, sed non is profecto attendens praepositionem, ut putat Burm. verum aliam reliquorum libb. varietatem respiciens. Praeter Camp. enim, qui pro nostris duobus hoc solum, *aliter*, sic reliqui ceteri (excusi sane illi) *alio* κατίβην χθὲς εἰς πειραιᾶ. Iens. pro more graeca omittens in suo exemplo idem se invenisse testatur. Hasce sordes primus, post Muretum, recte increpantem, et post Gallaei χρίαιν, hic quidem bonam glossematis olfactricem (cf. II, 11, 4), et Menagium, eluit Obrechtus in ed., quibus ego non magis ferenda censeo graeca illa III, 1, 14, eademque occasione nata; vide et IX, 3, 57. Nostro loco *in* praepositio etiam minus grata, quod eadem continuo bis ponitur, quamquam Obr. *quibus illo*, pessime.

63. *Quodque ponendum*) Quum neutrum *ponendum* ad lapides referant alioqui, tu intellige *verbum*.

64. *Neque alio — quatuor illa verba*). Iucunda est veterum narratio, Platonem numerorum in scribendo studiosissimum testans, apud Dionys. Hal. p. 209, vol. V, Rsk. Diog. Laërt. III, 37. De eadem iuvabit consulere Muretum in Varr. LL. XVIII, 8, recentiorum quoque exempla referentem, qui quidem huic viro minus sordebant, quam hodiernis quibusdam Aristarchis inter Graecos soloa et Romanos degentibus. Hunc ego sequutus, non dubitabo narrare in Bibliotheca nostrae urbis regia servari chirographum Martini Lutheri, in quo exstat initium versionis Psalmorum mirifice et ipsum immutatum et subterlitum, ad conciliandos orationi, quamquam solutae,

sunt quatuor illa verba, quibus in illo pulcherrimo operum *in Piraeum se descendisse* significat, plurimis modis scripta, quod eum quoque maxime facere experi-
65 retur. Verum id quum duobus verbis fit, ἀναστροφὴ di-

In Pir. — desc.) Flor. *impireum sedescendisse* cum Turic. (nisi quod hic *ri*). Vterque a sec. manu *imperii sedes condidisse* eum Guelf. (nisi quod *concidisse*) Camp. Goth. Voss. 2. A Iens. inde ante Ohr. *se* omittunt, quod esse in suo Muretus, in Alm. testatur Burm. Nihil agit Capp. pro *se* suadens *Socratem*.

Maxime facere) Flor. Turic. *m. faceret*. A sec. manu ille nostrum, hic (eum Goth.) *maximi facere* et sic Camp. cum edd. ante Gesn. exc. Capper. Solus Guelf. *magnifacere*. Capper. ex Regiana coniectura *quam* inseruit ante *quod* et scripsit *maxime*. Locus minime expeditus. *Eum* quidem certatim referunt ad *sermonem numerosum*; parum attendentes *facere numerosum* recte sane dici, sed τὸ *facere* toti huic *numerosum sermonem* simul comprehenso, tanquam uni obiecto, difficulter applicari, etsi *stilus* vocatur dicendi *effector* et sic fortasse etiam *facere* potest aliquis σύφωνίαν; nam hoc quidem hic sonat *sermo numerosus*. Praeterea duritia non caret, quod id, quo respicit *eum*, nimis est remotum. Quid autem sibi vellet *quoque* nemo quaesivit, ne Gesnerus quidem, acquiescens in nostra, eamque praeferens, adiuncta interpretatione. Deinde *quam*, quo indigere locum censuerunt Regius et Capper., quum ad unum omnes reliqui omitterent, aegre desidero. Poterat sane intelligi *alio* ad praecedentia relatum, sed si nihil inferretur post *plurimis modis scripta*; nunc quidquam nobis obiici non spectans ad *alio* vix patimur. Et quare coniunctivus est in *experiretur*? Hisce fere subvenias ex vetere manu haec eruendo: *cum eum quo maxime faceret experiretur*. Neque tamen plane levigata est oratio, et displicet *eum*, pro quo Basil. *cum* dat, alioqui vulgatam scripturam tenens, nec quidquam proficiens. Si quis necessarium censeat *quam*, possit scribi *quam quod eum quo maxime faceret experiretur*, coniunctivo tamen ne sic quidem satis apto. Et ducit sane eo concinnitatis ratio, quum prior sensus habeat *nec aliud — quam*. Itera-

numeros. Eiusmodi scriptores pie colunt sermonem patrium, superstitiosi illi, si audias prudentes quosdam iudices. Capperonnerium autem non attinebat mirari, quod Demetr. Phal. de elocutione §. 21: ἁπλουστέραν et ἀντιμένην hanc περίοδον designaret. Neque enim artificium tollitur scriptoris, si maxime ἀντιμένη est oratio, qualem esse in hoc loco Platonico unusquisque agnoscat. Debebat hoc castigare Schneiderus noster, neque tanti facere virum, infra se positum, quem, mortuum anno 1744, confudit cum eiusdem nepote ex fratre secum Galeanam Demetrii editionem communicante decennio superioris seculi septimo; (vid. Praef. p. 1, nostr. ed.). De *neque alio* cf. II, 4, 13. Minus ad rem facit, quam hoc trahit Gesnerus, dubitatio Grammatica Ciceronis de Piraeeo ad Att. VI, 9; VII, 4.

64. *Quod eum — experiretur*). Vide not. crit.

citur, *reversio* quaedam; qualia sunt vulgo, *Mecum*, *secum*: apud oratores et historicos, *Quibus de rebus.* At, quum decoris gratia contrahitur longius verbum, proprie *hyperbati* tenet nomen: ut, *Animadverti, iudices, omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes.* Nam *in duas partes divisam esse*, rectum erat, sed durum et incomptum. Poëtae quidem etiam verborum 66 divisionem faciunt, et transgressionem,

— — *Hyperboreo septem subiecta trioni.*

quod oratio nequaquam recipiet. At id quidem est, propter quod, quum dicitur, *tropus* fit quia componendus

tionem vero horum, non profecto elegantem, assigno Quintiliani vitio satis iam cognito; cf. VIII, 3, 47.

65. *Contrahitur*) Flor. Turic. *tragitur*, a prima manu uterque. Suspicor fuisse *traiicitur.* Recepta quidem ferri nequit, nec multum iuvat Stephani *distrahitur*, quod adoptarunt Rollinus et Capper. *Frangitur* Burmanni inanem speciem traxit ab exemplo Virgiliano. — *Longius verbum*) Flor. *longus v.*; a sec. manu *longis verbis* et sic Goth. Voss. 2.

66. *At id quidem — intellectus*) Flor. *ad id qui e. p.*, *qui dicit tropus sit q. c. e. e. d. intellectus*; a sec. manu *quod dicit* et *intellectibus.* Turic. *ad qui e. p. qui dicit t. f. q. c. e. e. d. intellectus*; a sec. manu, *i. quidem* et *propter quod* et *intellectibus.* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *Ad* pro *At.* Goth. (tac. Gesn.) *quidem propter* sine *est*, item *sit* pro *fit*, utrumque cum Voss. 2. Item Guelf. Goth. Camp. *quod dicit.* Est *intellectibus* etiam in Guelf. Goth. Camp. sed nominativus singularis praeterea in Alm. et Iens. cum edd. posterioribus ante Ald. quo regressus est Gesn. Quod nunc legimus *quum* sola coniectura immissum est a Badio primo, ut et passivum *dicitur.* In loco paene conclamato, haec equidem tento: *Atqui ast propter quod* (nisi forte malis *proprie qui*, vel *quod*) *dici tropus possit, quia — intellectus*; i. e.: Illa durior, et poëtis tantum concessa, divisio et transgressio magis proprie dici potest *tropus*, quum ne intellectus quidem insit, nisi coniunctis denuo illis *septem* et *trioni*; hoc oratorum contra et historicorum hyperbaton *figura* rectius vocabitur.

65. *Contrahitur*) Vide not. crit.

Longius verbum) Cave iungas tanquam nomina, prius est adverbium; neque tamen inest reprehensio. *Longius*, quam *solet* fieri, non quam *decet.* Praestet sane *longius* poni continuo post *gratia.*

Animadverti, iudices) Pro Cluent. 1; cf. IV, 1, 36, 69.

66. *Hyperboreo*) Virg. Georg. III, 381.

At id quidem — intellectus) Vide not. crit.

67 est e duobus intellectus. Alioqui, ubi nihil ex significatione mutatum est, et structura sola variatur, *figura* potius *verborum* dici potest: sicut multi narrationem longis mutant hyperbatis. Ex confusis quae vitia accidunt, suo loco diximus. *Hyperbolen* audacioris ornatus summo loco posui. Est haec *decens veri superiectio*. Virtus eius ex diverso par augendi atque mi-
68 nuendi. Fit pluribus modis. Aut enim plus facto dicimus, *Vomens*, *frustis esculentis gremium suum et totum tribunal implevit.*

— — *Geminique minantur In caelum scopuli.*

67. *Alioqui*) Ieus. *aliquando* cum edd. posterioribus ante Ald. — *Multi*) Huic voci *ex his* subiiciunt Flor. Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. ab Ieus. quidem inde *iis*. Expunxit Regius.

Narrationem) Flor. Turic. (a pr. manu uterque) *martur* cum Alm. — *Mutant*) Flor. Turic. (a pr. manu uterque) *mutem*. Non sane vetus illa scriptura, quae latet, hisce meis tota eruitur; apponam tamen: *multi ex historicis narrarunt longissimis hyp.* saltem *historicorum* mentio non hic solum est §. 65; sed et VIII, 2, 15. — *Ex confusis*) Flor. (a pr. manu) *et c.* Turic. (a pr. manu) *et confusi* cum Alm. Praestat fortasse *et*. — *Decens veri*) Flor. *descensuris*. Turic. *de caensuris*. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *de caesuris*, cum Voss. 2, Vall. *De mensuris* Iens. cum edd. ante Ald. (hoc ipsum tribuitur Alm.; cf. §. 61, 71) qui ex Regii mutatione *dementiens* cum Bad. Basil. *Decens sermonis* Obr. Reliqui *ementiens*. Nostrum e coniectura.

68. *Vomens*) Turic. *suomens*; a sec. manu *sicut vomens*, et sic Flor. (unde hunc illo recentiorem coniicias) Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. An fuit ex Cicerone *is vomens*?

67. *Et structura*) Malim *sed str.*

Multi — hyperbatis) Vide not. crit.

Suo loco diximus) VIII, 2, 15. *Confusa* igitur hic intelligam hyperbata i. e. unum hyperbaton alteri superadditum.

Accidunt) Nihil agit Regius suadens *accidant*, quem aliquot sequuntur edit. Debebat esse *acciderent*.

Veri superiectio) Cf. IX, 1, 29. Presse sequi Graecum laboravit, et auctore vocabuli usus est Livio, qui *fidem superiacere* dixit X, 30, 5; et fortasse *paternas laudes superiacere* XXXVIII, 58, 7; quibus locis vide Drakenb. *Nimietatem* vocari Macrobio Saturn. IV, 6, p. Zeunii 466 animadvertit Almelavenius.

68. *Vomens — implevit*) Cic. Philipp. II, 25.

Geminique minantur) Aeneid. I, 162: *Credas* Aen. VIII, 691; *Fulminis*, Aen. V, 319; *Illa vel*, Aen. VII, 808; *Quae Charybd.* Cic. Philipp. II, 27.

Aut res per similitudinem attollimus :

—— *Credas innare revulsas Cycladas.*

Aut per comparationem : ut, 69

—— *Fulminis ocior alis.*

Aut signis quasi quibusdam,

Illa vel intactae segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu laesisset aristas.

Vel translatione, ut ipsum illud *volaret*. Crescit interim 70 hyperbole, alia insuper addita : ut Cicero in Antonium dicit, *Quae Carybdis tam vorax? Charybdin dico? quae, si fuit, fuit animal unum : Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse.* Exquisitam vero 71 figuram huius rei deprehendisse apud principem Lyricorum Pindarum videor in libro, quem inscripsit ὕμνους. Is namque *Herculis impetum adversus Meropas*, qui in insula Co dicuntur habitasse, non igni, nec ven-

71. *Deprehendisse*) Flor. Guelf. *reprendisse* cum Voss. 1, Bern. Sed Turic. *reprehendisse*. Ex Alm. etiam *reprehend.* (cf. §. 68, item mox). — *Quem inscripsit*) Flor. Turic. *quae scripta sunt* cum Alm. ubi quid lateat nondum assequor. Guelf. *q. scripsit* cum Voss. 1, 3. — Υμνους) Turic. *ymnus*; a sec. manu *ymnos*, et sic Camp. *Hymnus* Guelf. *Hymnos* Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Iens. et edd. ante Ald. qui nostram rationem habet, redeunte ad latt. litt. Badio. Mox Leid. praepostere ὕμνος, quem adhuc sunt sequuti praeter Roll.

Impetum adversus Meropas) Flor. Turic. (a pr. manu) *impetion a. europas.* Turic. non reponit *meropas*.

Co) Flor. Turic. *Coo* cum Alm. Voss. 1, 3, Iens. Tarv. Obr. *Coho* Camp., *Choa* Guelf., *Coa* Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Bene orthographiae consuluit Regius.

71. *Pindarum*) Hoc nomen omittens Obrechtus, fortasse tamen per sphalma, consulit sane elegantiae, sed librum auctorem habet nullum. Librum Pindaricum intercidisse, vix attinet monere: *Meminit Meropum ab Hercule debellatorum Pindarus in Nem. IV, 41, et Isth. VI, 46.* Burmannus. Fateor displicere mihi illud, *huius rei*. An fuit *h. generis* vel *h. speciei*?

tis, nec mari, sed *fulmini* dicit *similem fuisse*: ut illa
72 minora, hoc par esset. Quod imitatus Cicero, illa composuit in Verrem, *Versabatur in Sicilia longo intervallo non Dionysius ille, nec Phalaris, (tulit enim illa quondam insula multos et crudeles tyrannos) sed quoddam novum monstrum ex vetere illa immanitate, quae in iisdem versata locis dicitur. Non enim Charybdin tam infestam neque Scyllam navibus, quam istum in eodem*
73 *freto fuisse arbitror.* Nec pauciora sunt genera minuendi. — *Vix ossibus haerent.* Et quod Cicero in quodam ioculari libello,

Sed) Flor. Turic. omittunt cum Alm., male; *sed mari et f.* Voss. 1, 3, nihil tale dante Guelf. (cf. IV, 2, 17).

Hoc par esset) Flor. Turic. priora duo vocabula omittunt cum Alm. qui tamen *essent* dare narratur (cf. hac §., item mox). Turic. a sec. manu haec: *aut illa minora esse.*

72. *Intervallo non*) Flor. Toric. inserunt *autem* (quod prior tollit deinde) cum MS. Gebh.; sed Alm. *aut* (cf. modo, item mox). Ciceronis edd. *alter.* Neutrum placet.

Crudeles — immanitate) Flor. Turic. *c. nostrum* (ille per compendium, hic *nostram* a sec. manu) *ex utero illa immanitate*; a sec. manu accusativum in postremo. Turic. solus reponit *illo.* MS. Gebh. facit cum hac secunda eius manu, unde effingit Gebhardus: *ex utero illo immanitatis* (cf. VI, 2, 6). Ex Alm. haec: *c. nostrum ex vetere* (cf. modo, item mox). Omissio haec hominis librarii est oscitantis.

Quodd. nov.) Hoc ordine Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Cicerone. Reliqui *n. q.* — *Neque Scyllam*) Flor. Turic. omittunt; sed ille a pr. tantum manu. Alm. repetit *infestam navibus* (conf. modo, item 75). Pro *navibus* apud Cic. *nautis.*

Istum) Flor. Torie. Camp. *istam.*

73. *Cicero in*) Flor. Turic. Guelf. inserunt *est* cum Voss. 1. Neque sana recepta. Suspicor fuisse *Ciceronis est.* Longius enim a nostro, neque tam aptum *Cicero est in quodam iocatus* (vel *ioculatus*) *libello.* Hoc mirum, quod Guelf. dat: *i. q. ioculari libro, vel libello.* Turic. pro *libello* a pr. manu habet *bello.* An nimium fuerit ita mutare: *q. Cicero est in quodam ioculatus Vetto?* vel transponendo *Vetto iocul.*, vel denique *q. Ciceronis est in q. Vetto ioculati.* Nomen quidem *Vetti* neque in libro, neque in lapide demonstrare possum, nam quod Scaligeri index nominum propriorum in corpore Gruteriano recenset *Vettum* p. 1138, 7, error est, quum tabula ipsa exhibeat *Vettonem*, qui et

72. *Cicero*) In Verr. V, 56; *Vix ossibus*, Virg. Ecl. III, 103.

73. *Cicero in quodam*) Vide not. crit.

Fundum Varro vocat, quem possim mittere funda :
Ni tamen exciderit, qua cava funda patet.

357, 8, comparet. Iam durius fuerit ex *bello* efficere *Vettone*, quamquam conducibile versui protinus sequenti. Sed *Vettius* notissimum nomen illius *Vetti* quoque aliquam fidem facit, pro quo facile et *Vectum* agnoscas. De verbo vide Drakenb. ad Liv. XLII, 54, 1; VII, 10, 13; item nostr. IX, 2, 79. — *Varro*) Flor. Turic. *veto*. Ille a sec. manu *vecto*; et sic Camp. Guelf. cum Goth. Voss. 2. Sed Voss. 1, 3 (aliter ac Guelf.; cf. §. 71) *vero* et edd. ante Ald. quo acc. Calphurn. ad Terentii Heautontim. I, 1, 16. Reliqui *Varro*. Hoc nomen sola coniectura videtur repositum ab Aldo, cui non tam dicto audientes esse debebant tot editores et nostri et fragmentorum Ciceronianorum atque veterum epigrammatum, quum manifesta sit contradictio ipsius Varronis L. L. IV, p. 10. Bip. Lepidus enim est Popma (Badio tamen praeeunte, et accedente Vossio in Etymol. idemque exprimente Gedoyno in nostri loci versione; Tollio, ad Ausonium p. 148, autem locum Varronis, mancum scilicet, explente) tradens sed non probans, praeter duo *fundi* etyma eo loco posita a Varrone, tertium aliquod et quidem hoc quod ioco perstrinxerit Cicero, alibi ab eodem prolatum. Burmannus secundus in eandem pedibus it sententiam Anthol. vol. I, pag. 493. Quis unquam sanior de irriso hic etymo somniet? Iactavit aliquis Thraso suas possessiones, sua praedia, quem Cicero ait tantillum soli habere, quod vel funda excidat. Subolebat vera ioci interpretatio Laurentio Vallae, etsi occupato falsa illa, quae tunc obtinebat, Eleg. VI, 41, pag. 548. Debebat ipsa quantitas vocalis *O* avertere ab hac scriptura, quae priore quidem aetate correpta vix fuit (qua de re consulendi Grammatici Putschiani, indicis ope); quamquam Catullo est trochaeus *Virro* et *homo* pyrrhichius, ut fortasse dicas nonnisi cultiorum ante Ovidium poëtarum castitatem abhorruisse ab hac vocali promiscue usurpanda, quod nec vetustiores reformidarint, nec recentiores, inter quos etiam sola corripiendi videtur ratio fuisse; cf. VII, 9, 13. *Varro* certe huius loci plane non est, et si quid hariolari licet, haec boni consulat lector: *Fundum*, *Vette* (seu *Vecte*, seu *Vetto vocat*, si minus cures *O* breve), *vocas* etc. Cur hoc epigramma liberto Ciceronis Laureae Tullio potius cum G. I. Vossio quam ipsi cum Quintiliano tribuamus, idoneam causam video nullam; quamquam Tollius ne dubitantis quidem speciem habet, et Burmannus secundus in titulo hoc quoque nomen ponit. Quando autem huius distichi mentio incidit, etiam hoc conqueri subit, quod ei alterum iungere sustinuerunt primum Pithoeus, mox Tollius et Burmannus sec. Inveniuntur apud Charisium pag. 246, et Diomedem 457 hi versus: *Extractam puteo situlam quum ponit in horto, Vlterius standi non habet ipse locum*, habentes sane et ipsi irrisionem minutissimi horti, sed nulla vel Ciceronis, vel nostri distichi facta mentione. Pithoeus quidem, unde sua habeat, quove in codice legerit, iuncta invenerit, an ipse conglutinarit, non solet prodere (cf. VIII, 3, 28); sed veterum ipsorum ne minima quidem ita constituendi epigrammatis auctoritas apparet. Est autem per se alienissima coagmentatio, in qua levius et minus succedit fortiori, et lusus ingenii qui solus

Fundum Varro) Vide not. crit.

Sed huius quoque rei servetur mensura quaedam. Quamvis est enim omnis *hyperbole* ultra fidem : non tamen esse debet ultra modum : nec alia via magis in κακοζη-
74 λίαν itur. Piget referre plurima hinc orta vitia , quum praesertim minime sint ignota et obscura. Monere satis est , mentiri *hyperbolen* , nec ita , ut mendacio fallere velit. Quo magis intuendum est, quousque deceat extollere , quod nobis non creditur. Pervenit haec res frequentissime ad risum : qui si aptus est , *urbanitatis* ,
75 sin aliter *stultitiae* nomen assequitur. Est autem in usu

poterat placere , vim omnem amittit partim , ut dixi , comparatione , partim ipsa geminatione. Hoc illud est , quod imperiti solent committere in sculptorum veterum fragmentis , ut repertum caput Veneris imponant humeris Minervae. Tollius iuncturam artiorem efficere laborans mira plane extndit , et nollem optimum Oudendorpium alienissimas mutationes tentasse. Pro *tamen* secundo versu *lapis* legitur, sed a solo Calphurnio ad Terent. — *Vocat.*) Flor. Turic. omittunt. Ille tantum a pr. manu. Hic vocabuli nostri defectus occasionem facere potuit τῷ *veto*, etiamsi fuerit *Velte vo.* — *Funda : ni*) Flor. Turic. Guelf. *fundam.* Obscurior tamen cernitur in Turic. correctio versus vulgatam. — *Qua cava*) Turic. *quod c.* cum Iens. et edd. posterioribus ante Ald. Sed Flor. *quam* c. Camp. *qua causa.* — *Est enim*) Sic Turic. Camp. Reliqui *en. est.*

74. *Intuendum*) Turic. *utendum* ; cf. V, Pro. 4.

Res) Turic. *pes* ; a sec. manu *species* et sic Camp. cum Bodl. Andr. Ald. Obr. et aliquot edd. Sic in libro Turic. permutari *P* et *R* animadvertit Vlricus , et supra fuisse a pr. manu *opta* pro *orta* ; cf. Drakenb. ad Liv. XXIII , 1 , 6.

Aptus) Turic. Flor. Guelf. *captatus* (duo priores a pr. manu). Qui sint alii hoc dantes , memorante Gibs. nondum reperio. Iens. (tac. Gesn.) *actus* cum posterr. ante Ald. Nostrum et MSS. ut Goth. Voss. 2 , Vall. et Camp. Recepta sana non est. Quis enim ferat *risum qui aliter est ?* adverbio nequaquam sufficiente. Ne *aptus* quidem cuiquam debebat placere. Legam : *qui si captatus est , urbanitatis , sin aliter ortus , stultitiae nomen assequitur.*

75. *Vsu*) Turic. *risu.* Advertit sane legentem haec scriptura , nec tamen sensum explet. Subiectum sententiae nemo dicat esse *risum* , etsi novissime memoratum , sed *hyperbolen* , quamquam satis remotam , nec in proximis comparentem. Illa igitur *hyperbole* est , non quidem in *risu* , quasi risus esse nequeat sine *hyperbole* , sed in *usu vulgo.* , i. e. ; vulgi. — *Et inter eruditos , et apud rust.*) Turic. Flor. *e. i. uteroditus e. a. r.* Guelf. *e. i. ineruditos e. a. r.* cum Bodl. Alm. (cf. §. 72 ; IX , 1 , 2) Voss. 2 (non Goth. ; cf. VII , 2 , 26) , et edd. ante Stoër. *E. apud ineruditos a. r.* Camp. Per se quidem placet hoc collatum affectationi operose variandi praepositiones *inter* et *apud* ; nec tamen verum

74. *Aptus*) Vide not. crit.

vulgo quoque et inter eruditos, et apud rusticos: videlicet quod a natura est omnibus *augendi res* vel *minuendi* cupiditas insita, nec quisquam vero contentus est. Sed ignoscitur, quia non affirmamus. Tum est 76 *hyperbole virtus*, quum res ipsa, de qua loquendum est, naturalem modum excessit. Conceditur enim amplius dicere, quia dici, quantum est, non potest: meliusque ultra, quam citra, stat oratio. Sed de hoc satis, quia eundem locum plenius in eo libro, quo *causas corruptae eloquentiae* reddebamus, tractavimus.

censeo, sed consulto novatum (cf. V, 13, 19). *E. i. e. ut a. r.* Obr. Correctionis illius, quae hinc excludit *ineruditos*, neque auctorem reperio, nec certam rationem teneo. Neque enim *rustici* iidem sunt *ineruditis*; cf. VI, 3, 13. Locus multum abest, ut sanus ad nos pervenerit, et latet aliquid in vetustissimo illo *uterodutus*, quod eruendum acutioribus, quamvis invitus, relinquo. — *Quod a natura*) Turic. Flor. omittunt praepositionem (a pr. manu uterque) cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoër. exc. Camp. Ald. *Quia n.* Guelf. cum Stoër. et recc. ante Obr. — *Contentus est. Sed ign.*) Turic. *contentur si et i.* sic et Flor. nisi quod *contentus.* Ille a sec. manu *contemnitur si et agnoscitur*.

76. *Virtus*) Guelf. *vitium* cum Obr., sed inserente *non* post *Tum*.

Plenius) Turic. Flor. *planum* (ille a pr. manu).

Corruptae) Guelf. *correptae* cum Voss. 1, 3 (§. 73).

Reddebamus) Turic. Camp. omittunt. Fortasse nec male.

75. *Inter eruditos*) Vide not. crit.

76. *Tum est hyperbole virtus*) Abruptior haec oratio parum placet. Neque multum proficias scribendo *Verum* pro *Tum*.

ARGVMENTVM LIBRI IX

Troporum et figurnrum coufusio. Cap. I. — 4. *Differentia* — 7. *Non multum referre quomodo nominentur* — 10. *A quibusdnm latius finiri figuram* — 13. *ab nliis angustius* — 15. *duo eius genera* — 19. *Prius de figuris sententiarum* — 22. *Nimis multas a quibusdam constitui* — 26. *Ciceronis de oratore doctrina* — 36. *Eiusdem in orntore* — Cap. II. *Non omnia se oratoris lumina figurarum nomine complecti* — 6. *Interrogatio* — 16. *Praesumptio* — 19. *dubitatio* — 26. *simulatione coustare accommodatas affectibus augendis figuras* — 30. *Fictiones personarum* — 34. *scripta quoque fingi; formas, incertas personas* — 38. *Apostrophe* — 40. *Sub oculos subiectio* — 44. *Ironia* — 54. ἀποσιώπησις — [illegible]8. ἠθοποιΐα — 64. *emphasis* — 65. *Controversiae figuratae: si dicere palam parum tutum est* — 76. *quum obstat personae reverentia* — 96. *quum sola melius dicendi petitur occasio* — 100. *Comparatio* — 102. *Plurima praeterea schemata* — Cap. III. *Schema verborum grammaticum* — 6. *circa genus* — 8. *in numero* — 9. *in parte orationis* — 11. *transferuntur tempora et modi* — 14. *vetustate commendata schemata* — 17. *ex Graeco* — 18. *additio, abiectio* — 19. *gradus* — 20. *Aliqua tropis similia* — 28. *Acrius genus eorum, quae ipsis sensibus gratiam et vim accommodant, e quibus primum per adiectionem* — 30. *ab iisdem verbis* — 35. ἐπάνοδος — 37. πολύπτωτον — 41. πλοκή — 45. *aliis, sed non alio tendentibus verbis* — 46. πλεονασμός — 48. *Congeruntur et diversa* — 50. ἀσύνδετον, πολυσύνδετον — 54. κλῖμαξ — 58. *Per detractionem, quum subtractum verbum ex ceteris intelligitur* — 62. συνεζευγμένον, παραδιαστολή, συνοικείωσις — 66. *Figurae ex similitudine vocum* — [illegible]4. *Paria et contraria* — 81. *Contrapositum* — 87. *Quaedam superstitiosius denominata* — 90. *Ciceronis, Cornificii, Rutilii, Caecilii nimia diligentia* — 100. *Moderatio in*

usu figurarum commendatur — Cap. IV. *Ciceronis de compositione absolutissima praecepta* — 3. *Parum recte a quibusdam omnem compositionis curam excludi* — 6. *maxime esse naturale quod fieri natura optime patiatur* — 10. *Non ad delectationem modo sed ad motum quoque animorum valere compositionem* — 14. *Apparere si quis solvat composita* — 16. *Priscos quoque illos eam non neglexisse* — 19. *Oratio soluta* — 22. *connexa* — 23. *Ordo* — 33. *Iunctura, in verbis; hiatus* — 37. *consonantium concursus* — 40. *litera M in fine* — 41. *syllabae, quales continuentur* — 43. *Membra et incisa* 45. *Numeri* — 46. *rhythmi et metri differentia* — 52. *Pedes in oratione* — 54. *Ciceronis de rhythmo sententia* — 58. *Quatenus inserviendum numero oratorio per collocationem* — 61. *in clausulis et initiis plurimum verti* — 66. *Mediorum quae cura* — 72. *Versus in oratione, eiusque partes* — 77. *vitandum quidquid ἔνρυθμον* — 79. *de pedibus* — 83. *e longis syllabis* 87. *Superstitio quorundam in certis pedibus probandis* — 90. *commissuris et divisione variari pedes* — 92. *Vis uniuscuiusque pedis* — 95. *referre quis clausulam antecedat pes* — 110. *de paeone quarto* — 112. *Nimia ne sit dimetiendorum pedum cura* — 115. *Vniversam comprehensionem intuendam* — 117. *Quaedam tradi arte non posse* — 122. *Incisum* — 123. *membrum* — 124. *periodus* — 127. *quo trium horum in quoque loco utendum* — 131. *Quibus rebus qui pedes adhibendi* — 137. *Celsi error* — 138. *Compositionem aeque ac pronuntiationem variandam* — 142. *In universum duram compositionem effeminata et enervi potiorem* — 146. *Conclusio.*

M. FABII QVINTILIANI

ORATORIAE

INSTITVTIONIS

LIBER IX.

I. Quum sit proximo libro *de tropis* dictum, sequitur pertinens ad figuras, quae σχήματα graece vocantur, locus, ipsa rei natura coniunctus superiori. Nam plerique has *tropos* esse existimaverunt: quia sive ex hoc duxerint nomen, quod sint formati quodam modo; sive ex eo, quod vertant orationem, unde et 2 *motus* dicuntur; fatendum erit, esse utrumque eorum etiam in figuris. Usus quoque est idem; nam et vim rebus adiiciunt, et gratiam praestant. Nec desunt, qui tropis *figurarum* nomen imponant: quorum est C. Artorius Proculus. Quin adeo similitudo manifesta 3

1. *Existimaverunt*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum edd. ante Leid. Reliqui *existimarunt.*

Duxerint) Turic. Flor. *Dixerint* cum Goth. *duxerant* Guelf.

2. *Figurarum*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, Colb. Andr. *Figuram* Guelf. cum Voss. 1, 3. Reliqui *figurae.*

C. Artorius) Turic. Flor. (hic sine aspiratione) *Gaius aristarchus* cum Bodl. Ex Alm. *C. Aristarcus* (conf. VIII, 6, 75, item hic §. 3) cum edd. ante Ald. nisi quod *Cuius* et Iens. *chus*, non *cus*, et pleraeque dirimunt, tanquam tres sint. Sed Camp. *C. Arthorius.* Vall. *Actorius* dare narratur a Badio, sed et

2. *Motus dicuntur*) VIII, 5 extr.

Fatendum erit) Malis subiunctivum in verbo, quum argumentatio non ipsius sit Qu. verum eorum, qui *existimaverunt.*

C. Artorius Proculus) Hunc, si vere legitur, ignorant VV. DD. nisi quod scite Burmannus mentionem iniicit Festi, Artorium citantis in voce. *procestria*, *tentipellium*, *topper.*

est, ut eam discernere non sit in promptu. Nam, quo modo quaedam in his species plane distant, manente tamen generali illa societate, quod utraque res a recta et simplici ratione cum aliqua dicendi virtute deflectitur: ita quaedam perquam tenui limite dividuntur: ut quum *ironia* tam inter figuras sententiae, quam inter *tropos* reperiatur; περίφρασιν autem, et ὑπερβατὸν, et ὀνοματοποιΐαν, clari quoque auctores *figuras* verborum potius, quam *tropos*, dixerint. Quo magis signanda
4 est utriusque rei differentia. Est igitur *tropus*, *sermo a naturali et principali significatione translatus ad aliam, ornandae orationis gratia:* vel, (ut plerique Grammatici finiunt) *dictio ab eo loco, in quo propria est, translata in eum, in quo propria non est. Figura* (sicut nomine ipso patet) *est conformatio quaedam orationis,*

Ald. qui tamen nostrum. Illud aliquot apud Burm. edd. Bad. ipse (per sph.) *Aristorius*. De praenomine cf. VII, 4, 17.

3. *Generali illa*) Turic. Flor. Guelf. *generaliter i.* Adverbium sine pronomine dare narrantur Alm. (conf. §. 2, 5) Voss. 3, et dant Iens. cum posterr. ante Ald. — *A recta*) Turic. *dereta*; a sec. manu *de recta* et sic Flor. Iens. cum edd. posterr. ante Basil. *Aderecta* Voss. 1, 3. Gallaeus in margine scripserat *a directa*, et sic Bern. — *Ratione*) Turic. Flor. Camp. *translatione* cum Alm. Bodl. Andr. — *Dividuntur: ut*) Guelf. *d. et* cum Iens. et edd. posterr. ante Ald. qui cum Bad. omittit coniunctionem, suadente Regio.

Inter fig.) Turic. Flor. Guelf. *in f.* cum Voss. 3, sed hic et mox *in tropos*. Camp. *in figuris*. — Ὀνοματοπ. *clari*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Tarv. Goth. Alm. Bodl. Voss. 2, Goth. Ald. Reliqui inserunt *et ἐπίθετον*. Est sane §. 6.

Dixerint) Sic Turic. cum Alm. Reliqui *dixerunt*.

4. *Tropus*) Turic. Flor. Camp. *tropos* cum Goth. Voss. 1, 2, 3, Iens. et edd. ante Basil.; conf. IX, 4, 110. — *Sermo a naturali*) Turic. Flor. *serali* cum Alm. Sed in primo nota erroris. Camp. omittit *naturali et*. Guelf. *a* solum.

Propr. non est) Turic. (a pr. manu) omittit *non* cum Alm. — *Nomine*) Turic. (a pr. manu) *minime*.

Orationis, remota) Turic. Camp. omittunt, cum Alm.

3. *Vt quum*) Cf. V, 10, 44. Potest tamen dubitari, an *ut* h. l. valeat ad exemplum inducendum, ubi sane aptius fuerit *reperitur* quam *reperiatur*. De re cf. §. 7.

remota a communi et primum se offerente ratione. Quare in tropis ponuntur verba alia pro aliis, ut in 5 μεταφορᾷ, μετωνυμίᾳ, ἀντονομασίᾳ, μεταλήψει, συνεκδοχῇ, καταχρήσει, ἀλληγορίᾳ, plerumque ὑπερβολῇ. Namque et rebus fit, et verbis; ὀνοματοποιΐα fictio est nominis; ergo hoc quoque pro aliis ponitur, quibus usuri fuimus, si illud non fingeremus; περίφρασις etiamsi frequenter 6 et id ipsum, in cuius locum assumitur, nomen complecti solet, utitur tamen pluribus pro uno; ἐπίθετον, quoniam plerumque *antonomasiae* pars est, coniun-

5. Υπερβ. *Namque*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. ὑπ. *plerumque namque* (per transpositionem) Camp. et hoc affertur ex Alm. (cf. §. 3, 11) Voss. 2, Colb. Inserunt nostris duobus vocabulis ἀλληγορίᾳ Locat. (Tarv. repente hic ut Iens. lacunas reliquit graecis, puncto tamen ante *Namque* vindicans utraque nostram scripturam) Venet. Rusc. eamque rationem e Basil. et quibusdam Parisinis reduxit Gibsonus, obtemperantibus qui eo sunt recentiores. Expressit hoc Gedayn. nec. Stoër. Gryph. non Chouet. nec Leid. Novi quid protulit sibi impense placens et Monetam, literatorem sane nec imperitum nec ignobilem, laudatorem iactans, Capper. καταχρήσει, ὑπερβολῇ, ἀλληγορίᾳ *plerumque; namque.* Hi omnes referre putarunt, ut hoc de *rebus et verbis* pertineret ad ἀλληγορίαν, non ad ὑπερβολήν.

Ονοματοποιΐα — *nominis*) Guelf. αναλογοποιια *f. c.* *Non nimis — Fuimus*) Turic. Camp. *sumus.*

6. *Plerumque anton.*) Sic Turic. Camp. cum Goth. Voss. 2, Colb. et edd. ante Basil. acc. Gryph. Capper. atque multae apud Burm. Reliqui inserunt *habet*, codice, opinor, astipulante nullo, quamvis tacentibus, qui contulerunt, meque ipso, per errorem profecto, nihil notante e Guelf.

Pars est) Sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Colb. Ald. Gryph. et aliquot apud Burm. *Partem* Turic. cum edd. praeter notatas. Ille a sec. manu *partim*, sed et *antonomasia.* A Regio nostram e coniectura repositam narrant editores, eorumque primus Badius. Sed hunc ego *par* reposuisse, non *pars*, reperio, in tribus commentarii Regiani editionibus Loc. Ven. Rusc., ut *antonomasiae* esset dativus, non sane probabili modo. — *Tropis — aut partem*). Quae hisce interiiciuntur, omittit Turic. cum Alm. Ille a sec. manu haec quoque dat: *tropizant partem.*

5. *Plerumque* ὑπερβολῇ. *Namque*) Haec quum sit constans optimorum librorum scriptura, satis potest eius sententia et intelligi et defendi. *Hyperbolen* quum esset dicturus *verba alia pro aliis ponere* praevidit obiectionem cavitque, adiiciens, interdum sane non solis verbis contineri eandem. Exemplum sit epigramma positum VIII, 6, 73, ubi hyperbole est in facto.

6. Επίθετον — *pars*) Pro *specie* hic dici *partem* facile credo Capper. monenti et aliquot Putschianorum loca

ctione eius fit *tropus*. In *hyperbato* commutatio est ordinis: ideoque multi tropis hoc genus eximunt. Transfert tamen verbum aut partem eius a suo loco in alie-
7 num. Horum nihil in figuras cadit. Nam et propriis verbis, et ordine collocatis figura fieri potest. Quomodo autem *ironia* alia sit tropi, alia schematos, suo loco reddam. Nomen enim fateor esse commune, et scio, quam multiplicem habeant, quamque scrupulosam disputationem: sed ea non pertinet ad praesens meum propositum. Nihil enim refert, quomodo appelletur utrumlibet eorum, si, quid orationi prosit, apparet. Nec
8 mutatur vocabulis vis rerum. Et, sicut homines, si aliud acceperunt, quam quod habuerant, nomen, iidem sunt tamen: ita haec, de quibus loquimur, sive *tropi*,

7. *Schematos*) Sic Turic. Guelf. cum Voss. 1, 3. Reliqui *schematis*. — *Nomen*) Turic. Guelf. Camp. *non* cum Alm. Bodl. Andr. et edd. ante Bad. Nostrum Ioann. Goth. Voss. 1, 2, 3, Vall. Obr. Reliqui *nomine* e coniectura Badii.

Commune, et) Turic. Guelf. *c. haec* cum Goth. *C. hoc* Voss. 1, 2, 3, dare narrantur. Turic. (a sec. manu) Camp. *communia hoc*. Iens. *communia haec et* cum reliquis edd. exc. Obr. qui nostrum auctore Ioann. et Vall. nisi quod hic *sed* pro *et*. Bern. accedit, sed dare narratur *haec et* simul.

Quamque) Sic libri mei omnes praeter Burm. qui *quamquam*, per sphalma putarem, nisi subiecisset e Voss. 1, *quam* a Voss. 2, *quamquam*, cuiusmodi nihil in Guelf. nec Goth.

Ad praesens meum) Turic. *ad eum p.*; a sec. manu *ad p.*

8. *Sunt tamen*) Turic. *se tamen*; a sec. manu *si est t.* Camp. *sint t.* — *Sive*

afferenti. Sed potest mirum videri quod *coniunctione* ipsius *antonomasiae fieri tropus* dicitur epitheton. Hoc magis procedat, si *pars* accipiatur physico, ut appellare lubet, non logico significatu. Tum fuerit haec sententia: *Epitheton tropus fit, quoties coniungitur cum anton. h. e. quoties pars est antonomasiae.* Sed ieiuni quid inest tali orationi: *Quum pars sit saepe, tropus fit, quando pars est.* An igitur *coniunctione eius* dictum accipiemus pro *societate, communione eius*, i. e. quatenus coniunctum est cum antonomasia, manifesto tropo, et ipsum tropus dici meretur? cf. iure VIII, 6, 29 seqq.; sed et VI, 3, 69.

Aut partem eius) Recte ad Virgilii illa nos remittit Regius VIII, 6, 66.

7. *Suo loco reddam*) IX, 2, 44.

Habeant) Si subiectum pluralis huius requiris, est in duabus ironiae speciebus, *altera* tropi, *altera* schematos.

Quid — prosit) Pronomen adver-

sive *figurae* dicentur, idem efficient. Non enim nominibus prosunt, sed effectibus: ut, *statum coniecturalem*, an *infitialem*, an *facti*, an *de substantia* nominemus, nihil interest, dum idem quaeri sciamus. Optimum ergo in his sequi maxime recepta, et rem ipsam, quocumque appellabitur modo, intelligere. Illud tamen notandum, coire frequenter in easdem sententias et τρόπον et *figuram*. Tam enim translatis verbis, quam propriis, figuratur oratio. Est autem non mediocris inter auctores dissensio, et quae vis nominis eius, et quot genera, et quae, quam multaeque sint species. Quare primum intuendum est, quid accipere debeamus *figuram*. Nam duobus modis dicitur: uno, qualiscumque *forma* sententiae; sicut in corporibus, quibus, quoquo modo sunt composita, utique habitus est aliquis: altero, quo proprie *schema* dicitur, in sensu vel

figurae) Prius omittit Turic. a pr. manu. — *Dicentur*) Turic. *dicuntur* cum Alm. Iens. et edd. posterr. ante Ald. qui *dicantur* et sic Camp. cum Colin.

Facti, an de subst.) Sic Camp. cum Goth. Voss. 2, *f. dem a. d. s.* Turic. cum Alm. Ille a sec. manu *dicem* pro *dem*. Guelf. *f. a. substantia an d. s.* cum Voss. 3. *F. an substantialem a. d. s.* Iens. cum edd. ante Ald. Reliqui *f. an substantiae a. d. s.* — *D. idem quaeri*) Turic. *d. i. quaerunt*. Camp. *d. quod i. q.*

9. *Intelligere*) Sic Turic. Camp. Capper. cum Goth. Alm. Bodl. Colb. Voss. 2, Andr. Ald. probante nec tamen recipiente Gesn. Reliqui *intelligi*. — *Tam enim*) Turic. Camp. omittunt *enim*. Voss. 1, pro eo *in*.

10. *Et quae, quam multaeque*) Turic. *e. q. multa aeque*; a sec. manu *e. q. aeque multa*. Alii aliter in his minutis.

Corporibus, quibus) Sic Turic. Guelf. cum Gryph. Stoër. Chouet. Leid. Gibs. Reliqui inserunt *in*. — *Sunt comp.*) Sic Turic. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Gryph. Reliqui *sint c.*

11. *Quo proprie*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Basil. Stoër. Chouet. Leid. Reliqui *quod p.* — *Sedemus*) Turic. *redemus*. Alm. *reddemus* (cf. §. 5, 14). Illi a sec. manu ascriptum *vel ridemus*. — *Respicimus*) Guelf. *inspicimus*.

hii loco accipe, velut *quomodo*. Ita mox §. 8: *non enim nominibus prosunt*.

8. *Statum coniecturalem*) Cf. III, 6, 15, 39.

9. *Tam enim — figuratur oratio*) Cf. §. 7.

10. *Nominis eius*) I. e. *figurae*.

11. *In sensu — mutatio*) Hinc ex-

sermone aliqua a vulgari et simplici specie cum ratione mutatio; sicut nos *sedemus*, *incumbimus*, *respicimus*. Itaque, quum in eosdem casus, aut tempora, aut numeros, aut etiam pedes continuo quis, aut certe nimium frequenter incurrit, praecipere solemus *variandus figuras* esse vitandae similitudinis gratia. 12 In quo ita loquimur, tanquam omnis sermo habeat figuram: itemque *eadem figura* dici *cursitare*, qua *lectitare*, id est, eadem ratione declinari. Quare illo intellectu priore et communi nihil non figuratum est. Quo si contenti sumus, non immerito Apollodorus, si tradenti Caecilio credimus, incomprehensibilia partis hu-13 ius praecepta existimarit. Sed, si habitus quidam, et

Continuo) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Iens. (tac. Gesn.), et edd. ante Burm. exc. Loc. Ven. Rusc. qui cum reliquis ad Regii mentem *continue*; vid. not. ad II, 20, 3. Goth. (tac. Gesn.) *continuos* cum Colb. Voss. 2, Vall.

Gratia) Turic. (a pr. manu) *ratio* cum Alm.

12. *In quo ita loqu.*) Turic. *quod loqu.* cum Alm. Ille a sec. manu *quidem l.* — *Itemque*) Obr. *Item* non male; *itaque* Camp. cum Bodl. Ald. — *Dici*) Sic Guelf. cum Goth. Voss. 2, Colb. *Adici* Voss. 1, 3; *dicit* Turic. cum Alm. Ille a sec. manu *dicimus* et sic reliqui. Gallaeus nostrum probabat, Gesn. malit *dici*, *dicimus*, φορτικῶς. — *Id est*) Turic. *idem*; a sec. manu *item*, et sic Camp. — *Apollodorus, si*) Turic. *Apollodoris sed*; a sec. manu *Apollodoro seu*.

Existimarit) Sic Turic. Guelf. cum Goth. Voss. 2, 3, Iens. et edd. ante Basil. acc. Obr. Sed Turic. a sec. manu *existimarunt*. Reliqui *existimavit*; a quibus dissentientem Camp. equidem non notavi.

pressum Ruhnkenius agnoscit Rufiniani locum p. 264.

Sicut nos — respicimus) Quum videam insigniter hallucinantem Capper. qui hic figuras orationis agnoscit et quidem ὁμοιοτέλευτον simul et ὁμοιόπτωτον desinentium trium in us, moneho minus attentos, corporis humani a recto statu deflexi positus designari. Debebat civem suum Gedoynum sequi bonus rhetor Capper. Est autem elegans nostri in brevitate ipsa evidentia.

Variandas figuras) Cf. IV, 2, 118.

12. *Dici*) Pendet infinitivus; cui συνωνύμως respondet alter *declinari*, a *praecipere solemus*, cui praeterea succurrit, quod interiicitur, *loquimur*.

Apollodorus) Cf. III, 1, 17; ubi et de *Caecilio* §. 16; item VIII, 3, 35. Quod in eadem sententia esse Dionysium Hal. narrat Pseudo-Turnebus, spectavit profecto loca eius Art. rhet. p. 322, 360 Rsk. Alexander Numenius inter Rhet. Aldinos tom. I, p. 574: ἀπερίληπτα haec appellat, referente Capper., vel potius ab

quasi gestus sic appellandi sunt, id demum hoc loco accipi *schema* oportebit, quod sit a simplici atque in promptu posito dicendi modo poëtice vel oratorie mutatum. Sic enim verum erit, aliam esse orationem ἀσχημάτιστον, id est carentem figuris, quod vitium non inter minima est: aliam ἐσχηματισμένην, id est *figuratam*. Id ipsum tamen anguste Zoilus terminavit, qui id solum putaverit *schema*, quo aliud simulatur dici, quam dicitur: quod sane vulgo quoque sic accipi scio: unde et *figuratae controversiae* quaedam, de quibus paulo post dicam, vocantur. Ergo figura sit *arte aliqua novata forma dicendi*. Genus eius unum quidam putaverunt, in hoc ipso diversas opiniones sequuti. Nam [14] [15]

13. *Gestus*) Turic. *cestus*.

Atque inpr.) Guelf. *ac i. pr.* cum edd. ante Stoër. sed exc. Camp. et Ald.; cf. V, 2, 3. — *Posito*) Turic. a pr. manu *positum*. — *Mutatum*) Locat. Venet. Rusc. Ald. Obr. *immutatum*, quod verum puto, cum Iens. Tarv. per errorem *imitatum*.

Aliam ἐσχημ.) Turic. omittit *aliam*.

14. *Id ipsum tamen ang.*) Sic Turic. Camp. cum Alm. Reliqui praemittunt *verum*, primusque meorum Gryph. omittit *tamen*, cui priores etiam *et* addunt. *Verum* sine *tamen* et *et* ipse Guelf. et Goth. (sed hic cum *et*) si recte tacui, et sic vulgo recentiores. — *Zoilus*) Sic Turic. (ex Alm. *Caelius*, per errorem profecto; cf. §. 11, 15). Goth. Camp. Bern. Iens. Tarv. Loc. Ven. Rusc. *Caelius* (ut volebat Regius) Guelf. et Ald. Bad. Basil. Sed Obr. *Caecilius* cum Burm. *Salus* e Voss. 2, refert Burm. Reliqui nostrum.

Navata) Turic. *nova* cum Alm.

15. *Ipso diversas*) Turic. Camp. omittunt. Ex Alm. *ipsas* et mox *sententias* pro *diversas* (cf. §. 14, item mox).

aliis dici narrat, sic enim: τῶν μὲν καὶ ἄπειρα φασκόντων εἶναι τὰ σχήματα, τῶν δὲ οὐκ ἄπειρα μέν, πολλὰ δὲ καὶ ἀπερίληπτα. Hoc sane idem est atque *incomprehensibilia*, ut Numenius vocem ipsam Apollodoream expressisse videatur.

14. *Zoilus*) « In graecis Rhetoribus edition. Ald. tom. I, pag. 588 — sic legimus: ὁρίζεται, φησὶ Ζώϊλος, οὕτως· σχῆμά ἐστιν ἕτερον μὲν προσποιεῖσθαι, ἕτερον δέ τι λέγειν . . . Κικίλιος (lege Καικίλιος) δὲ ὁ Καλανδίτης (lege Καλακτίτης — —) ὡρίσατο οὕτω· σχῆμά ἐστι τρόπος εἰς τὸ μὴ κατὰ φύσιν τῆς διανοίας καὶ λέξεως ». Capper. De Zoilo cf. not. ad III, 4, 9; cf. et Schneid. ad Demetr. Phal. p. 184.

Figuratae controversiae) « De quibus V, 10, 70; et mox IX, 2, 65 ». Gesner.

hi, quia verborum mutatio sensus quoque verteret, omnes figuras in verbis esse dixerunt: illi, quia verba rebus accommodarentur, omnes in sensibus. Quarum 16 utraque manifesta cavillatio est. Nam, et eadem dici solent aliter atque aliter, manetque sensus elocutione mutata: et figura sententiae plures habere verborum figuras potest. Illa est enim posita in concipienda cogitatione, haec in enuntianda: sed frequentissime coëunt: ut in hoc, *Iamiam, Dolabella, neque me tui neque tuorum liberum.* Nam oratio a iudice aversa, in sententia: *iamiam* et *liberum*, in verbis sunt schemata. 17 Inter plurimos enim, quod sciam, consensum est, duas

Quia verborum) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *qui v.* cum Voss. 2, 3. — *Mutatio*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *mutatione* cum edd. ante Leid. — *Verteret*) Turic. (a sec. manu) Guelf. *verterent* cum Vall. Loc. et recc. ante Stoër. Ex Alm. *verteretur* (cf. hac §. item 16). Iens. (tac. Gesn.) *verterunt* cum Voss. 1, Tarv. Nobiscum faciunt et Camp. Goth. Voss. 2.

Figuras) Turic. (a pr. manu) *futuras*. — *Quia verba*) Camp. *qui v.* — *Accomodarentur*) Camp. *accomodarent* cum Iens. et edd. ante Basil. — *Quarum*) Turic. (a sec. manu) *quorum*, quocum faciunt Goth. Camp. cum edd. ante Ald. acc. Bad. Gesn. Bip. Nobiscum et Alm. et Guelf.

16. *Et ead. — mutata: et*) Sic Guelf. cum Goth. Voss. 2, Vall. Obr. Sed Iens. et edd. ante Ald. *et e. — m. ita et.* Reliqui *ut e. — m. ita et*; operosa nec huius loci concinnitate per *ut, ita.* Natum *ita* ex postremo *mutata*, nec habet Voss. 3. — *Solent*) Guelf. *solet.* — *Atque aliter*) Turic. Camp. omittunt. Narratur Alm. omittere et prius *aliter.*

Iamiam) Turic. *iam.* Inserunt *nemo* ante nostrum edd. a Basil. ante Capper. exc. Obr. — *Neque me tui neque*) Sic Guelf. cum Loc. Ven. Rusc. Bad. *N. metu n.* Turic. cum Alm. Voss. 1, 3. Ille a sec. manu *n. metu tuo n.* et sic Camp. Goth. Bodl. *N. Metium n.* Iens. Tarv. *N. tui me n.* Ald. Obr. Bip. Reliqui omittunt *me*; cf. Ern. ad Cic.

Sententia: iamiam) Turic. *sententiam* cum Alm. *Sententiam iamiam* Guelf. cum Voss. 1. *Iamiam in sententia et lib.* Camp. praepostere. — *Sunt*) Turic. omittit.

15. *Quarum*) Femininum relativi, quod exigit subiectum continuo *utraque*, minus recte ad *opiniones* retuleris, quam ad *cavillatio*, unde facile promitur pluralis. Etsi enim speciem habet absurdi talis oratio, re tamen elegantior est quam vulgaris.

16. *Iamiam, Dolabella*) Cic. in Verrem I, 30.

Oratio — aversa) Cf. IV, 1, 63.

eius esse partes, διανοίας, id est *mentis*, vel *sensus*, vel *sententiarum*; nam his omnibus modis dictum est: et λέξεως, id est *verborum*, vel *dictionis*, vel *elocutionis*, vel *sermonis*, vel *orationis*; nam et variatur, et nihil refert. Cornelius tamen Celsus adiicit verbis et [18] sententiis *figuras colorum*: nimia profecto novitatis cupiditate ductus. Nam quis ignorasse eruditum alioqui virum credas, colores et sententias sensus esse? Quare, sicut omnem orationem, ita figuras quoque versari necesse est in sensu, et in verbis. Vt vero natura prius [19] est, concipere animo res, quam enuntiare: ita de iis figuris ante est loquendum, quae ad mentem pertinent: quarum quidem utilitas cum magna, tum multiplex, in nullo non orationis opere vel clarissime lucet. Nam, etsi minime videtur pertinere ad *probationem*, qua figura quidque dicatur, facit tamen credibilia, quae dicimus, et in animos iudicum, qua non observatur, irrepit. Namque, ut in armorum certamine adversos ictos, et re- [20] ctas ac simplices manus cum videre, tum etiam cavere ac propulsare facile est; aversae tectaeque minus sunt observabiles; et aliud ostendisse, quam petas, artis est:

17. *His omn.*) Sic Turic. Guelf. Goth. Camp. Reliqui *iis o.*; cf. VIII, 6, 63.

18. *Sensus*) Sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum edd. a Gryph. ante Gibs. *sensum* Turic.; a sec. manu *sensuum* et sic reliqui.

19. *Est loqu.*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *l. e.*

Vel clar.) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Burm. Reliqui omittunt *vel.* — *Lucet*) Sic Turic. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2, Vall. Bad. Reliqui *elucet.* Goth. autem (tac. Gesn.) omittit *opere.*

18. *Cornelius — Celsus*) Vide mihi leviter et paene ab invito laudatum Celsum; cf. IV, 2, 11. De *colore* consule IV, 2, 88.

19. *Vt — natura prius est*) Vide idem docentem Aqu. Rom. p. Rhunk. 143, item 276.

20. *Rectas — manus*) Cf. V, 13, 54. Verbi mox illati, *avocare arma*, rationem diligenter explicavit Salmasius ad Spartian. Adr. c. 26, quem certatim huc ad partes vocant interpretes.

sic oratio, quae astu caret, pondere modo et impulsu proeliatur; simulanti, variantique conatus, in latera atque in terga incurrere datur, et arma avocare, et 21 velut nutu fallere. Iam vero affectus nihil magis ducit. Nam si frons, oculi, manus multum ad motum animorum valent, quanto plus orationis ipsius vultus ad id, quod efficere tendimus, compositus? Plurimum tamen ad commendationem facit, sive in conciliandis agentis moribus, sive ad promerendum actioni favorem, sive ad levandum varietate fastidium, sive ad quaedam vel 22 decentius indicanda vel tutius. Sed antequam, quae cuique rei figura conveniat, ostendo, dicendum est, nequaquam eas esse tam multas, quam sint a quibusdam

20. *Modo*) Sic Turic. Guelf. cum Goth. Alm. Colb. Bern. Ald. coniectante etiam Pithoeo. Reliqui *mole*; foeda vocabulorum in eandem sententiam cumulatione et novitio coniunctionis *et* usu, in tertio loco.

Incurrere) Guelf. *incutere* cum Iens. et edd. posterr. ante Ald. Nostrum et Vall. redeunte eo Obr.

Avocare) Guelf. *advocare* cum Goth. Voss. 2, 3, Iens. et edd. posterr. ante Obr. Nobiscum faciunt Turic. Camp. Flor. (pr. manus), ut et iubebat Salmasius.

21. *Affectus*) Turic. *adfectis*. — *Ducit*) Turic. *dicunt*. Camp. *ducunt*. — *Efficere tendimus*) Sic Turic. Guelf. Camp. In verbo finito accedunt Voss. 1, 3. Reliqui *intendimus efficere*. — *Moribus*) Guelf. *motibus* cum marg. Gryph. (1536) itemque marg. Basil. — *Decentius — tutius*) Turic. *decontius — tutius*; a sec. manu *de conditis — tacitis*.

22. *Rei figura conv.*) Guelf. omittit *figura*.

Ostendo) Sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Iens. et edd. posterr. ante Gryph. Reliqui *ostendam*; cf. III, 6, 1.

Dicendum est) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Burm. Reliqui omittunt *est*.

Eas) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) omittunt, cum Voss. 1, 2, 3.

Velut nutu fallere) Etiam *nutus* hic, seu corporis inclinatio, ad arma tractanda pertinet, quamquam locutionem in hac re propriam geminis exemplis illustrare non datur.

21. *Affectus — ducit*) Vsus hic *ducendi* non adeo tritus pro *adducendo* simile quid habet in Horatii et Tibulli poculis, vel aquis somnum *ducentibus*; vide Bart. et Stat. Theb. VIII, 214. Vt autem hic subiectum *ducendi* promere licet ex *nihil*, ita mox ad *facit* subaudiendum *figura* vel *tota haec res*.

Vel tutius) Pertinet hoc ad eam figurae speciem, de qua diximus ad §. 14.

constitutae. Neque enim me movent nomina illa, quae fingere utique Graecis promptissimum est. Ante omnia igitur illi, qui totidem *figuras* putant, quot *affectus*, repudiandi: non quia *affectus* non sit quaedam qualitas mentis; sed quia *figura*, quam non communiter, sed proprie nominamus, non sit simplex rei cuiuscumque enuntiatio. Quapropter in dicendo *irasci*, *dolere*, *misereri*, *timere*, *confidere*, *contemnere*, non sunt figurae: non magis, quam *suadere*, *minari*, *rogare*, *excusare*. Sed fallit parum intuentes, quod inveniunt in omnibus his locis figuras, et earum exempla ex orationibus excerpunt. Neque enim pars ulla dicendi est, quae non recipere eas possit. Sed aliud est admittere *figuram*, aliud *figuram* esse. Neque enim verebor explicandae rei gratia frequentiorem eiusdem nominis repetitionem. Quare dabunt mihi aliquam in *irascente*, *deprecante*, *miserante* figuram, scio: sed non ideo *irasci*, *misereri*, *deprecari*, figura erit. Cicero

23

24

25

Placet. — *Multis*) Turic. (a pr. manu) Guelf. Bern. *multis*. — *Quam sint*) Sic Turic. (a pr. manu) cum Iens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Gryph. Reliqui *q. sunt*.

Promptissimum) Turic. (a pr. manu) *promptissimo* cum Alm. *Potissimum* Guelf.

23. *Non quia*) Turic. *n. qua*; a sec. manu *n. quo*. Camp. *n. quod*. Obr. *n. quin* omisso *non* post *affectus*; cf. IV, 1, 5. Guelf. *quod affectibus* modo pro *quot affectus*.

Cuiuscumque) Ita Turic. Guelf. cum Alm. Voss. 1, Bern. Iens. et edd. posterr. ante Gryph. Reliqui *cuiusque*.

Enuntiatio) Turic. *renuntiatio*.

24. *Parum intuentes*) Ita Turic. cum Alm. Reliqui inserunt *diligenter*, per glossam; cf. III, 1, 5. Alia ratio est in alente sententia, cuiusmodi ad partes vocat Burmannus vulgatae defendendae *totis — partibus diligenter inspectis* III, 9, 7.

Excerpunt) Guelf. *exceperunt*.

22. *Vtique Graecis*) Qui sunt « feliciores fingendis nominibus ». I, 5, 32; item 70; VIII, 6, 31.

23. *Non communiter, sed proprie*) I. e. *si figuram* dicamus tanquam vocabulum artis.

24. *Explicandae*) Cf. VIII, 6, 8.

quidem omnia orationis lumina in hunc locum congerit, mediam quandam (ut arbitror) sequutus viam: ut neque omnis sermo *schema* iudicaretur, neque ea sola, quae haberent aliquam remotam ab usu communi fictionem: sed quae essent clarissima, et ad movendum auditorem valerent plurimum: quem duobus ab eo libris tractatum locum ad literam subieci, ne fraudarem
26 legentes iudicio maximi auctoris. In tertio de *Oratore* ita scriptum est: *In perpetua autem oratione, cum et coniunctionis lenitatem, et numerorum, quam dixi, rationem tenuerimus, tum est quasi luminibus distinguenda et frequentanda omnis oratio sententiarum at-*
27 *que verborum. Nam et* commoratio *una in re permultum movet, et illustris* explanatio, *rerumque, quasi gerantur, sub aspectum paene subiectio: quae et in exponenda re plurimum valet, et ad illustrandum id, quod exponitur, et ad amplificandum; ut iis, qui audient,*

25. *Neque omn. — neque e.*) Ita Turic. Guelf. Camp. Reliqui *nec o. — nec e.*; cf. V, 11, 23.
Remotam) Turic. omittit.
26. *Lenitatem*) Turic. (a pr. manu) *levitatem* cum Bern. Iens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Ald.; cf. Ern. ad Cic. item VIII, 3, 6.
27. *Gerantur*) Turic. *generantur.* — *Et ad ill.*) Omittunt *et* Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.).
Amplificandum) Turic. *plicandum*; a sec. manu *explicandum.* — *Audient*) Turic. *audiant*; a sec. manu *audiunt* cum Camp. — *Augebimus*) Turic. *augemur*; a sec. manu *augemus* cum Alm. Camp. — *Percursio*) Turic. Guelf. *percussio* cum Alm. Palat. Gebh. Bodl. Ioann. Goth. Voss. 1, 2, Bern. A sec. manu in Turic. ascribitur *vel praecursio* et hanc ipsam vocem dat Camp. Sed Palat. Gebh. *percursio* a secunda manu. Reliqui *praecisio.* Nostrum verum esse docuit Ernestus ad Cic. Favet etiam Capper. neque tamen sibi fidens. — *Et ad plus in.*) Turic. *e. a. i.*

25. *Fictionem*) « Πλάσμα, id est quandam orationis conformationem ». Capper. Desidero tamen locum geminum.
Duobus — libris) De Oratore et Oratore; cf. §. 36. Noster quidem locus incipit a libri III, capite 52 extremo. Recte autem exemplis afferendis ad praecepta Ciceroniana supersedit Gesnerus, quae sedulo congesserat Capper.

illud, quod augebimus, quantum efficere oratio poterit, tantum esse videatur: et huic contraria saepe percursio *est: et ad plus intelligendum, quam dixeris*, significatio: *et distincte concisa brevitas, et* extenuatio*: et huic adiuncta* illusio , *a praeceptis Caesaris non abhorrens: et ab re* digressio*; in qua cum fuerit delectatio, tum* reditus *ad rem aptus et concinnus esse debebit*: propositioque, *quid sis dicturus: et ab eo, quod est dictum*, seiunctio*: et* reditus *ad propositum: et* iteratio*: et rationis apta* conclusio*: tum augendi, minuendive causa veritatis* superlatio , *atque* traiectio*: et* rogatio, *atque huic finitima quasi* percunctatio: expositioque *sententiae suae: tum illa, quae maxime quasi irrepit in hominum mentes, alia dicentis ac significantis* dissimulatio; *quae est periucunda, quum in oratione, non contentione, sed sermone tractatur: deinde* dubitatio,

[28] [29] [30]

Goelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *e. p. a. i.* com edd. ante Bad. *P. a. i.* Camp. sine *et*.

28. *Distincte*) Iens. *districte* cum edd. posterr. ante Gryph. exc. Ald. Placet Gesnero; an forte potestate severitatis et diligentiae, quam vide in Lexicis, quorum exemplis adde Ascon. Ped. argum. Cornel. p. 125, *districtum propositum*.

Caesaris) Turic. (a sec. manu) Camp. *caeteris*; cf. III, 8, 50.

Qua cum) Turic. *quacumque* com Alm.; a sec. manu *quamcumque*. — *Concinnus*) Turic. *concinens* cum Alm. *concinens* Gnelf. *Communis* Camp. *Continens* Voss. 1; cf. variett. apud Cic.

Debebit: prop. — eo, quod est) Omittit Turic. cum Alm.

29. *Superlatio*) Turic. Guelf. *supralatio*. Et sic etiam IX, 2, 3. — *Traiectio*) Goth. *translatio* cum Voss. 2 solo, ut videtur; cf. VIII, 6, 75. — *Huic finit.*) Turic. omittit *huic*, cum Alm. — *Tum illa*) Turic. Camp. *cum i.*

Oratione) Turic. *orationes* cum Iens. (tac. Gesn.) Tarv. A sec. ille manu *orationis* et sic Goelf. Camp. cum Voss. 1, Bern. *Orationibus* Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Hoc tolerbilem habet sententiam. Sed cf. de loco Ern. ad Cic.

Contentione) Turic. *contentiones*; a sec. manu *contentionis* et sic Camp. qui et omittit *sed*.

27. *Percursio*) Cf. Aquilam Romanum p. Ruhnk. 148, indicante Capp.

29. *Quum in oratione*) Cf. not crit.

tum distributio, *tum* correctio, *vel ante, vel postquam dixeris, vel quum aliquid a te ipso reiicias;* praemunitio *etiam est ad id, quod aggrediare: et* reiectio *in alium:* communicatio, *quae est quasi cum iis ipsis, apud quos dicas, deliberatio: morum ac vitae* imitatio, *vel in personis, vel sine illis, magnum quoddam ornamentum orationis, et aptum ad animos conciliandos vel*
31 *maxime, saepe autem etiam ad commovendos: personarum* ficta inductio, *vel gravissimum lumen augendi:* descriptio, *erroris* inductio, *ad hilaritatem* impulsio, anteoccupatio: *tum duo illa, quae maxime movent*, similitudo *et* exemplum: digestio, interpellatio, contentio, reti-
32 centia, commendatio. *Vox quaedam libera, atque etiam effrenatior, augendi causa:* iracundia, obiurgatio, promissio, deprecatio, obsecratio, declinatio *brevis a proposito, non ut superior illa* digressio, purgatio,
33 conciliatio, laesio, optatio, *atque* exsecratio. *His fere luminibus illustrant orationem sententiae. Orationis autem ipsius, tanquam armorum, est vel ad usum* comminatio *et quasi* petitio, *vel ad venustatem ipsa* tractatio. *Nam et* geminatio *verborum habet interdum vim, leporem alias: et paululum immutatum verbum atque defle-*

30. *Tum correctio*) Turic. omittit cum Alm. *T. correptio* Voss. 1, Beru.; cf. Ern. ad Cic. infra p. 493, not. 86.

A te ipso) Sic libri omnes, non *ipse*; cf. Ern. ad Cic.

Reiectio) Turic. *reiecto*; a sec. manu *reiecta* et sic Camp. Non igitur *traiectio*, quod invenit Pearcius in Cic. codd.

31. *Anteocc.*) Goth. *aut o.* cum Voss. 1, 2, Iens. et edd. posterr. ante Gryph. exc. Aldo. — *Et exempl.*) Turic. Guelf. omittunt *et*, fortasse nec male.

32. *Effrenatior*) Camp. *effrenator*. Nullum autem in meis libris vestigium eius, quod ex Qu. arripiunt *effrenatio*. vid. Ern. ad Cic. — *Augendi causa*) Turic. Guelf. Camp. *agendi* cum Alm. Voss. 2 (sine Goth.; cf. §. 29), 3 Bern.

33. *Fere*) Guelf. *vero*, pessime.

Alias: et) Turic. Camp. omittunt prius, cum Alm.; posterius Guelf. Item *paulum* Turic. Camp. cum Cic.

xum: et eiusdem verbi crebra tum a primo repetitio, *tum in extremum* conversio, *et in eadem verba* impetus, *et* concursio, *et* adiunctio, *et* progressio*: et eiusdem verbi crebrius positi quaedam* distinctio*: et* revocatio *verbi: et illa, quae* similiter desinunt, *aut quae* cadunt similiter, *aut quae* paribus paria *referuntur*, *aut quae sunt inter se* similia. *Est etiam* gradatio *quaedam*, et 34 conversio, *et verborum concinna* transgressio*: et* contrarium, *et* dissolutum, *et* declinatio, *et* reprehensio, *et* exclamatio, *et* imminutio*: et quod* in multis casibus *ponitur*, *et quod de singulis rebus propositis ductum* refertur ad singula, *et ad propositum* subiecta ratio, *et item in distributis* supposita ratio: *et* permissio, *et rursus alia* dubitatio, *et* improvisum *quiddam: et* dinumeratio, *et alia* correctio, *et* dissipatio, *et* continuatum, *et* interruptum, *et* imago, *et sibi ipsi* responsio, *et* immutatio, *et* disiunctio, *et* ordo, *et* relatio, *et* digressio, *et* circumscriptio. *Haec enim sunt fere, atque horum* 36 *similia, vel plura etiam esse possunt, quae sententiis orationem verborumque conformationibus illuminent.* Eadem sunt in Oratore plurima, non omnia tamen, et

Aut quae cadunt similiter) Turic. Camp. omittunt cum Alm. Voss. 2.
Referuntur) Turic. *refertur*; a sec. manu *referunt*, et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Colb. Vall. Voss. 2, Ieos. (err. Gesn.) et edd. ante Gryph. exc. Ald.
34. *Gradat. quaed.*) Turic. Camp. inserunt *ad* cum Alm.
Declinatio) Goth. Voss. 2, *dedignatio*; (cf. §. 32). Quod hanc vocem sequitur *et* abest a Turic. Guelf. Camp.
Ductum) Voss. 2, Obr. *dictum* sine Goth. An legemus *quod e*? — *Distributis*) Turic. Camp. *tributis*.
35. *Dissipatio*) Defendentibus hoc tot codd. accedunt Turic. Flor. Camp. Sed Guelf. *disputatio* cum edd. ante Gesn. vide Ern. ad Cic. — *Et contin.*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 1, 3, Alm. Colb. et edd. ante Gryph. exc. Ald. Reliqui inserunt *quod*, ut et in Cic.
Et ordo — circumscriptio) Omittunt Turic. Flor. Camp.
36. *Atque hor.*) Turic. *neque h.*

35. *Dissipatio*) Cf. IX, 3, 39. 36. *In Oratore*) Cf. 39.

paulo magis distincta: quia post orationis et sententiarum figuras tertium quendam subiecit locum, ad alias 37 (ut ipse ait) quasi virtutes dicendi pertinentem. *Et reliqua ex collocatione verborum quae sumuntur quasi lumina, magnum afferunt ornatum orationi. Sunt enim similia illis, quae in amplo ornatu scenae aut fori appellantur* insignia, *non quod sola ornent, sed quod excellant.* 38 *Eadem ratio est horum, quae sunt* orationis lumina, *et quodam modo* insignia*: quum aut duplicantur iteranturque verba, aut breviter commutata ponuntur: aut ab eodem verbo ducitur saepius oratio, aut in idem coniicitur, aut utrumque, aut adiungitur idem iteratum, aut idem ad extremum refertur: aut continenter unum verbum non in eadem sententia ponitur:* 39 *aut quum similiter vel cadunt verba, vel desinunt: aut multis modis contrariis relata contraria: aut quum gradatim sursum versus redditur: aut quum demptis coniunctionibus dissolute plura dicuntur: aut quum aliquid praetereuntes, cur id faciamus, ostendimus: aut quum corrigimus nosmet ipsos, quasi reprehen-*

37. *Collocatione*) Turic. Flor. (hic *coll.*) *conlatione* cum Alm. (ex quo tamen *collatione*) ut et Guth. Voss. 2, Bern.
Afferunt) Turic. (a pr. manu) *adfectus.* Flor. *affertur.*
Non quod) Turic. (a pr. manu) Flor. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *n. quia* cum Alm. Vall. et edd. ante Gryph. exc. Camp. qui *n. qui* et Ald.; cf. IV, 1, 5.
Sola) Turic. Camp. omittunt cum Alm.
Ornent) Turic. Flor. *ornant.* — *Quod exc.*) Goth. (tac. Gesn.) *quia e.* Camp. *qui e.*
38. *Quum aut*) Turic. Camp. *qua a.* Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *aut quum* cum edd. ante Gryph. exc. Ald.
Iteranturque) Turic. (a pr. manu) Flor. omittunt *que.* Sed taedet levissimarum in Ciceroniano loco varietatum, quas in meis libris ablatas Ciceronis editori haud invidebo. Referunt eae in singulis geminus suos.

Vt ipse ait.) Cf. §. 45.

38. *Breviter commutata*) In eandem Gesnero coniecturam incidit Ernestus *leviter c.* suadens, immemor tunc amici.

dentes: aut si est aliqua exclamatio vel admirationis vel conquestionis: aut quum eiusdem nominis casus saepius commutantur. Sententiarum ornamenta maiora 40 *sunt: quibus quia frequentissime Demosthenes utitur, sunt qui putent, idcirco eius eloquentiam maxime esse laudabilem. Enimvero nullus fere ab eo locus sine quadam conformatione sententiae dicitur: nec aliud quidquam est dicere, nisi omnes aut certe plerasque aliqua specie illuminare sententias. Quas quum tu* 41 *optime, Brute, teneas, quid attinet nominibus uti, aut exemplis? tantummodo notetur locus. Sic igitur dicet ille, quem expetimus, ut verset saepe multis modis eandem et unam rem, et haereat in eadem commoreturque sententia. Saepe etiam ut extenuet ali-* 42 *quid: saepe ut irrideat: ut declinet a proposito, deflectatque sententiam: ut proponat, quid dicturus sit: ut, quum transegerit iam aliquid, definiat: ut se ipse revocet: ut, quod dixit, iteret: ut argumentum ratione concludat: ut interrogando urgeat: ut rursus quasi ad interrogata sibi ipse respondeat: ut contra ac dicat, accipi et sentiri velit: ut addubitet, quid* 43 *potius, aut quo modo dicat: ut dividat in partes: ut aliquid relinquat, ac negligat: ut ante praemuniat: ut in eo ipso, in quo reprehendatur, culpam in adversarium conferat: ut saepe cum iis, qui audiunt, nonnunquam etiam cum adversario quasi deliberet: ut* 44 *hominum mores, sermonesque describat: ut muta quaedam loquentia inducat, ut ab eo, quod agitur, avertat animos: ut saepe in hilaritatem risumve convertat: ut*

40. *Comm. Sentent.*) Turic. Camp. inserunt *vel* Alm. *Sed* cum Cic. *Vtitur*) Turic. (a pr. manu) *utatus.* ex Alm. *utatur.*

Enimvero nullus) Turic. Guelf. *Et vero et n.* Ille a sec. manu *et nullus;* et sic Bodl. Sed edd. ante Bad. *et vere n.* exc. Camp. et Ald. qui *et vero n.* cum Cic.

ante occupet, quod videat opponi: ut comparet similitudines: ut utatur exemplis: ut aliud alii tribuens dispertiat: ut interpellatorem coërceat: ut aliquid reticere se dicat: ut denuntiet, quid caveat: ut liberius quid audeat: ut irascatur etiam: ut obiurget aliquando: ut deprecetur: ut supplicet: ut medeatur: ut a proposito declinet aliquantulum: ut optet: ut exsecretur: 45 *ut fiat iis, apud quos dicet, familiaris. Atque alias etiam dicendi quasi virtutes sequatur: brevitatem, si res petet: saepe etiam rem dicendo subiiciet oculis, saepe supra feret, quam fieri possit: significatio saepe erit maior, quam oratio · saepe hilaritas, saepe vitae naturarumque imitatio. Hoc in genere (nam quasi silvam vides) omnis eluceat oportet eloquentiae magnitudo.*

II. Ergo cui latius complecti conformationes verborum ac sententiarum placuerit, habet, quod sequatur; nec affirmare ausim, quidquam esse melius; sed haec ad propositi mei rationem legat. Nam mihi de his sententiarum figuris dicere in animo est, quae ab illo simplici modo indicandi recedunt: quod idem multis do- 2 ctissimis viris video placuisse. Omnia tamen illa, etiam quae sunt alterius modi lumina, adeo sunt virtutes orationis ut sine iis nulla intelligi fere possit oratio. Nam quomodo iudex doceri potest, si desit illustris *explana-*

1. *Dicere*) Turic. Camp. omittunt, cum Alm.

2. *Iis*) Sic Turic. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *his*.

Fere) Sic Guelf. Reliqui *vere*. — *Rationis apta*) Turic. Guelf. Camp. *orationis* cum Goth. Voss. 2, 3. Golb. et edd. ante Ald. — *Coërcitio*) Guelf. Camp. *coërtio* (hic cum aspiratione) et sic Goth. multique editi, sed nobiscum faciunt Turic. Flor. Ambr. 1.

1. *Quod idem*) Cicero quidem suam de figuris doctrinam latius comprehendisse videtur nostro, qui de iis modo agere constituit quae habeant notabilem quandam a communi sermone mutationem.

2. *Expl. — laesio*) Haec pleraque quaere in proximis istis Ciceronianis.

tio, *propositio*, *promissio*, *finitio*, *seiunctio*, *expositio sententiae suae*, *rationis apta conclusio*, *praemunitio*, *similitudo*, *exemplum*, *digestio*, *distributio*, *interpellatio*, *interpellantis coërcitio*, *contentio*, *purgatio*, *laesio*? Quid vero agit omnino eloquentia detractis am- 3 plificandi minuendique rationibus? Quarum prior desiderat illam *plus quam dixeris significationem*, id est, ἔμφασιν, et *superlationem veritatis*, et *traiectionem*: haec altera *extenuationem*, *deprecationemque*. Qui affectus erunt vel concitati detracta *voce libera, effrenatiore iracundia*, *obiurgatione*, *optatione*, *exsecratione*? vel illi mitiores, nisi adiuvantur *commendatione*, *conciliatione*, *ad hilaritatem impulsione*? Quae delectatio, aut quod 4 mediocriter saltem docti hominis indicium: nisi alia *repetitione*, alia *commoratione* infigere: *digredi a re*, et *redire ad propositum* suum scierit: *removere a se*, *in alium traiicere*: quae *relinquenda*, quae *contemnenda* sint, iudicare? Motus est in his orationis atque actus: quibus detractis iacet, et velut agitante corpus spiritu caret. Quae cum adesse debent, tum disponenda atque 5 varianda sunt, ut auditorem, quod in fidibus fieri videmus, omni sono mulceant. Verum ea plerumque recta

3. *Agit*) Turic. (a pr. manu) *ait* cum Alm.
Plus quam) Turic. *prius*. Ambr. 1, 2, *prius quam*.
Traiectionem) Guelf. *reiectionem* cum Goth. Voss. 2, 3, Vall. — *Deprecat.*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. omittunt *que*. — *Libera*, *effrenatiore*) Toric. *libere frenationem* (cum Alm.); a sec. manu *libera effrenatione*, et sic Camp. Ald. Placet Gesnero; cf. IX, 1, 32.
Adiuvantur) Turic. (a sec. manu) Camp. *adiuventur*. Placet admodum.
4. *Quod medioer.*) Turic. *qua m.*
Caret) Turic. Ambr. 1, omittunt cum Alm.
5. *Debent*) Turic. *habent*; cf. VIII, 5, 22.
Mulceant) Sic Toric. Guelf. Camp. cum Goth. Gebh. Pal. Alm.

4. *Scierit*) Scil. orator, vel is, qui dicit; cf. ad II, 15, 12.
Motus — actus) Cf. II, 13, 9.
5. *Recta — confitentur*) Quid *recta* distent a *figuratis*, apparet aliquot nostri locis, velut II, 13, 8; VIII, 5, 6; huius capitis §. 66, 78. *Confitentur* autem se haec omnia, quum artificium

sunt, nec se fingunt, et confitentur. Admittunt autem 6 (ut dixi) *figuras*: quod vel ex proxima doceri potest. Quid enim tam commune, quam *interrogare* vel *percontari*? Nam utroque utimur indifferenter, quamquam alterum noscendi, alterum arguendi gratia videtur adhiberi. At ea res, utrocumque dicitur modo, etiam multiplex habet schema. Incipiamus enim ab iis, quibus acrior ac vehementior fit probatio, quod primo loco posuimus. 7 Simplex est sic rogare,

(errante Burm.) et edd. a Stoër. ad Burm. Reliqui *permulceant*. — *Et confitentur*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui *sed conf.* — *Vel ex*) Turic. Camp. omittunt prius. — *Proxima*) Sic Turic. Ambr. 1, 2, Guelf. cum Bodl. Voss. 3, Alm. Bern. Iens. et edd. hac posterioribus ante Bad. qui ex Vall. *proximo*, ut et reliqui a me non memorati.

6. *Nam utroque*) Ambr. 2, Guelf. *quam n.* cum Bern. Voss. 1, 3. — *Quamquam*) Turic. *quum cum*; a sec. manu *quorum cum* et sic Camp. Ex Alm. affertur *quia cum*. Reliqui *cum*. Nostrum e coniectura.

Videtur) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *videatur*, suadente Regio.

At ea) Turic. Camp. *ad eas*. Guelf. Ambr. 2, *ut ea* cum Iens. et edd.

prae se ferunt, quum nativae simplicitatis secura manifestam exornationem ostendunt; cf. VIII, 3, 13; IX, 2, 46. *Fingere se* cave accipias pro *celando, dissimulando*; est pro passivo *figurantur*. Valde congruit nostro locus IX, 3, 54.

Vt dixi) Cf. IX, 1, 24.

Proxima) Nempe *figura*.

6. *Vtroque*) Intellige *vocabulo*; neque enim de eo quod facimus, agitur hac sententia, sed de usu loquendi. Iam video fere *interrogare* referri ad *arguendum*, ad *noscendum* vero *percontari*. Cui quidem interpretationi obstare collocationem pronominum, quorum prius necessario respiciat ad *interrogare* (prius), posterius ad *percunctari* (posterius), nequaquam contendo. Sed rem per se manifestam esse, non agnosco; omnemque differentiam notionis obliteratam suspicor, ipso Qu. indice. Etymon autem, remoto usu, si consulas, non dubito quin *interrogare* potius sit *noscendi*, *percunctari* vero *arguendi* eius, qui curiosius exsequitur, quum videatur celare velle, quae novit. Capperonerius de vocabuli differentia non cogitans, sed de rei, alienum huc trahit locum Aquilae Romani (p. Ruhnk. ed. Lup. 151, 52). Neque enim quas rhetor ponit figuras, *erotema*, *interrogatum*, et *pysma*, *quaesitum* respondent hisce Quintilianeis *interrogandi*, et *percunctandi* verbis. Rectum nos tenere probatur eo, quod mox habemus: « utrocumque *dicitur* modo ». Sententiam bene explicuit in versione Gedoynus.

Quod primo loco posuimus) Probandi negotium etiam in *figuris* primum posuerat Qu. vide §. 2, *quomodo — doceri*. Ne forte quis hoc quod

Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris?

Figuratum autem, quoties non sciscitandi gratia assumitur, sed instandi: *Quid enim tuus ille, Tubero, destrictus in acie Pharsalica gladius agebat?* et, *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?* et, *Patere tua consilia non sentis?* et totus denique hic locus. Quanto 8 enim magis ardet, quam si diceretur, *Diu abuteris patientia nostra*: et, *Patent tua consilia.* Interrogamus etiam, quod negari non possit: *Dixitne tandem causam C. Fidiculanius Falcula?* Aut ubi respondendi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus, *Quo modo? Qui fieri potest?* Aut invidiae gratia, ut Medea apud Senecam, *Quas peti terras iubes?* Aut miserationis, ut Sinon apud 9 Virgilium,

Heu quae me tellus, inquit, quae me aequora possunt
Accipere? — —

Aut instandi, et auferendae dissimulationis: ut Asinius,

post. ante Ald. — *Dicitur modo*) Sic Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Vall. et edd. ante Ald. Reliqui *modo dicatur.*

7. *Aut venistis*) Turic. (a sec. manu) *advenistis.*

8. *Fidiculanius*) Sic mei codd. et Barberin. cod. quum apud Cic. vulgo perperam *Fidiculanus.* — *Falcula*) Sic et Turic. Flor. Camp. et edd. vetustiores. Alii MSS. et excusi aliter *facula, faucula*; cf. Cic. item pro Caec. cap. 10.

Respondendi) Turic. Camp. *res ponendi.*

9. *Quae me*) Sic libri omnes; apud Virg. *q. nunc.*

Auferendae dissimulationis: ut) Turic. *auferende ut*; a sec. manu *au*-

primum posuerit, accipiat *interrogare*, verbum.

7. *Sed vos*) Aeneid. I, 369, *Quid enim tuus*, Cic. pro Ligar. c. 3. *Quousque tandem*, Catil. 1, pr. cf. et Iul. Rufin. p. Ruhnk. 212. *Dixitne tandem*, Pro Cluent. c. 37.

8. *Medea apud Senecam*) Versu 453.

9. *Sinon*) Aeneid. II, 69; *Et quisquam*, I, 48; *Quid non*, III, 56; *Non arma*, IV, 592; *Terentianum* Eun., I, 1, 1; vide et Iul. Rufin. p. Ruhnk. 211.

Asinius) Nemo dixerit, hoc fuisse prolatum in causa Vrbiniana; cf. IV, 1, 11.

Audisne? furiosum, inquam, non inofficiosum testa-
10 *mentum reprehendimus.* Totum hoc plenum est varietatis: nam et indignationi convenit,

—— *Et quisquam numen Iunonis adoret?*

Et admirationi, —— *Quid non mortalia pectora cogis,*
11 *Auri sacra fames?* —— Est interim acrius imperandi genus, *Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur?* Et ipsi nosmet rogamus: quale est illud Terentianum,
12 *Quid igitur faciam?* Est aliqua etiam in respondendo figura, quum aliud interroganti, ad aliud, quia sic utilius sit, occurritur; tum augendi criminis gratia, ut testis in reum rogatus, *An ab reo fustibus vapulasset? Et innocens,* inquit; tum declinandi, quod est frequentissimum: *Quaero, an occideris hominem?* respondetur, *Latronem. An fundum occupaveris?* respondetur, *Meum.*
13 Vt confessionem praecedat defensio: ut apud Virgilium in Bucolicis dicenti,

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis? ——

occurritur, *An mihi cantando victus non redderet ille?*
14 Cui est confinis *dissimulatio*, non alibi quam in risu po-

ferendi ut et sic Camp. — *Inquam, non inofficiosum*) Turic. omittit. — *Reprehendimus*) Ambr. 1, *depr.*

10. *Numen*) Turic. Guelf. *nomen* cum Alm. Voss. 1, Bern. — *Et admir.*) Turic. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. omittunt *et.*

11. *Expedient*) Turic. Guelf. *expediunt.* — *Illud Terentianum*) Turic. *in t.* Omittunt *illud* Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2; *id T.* Iens. cum edd. ante Bad.; *in terentia* Ambr. 1.

12. *Sic utilius*) Ambr. 1, *subtilius.* — *Et innoc.* Turic. Guelf. Ambr. 1, 2, omittunt *et* cum Alm. Voss. 2, 3, Goth.

14. *Cui*) Turic. Ambr. 1, *quis.* Guelf. Camp. *cuius* cum Goth. Ioann.

12. *Et innocens*) Cf. VI, 3, 100. Idem est apud Iulium Rufinianum, indicante Capp., p. Ruhnk. 202, quem vide. *Meum*; cf. VI, 3, 74.

13. *Apud Virgil.*) Ecl. III, 17. Habet idem Iulius Rufin. p. Ruhnk. 202.

14. *Cui*) Cf. not. crit.

sita, ideoque tractata suo loco. Nam serio si fiat, pro confessione est. Ceterum et *interrogandi se ipsum*, et *respondendi sibi*, solent esse non ingratae vices: ut Cicero pro Ligario, *Apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, quum hoc sciret, tamen me antequam vidit, reipublicae reddidit.* Aliter pro Coelio ficta interrogatione: *Dicet aliquis, Haec igitur est tua disciplina?* 15 *sic tu instituis adolescentes?* et totus locus. Deinde, *Ego, si quis, iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis, ac continentiae fuit*, et cetera. Cui diversum est, quum alium rogaveris, non exspectare responsum, et statim subiicere: *Domus tibi deerat? at habebas; pecunia superabat? at egebas.* Quod schema quidam per *suggestionem* vocant. Fit et comparatione: *Vter* 16 *igitur facilius suae sententiae rationem reddet?* Et aliis modis tum brevius, tum latius, tum de una re, tum de pluribus. Mire vero in causis valet *praesumptio*,

Bal. Voss. 2, 3, Bern. et edd. ante Ald. Suspicor Qu. voluisse *queis.* — *Nempe*) Turic. Ambr. 1, 2, (hic quidem a pr. manu) Guelf. omittunt cum Alm. Voss. 1.

Sciret, tamen) Turic. inserit *et.*

15. *Interrogatione*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Bal. Alm. Voss. 2, Bern. et edd. ante Gryph. probante Gesn. Reliqui *interrogatio est.* — *Et totus*) Turic. omittit *et.*

Alium) Obr. *aliquem* solus.

Suggestionem) Sic Turic. Ambr. 1, 2, Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Bal. Alm. Colb. Voss. 1, 2, 3. Bern. Reliqui *subiectionem.*

16. *Reddet*) Sic scripsi cum Ernesto in Cicerone. Libri quidem hic omnes *redderet*; cf. mox §. 17.

Suo loco) VI, 3, 68; *Cic. pro Ligar.* c. 3; *pro Coelio* c. 17; *Domus tibi*, Cic. Orat. c. 67. Haec quidem quare orationi pro M. Scauro in fragmentis tribuantur, nondum comperi; cf. et IX, 4, 122. Ponit et Aquila Romanus p. Ruhnk. 167, quem vide. *Vter igitur*, Pro Cluent. c. 38; *contra Caecil.* Div. in Verr. c. 1. *Pro Rabirio Postumo* in ipso principio et c. 9; cf. IV, 1, 46; IV, 2, 18.

15. *Suggestionem*) Vocabulum hoc tot auctoribus hoc loco defenditur, ut de eo dubitare plane non liceat, quamquam neque alibi legitur apud huius aetatis scriptores, et pro ipsa re Cornificius usurpat *subiectionem* Rhet. ad Her. IV, 23, 24.

quae πρόληψις dicitur, quum id, quod obiici potest, occupamus. Id neque in aliis partibus parum est, et prae-
17 cipue prooemio convenit. Sed, quamquam generis unius, diversas tamen species habet. Est enim quaedam *praemunitio*, qualis Ciceronis contra Q. Caecilium, *quod ad accusandum descendat, qui semper defenderit*: quaedam *confessio*, ut pro Rabirio Postumo, quem sua quoque sententia reprehendendum fatetur, *quod pecuniam regi crediderit*: quaedam *praedictio*, ut *Dicam enim non augendi criminis gratia*: quaedam *emendatio*, ut, *Rogo ignoscatis mihi, si longius sum evectus*: frequentissima *praeparatio*, quum pluribus verbis, vel quare facturi
18 quid simus, vel quare fecerimus, dici solet. Verborum quoque vis ac proprietas confirmatur vel *praesumptione*, *Quamquam illa non poena, sed prohibitio sceleris fuit*:

17. *Tamen*) Toric. (a pr. manu) Guelf. omittunt cum Alm. Voss. 1. — *Vt pro*) Turic. Guelf. Goth. (iac. Gesn.) Camp. omittunt *ut*.

Fatetur) Turic. Camp. *fateretur* cum Alm. Iens. et edd. ante Gryph. exc. Aldo; cf. VI, 2, 24. — *Emendatio*) Exemplum a Quintiliano allatum nihil habere cum *emendatione* commune, observavit iam Schutzius V. Cl. in suis ad Cic. libros de Oratore animadversionibus. Itaque in hoc Quintiliani loco pro *emendatio*, vel *excusatio*, vel *deprecatio* legendum censet. Tyr. Tavr.

18. *Fuit*) Turic. *fuerit* cum Alm. Nobiscum facit et Iulius Rufinianus.

16. Πρόληψις) Cf. IV, 1, 49.

Parum) Manus docta in margine ed. Gryphianae (1536) ponens *rarum*, aberrasse non videtur. Probat et Gesnerus. Neque enim *parum* explet sententiam, quae adverbio non potest defungi, sed desiderat adiectivum; et durum fuerit subiicere *aptum*, insuavi compositione. Qui impensius faveat receptae, possit *est* interpretari *accidit* et *parum* accipere *parum saepe*; cf. IX, 1, 24. *Parvum*, quod suadet Francius, auctore suo dignum est. Vsum similem vocis *rarum* vide IV, 1, 46.

Dicam enim) «Nescio ubi hoc, sed simillimum pro Milo. 10: *Dicam enim non derivandi criminis causa*». Gesnerus. Neque hoc neque proximum *Rogo ignoscatis mihi* ubi legeretur, inveni.

Praeparatio) Eodem nomine appellat Iulius Rufinianus p. 270, ed. Rutil. Lupi Ruhnk. et agit de eadem Curius Fortunatianus p. Capper. 80.

18. *Vel — aut*) Raram hanc coniunctionum copulationem vide apud Tursellinum p. 1044; item cf. VI, 2, 12; Ovid. Met. I, 546. Posterior locus, pro exemplo allatus, est Cicero-

aut *reprehensione*, *Cives*, *cives*, *inquam*, *si hoc eos nomine appellari fas est.* Affert aliquam fidem veritatis 19 et *dubitatio*, quum simulamus quaerere nos, unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit? cuiusmodi exemplis plena sunt omnia: sed unum interim sufficit, *Equidem*, *quod ad me attinet*, *quo me vertam*, *nescio. Negem fuisse infamiam iudicii corrupti etc.* Hoc etiam in praeteritum 20 valet: nam et dubitasse nos fingimus. A quo schemate non procul abest illa, quae dicitur *communicatio*, quum

— *Cives*, *eives*, *inq.*) Turic. *cuius i.* Ex Alm. afferunt *eui i.* (cf. IX, 1, 15; item hic §. 20). Guelf. Camp. *eives i.* eum Goth. Voss. 1, et edd. ante Gryph.

Nomine appellari) Sic Toric. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. oum Cicerone ipso. Reliqui *a. n.*, foeda clausula.

Fas) Turic. *satis.*

20. *Nam et*) Turic. *nec.* — *Quum aut ipsos adv.*) Turic. Camp. *quacum aut ipsis adversariis.* Iens. c. *apud i. a.* cum edd. ante Ald. Regius *apud* aspungere satis habebat, ut nonnisi unum esset *aut* mox §. 21. In nostra ratione, quae sane agnoscitur ab oliquot codd., non sine doritie in altero membro, *aut eum*, duplex concipieudum est *cum*, quod anim advertit Badins, neque Improbans tamen; cf. VI, 1, 25. Vix dubito qnin fuerit a Qu.: *qua aut cum ipsis adversariis consulimus* — *aut eum iudicibus.* Locutionem *consulere cum aliquo* in uoo quidem loeo Plauti inveni, duce Forcellino, Mostell. V, 1, 53: *consulere* — *tecum volo.* Sed habet ea rationem per se probabilem, qnnm *consulere* saepissime sit pro *consultare.* Ex Alm. affertur *quia cam ipsis adversariis*; conf. §. 18, 29. Nostra quidem coostitutio est apud Iul. Rufin. pag. 203. — *Cloantilla*) Turic. Guelf. Camp. *Cloatilla* eum Goth. Colb. Voss. 1, et edd. ante Bas. Flor. *clo at illa*; a sec. manu *cloatilla at illa.* Qui *N* iusertum haberet, nullum ego bic quidem memini videre librum. Mox ante *nescit* interiiciunt *at illa* edd. a Iens. (err. Gesn.) omnes, codiea meorum (et profecto Burmaoni) nullo vindiee. Hausta baec verba esse putat Gesuerus a praecedentibus; equidem allita suspicor ef. Flor.; cf. VIII, 5, 16; IX, 2, 66.

nis pro Muren. c. 37; prior ex eius oratione deperdita. Vtrumque pooit et Iulius Rufioisnus p. Ruhok. 208.

19. *Dubitatio*) Aquilae Romaoo est *addubitatio*, p. R. 151, eodem exemplo ntenti; cf. euodem librum p. 118, 202; item nostr. IX, 2, 61; IX, 3, 88. Ad Macrob. Saturn. IV, 6; et Voss. Inst. Or. V, 11, 1 ablegat Alm.

Equidem) Pro Cluent. c. primo.

20. *Communicatio*) Cf. Rutil. p. 151: «ab ipsis iudicibus consilium capere»; item Iulius Rufin. p. 203.

Quum aut ipsos) Vid. not. crit.

aut ipsos adversarios consulimus, ut Domitius Afer pro Cloantilla, *Nescit trepida, quid liceat feminae, quid coniugem deceat: forte vos in illa sollicitudine obvios casus miserae mulieri obtulit: tu, frater, vos, paterni a- 21 mici, quod consilium datis?* Aut cum iudicibus quasi deliberamus, quod est frequentissimum, *Quid suadetis?* et, *Vos interrogo, quid tandem fieri oportuit?* ut Cato: *Cedo, si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?* Et alibi, *Communem rem agi putatote, ac vos huic rei 22 praepositos esse.* Sed nonnunquam communicantes aliquid inexspectatum subiungimus, quod et per se schema est: ut in Verrem Cicero, *Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, an praedam aliquam?* Deinde, quum diu suspendisset iudicum animos, subiecit, quod multo 23 esset improbius. Hoc Celsus *sustentationem* vocat. Est

Trepida) Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. *trepidat* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius, sed sunt MSS. vindices, ut Ambr. 2, Vall. — *Sollicitudine*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Goth. Vall. (a sec. manu) cum edd. a Bad. inde ante Obr. quo acc. Rollin. Reliqui *solitudine*, auctoribus Guelf. Ambr. 2, Camp. item Ioann. Voss. 3. Nostrum probat et Gesnerus. Floctuat Capper. — *Datis*) Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. *detis.*

21. *Interrogo, quid*) Ambr. 1, *i. et q.* Camp. *interrogato q.*

22. *Praedam aliquam*) Ambr. 1, *praeda aliqua.* Apud Cic. adiicitur *exspectatis.* Nostrum quidem parum plenum, neque enim *censetis* eo potest referri.

Iudicum animos, subiecit) Turic. *iudicem animis subiectis* (postremum a pr. manu) cum Alm. nisi quod *subi.* ex hoc non notatur. Flor. (a pr. manu) *i. animis subiectis.* Burm. *iudicem* assumpto *animi* coniicit, frustra. Fuit, ni fallor, nostrum, sed in fine *subiecit id.* — *Quod*) Ambr. 1, *cum.*

23. *Sustentationem*) Turic. Flor. *sustentionem* cum Alm. (err. Burm.)

Pro Cloantilla) Vide VIII, 5, 16.

21. *Vt Cato*) Haec quidem colorem valde antiquum non habent, et est magna designandi tam auctoris quam scripti negligentia, ut subeat *Cato* natum suspicari ex eo quod sequitur *cedo.* Tum legi possit *et cedo.* Sed *alibi* mox, certum locum fuisse definitum sane suadet. *Cedo* quidem, Ciceroni in orationibus frequentatum, non habet notam Catoniani horroris.

22. *In Verrem*) V, 5. Cf. not. cr.

Sustentationem) Similia, et hinc sumpta habet Iulius Rufinianos p. Ruhnk. 220.

autem duplex : nam contra frequenter, quum exspectationem gravissimorum fecimus, ad aliquid, quod sit leve, aut nullo modo criminosum, descendimus. Sed, quia non tantum per communicationem fieri solet, παράδοξον alii nominarunt, id est *inopinatum*. Illis non 24 accedo, qui schema esse existimant, etiam si quid nobis ipsis dicamus inexspectatum accidisse : ut Pollio, *Nunquam fore credidi, iudices, ut, reo Scauro, ne quid in eius iudicio gratia valeret, precarer.* Paene idem fons 25 est illius, quam *permissionem* vocant, qui communicationis : quum aliqua ipsis iudicibus relinquimus aestimanda, aliqua nonnunquam adversariis quoque, ut Calvus Vatinio, *Perfrica frontem, et dic te digniorem, qui praetor fieres, quam Catonem.* Quae vero sunt au- 26 gendis affectibus accomodatae figurae, constant maxime *simulatione.* Namque et irasci nos, et gaudere, et timere, et admirari, et dolere, et indignari, et optare, quaeque sunt similia his, fingimus. Vnde sunt illa, *Liberatus sum; Respiravi*; et *Bene habet*; et, *Quae amen-*

— *Exspectationem*) Turic. Flor. Ambr. 1, *explicationem* cum Alm — *Communicationem*) Turic. Flor. Ambr. 1, *commutationem* cum Bal. Alm.

Nominarunt) Sic Turic. Flor. Reliqui *nominaverunt*.

Inopinatum) Turic. *inoppinata cum*. Camp. *inopinatum cum*. Flor. (a pr. manu *inopinata*.

24. *Inexspectatum*) Ambr. 1, *inexspectato*, sed rasum *o*. Fortasse addendum Lexicis adverbium; *inopinatum* Voss. 1, 3.

Pollio, Nunq.) Camp. *P. Asinius quam*. Andr. Ald. Bas. *P. Asinius nunquam*. — *Iudices*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *iudicem*. — *In eius iudicio*) Turic. Flor. *in eum* i. cum Alm.; *in eum iudicium* Ambr. 1; *in eo iudicum* sec. manus Flor.. — *Precarer*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *precare*; a sec. manu *precaretur*.

26. *Vnde*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui *Inde*.

24. *Reo Scauro*) Cf. VI, 1, 21.

25. *Permissionem*) Cf. Rutil. Lup. p. 130.

Calvus Vatinio) Cf. VI, 1, 13.

Perfrica frontem) «Hanc locutionem illustrat Victorius lib. VIII, Var. cap. 6. Burm. cf. nos ad IV, 1, 42.

26. *Quae vero*) Refer ad §. 6.

Liberatus) Cic. pro Milone c. 18

tia est haec? O tempora, o mores! et, *Miserum me! consumptis enim lacrymis infixus tamen pectori haeret dolor*; et,

— — *Magnae nunc hiscite terrae.*

27 Quod *exclamationem* quidam vocant, ponuntque inter figuras orationis. Haec quoties vera sunt, non sunt in ea forma, de qua nunc loquimur; sed assimulata, et arte composita, procul dubio *schemata* sunt existimanda. Quod idem dictum sit de oratione libera, quam Cornificius *licentiam* vocat, Graeci *παῤῥησίαν*. Quid enim minus figu-
28 ratum, quam vera libertas? Sed frequenter sub hac

Et, Miserum) Turic. Guelf. Camp. *o m.* eum reliquis praeter Voss. 1, et inde Gesn. Bip. astipulante Cic.

Et, Magnae nunc hiscite terrae) Turic. *et homo ne nunc scite terrae*; a sec. manu *et hominemne nunc scis te terentius*. Ambr. 1, *et homo magnae nunc conscite terrae*. Quid lateat, non exputo. Illa altera Turic. manus, aliquid huc trahere voluisse videtur ex Terentiano versu, *homo sum* etc.

27. *Quidam*) Ambr. 1, Camp. *quidem*.

Loquimur) Turic. Flor. Ambr. 1, *eloquimur* cum Alm. male. — *Sed assimulata*) Turic. *et ad simulata*; a sec. manu *et assimulata* cum Camp. Sed Guelf. *sed simulata*. In Flor. et edd. a Gryphio inde ante Obr. *sed* omittitur. Suspicor fuisse *at simulata*, quamquam *assimulare* est VII, 10, 9; IX, 2, 31; X, 2, 12; XI, 1, 41. (non 9, ut omnes) sed inverso ibi ordine. *Bene habet*, *Quae amentia*, unde sint, non novi. *O tempora*, Catil. I, 1; *Miserum me*, Philipp. II, 26; *Magnae nunc*, ignoti poëtae.

27. *Licentiam*) Cf. Rutil. Lup. p. 130; Iul. Rufin. p. 219; Noster IX, 3, 99.

Sub hac facie latet adul.) "« Diximus aliquid ad VIII, 6, 55. Hic Plutarchum advocemus, et exemplum unum huius torvae adulationis pulcherrimum. De discr. adulat. p. 104 Steph. (Weehelianae p. 60 C, D.): Τιβερίου καίσαρος εἰς τὴν σύγκλητόν ποτε παρελθόντος, εἷς τῶν κολάκων ἀναστὰς ἔφη, Δεῖν ἐλευθέρους ὄντας παῤῥησιάζεσθαι καὶ μηδὲν ὑποστέλλεσθαι μηδ' ἀποσιωπᾷν τῶν συμφερόντων. Ανατείνας δὲ πάντας οὕτως, γενομένης αὐτῷ σιωπῆς, καὶ τοῦ Τιβερίου προσέχοντος, Ακουσον, ἔφη, Καῖσαρ, ἃ σοι πάντες ἐγκαλοῦμεν, οὐδεὶς δὲ τολμᾷ φανερῶς λέγειν· ἀμελεῖς σεαυτοῦ καὶ προΐεσαι τὸ σῶμα, καὶ κατατρύχεις ἀεὶ φροντίσι καὶ πόνοις ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε μεθ' ἡμέραν οὔτε νύκτωρ ἀναπαυόμενος. Πολλὰ δὲ αὐτοῦ τοιαῦτα συνείροντος, εἰπεῖν φασι τὸν ῥήτορα Κάσσιον Σευῆρον, Αὕτη

facie latet adulatio. Nam Cicero quum dicit pro Ligario, *Suscepto bello, Caesar, gesto iam etiam ex parte magna, nulla vi coactus, consilio ac voluntate mea ad ea arma profectus sum, quae erant sumpta contra te*: non solum ad utilitatem Ligarii respicit, sed magis laudare victoris clementiam non potest. In illa vero sen- 29 tentia, *Quid autem aliud egimus, Tubero, nisi ut, quod hic potest, nos possemus?* admirabiliter utriusque partis facit bonam causam: sed hoc eum demeretur, cuius mala fuerat. Illa adhuc audaciora, et maiorum (ut Cicero existimat) laterum, fictiones personarum, quae προσωποποιΐαι dicuntur. Mire namque cum variant orationem, tum excitant. His et adversariorum cogitationes, 30 velut secum loquentium, protrahimus: quae tamen ita demum a fide non abhorreant, si ea loquutos finxerimus, quae cogitasse eos non sit absurdum: et nostros cum aliis sermones, et aliorum inter se, credibiliter inducimus: *et suadendo, obiurgando, querendo, laudando, miserando*, personas idoneas damus. Quin deducere 31 deos in hoc genere dicendi, et inferos excitare, conces-

28. *Sumpta contra te*) Sic Turic. Guelf. cum Alm. et Cic. Reliqui c. t. s. — *Vtil. Ligarii*) Ambr. 1, omittit posterius.

29. *Hic potest, nos*) Turic. *ponos p.* cum Alm. i. è. *potest nos p.* et sic Ambr. 1. — *Namque*) Turic. Camp. *nam.* Flor. *atque.* Ex Alm. *atque nam* (cf. §. 20, 33). Suspicor fuisse *enim*, quum *e* praecedat in *mire*; cf. tamen III, 9, 3.

30. *Abhorreant*) Sic Turic. Ambr. 1, cum Alm.; *abhorret* Camp. Reliqui *obhorrent.* Flor. *abhorreant* a sec. manu, quum *eant* esset atramento deletum. — *Cum aliis*) Turic. *qualis* (cum Alm.); a sec. manu *quales*. Flor. *quam lis.*

Obiurgando) Guelf. omittit cum Voss. 1. — *Damus*) Turic. omittit cum Alm.

31. *Excitare, concessum*) Turic. Flor. *at excitare concitare*, hic ta-

τοῦτον ἡ παῤῥησία τὸν ἄνθρωπον ἀποκτενεῖ.» Gesnerus.

28. *Pro Ligario*) C. 3. Mox citatur c. 4.

29. *Vt Cicero existimat*) Locus est in Oratore cap. 25; ubi tamen *valentiorum* dicitur *laterum*.

Excitant) Cf. VI, 3, 19.

31. *Inferos excitare*) Cf. IV, 1, 28.

sum est. Vrbes etiam populique vocem accipiunt. Ac sunt quidam, qui has demum προσωποποιΐας dicant, in quibus et corpora et verba fingimus; sermones hominum assimulatos dicere διαλόγους malunt, quod Latinorum quidam dixerunt, *sermocinationem*. Ego, iam re- (32) cepto more, utrumque eodem modo appellavi. Nam certe sermo fingi non potest, ut non personae sermo fingatur. Sed in his, quae natura non permittit, hoc modo mollior fit figura: *Etenim si mecum patria, quae mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si omnis respublica sic loquatur, M. Tulli, quid agis?* Illud audacius genus: *Quae tecum, Catilina, sic agit, et quodammodo tacita loquitur, Nullum iam aliquot annis* (33) *facinus exstitit, nisi per te.* Commode etiam aut nobis aliquas ante oculos esse rerum, personarum, vocum imagines fingimus, aut eadem adversariis aut iudicibus

men a sec. manu addit *concessum.* Ambr. 1, *exoitare concitare concessum.* Apparet in vetere libro fuisse *excitare*, *alii concitare*, ut hoc esset varians lectio; ea mox hausit simile vocabulum; *conc. est* abest a Camp.

Malunt, quod) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Reliqui inserunt *quam.*

32. *Vt non*) Turic. *uter n.* Camp. *ut et n.* An fuit *ut non et?* — *In his*) Turic. Flor. omittunt *in* cum Alm.

Permittit) Turic. Flor. *permittat.* — *Mollior*) Ambr. 1, *melior*; cf. IX, 4, 110. — *Fit*) Turic. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *sit.* — *Patria, quae*) Turic. Flor. Camp. inserunt *mea* cum Voss. 1, Ald., qui mox post *vita* omittit, quod facit et Guelf. Mox Turic. (a pr. manu) Flor. *loquitur.*

33. *Personarum, vocum*) Sic Ambr. 2, Guelf. cum Goth. Voss. 2, 3, Bern.; *p. vacum* Turic. (ex Alm. *p. cum*; cf. §. 29, 37), Flor. (hic quidem *vatum*); a sec. manu uterque *personarumve*, et sic reliqui.

Malunt) Quam προσωποποιΐαι. Vide mihi Qu. iterationibus vocabuli eiusdem non parcentem *dicant*, *dicere*, *dixerunt*; cf. VIII, 6, 64. *Sermocinationem* appellat Scriptor ad Herenn. IV, 43, 52.

32. *Etenim si*) Catil. I, 11. *Quae tecum*, Catil. I, 7. Mollitur figura apposita conditione *si*.

35. *Vocum imagines* esse *ante oculos*, potest sane in risum verti. Nec tamen dubito, quin ita scripserit Qu. veniamque impetret haec catachresis ab unoquoque Aristarcho non cavillante.

non accidere miramur: qualia sunt, *Videtur mihi*, et, *Nonne videtur tibi*? Sed magna quaedam vis eloquentiae desideratur. Falsa enim et incredibilia natura necesse est aut magis moveant, quia supra vera sunt: aut pro vanis accipiantur, quia vera non sunt. Vt dicta au- 34 tem quaedam, ita scripta quoque fingi solent: quod facit Asinius pro Liburnia, *Mater mea, quae mihi tum carissima, tum dulcissima fuit, quaeque mihi vixit, bisque eodem die vitam dedit*, et reliqua: deinde, *exheres esto.* Haec cum per se figura est, tum duplicatur, quoties, sicut in hac causa, ad imitationem alterius scripturae componitur. Nam contra recitabatur testamen- 35 tum; *P. Novanius Gallio, cui ego omnia meritissimo volo et debeo, pro eius animi in me summa voluntate*, et adiectis deinceps aliis, *heres esto.* Incipit esse quodam-

34. *Mater mea — vixit*) Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu) *m. m. quae mihi v.* reliquis omissis, cum Voss. 2, nihil tale dante Goth. Sunt sane ieiuna et frigida, quae omittuntur, sed casus et homoeoteleuton expulerunt, non ratio. — *Eodem*) Sic Turic. Flor. Ambr. 2; Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *eadem*; cf. VI, 3, 90; Drakenb. ad Liv. VIII, 11, 15. — *Die vitam*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Colb. et edd. ante Basil. Reliqui inserunt *mihi*. — *Sicut*) Turic. omittit.
35. *Gallio*) Guelf. Ambr. 1, *Gallo*.

Vanis — vera non sunt) Cf. IV, 1, 33.

34. *Pro Liburnia*) Hoc uno, nisi fallor, loco memorata oratio Pollionis, ut credibile est, et sumit Manutius ad Epistt. famill. X, 31. Haec scripta fingit orator, quo manifestior sit dementia eorum, qui credant, eandem, quae tanti facta fuerit a filio, tamen fuisse exheredatam ab eo. Necesse enim erat, ut tale quid scripsisset ille: *Quomodo bis? An quod liberum peperit, vel nobilem?* Gesnerus. Nihil agimus divinando; sed suspicor magis proprium quid in hac causa versatum, quam quod coniicit Gesn.

Ad imitationem alterius scripturae) De testamentorum praefationibus consule Brissonium de Formulis VII, 15.

35. *P. Novanius Gallio*) Nihil aliunde compertum de hoc.

Incipit) Parum placet hoc verbum, abrupte etiam positum, nec praecedenti sensui aliqua coniunctione applicitum. Subiectum ipsum fluctuat, quamquam potest et debet intelligi *figura* ea duplicata, de qua modo agebatur. Haec *incipit esse* παρῳδή, quum pervenit usque ad παρῳδήν; qualis est nostri locutio VI, 3, 51. Ipsa graeca vox παρῳδή male me habet, pro qua malebam παρῳδίαν VI,

modo φαρῳδή· quod nomen ductum a canticis ad aliorum similitudinem modulatis, abusive etiam in ver-
36 sificationis ac sermonum imitatione servatur. Sed formas quoque fingimus saepe, ut *Famam* Virgilius, ut *Voluptatem ac Virtutem* (quemadmodum a Xenophonte traditur) Prodicus, ut *Mortem ac Vitam*, quas conten-
37 dentes in Satura tradit Ennius. Est et incertae personae ficta oratio: *Hic aliquis*, et, *Dicat aliquis*. Est et iactus sine persona sermo, *Hic Dolopum manus*, *hic saevus tendebat Achilles*. Quod sit mixtura figurarum, quum προσωποποιΐᾳ accedit illa, quae est orationis per detractionem: detractum est enim, quis diceret. Ver-

36. *Vt Voluptatem*) Ambr. 1, *volantem*.
Contendentes) Turic. Ambr. 1, 2, Camp. *consentientes* cum Alm. — *Satura*) Sic Turic. (a pr. manu) Ambr. 1, 2, cum Alm. reliqui *satyra*.
37. *Et incertae personae*) Turic. e. *incerta persona* cum Voss. 3, Bern. lens. Tarv. Sed Ambr. 1, e. *incertam personam*. Guelf. Ambr. 2, *ut incerta persona* cum Voss. 1. Nobiscum Goth. Camp. cum reliquis. — *Et iactus sine*) Turic. Flor. e. *actus s.* cum Alm. Flor. a sec. manu *e. tacitus s.* et sic Ambr. 1; *exactus ine* Camp.
Προσωποποιΐα) Sic Ambr. 1, Capper.; προσωποποιΐαι Ambr. 2, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Flor. (a sec. manu) quod eodem redit: est enim adiectum, pro subscripto, ἰῶτα. Reliqui nominativum dant.
Detractionem) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *tractationem* cum Alm. *Detractationem* Flor. Camp.
Vertitur int.) Sic codd. mei, item Alm. Voss. 1, 2, et edd. ante Leid. Reliqui inserunt *enim*. In Goth. et Camp. defectum coniunctionis non notavi. Graeca autem vox προσωπ. in Tarv. et seqq. ante Basil. anteponitur verbo *vertitur*.

3, 97. An hoc nostrum proprie fuit cantus?
36. *Famam — traditur*) Aen. IV, 174. Memorabb. Socr. II, 1. *Hic Dolop.* Aen. II, 29.
In Satura) Nihil horum inter fragmenta Enniana reperitur, quae ex his quidem libris collecta exhibet Columna p. 186 — 191. Scripturam vocis antiquissimam hic consulto retinuisse videtur Qu. quum alibi (X, 1, 91) recentiorem sequatur per i. cf. Casaub. de Poësi Satyrica p. (ed. Ramb.) 249, 50. Sed vide et IX, 3, 9.
37. *Per detractionem*) Hunc locum et sanavit et explicuit Capper. quem non debebat deserere Gesneros, aliena ille huc trahens Herenniani scriptoris praecepta de *tractatione*, IV, 42. *Mixturam figurarum* vide ad VIII, 2, 14: *accedit prosopopeiae illa* figura non quidem *sententiae*, ut προσωπ. sed *orationis*, quae

titur interim προσωποποιΐα in speciem narrandi. Vnde apud historicos reperiuntur obliquae allocutiones: ut in T. Livii primo statim, *Vrbes quoque, ut cetera, ex infimo nasci: deinde, quas sua virtus ac dii iuvent, magnas opes sibi magnumque nomen facere.* Aversus quoque a iudice sermo, qui dicitur ἀποστροφὴ, mire movet, sive adversarios invadimus, *Quid enim tuus ille; Tubero, in acie Pharsalica?* sive ad invocationem aliquam convertimur, *Vos enim iam ego, Al-* 38

Vnde apud) Sic codd. et edd. (tac. Gesn.) ante Stoër. Reliqui inserunt *et.* — *Statim, Vrbes*) Sic Ambr. 2, Goelf. cum Voss. 3, ut et Turic. Flor. Ambr. 1. Sed tres postremi modo pro *Livii* dant *libro;* Goth. Iens. (tac. Gesn.) *T. L. libro primo statim* cum cdd. seqq. ante Basil. Insigniter transponit Camp. *T. L. ac dii iuvent statim Vrb.*, mox omissis iisdem inter *virtus* et *magnas.*

Quas) Turic. Flor. Guelf. *quos* cum Voss. 2, Goth.

Ac dii iuvent) Turic. Flor. Ambr. 1, *accidi iubent* cum Alm. (nisi quod *iavent;* cf. §. 35, 41); *iuverunt* Guelf.

38. *Aversus — sermo*) Guelf. *adversario quoque sermonis.* Obr. *aversio quoque sermonis.* Pro *qui* mox Goth. (tac. Gesn.) *quae*, et sic Obr.

Mire movet) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *removet.*

Invadimus) Turic. Flor. Guelf. Camp. Ambr. 1, 2, *invasimus* cum Goth. Bodl. Ioann. Voss. 1., et add. ante Gryph. — *Pharsal. sive*) Sic Turic. Ambr. 1, 2, Guelf. Camp. cum Voss. 3. Reliqui ex Cicerone inserunt *gladius agebat.* — *Tumuli — Sed illa*) Turic. Flor. omittunt cum Alm.

est vel *fit per detractionem.* Huius meminerat noster VIII, 6, 21. *Ellipsin* enim, quam et ipsam *detractionis* vocabulo latine appellat, inter vitia recenset I, 5, 38, 40, item l. c. cf. capite sequente aliquot loca. Illud tamen cavendum, quod ipse Capper. videtur neglexisse, ne *quis diceret* typis distinguas, putesque id ipsum esse, quod detractum fuerit. Tu interpretare: *est enim detractum nomen illius, qui haec diceret, quae referuntur.*

Allocutiones) Suspicor syllabam *al* adhaesisse ex praecedente *obliquae*, nisi forte *aliorum* latet in isto *al.*

Primo statim) Omitti vocem *libro* ad numeralia, non insolens apud Latinos, quod Graecis tritum; cf. Cic. Tuscul. Disputatt. V, 11; Gell. N. A. I, 16; III, 6; citatur Livius I, 9, 3; cf. nostr. I, 5, 44. De orationibus obliquis historicorum Turneb. citat Iustin. XXXVIII, 3 extr. rectissime, ubi a VV. DD. ablegamur ad Freinshemium acute disputantem ad Curt. III, 2, 11.

38. *Quid enim tuus*) Pro Ligario c. 3. *Vos enim iam*, Pro Milone c. 31. *O leges*, In Verr. V, 64. *Non ego cum Dan.* Aeneid. IV, 426.

bani tumuli atque luci: sive ad invidiosam implorationem,
39 *O leges Porciae, legesque Semproniae*! Sed illa quoque vocatur *aversio*, quae a proposita quaestione abducit audientem,

Non ego cum Danais Troianam exscindere gentem
Aulide iuravi. — —

Quod fit et multis et variis figuris, quum aut aliud exspectasse nos, aut maius aliquid timuisse simulamus, aut plus videri posse ignorantibus: quale est prooemium
40 pro Coelio. Illa vero (ut ait Cicero) *sub oculos subiectio* tum fieri solet, quum res non gesta indicatur, sed, ut sit gesta, ostenditur: nec universa, sed per partes: quem locum proximo libro subiecimus *evidentiae*: et Celsus hoc nomen isti figurae dedit; ab aliis ὑποτύπωσις dicitur, proposita quaedam forma rerum ita expressa verbis, ut cerni potius videatur, quam audiri: *Ipse, inflammatus scelere ac furore, in forum venit: ar-*
41 *debant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat.* Nec solum, quae facta sint aut fiant, sed etiam, quae futura sint

39. *Videri*) Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. *videre* cum Voss. 3, Iens. (tac. Gesn.) et edd. post. ante Ald.

40. *Quem locum p. l. subi.*) Guelf. *quam loco p. s.* Hinc efficio: *quam libro proximo s.*; cf. I, 10, 18.

Hoc nomen) Turic. Flor. (sed hic a sec. manu *vel hoc nomen*) Ambr. 1, *cognomen* cum Bodl. Alm. Andr.

Eminebat) Sic Turic. Flor. (sed hic mox *vel emicabat*) Guelf. Camp. cum Bodl. Ioann. Alm. Goth. Voss. 1, 2, 3, Andr. et edd. Cic. cf. Gell. N. A. X, 3. Reliqui *emicabat*; vide Tacit. Annal. XIII, 16, 6.

41. *Facta sint*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *f. sunt* cum edd. ante Bas. — *Hoc*) Ita Turic. Flor. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil. excepto Ald. acc. Obr. Reliqui *haec.* — *Proprie*) Turic. (a pr. manu) Flor. *propria.* — *In διατυπώσει*) Turic. *inchatibosi*, Guelf. *in diatyposi.* Camp. διατυποσῖ *in.* Tarv. διατύπωσις sine *in*, quod et reliqui omittunt post Iens. ante Ald. quo redeunt Bad. uterque et

40. *Ut ait Cicero*) Cf. IX, 1, 27.

Quem locum) Cf. not. crit.

Proximo libro) VIII, 3, 68.

Ipse, inflammatus) In Verr. V, 62.

aut futura fuerint, imaginamur. Mire tractat hoc Cicero pro Milone, quae facturus fuerit Clodius, si praeturam invasisset. Sed haec quidem translatio temporum, quae proprie μετάστασις dicitur, in διατυπώσει verecundior apud priores fuit. Praeponebant enim talia, *Credite vos intueri:* ut Cicero, *Haec, quae non vidistis oculis, animis cernere potestis.* Novi vero, et praecipue 42 declamatores, audacius, nec mehercule sine motu quodam imaginantur: ut et Seneca ista in controversia,

Basil. in texta (in margine enim posteriores duo nostram dant). Graecam vocem ὑποτυπώσει faciunt Bad. alter, Basil. in textu cum Cervic. Rob. Steph. Gryph. (1536).

Verecundior) Turic. *verecunosam.* Flor. (a pr. manu) *verecunosa.* Ex Alm. affertur *verecunda* (cf. §. 37, 44). Locus laborat. Quid est quod μετάστασις dicitur *in* διατυπώσει *verecundior fuisse apud priores?* Ergo est peculiaris aliqua μετάστασις, quae fit in διατυπώσει? Succurrebant aliquatenus huic difficultati, qui *in* omiserunt iungentes ablativum διατυπώσει comparativo *verecundior.* Atqui illa μετάστασις, *temporum* translationi addicta arat, quorum ne vestigium quidem in exemplis mox positis; ubi διατύπωσις sane apparat verecundior, non autem μετάστασις. Hoc vitium effugit Tarvis. cuius scriptura sic est ordinanda: *Sed — dicitur* (subaudiendo ante pronomen *quae* verbum substantivum *est*). Διατύπωσις *verecundior — fuit.* Hunc quo minus sequamur, obstat veterum librorum auctoritas. Ex iis igitur haec extundo, quae eodem redeant: *Sed — dicitur. In* διατυπώσει *verecundia apud priores fuit.* Remanet scrupulus immutatae appellationis, quae modo (§. 40) erat ὑποτύπωσις, nunc repente fit διατ. Neque tamen debebant editores alteri alterum substituere contra codd. Vtrumque vocabulum terunt rhetores, noster quidem διατ. hoc uno loco. — *Fuit*) Flor. *fuerit.* — *Praeponebant*) Sic Turic. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *proponebant.*

42. *Vt et Sen.*) Sic Turic. (a sec. quidem manu *et ut S.*) Flor. cum Alm. Reliqui omittunt *et.*

Ista) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *sta*, discerptim ille *sene casta*

41. *Hoc*) Respicit pronomen ad totum genus imaginandi. Quod autem sequitur *quae*, non tam relativum est, quam interrogativum pro singulari *quid.* Est locus Ciceronis pro Milone c. 32 seq.

Proprie μετάστασις — verecundior) Cf. not. crit. Vocabulum huius figurae non caret difficultate, quoniam aliis usibus hanc vocem accommodatam adhuc vidimus; cf. III, 6, 53; VII, 4, 14. Quod huc trahit Capper. Iulii Rufiniani metastasin vel metabasin p. (Ruhnk.) 243, collato nostri loco IX, 3, 25, in eo turbat aliquid, quum illae inter figuras verborum recenseantur. Diatyposin vide apud Aquil. Rom. p. Rhunk. 153.

Praeponebant enim) Cf. §. 32. Vt ibi praemittendo *si*, ita hic dum di-

cuius summa est, quod pater filium et novercam, inducente altero filio, in adulterio deprehensos occidit: *Duc, sequor: accipe hanc senilem manum, et quocumque* 43 *vis imprime.* Et post paulo, *Aspice, inquit, quod diu non credidisti. Ego vero non video, nox oboritur, et crassa caligo.* Habet haec figura manifestius aliquid. 44 Non enim narrari res, sed agi videtur. Locorum quoque dilucida et significans descriptio eidem virtuti assignatur

(cum Alm.); a sec. autem manu transposite *in ista*; et sic Camp. Reliqui omittunt. — *Cuius*) Turic. Flor. *quae*. — *Inducente*) Turic. Flor. Ambr. 1, *inducentem*. Priores a sec. manu *indicante* et sic Camp. cum Goth. Voss. 2.

43. *Post paulo*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *paulo post*; cf. II, 17, 25. — *Haec figura*) Turic. Ambr. 1, *h. igitur*. Flor. *igitur*; et a sec. modo manu *haec*. Camp. *igitur haec*. Goth. cum Voss. 2, omittit *figura*, sed ex hoc solo *habent* affertur. Ibi veram agnoscere videor scripturam: *Habet haec igitur manif.* Nam quod *figura* hic denuo finitur quasi, ieiunum est, quum modo factum fuerit §. 40: *non gesta — ostenditur.* — *Agi*) Turic. Ambr. 1, Flor. (sed hic a sec. manu, *vel agi*) *argui* cum Alm. Bodl. Hoc ipsum blanditur, optimis praesertim auctoribus commendatum, quum in recepta sit molesta iteratio definitionis. Quamquam *argui* non est, quod exspectabas, vocabulum.

44. *Dilucida — virtuti assignatur*) Turic. *d. et virtutis a.* cum Alm. nisi quod *virtuti* (cf. §. 41, 46). Sed Flor. omnia post *dil.* omittit; a sec. manu haec dans: *d. et signif. descr. eiusdem et virtutis a.* Ambr. 1, *dilucidatio huic v. a.* Guelf. Camp. *d. e. s. d. eiusdem virtutis* cum Goth.

serie iubetur auditor imaginari certas res, mollior fit figura.

42. *Duc, sequor*) Omnis haec senis est oratio, qui, dum caedem excusat, iudicibus ob oculos ponit scenam illam, quaeque cogitaverit, et quomodo animatus uxorem interfecerit. Eiusdem sunt quae mox subiiciuntur verba, in quibus *inquit* cave tribuas nostro scriptori. Est ipsius senis, qui quae dixerit filius ille alter se inducens, imaginatur, quum ipse nihil tamen vidisse, nihil egisse velit videri. Ad *inquit* intelligendum igitur, *filius ille meus.* Omne artificium oratoris in ista controversia eo tendit, ut invitus et abreptus, nec sibi mente constans, caedem patrasse credatur, qui causam dicit. Id consequitur pingendo errorem illum doloris et iracundiae; et audacia est in eo, quod non praemittit: *Concipite, iudices, hunc animi mei statum, ut plane sequerer ducentem me filium*, sed statim suas pristinas cogitationes, tanquam a se nunc voce prolatas inducit. Controversia autem ista iam non legitur inter Senecae patris reliquias, sed fragmenti loco servatur p. 499. Simile quid huius loci habes apud eundem a Porcio Latrone pag. 209: *Obortae sunt subito tenebrae* etc.

43. *Haec figura*) Cf not. crit.

a quibusdam : alii τοπογραφίαν, dicunt. Εἰρωνείαν, inveni, qui *dissimulationem* vocarent: quo nomine quia parum totius huius figurae vires videntur ostendi, nimirum sicut in plerisque, erimus Graeca appellatione contenti. Igitur εἰρωνεία, quae est *schema*, ab illa, quae est tropus, genere ipso nihil admodum distat: (in utroque enim *contrarium ei, quod dicitur*, intelligendum est) species vero prudentius intuenti, diversas esse facile est deprehendere. Primum, quod tropus apertior est: et, quam- 45 quam aliud dicit ac sentit, non aliud tamen simulat. Nam et omnia circa fere recta sunt: ut illud in Catilinam, *A quo repudiatus, ad sodalem tuum, virum optimum, M. Marcellum demigrasti.* In duobus demum verbis est ironia, ergo etiam brevior est tropus. At in 46 figura totius voluntatis fictio est, apparens magis, quam confessa: ut illic verba sint verbis diversa, hic sensus

Voss. 1, 2, Vall. Bern. et edd. ante Ald. Ratio Ambros. placere posset, nisi auctoritate careret *dilucidationis* vocabulum. Et rasa est eo loco membrana, ut aliquid repositum videatur.

Vocarent) Turic. Ambr. 1, Flor. *vocaret* cum Alm. Voss. 1, 3. Praeterea Turic. Camp. *dissimilitudinem*.

Vires videntur) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *vid. vir.*

Erimus graeca) Sic Turic. Flor. (hic a pr. manu inscrit *erga*) Guelf. Camp. Reliqui *g. e.*

45. *Aliud tamen*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *t. a.* — *M. Marcellum*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *Metellum* cum Goth. Bodl. Alm. Ioann. Voss. 1, 2, et edd. ante Basil. in qua primus ex Cicerone Philander reposuit nostrum. Sed nec apud ipsum Cic. satis notus ille M. Marcellus. Praenomen autem in meorum librorum nullo est. Mirum mox apud eundem Cic. eodem capite esse honestissimum virum *M. Marcellum*. Sed idem scrupulus remanet, quoniam et *Q. Metellus* prius iam hoc cap. obiicitur. Muretus quidem Marcellum hunc nostrum agnoscit patrem eius, cuius est mentio in Cic. Or. pro Sex. c. 4.

46. *Sensus sermonis*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum edd. ante Gryph.; *s. sermoni* Turic. (a sec. manu) Goth. (tac. Gesn.) cum Voss.

44. *Qui dissimulationem vocarent*) «Ipse quoque Cicero, cuius verba sunt IX, 1, 29. Adde de re ipsa IX, 1, 7. *Illud in Catilinam* est I, 8. Gesnerus.

In utroque) Scita est Badii observatio, aptius fore *in utraque*, quod referatur ad εἰρωνεία.

45. *In duobus*) Ergo in *viro* quoque ironiam agnoscit.

sermonis voci, et tota interim causae conformatio: quum etiam vita universa ironiam habere videatur; qualis est visa Socratis. Nam ideo dictus εἴρων, agens imperitum, et admirator aliorum tanquam sapientium: ut, quemadmodum ἀλληγορίαν facit continua μεταφορὰ, sic hoc
47 schema faciat troporum ille contextus. Quaedam vero genera huius figurae nullam cum tropis habent societatem: ut illa statim prima, quae dicitur a negando, quam nonnulli ἀντίφρασιν vocant, *Non agam tecum iure*

2; quod ex Alm. quoque affertur (cf. §. 44, item mox). A Stoërio inde transponunt, sed redit Obr. Mox, id quod iam Regius volebat, *sermoni*, dativum. — *Voci*) Sic Stoër. Chonet. Leid. Gibs. quo auctore, non novi. Turic. Flor. *loci* cum Goth. Voss. 2, Colb. Vall. Gesn. Bip.; *et loci* Camp.; *et ioci* Guelf. cum Voss. 3, et edd. ante Gryph. acc. Obr.; *ut ioci* Gryph. Roll. optante Regio; *ioci* Burm. Capp. Nostra, quae viri docti alicuius coniectura videtur, maxime succurrit sententiae, etsi languet quod subiicitur *et tota — conformatio*. Neque enim placet *tota causae conformatio*, quae sit *diversa voci*. Et sane *sermo* opponitur *sensui* etiam IX, 1, 11. Alm. narratur dare *ut ioci* (cf. modo, item 83). — *Conformatio*) Sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. cum Alm. et edd. ante Basil. acc. Burm. et seqq. Reliqui *confirmatio*, de Goth. tac. Gesn.

Quum) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2. Reliqui *tum*. — *Videatur*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Voss. 1, 3, Goth. et edd. ante Basil. acc. Obr. Reliqui *videtur*. — *Visa*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Leid. Obr. Burm. et seqq. Reliqui, quorum et Camp., *vita*, de Goth. Iens. tac. Gesn. — *Εἴρων, agens*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, 2, Guelf. cum Alm. Reliqui inserunt *id est*. — *Troporum*) Turic. Flor. Ambr. 1, 2, Guelf., *tropos* cum Ioann. Alm. Voss. 1, 3, et edd. ante Basil.; *tropus* Camp. cum Bern. Goth. Voss. 2, Turic. Vall. utroque a sec. manu. Nostrum reposuit Regius. — *Contextus*) Turic. *extectus*. Non alienum quod Goth. cum Voss. 2, pro *ut* ante *quemadm.* dat *et*, pro *faciat* autem *faciet* prior. Pro hoc *facit* Camp. et Alm.

47. *Ἀντίφρασιν voc.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Colb. Voss. 1, 3. Reliqui *v. ἀπόφασιν*.

46. *Εἴρων, agens*) Non quidem latina voce reddere εἴρωνα voluit Qu. haec subiiciens, sed designare, quid maxime faciendo nomen hoc meruerit Socrates. Iudicat loca in hanc rem Ciceronis Philander de Orat. II, 67; Academ. II, 5, ubi Davisius non immemor nostri. Satis apparet copulam *et* ante *adm.* non esse tertio loco positam, sed secundo; malis tamen fortasse *admiratorem*.

47. *Ἀντίφρασιν*) « Est figura sententiae, quum quaedam negamus nos dicere et tamen dicimus. » Iulius Rufinianus p. 274 ed. Rutilii Ruhnk.; cf. nostr. VIII, 6, 57.

Non agam tecum) « Verr. V, 2, ubi ita editur: *Non agam summo iu-*

summo, *non dicam quod forsitan obtinerem*: et, *Quid ego istius decreta*, *quid rapinas*, *quid hereditatum possessiones datas, quid ereptas proferam?* et, *Mitto illam primam libidinis iniuriam*: et, *Ne illa quidem testimonia recito*: *quae dicta sunt de sestertiorum septingentis millibus*: et, *Possum dicere*. Quibus generibus per totas interim quaestiones decurrimus, ut Cicero, *Hoc ego si sic agerem, tanquam mihi crimen esset diluendum, haec pluribus dicerem*. Εἰρωνεία est et, quum similes imperantibus vel permittentibus sumus, [48]

I, *sequere Italiam ventis*. — —

Et, quum ea, quae nolumus videri in adversariis esse, concedimus eis. Id acrius fit, quum eadem in nobis sunt, et in adversariis non sunt: [49]

Sestertiorum) Turic. Guelf. Camp. *sestertiis* cum omoibus ante Gesn praeter Guth. Voss. 2. E Turic. post *mil.* loco τοῦ *et* refertur ₰ compendium, qood fortasse ignarus librarius huc traduxeral a *sestert.*; cf. VII, 6, 11.

Septingentis) Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *sexcentis* cum multis libris, sed meliores mei nostrum, nisi quod Flor. a prima manu *septingentes*, soperposito I, unde tamen nemo fecerit *septingenties*, defensuros veterem scripturam *sestertiis*, pro quo scribat *HS*. Sit enim tum delendum *millibus*.

48. *Pluribus*) Cic. addit *verbis*.

49. *Et quum ea — eis*) Turic. Flor. *ea q. n. esse in a. ee* (a sec. manu uterque *sed*) *c. e.* cum Alm. Secundam horum manum retinet Camp. sed *vel*. Hoc ipsum multi, sed cum reliqua nostra scriptura, ut Guelf. Goth. (tac. Gesn.) qui et *in*, quod reposui post Bip. et habent edd. ante Burm. In illa vetere *ea* facile mutes in *et*. — *Quum ead.*) Turic. Flor. (hic a pr. mano) Camp. *quae e.* — *In adversariis*) Sic Turic. Flor. Camp. reliqui *i. adversario*. — *In adversarios*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *adversariis* cum Alm. Sed Guth. (tac. Gesn.) Camp. *in adversariis* cum Voss. 2.

re tecum; *non dicam id*, *quod debeam forsitan obtinere*. Nimirum ex memoria laudavit Fabios. *Quid ego istius*, Phil. II, 25.» Gesnerus.

Mitto illam, item *Ne illa quidem*, unde sint, ignoro, nec mox *Possum dicere*.

48. *Hoc ego si sic agerem*) Est pro Cloentio 60, 267 ed. Beck.

I, *sequere*) Aen. IV, 381; *Meque timuris*, Aen. XI, 384; *Me duce*, X, 92; *Scilicet is superis*, Aen. IV, 379.

— — Meque timoris
Argue tu, Drance, quando tot caedis acervos
Teucrorum tua dextra dedit.

Quod idem contra valet, quum aut ea, quae a nobis absunt, aut etiam, quae in adversarios recidunt, quasi fatemur:

Me duce Dardanius Spartam expugnavit adulter.

50 Nec in personis tantum, sed in rebus versatur haec contraria dicendi, quam quae intelligi velis, ratio, ut totum pro Quincto Ligario prooemium, et ille elevationes, *Videlicet*, *O dii boni!*

Scilicet is superis labor est.

51 Et ille pro Oppio locus, *O amorem mirum! O benevolentiam singularem!* Non procul absunt ab hac simulatione res inter se similes, *Confessio nihil nocitura*, qualis est, *Habes igitur Tubero, quod est accusatori ma-*

Fatemur) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum codd. et edd. ante Stoër. quo acc. Obr. Roll. Capp. Reliqui *fateamur*.

50. *Sed et*) Turic. cum Alm. omittit *sed*; Camp. *et*.

51. *Pro Oppio*) Turic. *proprio*. Camp. *proprie*. Flor. (a pr. manu) *pro pio* sine puncto super *i*, sed cum litera *l* superposita. Ex Alm. *pro pò*.

Procul absunt) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Reliqui inserunt *autem*. — *Res*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, 2, Camp. cum Voss. 1 probante, non recipiente Gesn. Reliqui *tres*. — *Et Concessio*) Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) e. *confessio* cum edd. ante Ald. Correxit Regius, sed habent boni mci. — *Metum*) Ambr. 1 *metu* cum Iens. et edd. posterr. ante Bad. — *Nobilissimae*) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Camp. *nobilissimos*. Guelf. *nobilis nob.* cum Goth. Voss. 2. Bern. Iens. et Terv.

51. *Pro Oppio*) Cf. V, 13, 30.

Habes igitur) « Pro Liger. 1. *Metum virgarum*, Verr. V, 44 (cf. VIII, 4, 19); *pro Cluent.* c. 2. In eadem oratione in pr. c. 23, convenit inter pestes, *iudicium*, quo damnatus est Oppianicus, *fuisse corruptum*, a quo corruptum fuerit, quaeritur. Illud de *Apollonio Drepanitano* est in Verr. IV, 17; *pro Roscio* immanitas perricidii exaggeratur, c. 22 sq. » Gesnerus.

xime optandum, confitentem reum: et *Concessio*, quum aliquid etiam iniquum videmur causae fiducia pati, *Metum virgarum navarchus nobilissimae civitatis pretio redemit; humanum:* et pro Cluentio de invidia, *Dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis*: tertia *Consensio*, ut pro eodem, *iudicium esse corruptum.* Haec evi- 52 dentior figura est, quum alicui rei assentimur, quae est futura pro nobis: verum id accidere sine adversarii vitio non potest. Quaedam etiam velut laudamus, ut Cicero in Verrem circa crimen Apollonii Drepanitani, *Gaudeo, etiam, si quid ab eo abstulisti: et abs te nihil rectius factum esse dico.* Interim augemus crimina, quae ex 53 facili aut diluere possimus, aut negare, quod est frequentius, quam ut exemplum desideret. Interim hoc ipso fidem detrahimus illis, quod sint tam gravia: ut pro Roscio Cicero, quum immanitatem parricidii, quamquam per se manifestam, tamen etiam vi orationis exaggerat. Ἀποσιώπησις, quam idem Cicero *reticentiam*, 54 Celsus *obticentiam*, nonnulli *interruptionem* appellant, et ipsa ostendit aliquid affectus vel irae; ut,

Pretio) Turic. Flor. (a sec. manu) *precios.* Ambr. 1, *p. se* cum Iens. et edd. ante Griph. — *Humanum: et*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Cic. Reliqui inserunt *est.*

De invidia) Turic. (a sec. manu) Camp. *ne. i.* Iuvat enim argutantis librarii specimen dare. — *Consensio*) Goth. (tac. Gesn.) *confessio* cum Voss. 2, par nobile, sed et aliquot excusi, ut Camp. Andr. Taev.

52. *Alicui*) Voss. 3 *alienae*; cf. IV, 3, 13; quamquam hic quidem non est illa ratio tenenda.

Gaudeo — abs te) Haec omittuntur a Turic. Camp. Alm. et Flor. (prima quidem manu). Sed hic omissa alieno loco inculcantur §. 54 inter *Clodius — a se*, in utroque cod.

53. *Augemus*) Guelf. Ambr. 2, *gaudemus.*

Possimus) Sic Turic. Flor. Reliqui *possumus.*

54. *Reticentiam*) Turic. Flor. *retinentiam* cum Alm.

52. *Haec evidentior*) An forte *Haec.*?

53. *Immanitatem parricidii*) Cf. IV, 3, 6.

54. *Cicero reticentiam*) Cf. IX, 1, 31.

Quos ego : sed motos praestat componere fluctus :

vel sollicitudinis, et quasi religionis, *An huius ille legis, quam Clodius a se inventam gloriatur, mentionem facere ausus esset vivo Milone, non dicam consule? de nostrum enim omnium: non audeo totum dicere:* cui simile est in prooemio pro Ctesiphonte Demosthenis:
55 vel alio transeundi gratia, *Cominius autem, tametsi ignoscite mihi, iudices.* In quo est et illa (si tamen inter schemata numerari debet, quum aliis etiam pars causae videatur) *digressio*: abit enim causa in laudes Cn. Pompeii. Idque fieri etiam sine ἀποσιωπήσει potuit.
56 Nam brevior illa, ut ait Cicero, a re digressio plurimis fit modis. Sed haec exempli gratia sufficient:

Non dicam) Sic Toric. Flor. Guelf. Camp. cum Voss. 1, et edd. ante Basil. Reliqui *ne d.* — *Enim*) Turic. Flor. omittunt. In Voss. 3 non — *omnium* desiderantur.

55. *Cominius*) Sic Turic. Ambr. 2. *Communius* Voss. 2 (nihil tale in Goth.). *Commune* Camp. Reliqui *communis.*

Tametsi) Iens. Locat. Rusc. *temesi*, quod corrigit Regius.

Causa in) Turic. *angusta i.* Flor. Ambr. 1 *augusta i.* cum Alm. Quid sit, non exputo. — *Cn.* Turic. *gnei.* Camp. *Gn.* — *Idque*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *Id quod.*

Quos ego) Aen. I, 135: *Ista An huius ille legis videntur petita ex illa Tullii pro Milone oratione, quam in ipso iudicio habuit : quam lectam Fabio aliunde constat.* Gesnerus. Cf. III, 6, 93.

Pro Ctesiphonte Demosthenis) Ἀλλ' ἐμοὶ μὲν — τὸ βούλομαι δὲ δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδὲν, p. Rsk. 226; cf. Aquila Romanus p. Ruhnk. 147; item nostr. IX, 3, 60.

55. *Cominius*) Nomen hoc quod comparet, docet locum esse ex Cornelianis Ciceronis. Fratres enim Cominii P. et C. crimen maiestatis intenderant Cornelio, quem defendit Cicero; cf. IV, 3, 13, unde intelliges, *digressionem* esse illam a Cicerone in Cornelianis factam; vide et XI, 3, 164. Fragmentum hoc alibi, quod norim, non legitur et est addendum collectis adhuc. Tetigit Cornelianas ipse Cicero in Hortensio sive de philosophia; vide Fragm. Cic. ap. Ern. p. 1095. In Pseudo Turnebi nota aliquid turbatum fuerit necesse est, qui orationem Ciceronis pro Cornelio Balbo huc vocat, sed eius tangendae nulla nunc ratio. Male hoc exceperat fortasse aliquis auditorum ex ipsius Turnebi ore; cf. VII, 2, 51.

56. *Ut ait Cicero*) Cf. IX, 1, 28.

Tum C. Varenus, is qui a familia Ancharlana occisus est: hoc, quaeso, iudices, diligenter attendite: et pro Milone, *Et aspexit me illis quidem oculis, quibus tum solebat, quum omnibus omnia minabatur.* Est alia non 57 quidem non reticentia, quae sit imperfecti sermonis, sed tamen praecisa, velut ante legitimum finem, oratio: ut illud, *Nimis urgeo, commoveri videtur adolescens:* et, *Quid plura? ipsum adolescentem dicere audistis.* Imitatio morum alienorum, quae ἠθοποιΐα, vel, ut alii 58 malunt, μίμησις dicitur, iam inter leniores affectus numerari potest. Est enim posita fere in eludendo: sed versatur et in *factis* et in *dictis*. In factis, quod est ὑποτυπώσει vicinum: in dictis, quale est apud Terentium,

> *At ego nesciebam, quorsum tu ires. Parvula*
> *Hinc est abrepta, eduxit mater pro sua,*
> *Soror dicta est: cupio abducere, ut reddam suis.*

56. *C. Var.*) Sic Turic. Flor. Omittit praenomen Camp. Reliqui *Caius V.* — *Me illis*) Turic. Flor. inserunt *tum* cum Alm. Ieus. (tac. Gesn.) Tarv. *Cum* Camp. cum Goth. Turic. (a sec. manu). Regius expunxit, sed codd. auctoribus.

58. *Leniores*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Ieus. (tac. Gesn.) *leviores* cum Bern. et cdd. ante Burm. exc. Obr. Videtur iam Turnebus correxisse; cf. VI, 2, 10.

Eludendo) Turic. Flor. Camp. *ludendo* cum Alm.

Tum C. Varenus) Cf. IV, 1, 74. *Pro Milone*, c. 12.

57. *Praecisa oratio*) Ablegat Capper. ad Herennianum, qui *praecisionem* vocet IV, 30.

Nimis urgeo) Vnde sit, nescio. Videtur declamationis cuiusdam locus, cuius et illud, quod mox infertur.

58. Ἠθοποιΐα) Cf. III, 8, 51.

Ὑποτυπώσει) Cf. §. 40.

Apud Terentium) Eun. I, 2, 75, ubi consule Bentleium, Quintiliani non immemorem. Nam et hic in bonis quibusdam libris *Haut*, vel *aut* pro *at*, male tamen. Numeros expedies apud eundem Bentl. Omnes enim hic *nesciebam*. *Dicebam hab.* Divin. in Caecil. c. 2; *pro Coelio*, c. 15; *Imprudens incidi*, Verr. IV, 20. Sed postremi nunc sane non meminit Qu. quasi vero IX, 3, 19 ad *infirmiorem* memor fuisset versus Horatiani Sat. I, 9, 71 (*sum paulo infirmior*.

59 Sed nostrorum quoque dictorum factorumque similis imitatio est per *relationem*, nisi quod frequentius asseverat, quam eludit: *Dicebam habere eos actorem Q. Caecilium.* Sunt et illa iucunda et ad commendationem, cum varietate tum etiam ipsa natura, plurimum prosunt, quae simplicem quandam, et non praeparatam ostendendo orationem, minus nos suspectos iudici
60 faciunt. Hinc est quasi *poenitentia dicti*: ut pro Coelio, *Sed quid ego ita gravem personam introduxi?* Et quibus utimur vulgo, *Imprudens incidi.* Vel quum quaerere nos, quid dicamus, fingimus, *Quid reliquum est?* et, *Num quid omisi?* et quum ibidem invenire, ut ait Cicero, *Vnum etiam mihi reliquum huiusmodi cri-*
61 *men est:* et, *Aliud ex alio succurrit mihi.* Vnde etiam venusti transitus fiunt; non, quia transitus ipse sit schema: ut Cicero, narrato Pisonis exemplo, qui annulum sibi cudi ab aurifice in tribunali suo iusserat,

59. *Cum variet.*) Guelf. *tum v.* cum Voss. 2 (an 3, vel 1?); cf. VI, 1, 47. — *Prosunt*) Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu) *possunt* cum Alm.

60. *Introduxi*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Burm. exc. Steph. Reliqui cum Cicerone *induxi.* — *Invenire, ut ait*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Bern. Sed Voss. 1, 3 omittit *ait.* Goth. Iens. (tac. Gesn.) *in Verrem ut ait* cum edd. ante Ald. Regio expungente *ut*, quem reliqui sequuntur omnes. Iam verba mox prolata ubi legentur in Verrinis, quum nemo demonstraverit (nec ego inveni adhuc), tamen pedibus iverunt in illam Gothenam rationem. *Ibidem* illud maxime fraudi iis fuisse dixerim, quod referrent ad ea *Imprudens incidi*, quorum sedem invenisse sibi videbantur Verr. IV, 20. Ego interpretor: *in ipso, ubi versemur, loco, ex ea ipsa, quam nunc tractemus, disputatione, vel narratione.* Neque tamen repugno, quo minus loca apposita sint ipsarum Verrinarum, et sic aptissimum fuerit iungere utramque scripturam: *invenire ut in Verrem ait Cicero*; cf. similem medelam V, 10, 64.

60. *Quasi poenitentia*) An excidit ante *quasi* graecum μετάνοια? conf. Rutil. Lup. p. Ruhnk. 55.

Et quum ibidem invenire) Subaudi: *nos fingimus.* Respicit enim *invenire* ad prius *quaerere.* Celerum cf. not. crit.

velut hoc in memoriam inductus adiecit, *Hic modo me commonuit Pisonis annulus, quod totum effluxerat. Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse?* Et quum aliqua velut ignoramus, *Sed earum rerum artificem, quem? quemnam? recte admones, Polycletum esse dicebant.* Quod [62] quidem non in hoc tantum valet. Quibusdam enim, dum aliud agere videmur, aliud efficimus: sicut hic Cicero consequitur, ne, quum morbum in signis atque tabulis obiiciat Verri, ipse quoque earum rerum studiosus esse credatur. Et Demosthenes iurando per interfectos in Marathone et Salamine id agit, ut minore invidia cladis apud Chaeroneam acceptae laboret. Fa- [63] ciunt illa quoque iucundam orationem, aliqua mentione habita *differre* et deponere apud memoriam iudicis, et *reposcere* quae deposueris, et *separare* quaedam sche-

61. *Inductus*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Ioann. Voss. 1, 3, Andr. Obr. Reliqui *adductus*.
Quem? quamnam) Goth. (tac. Gesn.) Camp. prius omittunt cum Voss. 2, Colb. *Quemquam* Guelf. *quam quamnam* Turic. (a sec. manu).
62. *Quid. non in hoc*) Turic. Flor. *quid. hoc* cum Alm. Voss. 1, 3. Sed Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *q. non hoc* cum Voss. 2, Vall. et add. ante Ald. Correxit Regius.
63. *Aliqua ment. — et dep.*) Turic. Flor. *aliquam mentionem aliqua differens d.* (nisi quod e Flor. omissio τοῦ *et* non memoratur) Camp. nihil nisi *differens* pro *differre*. Ex Alm. *aliqud differens d.* An malis: *aliqua, mentione habita, differentem dep.* — *Separare*) Turic. Flor. *spera*; a sec. manu *sperare* et sic Guelf. cum Bodl. Voss. 1, Andr.

61. *Hic modo me*) Verr. IV, 26. *Sed earum*, Verr. IV, 3; cf. IV, 5, 4. Laudat et Plin. Epist. I, 20, 10, citante Gesn. item consule F. A. Wolfium ad Leptineam p. 301, 2.
62. *Aliud—aliud*) Cf. VI, Pro. 16. *Demosthenes iurando*) Vid. p. Reiskii 297, vol. I; cf. nostr. hic §. 98; XI, 3, 168; XII, 10, 24; item quos designat Reiskius ad locum.
63. *Separare*) Non satis congruit loco verbum. Apparet enim eo, quod continuo infertur, designari *iterationem*, quae etsi fit, mentionem rei eiusdem diversis locis faciendo, easque ita *separando*, tamen nonnisi contorte potest eo vocabulo appellari. Si pro nostro scripseris *bis ponere*, succurras sane sententiae, neque tamen orationi sanitatem aut nitorem Quintilianeum reddas.

mate aliquo (non enim est ipsa per se iteratio schema), et *excipere* aliqua, et dare actioni varios velut vultus. Gaudet enim res varietate: et sicut oculi diversarum aspectu rerum magis detinentur; ita semper animis praestat, in quod se velut novum intendant. 64 Est *Emphasis* etiam inter figuras, quum ex aliquo dicto latens aliquid eruitur, ut apud Virgilium,

Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere more ferae? —

Quamquam enim de matrimonio queritur Dido, tamen huc erumpit eius affectus, ut sine thalamis vitam non hominum putet, sed ferarum. Aliud apud Ovi-

Ipsa) Turic. Flor. Camp. *ista*. Goth. *ista ipsa* cum Voss. 2, et edd. ante Stoër. exe. Basil. Mox *separatio* pro *iteratio* past Ald. Capper. — *Dare*) Turic. Flor. *crare*. Ille a sec. manu *creare* (et hoc e Palat. suo hie reponere volebat Gehh. Crep. 3, 11), hic nostrum.

Gaudet) Guelf. *gaudent* eum edd. ante Gesn. exe. Camp. Sed Turic. Flor. Ambr. 1 cum aliis iam eoguitis nostrum.

Praestat) Sie Turie. Flor. Guelf. Camp. eum non paucis; multi tamen et scripti, sed sequiores, et excusi *praestant*.

64. *Latens*) Turic. Flor. *exlutens*. Illc a sec. manu *ex latere*. — *Eruitur*) Turie. *crebitur*; a sec. manu *creatur*. Guelf. *emittitur*; cf. VI, 2, 25.

Erumpit) Sic Ambr. 1. Reliqui *erupit*; cf. III, 3, 8.

Varios — vultus) Cf. II, 13, 8, 9.

Gaudet — res) Eodem fere modo *res* hic dicitur, ut VI, 4, 11.

Praestat) Si subiectum requiris, est sana *res*, i. e. eloquentia, quae animo semper novi quid *praestat*. Sed habet aliquam scabritiem haec *rei gaudentis varietate* mentio coniuncta cum eiusdem *varietatem praestantis*. Quam ego vitare laborans, cogitabam de eiusmodi interpretatione, ubi *id*, *in quod se velut novum intendant animi* faceret subiectum, *praestat* autem acciperetur pro optimum est, maxima placet. Huic structurae, in qua *animis* esset dativus aliquis commodi, fidem facere videbatur locus Ciceronis de Nat. Deor. III, 31: *tacere praestaret philosophus, quam nocere*, de quo consule Davisium. Nunc redeo ad eam rationem, quam necessario lectori apparitoram nosse debebat Qu. ut, si eam dare nollet, alium plane loquendi modum praelaturus fuisset, qui non deerat profecto. Diligentia quidem comparationis defecit eum in hoc loco.

64. *Apud Virgilium*) Aen. IV, 550; Ovid. Metam. X, 422. De *emphasi* cf. VIII, 2, 11.

diumgenus, apud quem Zmyrna nutrici amorem patris sic confitetur,

— *O, dixit, felicem coniuge matrem!*

Huic vel confinis, vel eadem est, qua nunc utimur 65 plurimum. Iam enim ad id genus, quod et frequentissimum est, et exspectari maxime credo, veniendum est: in quo per quandam suspicionem, quod non dicimus, accipi volumus: non utique contrarium, ut in εἰρωνείᾳ, sed aliud latens, et auditori quasi inveniendum: quod, ut supra ostendi, iam fere solum *schema* a nostris vocatur, et unde controversiae *figuratae* dicuntur. Eius triplex usus est, unus, si dicere palam 66 parum tutum est; alter, si non decet; tertius, qui venustatis modo gratia adhibetur, et ipsa novitate ac varietate magis, quam si relatio sit recta, delectat. Ex his, quod est primum, frequens in scholis est. Nam 67 et pactiones deponentium imperium tyrannorum, et post civile bellum senatus consulta finguntur, et ca-

Zmyrna) Sic Bern. *Zinirina* Turic. *Zmirna* Flor, *Zmyrnam* Ambr. 2. Reliqui *Myrrha*, vel *Myrra*, *mirra*. Praeter Turic. et Camp. omnes *et* inserunt ante *Zmyrn.* praepostere. De nomine vid. Burm. Sec. ad Propert. II, 13, 43; item nostr. X, 4, 4. Voss. 1, 3, *et mixta muta.* — *Patris*) Turic. Flor. *matris*; cf. §. 70.

66. *Relatio*) Flor. (a pr. manu) Guelf. Ambr. 2, Camp. *elatio* com. Bern. Non displicet, etsi exemplum non suppetit nominis verbalis eo significatu positi, quo saepe verbum *efferre*, i. e. *eloqui*, apud ipsum Qu

67. *Pactiones*) Sic et Turic. Flor. Ambr. 2, Guelf. Goth. Camp. *factiones* Ambr. 1; multi alii *actiones*.

65. *Vt supra ostendi*) IX, 1, 14. De hoc genere fuse agit Dionysius Halicarnassensis in Arte Capit. 8, 9, p. Rsk. 280—373; cf. et Suetonii Vespas. 13.

66. *Parum tutum est*) «Haec Rufinianus descripsit e Qu.» Ruhnkenius ad Iulium Rufin. p. 265.

Relatio) Cf. not. crit.

67. *Pactiones—tyrannorum*) «Legem illam ἀμνηστίας, s. oblivionis intelligi bene observarunt viri eruditi. Vid. infra s. 97, quos laudat Bosius ad Nep. VIII, 3, 2; et ex declamatoribus Fabium 267; item Sen. exc. contr. V, 8: *Obiicere anteacta*; Graecis esse μνησικακεῖν Bosius l. c. ostendit.» Gesnerus.

pitale est obiicere anteacta: ut, quod in foro non expedit, illic nec liceat. Sed schematum conditio non eadem est. Quamlibet enim apertum, quod modo et aliter intelligi possit, in illos tyrannos bene dixeris,
68 quia periculum tantum, non etiam offensa vitatur. Quod si ambiguitate sententiae possit eludi, nemo non illi furto favet. Vera negotia nunquam adhuc habuerunt hanc silentii necessitatem; sed aliam huic similem, verum multo ad agendum difficiliorem, quum personae potentes obstant, sine quarum reprehensione teneri
69 causa non possit. Ideoque parcius et circumspectius faciendum est: quia nihil interest, quomodo offendas: et aperta figura perdit hoc ipsum, quod figura est. Ideoque a quibusdam tota res repudiatur, sive intelligatur, sive non intelligatur. Sed licet modum adhibere. In primis, ne sint manifestae. Non erunt autem, si non ex verbis dubiis et quasi duplicibus petentur: ut in suspecta nuru, *Duxi uxorem, quae patri placuit*:

Anteacta) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *antea ista.*

68. *Nunquam adhuc habuerunt*) Camp. omittit *adhue*. Voss. 3 mox om. *hanc.* Voss. 1 pro *habuerunt* dat *habueris*. Obr. *n. adducunt*, et hoc, quod ex ingenio repositum videtur, mirifice placet.

69. *Ideoque parc.*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqoi inserunt *hoc.*

Fac. est) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. Iens. et edd. ante Gryph. exc. Camp. Bad. Reliqui omittunt *est.*

Ideoque a.) Turic. Camp. *Ideo a. — Non intelligatur. Sed*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Alm. Voss. 2, 3, Bern. Reliqui omittuot *intelligatur.* Gesnerus nostrum probat, disputans de *non* in fine senteutiae posito et ad Fabrum suum ablegans, cuius dicta repetiit in thesauro.

Petentur: ut in) Sic Turic. (a sec. manu) Camp. Ille tamen a pr. manu cum Flor. et Alm. omittit *ut.* A sec. Flor. *p. quale est in* cum Goth. (err. Gesn.) Reliqui *qualis est* pro *ut.*

68. *Furto*) Plane ut Graecorom κλέμμα; cf. IV, 1, 78.

Nunquam adhuc habuerunt) Conf. not. crit.

69. *Perdit hoc ipsum — est*) I. e. perdit figurae naturam; cf. III, 5, 12.

Ideoque a quib.) Vide mihi in isto ideoque iterantem vocabula Qu. cf. §. 31.

Sive intelligatur) Vide V, 10, 70.

In suspecta nuru) Hanc contro-

aut, quod est multo ineptius, compositionibus ambiguis; ut in illa controversia, in qua infamis amore filiae virginis pater raptam eam interrogat, a quo vitiata sit, *Quis te*, inquit, *rapuit? tu, pater, nescis?* Res ipsae perducant iudicem ad suspicionem, et amoliamur cetera, ut hoc solum supersit; in quo multum etiam affectus iuvant, et interrupta silentio dictio, et cunctationes. Sic enim fiet, ut iudex quaerat illud nescio quid ipse, quod fortasse non crederet, si audiret: et ei, quod a se inventum existimat, credat. Sed ne si optimae quidem sint, esse debent frequentes. Nam densitate ipsa figurae aperiuntur, nec offensae minus habent, sed auctoritatis. Nec pudor videtur, quod non palam obiicias, sed diffidentia. In summa, sic maxime iudex credit figuris, si nos putat nolle dicere. Equidem

70. *Vt in illa*) Sic Guelf. Camp. Reliqui omittunt *in*.
Filiae virg.) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *v. f.*
Pater) Turic. Flor. *mater*, §. 64. — *Tu, pater*) Flor. omittit *tu* cum Alm. Turic. a sec. manu *ur pater*; a pr. ut modo posili.
71. *Ipse, quod*) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *q. i.*
72. *Maxime iudex*) Turic. *maximetate i.*; a sec. manu *maximitate i.* Quid insit non comminiscor.
73. *Equidem*) Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. *et quidem* cum Alm. vid.

versiam, tanquam notam sibi aliunde, latius explicat Regius, eaque fingi narrat filium, qui uxorem duxerit, cum qua patrem coisse. Mox, nato sibi ex ea puero, Apollinem consultum ei praedixisse, infaustem parricidam fore; filium, quod nollet puerum exponere, abdicari a patre, filium patri contradicere. Totum hoc unde petierit Regius prorsus ignoro, nec quisquam aliorum quaesivit. Vestigium equidem similis vel eiusdem declamationis invenio apud Iulium Rufinianum p. Ruhnkenii 266: *ut fere figurae in adulterum patrem fiunt, quum quis hoc modo patrem vellicat: Placuit conditio matrimonii meo etiam patri, et ago illi gratias, quod, ut uxorem hanc potissimum ducerem, hortatus est. Per haec enim soceri cupido in nurum detegitur.* Multam cum hac causa affinitatem habet, quamquam non eadem est, declamatio inter Calpurnianas XLVII, p. Bip. 446: *Infamis in nurum*; item eadem apud M. Senecam p. 467.

70. *Tu, pater, nescis*) Ineptiae hic versantur in eo, quod praeter hanc, quae usurpatur, verborum diremptionem, etiam alia, quae fieri

et in personas incidi tales, et in rem quoque (quod est magis rarum), quae obtineri nisi hac arte non posset. Ream tuebar, quae subiecisse dicebatur mariti testamentum, et dicebantur chirographum marito ex-

de hac confusione Drakenborch. ad Liv. V, 54, 3; it. nostr. VI, 1, 38; VII, 2, 24; IX, 3, 69. Turic. Alm.

Et in) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, 2, Guelf. Camp. cum Voss. 1, 3. *Et quando etiam in* (omisso *Equidem*) Goth. (err. Gesn.) cum Voss. 2, Vall. *Equidem quando etiam in* lens. cum edd. posterr. ante Ald. Reliqui praemittunt *quandoque* ex coniectura Regii. — *Tales, et*) Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *tale est* cum Vall. Voss. 2; *tale et* Camp. *tales : est* lens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald.

Quod est) Turic. Flor. *idem*. Goth. (tac. Gesn.) *idem est* cum Voss. 2, Vall. — *Rarum*) Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu) Guelf. Camp. *rerum*. — *Nisi hac arte*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt *hac*. Omnis hic sensus ab *Equidem* inde, non caret difficultate et dubitatione. Fluctuat animus legentis, utrum actorem hic et causidicum, an praeceptorem eloquentiae audiamus Quintilianum. Quoties enim ille se *incidisse* dicit aut *pervenisse* in aliquam materiam, quum praecipiendo nunc ad eam delatus est? cf. IV, 2, 66. Hoc si in nostro loco sequaris, Gothana scriptura blanditur, quae tamen multa insuper medicina indiget, ut recta inde exeat ratio. Fortasse tamen argumento fuerit de facto agi, non de ratione docendi, quod singularis est in prima persona *incidi*, quum alter usus, quantum video, pluralem usurpet. Vt nunc est, sane quid sibi inter agendum acciderit exponit, sed non per omnia loci sanitatem praestant veteres libri. — *Mariti*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Voss. 1, 2, 3. Reliqui *marito*.

possit, significatur: *Tu, pater. Nescis?* Memorabile tamen est, *compositiones* hic dici sine ullo numerorum respectu.

73. *Marito exspiranti*) « Mulier accusatur *testamentum subiecisse marito*; igitur ignoranti, et vel intestato, vel qui aliud testamentum fecisset. Accusatur ergo crimine falsi, et commisisse dicitur lege Cornelia, cuius *poena est deportatio et omnium bonorum publicatio*, Dig. XLVIII, 10, 1, 13; item leg. 2. Iam porro *dicebantur heredes marito expiranti*, sed viventi tamen adhuc et conscio, *chirographum dedisse*, quo promitterent scilicet, se bona sibi relicta testamento, tanquam fidei suae commissa reddituros mulieri. » Hoc quidem, de promisso reddendorum, tanquam fideicommissi, bonorum non sine causa interpretibus placuit. Testantur loca Iuris, posita primum a Valla, mox a Badio relata, a Burmanno indicata solum: Dig. XXX, 1, 103. « In *tacitis fideicommissis* fraus legi fieri videtur, quoties quis neque testamento, neque codicillis rogaretur, sed domestica cautione vel *chirographo* obligaret se ad praestandum fideicommissum ei, qui capere non potest. » Dig. XLIX, 14, 3, 4: « Ex causa *taciti fideicommissi* bona ad fiscum pertinent. » Dig. XLIX,

piranti heredes dedisse: et verum erat. Nam, quia per 74 leges institui uxor non poterat heres, id fuerat actum, ut ad eam bona per hoc tacitum fideicommissum pervenirent. Et caput quidem tueri facile erat, si hoc diceremus palam: sed peribat hereditas. Ita ergo fuit nobis agendum, ut iudices illud intelligerent factum,

Heredes) Sic at mei libri. Deteriores *heredibus*, quorum hic et Ambr. 1, et Guelf.

74. *Poterat*) Turic. *porteret*; a sec. manu *oporteret*, et sic Flor.; a pr. manu Guelf. *potuit*. — *Actum*) Turic. Flor. Camp. *factum* cum Alm.; cf. V, 14, 4.

Bona) Turic. Flor. omittunt. — *Tueri*) Turic. Flor: *queri* cum Iens. Tarv.; *quaeri* Ambr. 1, Camp. cum Bodl. et edd. ante Gryph. *Reri* Ambr. 2, Guelf. Goth. (err. Gesn.) cum Bern. et edd. ante Obr. qui nostrum e coniectura dedisse videtur; praeclare ille. Poterat T abire in Q interveniente C. — *Sed peribat*) Turic. *sed per sed periebat*; a sec. manu *sed per se deperiebat* et sic Flor. Camp. cum Bodl. Voss. 2, Goth. et 14, 48: «Statius Florus testamento scripto heredis sui Pompeii *tacitae fidei* commiserat, ut non capienti (talis haec fuit uxor) fundum et certam pecuniae quantitatem daret; et eo nomine cautionem a Pompeio exigi curaverat, se restituturum ea, quae ei per praeceptionem dederat;» vide et Brissonium de V. S. in *tacito fideicommisso*. Quippe uxor nostra sterilis videtur fuisse, vel orba, ut censet Perizonius in Dissertatione de lege Voconia p. 144, ed. Heinecc. Halae Magd. 1722 de fideicomm.; cf. III, 6, 70. *Chirographum* ergo et hic est quasi pro scripto debitum testante, de qua vocabuli significatione fuse agit Salm. de modo usur. c. 10, 11). «Haec res si plana facta esset iudicibus, a falsi certe poena liberabat mulierem, *caput* illius *tuebatur*, quo minus deportaretur: sed eadem etiam illi *peribat hereditas*, quum in fraudem legis illud tacitum fideicommissum intercessisset. Quintilianus, patronus mulieris, illud factum per figuram significat iudicibus; ut ipsi intelligerent eo argumento, testamentum non esse subiectum, uti eo non possent adversarii, contra voluntatem defuncti. Nimirum iudices non excedunt formulam: satis ipsis est ad absolvendam mulierem a crimine falsi, scire testamentum esse a marito; si quis deinde alia lege experiri velit, hoc ipsi in hac quidem causa, non laborant.» Gesnerus. Possumus sane acquiescere in hac loci explanatione. Sed male tamen me habet *quae—dicebatur — et dicebantur*. Imputabo interim negligentiae (cf. §. 69; item IX, 4, 56 not. crit.), magis sollicitus de eo, qui tandem sint, qui hoc *dixerint?* Accusatores? at erat pro rea. An amici? at celari factum intererat. Quidni ipse Qu. factum ita esse, narrat potius, quam ut *dici* hoc memoret, subiiciens, *et verum fuisse?* Saltem illud quod modo *dicebatur subiecisse* sermo erat eorum, qui perditum irent mulierem.

delatores non possent apprehendere ut dictum: et contigit utrumque. Quod non inseruissem, veritus opinionem iactantiae, nisi probare voluissem, in foro
75 quoque esse his figuris locum. Quaedam etiam, quae probare non possis, figura potius spargenda sunt. Haeret enim nonnunquam telum illud occultum, et hoc ipso, quod non apparet, eximi non potest; si idem
76 dicas palam, et defenditur, et probandum est. Quum autem obstat nobis *personae reverentia*, (quod secundum posuimus genus) tanto cautius dicendum est, quanto validius bonos inhibet pudor, quam metus. Hic vero tegere nos iudex, quod sciamus, et verba vi quadam veritatis erumpentia credat coërcere. Nam quanto minus aut ipsi, in quos dicimus, aut iudices, aut assistentes oderint hanc maledicendi lasciviam, si velle
77 nos credant? Aut quid interest, quomodo dicatur,

edd. ante Basil. nisi quod hi omnes omittunt E ante BAT. — *Iudices*) Turic. Flor. omittunt cum Alm. — *Intelligerent*) Turic. Flor. *intellegant.*

Contigit utrumque) Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. — *Locum*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm.

75. *Illud*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Reliqui *istud.*

Et eximi) Turic. Flor. *et ipso non apparet ex.*; a sec. manu uterque *e. ipsum non app. et ex.* Camp. quoque *et* inserit ante *ex.*

Potest; si idem) Sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui inserunt *At.*

76. *Inhibet*) Turic. *iudex.* Flor. (a pr. manu) *videtur.*

Sciamus) Turic. Flor. Camp. *scimus.* — *Vi*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. — *Quanto min.*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *quo m.* cum Goth. Voss. 1, 2, Vall. Bodl. Bern. et edd. ante Basil. exc. Ald. qui *Namque m.* iubente Regio. *Velle*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. et omnibus libris, quod Gesn. restituit. Aldus *nolle* dedit ex Regii mente, reliquis obsequentibus.

Nos cred.) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Goth. (tac. Gesn.) *non e.*

74. *Delatores*) Proprie hic dici videntur, quum fisci habeatur ratio, in quem *deferri* oportebat hereditatem; vide Paulum Sententt. V, 13; item Codicem X, 11.

76. *Personae reverentia*) « Alter, si non decet » §. 66; cf. et VI, 3, 33.

Si velle) Vbicumque *velle* videbimur maledicere, nihil minuet odium eorum, qui nos audient, quod *per figuram maledicimus.*

quum et res et animus intelligitur? Quid dicendo denique proficimus, nisi ut palam sit, facere nos, quod ipsi sciamus non esse faciendum? Atqui praecipue prima, quibus praecipere coeperam, tempora hoc vitio laborarunt. Dicebant enim libenter tales controversias, quae difficultatis gratia placent, quum sint multo faciliores. Nam rectum genus approbari nisi maximis 78 viribus non potest: haec deverticula et anfractus suffugia sunt infirmitatis: ut qui cursu parum valent, flexu eludant: quum haec, quae affectatur, ratio sententiarum non procul a ratione iocandi abhorreat. Adiuvat etiam, quod auditor gaudet intelligere, et favet ingenio suo, et alio dicente se laudat. Itaque non 79 solum, si persona obstaret rectae orationi (quo in genere saepius modo quam figuris opus est), decurrebant ad schemata, sed faciebant illis locum etiam, ubi inu-

77. *Dicendo*) Turic. Flor. (hic a pr. mann) *dicimus*. Omittunt vocem Guelf. Camp. cum Voss. 1, 3. Potest hoc blandiri. Obr. trausponit *den. dic.* non male.

Facere nos) Sic Guelf. Camp. Reliqui *n. f.* Sed Turic. Flor. omittunt *nos*.

78. *Infirmitatis*) Turic. *Flor. firmitates*. Ille a sec. manu *firmitatis*, hic nostrum. Iens. *infirmitati* cum aliquot veteribus; male, quamquam placet Gesnero.

Flexu eludant) Turic. Flor. omittunt cum Alm.

Eludant) Sic Ambr. 1, 2, Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Voss. 1, 2, 3. Reliqui *eludunt*, Regio iubente, quamquam Camp. nullam a Gesnero differentiam notavi.

79. *Vbi inutiles*) Quod Regina hic inseruit *personae*, abest ab omnibus,

77. *Praecipue — praecipere*) Sane non affectavit hoc Qu. debebat igitur vitare; cf. §. 73.

78. *Vt — eludant*) Hic ego comparationem agnosco nullam, sed explicationem *infirmitatis*. Desperant *infirmi* effugere se posse insequentem hostem, et conantur deflectendo de via fallere. Sic apparet, quare coniunctivus sit in verbo *eludendi*, non indicativus.

79. *Modo*) H. e. *moderatione, modestia*. Gesnerus.

Ad schemata — ubi inutiles ac nefariae) Synesin, figuram grammaticam, hic notat Gesnerus, relato adiectivo feminini generis, ad id, quod menti scriptoris observabatur, *figurae*, quum tamen *schemata* posuisset antea; cf. IX, 3, 3; Duker. ad Liv. XXVII, 27, 13; item Lex. Gesn. rust.

tiles ac nefariae essent: ut si pater, qui infamem in matrem filium secreto occidisset, reus malae tractatio-
80 nis, iacularetur in uxorem obliquis sententiis. Nam quid impurius, quam retinuisse talem? Quid porro tam contrarium, quam eum, qui accusetur, quia summum nefas suspicatus de uxore videatur, confirmare id ipsa defensione, quod diluendum est? At, si iudicum sumerent animum, scirent, quam eiusmodi actionem laturi non fuissent: multoque etiam minus, quum in

quantum video, codd. Vnam Camp. ed. reperio quae interponat aliquid, et quidem cē, i. e., *causae*, non sine corrigentis industria; cf. V, 13, 19.

Vt si) Turic. Flor. Guelf. Camp. *ut is* cum Alm. Voss. 2, 3, et edd. ante Ald. Etiam Goth. *is*, omisso *ut* (err. Gesn.). Correxit Regius, sed nondum decerno, utrum praestet. Est scabrities in eo *si*, succedente imperfecto coniunctivi; nec tamen expletur animus, si *ut* accipitur pendens ab *inutiles ac nefariae*, tanquam praecesserit *ita*, vel *tam*. Desideratur enim in hac ratione *exempli gratia*, post *ut*, quod intelligi posse vix credo.

80. *Contrarium*) Camp. *nepharium*. Ridicula correctio; cf. §. 79. — *Eum, qui*) Turic. Flor. omittunt *qui* cum Alm. — *Quia summum*) Guelf. *qui summum*. Ex hoc cum antecedente efficiam *quum accusetur qui summ.*

Quod diluendum) Turic. Flor. *quam d.* Ille a sec. manu *qua d.*, et sic Alm.

Iudicum) Turic. Flor. *iudicem* cum Alm. — *Scirent*) Turic. Flor. omittunt cum Alm. *Scirem* Guelf. Aliquatenus carere possit sententia verbo *scirent*, sed dura fuerit oratio.

Laturi — fuissent) Turic. *latu — fuisset*. Flor. *latum — fuisset*. — *Spargerentur*) Turic. (a pr. manu) *spragentur*. Flor. (a pr. manu) *supra genitor*. Hoc, quod legimus, imperfectum coniunctivi rem astringit ad certum aliquod factum. Quare malim fere *spargentur* vel *spargantur*, quamquam inest durities, quia in prioribus est *laturi non fuissent*. Nisi forte omnis hic sensus

Vt si) Cf. not. crit.

Infamem in matrem) Haec ipsa controversia tractatur in Quintilianearum declamm. priorum XVIII et XIX.

Iacularetur — sententiis) Structura insolens per ablativum. An debeat reponi *iocularetur* pro *iacularetur*, eruditissimus quisque haerebit, quamquam Palatinum codicem hoc praestare narrat Gebhardus in Crepundiis III, 1; cf. not. cr. ad VIII, 6, 73.

80. *Quam — laturi non fuissent*) Cavendum videtur, ne quis *quam* accipiat pronominis femininum, in qua ratione *eiusmodi* supervacaneum erat et inutile. Est adverbium coniungendum cum *non*, ubi nostri latinitatis auctores dicere solent: *quam parum*. Sic facile iungitur ei *multoque etiam minus*, quamquam per aliquam anacoluthian, oportebat enim diligentius: *quantoque etiam minus*. Sed iam ipsorum iudicio succedit scriptor, et quid ipse de iis sentiat suo nomine profitetur. Illud de *criminibus in paren-*

parentes abominanda crimina spargerentur. Et quatenus huc incidimus, paulo plus scholis demus. Nam et in his educatur orator: et in eo, quomodo declamatur, positum est etiam, quomodo agatur. Dicendum ergo de iis quoque, in quibus non asperas figuras, sed palam contrarias causae plerique fecerunt. *Tyrannidis affectatae damnatus torqueatur, ut conscios indicet: accusator eius optet, quod volet. Patrem qui damnavit optat, ne is torqueatur: pater ei contradicit.* Nemo se tenuit agens pro patre, quin figuras in filium faceret, tanquam illum conscium in tormentis nominaturus. Quo quid stultius? Nam quum hoc iudices intellexerint, aut non torquebitur, quum ideo torqueri

81 82

a praecedente magis est seiungendus et sic capiendus: *multoque etiam minus ferent, quum — spargentur.*

81. *Declamatur*) Sic Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. Reliqui *declametur.*

Asperas) Turic. Flor. *speras.* A Stoërio inde ante Gibs. *aspersas*, per sphalma, puto. — *Tyrannidis contradicit*) In huius thematis verbis multa omittunt et turbant Turic. Flor. Alm. Sed altera manus in Flor. reponit fere nostra. Est et ibi *oportet* pro *optet.* — *Qui damnavit*) Sic Obr.; *quidam dampnauter* Turic.; *quidam dampnavit* Flor. (a pr. manu) cum Guelf. (nisi quod *quidem* et sine *p*) Ioann. Voss. 1, 3 (nisi quod sine *p*). Reliqui *qui accusavit.*

82. *Faceret, tanquam*) Turic. Flor. Camp. inserunt *et.*

Conscium in torm. nomin.) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, 3, et edd. ante Stoër. Reliqui post *consc.* inserunt *pater,* et *esset* post *torm.* Gryph. quidem non nisi *esset.* — *Quo quid*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *quo.*

tes sparsis quaeri potest, utrum sit huius, quam modo tetigit, controversiae, an universe dictum de consuetudine scholarum, ubi in multis quidem causis talia in parentes possunt et solent iaci (cf. VII, 4, 28). Parum sane apparet, quomodo in hac declamatione, et a quo potuerit insimulari uterque parens. Neque enim filii alterutrum parentem accusantis inest persona. Igitur praetulerim illam rationem, quam et Gedoynus expressit. De *spargerentur* vide notcrit.

81. *De iis quoque*) Recte hic Gesnerus subaudire videtur *causis*, vel *declamationibus.*

Asperas figuras) Vt *asperam actionem*, VII, 4, 27.

82. *Agens pro patre — nominaturus*) Pleramque enim in scholia agentes eorum personas sumunt, pro quibus dicunt, ut et hic factum; cf. III, 8, 51; IV, 1, 47.

83 velit: aut torto non credetur. At credibile est, hoc eum velle: Fortasse; dissimulet ergo, ut efficiat. *Sed nobis* (declamatoribus dico) *quid proderit hoc intellexisse, nisi dixerimus?* Ergo si vere ageretur, similiter consilium illud latens prodidissemus? Quid si neque utique verum est, et habere alias hic damnatus contradicendi causas potest, vel quod legem conservandam putet, vel quod nolit accusatori debere beneficium, vel (quod ego maxime sequerer) ut innocentem se in 84 tormentis pertendat? Quare ne illud quidem semper succurret sic dicentibus, *Patrocinium hoc voluit, qui controversiam finxit.* Fortasse enim noluit: sed esto, voluerit: continuone, si ille stulte cogitavit, nobis quoque stulte dicendum est? At ego in causis agendis fre-85 quenter non puto intuendum, quid litigator velit. Est et ille in hoc genere frequens error, ut putent aliud

83. *At credibile*) Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. *et c.*
Fortasse) Turic. *foras.*
Contradicendi causas) Turic. c. *causas d.*; cf. IV, 2, 128.
Nolit) Turic. Flor. Camp. *nolet.* Male. — *Sequerer ut innoc.*) Turic. Flor. cum Alm. omittunt *ut.* Vnde equidem eruam *sequar ut inn.* Neque enim video, quem locum habeat imperfectum, quum neque oddatur, neque facile intelligatur: *si causa ista mihi agenda esset.* Reliqui quidem etiam *se* habent post *ut.* Nos expunximus. · Item transponunt Guelf. Goth. (tac. Gesn.) *in torm. innoc.*, et Camp. *in torm. noc.* — *Innoc. se in torm. p.*) Turic. Flor. *innocens esse i. t. p.*, Ex Alm. *innocens i. t. esse p.* Non credo (conf. §. 46, item 88). Reliqui *innocentem i. t. esse p.*
Pertendat) Sic et Turic. Ambr. 1, 2, Flor. (per compendium *ptendat*) Guelf. Camp. cum Bodl. Bal. Voss. 3, Bern. et edd. ante Bad. acc. Obr. Gesn. Reliqui deteriores *praetendat.*
84. *Esto, voluerit*) Turic. e. *voluit* cum Alm. Sed Flor. e. *noluit.*
Frequenter) Turic. Camp. omittunt. — *Litigator*) Turic. Flor. Ambr. 1, *uti Cato* cum Alm.; a sec. manu Turic. *utique Cato.* Suspicor, omisso modo *frequenter*, scribendum *utique quid litig.*

83. *Sequerer*) Cf. not. crit.
Vt innoc. — pertendat) Tantum abest, ut ullum conscium, nedum filium sit nominaturus, ut ne suam quidem, cuius damnatus iam est, culpam agniturus sit. Haec vel firmitas vel contumacia est in *pertendendo*; cf. Oudend. et Ern. ad Sueton. in vita Plinii; item Burm. ad Propert. II, 12, 17.

quosdam dicere, aliud velle: praecipue quum in themate est, aliquem, ut sibi mori liceat, postulare: ut in illa controversia, *Qui aliquando fortiter fecerat, et alio bello petierat, ut militia vacaret ex lege, quod quinquagenarius esset, adversante filio ire in aciem coactus, deseruit. Filius, qui fortiter eodem proelio fecerat, incolumitatem eius optat: contradicit pater. Non enim*, inquiunt, *mori vult, sed invidiam filio facere.* Equidem rideo, quod illi sic timent, tanquam ipsi 86 morituri, et in consilium suos metus ferunt, obliti tot exemplorum circa voluntariam mortem, causarum

85. *ex lege*) Turic. Flor. (a pr. manu) e *lege*.
86. *Illi*) Turic. Flor. *ipsis*; a sec. manu *ipsi* et sic Guelf. Camp. Ambr. 1,

85. *Quosdam dicere — velle*) Sunt *quidam* hi personae positae in themate. Nunquam enim, quae themate finguntur dici, pro simulatis accipienda censet Qu.

Aliquem — postulare) Cf. VII, 4, 39: « Quod a Graecis dicebatur ἑαυτὸν προσαγγέλλειν. Lege Sopatrum in Aldin. Rhetorib. tom. I, ubi multa τῆς προσαγγελίας exempla suppeditat». (a p. 419 inde ad 426). « Suetonius quoque in libello de claris Rhetoribus cap. 6 luculentum atque illustre huius ὑποθέσεως exemplum profert: aliud etiam exstat in Reg. biblioth. MSS. cod. 2415, ubi pater οἰνοπότης filium ὑδροπότην abdicat, uxorem adulterii accusat, et ἑαυτὸν προσαγγέλλει (quod latini Rhetores vertunt, *reddit rationem vel causam mortis voluntariae*) ut habet illius orationis προθεωρία. Vide Dionysium Halicarnass. » (p. Reiskii 331 artis reht.) « et Hermogenem l. IV *de Inventione* cap. 13 ». Capperonerius. Iuvat loca haec ipsa apponere. Et prior quidem hic est: ὥσπερ γὰρ, ὅταν τις ἃ βούλεται λέγῃ, οὐ χρὴ αὐτὸν ὑπεναντίοις ἔπεσι χρῆσθαι, οὔτ' εὐδιαλύτοις, οὕτως, ὅταν τις ὧν λέγει τὰ ἐναντία βούληται, ἀνάγκη αὐτῷ τὴν κακίαν τὴν ἐκ τῶν λόγων, ἀρετὴν ἐνταῦθα ποιήσασθαι· εἰ δὲ μὴ, συμβήσεται αὐτῷ ἐνατιώσει περιπεσεῖν, ἀλλ' οὐκ ἔτι πεῖσαι ἃ βούλεται· τοῦτο μὴν οὖν καὶ οἱ μελετῶντες (sunt *studentes*; cf. II, 2, 7) ἴσασιν· ὅταν γάρ τις προσέλθῃ τῇ βολῇ ἀξιῶν ἀποθανεῖν, οὐδεὶς αὐτὸν (an αὑτὸν?) ἀποθανεῖν βούλεται, ἀλλὰ τὰ ἐναντία βούλεται ὧν λέγει. Alter sic habet: (p. Sturmii 228) πλάγιον δέ ἐστιν, ὅταν, μετὰ τοῦ κατασκευάζειν τὸ ἐναντίον, καὶ ἄλλό τι περαίνῃ ὁ λόγος· οἷον, πλούσιος ἐν λιμῷ ὑπέσχετο θρέψειν τὴν πόλιν, εἰ λάβοι τὸν πένητα πρὸς σφαγήν· οὐκ ἔδωκεν ὁ δῆμος. ὁ πένης ἑαυτὸν προσαγγέλλει· ἐνταῦθα γὰρ ἐναντίον βούλεται ὁ πένης οὗπερ λέγει· ἀποθανεῖν γὰρ οὐ βούλεται. Videmus utrumque doctorem in alia quam Qu. sententia. Et priorem quidem alioqui vilipendisse non videtur noster III, 1, 16; cf. tamen IX, 4, 88.

86. *Circa voluntariam mortem*) Malim paene *voluntariae mortis*, ut *circa* fiat adverbium.

Causarum — quas habet — desertor) « E. G. non vult supervivere pudori

87 quoque, quas habet factus ex viro forti desertor. Sed in una controversia sequi contrarium supervacuum est. Ego in universum neque oratoris puto esse unquam praevaricari, neque litem intelligo, in qua pars utraque idem velit: neque tam stultum quemquam, qui, si vivere vult, mortem potius male petat, quam omnino 88 non petat. Non tamen nego, esse controversias huiusmodi figuratas: ut est illa, *Reus parricidii, quod fratrem occidisset, damnatum iri videbatur: pater pro testimonio dixit, eum se iubente fecisse: absolutum abdicat.* Nam neque in totum filio parcit, nec, quod prio-

2, cum Bodl. — *Sic timent*) Turic. Flor. *s. continent*; a sec. manu ille *se continent* cum Bodl. Hic nostrum.

87. *Sed in una*) Goth. *s. una* cum edd. ante Ald. exc. Camp. Reliqui *s. de u.* Nostrum e coniectura; cf. §. 70.

Sequi contrarium) Sic Turic. Ambr. 1, cum Alm. Iens. et edd. posterioribus ante Ald. *Sequi* omisso *contr.* Flor. Reliqui *loqui* om. *contr.* etiam Regio iubente.

Viv. vult) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui *v. velit.*

88. *In filio*) Turic. Flor. Ambr. 1, 2, Camp. *i. filium* cum Bern. Alm. Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Modo *patrem* quoque Guelf. quod et ex Alm. affertur (cf. §. 83, 90) cum Loc. Ven. Rusc. utrumque volente Regio. Sententia loci non est expedita: *et alioqui — minus.* Gedoynus hoc sentiens in versione praetermisit. Capper. Gesn. varie tentant interpretationem. Equidem, qui velit, in hac proposita modo controversia, ostendere differentiam rationis, prout figura fiat *in patrem* vel *in filium* (sive etiam *in patre* et *in filio*), eum frustra laborare censeo; neque enim ullam hic agnosco figuram, quae fiat *in patrem.* Refero igitur sententiam ad totum genus. Qu. indigne

suo et ignominiae: vult ostendere se non mortem fugisse, cum signa desereret, sed ingratae patriae operam navare noluisse ». Gesnerus.

87. *Contrarium*) Rationem dicendi, quae causae ipsi noceat. Hoc enim est *contrarium*; cf. V, 13, 16. *Sequi* est *persequi*, in singulis partibus diligenter demonstrare. Quoniam multae controversiae hoc habent de mortis postulatione, supervacuum fuerit in una id causa tam operose docere; cf. VII, 10, 8.

88. *Reus — damnatum iri videbatur*) In hac structura leviculo quodam errore deflexum esse a vera ratione, quae *reum* postulabat, cum proprie a *damnatum* (supino) pendeat *rei* substantivum, non referatur ad *videbatur*, ostendit, quem omnes huc vocant, Perizonius ad Sanctii Minervam III, 11, p. 426 (ed. Lugdun. 1789). « *Reus itur damnatum* idem quod *Reus damnabitur* ». Nequaquam igitur dubitandum est de veritate scripturae.

re iudicio affirmavit, mutare palam potest, et ut non durat ultra poenam abdicationis, ita abdicat tamen: et alioqui figura in patre plus facit, quam licet, in filio minus. Vt autem nemo contra id, quod vult, dicit, [89] ita potest melius aliquid velle, quam dicit: quo modo ille *abdicatus, qui a patre, ut filium expositum et ab eo educatum solutis alimentis recipiat, postulat*, revocari fortasse mavult: non tamen, quod petit, non vult. Est latens et illa significatio, qua, quum ius asperius [90] petitur a iudice, fit tamen spes aliqua clementiae, non palam, ne paciscamur, sed per quandam credibilem suspicionem; ut in multis controversiis, sed in hac quoque: *Raptor, nisi intra trigesimum diem et raptae patrem et suum exoraverit, pereat: qui exorato raptae patre suum non exorat, agit cum eo dementiae.* Nam [91] si promittat hic pater, lis tollitur: si nullam spem fa-

tulerat *abominanda crimina spargi in parentes* (§. 80). Nunc probat figuram, ubi contra quam dicitur, sentitur; sed ea non est *in patrem*, verum *in filium*. Haec igitur, pro crudeli illa apud veteres patria potestate, semper minus atrox est *in filium*, quam patri esse licebat; contra, quae fit *in patrem*, ea scelerata est *et plus facit quam licet*. Apparet, qui meeum sentiat, probaturum cum Regio accusativos *in patrem*, *in filium*. Malim tamen e recepta effingere: *in patres*, *in filios*, quo minus quisquam ad certam controversiam astringat. Sic et adverbio *alioqui* sua ratio constat, quod est pro *insuper*, praeter reliqua, quibus hanc declamationem defenderat, argumenta; cf. IV, Pro. 6.

89. *Vult*) Turic. Flor. omittunt cum Alm.; *ultimo* Goth. (tac. Gesn.) — *Educatum*) Guelf. *abdicatum*.

Recipiat) Turic. Flor. *recipit*. Ille a sec. manu *recepit*.

Revocari) Turic. Flor. Guelf. *revocare*.

90. *Fit tamen*) Turic. Flor. Ambr. 1, prius omittunt. Nostrum ex Alm. affertur (cf. §. 88, 94). Reliqui *fit et t.* Pronomen alienum.

Patre suum) Turic. Guelf. *patrem s.*

91. *Promittat*) Sic Turic. Ambr. 2, Guelf. cum Vuss. 1, 3, Iens. (tac. Gesn.)

Durat) Intransitivum, qui hic est, verbi significatum, non quidem temporis, quod tralatitium est, sed irae, etiam Lexica exemplis probant, ut Petron. c. 105; Tac. Ann. I,6; cf. §. 91.

In filio) Cf. not. crit.

90. *In multis — sed in hac quoque*) Non erat quod reponeret Francius *et* pro *sed*; cf. VII, 2, 36; IX, 3, 36.

91. *Si promittat*) Quid *promittere* possit pater, causa ipsa definitur, igitur nec opus est diserte memorare,

ciat, ut non demens, crudelis certe videatur, et a se iudicem avertat. Latro igitur optime, *Occides ergo? si potero.* Remissius, et pro suo ingenio, pater Gallio, 92 *Dura, anime, dura: here fortior fuisti.* Confinia sunt his celebrata apud Graecos schemata, per quae res asperas mollius significant. Nam Themistocles suasisse existimatur Atheniensibus, ut *urbem apud deos deponerent*: quia durum erat dicere, *ut relinquerent*; et, qui Victorias aureas in usum belli conflari volebat, ita declinavit, *victoriis utendum esse.* Totum autem alle-

et edd. ante Ald. exc. Camp. Reliqui *permittat* volente Regio. — *Occides*, Turic. *occidet* cum Flor. (sec. manu, a pr. enim hic omittit cum Ambr. 1, 2) Voss. 3; item edd. meis ante Obr. exc. Camp. Sed et Guelf. Goth. Voss. 1, 2, Andr. Camp. nostrum. — *Pater Gallio*) Turic. omittit prios. — *Anime, dura*) Sic Turic. Flor. Guelf. Ambr. 1, 2, Camp. cum Alm. Voss. 1, 2, Goth. Reliqui inserunt *hodie*.

Here) Sic Turic. Flor. Camp. Reliqui *heri*; cf. I, 7, 22.

sed *promittere* totum illud est, cuius pars *aliquam spem facere.* Hoc ipsum tractantem Latronem Seneca narrat loco mox ponendo p. 162, ubi haec leguntur: «Hic paternos affectus tractavit *spem facientis*; non probabat Fuscum, qui paulo apertius agebat». Hic lacuna, mox «est controversiam *promittere.* Potest nihilhominus et bonus agi pater et non exoratus».

Latro) M. Porcius Latro celeberrimus paulo superioris aetatis rhetor, de quo vide nostr. X, 5, 18. Senec. patr. prooem. l. I controv. et passim. Plin. H. Nat. XX, 14. Taedio duplicis quartanae sub Augusto semet interfecisse memoriae prodit Euseb. in Chron. Ipsum hoc thema vide apud Senecam patrem, contr. II, 11, p. Bip. 157 — 167; et Exc. contr. II, 3, p. 388. *Occides* habet orationem adversarii seu filii, cui deinde respondet pater *si potero.* Hoc igitur in aliqua velut altercatione posuit Latro, nisi forte sibi obloquentem in ipsa perpetua oratione finxit filium. Ipsum hoc Latronis non refert Seneca.

Gallio) Cf. III, 1, 21.

92. *Apud deos deponerent*) Plut. in Themist. p. 116. F: τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἀθηναίων μεδεούσῃ κ. τ. λ.

Victoriis utendum) Demetrius de eloc. §. 281: ὁ εὐφημισμός — ὁ τὰ δύσφημα εὔφημα ποιῶν, καὶ τὰ ἀσεβήματα εὐσεβήματα· οἷον ὁ τὰς Νίκας τὰς χρυσᾶς χωνεύειν κελεύων, καὶ καταχρῆσθαι τοῖς χρήμασιν εἰς τὸν πόλεμον, οὐχ οὕτως εἶπε προχείρως, ὅτι κατακόψωμεν τὰς Νίκας εἰς τὸν πόλεμον· δύσφημον γὰρ ἂν οὕτω, καὶ λοιδοροῦντι ἐοικὸς ἦν τὰς θεάς· ἀλλ' εὐφημότερον, ὅθι συγχρησόμεθα ταῖς Νίκαις εἰς τὸν πόλεμον· οὐ γὰρ κατακόπτοντι τὰς Νίκας ἔοικεν οὕτω ῥηθὲν, ἀλλὰ συμμάχους μεταποιοῦντι. indicante Vossio Orator. IV, p. 187, et Capper. Quis igitur hoc dixerit,

goriae simile est, aliud dicere, aliud intelligi velle. Quaesitum etiam est, quomodo responderi contra figuras oporteret. Et quidam semper ex diverso aperiendas putaverunt, sicut latentia vitia rescinduntur. Idque sane frequentissime faciendum est: aliter enim dilui obiecta non possunt, utique quum quaestio in eo consistit, quod figurae petunt. At quum maledicta sunt tantum, et non intelligere interim bonae conscientiae est. Atque etiam si fuerint crebriores figurae, quam ut dissimulari possint, postulandum est, nescio quid illud, quod adversarii obliquis sententiis significare voluerint, si fiducia sit, obiiciant palam : aut certe non exigant, ut, quod ipsi non audent dicere, id iudices non modo intelligant, sed etiam credant. Vtilis etiam aliquando dissimulatio est, ut in eo, (nota enim fabula est) qui, quum esset contra eum dictum, *Iura per patroni tui cineres*, paratum se esse respondit: et iudex conditione usus est, clamante multum advocato, sche-

93 94 95

93. *Intelligere*) Turic. Flor. *intelligi*.

94. *Si fuerint*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Ioann. Alm. Voss. 2, 3, Andr. et edd. ante Gryph. Reliqui *cum f.* — *Est, nescio quid illud*) Sic Flor. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad. (nisi quod hae addunt *ut*) exc. Camp. qui omittit et *illud* cum Turic. (conf. §. 90, 107). Reliqui e. *ut illud n. q.*

95. *Advocato, schemata de*) Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu) *advocatus de* cum Alm.

nondum apparet. «Simile Christiani Brunsvicensis dicto, qui argenteas Apostolorum, quas Paderbornae nactus erat, statuas quum in monetam ferri iuberet, rationem subiecit, *ire iussos a magistro suo Apostolos per terrarum orbem*». Gesnerus; vide et F. A. Wolfium ad Hellenica Xenoph. in ed. Schneideri Add. p. 96, aliquot Scholiastae Aristophanei loca citantem ad Rann. 732, et Ecclesiazz. 810.

95 *Nota enim fabula est*) Praeter Senecam patrem, Controv. III praef. p. 200 narrat et Suetonius de claris Rhett. extr. *Albutius Silus* ita elusus fuit ab adversario; nec dubito quin errore librarii huc irruperint *patroni cineres* pro *patris*, quod est apud Senecam et Sueton. Nam si, propter hanc differentiam, diversam censuit Capper. apud Suetonium fabulam, superstitiosius ille circa verba et literas haesit, similis nationi Harmonistarum in N. T. Obrechtus *patris* in

mata de rerum natura tolli: ut protinus etiam praeceptum sit, eiusmodi figuris utendum temere non esse.
96 Tertium est genus, in quo sola melius dicendi petitur occasio: ideoque id Cicero non putat esse positum in contentione. Tale est illud, quo idem utitur in Clodium, *Quibus iste, qui omnia sacrificia nosset, facile*
97 *ab se deos placari posse arbitrabatur.* Ironia quoque in hoc genere materiae frequentissima est. Sed eruditissimum longe, si per aliam rem alia intelligetur: ut adversus tyrannum, qui sub pacto abolitionis domina-

96. *Id Cicero*) Turic. (a pr. manu) *id circo.*

Contentione) Turic. Flor. (hic quidem a sec. manu) Camp. *contione* cum Bodl. et edd. ante Gryph. exc. Ald.

Arbitrabatur) Turic. *arbitratur.* Flor. *arbitratus.*

97. *Frequentissima*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *frequentissime.* — *Intelligetur*) Sic Camp. *Indigetur* Turic. Flor. cum Alm. *Indicetur* Flor. (a sec. manu) Ambr. 1, cum Goth. Voss. 2. *Induceretur* Guelf. *inducetur* Ambr. 2, Bern. Iens. Tarv. Ald. Reliqui *inducatur.*

Vt) Turic. (a pr. manu) omittit, cum Alm. Haec repetendo inquinare narratur Flor. *indigetur ut cum indigetur adv.* Camp. nobiscum facit. Reliqui *ut cum.*

nostro reposuit, contra omnes quidem libros.

Vt protinus — praeceptum sit) « Iuvat igitur statim hic subiicere praeceptum de caute adhibendis eiusmodi figuris »; *praeceptum sit* eodem modo hic dicitur ut *dictum sit* I, 1, 7; VII, 1, 9; cf. et VI, 3, 26, ubi locutioni huic litem intendere non debebamus; cf. et I, 1, 19.

96. *Tertium est genus*) Cf. 66, 76.

Cicero — contentione) Locum, quo respiciat, quum ceteri designare insuper habuerint, nullum alium reperio quam de Or. III, 53, positum supra IX, 1, 29. Et solet in hisce, ubi Ciceronem nominat, eam plerumque particulam operis tractare quam primo capite libri huius excerpserat. Alioqui Ciceronem de *figura*, hoc significatu, agentem vix agnoscas, quum ea sit sequioris aetatis oratoriae commentum. Ernestum quidem ad verba Ciceroniana nimis suspicacem deprehendes.

Quibus iste — arbitrabatur) Haec quum in Ciceronis opp. non inveniam, suspicor esse ex deperdita eius oratione in Clodium et Curionem, inter reliquias eiusdem tamen nondum relata; cf. III, 7, 2. Satis autem manifesto significatur religio Bonae deae profanata.

97. *Materiae*) I. e. *thematis*; cf. II, 1, 2; VII, 1, 20.

Sub pacto abolitionis) « Sive oblivionis, ἀμνηστίας· vid. s. 67. *Abolitionis* nomen hac in re etiam est ap. Senec. Exc. contr. V, 8 ». Gesnerus. Etiam in Quintilianeis, ut 249.

tionem deposuerat, agit competitor, *Mihi in te dicere non licet, tu in me dic, et potes: Nuper te volui occidere.* Frequens illud est, nec magnopere captandum, [98] quod petitur a iureiurando: ut pro exheredato, *Ita mihi contingat herede filio mori.* Nam et in totum iurare, nisi ubi necesse est, gravi viro parum convenit: et est a Seneca dictum eleganter, *non patronorum hoc esse, sed testium.* Nec meretur fidem, qui sententiolae gratia iurat: nisi si potest tam bene, quam Demosthenes, ut supra dixi. Levissimum autem longe genus ex verbo [99] etiamsi est apud Ciceronem in Clodiam, *Praesertim quam omnes amicam omnium, potius quam cuiusquam inimicam putaverunt. Comparationem* equidem video [100] figuram non esse, quum sit interim probationis, interim etiam causae genus: et sit talis eius forma, qualis est pro Murena, *Vigilas tu de nocte, ut tuis consulto-*

Deposuerat) Turic. (a pr. manu) Flor. *seposuerat* cum Alm. Iens. Tarv. — *Agit*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 1, 2, 3, et edd. ante Burm. exc. Leid. Reliqui *ait*.

98. *Pro*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt cum Alm. — *Ita*) Turic. Camp. omittunt.

Hoc esse) Turic. Flor. Camp. *h. est* cum Alm. Voss. 1.

100. *Equidem*) Flor. *quidem*. Turic. omittit. Placet.

Tu) Turic. Flor. omittunt. — *Tuis*) Turic. *ius*.

98. *A Seneca*) « Hoc dictum ex quibusdam eloquentiae praeceptis, quae perierunt, desumptam esse probabile credit Nic. Faber in praefat. ad Senec. », Burmannus.

Meretur) Quid fiat, monet, non quid fieri debeat; cf. VI, 4, 5.

Vt supra dixi) §. 62.

99. *In Clodiam.*) Cic. pro Caelio 13 extr. Pro Murena c. 9.

100. *Equidem*) Cf. not. crit.

Probationis — causae genus) Prius lib. V, c. 11 docetur, de altero; cf. not. ad III, 6, 23, p. 491 seq. Attendenti persuadebo, opinor, *non ante esse* perperam irrepsisse (cf. de hac corruptela VI, 2, 11). *Quum* saepissime, apud huius maxime aevi scriptores, est pro *quum tamen*, quod alicubi etiam animadvertisse videor, sed nunc non succurrit. *Video* ergo dictum est quasi *reperio*, velut mox §. 107 *Invenio*. Fateor ibi longe clarius, subiecto *qui aggregent;* sed nostro loco si prorsus negat *esse figuram*, qui potest *orationis* potius quam *sententiae* eandem censere (§. 101)? *Video esse* interpretaberis ergo: *video a quibusdam vocari figuram*, quorum mox recensentur Celsus et Visellius; cf. IX, 3, 32.

ribus respondeas: ille, ut, quo contendit, mature cum exercitu perveniat: te Gallorum, illum buccinarum 101 *cantus exsuscitat*, et cetera. Nescio an orationis potius quam sententiae sit. Id enim solum mutatur, quod non universa universis, sed singula singulis opponuntur. Et Celsus tamen, et non negligens auctor Visellius in hac eam parte posuerunt. Rutilius quidem Lupus in utro- 102 que genere, idque ἀντίθετον vocat. Praeter illa vero, quae Cicero inter lumina posuit sententiarum, multa alia et idem Rutilius, Gorgiam sequutus, non illum Leontinum, sed alium sui temporis, cuius quatuor libros in unum suum transtulit, et Celsus, videlicet Rutilio acce- 103 dens, posuerunt *schemata*. *Consummationem*, quam Grae-

Contendit) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Voss. 3, et edd. ante Obr. exc. Camp, qui *tendit* cum Goth. Voss. 2, Bodl. Obr. Reliqui *intendit* e Cic. quem noster exprimit mox IX, 3, 32. Ablegat Burm. ad N. Heins. in Valer. Flacc. VII 114; cf. Liv. XXXV, 11, 13. — *Exsuscitat*) Sic Camp. Turic. Flor. Guelf. (nisi quod MSS. *s* inserunt post *x*) cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. ex ipso Cic. Reliqui *excitat*.

102. *Illa*) Turic. omittit. Contra *vero* non habent Goth. Voss. 2, cum edd. ante Ald. exc. Camp. — *Et idem*) Turic. Flor. Camp. omittunt *et* cum Alm. — *Pos. schemata*) Camp. inserit *inter* cum Andr. Ald. Bas. Colin.

103. *Graecus*) Turic. Flor. *graecis*. Goth. *Graeci*, sed mox et *vocant* cum Camp. et edd. ante Stoër. qui tamen et ipse *vocant*, quod a sec. manu dant Turic. Flor. Nostram e Voss. 2, refert Burm. Falso profecto. Ex Voss. 3, credo, quoniam et Guelf. Vall. quoque nostrum dare parent Bad.

101. *Visellius*) Non aliunde quam e nostro novi, cf. §. 107; IX, 3, 89. Frustra sit eorum, qui, eodem nomine, memorantur a Cicerone, Horatio, Valerio Maximo, Tacito, aliquem huc trahere, quum nullae exstent notae vel temporis, vel personarum.

Rutilius — Lupus) Cf. not. crit. ad III, 1, 21. *Antitheton* vide p. Ruhnk. 125, ubi non equidem expressam video hanc utriusque generis et sententiarum et elocutionis mentionem; cf. et Aquil. Rom. p. 166. Iulius Rufin. p. 222 in Syncrisi.

102. *Quae Cicero inter lumina*) Malim fere abesse *inter*. Iterata autem *posuit — posuerunt* morbum nostri reputo; (cf. §. 77).

103. *Consummationem — παραινετικόν*. « Schemata — quorum nullum in exemplaribus nostris vestigium reperitur ». Ruhnkenius in praef. ad Rutil. Lup. p. 16. Latina horum schematum vocabula videntur esse a Celso posita, quoniam graeca reliquit ipse Rutilius.

Graecus) Facinus non fuerit reponere *Gorgias*; cf. not. crit. Quare e-

cus διαλλαγήν vocat, quum plura argumenta ad unum effectum deducuntur. *Consequens*, ille ἐπακολούθησιν, de quo nos in argumentis diximus. *Collectionem*, qui apud illum est συλλογισμός. *Minas*, idem, κατάπληξιν. *Exhortationem*, παραινετικόν. Quorum nihil non rectum est, nisi quum aliquam ex his, de quibus loquuti sumus, figuram accipit. Praeter haec Celsus, 104 *excludere*, *asseverare*, *detrectare*, *excitare iudicem*, *proverbiis uti*, *et versibus*, *et ioco*, *et invidia*, *et invocatione*, *intendere crimen*, quod est δείνωσις, *adulari*, *ignoscere*, *fastidire*, *admonere*, *satisfacere*, *precari*, *corripere*, figuras putat. *Partitionem* quoque, et *pro-* 105 *positionem*, et *divisionem*, et *rerum duarum cognatio-*

Διαλλαγήν) Hoc plane corroptum in Turic. In Flor. expressum videtur. Guelf. διαματιν, in quo facile nostrum ipsum agnoscitur et iam Camp. sine mendo, ut et Tarv. Firmat etiam IX, 3, 49. Alioqui possit aliquis haerere in vocabulo, cuius quidem neque ratio satis perspicitur in hac figura denominanda (versionem etiam latinam miratur Badius; recte ille), neque auctoritas ulla remanet, quum particula haec Rutilii sive Gorgiae interciderit.

Consequens) Turic. Flor. *sequens* cum Alm.

Ille ἐπακολούθησιν) Turic. *ellexena*. Flor. *est ille i.*

Idem) Sic Turic. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *id est*. — *Exhortationem*) Turic. *exorationem* cum Alm. Bern.; cf. III, 8, 54. — *Nihil non*) Turic. Flor. Camp. omittunt *non* cum Alm. et edd. ante Ald. Interposuit Regius, sed vindices sunt Guelf. Goth. Vall., et fortasse multi qui tacentur; cf. VI, 2, 11.

104. *Detrectare*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *detractare* cum Alm. Voss. 2 (non Goth.) et edd. ante Bad. quo acc. Chouet.; cf. Drakenb. ad Liv. XXXIV, 15, 9.

105. *Cognationem*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Ambr. 1 (hic a pr. manu) 2, Camp. *cognitionem* cum Voss. 2 (non Goth.) *excogitationem* Voss. 3. — *Is*) Turic. *in iis*. Flor. *in his* cum Voss. 1, 3, Iens. Tarv. — *Veneficus*) Turic. Camp. *veneficiis*.

nim nationem potius appellaverit, quam hominem? Nisi forte respexit latinum, quod modo posuerat, nomen. Sed ne in Romano quidem Rutilio inveniebat aliud quam graecum.

Διαλλαγήν) Cf. not. crit.

De quo nos in arg.) Vide V, 14, 1.

Idem) Respicit, quo et modo *ille*, ad *Graecum* sive *Gorgiam*. Neque enim tollit nexum, quod interiectum est *qui apud* — συλλογισμός.

104. Δείνωσις) Vide VIII, 3, 88; et cf. VI, 2, 24.

nem, (quod est, ut idem valeant, quae videntur esse diversa, ut non is demum sit veneficus, qui vitam abstulit data potione, sed etiam qui mentem) quod est

106 in parte finitionis. Rutilius sive Gorgias, ἀναγκαῖον, ἀνάμνησιν, ἀνθυποφορὰν, ἀντίρρησιν, παράδειξιν προέκθεσιν, quod est dicere, quid fieri oportuerit, deinde quid factum sit: ἐναντιότητα, unde sint enthymemata κατ' αἰτίασιν·

107 μετάληψιν etiam, quo statu Hermagoras utitur. Visellius, quamquam paucissimas faciat figuras, ἐνθύμημα tamen, quod *commentum* vocat, et *rationem*, appellans ἐπιχείρημα, inter eas habet; quod quidem recipit

106. Προέκθεσιν) Flor. πρόσθεσιν.

Κατ' αἰτίασιν) Camp. κατα εκτασιν cum Goth. (nam et hic κατα sine apostropho) Voss. 2. Inest recepta ipsa, ut et Ambr. 2, qui sic: κατα εκτιασιν. — Μετάληψιν *etiam*) Ald. Bad. Basil. inserunt κατ' αἰτίαν, ratione quidem reddita nulla, nec video ullum auctorem.

107. *Paucissimas faciat figuras*) Sic Flor. Guelf. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoër. Verbum omittit Camp. Reliqui *p. facit f.* — *Figuras*, ἐνθύμημα) Sic Flor. Guelf. Ambr. 1, 2, Alm. Goth. Voss. 2, Capper. E Turic. post *figuras* affertur *faciat* (cf. §. 94; IX, 3, 1). Reliqui inserunt *facit*, foeda iteratione. — *Vel sint*) Flor. Iens. *velut s.* cum edd. posterioribus ante Bad.

106. *Rutilius, sive Gorgias* — μετάληψιν) Facile apparet subaudiendum ex prioribus *putat*. Sed horum schematum nonnisi ἀναγκαῖον nobis reliquum in Rutilio p. Ruhnk. 63.

Κατ' αἰτίασιν) Capperonerius suspicatur coniunctim legendam, ut fiat hoc novum schema, et intercidi debeat post *enthymemata*. Hoc ipsum ita est in Locat. Venet. Rusc. Lacunam habet ab *enthym.* ad *etiam* Turv. quae solet alioqui graeca dare; sed et Guelf. omnia haec graeca per lacunas omittit. Et sane, deficientibus auctoribus, quos hic sequitur noster, nihil certi potest statui de hisce schematis.

Μετάληψιν — *utitur*) De metalepsi cf. VIII, 6, 38. Hermagorae disciplinae, in qua status sit metalepsis, mentionem habes, etsi non expresso nomine magistri, III, 6, 46, *quo statu* Interpretare *quo tanquam statu*, nisi scribere malis *quo* (scil. vocabulo) *in* statu *utitur*. Sed non est necesse. Simile exemplum vocabuli ad plures usus traducti a rhetoribus est in μεταστάσει; cf. §. 41.

107. *Appellans* ἐπιχείρημα) Abruptum hoc nimis et confragosum. Inseras *sic* ante *app.*, vel ita iungas, ut incidendo post *et*, *rationem appellans* praemissam efficiat parenthesin, ἐπιχείρημα autem proprium sit loci obiectum. Visellius, sicut Cornificius, videtur affectasse honorem sermonis patrii, ut artificialia Graecorum vocabula redderet Latinis. Eius in enthymemate auctoritatem sequebatur noster. V, 11, 1. In epichiremate eundem obscurius significat V, 10, 6.

quodammodo et Celsus: nam, *consequens* an epichirema sit, dubitat. Visellius adiicit et *sententiam*. Invenio, qui aggregent his διασκευὰς, ἀπαγορεύσεις, παραδιηγήσεις. Sed ut haec non sunt schemata: sic alia vel sint forsitan, ac nos fugerint, vel etiam nova fieri adhuc possint, eiusdem tamen naturae, cuius sunt ea, de quibus dictum est.

III. Verborum vero figurae et mutatae sunt semper, et, utcumque valuit consuetudo, mutantur. Itaque si antiquum sermonem nostro comparemus, paene iam, quidquid loquimur, figura est: ut, *hac re invidere*, non, ut omnes veteres, et Cicero praecipue, *hanc rem*: et

Ac nos fugerint) Turic. Flor. *magnos tua* cum Alm. Alter quidem a sec. manu *magis nos fugerint*. Camp. *f. sic a. n. f.* Iens. *magis vetusta f.* cum edd. ante Bad. *Magis vetusta et nos fugierunt* Basil. Aliquot ab Aldo inde indicativos posuerunt in verbis *fug. poss.* Nostram e Vall. eruit Bad. cui accedunt Guelf. Goth. Camp. nisi quod Guelf. *fugiant*. — *Fieri*) Turic. *leri* cum Alm.; *feri* Flor. (a pr. manu).

1. *Mutatae*) Turic. Flor. *mutae*. — *Hac re inv.*) Turic. Ambr. 1 (a sec. hic quidem manu) *hanc rem i.* cum Alm. et edd. a Iens. ante Ald. Sed Flor. *in hanc rem i.* (a sec. manu tollitur praepositio). Camp. Goth. (tac. Gesn.) *huic rei i.* cum Ald. et edd. ante Gesn. Nostram habent Guelf. Ambr. 1 (a pr. manu), 2, cum Voss. 1, 3, Bern. Gesn. Bip. Pro *invidere* Dau, (cf. VI, 2, 11) *invadere*, quod vult I. Fr. Gronovius ad Tac. Annal. I, 22. An eius igitur et hic coniectura? — *Praec. hanc rem*) Turic. *p. sed huic rei* cum edd. a Iens. ante Ald. *P. si huic rei* Ambr. 1 (sed rasum et repositum). Verum Flor. *p. huic rei* cum Alm. (cf. IX, 2, 107, item mox). Goth. (tac. Gesn.) *p. has*

An — sit, dubitat) I. e. *suspicabatur esse*; cf. I, 5, 33.

Διασκευάς, ἀπαγορεύσεις, παραδιηγήσεις) Haec vocabula quaere apud Ernestum in Technologia graeca, cui adde designatum a Capper. Iul. Caes. Scaligerum de Poëtica lib. III, cap. 83.

1. *Hac re — hanc rem*) Multis Plinii iunioris locis, etiam maioris VIII, 22, p. Hard. 458 *bono suo invident* i. e. *nobis*. Lucani VII, 798. Tacit. Annal. I, 22, 3 apparet, recentioribus placuisse structuram ablativi in re, quam per accusativum efferebant Cicero et veteres; cf. et F. A. Wolfius ad loc. Tac. item Drakenb. ad Liv. II, 40, 11, qui rectissime accusativum retinuit in Livio, pertinente ad *veteres*; (vide IV, 2, 118; it. VIII 5, 12). Succedere genitivum huic ablativo per graecam rationem, recte monet Gesnerus (cf. §. 17), qui et Grammaticum Caprum testem addit p. Putsch. 2239: «veteres—dixerunt Invideo tibi *divitias*, non *divitiis*,» quum Burmannus Nonium Marcellum exhibuisset cap. 9, p. Gothofr. 765: «In-

incumbere illi, non *in illum* : et, *plenum vino*, non *vini* : et, *huic*, non *hunc adulari*, iam dicitur, et mille
2 alia: utinamque non peiora vincant. Verum schemata λέξεως duorum sunt generum: alterum loquendi rationem vocant, alterum maxime collocatione exquisitum est. Quorum tametsi utrumque convenit orationi, tamen possis illud *grammaticum*, hoc *rhetoricum* magis dicere. Prius fit iisdem generibus, quibus vitia. Esset enim orationis *schema* vitium, si non peteretur, sed accide-
3 ret. Verum auctoritate, vetustate, consuetudine plerumque defenditur, saepe etiam ratione quadam. Ideoque, quum sit a simplici, rectoque loquendi genere deflexa, virtus est, si habet probabile aliquid, quod se-

rem. Nostram dant Guelf. Camp. Ambr. 2, cum Voss. 1, 3, Bern. et edd. ab Aldo. Burmannus locum recte constituit, nec tamen emendationem recepit. Pro *non* ante *ut* est *Nam* in Turic. (a sec. manu) Camp. (qui et protinus *et*). — *Vtinamque vincant. Verum schemata*) Turic. *utrim nam sch.*; a sec. manu *utrum nam sch.* Alm. *utinam sch.* (cf. modo, item 9) cum Flor. (a pr. manu).
2. *Sunt gen.*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt *sunt.* — *Vocant*) Turic. Flor. *vocat.* Tarv. totum hoc *alterum — vocant* omittit. — *Alt. maxime collocatione exqu.*) Turic. Flor. *a. genus m. conlatione* (nisi quod hic *coll.*) *e.* cum Alm.; *maxima* Turic. (a sec. manu); *a. m. collatione* e. Camp.: *a. m. collocutione e.* Guelf.; *a. maxime conlocutione exquitum* Ambr. 2; *a. collocatione m. e.* Goth. Iens. cum Voss. 2, et edd. posteriuribus ante Bad. qui sic *a. quod collocatione m. e.* Basil. *a. quod collationem m. e.* sine *est* mox; *a. quod ad elocutionem m.* e. Voss. 1, 3. Reliqui *a. quod ad collocationem m. e.* — *Grammaticum*) Turic. *grammatici*, sed ab eadem, ni f., manu correctum *cum*; Bern. *grammatici cum.* — *Quibus*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) omittunt, cum Alm. — *Orationis*) (cf. I, 5, 5, *de figuris orationis*; IX, 1, 17, 36; IX, 2, 101) Turic. Flor. *onis.* Hic a sec. manu *omnis.* Goth. omittit vocem cum Voss. 2; *omne eiusmodi* Guelf. Ambr. 2, cum Bodl. Ioann. Voss. 1, 3, quamquam ex his affertur *huiusmodi.* Pro *schema* Guelf. *thema*, et Flor. Turic. *thethema.* Reliqui loco nostrae vocis *omne.*

vidit *illam rem* pro *illa re* ». In reliquis, quae hic tanguntur, structuris consule Lexica et Grammaticos. Illud in fine *utinamque — vincant* simile est loco I, Pro. 16.

2. *Alterum — vocant*) I. e. alterius nomine appellant certam aliquam loquendi rationem.

Esset enim — accideret) Cf. I, 5, 53.

3. *Quum sit — deflexa, virtus est*) Habes eandem structurae synesin, de qua egimus ad IX, 2, 79. Sed *quum* attende dictum pro *etsi*, et cf. Tursell. p. 190.

quatur. Vna tamen in re maxime utilis, ut quotidiani ac semper eodem modo formati sermonis fastidium levet, et nos a vulgari dicendi genere defendat. Qua si 4 quis parce, et, quum res poscet, utetur, velut asperso quodam condimento iucundior erit: at qui nimium affectaverit, ipsam illam gratiam varietatis amittet. Quamquam sunt quaedam figurae ita receptae, ut paene iam hoc ipsum nomen effugerint; quae etiamsi fuerint crebriores, consuetas aures minus ferient. Nam secretae, 5 et extra vulgarem usum positae, ideoque magis nobiles, ut novitate excitant, ita copia satiant: nec se obvias fuisse dicenti, sed conquisitas, et ex omnibus latebris extractas congestasque declarant. Fiunt ergo et circa 6 genus figurae in nominibus: nam et *oculis capti talpae*,

3. *Vt quotid.*) Turic. (a pr. manu) Flor. *et cottid.* cum Iens. in priore. — *Ac*) Sic Turic. Flor. Reliqui *et.*
Defendat) Turic. *offendat.*
4. *Qua*) Sic Guelf. Camp. Turic. (a sec. manu) cum Goth. Voss. 2, Ald. *Quod* Turic. (a pr. manu). Reliqui *quo.*
Parce) Turic. Guelf. Camp. *parte.*
Consuetas aures) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *a. c.* — *Ferient*) Turic. (a pr. manu) *feriunt.* Placet.
5. *Nov. excitant*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui inserunt *aurem.*
Nec se obv.) Turic. Flor. Guelf. *et se obv.* Sed Flor., a sec. manu, *et se non obv.*, et sic Ambr. 1.

. *Vt — fastidium levet*) Citat hic Almelovenius Demetrium Phal. §. 77, cuius locum vide apud Schneiderum p. 37. Mox Pseudo-Turneb. et Capper. ablegant ad Aristot. Rhet. III, 3, 3, p. Buhl. 321: τὰ Ἀλκιδάμαντος ψυχρὰ φαίνεται· οὐ γὰρ ὡς ἡδύσματι χρῆται, ἀλλ' ὡς ἐδέσματι.

4. *Iucundior erit*) Quod subiectum tribues adiectivo *iucundior?* Si intelligetur *figura*, quae sit *iucundior* futura, perperam sustinebit ea partes rei conditae, quum sit ipsa condimentum. An ipse orator erit *iucundior?* Ingrata fuerit imago hominis cum cibo comparati. Equidem intercidisse suspicor inter *iucundior* et *erit* vocem *oratio.* Neque eo minus mox in *amittet* subiectum erit *orator*, non *oratio.*

5. *Nobiles*) Verissimam censeo emendationem Lochmanni τοῦ μακαρίτου, qua repouit *notabiles* prolus. anni 92 priori p. 5. Ablegat ipse ad §. 27; item IX, 4. 101.

Excitant) Cf. §. 66.

6. *Talpae*) Virg. Georg. I, 183, *Timidi damae*, Ecl. VIII, 28; *Fabri-*

et *timidi damae* dicuntur a Virgilio : sed subest ratio, quia sexus uterque altero significatur: tamque mares esse *talpas damas*que quam feminas, certum est: et in verbis, ut, *fabricatus est gladium*, et, *inimicum punitus est.* 7 Quod mirum minus est, quod in natura verborum est, et, quae facimus, patiendi modo saepe dicere; ut *arbitror, suspicor*: et contra faciendi, quae patimur; ut *vapulo*: ideoque frequens permutatio est, et pleraque utroque modo efferuntur, *luxuriatur, luxuriat; fluctuatur, fluctuat*; *assentior, assentio.*, 8 Est figura et in numero, vel quum singulari pluralis subiungitur, *Gladio pugnacissima gens Romani*; *gens* enim ex multis: vel ex diverso,

6. *Tamque mares*) Sic Turic. s sec. manu; a pr. *tanque ares*. Flor. rasum habet locum, et a recentiore mare scriptum: *nam tam* et sic Goth. (err. Gesn.) cum edd. a Iens. ante Bad. qui e Vall. reposuit *tam enim m.* cum edd. reliquis exc. Camp. Hic quidem *nam tanquam m.* Guelf. *tanquam m.*

Inimicum) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *inimicos*. Sed *es* pro *est* videntur dare omnes praeter Basil. et posteriores ante Obr. Memoriter citavit, etiam nostram vocem.

7. *Minus*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *non*.

Saepe dicere) Turic. *prae dicere*; s sec. manu contrahitur et sic Guelf. cum Bodl. *Saepe praedicere* Camp. cum Andr. — *Pleraque*) Flor. *plerumque* cum Goth. Voss. 2.

Luxuriatur—fluctuatur) Turic. Guelf. Camp. dant haec verba ut participia per *S* in fine cum Goth. et edd. ante Loc.

Assentio. Est) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Bodl. Alm. et edd. ante Gryph. acc. Obr. Reliqui inserunt *revertor reverto*.

8. *Ex div.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. Reliqui *e. d.* Obr. *ex adverso*. — *Qui*) Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Ambr. 1, Camp. Iens. (err. Gesn.) *cui* cum edd. ante Burm. exc. Bad. qui nostram auctore Politiano (p. 105, Fac. Grut., xul. I) reposuit.

catus est glad. Cic. pro Rabir. post. 3; *Punitus est inimicum*, id. pro Milone c. 13.

Altero significatur) Cf. I, 4, 24.

Et in verbis) In verbis *genus* hoc dici a nostro ut plerisque veterum vidimus ad I, 4, 27; I, 5, 41.

Fabricatus) Hoc igitur deponens non frequentius visum Quintiliano τῷ *punitus est*; cf. Consentium Putsch. p. 2054, nec unquam deponenter Qu. (cf. X, 7, 2).

7. *Quod—quod*) Nimis insuave hoc, ut malim pro altero scribere *quia*; cf. IV, 1, 1.

Assentior) Cf. I, 5, 13.

— — *Qui non risere parentes*,

Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Ex illis enim, *qui* non risere, hic quem non dignata. In Satura, 9

— Et nostrum istud vivere triste Aspexi,

quum infinito verbo sit usus pro appellatione : *nostram* enim *vitam* vult intelligi. Vtimur et verbo pro participio,

Magnum dat ferre talentum,

Hic quem non dignata) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. et edd. ante Bad.; *hunc quem non dignata* Flor. Ambr. 1, cum Goth. Voss. 2; *non dignatus deus nec dea dignata* Basil.; *hic quem non dignatus deus, nec dea dignata* Obr. Reliqui *hunc non dignatus deus nec dea dignata*. Supervacuum supplementum, satis enim guaro iam carminis lectori significatur, et cupit scriptor cito defungi.

9. *Dignata. In Satura*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *Et* ante *in* inserunt Goth. Camp. Iens. (err. Gesn.) cum Alm. (cf. §. 1, 13) Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui haec dant: *dign. Et mutatione partium ut in Sat.* non quidem e Regii coniectura (ut censet Gesn.) qui certi nihil definiit; cuiusque aetate nihil tale additum fuit; cf. §. 7. De *Satura* (nam sic Turic. Flor.); cf. IX, 2, 36.

Participio, Magnum) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Basil. Reliqui inserunt *ut*.

8. *Qui non — cubili est*) Virg. Ecl. IV, 62, 63. Hic scribendi et interpretandi modus recte post Bembum et Erythraeum reiicitur ab I. H. Vossio in Commentario, repetiturque a vitio librarii, cuius codicem usurparet Qu. Ex vetere enim scriptura *quoi* (cf. I, 7, 27) corruptum erat *qui*, et noster, figurae notandae magis intentus, quam versus in carminis ipsius contemplationem, arripuit hoc in exemplum.

9. *In Satura*) Est apud Persium I, 8. Abruptum sane hoc et minus praeparatum, nec monemur aliam nunc, quam adhoc, tangi figuram, quae fit partibus orationis mutandis. Mollius aliquatenus legendu est (« *In Satura est* :) pro *et nostrum*. Poterat enim errorem parere, quod in Persio ipso praemittitur *est*, sed non facians illud ad exemplum, quo hic opus. Neque tamen cum Badio contendam, subaudiendo *figura est*, locum expleri, nec igitur mancum dicendum. Sed inserere quidquam me pariter ac Regium vetat religio vetustatis. Etiam hoc satis durum, quod *usus sit*, *vult*, subito respicit ad poëtam, Persium, cuius nulla nec in prioribus nec in sequentibus mentio. Structura quidem *quum usus sit*, et mox est §. 18 in Catullo. Ablegat Burm. ad simile Petronii c. 44 : *illud erat vivere*.

Magnum dat) « Virg. Aen. V, 248. Illi *volo datum* simile Taren-

tanquam *ferendum*: et participio pro verbo, *Volo datum*.
10 Interim etiam dubitari potest, cui vitio simile sit schema, ut in hoc,

Virtus est vitium fugere : ——

aut enim partes orationis mutat, ex illo, *Virtus est fuga vitiorum* ; aut casus, ex illo, *Virtutis est vitium fugere*: multo tamen hoc utroque excitatius. Iunguntur interim schemata, *Sthenelus sciens pugnae* : est enim,
11 *scitus Sthenelus pugnandi*. Transferuntur et tempora, *Timarchides negat esse ei periculum a securi*, (praesens enim pro praeterito positum est) et status,

Hoc Ithacus velit :

10. *Vitio simile*) Sic Turic. Flor. Reliqui *s. v.*
Virtutis) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *virtus* cum Goth. Vall. Voss. 2, (err. profecto Burm. qui nostrum ex illo) Ald. Basil. Obr. *Virtutem* sine *est* Iens. eum posterioribus ante Ald. — *Multo*) Omnes quidem libri *Multa*, quod deinde referunt ad *schemata*. Nostra est ex praestantissima Gesneri emendatione (recepta et Bip.), qui et primus interpunxit post *exe*. — *Hoc utroque*) Flor. inserit *quoque* cum Goth. Kapp. — *Scitus Sthenelus*) Turic. Flor. *sciusticus*; a sec. manu ille *scius stenelus*, hic *sciens scitus*. Camp. *scius St.* Guelf. *sciens St. p.* Goth. (tac. Gesn.) *scitus p.* Non profecto tritum est *scitus* pro *peritus*, etsi aliquot poëtarum locis probatum; nec fuerit rationis huc vocare obsoletum illud *scius*. An tentabis *en. non nescius St. pugnandi*?
11. *Et temp.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *etiam t.* — *Negat esse*) Turic. Guelf. *negare est.* — *Et status*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, cum Goth. 1, 2, Voss. 2, Alm. A sec. manu Tur. *e. Statius*, ut et Guelf. Camp. cum Bodl. Andr. Vall. ex quo *e. Stathius*. Mox Iens. *e. Virgilius* cum edd. ante Bad. acc. Capper. qui negligenter recenset auctores vanissimae scripturae; *ut Virgilius* Basil. Reliqui *et futurum pro praesenti* de Badii coniectura; vide Gesnero indicante Canneg. ad Avianum 14, pag. 101, qui rectissime vidit haec esse inquinata.

lianum Andr. I, 1, 2: *dictum puta*. Illud *virtus est*, Horat. Epist. I, 1, 41.» Gesnerus. *Sthenelus sciens*, Hor. I, 15, 24, et cf. not. crit.
10. *Excitatius*) Cf. VI, 1, 2.
11. *Timarchides*) Vide Cic. Verr. V, 44.

Et status) Hoc vocabulum hic interpretor positum pro *modi*, nam *velit* coniunctivus est pro *vult* indicativo. Sic variatum fuisse a grammaticis in hac appellatione apparet I, 5, 41. Locus Virgilianus est Aen. II, 104.

et, ne morer, per omnia genera, per quae fit *soloecismus.* Haec quoque est, quam ἑτέρωσιν vocant: cui non 12 dissimilis ἐξαλλαγὴ dicitur: ut apud Sallustium, *Neque ea res falsum me habuit:* et, *Duci probare.* Ex quibus fere praeter novitatem brevitas etiam peti solet. Vnde

Omnia genera) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *fit.*

12. *Quoque est*) Sic Turic. Flor. Guelf. Ambr. 1, Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *e. q.* (cf. V, 10, 19).

Ετέρωσιν) Guelf. lacunam habet. Camp. ετεμηωσιν. Vall. ἑτερήωσιν. Tarv. ἑτεροίωσιν, cum Goth. Ald. Posui, ut appareret raram esse et exiguam in hac voce varietatem, quum nec multum proficiat illud, quod coniectura petebat iam Dan. (conf. §. 1) ἑτεροίωσιν. Satis etiam firmata vox nostra per Schneiderum loco Antonini IV, 39, quamquam alias rara in scriptoribus, nec proprie, quod sciam, rhetoribus usurpata. Quod Ernest. in Technol. ablegat ad Ammonium, v. Ἀλλοίωσις et Μεταβάλλεσθαι, ille quidem rhetorico significatu non habet.

Cui non) Sic Ambr. 1; *cui* Iens. cum edd. posterioribus ante Bad. Reliqui *cum.* — *Dissimilis*) Locat. *similis* cum edd. posterr. ante Bad. — Εξαλλαγή) Turic. *εζumat* η. Ambr. 1, ΕΖΑΜΑΤΗ. Flor. *amat enim* cum Kapp. Goth. 2, *est*, et lacunam ostendit Guelf.; *est Zeuma cum* Camp. Goth. (err. Gesn.) cum Tarv. et edd. ante Ald. (nisi quod edd. a Tarv. *tum*). *E zeuma tum* Iens. (err. Gesn.). *Est Zeugma*, *cum* Ald.; *est*, *zeugma tum* Bad. Reliqui *est*, *zeugma*; cf. IX, 2, 103.

Duci) Flor. *ducit* cum Goth.

12. Ετέρωσιν — ἐξαλλαγή) Apparet pro arbitrio has appellationes positas a rhetoribus; neque enim quidquam inest in etymo, quod certum discrimen constituat. Vsu igitur frequentatas dignoscere contingat leves hasce significationum umbras, quas nunc, semel modo oblatis vocabulis, ignoramus. Nam ἐξαλλαγή, quae est apud Dionysium de vi Demosth. p. 982 Reisk. indicante Ernesto in Technol. Graeca, latius patet et omne variandae per schemata orationis artificium demonstrat. *Haec* pronomen accipio ut *Illa*; vid. VI, 1, 50, et mox §. 20, 35; ut *est* significet, *accidit*, *reperitur*, et subaudiendum *figura*, ad pronomen femininum; ἑτέρωσις quidem nullo exemplo illustratur, quod profecto arguit intercidisse hic aliquot verba. In loco Sallustiano (Iugurth. 10) *falsum habuit* variatum esse pro *fefellit* unusquisque videt. Alterum quid sibi velit, difficilius dictu, et miror neminem praeter Badium attendisse. Suspicatur illo fuisse: *opinione duci pro probare*, mihi quidem nil eiusmodi persuadens. Qui invenerit locum scriptoris, si forte sit alicuius, facile rem expediat. Adhuc respici Sallustium, et eius verba esse, fortasse in deperdita operum parte, verosimillimum, propter id quod sequitur *idem auctor*. In hoc quidem exemplo solo brevitas possit deprehendi, neque enim ulla in *falsum habuit.*

eousque processum est, ut *non poeniturum*, pro non acturo poenitentiam: et *visuros*, ad videndum missos 13 idem auctor dixerit. Quae ille quidem fecerit *schemata;* an idem vocari possint, videndum, quia recepta sint. Nam receptis etiam vulgo auctore contenti sumus. Vt nunc evaluit *rebus agentibus*, quod Pollio in Labieno damnat: et, *contumeliam fecit*, quod a Cicerone repre-

Proc. est) Leid. Burm. *p.* esse per sphalma suspicor, quamquam possunt videri Turic. et Flor. dare, e quibus nulla varietas.

13. *Possint*) Turic. Guelf. *possit.* — *Sint*) Turic. (a pr. manu) Flor. *sit*; cf. §. 20, ubi *sit* pro *sunt.*

Vt nunc evaluit) Turic. Guelf. Camp. *utinom velut* cum Goth. Kapp. Bodl. Bal. Vall. Voss. 2, Flor. (a sec. manu); a pr. *utinom voluit* cum Alm. (§. 9, 31) sed hic a sec. manu *utinam vetuit.* Ambr. 1, *utrum nam*, an habeat *evaluit* certo non dicam. *Vtrum noturo* c. lens. cum edd. ante Ald. acc. Bad.; *Verum notura* c. Ald. cum reliquis ante Obr. Sed hic cum Burm. *Vti.* Malim equidem *ut iam* pro *ut*, vel *uti nunc.*

Rebus agentibus) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum omnibus MSS. sed edd. a lens. ante Obr. omittunt *rebus.*

Non poeniturum — visuros) Sunt haec e deperditis Sallustii, neque tamen inter fragmenta recensentur ap. Cortium, ubi *poenitens* solum est e Charisio p. Putschii 224, sed hoc et apud Ciceronem et Suetonium et Priscianum p. 922. Oblitus videtur Qu. Accii exemplum, quod praestant Lexica.

Visuros) Non praetermittenda hoc loco acutissima Lipsii ad Tac. Annal. XVI, 2 coniectura, qui Sallustii, quod memoret noster, fuisse suspicatur non *visuros*, sed *visores.* Eam nimis callide reiicit Ernestus, de *verbis* agi monens, non de *substantivis.* Tanta in veteribus non erat subtilitas disputandi de rebus grammaticis, ut verbalia plane secernerent a verbo. Nec tamen quidquam definiam, quum habeant, quo se commendent, et Ernesti argumenta τὸ *visores* aspernantis ipsiusque etiam Oberlini; cf. Caugius in v.

13. *Quae ille — videndum*) «Haec quum primum scriberentur a Sallustio, schemata profecto fuerunt; nunc tamen an eodem nomine sint appellanda, quaerendum est, quia iam abierunt in communem sermonem.» Malim *recepta sunt.*

Rebus agentibus) Suspicor vitium esse in eo, quod passive usurpatum est participium, qualia structurae portenta amant nostri pragmatici (cf. III, 6, 59): *Vorhabende Sache*, *tragende Liebe.* Mirandum est sane quod huius, quae evulnerat Qu. tempore (cf. VIII, 6, 32), locutionis nemo adhuc exemplum demonstravit in scriptoribus, fortasse tamen bas familiaris sermonis sordes dedignantibus. Labieni cum Pollione rixas vide ad IV, 1, 11. Pollioni videtur fuisse quod Ciceroni Antonius.

Contumeliam fecit) Cic. Philipp. III, 9. De eo loco diligenter egit ad quem ablegant interpretes I. F. Gró-

hendi notum est : *affici* enim *contumelia* dicebant. Alia 14 commendatio vetustatis, cuius amator unice Virgilius fuit,

> *Vel quum se pavidum contra mea iurgia iactat :*
> *Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci*
> *Audierat.* — —

Quorum similia apud veteres tragicos comicosque sunt plurima. Illud et in consuetudine remansit, *Enimvero.* His amplius apud eundem : 15

> *Nam quis te iuvenum confidentissime:* —

quo sermonis initium fit. Et,

14. *Vetustatis*) Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu) Guelf. *veritatis*, cum Alm.
Illud et) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *I. etiam.*
15. *Quo*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. cum Goth. Bodl. Voss. 2,

novius Observ. III, 8, p. 375—384. Recte monet Gesnerus, Qu. intellexisse dictum *facere contumeliam* velut *facere iacturam* pro *pati.*

14. *Vetustatis*) Eius quidem notam in exemplis his, quae afferuntur, Virgilianis, non agnoscunt VV. DD. *Vel* hoc a Cicerone potius sumpsisse Virgilius Budaeo videtur (Comment. graec. ling. p. 1454 indicante Burm.), quam ab obsoleta vetustate retulisse. Et Gesnerus aliquid intercidisse sibi persuadet ante hunc versum, quod ad vetustum usum particularum speciatim pertineret. Equidem non puto ad huiusmodi remedium esse confugiendum: *vel quum* (Aen. XI, 406) in hac orationis praecisione, ubi omne id quod protasin sequi debebat, lectori intelligendum relinquitur, multum habet insolentiae, quam ego antiquitati ascribendam esse facile credo Quintiliano. Neque ullus eorum, quos Budaeus ponit, locorum hac parte similis est nostro. In altero versu (Aeneid. I, 19) *sed enim*, et maxime ita postpositum, vetustatem habet. De Virgilio archaïsmi studioso cf. VIII, 3, 25. Spectatur et ibi vetustas particularum usu. Mire vacillavit memoria nostri, quum *iactat* scriberet in priore versu, pro quo est apud Virgilium *fingit*, quod solum loco congruit.

Enimvero) Transpositionem coniunctionis, quae alias vitat initium (cf. I, 5, 39) ascivit et comprobavit consuetudo in hac quidem voce. Videtur ergo *vel* quoque in versu Virgiliano ut transpositum notasse, quod ad *pavidum* pertinuerit; in qua ratione minime sequar eius auctoritatem.

15. *His amplius*) Cf. I, 5, 50.
Nam quis te) Georgic. IV, 445. *Tum magis*, Aen. VII, 787.

Tam magis illa tremens, et tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.

Quod est versum ex illo, *Quam magis aerumna urget,* 16 *tam magis ad malefaciendum viget.* Pleni talibus antiqui: sicut initio Eunuchi Terentius, *Quid igitur faciam?*

et edd. ante Ald. acc. Obr. Reliqui *cum quis* ex Regii coniectura. — *Initium fit*) Sic Obr. Reliqui *i. sit.* Nostram rationem probabat et Gesnerus.
Vrget — viget) Sic et Turic. (quamquam altero loco *iuget*) Ambr. 1, Guelf. Camp. praeter edd. ante Bad. et tot ab aliis memoratos codd. quo rediit Gesn. (et Bip.) quum reliqui sequuti essent Regium transponentem *viget — urget.* Flor. quidem utrobique *urget.*

Quod est versum ex illo — viget) Hunc locum interpretes praeter Regium, moxque Muretum (Varr. lectt. XIX, 2) securi transeunt, acquiescentes illi, ut videntur, horum, quos dixi, suspicione, esse hoc ex vetere quadam tragoedia. Versus enim, ait Muretus, est trochaïcus. Et sane in illa Romanorum licentia, ubi fas est trochaïcos stipare quatuor temporum pedibus, exit tetrameter qui digitos expleat. Hanc rationem tenens Gedoynus reddidit: *Quod est versum ex illo* hisce: *ce qui est visiblement imité de cet endroit.* Hoccine autem potuisse placere Quintilianum legentibus! Quando ille imitationem aliquam ex alio scriptore expressam ita designavit, ut *versum* diceret locum? Et quis unquam ita Latinorum? Nec quidquam intererat expressum hoc docere aliunde. Noster modo (§. 10) pronuntiabat carmen Horatianum *aut partes orationis mutare ex illo — aut casus ex illo; versum ex illo* igitur et hic non aliter dixisse putandus est, quam ut rectam orationem indicaret, a qua deflexerit hoc schema Virgilianum. Ita apparet verba, quae veteri tragoediae assignant VV. DD. esse nostri ipsius, qui illam in Turni galea Chimaeram a Virgilio fictam inter explicandum deducat protinus ad veritatem; nec quidquam in hoc schemate spectat rhetor, nisi transpositionem, per quam prior est sensus, qui debebat esse posterior et vicissim. Fateor tamen paulo operosius hic egisse interpretem, et *aerumnam* mirum est posuisse; cf. VIII, 3, 26. Nos quidem magis movet illud *tam magis, quam magis* pro *quanto* et *tanto*, sed de eo nunc non cogitat noster.

16. *Terentius*) I, 1, 1. Quo hoc consilio nunc ponat, non apparet. Vix enim acquiescas Turnebiano commento, quod per archaismon *igitur* sit pro *deinde*, vel vetusto more postpositum *esse igitur*; cf. I, 5, 39. Alterum etiam obscurius, in quo neque auctor innotescit, neque scriptura in comperto. *Tandem* facere figuram, ab initio sententiae positum (sed praecedit tamen vox), monet Gesnerus. Idem totum hoc *pleni — leno* suo loco deerrasse suspicatur per librariorum incuriam, et debere reponi post *initium fit.* *Talibus* enim plenos antiquos, ubi initia sermonis particulas habeant continuandae orationi proprias; sic et aptius cohaesurum e Ca-

inquit. *Allusit tandem leno.* Catullus in Epithalamio,

— *Dum innupta manet, dum cara suis est,*

quum prius *dum* significet *quoad*, sequens *usque eo.* Ex Graeco vero translata vel Sallustii plurima, quale 17 est, *Vulgus amat fieri:* vel Horatii (nam is maxime probat hoc):

— *Nec ciceris, nec longae invidit avenae.*

vel Virgilii,

— *Tyrrhenum navigat aequor.*

Et iam vulgatum actis quoque, *Saucius pectus.* Ex ea- 18

16. *Allusit*) Turic. *alius in.* Flor. *alius vi*; uterque a pr. manu *leo* pro *leno*, quod notat Burio. Sphalma est Obrechti. — *Dum innupta*) Turic. (a pr. manu) Ambr. 1, *tum i.* — *Suis est*) Goth. (tac. Gesn.) *s. sed* cum Voss. 2, inde error vett. edd. inserendi *sed* post *est* a Iens. usque ad Obr. — *Quoad, sequens*) Turic. Camp. Ambr. 1, *quod adsequens.* Turic. a sec. manu *quod assequens* et sic Guelf. cum edd. ante Ald.

17. *Vel Sallustii*) Flor. *qualis S.* — *Vel Horat.*) Turic. Guelf. *vero orati.* — *Nam is*) Sic Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, Ald. Basil. Colon. Colin. et inveniebat Regius. Reliqui *n. id.* In Mureti Siglis illis N. I. S. P. inesse videtur *is* nostrum. — *Hoc nec ciceris*) Turic. Flor. Ambr. 1, *nec Ciceronis;* a sec. manu Turic. *hoc Ciceronis* et sic Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. *Ciceronis* solum Guelf. Mox a Gryphio inde (cf. §. 9): *hoc Ciceronis. Et mutatio*

tullo exemplum. Non equidem proſici multum sentio hac transpositione. Nimium in omnibus hisce obscuritatis. An Comicorum loca retulit propter abruptum incipiendi modum, quasi aliquid iam praecesserit?

Catullus) Carmine LXII, vs. 45.

17. *Vel—vel—vel*) Cf. VI, 2, 3.

Vulgus amat fieri) Designant Bell. Iug. c. 34, ubi simile quid. Si unquam, hic bonus coniector fuit P. Francius, audens *vulgo* pro *vulgus.*

Horatii) «Cuius plurimos omnium generum graecismos notant passim interpretes. Locum Fabio laudatum Sat. II, 6, 83 non omisit in Hellenolexia Vechnerus I, 2, 24, 7, p. 332, ubi pulchre hanc constructionem cum Caesaris illa voce comparat apud Plut. Cato extr.: ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου, καὶ γὰρ ἐμοὶ σὺ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας.» Gesnerus.

Virgilii) Aen. I, 67.

Actis quoque) Ablegat Gesnerus ad Lipsium in Tacit. Annal. V, 4, ubi et locus Annal. XIII, 31; testans in primis, quam contemptum opus acta.

dem parte figurarum *additio* et *abiectio* est. Illaque prior videri potest supervacua, sed non sine gratia est:

Nam neque Parnasi vobis iuga, nam neque Pindi.

Potest enim deesse alterum *nam.* Et apud Horatium illud,

— Fabriciumque,
Hunc, et intonsis Curium capillis.

Et detractiones, quae in complexu sermonis, aut *vi-*

casus: *ut nec illi sepositi ciceris* ante Obr. qui nostram, nisi quod omittit *nec.* Reliqui post *nec* inserunt *illi Sepositi.* Alter vett. error *invadit herne, hurenae, Herae, hecne* notatu vix dignus. — *Vel Virg.*) Sic Tur. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *et V.*

18. *Figur. additio*) Hic praeter alios errores, minus notabiles, inserunt *prior* vett. libri ante Ald. MSS. et excusi, quod idem mox omittunt ante *videri.* Item magna confusio est in loco Virgiliano. Cuius exempla ponere Turic. et Flor. satis habebo. Prior quidem: *gratia est nam neque pindi potest enim deesse alterum neque parnamsi vobis iuga nam neque pindi neque et apud*; a sec. autem manu scribitur *parnasi*, et ultima *nam neque — neque* omittuntur. Alter sic: *g. e. nam neque pindi potest enim deesse alterum neque parmam si vobis iugn nam neque pindi potest enim deesse alterum neque et apud.* Nostra constitutio, quae Regio maxime debetur, est apud Badium, primum. — *Intonsis*) Guelf. Horat. *incomptis* et sic in vetere Mureti cod. Meorum quidem praeterea nullus. — *Et detractiones*) Bad. (sine auctore nec reddita ratione) *Est etiam adiectio* obtemperantibus omnibus post eum ante Gesnerum. Reliqui et scripti et excusi nobiscum faciunt. — *Figuram, ut, Acc.*) Sic libri omnes MSS. (de Goth. tac. Gesn.) et excusi ante Gryph. exc. Badio. Reliqui ante *ut* inserunt, *Figuram.* Tum debebat et *vitii* mentio fieri. — *Ignem: iam*) Sic Turic. (a pr. mano) Flor. cum Alm. Reliqui inserunt *hunc.*

18. *Nam neque*) Virg. Ecl. X, 11; Horat. Carm. I, 12, 40. Satis difficile est dictu, quare huius exempli fecerit locum Horatianum, nisi forte, perperam profecto orationem construens, *Hunc* abundare crediderit, unde est in edd. quibusdam (Gryph. Stoër. Chouet.) subiectum post *capillis ubi possis* vel *ubi possis demere hunc.* Apparet, quam male interdum haeserint veterum memoriae quae legerant, quamque fortasse male interpretati sint scriptorum sensus. Neque enim Aristarchos solus caligavit ad Homerum suum. Praeterea ne illud quidem est in comperto, cur dicat *ex eadem figurarum parte.* Ex qua igitur? Profecto Graecismum intelligi voluit. Quamquam non equidem dixerim, has *additiones* et *abiectiones* eo potissimum pertinere. An *ex eadem parte* dixit omnino de figuris orationis? Id quidem minus probo.

Et detractiones — habent) Cf. de

tium habent, aut *figuram*, ut, *Accede ad ignem: iam calesces plus satis; plus* enim *quam satis* est. Nam de altera, quae *detractione*, pluribus adiiciendum est. Vtimur vulgo et comparativis pro absolutis, ut se quis *infirmiorem* esse dicet: duo inter se comparativa committimus, *Si te, Catilina, comprehendi, si interfici iussero, credo, erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni serius a me, quam quisquam crudelius factum esse dicat.* Sunt et illa non similia soloecismo quidem, sed tamen numerum mutantia, quae et tropis assignari solent, ut de uno pluraliter dicamus, 20

19. *Nam de altera — adiiciendum est*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (crr. Gesn.) cum Voss. 2, (nisi quod hic dicitur omittere *quae*) Alm. et edd. ante Ald. Reliqui *De altera quae detractio est pluribus dicendum est.* Hoc e Regii mutatione. Nostra corrupta quidem, sed haec corruptior. Facile emendes illam: *nam ad alteram quidem detractionem pluribus adiiciendum est*, Frequens est, *nam* respicere ad suppressum quid, quod praecesserit, quasi dixerit: *Defungor hoc quam brevissimo exemplo, ubi nihil deest nisi* quam; *nam ad ceteram* detr. *pluribus verbis illud, quod omittitur, adiiciendum est, quo sententia expleatur.*

Vt se) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui inserunt *cum*.

Dicet) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm.; *dicit* Goth. cum Voss. 2. Reliqui (de Iens. crr. Gesn.) *dixerit*.

Si te, Catil.) Sic Ambr. 1, Camp. cum Goth. Locat. et posterioribus ante Gryph. *Sit ex C.* Turic.; a sec. manu *Sic e C.*; Flor. Guelf. *Sic ex C.*; Iens. Tarv. *Sic te.* Reliqui *iam* inserunt ante *C.* ex Cicerone. — *Ne non hoc*) Turic. Flor. *nec non h.*; Guelf. Camp. *ne non* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph.

20. *Sunt et illa*) Sic Flor. Camp. Obr.; *S. enim et i.* Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2; *Sit et i.* Turic.; a sec. manu *Sic et i.* cum Guelf. Bodl.; *Sunt illa et* Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Reliqui omittunt *et*.

Et tropis) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *ex torpis*; nihil tamen latet.

figura detractionis IX, 2, 37. An aliquid interciderit non dicam. Saltem nondum de iis praeceperat detractionibus, quae essent extra *compl. serm.*

Accede ad ignem) Terent. Eun. I, 2, 5. Est *hunc* in poëta ante *calesces*.

19. *Nam de altera — adiiciendum est*; cf. not. crit.

Si te, Catilina) Ex Cat. I, 2. *Sed nos*, Virg. Georg. II, 541; *Haud secus*, Ge. III, 346; *Neve tibi*, Ge. II, 298; *Nec mihi*, Ge. III, 435.

20. *Sunt et illa*) Cf. §. 12.

Et tropis) « Nam ad synecdochen pertinent: aliis tamen ἐναλλαγὴ numeri dicitur. » Capperonnerius.

Sed nos immensum spatiis confecimus aequor:

et de pluribus singulariter,

Haud secus ac patriis acer Romanus in armis.

21 Specie diversa, sed genere eadem et haec sunt,

Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem:
Ne mihi tum molles sub divo carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas:

non enim nescio cui alii prius, nec postea sibi uni, sed omnibus praecipit. Et de nobis loquimur tanquam de 22 aliis, *Dicit Servius*, *Negat Tullius.* Et nostra persona utimur pro aliena, et alios pro aliis fingimus. Vtriusque rei exemplum pro Caecina. Pisonem, adversae partis advocatum, alloquens Cicero dicit, *Restituisse te dixti*, *Nego me ex edicto praetoris restitutum esse:* verum enim illud *restituisse* Aebutius dixit; Caecina,

21. *Ne mihi*) Turic. nē ħ. Ex Alm. et Goth. nostrum. Ille a sec. manu *nec noctu* pro *n. m. tum* et sic Camp. Guelf. cum Bodl. Reliqui *Nec mihi*, ut et aliquot Virgilii libri.

Divo) Sic Turic. Guelf. cum Alm., Bodl. Voss. 2, Goth. Iens. et edd. posterioribus ante Stoër. exc. Bad. Reliqui *dio.* Etiam *mollis* vett. mei ante Gryph. quamquam aliquot silentur, et Ald. *molleis.*

22. *Te dixti*) Turic. Flor. Ambr. 1, (sed loco raso) Guelf. Camp. *dixisti* cum Alm. et libris Ciceronis; *dixit* Tarv.; cf. V, 13, 47. — *Me ex ed.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2. Reliqui omittunt ex et hic et mox; cf. et Cic. Ern.

Enim) Iens. omittit cum posterior. ante Ald.

Caec. nego me) Hoc quidem ordine solus Gesn. sqq. Bipp. Rectissime, nam ceteri turbate *nego me Caec.*, quod non attinebat emendari italicis

De pluribus singulariter) Cf. VIII, 6, 28.

21. *Tanquam de aliis*) « Dicit Servius s. Sulpicius: hoc est asserit: Negat Tullius: hoc est ego. Sunt enim verba Tullii (ubi tandem? Nam certe non in Murenana Ciceronis, ubi poteras suspicari). « Sicut Chremes de se dicit in Andria: Non hercule faciet »; IV, 4, 36. Badius. Exemplum etiam fuerit Horatii Epist. I, 16, 49; *renuit negitatque Sabellus;* et passim talia inveniri possunt.

22. *Pro Caecina*) C. 29.

Verum enim) Non satis assequor *verum*, et suspicor legendum *vere*, i.

nego me ex edicto praetoris restitutum esse; et ipsum *dixti*, excussa syllaba, figura in verbo. Illa quoque ex 23 eodem genere possunt videri: unum quod *interpositionem* vel *interclusionem* dicimus, Graeci *παρένθεσιν* vocant, dum continuationi sermonis medius aliquis sensus intervenit, *Ego*, *quum te*, (*mecum enim saepissime loquitur*) *patriae reddidissem*; (cui adiiciunt *hyperbaton*,

et romanis characteribus adhibendis, ut fecit Cappr.; cf. IV, 2, 128; item hic §. 12, 45.

Essa; *et ips.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *ubi*.

Dixti) Flor. Ambr. 1, *dixisti* (loco raso). Tarv. *dixi*.

Excusla) Sic Flur. Camp. cum Goth. Voss. 2, Palat. Gebh. (Crep. III, 11) et edd. ante Basil.; *excusa* Turic. Ambr. 1, cum Bodl. Alm. Obr.; *exclusa* Guelf. marg. Basil. Reliqui *extrita*, sine auctore. — *Verbo. Illa*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *est*.

23. *Vnum quod*) Sic Turic. Flor. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. a Iens. ante Basil. exc. Ald.; *unumque* Guelf.; *nosque* Camp.; *quae nos* Obr. Reliqui *quam nos*.

Παρένθεσιν) Ambr. 1, *παρένθεσιν παρέμπτωσιν*. Flor. NsDHNHONEAPeMeζωCIN. Guelf. *ματηνηονε αρεμετοσιν*. In hisce quid lateat nulla intentione assequor, quamquam extrema satis aperiuntur ab Ambr. 1, neque enim dubitandum, quin altera vox graeca sit subiicienda. Haec non est inaudita apud praeceptores orandi, velut Dionys. p. Reisk. 792, indicante in Technol. Ern: *ἐπ' — ἐνθυμημάτων τε καὶ νοημάτων αἱ μεταξὺ παρεμπτώσεις πολλαὶ γιγνόμεναι*, item pag. 804. Verum esse priorem vocem, quae et sola in Flor. reponitur a sec. manu, persuadet auctoritas Turic. et Ambr. quamquam ipsum illud arcanum inquinatissimae scripturae tentat magis et torquendo lactat animum legentis. Nisi forte in fractis istis tabulis agnosces ipsam *παρένθεσιν* (an *παρένθετον*? cf. §. 26), quod tamen non probarim. Quo minus *παρέμπτωσιν* insererem, vetuit dubitatio suborta de coniunctione adhibenda; nam *ἀσυνδέτως* non sunt cumulanda haec vocabula. Suspicor interfuisse graecum *ἢ* (cf. III, 11, 5). Possit tamen et quoque. — *Dum*) Turic. Guelf. *duo*.

Hyperb. quod) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Goth. Alm.

e. *re vera enim haec Aebutius et Caecina dixerunt, litigatores, non Piso et Cicero patroni.*

Et ipsum — in verbo) An haec sint ab ipso Qu. certo non dicam.

23. *Vnum*) Huc respicit, quod mox (§. 24) subiicitur *alterum*.

Παρένθεσιν) Cf. not. crit.; vide VIII, 2, 15.

Ego quum te) Pro Milo. c. 34; *Decios*, Virg. Gr. II, 169; *Fas omne*, Aen. III, 55; *Quid loquor*, Aen. IV, 595; *Haud procul*, Aen. VIII, 642.

Hyperb. — noluer.) Cf. VIII, 6, 67.

24 quod inter tropos esse noluerunt): alterum, quod est eius figurae sententiarum, quae ἀποστροφὴ dicitur, simile, sed non sensum mutat, verum formam eloquendi:

— Decios, Marios, magnosque Camillos,
Scipiadas duros bello, et te, maxime Caesar.

25 Acutius adhuc in Polydoro:

Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, et auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Ii qui tam parva momenta nominibus discreverunt, μετάβασιν vocant, quam et aliter fieri putant:

Quid loquor? aut ubi sum?

Voss. 2, Iens. et edd. posterr. ante Ald. Reliqui, Regio iubente, inserunt *non illud*, quod, nisi dormitavi, est iam in Camp.; conf. IX, 2, 79. — *Noluerunt*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1. Reliqui *voluerunt*.

24. *Alterum*) Sic Turic. Ambr. 1, Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2, Iens. et edd. posterr. ante Ald. Reliqui, iubente Regio, praemittunt *sed*, quod Camp. quoque habet.

Sed) Turic. Flor. Guelf. *est*. Ambr. 1, *et* cum Iens. et edd. posterr. ante Ald. Reliqui *cum*, quorum et Camp. Nostrum e coniectura. — *Sensum mutat*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Alm. Iens. et edd. postt. ante Ald. Reliqui *sensus mutatur*, quorum et Camp. — *Formam*) Sic Ambr. 1, Guelf. Tarv. cum edd. posterr. ante Ald. Reliqui *forma*.

25. *Ii qui*) Sic Camp. cum Goth. Voss. 2; *h. qui* Turic. *Enim qui* Guelf. Reliqui omittunt *Ii*. — *Putant*) Turic. Flor. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. *putent*. An acceperunt *quam* pro *quippe quam?* Tollii ad Longinum o..27, p. 155 (quam indicat Capper.) Coniectura *taliter* pro *aliter* faciliorem sane praestat sententiam, nec reiicula, etsi rara, vox *taliter*.

Loquor) Turic. Flor. *loquar* cum Iens. et posterr. ante Ald.

24. *Eius figurae sententiarum*) IX, 2, 38.

25. *Acutius*) Mallim *acrius*; cf. 28, 71, 74; IV, 1, 64.

Parva momenta — discreverunt) Ii noluerunt figuram hanc eodem nomine appellari, sive sententiae esset, sive orationis, et alteram quidem μετάβασιν vocarunt. Hanc vide apud Rufinian, p. Ruhuk. 243. Quamquam aliter ac noster definit et habet *apostrophen* inter schemata lexeos. Sed vide de eodem Rutil. Lup. p. 72 indicante iam Regio, et hic quidem propior nostrum. De *aliter* vide not. crit.

Coniunxit autem παρένθεσιν et ἀποστροφὴν Virgilius illo loco,

Haud procul inde citae Metium in diversa quadrigae
Distulerant, (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus.

Haec schemata, aut his similia, quae erunt *per mutationem, adiectionem, detractionem, ordinem*, et convertunt in se auditorem, nec languere patiuntur subinde aliqua notabili figura excitatum: et habent quandam ex illa vitii similitudine gratiam, ut in cibis interim acor ipse iucundus est. Quod continget, si neque supra modum multae fuerint, nec eiusdem generis aut iunctae, aut frequentes: quia satietatem, ut varietas earum, ita raritas effugit. 27

Illud est acrius genus, quod non tantum in ratione positum est loquendi, sed ipsis sensibus cum gratiam, tum etiam vires accommodat. E quibus primum sit, quod fit *per adiectionem*; plura sunt genera; nam et verba geminantur, vel amplificandi gratia: ut, *Occidi, occidi*, 28

26. *Coniunxit autem*) Guelf. *pretium traxit a.* Camp. *praeiunxit a.* Goth. omittit haec.

Παρ. *et* ἀπ.) Guelf. παρένθεσιν *et* ἀνάστροφην. Idem cum Camp. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. ante *Virg.* inserit *ut*, quod emendavit Regius. — *Virg. illo*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2. Reliqui inserunt *in.* — *Dictis*) Turic. *dicis*; a sec. manu *dux* et sic Camp. *Ditis* Flor. (a pr. manu).

27. *Aut his*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui *et h.* — *Quae erunt*) Hoc primus diremit ita Regius, nam MSS. et excusi ante Ald. *quaerunt*, *quaerent.* — *Cibis* — *acor.*) Turic. Guelf. *cuius* — *macor.*

28. *Cum gratiam*) Turic. Flor. Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *tum gr.* cum edd. posterr. ante Stoer. cf. VI, 1, 46. — *Maelium*) Libri quidem *Melium*; cf. V, 13, 24.

28. *Loquendi*) An *eloquendi?* Cf. VIII, 6, 59.

Occidi) Pro Milo. c. 27; *Ah Corydon*, Virg. Ecl. II, 69; *Bona miserum*, Cic. Philipp. II, 26; *Vivis, et vivis*, Cat. I, 2; *Nihilne*, Cat. I, 1; *Quis eos postulavit*, pro Milo. 22; *Qui sunt, qui*, ad Herenn. IV, 14; *Vigilas tu*, pro Mure. c. 9.

non *Sp. Maelium*; alterum est enim, quod indicat, alterum, quod affirmat: vel miserandi, ut,

Ah Corydon, Corydon. —

29 Quae eadem figura nonnunquam per *ironiam* ad elevandum convertitur. Similis geminationis post aliquam interiectionem repetitio est, sed paulo etiam vehementior, *Bona, miserum me!* (*consumptis enim lacrymis tamen infixus animo haeret dolor*) *bona*, *inquam*, *Cn. Pompeii acerbissimae voci subiecta praeconis. Vivis, et vivis* 30 *non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.* Et ab iisdem verbis plura acriter et instanter incipiunt, *Nihilne te nocturnum praesidium palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt?* et in iisdem de-31 sinunt, *Quis eos postulavit? Appius; quis produxit? Appius.* Quamquam hoc exemplum ad aliud quoque schema pertinet, cuius et initia inter se et fines iidem sunt, *quis* et *quis*, *Appius* et *Appius*. Quale est, *Qui*

Est enim) Turic. Ambr. 1 *e. etenim.* Guelf. *enim.*

Corydon) Altero loco omittitur a Turic. Flor. Camp. cum edd. ante Ald. ut et modo alterum *occ*, delevit sec. manus Turic. et nonnisi semel habet Flor.

29. *Bona — dolor*) Solito errore omittuntur in Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Alm. — *Et vivis*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *sed v.*

30. *Praes. palatii*) Turic. *p. poculatu.* Flor. (a pr. manu) *p. oculatii.* — *Munitissimus*) Turic. a pr. manu *mutissimus.* Iens. (non Goth., err. Beckio). Barberin. *inimicissimus.*

31. *Et in iisdem*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui omittunt *in* expungente Regio. — *Cuj. et initia*) Sic Turic. Flor. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Reliqui omittunt *et.* — *Se et fines*) Turic. (a pr. manu) omittit *se.* Flor. *s. et rursus inter se f.* cum Alm. (cf. §. 13, 41).

Quis et quis) Turic. Flor. Guelf. Iens. (tac. Gesn.) *qui e. q.*

29. *Similis geminationis*) Non supervacuum fuerit monere prius esse nominativum, unde pendeat, qui sequitur, genitivus, ne forte quis vel duos agnoscat genitivos, vel *geminat.* referri credat ad *repetitio.*

sunt, qui foedera saepe ruperunt? Carthaginienses. Qui sunt, qui crudelissime bellum gesserunt? Carthaginienses. Qui sunt, qui Italiam deformarunt? Carthaginienses. Qui sunt, qui sibi ignosci postulant? Carthaginienses. Etiam in contrapositis vel comparativis solet respondere primorum verborum alterna repetitio, quod modo huius esse loci potius dixi: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas; ille, ut eo, quo intendit, mature cum exercitu perveniat. Te gallorum; illum buccinarum cantus exsuscitat. Tu actionem instituis; ille aciem instruit. Tu caves, ne consultores tui; ille, ne urbes aut castra capiantur.* Sed hac gratia non fuit contentus orator, vertit in contrarium eandem figuram: *Ille tenet et scit, ut hostium copiae; tu, ut aquae pluviae arceantur. Ille exercitatur in propagandis finibus,* 32 33

Carthaginienses) Hoc qoidem ante Capper. in plerisqoc (neque enim vacat quaercre an in omoibus) sioe I scribitur post N, etiam per *K*, quamquam posterius non in MSS. quod sciam. Causa ista ortographica diu acta est, et recte explodit sibi placentem in ea praeceptorem Capper. Burmaonus Epist. p. 51; cf. Liv. Drakeob. XXVIII, 26, 1. Quum versus maxime rem conficiant, addam unum, qui omoes adbuc fefellerat, a Buttmaono nostro agnitum; Cic. Inv. 1, 19: *Appius indixit Karthaginiensibu' bellum* ex Eunii profecto annalibus. — *Crudelissime*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Bodl. Voss. 2, et edd. aote Gryph. quo acc. Obr. Reliqui *crudele*, quibus accensetur Alm.

Bell. gesserunt) Sic iidem (nisi quod Goth. et excusi transponunt *bell. crud.*) exc. Obr. A reliquis inseritur *in Italia*; cf. Oudend. ad Script. ad Herenn. p. 584.

Deformarunt) Sic Turic. Gnelf. Goth. (tac. Geso.). *Deformasti* Turic. (a pr. manu) Flor. Reliqni *deformaverunt*. Sed ante *Qui sunt* Turic. omittit *Carth.*

32. *Huius esse*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *huiusmodi e.* cum Voss. 2, et Tarv. Nam reliquae a Iens. ante Ald. hoc quidem habent, sed vicissim omittuot *modo* ante *huj.* quod et e Voss. 2 refertur. Nunc quidem in loco Mureoanae e vett. ut Turic. Flor. Ambr. 1, affertur *consultatores*, priore citatiooe non item.

33. *Exercitatur*) Sic Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph.

. 32. *Modo — dixi*) Vide IX, 2, *nis figuram esse, non sententiae.*
101: *huius loci esse* erit igitur *oratio-*

34 *tu in regendis.* Possunt media quoque respondere vel primis; ut,

Te nemus Anguitiae, vitrea te Fucinus unda:

vel ultimis, *Haec navis onusta praeda Siciliensi, quum ipsa quoque esset ex praeda.* Nec quisquam dubitabit, idem fieri posse iteratis utrinque mediis. Respondent primis et ultima, *Multi et graves dolores inventi*
35 *parentibus, et propinquis multi.* Est et illud repetendi genus, quod semel proposita iterat et dividit,

Iphitus et Pelias mecum, quorum Iphitus aevo
Iam gravior, Pelias et vulnere tardus Vlixi.

ἐπάνοδος dicitur Graece, nostri *regressionem* vocant.
36 Nec solum in eodem sensu, sed etiam in diverso eadem verba contra: *Principum dignitas erat paene par, non*

Exercitatus Turic. Flor. *Exerceatur* Guelf. Reliqui *exercitatus est* cum Cic.
34. *Ipsa quoque*) Turic. Flor. *et ipsa* cum Obr. et Camp. sed hoc addente *quoque.* — *Ex praeda*) Turic. Flor. *et p.* cum Bodl. Alm. — *Dubitabit*) Sic Gesn. (cum Bip.) e Goth. Reliqui *dubitavit.*
Fieri posse) Sic Turic. Flor. Guelf. Reliqui *p. f.*
35. *Repetendi genus, quod*) Turic. *r. dignus q.* Flor. *r. dignus qui.* Guelf. *repeti dignum q.* In versibus Virgilianis vetustissimi libri solito vitio alii alia omittunt, sed absque consilio scriptoris.
36. *Contra: Princip.* Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss.

34. *Te nemus*) Aen. VII, 759; *Haec navis*, Cic. Verr. V, 17; *Multi et graves*, Verr. V, 45; *Iphitus*, Aen. II, 435; *Principum dignitas*, pro Lig. c. 6; *Quod autem tempus*, pro Cluent. c. 60.
35. *Semel*) Malim *simul*, nisi forte illud eadem hic potestate fuerit, ut II, 15, 34, quamquam non omnino par nostrae ratio; cf. Drakenb. ad Liv. XXIV, 22, 14.
Regression.) Sic Rufinianus p. Ruhnk. 242.
36. *Eadem verba contra*) Subaudiendum erit *sunt*, qualis structura VII, 1, 49; VII, 3, 14; VIII, 6, 25. Si quod verbum addatur, fuerit *ponuntur*; cf. §. 32, 84. *Contra* autem hic est e *regione* (cf. VI, 3, 95), ita ut sibi invicem *respondeant.* Deinde *sensu* accipiendum pro *significatu*, quare *in* praepositionem utrobique expungendam censeo. Vt enim nunc est, *sensus* videatur, quod est sane ex bona latinitate, *periodus*, qualem hodie dicimus novitio more; sed nec exemplum appositum hoc fert, nec vocabulum *diverso.*
Principum — par, non par) Cf. VI, 3, 74, cuiusmodi et illud in

par fortasse eorum, qui sequebantur. Interim variatur casibus haec et generibus iteratio, *Magnus est labor dicendi, magna res est:* et apud Rutilium longa περιόδοις: sed haec initia sententiarum sunt, *Pater hic tuus? patrem nunc appellas? patri tu filius es?* Fit casibus modo 37 hoc schema, quod πολύπτωτον vocant. Constat et aliis

2, Alm. Reliqui inserunt *sumuntur*, sed ii sunt editi, nam quod Ambr. 1, nullam varietatem invenio, meo errori imputo. — *Iteratio*) Turic. Flor. *retractatio* cum Obr. Iens. et edd. posterr. ante Rusc. qui *intractatio*. Guelf. *retraetio* cum Bodl. Sed Ambr. 1, *retractatis*. Commendatur *retractatio* loco Rufiniani p. 236, ubi sic redditur *ploce*.

Longa περιόδοις) Sic Flor. Ambr. 1. *Longarie proaioe* Turic.; *longiore* ριολοις Guelf.; *longiore probatione* Camp. (cf. 24); *longiore περιόδοις* Tarv. Reliqui *longiore περιόδῳ*.

Sed haec) Sic Capper. ex Regii emendatione. Reliqui *et h.*

Sunt, Pater hic) Turic. Flor. Camp. *sint p.* (nisi quod omissio a Flor. non memoratur). Omittit *pater* et Guelf.

Nunc) Sic Turic. Flor. (quamquam hic omissum a pr. manu) Ambr. 1, Guelf. quod e Rutilio reponere iubebat Ruhnkenius. Reliqui *hunc*. — *Patri tu fil.*) Sic libri apud Rutil.; *patris tui f.* Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Iens. Tarv. *Patris tu f.* Loc. cum edd. ante Bad. Reliqui *patris tu huius f.*

37. *Schema*) Turic. Flor. (a pr. manu) *schemati*. Quid lateat,

Marcelliana *vidimus, non vidimus*, c. 6.

Longa περιόδοις: sed) *Longa* refertur ad *iteratio*, et possis haerere, an pro *et apud* scribendum sit *Est a*. Deinde *sed* est ad ipsam rem transeuntis, quasi dicat: *totum quidem Rutilii locum non afferam, quoniam longus est, sed;* vide Ruhnk. ad Rutil. Lup. p. 38, ubi integra reperies, quorum hic nonnisi initia.

37. *Fit casibus — vocant*) Exemplum schematis subiectum desidero, nisi forte id ipsum in Rutiliano illo esse credidit scriptor. Nam species sane ista est in tribus casibus: *pater, patrem, patri;* cf. Rutil. Lup. pag. 35; item Aquil. Rom. p. 179. Displicet *modo*, quod quo referatur, non apparet.

Constat — modis) Hic sensus etiam impeditior priore. Quis enim ferat hanc stribliginem: *et — etiam?* Et quales intelliguntur *modi?* an verbi illi, qui vulgo dicuntur? Sed ii non sunt in exemplo Ciceroniano. Et quare *alii?* Multa profecto hic turbata. — *Et etiam* sic vindicaris: *Constat et aliis: etiam modis.* Neque enim absurdum *modos* hic agnoscere illos grammaticos, qui sint in istis *dandi, datum, datum*, quae nos quidem ἀκριβέστεροι sane dicturi eramus *gerundium, participium*. Id autem calidius pronuntiatum a me circumscribere hic cogor et mitigare, quod barbariem et novitiam latinitatem toties (velut VII, 4, 31; IX, 1, 20; IX, 3, 92) exprobravi coniunctioni *et*, vel encliticae *que* tertio, vel

etiam modis: ut pro Cluentio, *Quod autem tempus veneni dandi? illo die? in illa frequentia? Per quem porro datum? unde sumptum? quae porro interceptio poculi? cur non de integro autem datum?* Hanc rerum coniunctam diversitatem Caecilius μεταβολὴν vocat: qualis est pro Cluentio locus in Oppianicum, *Illum tabulas publicas Larini censorias corrupisse, decuriones universi iudicaverunt: cum illo nemo rationem, nemo rem ullam contrahebat: nemo illum ex tam multis cognatis et*

38

non ex puto. — *Et aliis*) Turic. Flor. (a pr. manu) c. *alias*. Guelf. omittit. — *Veneni dandi — in illa*) Turic. Flor. *veni d. unde de i.* ex Alm. nonnisi *unde de*. Guelf. *v. d. unde i.* cum Gnth. Voss. 2, Iens. et edd. posterr. ante Gryph. Sed Camp. *vendicandi unde i.* — *Quae porro*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *quoque p.* cum Alm.

38. *Publicas Larini*) Turic. Flor. Aiobr. 1, *p. violari* cum Alm. Iens. et edd. posterr. ante Ald. *P. violare* Guelf. Reliqui *p. violasse* ex Regii mutatione, sed habent iam Goth. et Camp.; cf. §. 36. Restituimus scripturam librorum Cic. suadente iam Gesnero. — *Iudicaverunt*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Stoër. et Cic. Reliqui *iudicarunt* — *Illo nemo*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Gnth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *iam*.

ntcumque extremo, loco semel comparenti. Reperiuntur enim tot huius usus apud Ciceronem exempla, ut ea librariis suo mori assuetis imputare omnia modesti non sit critici; cf. ad nostr. VIII, Pro. 6; IX, 5, 89.

Vt pro Cluentio) Cf. V, 7 extr.

Veneni dandi) Cf. et VII, 2, 54.

38. Μεταβολὴν) Multus est Capperonnerius in quaerendis rhetorum locis, qui de hac specie egerint. Nec invenit ille nisi unum Alexandri Numenii p. vol. I Aldin. Rhett. 585 quem, quoniam in Technol. praetermisit Ernestus, hic ponam: περὶ μεταβολῆς. Επι τούτου τοῦ σχήματος μετάθεσις μορίων ὅλων γίνεται καὶ καθ' ἕκαστον κῶλον καὶ κόμμα, ὡς ἔχει τὸ Δημοσθενικόν. Τίς γὰρ (p. Reisk. 328 sq.) συμμαχία σοῦ πράξαντος γέγονε τῇ πόλει; τίς δὲ βοήθεια (hic recedit a recepta scriptura) ἐκ τῆς σῆς εὐνοίας, καὶ δόξης; τίς δὲ πρεσβεία... δι' ἣν ἡ πόλις ἐνδοξοτέρα; τί τῶν Ελληνικῶν, ἢ τί τῶν οἰκείων ἁπλῶς ἐπηνώρθωται διὰ σέ; ποῖαι τριήρεις, ποῖα βέλη κ. τ. λ. Cassiodoros autem in Psalmos p. 24, 25. Μεταβολὴ, i. e. *iteratio unius rei sub varietate verborum.* « Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum, intende voci orationis meae. » Haec ego de metabole praecepta et exempla satis congruere inter se existimo, quod secus videtur Capperonnerio, aliquem tamen Alexandri et Quintiliani consensum agnoscenti. Alium vocabuli usum, vide IX, 4, 50. Apte iubet Ernestus in Technol. conferri ad nostrum locum Aristot. Rhet. III, 12, 3.

Pro Cluentio) C. 14. *Hic segetes*, Virg. Ge. I, 54; Pers. I, 27.

affinibus tutorem unquam liberis suis scripsit, et deinceps adhuc multa. Vt haec in unum congeruntur, ita contra illa dispersa sunt, quae a Cicerone *dissipata* dici puto, 39

Hic segetes, illic veniunt felicius uvae,
Arborei foetus alibi,

et deinceps. Illa vero apud Ciceronem mira figurarum mixtura deprehenditur, in qua et primo verbo longo post intervallo redditum est ultimum, et media primis, et mediis ultima congruunt: *Vestrum iam hic factum deprehenditur, Patres conscripti, non meum: ac pulcherrimum quidem factum: verum, ut dixi, non meum, sed vestrum.* Hanc frequentiorem repetitionem πλοκὴν 40 41

Scripsit) Turic. (a sec. manu, a pr. compendium) Guelf. *scripsisset* cum Goth. Voss. 2.

39. *Sunt, quae a.*) Turic. *sic quia*; a sec. manu *sit quod a.* Guelf. *sunt quod a.* — *Dissipata dici puto*) Turic. Flor. *Dissiputa deciputo* (Turic. a sec. manu *dici*). Suboritur aliqua suspicio, an totum hoc *dici puto* prodierit ex male iterato priore, ut legas *quae Ciceroni dissipata*; saltim insuavis est compositio; sed quum sane obscurior Ciceronis sit appellatio, potuit sibi diffidere Qu. eam interpretans.

Foetus — Ciceronem) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. omittunt cum Alm. *Alibi* et *Illa vero* omittunt Camp. Goth. Voss. 2. *Alibi* solum Iens. et edd. posterr. ante Gryph. exc. Ald.

40. *Intervallo*) Turic. Flor. *intervallum*, cum Iens. et edd. posterr. ante Ald.

39. *Dissipata dici puto*) Vide IX, 1, 35. Et Cic. Orat. c. 71: *Facilius est enim apta dissolvere, quam dissipata connectere* huc vocat is, de quo dixi ad VII, 6, 6. Aegius.

40. *Vestrum iam hic factum*) Quod reliqui hic dissimulant interpretes, ego simplicius fatebor, me locum hunc Ciceronis non invenisse. Agit ille de Catilinariis, quos Metellus Nepos tribunus plebis, et Clodius indicta causa a Cicerone damnatos eriminantur. Suspicor hoc esse ex Ciceronis oratione contra concionem Metelli; cf. §. 45, 49, quam in Senatu habitam ipse Metellinam appellat ad Att. I, 13. Simile quid est pro Domo c. 35; quod ex nostro effictum a falsario possis interpretari. Pro *deprehenditur* in hisce Ciceronianis non male suadent *reprehenditur*, quod corruptum videtur ab eo, cuius oculi aberrarent ad id quod praecedit; (cf. VIII, 6, 71).

41. Πλοκὴν) Aquila Rom. p. 171, et Rufin. p. 236 eodem fere modo definiunt.

vocant, quae fit ex permixtis figuris, ut supra dixi, utque se habet epistola ad Brutum, *Ego quum in gratiam redierim cum Appio Claudio, et redierim per Cn.* 42 *Pompeium, et ego ergo quum redierim.* Et in iisdem sententiis crebrioribus mutata declinationibus iteratione verborum: ut apud Persium,

— — Vsque adeone
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?

Et apud Ciceronem, *Neque enim poterat indicio et his* 43 *damnatis, qui indicabantur.* Sed sensus quoque toti, quemadmodum coeperunt, desinent: *Venit ex Asia, hoc ipsum quam bonum? Trib. pleb. venit ex Asia.* In

41. *Epistola*) Flor. *epistolam.* Hoc quidem nihil proficitur, sed velim alicunde ostendi, quod lenius sit vulgato. An omittemus *se*?
Et ego) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, lens. et edd. ante Ald. Reliqui *te*, et sensu et auctore destituti. Ipsum nostrum expungendum reor, ut est apud fragmentorum editores. Nam quod Badius (non quidem in ed. 1516) post *te* intelligendum censet *formidabo* aut *rogabo*, et sic desiderari quidquam negat, contra historiam est, quum ipsius Bruti quoque causa Appio reconciliatus fuerit Cicero, neque minaciter scripturus esset Bruto.
42. *Indicio — indicabantur*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Bodl. Ald. Reliqui *iud. — iud.* Aliquot editi etiam *iud. — ind.* alii *ind. — iud.* An hic locus indidem est unde §. 50? — *Et his*) Ita Turic. Flor. Ambr. 1. Reliqui *ex h.*
43. *Pleb.*) Turic. *p. l.* — *Primo*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *primum*

Supra) Nihil est nisi *modo;* nam respicit ad §. 40; cf. V, 14, 8.
Vtque — ad Brutum) Est in fragmentis. Sed vide et not. crit. Res quidem tangitur aliquoties in reliquis Ciceronis epistolis, velut ad Famil. II, 13; III, 10, et totus hic tertius epistolarum liber eodem pertinet.
43. *Et apud Ciceronem — Veruntamen venit*) Haec quum in Ciceronianis nostris frustra quaeram (miro interim priorum interpretum silentio), ut sunt inquinata, nulla restituendi, aut emendandi occasio ostenditur. Neque enim in ipsis Qu. praeceptis quidquam assequor, quae pariter atque exempla densa caligine sunt obducta. Qui ingenium experiri cupiat in depositis hisce, varias scripturas invenit supra cum fide relatas. Capper. quid sibi proficere visus sit, pro *iam sermone*, tentans: *etiam sermoni*, non intelligo. Gedoynus quidem, quod unum relinquebatur auxilium, omisit non haec solum, sed et proxima huius §.

eadem tamen periodo et verbum ultimum primo refertur, tertium iam sermone adiectum est, *Verumtamen venit.* Interim sententia quidem repetitur, sed eodem verborum ordine, *Quid Cleomenes facere potuit? Non enim possum quemquam insimulare falso. Quid, inquam, Cleomenes magnopere facere potuit?* Prioris sententiae 44 verbum ultimum, ac sequentis primum frequenter est idem: quo quidem schemate utuntur poëtae saepius,

Pierides, vos haec facietis maxima Gallo,
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas.

Sed ne oratores quidem raro: *Hic tamen vivit: vivit? immo vero etiam in senatum venit.* Aliquando, sicut 45 in geminatione verborum diximus, initia quoque et clausulae sententiarum aliis, sed non alio tendentibus verbis,

cum Goth. Voss. 2. — *Sermone adiectum*) Torio. *sermonem abiectum*; *e* sec. manu *sermone abj.* et sic Flor. Goelf. cum Alm. Iens. et edd. posterr. ante Ald.

Est, Verumtamen) Flor. e. *enim V. t.*

Sed eodem) Turio. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Ald. Hic, Regio suadente, *eodem*, mox Bad. nostrum. Ex Alm. afferunt solum *sed* (cf. §. 31, 45). Regius *quidem* aut non legebat aut expungebat.

Magnopere) Turic. Ambr. 1, Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) Iens. omittunt, cum Voss. 2, et edd. ante Gryph. Sed Turic. Guelf. Camp. transponunt quoque *fac. Cleom.*

Potuit. Prioris) Turic. inserit *non enim* cum Alm. Sed Guelf. *enim* solum.

44. *Primum*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad.

Est idem: quo quidem) Turic. Flor. Guelf. *e. quod idem quidem.* Flor. *quia* Goth. (tac. Gesn.) omittit *idem.*

Gallo) Semel tantum Turic. (*e* pr. manu) cum Goth. Ille *e* sec. manu secundo loco *galle.*

Ne — raro) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. *quae — ratio.*

Quid Cleomenes) Cic. Verr. V, 41; *Pierides*, Virg. Ecl. X, 72; *Hic tamen*, Catil. I, 1; *Quae quum ita*, Catil. I, 5; *Abiit, excessit, evasit, erupit*, Cat. II, 1; *Vidi oculos*, Virg. Aen. XII, 638. Ne hic quidem verba Quintiliani carent difficultate. Malim scribere: *I. sententia eodem repetitur v. a.*; cf. not. crit.

45. *Sicut — diximus*) Cf. §. 30.

inter se consonant. Initia hoc modo, *Dediderim periculis omnibus, obtulerim insidiis, obiecerim invidiae.* Rursus clausulae: ibidem statim, *Vos enim statuistis, vos sententiam dixistis, vos iudicastis.* Hoc alii συνωνυμίαν, alii *disiunctionem* vocant, utrumque (etiamsi est diversum) recte. Nam est nominum idem significantium separatio. Congregantur quoque verba idem significantia: *Quae quum ita sint, Catilina, perge quo coepisti: egre-*
46 *dere aliquando ex urbe: patent portae: proficiscere.* Et in eundem alio libro, *Abiit, excessit, erupit, evasit.* Hoc Caecilio πλεονασμὸς videtur, id est, abundans super necessitatem oratio: sicut illa, *Vidi oculos ante ipse meos.* In illo enim *vidi* inest *ipse.* Verum id, ut alio quoque

45. *Dediderim*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, cum Voss. 2. (?) Alm. (Quamquam hic *Dedederim*; cf. §. 41, 46). Reliqui *dederim.* — *Alii συνωνυμίαν*) Turic. Flor. *alicinonimiam.* (Ille quidem sec. loco *y.*) sed a sec. manu *alii metonimiam* et sic Guelf. (nisi quod *no*, cum Iens.); *a.* Κοινομιαν Camp.; *a.* Κοινωνίαν Goth. (err. Gesn.) cum Capper.; *a.* Κοινομίαν Vall. (err. Burm.); *a.* κοινομίαν Voss. 2 (?). Reliqui *a. metonymiam* et recentiores graecis litt. Nostrum Pseudo-Turnebus suasit, quem, qui probabat, non sequutum esse Capper. merito exprobrat Burm. Epistol. p. 19. — *Est nominum*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *et n.* — *Significantium separatio*) Turic. *significat vivum s.* Flor. (a pr. manu) *significativum s.* Guelf. *significat in unum s.* Turic. (a sec. manu) *significat vi unum s.* Nihil proficitur ad levigandam orationem receptam, quae quidem animum non explet. Quare enim *disiunctionis* solius reddit rationem? Et potestne haec figura dici simpliciter *separatio*? An reponemus: *N. et n. i. s. separatio est et congregatio?*
46. *Super*) Sic Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2. Reliqui *supra.* — *Vit. est*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth.

Dediderim — iudicastis) Haec Ciceroniana, nobis quidem erepta, invenientur eodem loco, ubi quae tanguntur §. 40.

Συνωνυμίαν) Cf. VIII, 3, 16. Aquila Romanus p. Ruhnk. 180; qui sua ex Alexandro Numenio, vide Rhett. Ald. I, p. 583, designante Capper.

Congregantur quoque) Atqui et modo *congregabantur*; ut *quoque* illud male me habeat. Puto transponendum *verba quoque* (cf. §. 22). Nimis noster etymon vocabuli attenderat, quod designaret ὀνόματα, non ῥήματα, oblitus interim, se modo eadem opera etiam *verborum* congregatorum exempla posuisse.

46. *Alio — loco*) VIII, 3, 54.

loco dixi, quum supervacua oneratur adiectione, vitium est: quum auget manifestam sententiam, sicut hic, virtus. *Vidi, ipse, ante oculos*, totidem sunt affectus. Cur tamen haec proprie nomine tali notarit, non video. 47 Nam et geminatio, et repetitio, et qualiscumque adiectio, πλεονασμὸς videri potest. Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes, acervantur: *Perturbatio istum mentis, et quaedam scelerum offusa caligo, et ardentes furiarum faces excitarunt.* Congeruntur et di- 48 versa: *Mulier, tyranni saeva crudelitas, patris amor, ira praeceps, temeritas, dementia.* Et apud Ovidium,

Sed grave Nereidum numen, sed corniger Ammon,
Sed quae visceribus veniebat bellua ponti
Exsaturanda meis. — —

Voss. 2, et edd. ante Basil. acc. Obr. Reliqui *v. dicitur.* — *Quum auget*) Sic Guelf. cum Alm. (cf. 45, 47). Reliqui inserunt *autem*, sed transponunt Turic. Flor. (sed hic *aut*). — *Oculos, totidem*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad. Reliqui, hoc (etsi tacito) auctore, inserunt *quot verba.*

Sunt affectus) Turic. *sunt adfoetus*; a sec. manu *foetus* (solum) cum Goth. Camp. Alm. Voss. 2. Sed Guelf. *s. foetus.*

47. *Et quaedam*) Turic. Flor. Guelf. *sed q.*

Offusa) Turic. Flor. Guelf. Camp. *effusa* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Bad. qui e Vall. nostrum. Testes et vindices locutionis citat Burm. Gronov. Obs. IV, 21, p. 766. Heins. ad Val. Flacc. IV, 482. Cuperi Obs. II, 6, p. 192. — *Excitarunt*) Flor. *excitaverunt* cum Alm. (cf. §. 38, sed et 47, item 57).

48. *Temeritas*) Turic. Flor. Camp. *temeritatis.*

Sed quae) Turic. Flor. Guelf. *et q.* cum Iens. et edd. posterr. ante Ald.

Manifestam). Hoc parum convenit loco. Malim *manifesta* (et sic est in Flor.) sed transposite (cf. modo) *sententiam manifesta.*

Totidem sunt affectus) Illa, quae praecedunt, brevissima commata faciunt subiectum sententiae, cuius *affectus* sunt attributum, vel praedicatum. Haec nostri acutissima gnome aliquid sapit ultra illud pervulgatum *quot verba, tot pondera.*

47. *Idem facientes*) Sensus quidem expeditus, sed locutionis exemplum desidero. An scribemus: *idem efficientes?*

Perturb.—Mul., tyranni) Videntur loci declamationum deperditarum.

48. *Apud Ovidium*) Metam. V, 17.

49 Inveni, qui et hoc πλοκὴν vocaret: *Quaero ab inimicis, sintne haec investigata, comperta, patefacta, sublata, delata, extincta per me?* cui non assentior, quum sint unius figurae et mixtae quoque, et idem et diversum significantia, quod et ipsum διαλλαγὴν vocant. *Investigata, comperta, patefacta*, aliud ostendunt; *sublata, delata, extincta*, sunt inter se similia, sed non etiam

49. *Inveni — non etiam prioribus*) In hisce ordinandis paulo plus licere nobis rati sumus, quum fuerit antiquitus turbatissimus locus. Vulgo quidem a Iensonio inde sic habet: *I. q. e. h. v.* πλοκὴν *usque deducet; cui n. a. c. sint u. f. mixta quoque e. i. e. d. s. q. e. i.* διαλλαγὴν *v. Quaero ab i. sintne h. i. c. p. s. d. e. p. m. et in c. id est p. o. o. s. d. e. s. i. s. s. s. n. e. p.* Mox post Tarv. leviter reficta devenere haec ad eam constitutionem, quae obtinuit ante nos, ut *usque deducet* expungeretur, item *et* post *per me*, denique *id est* ante *patefacta*. Sed codd. longe alia est conditio. Et sic quidem Turic. Flor. *I. q. e. h.* (inserit Flor. a sec. manu *vocarent*) πλοκεν *usque deducet et apud nostrum etiam tragicum Iove propagatus est, ut perhibent, Tantalus* (cf. §. 57) *per me et investigato a., id est, p. a. o. s. d. e. vocare c. n. assentior c. sit u. f. mixtae* (a sec. manu uterque *mixto*) *q. e. i. diallagen v. q. a. i. sintne h. i. c. id est* (Turic. *idem*, quod Flor. a sec. manu) *p. s. d. e. s. i. s. s. n. e. p.* Guelf. ex his omittit *Inveni*. Goth. Camp. praeterea haec quoque *et apud — tontolus*, quibus accedit Voss. 2. Quum igitur ordinem sententiarum a scriptore constitutum deseruerint manifesto librarii, dandum aliquid censuimus rationi logicae, critica etiam minus addicente. *Assentio*, quod ex Leid. arreptum propagaverant Burm. Gesn. recte deseruerunt Capper. Bip. (cf. §. 7). De meo dedi *et* ante *mixtae. Sit* an *sint* scriberem, diu haesi. Sane *hoc* poscebat *sit*, sed tum *significantia* stare non poterant. Omnis autem ratio nostra inde pendet, quod *hoc* retulimus ad sequentia et quidem ad exemplum Ciceronianum; (cf. VIII, 6, 28). Nec tamen dubitari potest, quin optimo ad priora quoque spectet pronomen, ut sententia sit, illam, cuius modo exempla posuerit, iterationem a quibusdam appellatam et ipsam πλοκὴν. Sed quomodo tum defendamus repente nec ulla commissura illatum exemplum e Cicerone, plane non video *qui vocarent* plurali numero poterat recte scribi; (cf. IX, 2, 44) nec obstabat *cui*, quod ad rem spectat, non ad personam, neutro genere accipiendum.

49. *Inveni, qui et hoc*) Cf. not. crit.

Quaero — extincta per me) Gesnerus recte videtur haec assignare orationi Ciceronis contra concionem Metelli; cf. §. 45, et mox §. 50.

Vnius figurae et mixtae quoque) Exemplum ex Cicerone allatum non solum πλοκὴν continere censet (*mixta* haec est figura §. 41), sed et συνωνυμίαν (quae est *una* vel *simplex*).

Quod et ipsum διαλλαγὴν) Cf. IX 2, 103.

prioribus. Et hoc autem exemplum, et superius, aliam quoque efficiunt figuram, quae, quia coniunctionibus caret, *dissolutio* vocatur; apta, quum quid instantius dicimus; nam et singula inculcantur, et quasi plura fiunt. Ideoque utimur hac figura non in singulis modo verbis, sed sententiis etiam: ut Cicero dicit contra concionem Metelli, *Qui indicabantur, eos vocari, custodiri, ad senatum adduci iussi; in senatu sunt positi*; et totus hic locus. Hoc genus βραχυλογίαν vocant, quae potest esse *copulata dissolutio*. Contrarium id est schema, quod coniunctionibus abundat. Illud ἀσύνδετον, hoc πολυσύνδετον, dicitur. Hoc est vel 51 iisdem saepius repetitis; ut,

— — *Tectumque, laremque,*
Armaque, Amyclaeumque canem, Cressamque pharetram:

vel diversis, *Arma virumque*, — — *Multum ille et ter-* 52

50. *Non in*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt *in* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. — *Indicabantur*) Guelf. *indicabantur* cum Voss. 2 (?).

Sunt positi) Turic. *s. posui* Flor. Ambr. 1, *si interposui.* — *Locus. Hoc*) Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) inserunt *talis* cum Alm. Voss. 2, Iens. et edd. posterr. ante Basil.; *talis est* inserit Ambr. 1. Inde Gryph. (Lugd. 1536) ingeniose effecit *Rutilius — vocat.* Sed non addicit Rutilius; cf. p. Ruhnk. 52, ubi *dialysis* appellatur haec figura, nullo alius vocabuli additamento. Nam Turic. Guelf. ante Graecam vocem immittunt *et.* Hoc autem mirifice tuetur Diomedis Grammatici locus p. Putsch. 443, a Capper. designatus: *Haec etiam brachylogia nominatur.* Loquitur autem de dialyto; cf. §. 99.

Contr. id est schema) Sic Turic. (a sec. manu) Guelf. *contr. sch.* Flor. e. *ut* e. *s.* ut et Turic. a pr. manu cum Ambr. 1; *c. ut e. id s.* Goth. cum Voss. 2. Reliqui omittunt *id.* Aliquot libri, ut Goth. (tac. Gesn.) Camp. in Graecis vocabulis ϑ habent pro δ; cf. IX, 4, 23; item Gesn. ad Rutil. Lup. p. Ruhnk. 49.

50. *Et superius*) Oportet hoc referri ad illa: *Mulier, tyranni saeva* etc.

Βραχυλογίαν) Cf. VIII, 3, 82.

51. *Tectumque, laremque*) Virg. Ge. III, 344. *Arma virumque.* Aen., pr. *Hic illum.* Ecl. I, 43.

53 *ris*, — — *Multa quoque.* Adverbia quoque et praenomina variantur, *Hic illum vidi iuvenem*, — — *Bis senos cui nostra dies*, — — *Hic mihi responsum primus dedit ille petenti.* Sed utrumque *coacervatio*, 54 et tantum iuncta aut dissoluta. Omnibus scriptores sua nomina dederunt, sed varia, et ut cuique fingenti placuit. Fons quidem unus, quia acriora facit et instantiora, quae dicimus, et vim quandam prae se ferentia, velut saepius erumpentis affectus. *Gradatio*, quae dicitur κλῖμαξ, apertiorem habet artem, et ma-55 gis affectatam, ideoque esse rarior debet. Est autem ipsa quoque adiectionis; repetit enim, quae dicta sunt: et, priusquam ad aliud descendat, in prioribus resistit. Eius exemplum ex graeco notissimo transferatur, *Non enim dixi quidem, sed non scripsi: nec scripsi quidem, sed non obii legationem: nec obii quidem, sed non persuasi*

52. *Multa quoque. Adverbia*) Sic codd. et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *et bello*.

53. *Vtrumque coacerv.*) Sic Turic. (a sec. manu) si bene cepi excerpta. A pr. quidem *u. hoc ac.* cum Guelf.; *u. horum ac.* Ambr. 1, Flor. Reliqui inserunt *horum*, ante Ald. *eorum*. — *Et tantum*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum edd. ante Basil. Reliqui *Etenim t.* Solus Camp. *Etenim* solum.

54. *Et ut cuique — dicimus*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. omittunt cum Alm. Pro *fingenti* Flor. (a sec. manu *fingendi*. Camp. *fingere* cum Goth. Voss. 2, Andr.

κλῖμαξ) Sic scripsi libro quidem addicente nullo; sed iam pridem debebat corrigi librariorum error ab imperitia metrorum profectus: velut quod uolunt scribere Απις. Αγις.

55. *Transferatur*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Ambr. 1, *transferat.* — *Non enim — sed non*) Sic Turic. Flor. Guelf. Ambr. 1, Camp. cum Goth. et edd. ante Ald. Quamquam isti libri omnes mutilant locum, nihil dantes nisi: *n. e. dixi sed non obii l. sed non persu.*

53. *Et tantum*) Malis fortasse *est; tantum*.

54. *Erump.*) Malim *erumpens*. Hic enim participii nominativus applicitus ad nomen *affectus* optime subiectum sententiae constituet; cf. IX, 2, 64.

55. *Ex Graeco notissimo*) Malim *notissimum*. Exemplum est Demosthenis pro Corona p. Reisk. 288; cf. Aquila Rom. p. Ruhnk. 182; item Scriptor ad Herenn. IV, 25.

Thebanis. Sit tamen tradita et Latina: *Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria aemulos comparavit*; et Calvi, *Non ergo magis pecuniarum repetundarum, quam maiestatis, neque maiestatis magis, quam Plautiae legis, neque Plautiae legis magis, quam ambitus, neque ambitus magis, quam omnium legum iudicia perierunt*. Invenitur apud Poëtas quoque, ut apud Homerum de sceptro, quod a Iove ad Agamemnonem usque deducit: et apud nostrum etiam tragicum,

56

57

Reliqui Regio suadente *Nec haec — sed nec — sed nec — sed nec*, quod frustra, e Diomede p. Putsc. 443, depravatu ipso, defendit magnus Ruhnkenius. Illud et lepidum est et potest in alio forte loco iuvare, quod vatt. hic omnes *persuasit haec vanis* pro *persuasi Thebanis*.

56. *Sit tamen*) Sio Turic. Guelf. Obr. *Sic t.* Camp. *Si t.* Tarv. Ald. *Sunt t.* Flor. (a pr. manu) Iens. Reliqui *sunt t.*

Tradita) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, Vall. Ald. Obr. Capper. probante, sed non recipiente Badio. Reliqui *erudita*, qui error obsedit etiam Diomedis libros p. Putsch. 443.

Iudicia perierunt) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *est*, cum Alm. et Diomed. l. c. nisi quod hic etiam *est* omittit. Servarunt aliquot recentiores codd. ex Aquila furtasse. Alioqui eredas a Qu. fuisse *legum etc.*

57. *Vsque deducit — Tantalus*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. omittunt. Alm. etiam sequentia usque ad *At quae* (cf. §. 47, 67); cf. §. 45. — *Ortus*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui omittunt, mala timentes metro, et ictum corrumpentes.

56. *Sit tamen tradita et Latina*) I. e. gradatio. Hic quidem coniunctivus praeteriti hoc loco usurpatur ut *praeceptum sit* (cf. IX, 2, 95) respiciendo ad *transferatur*. Velim autem exemplu praemitti *ut Cornificii*, propter id quod sequitur, et *Calvi*. Quamquam apud ipsum quidem scripturem Herennianum IV, 25 potest dubitari, an alienum et pervulgatum iam exemplum afferatur. Sed potuit Qu. quod inde sumeret appellare *Cornificii*, etiamsi non esset ipsius; cf. Schutzii Prolegomena in libros Rhetoricos ad Herennium et Ciceronis. p. 36.

Calvi) Cf. Aquila Rom. l. c. ubi narratur esse ex oratione in Vatinium; vide IX, 2, 25.

57. *Vt apud Homerum*) Iliad. II, 101. Quod autem Badius sit imperitorum culpa hic intercidisse Graeca, quae ipsa posuerit Qu., aliter sentit atque ego; cf. VIII, 6, 64.

Nostrum — tragicum) Est incerti apud Scriverium fragm. Trag. p. 171. Pseudo-Turnebus haec expressa ex Iphigeniae in Tauris Euripideae principio falso narrat. Propius accedant versus Orestis V, 9.

Iove propagatus est (*ut perhibent*) *Tantalus*,
Ex Tantalo ortus Pelops, *ex Pelope autem satus*
Atreus, *qui nostrum porro propagat genus.*

58 At quae *per detractionem* fiunt figurae, brevitatis novitatisque maxime gratiam petunt: quarum una est ea, quam libro proximo in figuras ex συνεκδοχῇ distuli, quum subtractum verbum aliquod satis ex ceteris intelligitur: ut Coelius in Antonium, *Stupere gaudio Graecus.* Simul enim auditur, *coepit.* Cicero ad Brutum, *Sermo nullus scilicet, nisi de te: quid enim potius? Tum Flavius*, Cras, *inquit*, tabellarii, *et ego ibidem*

Porro propagat genus) Turic. *p. pagenus*; a sec. manu *p. paravit g.* Flor. crasa priori scriptura reponit *propagat* solum et sic Ambr. 1, Guelf. nisi quod hic *propagavit*, quod cum *porro* Camp.

58. *Gratiam petunt*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Bodl. Voss. 2, et edd. ante Bad. acc. Obr. Reliqui *gratia petuntur.* — *Fig. ex συνεκδοχῇ distuli*) Sic Ambr. 1 (nisi quod sine accentu) Iens. (latt. litt.) et edd. posterr. ante Ald. Sed Turic. *f.* σχσυνενδοχη *d.* Flor. *f.* CXCY-II:KΛOXN *d.* (a sec. manu graecis impositum συνεκδοχή). Goth. *f.* συνεκδ. *d.* cum Vall. sed Guelf. lacunam, eamque maiorem recipiendo vocabulo graeco solo. Reliqui, Regio malo duce, *f. d. synecdoche.* — *Graecus*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. Ald. *greo.* Flor. (sec. manu) Goth. *grecos* cum Voss. 2. *Graeco* Ambr. 1, Guelf.

Nisi de te) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) omittunt *de* cum edd. ante Ald.

Cras) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. cum Goth. A sec. manu Turic. *eras* cum Guelf. Camp. aliis, mox *erras.* Post nostrum vocabulum *inquit* omittunt Gryph. et posterr. ante Gesn. nullus antiquior.

Tabellarii) Turic. et omnes omnino libri ante Gesn. *tabellarie*, nisi quod aliqui in fine *ae.* Gesn. de Burmanni coniectura *tabellarius.* Malui pluralem. — *Has*) Turic. *oras*; a sec. m. *orans*, et sic omnes ante Gesn. (ut et mox exo-

58. (*Quam — ex συνεκδοχῇ distuli*) VIII, 6, 22. *Synecdoche* ipsa tropus est, et supra tractabatur, sed nascens aliquid inde, vel ea comprehensum, quum figurae propius videretur, huc distulit.

Coelius in Antonium) Cf. IV, 2, 123.

Cic. ad Brutum) Et hoc inter fragmenta, cf. §. 41. In loco nostro emendando egregie, nec sine ingenii gloria, versatus est Burmannus. Vt nunc legitur, sanus est et aptissime figurae illustrandae inservit. Ad *tabellarii* intelliges: *profecturi sunt ad Brutum* Ad *has literas.* Quis Flavius fuerit, frustra quaeritur. Sunt eius nominis aliquot memorati in epistolis Ciceronianis, quos percensere facile sit, sed in nullo certa nota apparebit.

has inter coenam exaravi. Cui similia sunt illa, meo 59 quidem iudicio, in quibus verba decenter pudoris gratia subtrahuntur,

Novimus et qui te, transversa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles Nymphae risere, sacello.

Hanc quidam *aposiopesin* putant, frustra. Nam, illa 60 quid taceat, incertum est, aut certe longiore sermone explicandum: hic unum verbum, et manifestum quidem, desideratur: quae si *aposiopesis* est, nihil non, in quo deest aliquid, idem appellabitur. Ego ne illud 61 quidem *aposiopesin* semper voco, in quo res quaecumque reliquitur intelligenda, ut ea, quae in epi-

ravi, qoum sincera vox sit in antiquiorum prima manu) qui nostrum ex Burmanni ingenio. In Ambr. 1, bic quidem *cras* notavi. Dubito ao recte.

59. *Hircis*) Sic Turic. Flor. Gnelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2. Reliqui *hirquis*.

60. *Nihil non — aliquid, idem*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2 (etsi ab his *aliquid idem* abesse narratur) Obr. Ab Iens. ad Ald. *nihil — al. id.* Reliqui Regio iubente *nihil — a. non i.*; cf. VI, 2, 11; III, 1, 6.

61. *Ego ne*) Turic. Flor. Guelf. *nego* cnm Alm. *Nec ego* Gebh. coniicit. Reliqoi *Ne ego*. Nos transposuimus; cf. §. 22. — *Ea, quae*) Ambr. 1, e. *aeque*. An erit *aeque* solum pro *item*, referendo ad locum §. 58 ex epistolis ad Brutum? — *Non enim obticuit aut lusit*) Flor. Turic. (hic quidem *non h.*) Ambr. 1, *non enim opticuit lusit* cum Alm. Goth. Voss. 2. Sed Toric. (a sec. manu) *nihil obt. lusitque*, et sic Guelf. Vall. cum edd. ante Gryph. exc. Bad. nisi quod Camp. *non enim obt. lusitque* cum Andreana. Reliqui omittunt haec, iubente Regio, quorum Badius notam marginalem putat librarii imperiti. Nos iosernimos *aut*, quod facile excidebat inter tot similes ductus.

59. *Novimus*) Virg. ecl. III, 8.

61. *Vt ea, quae — Cicero*) Relatum et hoc ioter fragmenta (p. Ern. 1067) quoniam hoc uno loco legimus. Laborat etiam structura, incerto unde pendeat quidve sit *ea*. Interim neutrius generis interpretabor, ut ad *quae* intelligatur *habet* vel *dicit* vel *ponit*. Apertior sane fuerit oratio, si absint *ea quae*. Deinde quid sit *data*, in promptu non est dicere. An ludi scenici fiebant Lupercalibus, ut *fabula aliqua*, vel *comoedia data* dicatur a Cicerone Lupercalibus? In usu *dandi fabulas*; cf. Cic. pro Clu. c. 31. An neutrum est pluralis et *Lupercalibus* dativus, ut concessa aliqua narrentur Lupercalium licentiae? Id saltem manifestum, quod ad exemplum facit. Nihil enim vere tacetur (*obticuit*) a Cicerone in hoc dicto, neque iocus ullus amarulentus in quemquam con-

stolis Cicero, *Data Lupercalibus, quo die Antonius Caesari:* non enim obticuit aut lusit, quia nihil hic aliud intelligi poterat, quam hoc, *diadema imposuit.* Altera est per *detractionem* figura, de qua modo dictum, cui coniunctiones eximuntur. Tertia, quae dicitur συνεζευγμένον, in qua unum ad verbum plures sententiae referuntur, quarum unaquaeque desideraret illud, si sola poneretur. Id accidit aut praeposito verbo, ad quod reliqua respiciant: *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia;* aut illato, quo plura cluduntur: *Neque enim is es, Catilina, ut te aut pudor unquam a turpitudine, aut metus a periculo, aut ratio a furore revocaverit.* Medium quoque potest esse, quod et prioribus et sequentibus sufficiat. Iungit autem et diversos sexus, ut quum marem feminamque *filios* dicimus: et singularia pluralibus miscet. Sed haec adeo sunt vulgaria, ut sibi artem figurarum asserere non possint. Illud plane figura est, qua diversa sermonis forma coniungitur,

— — Sociis tunc, arma capessant,
Edico, et dira bellum cum gente gerendum.

62. *Dictum, cui*) Sic Turic. Guelf. Reliqui inserunt *est.*
Συνεζευγμένον) Ambr. 1, επεζεγμενον. Guelf. Camp. συεξερμενον. — *Libido, timorem*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Alm.
Is es) Turic. (a pr. manu) Flor. i. *est.*
Vnquam) Camp. omittit cum Cic. libris.
Revocaverit) Camp. *revocarit* cum Cic. libris.
63. *Marem*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *patrem;* cf. IX, 2, 70.

iicitur, anl exspectatio movetur mox ludificanda (*lusit*); sed omnia sunt aperta iuxta ac si prorsus eloqui voluisset Cicero. Ceterum ad Philipp. II, 34 ablegat Gesnerus, notissimam historiam, ubi sane haec ipsa quoque verba: *diadema imponere.*

62. *Modo*) §. 50.

Vicit pudorem) Cic. pro Cluent. c. 6; *Neque enim*, In Catil. I, 9. *Sociis tunc*, Virg. Aen. III, 234; *Tam deest*, cf. VIII, 5, 6; *Brevis esse*, Horat. ad Pison. 26.

Quamvis enim pars *bello* posterior participio insistat, utrique convenit illud *edico*. Non utique detractionis gratia factam coniunctionem συνοικείωσιν vocant, quae duas res diversas colligat: *Tam deest avaro, quod habet, quam quod non habet.* Huic diversam volunt esse distinctionem, cui dant nomen παραδιαστολήν, qua similia discernuntur: *Quum te pro astuto sapientem appelles, pro confidente fortem, pro illiberali diligentem*; quod totum pendet ex finitione, ideoque, an figura sit, dubito. Cui contraria est ea, quae ex vicinia transit ad diversa ut similia, — — *Brevis esse laboro, Obscurus fio*, et quae sequuntur. Tertium est genus figu- 65 66

64. *Bello*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1, cum Alm. Ille a sec. manu *belli* et sic Guelf. Camp. cum Ald. Reliqui *bellum*, quod Gesnerus cum Burmanno glossam interpretatur. — *Vtrique convenit*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (lac. Gesn.) cum Vall. Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui inserunt *tamen* suadente Regio.

Non utique) Sic Turic. Flor. Ambr. 1; *n. utrique* Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *nam utrique*.

Factam coniunctionem) Sic nos e coniectura. Reliqui *facta coniunctio*.

65. *Qua similia discernuntur*) Turic. Flor. (sed ex hoc *qua*) Ambr. 1, *quia simili discernunt* cum Alm. ut et Guelf. Camp. nisi quod *similia*, cum Goth. Iens. (err. Gesn.) Voss. 2 (ex hoc *discernuntur*) Tarv. — *Quae ex*) Ambr. 1, inserit *fit*. — *Vicinia*) Ambr. 1, Guelf. Goth. (lac. Gesn.) Camp. *vicina* cum Voss. 2. — *Transit*) Turic. (a pr. manu) Ambr. 1, *transitus*. An fuit: *qua fit — transitus ad* etc.?

Vt similia) Sic Turic. (a pr. manu). *Et s.* Flor. Reliqui *aut s.*

66. *Figurarum, quod*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *f. quae*.

64. ***Bello posterior***) Elegans et ipsa brevitas loquendi pro ea parte loci quae sequitur vocem hanc, *bellum*.

65. Παραδιαστολήν) Figuram cum exemplo Hyperideo habet Rutilius Lupus p. Ruhnk. 15. Ex eo nostrum locum expressum apparet. Apud eundem est et, cuius modo mentio, συνοικείωσις p. 115. Rectene se habeat accusativus apud nostrum, an praestet dativus παραδιαστολῇ, vix dicam. Ernestus quidem in Technologia dat genitivum παραδιαστολῆς, fortasse ne consulto quidem.

An figura sit, dubito) Ad negandum vergit dubitatio; cf. IX, 2, 107.

Ad diversa ut similia) Quasi ista *diversa* essent *similia*. Ita in exemplo *obscuritas* tanquam aliquid *simile* brevitatis proponitur. Subit autem animum suspicio, an forte ista *ex vicinia* hic debeant expungi, ut male assumpta a librario ex iis quae sequuntur §. 66, ubi profecto minus possint desiderari ea vocabula.

rarum, quod aut similitudine aliqua vocum, aut paribus, aut contrariis convertit in se aures, et excitat. Hinc est παρονομασία, quae dicitur *annominatio*. Ea non uno modo fieri solet, sed ex vicinia quadam praedicti nominis ducta, casibus declinatur: ut Domitius Afer pro Cloantilla, *Mulier omnium rerum imperita,* 67 *in omnibus rebus infelix*. Et quum verbo idem verbum

Convertit) Sic Turic. Flor. cum Alm. Ille a sec. manu *convertunt* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Colbert. Reliqui *vertunt*. — *Et excitot*) Sic Turic. Flor. (nisi quod omittit *et*). A sec. manu ille *e. excitant*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. exc. Ald. Reliqui inserunt *animos*, quorum et MS. Colbert. et Flor., a sec. manu, *et* addens etiam. — *Hine est*) Sic Flor. *Hic non est* Turic. Sed a sec. manu hic *huic nomen est* et sic reliqui.

66. Παρονομασία) Flor. ΠΟΝΟΜΤΙΑ. Guelf. νονομτια (Mox §. 68 idem παρονομτια). Ille a sec. manu προσενομχσία, et sic Goth. (err. Gesn.) Camp. Tarv. Mox editi ante Obr. προσωνομασία exc. Ald. Bad. Reliqui παρωνομασία exc. Capper. qui vitium scribendi notat, sapiens sane aliquid ultra Burmannum in graecis, sed non ultra Gesnerum item, quem miror hic dormitantem, quum iam Vossius Orat. II, p. 165 monuisset. Schneiderus et ipse tangit in Lexico. Mox iidem eundem errorem.

Annominatio) Sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *Adnominatio* Turic. Flor. Reliqui *agnominatio*. — *Non uno*) Turic. Flor. Guelf. inserunt *in*. Goth., contra quam narrat Gesn., *uno* non omittit. — *Sed*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) omittunt. — *Vicinia*) Turic. Goth. (tac. Gesn.) *vicina*. — *Ducta*) Flor. *aucta*. — *Declinotur*) Turic. (a pr. manu) *declinatus*. Flor. (a sec. manu) *declinati*.

Cloantilla) Turic. Flor. *clo at illa* cum Goth. Camp. sed coniunctim. Ille a sec. manu *Clodin at illa* et sic Guelf.; *Clentilla* Tarv.; *Cloëtilla* Iens. Reliqui ante Ald. *Cloëntilla*.

Omnium rerum) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *r. o.* — *Omnibus robus*) Turic. Flor. *hominibus rerum*. Ambr. 1, *o. rerum*. Iens. *o. rerum felix*, et *felix* quidem Tarv. cum edd. ante Ald. corrigente Regio.

66. *Hine est παρονομασία*) I. e. ex hoc genere; cf. VII, 4, 6.

Παρονομασία) Cf. VI, 3, 53; item Ernesti, sis, Technologiam.

Afer pro Cloantilla) Cf. IX, 2, 20.

67. *Et quum — hostis homo*) Locus minime sanus. Statim ista: *et quum* respiciunt ad id cuiusmodi nihil praecessit. Neque enim quisquam defendat talem structuram: « non uno modo fieri solet, sed — casibus declinatur — et quum — subiungitur». Quid proficiat Francius pro *significanter* tentans *significante*, non intelligo. Obrechtus ita constituit haec: « Et, quum verbo idem verbum plus significat, subiungitur *Quomodo homo hostis, homo?* » Burmannus malit: « Et quum — plus significans subiungitur aliquando: *Homo hostis, homo!* »

plus significanter subiungitur, *Quando homo, hostis homo.* Quibus exemplis sum in aliud usus: sed in uno facilis est geminatio. Παρονομασία ei contrarium est, quod eodem verbo quasi falsum arguitur, *Quae lex privatis hominibus esse lex non videbatur.* Cui confinis 68 est ἀντανάκλασις, eiusdem verbi contraria significatio.

67. *Significanter*) Flor. *significant*; a sec. manu *significat.*

In uno) Turic. *muno.* — *Facilis*) Turic. Guelf. Camp. *falsis* cum Goth. Voss. 2, Vall. Ald.; φασις Ambr. 1, cum edd. ante Ald. (in Iens. lacuna, quae graecam fuisse vocem testatur); *fassis* Flor. cum Kapp. Nostrum est a Badii coniectura. *Quid enim facilius*, ait, *quam geminare pro exemplo vocem quamlibet?* Vnde nihil proficio. Ne ex altera quidem, quam suadet, diremptione: *facilis est geminatio paronomasia. Ei. Facilius* Leidensis, dicas per sphalma, est enim praeposterum. Conatus interpretantium silentio premere satius duco, quoniam displicent. Regius a desperatione orsus, nihil quaesivit ultra; optime ille. In eandem desiit cum Gesnero Crusius Probabb. p. 99, 100.

Arguitur) Sic Flor. Ambr. 1. Ex Alm. affertur *aguitur*, nihil e Turic. (cf. §. 57, 68). In aliquot edd. margine *negatur.* Reliqui *augetur.*

68. Ἀντανάκλασις) Flor. (a sec. manu) ἀντεπεκδοσις. Ambr. 1, αντιπεκδοσις. Goth. ἀντεπίδοσις. Tarv. παρονομασία. Turic. Flor. Guelf. huic voci praemittunt *quae* cum Goth. Voss. 2, ut videatur excidisse post graecum *dicitur.*

Pseudo-Turnebus interrogationem fieri cupit: *hostis homo?* velut illud Iuvenalis *Ita servus homo est?* (VI, 222). Badius priore loco reponat: *homini* (quamquam hoc et ipsum fuerit superioris speciei, ubi *casibus declinabatur*) « ut in Plinio: an non homini hostis homo? » Sed ubi hoc apud Plinium? Nihil eiusmodi reperio nisi forte H. N. VII, 1, p. 370, « At hercules homini plurima ex homine sunt mala »; quod tamen non sufficit. Has quidem tenebras offusas loco reor ex pluribus quae interciderint. Gesneri nullus hic sermo, cuius solitam simplicitatem desidero.

Quibus exemplis — geminatio) Locus depositus; vide nott. critt. Si priora integra ad nos non pervenerunt, minus etiam mirandum, latere nos, quae inde pendent.

Quae lex — non videbatur) Cic. in Pis. c. 13. Si lex Clodii contra Ciceronem, ne privatis quidem lex esse videbatur, quanto minus Piso et Gabinius consules eam metuere debebant!

68. Ἀντανάκλασίς — *Proculeius*) Cf. Rutilius p. Ruhnk. 18. Firmatur loco Rutiliano vocabulum figurae verum hic legi, quamquam ille ἀνάκλασιν appellat. Rectissime monet Ruhnkenius exemplum Proculeianum suppositum Rutilio esse; neque enim Rutilium nisi Graecis uti. Similem verbi usum habes apud Lactantium de mortibus persecutorum c. 24, p. 216: « (Maximianus) *exspectabat* obitum (Constantii) ». Illud post Παρονομασία pronomen *ei*, quod nasci potuit ex ἰῶτα ascripto, abiiciendum fortasse; et pro *quod eodem* scribendum *cum e.*

Quum Proculeius quereretur de filio, quod is mortem suam *exspectaret*, et ille dixisset, *se vero non exspectare*: *Immo*, inquit, *rogo exspectes*. Non ex eodem, sed ex diverso, vicinum accipitur, quum *supplicio* afficiendum dicas, quem *supplicatione* dignum iudicaris.
69 Aliter quoque voces aut eaedem diversa in significatione ponuntur, aut productione tantum vel correptione mutatae: quod etiam in iocis frigidum, equidem tradi inter praecepta miror: eorumque exempla vi-

Non ex eodem) Turic. *nonae eodem*; a sec. manu *non eodem* et sic Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Verum nostrum credo, ob Turic. pr. manum et alteram *ex div*. — *Quem supplicatione — voces aut eaedem div. in significatione*. Turic. *quem suppl. eadem aut div. i. s.* cum Alm. nisi quod *supplici*, et *signatione* (cf. 67, 71). Flor. *quem supplitia eadem aut div. i. signatione* (postremum a pr. manu). Guelf. Camp. *quae* (hic *que*) *supplicia eodem aut d. i. s.* cum Goth. Voss. 2. Quae hic desiderantur in codd. nullo (nisi forte Ambr. 1) a me inventa, sincera tamen credo. Ieus. meorum primus habet, nullis, quantum video, correctionibus obnoxius.

69. *Vel correptione mutatae: quod*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. *vel corpore quod* cum Alm.; *vel correptione quod* Camp.

Iocis) Turic. Guelf. Camp. *locis* cum Alm.

Non ex eodem — iudicaris) Hic sensus, etsi in universum quidem sententiae satis apertae, longe abest ut sit sanus et integer. Et structura enim, et nexu cum prioribus, et vocum significatione laborat. Primum exemplis velim conciliari orationi qualis haec: *ex eodem — accipitur*, quamquam scio quid sit *ex diverso accipere*. Deinde quid est *vicinum accipere?* Exemplo quidem protinus illato apparet *supplicium* esse vicinum *supplicationi*. Nec apte noster sensus committitur priori. Quis enim non exspectet fore ut hic quidem designetur aliud ab eo, quod modo praeceptum fuerit? Iam vero illa proxime posita *exspectatio* itidem est *diversa* potestate in *eodem* vocabulo, ut non attinuerit incipere sententiam nostram ab his: *Non ex eodem*, quasi adhuc fuisset: *ex eodem accipitur*. Haec aptae iuncturae desideratio facit, ut intercidisse hic aliqua suspicer, modo ne multa. Denique alienissimus est coniunctivus *dicas* post *quum*; cui quidem vitio ita medendum censeo, ut *quum* deleatur, vel ut quod adhaeserit ex vocis *accipitur* ultimis, scribatur autem *si* ante *supplicio*. De usu *supplicii* pro *supplicatione*, frequenti illo inter eos, qui aliquam scribendi antiquitatem affectant, vide prae aliis Drakenb. ad Liv. XXII, 57, 5.

69. *Eorumque*) Non habet pronomen, quo recte referatur, et possit sane placere *eoque* i. e. *et propterea*, sed nostrum esse censeo a Qu. qui sibi visus sit pluralem usurpasse in prioribus.

tandi potius, quam imitandi gratia, pono. *Amari iucundum est, si curetur, ne quid insit amari. Avium dulcedo ad avium ducit:* et apud Ovidium ludentem, [70]

Cur ego non dicam, Furia, te furiam?

Cornificius hanc *traductionem* vocat, videlicet alterius intellectus ad alterum. Sed elegantius, quod est positum in distinguenda rei proprietate: *Hanc reipublicae pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse.* Et quae propositionibus in contrarium mutantur, *Non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur.* Melius atque acrius, quod cum figura [71]

70. *Dulcedo ad Avium*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *dulce avium* cum Palat. Gebh. 3, 2. — *Ego*) Sic Flor. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. poster. ante Leid. acc. Gibs. Obr. Capper. Reliqui mei et MSS. et excusi *ergo* praepostere, exc. (opinor) Ambr. 1. — *Furia, te*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *furiare* cum Voss. 2, et edd. ante Gryph.

71. *Hanc*) Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1, *hac*.

Intellectus ad) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. inserunt *et* cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. Correxit Regius. — *Rei proprietate*) Turic. Guelf. *re proprietatem*. Flor. *re proprietate*. Sed Goth. (tac. Gesn.) Camp. *rerum proprietate*. Nostrum dare narrantur Alm. (cf. 68, 77) Voss. 2. Vidi in Obr. Alii aliter, *distinguendum*, vel *distinguendam — proprietatem*. Male.

Praepositionibus) Turic. Flor. Guelf. Camp. *propositionibus* cum Goth. — *Immissus*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *missus* cum Alm. Iens. Tarv.

70. *Amari iucundum*) « Vtitur hoc exemplo etiam auctor ad Her. IV, 14 » (ubi et *traductionem* vocat) « ubi tamen *festivitatem quandam esse huic* quoque *generi exornationis* ait. Illud etiam alterum *Avium dulcedo* habet IV, 21. Verba *Hanc reip.* sunt Cic. Cat. I, 12. Denique *Ex oratore arator* est Phil. III, 9 ». Gesnerus. *Non emissus.* Cic. Cat. I, 11, *conscripti — circumscripti*; ad Herenn. IV, 21, indicante docta manu Vaticana; (cf. §. 39).

Apud Ovidium ludentem) Locum esse ex libro epigrammatum Ovidii suspicantur VV. DD. De iis consulendus Angelus Politianus Fac. Gruteri Vol. I, p. 76 sqq. Attende autem nominis gentilis primam productam, quod aliis quoque poëtarum locis apparet. Simile quid habet Herennianus scriptor IV, 21: *non tantum curiam diligit, quantum Curiam.*

71. *Emissus — immissus*) Magnopere huc faciebat exemplum paronomasiae etiam manifestius, quippe longius petitum, in Catil. II, 7, 24 (Beck.) *quum profectus sit — si interfectus esset.*

iucundum est, tum etiam sensu valet, *Emit morte* 72 *immortalitem.* Illa leviora, *Non Pisonum, sed pistorum;* et, *Ex oratore arator.* Pessimum vero, *Ne patres conscripti videantur circumscripti; Raro evenit, sed vehementer venit.* Sic contingit, ut aliquis sensus vehemens et acer venustatem aliquam, non eodem ex 73 verbo non dissonam, accipiat. Et cur me prohibeat pudor uti domestico exemplo? Pater meus contra eum, qui se legationi immoriturum dixerat, deinde vix paucis diebus insumptis, re infecta redierat, *Non exigo, ut immoriaris legationi, immorare.* Nam et valet sensus ipse, et in verbis tantum distantibus iucunde consonat vox, praesertim non captata, sed velut oblata: quum altero suo sit usus, alterum ab adversario acceperit. 74 Magnae veteribus curae fuit, gratiam dicendi e pari-

72. *Leviora*) Sic Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *levior est.* — *Ne patres conscripti.* Turic. Guelf. *nempe.* Item Flor. sed addito *conser.* Omnia haec omittit Ambr. 1.

Contingit) Turic. Flor. *contigit.* — *Eodem ex — dissonam, accipiat*) Turic. Flor. Ambr. 1, *eadem eo — dissona accipit.* Primus a sec. manu *eandem — dissonam* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Iens. (err. Gesn.), et edd. ante Ald. Correxit et vere et ingeniose Regius.

73. *Immoriturum*) Turic. Flor. *moriturum* cum Alm. Ille a sec. manu *immoraturum* et sic Guelf. Camp.

Altero) Turic. Flor. Camp. *aliter* cum Alm. et edd. ante Ald. *Alter* Ambr. 1. Guelf. hic et mox idem, post quam ibi vocem (*alterum*) Flor. inserit *non.*

74. *E paribus contrariis*) Turic. (a pr. manu) Flor. *et p. c.* cum Alm. *A p. c.* Goth. Ex illa vetere scriptura transponendo (cf. §. 61) saniora efficio: *paribus*

73. *Pater meus*) Cf. VI, Pro. 13. Is esse possit, quem non sane honoris caussa nominat Seneca pater pag. 318: *Pertinere autem ad rem non puto, quomodo — Quintilianus declamaverit: transeo istos, quorum fama cum ipsis extincta est.* Refert tamen aliquem eius sensum non sine laude quadam p. 352.

Tantum distantibus) Suspicor fuisse a Qu. *tantulum d.* In una Tarvisina invenio *tamen d.* ne ipsum quidem loco congruens.

74. *E paribus contrariis*) Cf. not. crit. De Gorgiae in hoc genere intemperantia, vide Diodor. Sicul. XII, 53, ubi Wesselingius loca scriptorum designat. Nostrum maxime illustrat Cic. Orat. c. 52; item Dionys. Halicarn. de Isocrate vol. V (Rsk.) p. 564. Sua ex nostro hausit Aquila Romanus p. Ruhnk. 165 seq.

bus contrariis acquirere. Gorgias in hoc immodicus; copiosus, aetate prima utique, Isocrates fuit. Delectatus est his etiam M. Tullius, verum et modum adhibuit non ingratae (nisi copia redundet) voluptati, et rem, alioqui levem, sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida et inanis affectatio, quum in acres incidit sensus, innata videtur esse, non arcessita. *Similium* fere quadruplex ratio est. Nam est primum, quoties verbum verbo simile, aut non dissimile valde quaeritur: ut, 75

— — *Puppesque tuae, pubesque tuorum.*

et, *Sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perni-*

et contrariis. Quid enim est, quod connumerantur hic *paria contraria*, ut alterum alterius fiat epitheton? Hoc ut per se ferri sane possit, ita abhorret ab artis diligentia. Et mox recensentur tanquam duo figurarum genera: *Similium* §. 75. *Contrapositum* §. 81. Rollinus, remittens lectorem ad §. 66, idem monet, inserique velit *et* retento *e*, quam scripturam Capper. recepit, verbose commendatam. — *Aetate prima utique, Isocr.*) Turic. Flor. *ae. itaque primi Socr.* (ultimum Flor. a pr. manu). Guelf. *ae. igitur primi Socr.*; cf. II, 15, 10. Goth. (err. Gesn.) Camp. *ae. prima Isocr.* Reliqui *utique prima aetate Isocr.* nisi quod a Iens. inde ante Ald. *Socratis*, hic autem et *Socrates*. Mecum facit Obr. — *Innata — arcessita*) Ambr. 1, *innatam videtur habere non arcessitam*, Turic. Flor. *innata videtur habere non accersitam* (Turic. *arcensitan*; sed a sec. manu *arcessita*). Guelf. *innata habere non arcessita* cum edd. ante Bad. nisi quod edd. *accersita*. Nostrum dant Goth. Voss. 2, Vall. Camp.

75. *Simile*) Turic. Ambr. 1, Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Turic. a sec. manu aliquid nostri loco sufficit, referens notam τοῦ *enim*, delet autem *non*, et sic (quamquam sine *enim*) Guelf. Camp.

Sic) Ita Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Voss. 2, Goth. et edd. ante Gryph. acc. Capper. Gesn. Bip. et Cic. Reliqui *Si.* — *Quasi*) Turic. Flor. Guelf. *quae* cum Alm. et edd. ante Ald. — *Par est*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *patet* cum Alm.; *apparet* margo Basil.; *parem* Iens. (tac. Gesn.) Tarv.

75. *Simile — par est*) Cf. nott. critt. « *Puppesque tuae*, Virg. Aen. I, 399; *Sic in hac*, Cic. pro Cluent. 1 extr. *Non modo ad salutem*, pro Miln. 2; *Vicit pudorem*, pro Cluent. c. 6, usus etiam est supra s. 62; *Abiit, excessit*, Catil. II, 1. » Gesnerus. Et hoc supra §. 45. Reliqua fere hic posita, in ipsum exemplum e vestigio ficta censeo. Nisi forte lateant fontes, qualem horum: *Non verbis, sed armis*, designat Ruhnkenius Rutilium suum p. 122.

ciosissima flamma; et, *Non enim tam spes laudanda, quam res est.* Aut certe par est extremis syllabis con-
76 sonans, *Non verbis, sed armis.* Et hoc quoque, quoties in sententias acres incidit, pulchrum est: *Quantum possis, in eo semper experire, ut prosis.* Hoc est πάρισον, ut plerisque placuit. Cleosteleus πάρισον existi-
77 mat, quod sit e membris non dissimilibus. Secundum, ut clausula similiter cadat, vel iisdem in ultimam par-

Non est quod acquiescamus in recepta huius §. constitutione. *Simile* illud insertum a novitiis libris auctoritate caret et veritate. Refertur enim *aut*, cuius causa inserebatur, ad alterum, quod post exempla allata infertur, *aut certe.* Sed nec ibi res salva. Optimum videtur, quod suadet Buttmannus noster, ut pro *par est*, vel potius pro veterum *patet*, reponatur *par et.* Sic idem, quod supra, verbum *quaeritur* implebit sententiam, *par* autem referetur ad mensuram verborum, quae si minus *similia*, *paria* sint saltem. Eiusdem enim magnitudinis *verbis* et *armis.* De qua significatione quum possit dubitari, non sum ausus reponere in textu, quod tamen verum censeo. Plane autem ferri nequit *par consonans est.* Foedissimum asyndeton; vel, si interponis *et*, quis unquam participium ita iunxit verbo substantivo? Quin scripsit protinus *consonat?* Qui offendetur illo *non dissimile valde*, poterit transponere *non valde dissimile.*

76. *Cleosteleus*) Turic. Ambr. 1, Guelf. *Cheostolcus.* Postremos quidem —*chus.* Flor. Camp. *Cheosteleus.* Goth. cum Voss. 2, *Cleoscoleus.* Iens. (tac. Gesn.) *Cleostoleus* cum edd. ante Basil. exc. Ald. Hic nostrum per *eu* an *oe.* Obr. diremptim *Cleo Stelaeus*, quem Gesnerus in Indice repetit ex urbe Cretae Stelis, sequens Stephanum Byzantinum, qui gentile et Στηλαῖος et Στηλίτης formatum testatur. — *Quod fit*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Iens. ante Basil. Reliqui *q. fit.* Goth. (fortasse) *q. sie.*

77. *Secundum*) Flor. (a sec. manu) *Sed nudum* et sic Goth. — *Cadat*) Tu-

76. *Cleosteleus*) Hic qui sit, adhuc latet. Et est profecto opus ingenio aliquo Ruhnkeniano, ad protrahendum rhetoris nomen; cf. not. crit. Hic igitur *membris* id constare censuit quod ceteri *verbis*. Receptam τοῦ παρίσου definitionem apud Hermogenem designat Capper. p. Sturm. 540. Sed vide, sis, Ernest. Technol. in voce. Non in *verbis*, sed in *membris* figuram agnoscit, item Aquila Rom. p. Ruhnk. 168. De παρίσων usu quem habeat Demosthenes lucum lectu iocundum excitat Ruhnkenius Histor. Oratt. p. 74.

77. *Vel iisdem*) Hic ego sani nihil agnosco. Dura medicina, (sed nullam ego aliam invenio) ut pro *vel* scribatur *syllabis*. Sed mox nova ingruit difficultas. Vox graeca confragosius profecto et insuavius subiicitur, nulla cum prioribus commissura. Nec sufficerit interponere *id est*; (cf. V, 10, 75). Denique accusativus *similem* — *finem* unde penderet, nemo docuit, et dubitationem testali

tem collatis, ὁμοιοτέλευτον, similem duarum sententiarum vel plurium finem: *Non modo ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam.* Ex quibus fere fiunt, non tamen ut semper ultimis consonent, quae τρίκωλα dicunt: *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.* Sed in quaternas quoque ac plures haec ratio ire sententias potest. Fit etiam singulis verbis: *Hecuba, hoc dolet, pudet, piget;* et, *Abiit, excessit, erupit, evasit.* Tertium est, quod in eosdem casus cadit, ὁμοιόπτωτον dicitur. Sed neque, quod finem habet similem, est ὁμο- 78

ric. Gnelf. omittunt. — *Iisd. in ult.*) Turic. Flor. Guelf. *in his ult.* cum Alm. Sed Ambr. 1, *in hisdem ult.* Camp. Goth. (tac. Gesn.) *in his* (posterior *iis*) *in ult.* E Voss. 2, *in ult.* solum (cf. VIII, 6, 28; IX, 4, 3). Rectissime transpositum fuit *in* (cf. §. 74).

Similem) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *simile* cum Iens. Tarv. An hinc efficies: *simili — fine?* Sed et ipsum non explet animum. Burmannus ad hos accusativos *faciat*, vel *habeat* velit addi; Capper. sic ordinari locum: *collatis; ὁμοιοτέλευτον vocant similem — finem.*

Fiunt) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Reliqui *sunt.* — *Consonent*) Turic. (a pr. manu) Flor. *consonant.* Post *semper* Flor. inserit *utique*, quod et ex Alm. affertur (cf. §. 67, 68, item mox). — *Vicit*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *vincit* cum Goth. Iens. Tarv.

Timorem) Turic. *morem.* Mire; sed cf. §. 62.

Sed in) Ambr. 1, omittit prius, Turic. Flor. (a sec. uterque manu) posterius. — *Hecuba*) Vall. Bad. *Haec cubat* cum edd. posterr. ante Obr. quod affertur et ex Alm. me quidem incredulo (cf. modo, item 79). Guelf. *Hec-cuba.* Ambr. 1 *Haeccuba.* — *Pudet, piget*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *piget, pudet.*

78. *Quod in*) Turic. Ambr. 1, Guelf. inserunt non cum Iens. et edd. posterr. ante Ald. Regius expunxit, sed videtur abesse a Flor. Alm. Voss. 2, et abest a Goth. Vall. Camp. (cf. VI, 2, 11). — *Est* — ὁμοιόπτωτον) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. omittunt cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. quo acc. Bad. pr. Obr. Hic etiam *quod* omittit post *neque.* Regius ex ingenio addidit, verissime.

sunt Burm. et Capper. ceteris quidem obmutescentibus.

Dicunt) Aptius videtur, quod in uno libro Ambrosiano 1 invenio, *dicuntur.* Et sic legisse Regium, nota eius testatur.

Hecuba) Fragmentum veteris tragici suspicatur Burmannus.

78. *Neque — et*) Duplicem differentiam designat utriusque figurae. Structura autem, quae respondentia sibi vicissim coniungit, *neque — et*,

ιόπτωτον· et utique in eundem venit finem ὁμοιοτέλευτον· quia ὁμοιόπτωτον est tantum casu simile, etiamsi dissimilia sint, quae declinentur: nec tantum in fine deprehenditur, sed respondet vel primis inter se, vel mediis, vel extremis: vel etiam permutatis his, ut media primis, et summa mediis accommodentur, et 79 quocumque modo accommodari potest. Neque enim

Et utique) Prius, quo carent omnes libri, de nostro addidimus.

Venit finem) Sic Turic. Flor. Ambr. 1. Reliqui *f. v.*

Ομοιοτέλευτον) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. ὁμοιόπτωτον (quamquam corruptum in quibusdam, pravis literis). Primus nostrum Tarv. nec vidi in ullo MS. verissimum tamen; sed unde invectum non apparet. Monuit sane me Buttmannus, posse fieri, ut *nec* ante *tantum in fine* reddatur illi superiori *neque quod finem* per parenthesin insertis istis *quia ὁμ. — quae declinentur*. In qua ratione si possimus iacturam facere horum: *utique in eundem venit finem* et inserere *est* hunc in modum: *Sed neque quod finem habet similem est ὁμοιόπτωτον — nec tantum* etc. sanum pronuntiat locum me quidem assentiente.

Quia ὁμοιόπτωτον est) Turic. *qua amo ion τοτον est*. Flor. *qua a amoloπτοτον est*. Reponit mox uterque *quia*. Ambr. 1, *quam* aMOIOIIΤωτον. An *est* addat, non novi. Nobiscum faciunt Guelf. Camp. Goth. (err. Gesn.) Iens. (quamquam cum lacuna graecae vocis) cum edd. ante Ald. quo acc. Obr. Sed Ald. praepostere pro hisce omnibus *est tamen*. Mox a Badio inde reliqui *Est enim ὁμοιόπτωτον*.

Casu simile) Ambr. 1, *casu simile est*. Turic. Flor. *casus similem est*. Ille a sec. manu *casus similes* et sic Guelf. Reliqui *casus similis*. — *Respondet*) Sic Goth. Camp. cum Voss. 2. Reliqui *respondent*. Sententia coëgit sequioribus codd. obtemperare. — *Primis*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2, *et* edd. ante Bad. quo acc. Basil. Reliqui *prima*.

Potest) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. cum Alm. Reliqui *poterunt*.

79. *Neque enim*) Sic scripsi ex analogia. Reliqui *Nec en.*; cf. V, 10, 120 in primis elegans; cf. VII, 3, 16; adde nostr. I, 1, 27; coll. V, 10, 30; Cic. pro Milone c. 23 et not. Ern. item Philipp. II, 42; cf. tamen not. crit. Inest durities prioribus, ubi ὁμοιόπτωτον *dicitur* irrumpit sine copula. Malim post *cadit*, inseri *Id*, quamquam et consulto potuit ἀσυνδέτως efferre Qu. ut §. 87.

Tantum casu simile) Malim *tamen* c. s.

Accommodentur — accommodari) Neglectus ille in nostro saepe iam notatus; cf. IX, 2, 73.

79. *Neque enim — ut est apud Afrum*) Vtrius igitur homoeoptoti exemplum est locus Afri? Paribus syllabis constantis, an imparibus? Ratio quidem praecipiendi postulat, ut sit posterioris, sed res ipsa refragatur. (Et sic mox §. 83 exemplum est eius ipsius rationis, quae semper quidem locum habere negatur. Vicissim exceptionis exemplum est §.

semper paribus sillabis constat: ut est apud Afrum, *Amisso nuper infelicis aulae, si non praesidio inter pericula, tamen solatio inter adversa.* Eius fere videntur optima, in quibus initia sententiarum et fines consentiunt: ut hic, *praesidio*, *solatio*. Et ut paene similia sint verbis, et paribus cadant, et eodem modo desinant. Etiam ut sint (quod est quartum) membris aequali- 80 bus, quod *ἰσόκωλον* dicitur: *Si, quantum in agro lo-*

— *Solatio inter*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. Camp. cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui inserunt *vitae*, Regio nescio an coniiciente, fortasse tamen est in Ambr. 1. — *Eius fere*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, *ei vero* Alm. (cf. §. 77, 95) *ei fere* Ambr. 1; *enim fere* Iens. Tarv. *Ea fere* Loc. Ven. Rusc. Reliqui *Ea vero*.

Et ut paene) Turic. Ambr. 1, Guelf. *pedem et* cum Alm. Sed Flor. *pedem* (sed sublatum a sec. manu). Goth. (err. Gesn.) *prdio et*. Voss. 2, Camp. *praedio et* cum edd. ante Ald. qui *pene ut*. Obr. *Et ut pede*. — *Et paribus*) Ambr. 1, inserit *a*. — *Verbis, et par.* — *Etiam ut sint*. Guelf. omittit.

Modo desinant) Sic Turic. Flor. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *d. m.*

80. *Sint quod*) Turic. Camp. inserunt *verbis* cum Alm. Pro *sint* Turic. (a sec. manu) *sine* et sic Camp. Sed Flor. inserit *verba*. — *Ἰσόκωλον*) Ambr. 1, *ἰσοκομμον*. Guelf. *υσοκμαον*, et mox *ιοσκαον*. — *Accedit*) Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *accidit* cum Alm. et edd. ante Basil. Omittere vocem perhibetur Voss. 2. Nostrum suasit iam Re-

84 ex Rotilin). Quis enim paritatem syllabarum non agnoscat in hoc exemplo? Nisi forte haerebimus in illo *adversa*, quod sane non syllaba brevius est quam *pericula*. Gedoynus et ipse tanquam par syllabis expressit, sed mire immutatis praecedentibus, ut saltem aliqua species relinqueretur perspicuitatis et nexus. Ex qua Domitii Afri oratione hoc petatur, quaeve significetur *infelix aula*, neque quisquam quaesivit, neque ego dicam. Deinde, quomodo verba ista *praesidio*, *solatio* possunt dici *initia et fines sententiarum?* Nisi forte, cum Buttmanno, adiuveris traiectione facienda: *tamen inter adversa solatio.* Sed tot ac tantae mox ingruunt in hisce technicis tenebrae, ut acquiescentem in iis Capper. studiosum illum rhetoricae veteris, mirer et prope indigner. Reliqui enim tam negligenter animum solent intendere ad huiusmodi tricas, ut sibi videantur intelligere, quae sunt impeditissima. Equidem testatus consilii inopiam, me acutiores ablegabo ad varietatem scripturae, unde eruant ἀγαθῇ τύχῃ, quod ego iam despero.

80. *Si, quantum*) Cic. pro Caecina ipso initio.

cisque desertis audacia potest, tantum in foro atque iudiciis impudentia valeret; ἰσόκωλον est, et ὁμοιόπτωτον habet. *Non minus nunc in causa cederet Aulus Caecina Sexti Aebutii impudentiae, quam tum in vi facienda cessit audaciae*; ἰσόκωλον, ὁμοιόπτωτον, ὁμοιοτέλευτον. Accedit et ex illa figura gratia, qua nomina dixi mutatis casibus repeti, *Non minus cederet, quam cessit.* Adhuc ὁμοιοτέλευτον et παρονομασία est, *Neminem alteri posse dare in matrimonium, nisi penes quem sit patrimonium.*

81 *Contrapositum* autem, vel, ut quidam vocant, *contentio* (ἀντίθετον dicitur) non uno fit modo. Nam et, si singula singulis opponuntur: ut in eo, quod modo dixi, *Vicit pudorem libido, timorem audacia*; et bina binis: *Non nostri ingenii, vestri auxilii est*; et sententiae senten-

82 tiis: *Dominetur in concionibus, iaceat in iudiciis.* Cui commodissime subiungitur et ea species, quam *distinctionem* diximus: *Odit populus Romanus privatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit*; et, quae sunt, simili casu, dissimili sententia, in ultimo locata: ut, *Quod in tempore mali fuit, nihil obsit, quin, quod*

83 *in causa boni fuit, prosit.* Nec semper contrapositum subiungitur; ut in hoc, *Est igitur, iudices, non scri-*

gius. — *Gratia*) Iens. *graeca* cum edd. ante Bad. — *Alteri posse*) Sic Turic. Ambr. 1, Guelf. Camp. Reliqui *p. a.*

Dare in matrimonium) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque). Reliqui omittunt *in.* — *Penes quem*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *q. p.*

81. *Et, si sing.*) Sic Turic. (a sec. manu). A pr. quidem *et fit s.* et sic Flor. Reliqui *et fit si s.*

83. *Igitur*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum

Dixi — repeti) Cf. §. 36. Sed et 66.

Adhuc — παρονομασία est) Etiam haec stribligo. Adiuvabitur scribendo *Ad hoc*; cf. III, 6, 53.

81. *Non nostri ingenii*) Cic. pro Cluent. c. 1; *Dominetur*, ibid. c. 2; *Odit populus*, pro Mur. 36; *Quod in tempore*, pro Cluent. 29; *Est igitur*, pro Milo. 4.

82. *Diximus*) §. 65.

pta, *sed nata lex*: verum, sicut Cicero dicit, de singulis rebus propositis refertur ad singula: ut in eo, quod sequitur, *Quam non didicimus*, *accepimus*, *legimus*, *verum ex natura ipsa arripuimus*, *hausimus*, *expressimus*. Nec semper, quod adversum est, contraponitur: quale est apud Rutilium, *Nobis primis dii immortales fruges dederunt: nos, quod soli accepimus, in omnes terras distribuimus*. Fit etiam assumpta illa figura, qua verba declinata repetuntur, quod ἀντιμεταβολὴ dicitur: *Non*, *ut edam*, *vivo*; *sed*, *ut vivam*, *edo*. Et quod apud Ciceronem conversum ita est, ut, quum mutationem casus habeat, etiam similiter desinat: *Vt et sine invidia culpa plectatur*, *et sine culpa invidia pona-*

84

85

Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *enim haec*. Cic. *ig. haec*. — *Dicit*, *de*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Basil. Ohr. Capp. Reliqui inserunt *quod*.

84. *Primis*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Bodl. Alm. et edd. ante Gryph. Reliqui *primum* cum ipso Rutilio.

Quod) Sic Turic. cum Goth. Voss. 2, Iens. et edd. posterr. ante Ald. item Rutil. Reliqui *quae*.

Distribuimus. Fit) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Gryph. Reliqui ex Rutilio inserunt: *Nobis maiores nostri rem publicam reliquerunt; nos etiam socios nostros de servitute eripuimus.*

85. Ἀντιμεταβολὴ) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. ἀντιμεταφορὰ (partim et latt. litt.) cum Goth.; cf. VI, 3, 68.

83. *Cicero dicit*) Cf. IX, 1, 34. Exemplum figurae huius, ubi *singulis rebus propositis* contrapositum *refertur ad singula*, designat Gesnerus Verrin. Act. IV, 50.

84. *Apud Rutilium*) Vide p. Ruhnk. 129.

85. *Non*, *ut edam — edo*) Vide Stobae. sermo 18 de incontinentia p. 167 (Tiguri 1559): προσήκει ἐσθίειν ἡμῖν ἵνα ζῶμεν, οὐχ ἵνα ἡδώμεθα, εἴγε μέλλομεν συστοιχεῖν ἀρίστῳ ὄντι τῷ λόγῳ Σωκράτους, ὅς ἔφη τοὺς μὲν πολλοὺς ἀνθρώπους ζῆν ἵνα ἐσθίωσιν, αὐτὸς δὲ ἐσθίειν ἵνα ζῇ; item Macr. Sat. II, 8 extr. Clemens Alex. Paedag. II, 1, p. Potteri 162 citantibus Alm. et Gesn. Hic ad eiusdem ἀντιμεταβολῆς exemplum remittit apud nostrum X, 7, 21: *Qui stultis videri eruditi volunt*, *stulti eruditis videntur*. Item manus Vaticana Demosthenicum illud ἐτέλεις, ἐγὼ δ' ἐτελούμην; p. Reisk. 315.

Vt et sine invidia) Cic. pro Cluent. c. 2; de Roscio pro Quinctio 25. *S Consul Antonius*, Philipp. IV, 3 extr.

86 *tur.* Quod et eodem cluditur verbo: ut quod dicit de Roscio, *Etenim, cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus videatur esse, qui scenam introëat: tum vir eiusmodi sit, ut solus videatur dignus, qui eo non accedat.* Est et in nominibus ex diverso collocatis sua gratia: *Si Consul Antonius, Brutus hostis; si conservator rei-*
87 *publicae Brutus, hostis Antonius.* Olim plura de figuris, quam necesse erat: et adhuc erit, qui putet esse figuram, *Incredibile est, quod dico, sed verum;* ἀνθυποφορὰν vocant; et, *Aliquis hoc semel tulit, ego bis,*

86. *Quod et — verbo*) Turic. Flor. *et eodem et e. v.* Guelf. Camp. *et eodem excluditur verbo* cum edd. ante Ald. A Gryphio inde *clauditur.* Goth. Voss. 2, *concluditur.* Regius ex aliquot exemplaribus *quod* se addere testatur. An erat: *eodem et cluditur*, priore et nato per errorem.

De Roscio — accedat) Turic. Flor. *de serosoio qui scenam introëat solus quum artifex eiusmodi ut solus videatur dignus esse qui scenam introëat solus videatur qui non accedat.* Flor. e sec. manu *de Sextio* etc. Illud nominis et Guelf. Camp. cum edd. ante Obr. nisi quod post Bad. (sec. Ald.) *Sexto* et sic Goth. quoque per compendium. An ipse Qu. praenomen confudit cum Amerini illius? Locus Ciceronis in Guelf. quoque et Goth. Camp. Iens. Tarv. varie mutilatur et corrumpitur. — *Sua*) Turic. Flor. *sue;* ille a sec. manu *sui* et sic Guelf., hic nostrum.

87. *Putet*) Turic. Guelf. Camp. *putant* cum Goth. Voss. 2, Alm. *Putat* Flor. Iena. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. Correxit Regius. — *Ego bis*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Ambr. 1, Camp. *nego bis* cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald.; *nemo bis* Bad. e coniectura, ingeniosa illa.

86. *Eodem cluditur verbo*) Hoc equidem non agnosco in eo, quod ponitur, exemplo. Neque enim *videatur* etsi bis positum in fine est sententiae, neque, quod finem facit, *accedat* est idem atque *introëat.*

87. *Olim plura*) Intellige: *praecipio*, vel *dixi.* Parum capta videtur ab interpretibus locutio, quorum recentissimi dissimulent priorum dubitationes. *Olim* autem graeco more usurpatur, quo frequentissimum est πάλαι, quum, qui loquitur, se diu interdicendum hoc, vel illud animadvertisse significat. Neque usus hic a Lexicographis negligitur. Aptum exemplum ponit Forcellinus Iuvenalis VI, 345: *Audio quid veteres olim moneatis amici.* Gesnerus autem ipsius nostri, si modo, in milite Mariano p. Bip. 54: *Olim iam, imperator, inter fulgentes virtutes tuas livor locum quaerit;* cf. VII, 2, 55. In sententiam eandem convenit I, 6, 28: *Ae — nimium.*

Ἀνθυποφορὰν vocant) Cf. IX, 2, 106, et Ernesti, sis, Technologiam h. v. Exemplum Ciceronis esse su-

ego ter, διέξοδον; et, *Longius evectus sum*, *sed redeo ad propositum*, ἄφοδον. Quaedam verborum figurae 88 paulum figuris sententiarum declinantur, ut *dubitatio*. Nam quum est in re, priori parti assignanda est; quum in verbo, sequenti: *Sive me malitiam*, *sive stultitiam dicere oportet.* Item correctionis eadem ratio est. Nam quod illic dubitat, hic emendat. Etiam in personae fi- 89

Ter, *διέξοδον· et*, *Longius*) Flor. ΑΙΕΖΟΔΟΝ *eloNgius;* a sec. manu διέξοδον *eo longius* et sic Tarv. cum edd. posterr. ante Gryph. exc. Bad.; αιεξοδον *eo longius* Guelf. Sed Camp. *ter ait* ἔξοδον *eo longius*. lens. (tac. Gesn.) breviori quam pro duobus vocabulis lacunae subiicit *eo longius*. Reliqui *ter* Διέξοδον ἄφοδον *Longius*. Goth. *ter Longius; et* ante *Long*. e coniectura dedimus. Turic. unam modo graecam vocem inserere narratur, sed quae evanida legi nequeat.

Propositum, ἄφοδον. *Quaedam*) Sic Turic. Flor. Guelf. (quamquam hic mutilo graeco) Camp. Mox edd. ante Gryph. utrumque vocabulum graecum hic inserunt, ut et Goth. Reliqui *prop. Quaed.*

88. *Correctionis*) Turic. Ambr. 1, *correptionis* cum Alm.

spicatur Gesnerus Verr. IV, 26, quod memoriae Qu. haeserit. Recedit enim aliquantum ab his, quae nunc legimus, verbis.

Διέξοδον) Hoc figurae vocabulum non adeo tritum est, nec, quo nunc usurpatum sensu legimus, alibi invenitur; cf. enim IV, 3, 12. Quid sit tamen facile agnoscas, maximo si pro *ego bis* legas *nemo bis* (cf. not. crit.). In isto enim trium recensu *aliquis*, *nemo*, *ego*, totum aliquod διεξιέναι videtur oratio et persequi. Minus mirabile eundem vocis usum praeterea nobis non obiici, quia obscuras prave diligentium rhetorum appellationes, nec a se probatas, hic profert Qu. De reditu a digressione interpretari eum Gesnero nolim. Rectius quidem nostroque loco aptius διέξοδος opponitur τῇ συντομίᾳ, velut Longino c. 34: διεξοδεῦσαι indicante Capper. vide et Aristid. περὶ λογπολ. p. 302 (ed. Normanni Upsaliae 1687): τὸ ἐγκώμιον ἐπὶ μεῖζον ἐξαίρει, διόπερ κατὰ διέξοδον γίνεται, demonstrante in Technologia Ernesto.

Ἄφοδον) Hic omnes reditum agnoscunt ad propositum, quod tamen in ipsa graeca voce minus designatum video. Quidni nomen inditum dicamus ab excessu, cui deinde reditus succedit? Ex alio quidem rhetore usum vocabuli docere non contingit.

88. *Declinantur*) «Id est parum distant, differunt a sententiarum figuris; eodem sensu Terentius dixit Hecyr. II, 1, 3: *Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio.*» Capperonnerius.

Illic — hic) Nihil aliud fuerit in his adverbiis, nisi ut prius figuram *sententiae* designet, alterum *orationis*. Hoc autem non recte procedit. Malim igitur *illa — haec*. De *dubitatione* cf. IX, 2, 19.

ctione accidere quidam idem putaverunt, ut in verbis esset haec figura: *Crudelitatis mater est avaritia*; et apud Sallustium in Ciceronem, *O Romule Arpinas;* quale est et apud Menandrum, *Oedipus Thriasius.* Haec omnia copiosius sunt exsequuti, qui non ut partem operis transcurrerunt, sed proprie libros huic operi dedicaverunt, sicut Caecilius, Dionysius, Rutilius, Cornificius,

89. *Verbis esset*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp cum Alm. Voss. 2. Reliqui inserunt *etiam*.

Mater est) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *e. m.*

Sallustium — est et apud) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. omittunt cum Alm. Praestat hoc repetere ex pervulgato transcurrendi quae sunt iisdem vocabulis inclusa errore, quam reliquorum librorum corruptelam accusare. Neque refert ad causam suppositae orationis Sallustianae, quum semel iam agnoverit eandem noster.

Menandrum, Oedipus, Thriasius) Turic. Flor. Guelf. Camp. *M. Thriasius* cum Alm. Goth. (nisi quod hic *Chriasius* cum Vall.) An ex cod. MS. sit *Oedipus*, dubitari potest. Confido tamen satis acriter inspectum a me Ambr. 1, ex quo nihil notavi nisi *Thriasius* pro *Othryasius*, quod est in omnibus reliquis. Invectum haud dubia hoc nomen a VV. DD. qui aut ignorarent, aut non meminissent demum Atticum.

89. *O Romule Arpinas — Oedipus Thriasius*) Videntur satis apte huc trahi potuisse haec exempla, si reputes Romulum et Oedipum hic dici pro statore reipublicae Romanae alterum, alterum pro viro sapientissimo et arcanorum interprete, neque id agi ab oratoribus, ut mente concipias vere Romulum Oedipumve, sed substitui modo proprium appellativo. Ego *antonomasiam* potius vocarim hanc speciem; cf. VIII, 6, 29. Rectissime Aegius (cf. §. 39) admonet Thriasii campi Attici, de quo agat Herodotus VIII, 65 (cf. Cellar. N. O. A. p. 1155, vol. I), dicti a Thria, pago tribus Oeneidis; cf. Hesychius in voce Θριάσιαι πύλαι. Eius igitur δημότην aliquem boc cognomine derisit Comicus. Nam de Thriunte Achaiae oppido minus hic cogitem, quamquam et ipso dante hoc nomen gentis; vide Steph. Byz. p. 402. Neque tamen fragmentum aliunde innotuit, et omissum a Clerico recte exprobrat Burmannus. Aliquid simile, remotius vero, habet Οἰνόμαος ἀρουραῖος Demosthenis p. Rsk. 307. De oratione, quae fertur Sallustii; vide IV, 1, 68. Illud de *avaritia crudelitatis matre* est apud Rutilium p. Ruhuk. 90.

Caecilius — Visellius) Quum Dionysium alium ab eo, quem adhuc tractamus, nemo temere hic quaesiturus sit (cf. III, 1, 16), miror tamen inter deperdita eius nullum eiusmodi de figuris libellum a quoquam memorari. Neque enim ullo modo huc trahi potest quod designavimus in reliquis eius operibus ad IX, 2, 65. Cornificius quoque, si scriptorem ad Herennium interpretemur; huius numeri vix esse videtur, qui

Visellius, aliique non pauci; sed non minor erit eorum, qui vivunt, gloria. Vt fateor autem, verborum quoque 90 figuras posse plures reperiri a quibusdam, ita iis, quae ab auctoribus claris traduntur, meliores, non assentior. Nam in primis M. Tullius multas in tertio de oratore libro posuit, quas in oratore, postea scripto, transeundo videtur ipse damnasse: quarum pars est, quae sententiarum potius, quam verborum sit, ut *imminutio*, *impro-*

Vivunt) Turic. *iubent*; a sec. manu *iubent* et sic Guelf.

90. *Verb. quoque fig.*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Reliqui omittunt *quoque*.

Meliores) Ambr. 1 (a pr. manu) omittit.

Tertio — libro) Turic. (a pr. manu) *t. libro d. o. libro.* Flor. *t. libro d. o.* — *Improvisum, imago*) Libri, praeter Capper., omnes: *improvisa imago.*

toti operi, si non intexoit, hunc figurarum tractatum addidit tamen et quartum eiusdem librum fecit. Nolim tamen inde argumentum peti, quo minus credatur Quintilianus eum ipsum, quem nunc Ciceronis Rhetoricis praemissum versamus, librum Cornificio auctori tribuisse. Nimis enim manifesta haec scriptoris nostri opinio, si quis comparet mox §. 98. Possumus nunc quidem ablegare, qui non legunt, ad Schützii V. C. Prolegomena, in fronte posita editionis Rhetoricorum Ciceronianorum Lips. 1804. Demonstrata sane fuit pars aliqua operis Herenniani a Porgoldo humanissimo, quae plane non pateretur eius auctorem posteriorem facere Cicerone, neque huic argumento ultra repugnem. Est etiam quod valde blandiatur in Schütziana illa coniectura, ad Antonium Gniphonem (cf. nostr. I, 6, 23) hosce libros referente. Nullis autem huiusmodi rationibus convellitur, quod solum teneo. Quintilianum ipsum fuisse in ea sententia, ut Cornificium putaret scriptorem ad Herennium. Criticum ἄκρον neque ipse rhetorem nostrum expertus mihi videor, neque cuiquam alii obtrudam.

Sed non minor) Malim *et n. m.* Inepta enim illa oppositio. Plinium et Virginium animo nostri obversatos non temere credam, qui neque vixisse tunc temporis neque proprios de figuris libros composuisse doceri possunt. Neque enim sufficit *nostrae* eos *aetatis* appellare Quintilianum III, 1, 21, quum ibidem opponat *hodie.* Iidem, qui hic, illo quoque loco significantur: *parco nominibus viventium.*

90. *Verborum quoque figuras*) Respicit quodammodo c. proximum extremum, ubi figuras sententiarum multas praeterea ab aliis recensitas monet §. 102 seqq.

De oratore — oratore) Cf. IX, 1, 35, 38 seqq.

Improvisum, imago) Non dubitandum quin vera haec scriptura sit, quam et Pseudo-Turnebus et Gesnerus e Cicerone commendant, Capper. autem recepit; vide IX, 1, 35.

visum, *imago*, *sibi ipsi responsio*, *digressio*, *permissio*, *contrarium* (hoc enim puto , quod dicitur ἐναντιότης) , 91 *sumpta ex adverso probatio*. Quaedam omnino non sunt figurae , sicut *ordo* , *dinumeratio*, *circumscriptio* : sive hoc nomine significatur comprehensa breviter sententia, sive finitio. Nam et hoc Cornificius atque Rutilius schema λέξεως putant. Verborum autem *concinna transgressio* , *id est hyperbaton* , quod Caecilius quoque pu-

91. *Non*) Camp. *vero*. — *Comprehensa*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *compressa* cum Bodl. et edd. ante Bad. acc. Obr. Nil nisi solitus error pro *comprensa*.

Hoc) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Hic cum Basil. et *hoc* omittit, iubente Regio, quum a Iens. inde ad Gryph. post *Rutil.* inseratur *haec*. Nobiscum et Bad. Nostrum omittont solum Stoër. Chouet. Reliqui *haec*.

Schema) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Alm. Voss. 2, Vall. Bad. Reliqui *schemata*. Pluralem nuper (vide Schutzii Prolegomena pag. 38) tuebar et *haec schemata* referebam ad *sentent.* et *finit.*; cf. Script. ad Herenn. IV, 17, 25. Sed nec Rutilius habet *sententiam* figurarum numero (male enim sic interpreteris *brachylogiam* pag. Ruhnk. 112) nec patitur consensus MSS. Cornificii quoque *sententiam* mox §. 98 , demum recenset noster.

Id est hyperbaton) Turic. *hiperβατιον est*; a sec. manu *hiperβaton est*. Flor. *hyprobationem*; a sec. manu ὑπέρβατον et sic omisso *id est* Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. Correxit Regius, sed ipsum latere puto in veteribus istis scripturis, quamquam per traiectionem, ut *id est* extremum esset. — *Inter tropos posita*) Haec verissima est Burmanni coniectura, cuius praestantiam quum agnosceret, sola modestia non recepisse videri vult Capper. Libri quidem omnes, praeter nos, *interposita*.

91. *Et hoc — schema*) Spectant verba haec ad solam *finitionem*, quam extremam nominabat. Cetera enim non hi tantum, sed et Cicero figuras orationis habuit l. c. Iam *orismos* (p. Ruhnk. 87) Rutilio, *definitio* autem Cornificio ad Herenn. IV, 25 schema est, quod quam praepostere fieret, iam supra tetigit, quamquam auctore nominato nullo §. 65. Solus autem Ruhnkenius l. c. vidit *orismon* Rutilii hic designari a nostro. Neque tamen eidem viro summo accedam *ordinem* quoque ex Rutilio petitam a Qu. figuram putanti p. 135 , quamquam est ibi *taxis* , neque *dinumerationem merismon* p. 60. Quae enim tria modo negabat omnino schemata , in iis Ciceronem respiciebat, non Rutilium. Omnino miror Qu. schema λέξεως a Rutilio positum narrare , quum iis duo figurarum genera diserte quidem non seiungat. Nam Cornificius sane discrimen notat IV, 34 extr.

Verborum — concinna transgressio) Cf. IX, 1, 34.

tat *schema*, a nobis est inter tropos posita. Et *mutatio*, 92 et si ea est, quam Rutilius ἀλλοίωσιν vocat, dissimilitudinem ostendit hominum, rerum, factorum; quae si latius fiat, figura non est; si angustius, in ἀντίθετον cadet: si vero haec appellatio significat ὑπαλλαγήν, satis de ea dictum est. Quod vero schema est, *ad proposi-* 93 *tum subiecta ratio?* Vtrum, quod Rutilius αἰτιολογίαν

92. *Et si*) Sic Toric. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Iens. et edd. ante Gryph. Reliqui *quae si*, quorum ego nullum MS. esse puto.

Ἀλλοίωσιν) Flor. AMOIOCIN. Guelf. αμοιοσιν. Ille a sec. manu ἀνομοίοσιν et sic Camp. (quamquam ανομίοσιν) cum Goth. (hic tamen recte per ω) Voss. 2, et edd. ante Gryph. Philander verum reduxit e Rutilio. Apparent tamen et hic deteriores codd. Goth. Voss. 2.

Factorum; quoe) Sic Voss. 2, (Goth. non item). Reliqui (de Iens. qui *quoe* inserat, err. Gesn.) omnes *factorumque*, novitio coniunctionis usu in tertio loco.

Angustius) Turic. (a pr. manu) *arguitis*. Flor. *argutius*. Ambr. 1, *arguitius*. — *Significat*) Goth. (tac. Gesn.) Camp. *significet* cum Voss. 2. Placet.

93. *Vero*) Leid. Gibs. Borm. *vere* per errorem.

Ratio? Vtrum, quod) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) omittunt *Vtrum* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Gryph. — Αἰτιολογίαν) Sic boni libri, deteriores ἀπολ. — *Vocat? nam*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. inserunt *utrum* cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Locus, ut nunc legitur, minime sanus. Transpositio, a quo quidem facta nescio, nec lenis est tot verbis interiectis, nec sententiam praestat idoneam. Est enim ridiculum paene, quod vere, non per figuram, dubitantem acceperunt nostrum, qui vellet resciscere, an Ciceronis illa *ad propositum subiecta ratio* (cf. IX, 1, 34) esset eadem

Est inter tropos posita) Cf. VIII, 6, 62 seqq. item IX, 1, 3; VI, 9, 4, 26.

92. *Et mutatio — factorum*) Non sane acquiescendum in hisce. Quare enim dicat *mutationem quoque ostendere dissimilitudinem*, quum nihil eiusmodi praecesserit? Sed facilem video medelam, ut scribatur *Sed* pro *Et*, transitus particula, neque multum hic quidem urgenda; *etsi* autem solita potestate non caret. Est enim: *Quamquam novi etiam Rutilium hanc figuram agnoscere, eamque appellare* ἀλλοίωσιν. *Mutatio* haec est Ciceronis (cf. IX, 1, 35) *immutatio*, quam, sicuti tot alias, ab eodem minus recte inter figuras relatam arguit Qu.

Satis — dictum est) Ablegat Capper. ad VIII, 6, 23, ubi sane parum est dictum. An respexit Qu. ad ἐξαλλαγὴν IX, 3, 12? Nam διαλλαγὴ quidem huius non est loci IX, 2, 103; ἀλλοίωσιν apud Rutilium vide p. 76.

93. *Quod vero schema — vocat*) Cf. nott. critt. Rutilium vide p. 133; cf. Iulium Rufin. p. 201; item nostr. IX, 2, 12, et Aquilam p. 167.

vocat? nam de illo dubitari possit, an *schema* sit distributis subiecta ratio, quod apud eundem primo loco positum est. 94 Πρσσαπόδοσιν dicit, quae ut maxiıne serve-

quae apud Rutilum *αἰτιολογία*. Nec quidquam proficiunt Badius et Basil. qui eiusmodi praeposteram percunctationem differunt in alteram sententiam, salva quidem MSS. scriptura. Sic illi: *vocat. Vtrum* (nam de illo — schema sit) *distributis subiecta ratio*? Non potuit suspicari Qu. Ciceronem, qui duas deinceps ponit figurarum appellationes, velle posteriore eandem rem significare quam priore. Erit igitur tenendum, interrogationem nihil aliud esse, nisi figuram negandi. *Quod schema est?* pro eo: *Schema profecto nullum est*. Cui mox optime subiicitur *nam*, in quo est transitus ad speciem, quae rectius vocari possit schema. *De illo* refer ad sequens, i. e. ad dubitationem *an schema sit*. *Dubitari an* potestate accipietur, quam toties agnovimus, modeste affirmandi (cf. IX, 2, 107). Sed quid fiet illi *utrum*, quod libri omnes subiiciunt verbo *vocat?* Hoc ego natum arbitror ax male intellectis et iteratis ductibus vocum *vocat nam*. Qui tueri utique cupiat, possit mutare *utrum nam* in *ut quum etiam*, (cf. de *ut quum* VI, 3, 9) et alteram tribuere significationem τῷ *dubitare an* (cf. §. 65). Sed languet haec ratio, prae altera; nec unquam adducar, ut verum non censeam *nam* iu hac structura.

94. Προσαπόδοσιν) Sic Ambr. 1, cum Tarv. et edd. ante Gryph. Sed Flor. ΠΡΟCaPTIOOCOIN; a sec. manu *προσάρπασιν*. Guelf. *αροσαρτοιοσοσιν*. Goth. (err. Gesn.) *πρὸς ἄπαρσιν πρὸς ἀπόδοσιν*. Camp. *προς α απαρσῖν, προσαποδωσιν*. Reliqui *προσαπόδοσις*.

Dicit) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. cum Goth. et edd. ante Gryph. *Vocat* Guelf. Reliqui *dicitur*.

Primo loco) Est enim hoc schema omnium apud Rutilium primum p. 1, *prosapodosis*. Apud Ciceronem autem est (cf. IX, 1, 34) *in distributis supposita ratio*.

94. *Quae ut maxime — reddatur*) Apparet sane coniunctivos natos ex oratione obliqua, pendente ex *dicit*. Neque tamen locum expedire totum mihi videor. Illud in primis *sane* magis fuerit concedentis ipsius Quintiliani (vide V, 10, 1), quam alius narrationem referentis; nec tamen ita interpretari licet, succedentibus post *quia* aliis coniunctivis. *Vt maxime* interpretor *ad summum*, *si modo*, quod est aegre assentientis. Ita particulas habes apud Plin. H. N. XXXIII, 1, 5, p. Hard. 603. Ipsam vero hanc figurae definitionem legere est apud Rutilium, unde expressam ideoque obliqua oratione elatam facile agnoscas. *Continua* redditur prosapodosis, quum non incisa ponuntur eius membra, sed tenore perpetuo et uno. *Continuo*, quod vulgo hic legitur, male ταυτολογεῖ τῷ *statim*, cuius contrarium desiderabatur. Iuvat apponere verba Rutilii: *Hoc schema duobus modis fieri et tractari potest. Nam sententiis duabus aut pluribus propositis, sua cuique ratio vel posterius reddetur, vel statim sub unaquaque sententia subiungetur.* Fortasse aliquis acutior hinc proficiet ad ordinanda nostri loci verba, in qui-

tur, sane in pluribus propositis: quia aut singulis statim ratio subiiciatur; ut est apud C. Antonium, *Sed neque accusatorem eum metuo, qui sum innocens: neque competitorem vereor, qui sum Antonius: neque consulem spero, qui est Cicero;* aut positis duobus vel tribus, 95 eodem ordine singulis continua reddatur: quale apud Brutum de dictatura Cn. Pompeii, *Praestat enim nemini imperare, quam alicui servire: sine illo enim vivere honeste licet, cum hoc vivendi nulla conditio est.* Sed 96

Sane in) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Bad. Reliqui inserunt *est* de coniectura Regii. In hac ratione *ut maxime servetur* interpretantes *etiamsi schema esse agnoscatur* (ne ipsum quidem satis firmato loquendi usu) negligunt, quod mox inferuntur coniunctivi, in MSS. quidem libris. — *Subiiciatur*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Cesn.) Camp. cum Vall. Voss. 2; *subiiciunt* Tarv. Reliqui *subiicitur*.

Qui — qui — qui) Turic. Flor. *quod — quod — quod.*

95. *Continua reddatur*) Sic Turic. Flor. (hic a sec. manu) Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. nisi quod exensi *reddantur*. Flor. (a pr. manu) *continua dicatur*. Reliqui *continuo redditur*. — *Dictatura*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *dicta natura*. Alm. *data natura* (cf. §. 79; IX, 4, 6). Iens. Tarv. omittunt *de dictat.*

96. *Sed et uni*) Sic Flor. (qui tamen mox omittit *rei*). Reliqui omittunt *et*. — *Subiungitur*) Gu. *subiicitur* cum Iens. et edd. posterr. ante Obr.

bus *servetur* ipsum minime placet. Quid est enim quod *servatur* figura? Sed quomodo, pro istis *servetur sane in*, reponendo *sententiis* aliud prospiciatur verbum, quod sensum expleat, ego sane non comminiscor.

Apud C. Antonium) Cf. IV, 2, 123. Quis diceret tanto contemptu potuisse Ciceronem tractari, nisi relictum hoc esse fragmentum orationis. Sed Asconius Paedianus (p. 153): «Huic, ait, orationi Ciceronis (in toga candida) et Catilina et Antonius contumeliose responderunt: quod solum poterant invecti in novitatem eius. Feruntur quoque orationes nomine illorum editae, non ab ipsis scriptae, sed ab Ciceronis obtrectatoribus, quas nescio an satius sit ignorare.»

95. *Apud Brutum de dictatura Cn. Pompeii*) Noti sermones eorum, qui rem publicam dictaturae remedio indigere clamarent, opus autem esse diceret homine et potente, et moderato, quo ipso Pompeium significabant; vide Appian. Bello Civ. II, 20; Cic. ad Qu. fr. III, 8; Dion. Cass. p. 251. Bruti in hoc negotio partes apud nullum invenio auctorem. Cato, avunculus eius, adversatus est, et potuit etiam exercitationis gratia haec esse meditatus Brutus; cf. III, 6, 93. Inest aliquid simile Otanis Persae orationi apud Herodotum III, 83.

et uni rei multiplex ratio subiungitur: ut apud Virgilium,

Sive inde occultas vires, et pabula terrae
Pinguia concipiunt, sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium — — et totus locus,
Seu plures calor ille vias,
Seu durat magis. — —

97 *Relationem* quid accipi velit, non liquet mihi. Nam si ὑπαλλαγὴν, aut ἐπάνοδον, aut ἀντιμεταβολὴν dicit, de omnibus loquuti sumus. Sed quidquid id est, neque hoc, neque superiora in oratore repetit. Sola est in eo libro posita, pariter inter figuras verborum *exclamatio*, quam sententiae potius puto: affectus enim est;

Vitium — — *et totus locus, Seu*) Nonnisi Stoër. Chouet. Leid. Burm. Capp. Gesn. Bip. hic eximunt *et totus locus*, ponunt autem inter *magis* et *Relat.* MS. quidem nullus.

97. *Liquet mihi*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *m. l.*

Ὑπαλλαγὴν) Flor. ANACACIN; a sec. manu ἀνάτασιν et sic Goth. Tarv. Sed edd. posteriores ante Ald. *ανοιτασιν*. Guelf. *απασασιν*. Camp. Ald. Bad. ἀπαλλαγὴν. Ambr. 1, *αναυκασιν*. Recepta, quamquam a Turic. qui siletur vindicata, stare nequit. Quae tandem ratio, ut *relatio* sit ὑπαλλαγή? Equidem mihi persuadeo fuisse, ἀνάκλασιν; cf. §. 68.

Neque hoc, neque) Turic. Flor. (hic secundo loco *neque*) Guelf. *ne hoc nec*. Camp. *ne hoc ne*. Goth. (tac. Gesn.) *nec hoc nec* cum Voss. 2; *ne haec* Iens. cum edd. ante Ald. Hic *neque haec neque* cum Bad. Basil.

Pariter) Turic. Flor. Guelf. Camp. *par est* cum Alm. et edd. ante Ald. Correxit Regius. Pro *pariter* Goth. *ponitur* cum Voss. 2, Bad. utroque, Vall. sed hic a sec. manu, quum a pr. videatur Badio dare *posita* (iterum) *est*. Verbum substantivum supra post *sola* tollunt Bad. et qui praeterea apud Burm. hanc rationem sequuntur; in codd. quidem videtur esse omnibus.

96. *Apud Virgilium*) Georg. I, 86. Vbi integros versus ponere desinit noster, solito more ad locum in scriptore quaerendum amandat lectorem, et iam nonnisi initia sententiarum refert.

97. *Relationem*) IX, 1, 35. Hoc fortasse designat Aquila Rom. p. 176, ubi *epanaphoram* latine vertit *relatum*; cf. §. 30.

Ὑπαλλαγὴν) Cf. not. crit.

Ἐπάνοδον — ἀντιμεταβολὴν; cf. §. 36, 85.

In eo libro) I. c. Oratore; cf. autem IX, 1, 39 cum §. 34.

et ceteris omnibus consentio. Adiicit his Caecilius *περίφρασιν*, de qua dixi. Cornificius *interrogationem*, *ratiocinationem*, *subiectionem*, *transitionem*, *occultationem*: praeterea *sententiam*, *membrum*, *articulum*, *interpretationem*, *conclusionem*; quorum priora alterius generis sunt schemata; sequentia schemata omnino non sunt. Item Rutilius praeter ea, quae apud alios quoque sunt, *παρομολογίαν*, *ἀναγκαῖον*, *ἠθοποιΐαν*, *δικαιολογίαν*, *πρόληψιν*, *χαρακτηρισμόν*, *βραχυλογίαν*, *παρασιώπησιν*, *παῤῥησίαν*, de quibus idem dico. Nam eos quidem auctores, qui nullum prope finem fecerunt exquirendis

98

99

Dixi) Turic. Ambr. 1, Guelf. Camp. *dixit*; et iunxerunt cum sequente somnolenti librarii; cf. VI, 3, 47.

98. *Transitionem*) Sic Turic. Flor. cum Alm. Capper. Reliqui *translationem*; cf. Schutzii prolegg. pag. 40.

Articulum) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *articulos* cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Rusc. acc. Ald. Verum censeo, sive memoriter retulerit Qu. sive legendum sit apud Herrennianum *Articuli dicuntur*.

Schemata omnino) Camp. prius omittit.

99. *Sunt, παρομολ.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et Tarv. Obr. Reliqui inserunt *schemata*.

Dixi) VIII, 6, 59, 61; cf. IX, 1, 3, 6.

98. *Cornificius — conclusionem*) Hic est ille, quo praediximus (ad III, 1, 21) loco manifestum fore, opus rhetoricum Herennio inscriptum esse a Qu. tributum Cornificio auctori, quem patrem, an filium agnoverit, non habeo dicere, neque ipse fortasse quaesivit. Singulas enim hasce figuras legimus apud hunc scriptorem: *interrogationem*, IV, 15 extr. *ratiocinationem*, c. 16 init. *subiectionem*, 23 med. *transitionem*, 26 init. *sententiam*, 17 init. *membrum*, 19 init. *articulum*, eodem med. *interpretationem*, 28 post init. *conclusionem*, 30 extr. Quam adhuc omisimus *occultationem* reponendam censemus apud Herennianum c. 27 init. pro *occupatione*. Quae enim est ratio *occupationis*, ubi nihil *occupatur* i. e. praesumitur, quod fortasse sit dicturus adversarius? Id quidem solum recte dicimur *occupare*, quod, ne in aliorum possessionem cedat, priores capimus; cf. Qu. VI, 1, 20; IV, 1, 49; IX, 2, 16; de re V, 13, 49. Contra *occultationis* vocabulum et per se aptissimum est figurae, et Herennianus mox *si — rem*, inquit, *occulte admonuisse prodest*, item *occulte fecisse suspicionem*. Schützius nostram mutationem recepit in textum.

Alterius generis) I. e. *διανοίας*.

99. *Παρομολογίαν — παῤῥησίαν*) P. Ruhnk. 63, 65, 66, 81, 83, 99, 112, 120, 130.

nominibus, praeteribo: qui etiam, quae sunt argumen-
100 torum, figuris ascripserunt. Ego illud de iis etiam, quae vere sunt, adiiciam breviter, sicut ornent orationem opportune positae, ita ineptissimas esse, quum immodice petantur. Sunt, qui neglecto rerum pondere, et viribus sententiarum, si vel inania verba in hos modos depravarunt, summos se iudicent artifices, ideoque non desinant eas nectere: quas sine substantia sectari tam est ridiculum, quam quaerere habitum ge-
101 stumque sine corpore. Sed ne eae quidem, quae recte fiunt, densandae sunt nimis; nam et vultus mutatio, oculorumque coniectus, multum in actu valet: sed si quis ducere os exquisitis modis, et frontis ac luminum inconstantia trepidare non desinat, rideatur. Et orator habet rectam quandam velut faciem: quae ut stupere immobili rigore non debebit, ita saepius in ea, quam natura dedit,
102 specie continenda est. Sciendum vero in primis, quid quisque in orando postulet *locus*, quid *persona*, quid

100. *Ornent*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Reliqui *ornant*. — *Petantur*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Ienson. Tarv. Reliqui *petuntur*.

Inania) Turic. Flor. Guelf. *in anilia* cum Voss. 2.

Depravarunt) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *depravarint*. — *Desinant*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *desinunt*.

Substantia) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. et edd. ante Ald. Reliqui *sententia* ex mutatione Regii.

101. *Eae*) Sic Turic. (a sec. manu) Guelf. Ille a pr. manu pro *ne eae quid*; sic: *nea et q.* Flor. *ne ea et q.* Reliqui *haec*. — *Orator habet*) Sic Turic. Flor. Guelf. (hic prius modo) Camp. Goth. Sed Alm. Voss. 2, Vall. Colb. et edd. ante Ald. nonnisi in priore consentiunt. Reliqui *oratio habeat*, prius mutante Regio. Vicissim Stoër. Chouet. *oratio habet*, quae fortasse ratio praestat.

102. *Quisque*) Turic. (a pr. manu) *quisquis*. Ambr. 1, *quis*. — *Quum in his*) Turic. c. *tam i. h.* cum Alm. Ille a sec. manu c. *tamen his* et sic Goth. Vall. Camp.; *c. iam his* Iens. et edd. ante Ald. *Cum iam in his* Ambr. 1. Nostrum a Regio. — *Deroget*) Turic. Flor. (a pr. manu

100. *Sine substantia*) Cf. VI, Pro. 7.

tempus. Maior enim pars harum figurarum posita est in delectatione. Vbi vero atrocitate, invidia, miseratione pugnandum est, quis ferat contrapositis, et pariter cadentibus, et consimilibus irascentem, flentem, rogantem? quum in his rebus cura verborum deroget affectibus fidem: et ubicumque ars ostentatur, veritas abesse videatur.

IV. De *compositione* non equidem post M. Tullium scribere auderem (cui nescio an nulla pars operis huius sit magis elaborata), nisi et eiusdem aetatis homines, scriptis ad ipsum etiam literis, reprehendere id collocandi genus ausi fuissent, et post eum plures multa ad eandem rem pertinentia memoriae tradidissent.

nterque) *derogat.* — *Videatur*) Turic. Flor. Camp. *videtur.* Suspicor fuisse a Qu.: *quoniam in his — derogat — videtur.* Clausula non est utique vitiosa, et puto magis vitaturum fuisse homoeoteleuton, quam Ciceronianum illud captaturum (cf. IX, 4, 73; X, 2, 18).

1. *An nulla*) Sic nos e coniectura, et Lochmanni τοῦ μακαρίτου (prolus. anni 92, posteriori pag. 3) et nostra. Libri quidem omnes *an ulla*; cf. VII, 2, 41. Adiuvat aliquantum Ambr. 1, qui iunctim exhibet duas voces.

102. *Quum in his — videatur*) Cf. non. crit.

1. *Eiusdem aetatis homines*) « Brutum signat, de quo ad Att. XIV, 20. Tullius: *Quum — scripsissem ad eum de optimo genere dicendi, non modo mihi sed etiam tibi scripsit, sibi illud, quod mihi placeret, non probari.* Indicat idem ad Att. XV, 1: *Quo in genere Brutus noster esse vult, et quod iudicium habet de optimo genere dicendi, id ita consequutus est in ea oratione, ut elegantius esse nihil possit. Sed ego solus* » (malim sane cum Malaspina et Mongalto *totus*) « *alius sum; sive hoc recte, sive non recte* ». Gesnerus; cf. XII, 1 22; XII, 10, 12; item Dial. de Oratt. c. 18. Postremam citat et Regius et is, qui ad hoc caput, annotationem scripsit in ed. Veneta (1494). Neque enim est negligendum, ad hoc unum caput plane diversa a Regiano commentario legi in isto libro, constantia illa pleraque brevi singulorum vocabulorum interpretatione, ubi paulo indoctior Regio loqui videatur, qui v. c. Ciceronem Herennianorum credat auctorem, sequiores sequatur scripturas in nostro, nec tamen plane sit contemnendus. Sed Vallam equidem longe absum ut agnoscam; cf. praef. nostr. p. 28; I, 6, 26; item hic §. 38.

Id collocandi genus) Variavit hoc noster pro vocabulo recepto *compositionis*, hic quidem satis perspicue, per se obscurius.

2 Itaque accedam in plerisque Ciceroni, atque in iis ero, quae indubitata sunt, brevior; in quibusdam paulum fortasse dissentiam. Nam etiam quum iudicium meum 3 ostendero, suum tamen legentibus relinquam. Neque ignoro quosdam esse, qui curam omnem *compositionis* exscludant, atque illum horridum sermonem, ut forte fluxerit, modo magis *naturalem*, modo etiam magis *virilem* esse contendant. Qui si id demum *naturale* esse dicunt, quod a natura primum ortum est, et quale ante cultum fuit, tota haec ars orandi sub-4 vertitur. Neque enim loquuti sunt ad hanc regulam et diligentiam primi homines, nec prooemiis *praeparare*, *docere* expositione, argumentis *probare*, affectibus *commovere* scierunt. Ergo his omnibus, non sola compositione caruerunt: quorum si fieri nihil melius licebat, ne domibus quidem casas, aut vestibus pellium tegmina, aut urbibus montes ac silvas mutari oportuit. 5 Quae porro ars statim fuit? quid non cultu nitescit?

3. *Forte fluxerit*) Sic Ambr. 1, Flor. (hic a sec. manu); *foret fluxerit* Turic. Flor. Reliqui *f. effluxerit*; cf. §. 112.

Haec) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. *hic* cum edd. ante Ald.; *his* Goth. Voss. 2 (cf. IX, 3, 77).

Subvertitur) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui *subvertetur*.

4. *Expositione*) Iens. *exponere* cum edd. ante Ald. Correxit tunc quidem sine libris Regius acute, quem subiectae huius e Vall. emendationis insimulari nollem a Badio.

Domibus) Turic. Flor. Ambr. 1, (hic a sec. manu) Guelf. Camp. *hominibus* cum Goth. Voss. 2, (sed ex hoc *homini*; cf. §. 3) Alm. A pr. manu Ambr. 1, *omnibus*.

Vestibus) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Iens. (tac. Gesn.) *vestes* cum Alm. Voss. 2, Goth. Tarv. Solus Guelf. mox *tegmine*.

5. *Cultu nitescit*) Turic. *cultum mitiscitur*, (an protinus *cur* desit, non doceor); a sec. manu *cultu*. Flor. *cultum mitescit*; a sec. manu *cultu* et sic cum *mitescit* Ambr. 1. Posterius ex Alm. Bal. Vall. (err. Burm.)

4. *Hanc regulam et diligentiam*) Pronomen posuit ea potestate, de qua diximus ad II, 5, 22. Haec quae de artificio dicit in omni eloquentia similia fere sunt eorum quae habes lib. II, c. 17.

cur vites coërcemus manu? cur eas fodimus? rubos arvis excidimus? terra et hos generat; mansuefacimus animalia? indomita nascuntur. Verum id est maxime naturale, quod fieri natura optime patitur. Fortius vero 6 quod incompositum potest esse, quam vinctum, et bene collocatum? Neque si parvi pedes vim detrahunt rebus, ut *Sotadeorum* et *Galliamborum*, et quorumdam in ora-

affertur; *mitesceret* Iens. Tarv. Locat.; *innitescit* Ald. Basil. Nostrum Goth. Camp. Venet. 1494. Nulla hic ratio fructuum *mitescentium*; conf. Horat. Epistt. I, 1, 39; item Cic. Tuscul. I, 28, not. Ern. De agris cultu purgatis, nec iam squalentibus, aptissime dicitur, qood exemplis pulchre vincit Forcellinus in lexico.

Et hos) Sic optante iam Francio Obr. Sed Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. e. *hoc* cum Alm. Reliqui e. *haec*.

6. *Quod incomp.*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Bodl., *quid* Guelf. cum Goth. Alm. (cf. IX, 3, 95; item mox) Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *qui i.* coniiciente Regio; *quomodo i.* Obr.

Vinctum) Sic Turic. cum Obr. Fortasse et Guelf. et a pr. manu Goth. nam parum manifesti ductus. Ex Alm. *iniunctum* (cf. modo, item 9). Reliqui *iunctum*; cf. §. 19. Vide I, 4, 18.

Detrahunt) Sic Turic. Flor.; *detrahat* Guelf. et sic a sec. manu Turic. sed at *pandens* pro *pedes vim*. Reliqui *detrahant*. Nostrum et Goth. a manu secunda, probante Gesnero.

Galliamborum) Turic. Flor. Ambr. 1, sed hic in loco raso, ubi aliud fuerit prius) Guelf. Camp. *Callimachorum* (aliquot una L) cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. et edd. ante Gryph. (nisi quod post Regium meliores *iorum*). Aldus autem nostrum ipsum, probante Philandro.

Quorumdam) Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gasn.) *quorum* cum Alm. Voss. 2; *aliorum* Camp.

5. *Eas fodimus*) Vide v. c. Virgilium in Ge. II, 397 sqq.

6. *Quod incompositum*) Pronomen significatu fere quo *quale*, ut *inc.* consciscat naturam substantivi. Feras sane et *quid*, sed positus nostrum videtur commendare. *Quid* enim primum locum vindicasset.

Sotadeorum — lascivientium) Cf. I, 8, 6. Expressos interim patrio sermone Galliambos ab I. H. Vossio nostro nemo eruditior ignorabit. Lyr. Gad. Odd. et Elegg. III, 1, p. 191 seqq. Genitivos istos *Sotadeorum Galliamb.* concipe generis neutrius, cuius deinde at *quorumdam* esse statuas. Securius tamen haec iunxit noster, quia illa *quaedam* non possunt intelligi *metra*, quod est nomen *Sotadeis Galliambis* accomodandum. Nam ut masculinum facias, id quod alioqui rectisssimum fuerit in secundo maxime vocabulo, plane non procedit, ob *quorumdam — lascivientium*, ubi *homines*, *oratores* subaudire neque structurae congruat, semel fieri coeptae, et ieiunum fuerit languidumque. Longe enim melius *lascivire* per figuram

tione simili paene licentia lascivientium, compositionis 7 est iudicandum. Ceterum quanto vehementior fluminum cursus est prono alveo, ac nullas moras obiiciente, quam inter obstantia saxa fractis aquis ac reluctantibus; tanto, quae connexa est, et totis viribus fluit, fragosa atque interrupta melior oratio. Cur ergo vires ipsas specie solvi putent, quando res nec ulla sine arte satis 8 valeat, et comitetur semper artem decor? An non eam, quae emissa optime est, hastam speciosissime contortam ferri videmus? et arcu dirigentium tela, quo certior manus, hoc est habitus ipse formosior? Iam in certamine armorum, atque in omni palaestra, quid satis recte cavetur, ac petitur, cui non artifex motus, et 9 certi quidam pedes assint? Quare mihi compositione

7. *Fluit*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *fuit*. Ille a sec. manu *furit* et sic Guelf. cum marg. Basil.; Burmannus ablegat ad VII, 1, 44; ubi malebat *pulchre furit cui cum;* frustra ille. Gesnerus hic tentat *ruit*. Iens. Tarv. *fuerit*. Displicet sane illatum hic in rem comparatam ex comparatione ipsa *fluendi* verbum, sed cf. IX, 3, 78.

Res nec ulla) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Voss. 2; *n. r. u.* transponente Regio edd. ante Gryph. exc. Bad. Reliqui *n. u. r.*

Comitetur) Goth. (tac. Gesn.) *comitatur*. Sane ignoro rationem coniunctivorum *valeat et comitetur* post *quando*.

Semper) Turic. Guelf. *super;* ex Alm. *ũper*.

8. *Eam, quae emissa*) Turic. *ea q. missam* (postremum a pr. manu) An fuit *quae et missa*? Primum et Flor. Guelf.

Ferri) Turic. Guelf. *fieri*. — *Hoc est*) Flor. *idem*. Lepido errore, qui in loco animadversus possit adiuvare criticum.

9. *Mihi comp.*) Turic. (a sec. manu) *in c.* Flor. (a sec. manu) Guelf.

dicentur inanimata, ut mox §. 28. An difficultati medebimur scribendo *Galliambicorum*? Apposite hic Gesnerus locum profert Demetrii de elocutione §. 189. Schn. p. 76: σύνθεσις — ἐοικυῖα τοῖς κεκλασμένοις καὶ ἀσέμνοις μέτροις, οἷα μάλιστα τὰ Σωτάδεια.

7. *Nec ulla*) Maluit hoc quam *nulla*, ut esset *nec* pro *ne — quidem*.

Comitetur) Cf. not. crit. Sed et monente Gesn. VIII, Pro 19.

8. *Iam in certamine*) Arbitror legendum *Nam*, quod in transitionibus frequentissimum, maxime si quid prioribus etiam manifestius et certius demonstratur; cf. II, 11, 7; et Drakenb. ad Liv. XXIX, 8, 9. De ipsa similitudine armorum tractandorum cf. IX, 1, 20 et, quo ablegat Regius, Cic. Orat. c. 68.

velut amentis quibusdam nervisve intendi et concitari sententiae videntur. Ideo eruditissimo cuique persuasum est, valere eam quam plurimum, non ad delectationem modo, sed ad motum quoque animorum. Primum, quia nihil intrare potest in affectus, quod in aure, velut quodam vestibulo, statim offendit. Deinde, quod natura ducimur ad modos. Neque enim aliter eveniret, ut illi quoque organorum soni, quamquam verba non exprimunt, in alios tamen atque alios motus ducerent auditorem. In certaminibus sacris non eadem ratione concitant animos ac remittunt; non eosdem modos adhibent, quum bellicum est canendum, et quum posito genu supplicandum est: nec idem signorum concentus est procedente ad proelium exercitu, idem receptui carmen. Pythagoreis certe moris fuit, et, quum evigilassent, animos ad ly-

10 11 12

Camp. *m. in c.* cum Goth. Voss. 2, Ieos. (tac. Geso.) et edd. aote Bad.

Ideo) Alm. Obr. *Imo*, fortasse oec male. Ingratius saltem initium duplex, *Quare*, *Ideo*. — *Eam*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittuot cum Goth. Voss. 2. Ex Alm. *eam plur.* (cf. §. 6, 14).

10. *Affectus*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *affectum*.

11. *Non*) Sic Turic. Flor. Reliqui *nec*.

Eosdem modos) Turic. Flor. Guelf. Camp. *eodem modo* cum Goth. Voss. 2, Bodl. Bal. Alm. et edd. aote Basil.

Adhibent) Turic. (a sec. manu) Flor. Guelf. (oisi quod hic singulari numero) Camp. *adhibentur* cum Goth. Voss. 2, Bodl. Bal. et edd. aole Basil. Ao erat primitus: *eidem modi adhibentur*? Nomioativum huoc (qui plerumque saue obliteratos est) tuentur Prisciaous lib. XII, pag. 946, et aliquot ioscriptiones, de quibus vide Forcellin. in voce, quem et consule io *Is*. Add. Cic. cootr. Bull. II, 29, 115, (Beck.) ubi ex et effiogit Sigonius *ei*.

Est canendum) Flor. *his can.* — *Supplic. est*) Sic Toric. Flor. Goelf.

11. *In certaminibus sacris*) De his vide ad II, 8, 7. Apparet concentum aliquem ludis hisce adhibitum. Iis ipsis etiam illud de *bellico* assignandum; neque eoim aliter iotelligas *genu posito factam supplicationem*, quam extra bellum in ludis. Quamquam, fateor, hoc magis videtur esse gladiatoris *extrema populum exorantis arena* quam eius qui sacrorum certaminum palmam petat.

12. *Pythagoreis—moris fuit*) «Locus classicus Iamblichi de vita Pyth. c. 25.» Gesnerus; cf. I, 10, 32.

ram excitare, quo essent ad agendum erectiores: et, quum somnum peterent, ad eandem prius lenire mentes, ut, si quid fuisset turbidiorum cogitationum, com-
13 ponerent. Quod si numeris ac modis inest quaedam tacita vis, in oratione est vehementissima: quantumque interest, sensus idem quibus verbis efferatur, tantum, verba eadem qua compositione vel in textu iungantur, vel in fine claudantur. Nam quaedam et sententiis parva, et elocutione modica, virtus haec sola
14 commendat. Denique quod cuique visum erit vehe-

Camp. cum Alm. et edd. ante Bad. Reliqui omittunt *est.* — *Procedente*) Turic. *producente*; a sec. manu *producendo* et sic Guelf. Camp. cum Obr.

13. *Ac modis*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *et m.* — *Tacita*) Goth. *tanta.* Blanditur. Potestne enim *numeris ac modis* inesse dici *tacita* vis? Sic Graeci τοσαύτη τις. Sed destituor exemplo, ubi *aliqua* vel *quaedam* tanta vis iungantur. *Haec tanta* dicitur sane, et *tanta illa* (VII, 2, 55); et huius etiam loci fuerit maxime talis mitigatio, valens adverbium *velut.* Melius non fuerit transponere, *modis quidem inest tanta vis.* Alioqui *tantus* et *tacitus* solent confundi; conf. Liv. Drakenb. XL, 8, 5, et nuper bene correxit Schutzius Cic. de Orat. II, 66, extr. reponens *tacito* pro *tanta.* Cod. Oxon. Cic. pro Clu. 23, §. (Beck.) 103, item *tanta* pro *tacita.* — *Est vehem.*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *eo v.* cum Goth. Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Gryph, exc. Bad. qui *eo*, et velit (sed non expressit) *ea est.* Non male, nam recepta nec animum nec aures explet.

In textu) Sic Ambr. 1. Reliqui *in exitu.*

Vel in fine) Sic Flor. Ambr. 1. Reliqui omittunt *in.* Rollinus sallem et Capper. conati sunt aliquam rationem reddere istius discriminis intercedentis hic inter *exitum* et *finem*, ut habet vulgata; infeliciter illi et soli, quum reliqui nihil scilicet difficultatis deprehenderent. Equidem diu haesi, scribendum esset *vel intextu — vel fine.* Neque enim valde movebat quod ablativi qui dicuntur instrumenti viderentur hic ingrate cumulari. *Qua compositione* facile commutatur et resolvitur, ac si dictum esset *quam bene*; sic apparet posse subiici *intextu* et *fine* sine praepositionibus. Et suadebat hoc tam locus VIII, 4, 8, tam omissio τοῦ *in* apud plerosque ante *fine.* Designatur utroque modo duplex compositionis virtus, qua et congrua inter se maxime vocabula vinciuntur in mediis sensibus, et clausulae fiunt talibus, in quibus aures libentissime acquiescunt seque dimitti patiuntur. *Textus* sane infrequentior improprio significatu huius aevi scriptoribus, *contextus* tritissimus.

13. *Tacita*) Cf. not. crit. *In textu*) Cf. not. crit.

menter, dulciter, speciose dictum, solvat et turbet: abierit omnis vis, iucunditas, decor. Solvit quaedam sua in oratore Cicero, *Neque me divitiae movent, quibus omnes Africanos et Laelios multi venalitii mercatoresque superarunt;* et iusequentes deinceps periodos: quas si ad illum modum turbes, velut fracta aut transversa tela proieceris. Idem corrigit, quae a Graccho com- 15 posita durius putat. Illum decet: nos hac sumus probatione contenti, quod in scribendo quae se nobis solutiora obtulerunt, componimus. Quid enim attinet

14. *Cicero, Neque*) Sic Turic. (a sec. manu) Guelf. Ille a pr. manu, Flor. *C. namque* cum Alm. Mox Flor. a sec. manu *C. namque neque.* Reliqui *Nom neque.*

Africanos et Laelios) Turic. Flor. Guelf. omittunt *et* cum Alm. — *Venolitii mercatoresque superarunt; et*) Sic Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Basil.; *v. m. venoliaque s. e.* Iens. (err. Gesn.) Tarv.; *v. m. venaliaque s. ut sit multi mercatores s. venalitiique* e. Locat. cum edd. ante Basil.; *v. m. venolitiique e.* Ambr. 1; *venalicum mercotores quae venoliaque e.* Turic. Flor.; a sec. manu uterque *venolium*, sed hic modo *m. que*, et cum utraque mutatione sic Guelf. Ex Alm. *mercatoresque venalitiique e.* (cf. §. 9, 16). Reliqui *v. m. s. Immuta paullulum ut sit Multi superarunt mercatores venalitiique* e. c Cicerone. Insunt sane veteribus scripturis vestigia iterationis hic factae. Malui tamen cum Gesnero, quamquam non recipiente, dare quod rationi maxime consentaneum esset. — *Insequentes*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Alm. Voss. 2, et edd. ante Basil. Reliqui *sequentes.* — *Quos*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *quo*; a sec. ille *quos* et sic Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Tarv. — *Turbes*) Sic Turic. Guelf. cum Alm. Obr. Reliqui *perturbes.*

15. *Graccho*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. *Gracco* cum Voss. 2, Alm. — *Sumus*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Reliqui *simus.*

Obtulerunt) Sic Turic. Reliqui *obtulerint.*

14. *Cicero, Neque me divitiae*) Est locus Orat. c. 70 et quidem ex Corneliana ipsius, secunda, ut prodit Nonius, qui et ipse ponit haec cf. II, n. 919. Capperonerium hic in textum quoque inducentem pro *venolitiis, venalitiarios* rectissime revincit Burmannus epistolae p. 48. Vsum autem vocis, etsi minus rationi congruum, pro venditore servorum, satis astruit Gesnerus in Thesauro, hic quidem uberior Forcellino. Quod mox *idem Cicero* corrigere dicitur, fit eodem Oratoris capite.

15. *Quod — componimus*) I. e. quod ipsi conamur numeris vincire orationem nostram.

eorum exempla quaerere, quae sibi quisque experiri potest? illud notasse satis habeo, quo pulchriora et sensu et elocutione dissolveris, hoc orationem magis deformem fore: quia negligentia collocationis ipsa ver-
16 borum luce deprehenditur. Itaque ut confiteor paene ultimam oratoribus artem *compositionis*, quae perfecta sit, contigisse: ita illis quoque priscis habitam inter curas, in quantum adhuc profecerant, puto. Neque enim mihi, quamlibet magnus auctor, Cicero persuaserit, Lysiam, Herodotum, Thucydidem, parum stu-
17 diosos eius fuisse. Genus fortasse sint sequuti non idem, quod Demosthenes, aut Plato; quamquam et ii ipsi inter se dissimiles fuerunt. Nam neque illud in Lysia dicendi textum tenue atque rarum laetioribus numeris corrumpendum erat. Perdidisset enim gratiam, quae in eo maxima est, simplicis atque inaffectati coloris; perdidisset fidem quoque. Nam scribebat aliis, non ipse dicebat, ut oportuerit esse illa rudibus et incompositis
18 similia: quod ipsum *compositio* est. Et historiae (quae

16. *Quae*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Alm. *qua de.* Goth. *quam;* cum parva lacuna Voss. 2, *quam d...* Camp. *quam nec.* Non quidem cum Burm. fuisse arbitror: *qua demum eloquentia* vel *oratio*, sed *quae quidem*, quum praesertim quod legimus in Ambr. sit repositum in loco raso.

Quoque) Sic Flor. Ambr. 1, cum Alm. (cf. §. 14, 20). Reliqui omittunt. — *Enim*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Guth. Voss. 2. Reliqui omittunt.

17. *Rarum*) Turic. Flor. Ambr. 1 *rasum* cum Alm. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Obr.; *ratum* Goth. (tac. Gesn.)

Oportuerit esse) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf.; *oportuisset.* — *Quod — est*) Turic. *q. i. compositionem;* a sec. manu *q. ipsam compositionem* et sic Guelf. cum Goth. Voss. 2, Bodl.; *que ipsa compositione* Flor. (a sec. manu); *quo ad ipsum compositionem* Camp. cum Andr. nisi quod ex hac *ipsam.*

16. *Cicero persuaserit*) Orat. c. 44, 52. Sed et 65 Brut. c. 17.

17. *Textum tenue atque rarum*) Eadem est similitudo quae in Ciceronis *munere levidensi, crasso filo* (Epistt. famill. IX, 12 ubi vide interpp.) Genus autem orationis Lysiacae iam supra tetigimus ad III, 8, 51.

currere debet ac ferri) minus convenissent insistentes clausulae, et debita actionibus respiratio, et cludendi inchoandique sententias ratio. In concionibus quidem etiam similiter cadentia quaedam, et contraposita deprehendas. In Herodoto vero cum omnia (ut ego quidem sentio) leniter fluunt, tum ipsa διάλεκτος habet eam iucunditatem, ut latentes etiam numeros complexa videatur. Sed de propositorum diversitate post 19 paulum. Nunc, quae prius iis, qui recte componere volent, discenda sint. Est igitur ante omnia *oratio* alia

18. *Ac ferri*) Turic. Flor. Guelf. *afferri* (nisi quod primus *adf.*) Camp. Goth. (tac. Gesn.) *et ferri*.

Insistentes) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. et edd. ante Ald. probante Liebio in Actt. Erud. 1721, pag. 71. Reliqui, Regio suadente, *intersistentes*. Huic maxime auxilio venit §. 106. Obstat maxime 67. Nam *intersistere* fere apud nostrum in vitio. Mox §. 36; *insistatur* Goth. Voss. 2, male. — *Eam*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *etiam* cum Goth. et edd. ante Ald. acc. Obr. Correxit Regius.

Etiam numeros) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *innumeros* (aliquot horum recentiores diremptim) cum Goth. Voss. 2, (quamquam in reliquis variante a Goth. collatione, per errorem, ut suspicor) Alm. at edd. ante Ald.; *in se n.* Obr. Correxit Regius; verissime; nam *etiam* ab extremis prioris et primis sequentis vocis literis ita haustum fuit, ut nonnisi *in* remaneret. — *Videatur*) Turic. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *videantur* cum Voss. 2.

19. *Discenda sint*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. (tac. Gesn.) *di-*

18. *Currere — ac ferri*) Cf. §. 112.

In concionibus — deprehendas) Quum hoc in universum dicatur de historiarum scriptoribus, minus assequor Pseudo-Turnebum illum, qui hunc locum expressum esse ait ex Dionysii Halic. Epistola ad Ammaeum περὶ τῶν Θουκυδίδου ἰδιωμάτων, ubi rhetor graecus numerosam in Thucydide compositionem anaotet et multas figuras. Certe Dionysii verba, quae cum Quintiliani hisce plane congruant, designare non contingit, quamquam et in hoc et in altero ad Q. Tuberonem libello multa huic quoque materiae affinia tractentur.

Herodoto) Malim *Herodoti*.

19. *De propositorum diversitate*) De *propositis* conf. VII, 1, 4. Sed hic etiam latiore significatu accipiendum hoc vocabulum, et illustrandum exemplis XI, 1, 42; magis etiam XI, 1, 32, 33; unde apparet optime reddi posse Franco-gallica appellatione: *genre*. Iam si quaeras, id quod interpretes insuper habuerunt, ubi tandem hanc *propp. diversitatem* tractet, puto designandum §. 121 et seqq. De *post paulum* cf. IX, 2, 43.

Est igitur) Quo hinc ablegant, Aquilae Romani locus (p. 157) si non expressus ex Qu., tamen scriptus est

vincta, atque *contexta*; *soluta* alia, qualis in sermone et epistolis: nisi quum aliquid supra naturam suam tra-
20 ctant, ut *de philosophia*, *de republica*, similibus. Quod non eo dico, quia non illud quoque solutum habeat suos quosdam, et forsitan difficiliores etiam pedes: neque enim aut hiare semper vocalibus, aut destitui temporibus volunt sermo atque epistola: sed non fluunt, nec cohaerent, nec verba verbis trahunt; ut potius laxiora
21 in his vincula, quam nulla sint. Nonnunquam in causis quoque minoribus decet eadem simplicitas, quae
22 non nullis: sed aliis utitur numeris, dissimulatque eos, et tantum communit occultius. At illa connexa series

cenda sunt cum Alm. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Mutavit Regius, quem sequor, quoniam eodem redit et habet sane eius constitutio aliquantum plus dignitatis, quam *iis* structum cum *dicenda*, quod mirifice languet et ne latinum quidem satis videtur. Veneta *quaedam* pro *quae*, quod in quibusdam esse testatur Regius. Gesnerus *sunt* praefert illi *sint*, fortasse recte. — *Vincta*) Turic. Guelf. Goth. (err. Gesn.) Camp. *iuncta* cum Bodl. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Bad. cf. §. 6. Sed et 77, ubi Turic. Flor. Iens. (tac. Gesn.) *victa*. Guelf. *uicta*. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Loc. Ven. Rusc. Bad. *iuncta* cum Voss. 2, Andr. Vidov.

Similibus) Sic Iens. Tarv. Reliqui *similibusque*. Facile adhaerescebat ex sequenti; cf. IX, 3, 92.

20. *Temporibus*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *temporis* cum Alm. Fuit profecto *tempore suo*, sequente *volunt*.

Atque) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2. Ex Alm. *neque* (cf. §. 16, 21). Reliqui *et*.

Verba verbis) Sic Turic. (a pr. manu) Ambr. 1, cum Alm. Goth. Voss. 2. Reliqui inserunt *de*.

21. *Nonnullis*) Sic Flor. (a pr. manu) Ambr. 1, cum Alm. (Turic. alletur; cf. 20, 24) Gesn. Bip. Reliqui *non illis*.

ab eo, cui obversarentur haec Quintilianea. Ille quidem tria orationis genera agnoscit, *solutam*, *perpetuam*, *quae ex ambitu constet*.

20. *Destitui temporibus*) Non habere iusta tempora i. e. moras quantitatis. Tum maxime tempore suo destituitur oratio, quum longa syllaba desideratur, ubi auris eam exspectat; cf. not. crit.

Verba verbis trahunt) Hic quidem *verba* latiore significatu usurpari puto, non grammaticorum strictiore illo. *Trahunt* autem est *continuant*, ut sine interstitio se invicem excipiant voces. Exemplo locutionem declarare non contingit. An aliquis malit *tradunt*? (cf. VII, 1, 44). Non puto. *fluendi* et *cohaerendi* haec ratio recurrit §. 129.

21. *Communit occultius*) Numeros

tres habet formas: *Incisa*, quae κόμματα dicuntur, *Membra*, quae κῶλα, περίοδον, quae est vel *ambitus*, vel *circumductum*, vel *continuatio*, vel *conclusio*. In omni porro compositione tria sunt genera necessaria, *ordo*, *iunctura*, *numerus*. Primum igitur *de ordine*. Eius observatio in verbis est singulis, et contextis. Sin- 23 gula sunt, quae ἀσύνδετα diximus. In his cavendum, ne decrescat oratio, et fortiori subiungatur aliquid infirmius, ut *sacrilego fur*, aut *latroni petulans*. Augeri enim debent sententiae, et insurgere: ut optime Cicero, *Tu*, inquit, *istis faucibus*, *istis lateribus*, *ista gladiatoria totius corporis firmitate*. Aliud enim maius alio

22. Κῶλα, περίοδον) Sic Camp. Goth. (tac. Gesn.) Tarv. cum edd. ante Ald. Hic inserit καὶ cum Bad. Basil. Reliqui *et*. Guelf. pro *quae* — περίοδον haec sola *quod* περίοδον. Codd. Toric. Flor. Ambr. 1, hic parum inspectos suspicor; cf. §. 19. — *Sunt genera necessaria*) Sic Turic. cum Goth. Bodl. Alm. Voss. 2, at edd. ante Ald. Omittunt *necessaria* Guelf. Obr. marg. Basil. Reliqui omittunt *genera*, iubente et Regio.

23. Ἀσύνδετα *diximus*) Hoc ordine Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Goth. Reliqui *d. ἀ.* Goth. *dicimus*. Turic. Flor. (hic quidem *ac.*) *ancineta* cum Alm.; ἀσύνθετα Flor. (a sec. manu) Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Colb. et edd. ante Ald. aliquot etiam inquinata scri-

igitur *communit simplicitas*. Magis ferrem, si numeri pertinerent ad causam ipsam vincendam. Neque tamen de scripturae corruptela cogito.

23. *Quae* ἀσύνδετα *diximus*) Cf. IX, 3, 50; item exempli causa IX 3, 77.

Aliud enim maius — diem ac noctem, ortum et occasum) Contrariam esse in negando conditionem, ubi ad minus aliquid deveniendum sit, monet ex Valla Pithoeus. Locus est Elegantt. II, 18, p. 143: Gesnerus locum Ciceronis ponit de Orat. I, 61, ubi *quasi habito ad Ebraeam traditionem respectu* nox praeponatur *in hoc uno opere — noctes et dies urgeatur*; et esse plura eiusmodi apud veteres, etiam praeter poëtas quos cogat lex carminis. In *ortu* et *occasu* inversum ordinem demonstrat Burmannus apud Ovid. Metam. II, 190; XIV, 386. Livium XXI, 50 (sed in postremo nihil tale, nec reperio, quem voluerit locum). In *geminis fratribus* vindicandis nihil magnopere proficit Burmannus. *Trigemini fratres* apud Liv. I, 24, 1; Flor. I, 3, 3, non plane respondent *geminis fratribus*, quum hoc vocabulum magis pro substantivo receptum sit, illud naturam adiectivi minus exuerit. Reliqua autem *adolescens homo*, *ancilla mulier* alius plana sunt rationis. Simile quid de ordine IV, 2, 87.

supervenit. At si coepisset a toto corpore, non bene ad latera faucesque descenderet. Est et alius naturalis ordo, ut *viros ac feminas*, *diem ac noctem*, *ortum et* 24 *occasum* dicas potius, quam retrorsum. Quaedam ordine permutato fiunt supervacua: ut *fratres gemini*; nam si praecesserit *gemini*, *fratres* addere non est necesse. Illa nimia quorundam fuit observatio, ut *vocabula verbis*, *verba* rursus *adverbiis*, *nomina appositis* et *pronominibus* essent priora. Nam fit contra quoque fre- 25 quenter non indecore. Nec non et illud nimiae superstitionis, uti quaeque sint tempore, ea facere etiam ordine priora: non quin frequenter sit hoc melius, sed quia interim plus valeot ante gesta, ideoque levioribus 26 superponenda sunt. Verbo sensum cludere, multo, si

ptura; cf. IX, 3, 50. — *Cavendum, ne*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. Alm. Voss. 2. Reliqui iuseruut *est*.

Quam) Turic. Flor. Ambr. 1, sed in loco raso) Guelf. *quamquam et* cum Alm. Vall. (sed Goth. nobiscum facit) Ieus. (tac. Gesu.) Tarv. Nostrum reponens Regius priores sequutus est, quamquam non monito lectore.

24. *Praecesserint*) Goth. *praecesserit*, quod probantibus Liebio et Gesnero non accedo. Illud autem neglesit Gesu. quod mox Goth. dat *germani*.

Pronom. ess.) Sic Turic. Flor. Goth. (tac. Gesu.) Camp. Reliqui iuserunt *rursus*. Hoc autem in Alm. deesse narratur supra post *verba* (cf. §. 21, 36).

25. *Nimiae superst.*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. cum Goth. Alm. Voss. 2. Reliqui Inserunt *est*.

Vti quaeque) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesu.) cum Voss. 2. Reliqui *ut quaeque*. Sed *tempore* non *ordine* Goth. (err. Gesn.) — *Quia freq.*) Turic. Flor. *qui inf.* Guelf. Camp. *quia f.* cum Ienson. Tarv. — *Interim*) Sic Turic. Flor. (uterque a pr. manu). Reliqui *interdum*.

24. *Illa nimia quorumdam fuit observatio*) Recte monet Pseudo-Turnebus haec de partium orationis et de factorum ordine duo praecepta translata esse e Dionysio Halicarn. Nam et ipse rhetor Graecus (de compositione verbb. p. Reisk. 33 seqq. 36 seq.) huiusmodi diligentiam, quae primum sibi visa fuerit necessaria, alienam testatur. *Apposita* hic plane sunt, quae vocamus *adiectiva*; cf. II, 14, 3, ut et ipse Dionysius usurpat ἐπίθετον, quod vocabulum non magis rhetorum usui quam grammaticorum inservit.

25. *Superponenda sunt*) « Super-

compositio patiatur, optimum est. In verbis enim sermonis vis. Sed si id asperum erit, cedet haec ratio numeris, ut fit apud summos Graecos Latinosque oratores frequentissime. Sine dubio enim omne, quod non cludet, *hyperbaton* est: ipsum hoc inter tropos vel figuras, quae sunt virtutis, receptum est. Non enim ad 27 pedes verba dimensa sunt: ideoque ex loco transferuntur in locum, ut iungantur, quo congruunt maxime: sicut in structura saxorum rudium etiam ipsa enormitas invenit, cui applicari, et in quo possit insistere. Feli-

26. *Vis. Sed*) Turic. *ins. est.* Flor *vis est* cum Alm. Ille a sec. manu *vis inest* et et sic Guelf. Camp. (nisi quod *ius*) cum Vall. et edd. ante Basil.; *vis inest* Goth. et sic Flor. a sec. manu; *vis* Ambr. 1; cf. §. 45. Nos *sed* e coniectura. Reliqui *vis inest.* *At* suadente Regin. — *Cedet*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, cum Alm.; a sec. manu Turic. *cedat* et sic reliqui. — *Haec ratio*) Turic. *hotratio*; a sec. manu *oratio* et sic Flor. Guelf. Camp. cum Bodl.; *ratio* Goth. Voss. 2, Ald. (err. Burm.); *haec oratio* Bal. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald.

Enim) Turicens. Flor. (a pr. manu uterque) Ambr. 1, *erit*; et mox Ambr. 1, *et* pro *est*. Recepta stare nequit; est enim foedissimum asyndeton in illis *ipsum hoc*. Verum esse censeo *S. d. erit o. q. n. c. h. Sed i. h.* Nec reformido recurrens citius *sed* (cf. IX, 3, 78). *Sine dubio* post se desiderat adversativam (cf. I, 6, 12) et hoc recte custodivit Gedoynus. In ipso praecepto exhibere exemplum, quod aliquoties usurpat noster, putandus est, quum *erit*, quod debebat *cludere* sensum et post *hyperb.* poni, prius collocat. Neque enim dubitandum est, quin ad *omne* subaudierit Qu. *verbum*. Hoc solus agnovisse videtur Capper. Rollinus fluctuat et aliquid occultius quaerit, sed hinc alienum. Solet tamen obscuritatis accusare istum usum *omne* ponendi, nullo adiuncto substantivo. Quid si post illud *erit* librariorum culpa intercidit *verbum*? nam ut succedat ipsi *erit* vox *verbum*, quae quidem non incredibilis fuerit confusio, minus probo, quia tum cogaris tueri *est* post *hyperb.* unde nimis ingrata existat structura: *hyperb. est — recept. est*, nec placet post *cludet* praesens *est*. — *Virtutis*) Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1, Camp. *virtutes* cum Goth. Voss. 2, Alm. Ald.; cf. I, 5, 5.

ponere est potius postponere quam anteponere. Dicimus enim supervenire, superaddere, superponere, quando supra alia venimus, addimus, ponimus». BADIVS. Nec ullus editorum praeter Capper. obtemperavit Regio suadenti *supponendum*. Praetulit autem Qu. *superponere* alteri *postponere*, quia hoc conscivit significationem contemnendi. *Super* est *ultra*. Erit tamen haec potestas verbi addenda Lexicis; cf. eodem significatu VIII, 4, 6.

26. *Sine dubio enim*) Cf. not. crit.

cissimus tamen sermo est, cui et rectus ordo, et apta iunctura, et quum his numerus opportune cadens con-
28 tigit. Quaedam vero transgressiones et longae sunt nimis, ut superioribus diximus libris, et interim etiam compositione vitiosae, quae in hoc ipsum petuntur, ut exsultent atque lasciviant: quales illae Maecenatis, *Sole et aurora rubent plurima. Inter sacra movit aqua fraxinos. Ne exsequias quidem unus inter miserrimos viderem meas.* Quod inter haec pessimum est, quia in re
29 tristi ludit compositio. Saepe tamen est vehemens aliquis sensus in verbo: quod si in media parte sententiae

27. *Contigit*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. cum Alm. Iens. Reliqui *contingit.*

28. *Vt superioribus*) Sic Turic. Flor. cum Alm. A sec. manu prior *in s.*; alter ut *in s.* et sic reliqui.

28. *Vt superioribus diximus libris*) Cf. VIII, 2, 14. Miror tamen indicium fieri tam indefinite, quasi plura loca respiciat. Fortasse ne bene quidem meminerat, ubi dixisset.

Maecenatis) « De mollitie stili, quam in Maecenate notarunt veteres; vide Meibom. Maecen. cap. 23; quem tamen haec Maecenatis fragmenta fugerunt; ut et alterum ex symposio apud Servium ad Virgil. VIII, Aen. 310, quod adducit et emendat Bentl. ad Horat. l. III, Od. 21 ». Burmannus. Senecae quidem locum de Maecenate, huc maxime pertinentem, habes Epist. ad Lucil. 114, p. Bip. 86, *verba — improbe structa*, p. 87.: *istae ambages compositionis — verba transversa.* Exempla autem haec orationis affectatae et delicientis in Maecenate quum traiectionum maxime causa afferantur, *plurima* habendum erit pro ablativo referendo ad *aurora*. Illud, quod proximum est, maiorem intelligendi habet difficultatem, nec quemquam video, qui aliquam eius rationem reddere conetur. Iam si quis forte *movit* accipere velit potestate intransitiva, ut tamen aliqua extundatur sententia, ei obstare videtur quod alius, quam quae traiiciendo et lascivientibus numeris cernatur affectationis nullum hic praeterea vestigium, nec consilii praesentis erat nisi huiusmodi dare. Neque *intermovit* tmesi diremptum quisquam agnoscat, quum tale verbum nusquam inter latinos auctores compareat. Restat ut mutationem tentemus, qualem equidem non nimiam censeo, si scribatur *manat* pro *movit*. Postremum exemplum male me habet eo, quod *miserrimum* dicitur *ne exsequias quidem suas videre*, quasi vulgo homines solerent videre. An sententia tam mirabilis habet occultum quendam vel aculeum vel salem? Equidem non exputo. Intelligerem, si deleto *quidem* scriberetur *non* post *ne*.

latet, transire intentionem, et obscurari circumiacentibus solet; in clausula positum assignatur auditori, et infigitur: quale illud est Ciceronis, *Vt tibi necesse esset in conspectu populi Romani vomere postridie.* Transfer hoc ultimum, minus valebit. Nam totius ductus hic est quasi mucro, ut per se foedae vomendi necessitati, iam nihil ultra exspectantibus, hanc quoque adiiceret deformitatem, ut cibus teneri non posset *postridie.* Solebat Afer Domitius traiicere in clausulas verba tantum asperandae compositionis gratia, et maxime in

30

31

29. *Transire*) Sic Turic. Guelf. (a pr. manu uterque) Flor. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, Leid. Gibs. Obr. Reliqui *transiri.* — *Intentionem*) Sic Camp. Reliqui *intentione.* — *Illud est*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Omittit *est* Icos. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil. Reliqui *e. i.* — *Postridie*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp, omittunt cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. et edd. ante Gryph. Inseri iussit Regius; necessario.

30. *Foedae — necessitati*) Flor. Guelf. *foeda — necessitas* cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. et edd. ante Ald. Regius correxit, perperam refragante Liebio. Turic. et Camp. non videntur nisi in substantivo nominativum praeferre, quod, si verum, magno sit coniecturae Regianae adiumento.

31. *Afer.*) Goth. (tac. Gesn.) omittit cum Voss. 2.

Asperandae) Turic. *aspermnde*, mutatum ab eadem manu *aspernandae* et sic Flor. Guelf. Τραχύνειν frequentissimum Dionysio in hac materia. — *Quod eos*) Sic Turic. Flor. Venet. (1494) cum Alm. Voss. 2, *qui* Goth. Guelf., cui *pulchre* acclamat Gesnerus *sexto casu.* Sed eiusmodi horror Plautinus infra nitorem Qu. positus est, nec inest nisi compendium τοῦ *quod*; cf. III, 6, 64. Camp. *quid e.* Reliqui *quo e.*

29. *Transire intentionem*) Sic Statius Thebaid. II. 335. *Nil transit amantes.* Cf. autem *sensum vehementem* ad IX, 3, 72. Locus Ciceronis est Philipp. II, 25. *Ductui*, quem dicit Qu., non recte hic Gesnerus comparat Francogallorum *tractum* (le *trait*), in errorem inductus fortasse a Gedoyno, qui hoc ipso vocabulo utitur. Equidem nihil aliud agnosco nisi περίοδον, *circumductionem* (§. 118) orationis. Aliud erat IV, 2, 53.

31. *Traiicere in clausulas verba*) Apparet *verba* non proprio dici significatu vel technico Grammaticorum, quo in genere multum sibi indulgent et noster et omnino veteres. Neque enim *traiicere* puto accipiendum in universum pro *ponendo in loco alieno.* Tum *in clausulis* legas, intelligasque verba illa *agam*, *periclitatur*, quae debebant alioqui cludere sententiam.

prooemiis : ut pro Cloantilla, *Gratias agam continuo.* Et pro Laelia, *Eis utrisque apud te iudicem periclitatur Laelia.* Adeo refugit teneram delicatamque modulandi voluptatem, ut currentibus per se numeris, quod eos 32 inhiberet, obiiceret. Amphibuliam quoque fieri vitiosa locatione verborum, nemo est, qui nesciat. Haec arbitror, ut in brevi, de ordine fuisse dicenda : qui si vitiosus est, licet et vincta sit, et apte cadens oratio, tamen merito incomposita dicatur. Iunctura sequitur. Est in *verbis, incisis, membris, periodis.* Omnia namque 33 ista et virtutes et vitia in complexu habent. Atque ut ordinem sequar, primum sunt quae imperitis quoque ad reprehensionem notabilia videntur, id est, quae, com-

Inhib. obiiceret) Turic. Flor. ioserunt *et* com Goth. Voss. 2, Alm.
32. *Vitiosa*) Turic. Flor. Guelf. *vitiosam* cum Alm.
Vincta) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *vincat* eum edd. ante Ald. *Vinciat* Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Nostrum Obr. Capper. Reliqoi *iuncta*, iubeote Regio.
Sit, et) Turic. Flor. *ac* si cum Tarv. A sec. mano uterque *a. sit* et sic Ambr. 1, Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. Voss. 2, *a.* sic Goth. — *Dicatur*) Turic. Flor. *dignatur*; a sec. manu uterque *digne dicatur* et sie Iens. (tac. Geso.) eum edd. posterr. ante Ald. *digne dicant* Guelf.
Sequitur. Est) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. eom Goth. Voss. 2, Vall. probante Liebio. Sed Iens. (tac. Gesn.) *s. et* cum edd. ante Ald. Reliqui inserunt *Ea* iubente Regio.
33. *Sunt quae*) Turie. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *quae sunt* cum Voss. 2, Iens. Tarv. Venet. Regios expuoxit *sunt*, quo tameo iam Locat. caret, ut et reliqui omoes. Nostrum solus Capper. qui recte traosposuit, ratione reddita. Suppresso, quod miror, eius nomioe eaudem iuit Gesuerus, sed in textu sequitur ceteros. Rollinum, qui in vulgata haerebat tentabatque *pr. ab oratione absint quae* etc., morosius hic ioerepat Burmannus, melius exceptum eundem in Praefatiooe. Eidem ιοοχ ad *plamor*, item §. 36, iniquior est, iosimulans subiectae Obrechto conieeturae, quu eriminis hominem absolvit singularis eius pudor et modestia, mouente etiam Capper. Si displiceat h. l. *sunt quae — videntur — efficiunt*, indicativo modu; cf. IV, 3, 16.
Id est, quae) Turie. Flor. Ambr. 1, Guelf. i. e. *qua* cum Goth.

32. *Omnia namque*) Cf. III, 9, 3. VIII, 3, 45.
33. *Deforme aliquod nomen*) Cf.

missis inter se verbis duobus, ex ultima prioris, ac prima sequentis syllaba, deforme aliquod nomen efficiunt. Tum vocalium concursus : qui , quum accidit, hiat , et intersistit, et quasi laborat oratio. Pessime longae, quae easdem inter se literas committunt, sonabunt. Praecipuus tamen erit hiatus earum , quae cavo aut patulo maxime ore efferuntur. *E*, planior litera est, *I*, angustior est : ideoque obscurius in his vitium. Minus pecca- 34

Apparet origo erroris per Camp. qui omittens aliqua sic: *reprensionem in qua.* — *Duobus*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Ambr. 1, *duorum* cum Alm.

Vltima prioris) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. inserunt *fine* cum Alm. et edd. ante Ald.

34. *Planior*) Sic Turic. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Ald. Hic *plenior*, coniiciente Regio, et sic reliqui. Rollinus malit *lenior*. Petrus Paullus Iustus (cf. VIII, 3, 39) locum Lucilianum e Charisio Grammatico afferens (p. Putsch. 100) mihi suam non persuadet coniecturam, qua *plenius* pronuntiari dicit *canes* quam *canis*, nominandi casu (sic enim Lucilius ibi) propter illam literae E plenitudinem. Maioris est auctoritatis, quo et ipso utitur, Ciceronis locus de Or. III, 12, ubi est *E plenissimum.* — *Est : ideoque*) Sic Turic. Flor. Guelf. Reliqui omittunt *est.* — *Qui longis*) Turic. (a sec. manu) Camp. *quod l.* — *Qui praeponet*) Turic. (quamquam hic *quid*) Flor. Camp. (quamquam hic *prae.*) *quod proponet.* Equidem neutra illa *quod* recte se habere suspicor, quum aut neutrum aliquod in genere subaudiatur, velut *dictum*, aut id quod praecedit, *vitium.*

Qui, quum accidit) Diffido illi pronominis masculino, pro quo in Flor. et Turic. (hoc quidem a prima manu) est *quod.* Simile tali structurae Taciti dictum Ann. XIII, 4?, 4, *rarus — egressus idque* non *isque*; Cf. §. 49.

34. *E, planior*) Haec quum sit constans veterum librorum scriptura, accedo equidem Gesnero *planam* censenti eam literam quae «facilius media apertura oris exeat, nec pandendo illi, ut A, neque contrahendo, ut O, vel V, vim quasi afferat» (Designantur enim A O V *cavo aut patulo maxime ore*). Hanc rationem praeivit vetus interpres in Veneta subiiciens voci *planior* haec : *lenior*, *facilior*, *non hians.* Solum, quod adiuvare possit, vocabulum novi *explanationem* I, 5, 33; XI, 3, 33; item *os — explanatum* XI, 3, 30. De literarum harum natura apte conferri iubet Philander Dionys. de Comp. p. 76: τὸ η — κάτω περὶ τὴν βάσιν τῆς γλώσσης ἐρείδει τὸν ἦχον ἀκόλουθον, ἀλλ' οὐκ ἄνω, καὶ μετρίως ἀνοιγομένου (τοῦ στόματος). 77, ἔσχατον δὲ πάντων τὸ ι· περὶ τοὺς ὀδόντας τε γὰρ ἡ κρότησις τοῦ πνεύματος γίνεται μικρὸν ἀνοιγομένου τοῦ στόματος καὶ οὐκ ἐπιλαμπρυνόντων τῶν χειλέων τὸν ἦχον.

bit, qui longis breves subiiciet, et adhuc, qui praeponet longae brevem. Minima est in duabus brevibus offensio. Atque quum aliae subiunguntur aliis, perinde asperiores erunt, prout oris habitu simili aut diverso pronuntiabuntur. Non tamen id, ut crimen ingens, expavescendum est; ac nescio negligentia in hoc, an sollicitudo sit peior. Inhibeat enim necesse est hic metus impetum dicendi, et a potioribus avertat. Quare ut negligentiae est pars hoc pati, ita humilitatis, ubique perhorrescere, nimiosque non immerito in hac cura putant omnes Isocratem sequutos, praecipueque Theopompum. At Demosthenes et Cicero modice respexerunt ad hanc partem. Nam et coëuntes literae, quae συναλοιφαὶ dicuntur, etiam lenio-

35

36

Aliae) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *alia* cum Iens. Tarv. Sed Vall. nostrum.

Perinde) Turic. Flor. Guelf. Camp. *proinde* cum Alm. et edd. ante Ald. Sed Goth. et Vall. nostrum.

Habitu) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Alm. marg. Basil. Reliqui *hiatu*.

35. *Est pars*) Sic Turic. Flor. (a pr. quidem manu uterque *neglegentia pars*) Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Vall. et edd. posterr. ante Gryph. Sed Bad. uterque *pars* omittit obsequutus Regio, cui tamen se velle accedere negat in notis, cum Colin. Vidov. Gryph. (1536). *Est* contra omittit Ambr. 1. Reliqui *p. e.* quorum et Camp. nisi dormitavi. An fuit *est pati hoc*, ut mox male sit iteratum *pati* vel casu adhaeserit ex sequentibus, quum iam *pati* corruptum esset in *pars*. Nam ubi ita usurparetur *pars*, sane nondum vidi. Alia est ratio VIII, 3, 42. Haec *pars* aliquid simile babet eius, quod est VII, 4, 24, *opus*, nisi forte ibi *eloquentia* cum codd. est reponendum pro *eloquentiae*.

Praecipueque) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Leid. Reliqui *praecipue*.

36. Συναλοιφαί) Sic Alm. (cf. §. 24, 41). CYCΠλλΙΦΜ Flor. ΣυαλλοΓιφΑΙ Ambr. 1. *Synaliphen* Guelf. Reliqui συναλοιφή. — *Dicuntur*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante

35. *Negligentiae est pars*) Cf. not. crit.

Isocratem sequutos — Theopompum) Demetr. Phal. §. 66, indicante Alm. Ἰσοκράτης μὲν γὰρ ἐφυλάττετο συμπλήσσειν (τὰ φωνήεντα) καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ, Dionys. Hal. Vol. VI, p. 786, Rsk. Θεόπομπος εἰ ὑπερεῖδεν — τῆς συμπλοκῆς τῶν φωνηέντων γραμμάτων — πολὺ ἀμείνων ἂν ἦν αὐτὸς ἑαυτοῦ κατὰ τὴν φράσιν.

rem faciunt orationem, quam si omnia verba suo fine cludantur; et nonnunquam hiulca etiam decent, faciuntque ampliora quaedam: ut, *Pulchra oratione acta omnino iactare*; tum longae per se, et velut opimae syllabae aliquid etiam medii temporis inter vocales, quasi intersistatur, assumunt. Qua de re utar Ciceronis potissi- 37 mum verbis, *Habet*, inquit, *ille tanquam hiatus et concursus vocalium molle quiddam, et quod indicet non ingratam negligentiam de re hominis magis, quam de verbis, laborantis.* Ceterum consonantes quoque, earumque praecipue, quae sunt asperiores, in commissura verborum rixantur, et *S* ultima cum X proxima, qua-

Basil. Reliqui *dicitur* iubente Regio. — *Leniorem*) Repositum a Regio pro *lev.* sed addicunt Goth. Camp. Vall. — *Omnino*) Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. *oratio* cum Goth. Voss. 2, Alm. Miror Guelf. a me non memoratum. Hanc scripturam ego veriorem censens (nempe *omnino*, *orotio*, *opinio* eadem plane nota signant quarundam aetatum librarii) aliquam tento emendationem loci eo maxime obscurissimi, quod unde sumptus sit ignoramus *P. o. a. orator* (frequentissima *orotionis* et *oratoris* confusio, etiam casu recto, velut IX, 3, 101), *i.* Hunc infinitivum *iactare* historicum interpretor, ut dicatur *orator oliquis ea iactasse, quae pulchra sua oratione egerit.* Burm. pro *omnino* reponere velit aut *omnibus se*, aut *omnino populo se*; recte monens ille nullum emendatori quaerendum esse hiatum in vocabulo *omnino*, quum eum vocabula priora faciant satis vastum. — *Opimae*) Sic Obr. e coniectura. Priores eo omnes *optimoe.*

Medii temporis) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *mediis temporibus* cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. Emendavit Regius.

37. *Earumque*) Sic Flor. Turic. (quamquam hic diremptim et per *ae*) Guelf. Camp. cum Alm. Sine *que* idem Goth. cum Voss. 2, et Iens. Tarv. Sed transponunt hi post *praec.* Reliqui *eaeque.*

36. *Suo fine cludantur*) Hoc apparet recte opponi *coëuntibus* in extremis vocabulis *literis.*

Pulchra — iactare) Cf. not. crit.

Tum) Non satis congruit vocula, malim *nam.* Dicuntur *opimae* syllabae magis proprio etiam significatu quam *opima et quasi adipato dictio*, Cic. Orat. c. 8; et *pinguiora — verbo* nostro XII, 10, 35.

37. *Ciceronis*) In *Oratore*, c. 23.

Et S — studiorum) Hic quidem sensus nec integer est, nec apertus. Primum facilis fuerit correctio, quam suadet Rollinus, ut ponatur *ut S.* pro *et S.* Deinde malit Gesnerus transponi literas et scribi *X ultima cum S proxima*, ut respexerit Qu. verba composita, qualia sint *exspecto*, *exsolvo* (cf. I, 7, 4). Ei rationi con-

rum tristior etiam, si binae collidantur, stridor est: 38 ut, *Ars studiorum*. Quae fuit causa et Servio (ut dixi)

Vt, Ars studiorum) Turic. Ambr. 1, Guelf. *vastudiorum* cum Iens. Tarv. Sed Camp. *vas studiorum* cum Goth. (err. Gesn. neque enim habet *ut*) Voss. 2. *Vastidiorum* Flor. sed sublatum a sec. manu, quod fit in Turic. quoque. Regius in quibusdam inveniri ait, *vastus duarum*. Ego hoc in una lego Veneta, ascriptis hisce in annotatione: *dissonus duarum iunctarum. Vastus hoc rentem* (sic, nam turbatum et omissum aliquid fuit a typotheta) *et asperum significat, ut Vasto rex Aeolus antro.*

38. *Servio, ut dixi*) Flor. *sermo* cum Voss. 2, nisi quod abesse *ut dixi*, non diserte narratur. Superscripsit ea verba in Flor. sec. manus. Obr. *sermoni ut dixi.* Vall. *sermo ut dixi*, sic quidem repente in notis Badii, quum in ipso textu sit recepta, nec quidquam de varietate scripturae moneat editor. Mirando est profecto nihil varietatis obiici in Turic. Ambr. 1, ne in Goth. quidem, meuaeemo illo Vossiani 2; (cf. §. 4). Si orthographiam solam spectat haec subtractio literae S, potuit sane certus aliquis homo eius auctor esse.

gruat Pithoei coniectura, qua inducere cupit: *arx studiorum*. Sed obstat quod *binarum quae collidantur* fit mentio; nec satis memores videntur, ut omnes veteres ita Qu. proprie, literam X reapse S habere in fine. Igitur opus sane videtur esse concursu duarum S; quamquam ne sic quidem praeceptis sufficiunt exempla, quoniam binarum X nullum hic vestigium. Illud *ars studiorum* vetustae iam edd. videntur mutuatae ex Diomede, qui, presse sequens profecto nostrum, (*Quintilianum imitatus ut simia hominem* ait annotator Cod. Vallensis, quem Badius Vallam putat ipsum, cui deinde haec Diomedea subiegerit Regius. Sunt autem haec omnia in annotatione Venetae 1494) hoc ipsum dat p. Putsch. 463: *Item ex consonantibus, quae in se incidentes stridere et quasi rixari videntur, vitanda iunctura est, ut Sextus Roscius* (recte Capper. transponi vult *R. S.*) *Ars studiorum, Rex Xerxes, Error Romuli.* Qui tamen iam Diomedis aetate dixerit haec Quintilianea fuisse corrupta et mutila, ma quidem non magnopere habebit refragantem. Saltem adeo sensu carentia vocabula, ut sunt *ars studiorum*, exempli causa posita a Qu. vix credo; cf. not. crit.

38. *Et Servio, ut dixi*) Nec Servium, qui literam S subtraxerit, nec locum nostri, ubi hoc iam dixerit, quisquam potest demonstrare. Hominis illius investigationem censeo plane omittendam, quia id ipsum ratione probabili caret omnino, quemquam unum Romanum hanc literam subtraxisse; quum de orthographia hic quidem non agatur. Ergo huius moris auctor non potest recenseri ullus nisi vulgaris sermonis consuetudo. Cui rationi congruit sane, quod hic ponit Obrechtus: *et sermoni*, modo absint aliena illa *ut dixi*. Sed et criticam habet difficultatem haec scriptura (cf. not. crit.) et fluctuat constructio, incerto dativi regimine, pendeatne a *subtrahendo* an a *causa*

subtrahendae *S* literae, quoties ultima esset, aliaque consonante susciperetur; quod reprehendit Lauranius, Messala defendit. Nam neque Lucilium putant uti eadem ultima, quum dicit, *Serenus fuit*, et *dignus locoque*, et Cicero in Oratore plures antiquorum tradit sic loquutos. Inde *belligerare*, *po' meridiem*: et illa Cen- 39

Lauranius) Turic. Guelf. Camp. *Lauranius*, cum Venetae annotatore, (quamquam non in textu) addente *rhetor*. Flor. *Lausanius* a pr. manu Goth. *Lunarius*. Voss. 2, *Iunius*. Obr. *L. Afranius*, exprimente Gedoyoo, ingeniose, sed parum ad rem, quum desideretur, id quod monet Burm., non vetus aliquis Comoediarum scriptor, sed Messalae suppar criticus. Etiam *Granius* si tentes (I, 6, 36) non multum profeceris. *Laronius* Octaviani contra Sextum Pomp. dux est Appian. B. Civ. V, 112, 115; item *Laronia* apud Iuvenalem II, 36, multi multaeque in inscriptionibus. *Lauro* oppidum Hispaniae a Sertorio exciditur Appian. Civ. I, 109. Qui Floro III, 18, 6, est *Afranius*, Appiano Civ. I, 40, 47, audit *Lafrenius*. In inscrr. quidem *Lauranius* nullus, *Luraria* una apud Muratorium. — *Serenus — dignus*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, (nisi quod *serinus* cum priorum pr. manu) Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Ald. exc. Veneta. Reliqui *serenu — doctu*, suadente Regio, nisi quod Obr. etiam *servu'* pro *seren.* e coniectura. — *Locoque, et*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, *loco quod et* Camp. *L. Quod etiam* Iens. (nisi quod *ioco* cum aliquot vett. per errorem) cum edd. ante Ald. Reliqui *loco. Quin etiam* iubente Regio.

39. *Belligerare*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Ambr. 1, *pelligerere.*

Po') Turic. Guelf. Camp. Flor. (a sec. manu) *per* cum Goth. Voss. 2, Bodl. et edd. ante Ald. Sed Flor. Ambr. 1, *pro.* Ald. *pe'* quasi pro *per*, ut indicat Regii nota; cf. III, 1, 14, ubi Guelf. Camp. Iens. Tarv. *post mer.*

fuit, cuiusmodi orationis ἐπαμφοτερίζούσης vitium infra scriptorem nostrum positum fuerit. Nec sentias quidquam decedere vel vi, vel elegantiae expunctis hisce *et Servio ut dixi.* Tanto minus hunc locum intelligere nobis videbimur, quum eam iacturam facere nemo prudentior sustineat, quamquam annotator ille Venetus id ipsum suadet, subiecta ratione: *nam eius auctoris non meminit.*

Lauranius) Vide not. crit. *Messala*, vide I, 7, 23. Quod sequitur *putant*, etsi in omnibus ita libris scriptum, suspicor mutandum in *putat*, ut ad solum referatur Messalam.

Neque — et) Cf. IX, 3, 78. Ciceronis locus est Orat. c. 48.

39. *Inde*) Cf. IX, 3, 66. Sic enim malim accipere quam *ex hac causa.*

Belligerare — mollita) Proba est Regii animadversio, omne hoc variandarum vocum genus originem habere ex M litera, quae aut hauriatur in fine posita, aut sequens ipsa elidat

sorii Catonis, *Diee hanc*, aeque *M* litera in *E* mollita; quae in veteribus libris reperta mutare imperiti solent: et, dum librariorum insectari volunt inscientiam, suam 40 confitentur. Atqui eadem illa litera, quoties ultima est et vocalem verbi sequentis ita contingit, ut in eam transire possit, etiamsi scribitur, tamen parum exprimitur: ut, *Multum ille*, et, *Quantum erat*: adeo ut paene cuiusdam novae literae sonum reddat. Neque enim eximitur, sed obscuratur, et tantum aliqua inter duas vo- 41 cales velut nota est, ne ipsae coëant. Videndum etiam, ne syllabae verbi prioris ultimae sint primae sequentis,

Diee hanc) Turic. *di hac*; a sec. manu *dicae hac* et sic Amb. 1; *dictae hac* Flor.; *die et hac* Guelf. Camp. Goth. (err. Gesn.). E Voss. 2, affertur *et haec*, ita ut praecedat nihil. *Die. e. hanc* lens. cum reliquis ante Ald. Sed Venetus mira hic novat *dicem et faciem*; cf. I, 7, 23, aliena hinc. Reliqui *Die' hanc*. — *Aeque M — moll.*) Turic. *eque com. l. — m.*; a sec. manu *eque* o *l. — m.* et sic Guelf. (quamquam fortasse *aeq.*) Camp. Non sufficit quae adhuc facta est emendatio, minus tamen Veneti illius audacia: et o *in u eque et u equa in* o *ac i in e m.* Obr. *aequa M. — l. emolita* (sic).

Inscientiam) Sic Ambr. 1, Capper. cum Alm. Voss. 2, (nil tale Goth.; cf. §. 38); *scientiam* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Reliqui *inscitiam*; cf. XII, 11, 14; item Drakenb. ad Liv. XXII, 25, 12.

41. *Syllabae*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *syllaba* cum Alm. Voss. 2, antecedentem literam aliam. Optime autem aius eadem esse ratio dicitur quae S ultimae pereuntis. Iam haec tam minuta et a vulgata scribendi ratione remota incorrupta ad nos pervenisse nemo peritior exspectabit; et est sane quod haereas in istis: *M litera mollita in E*. Placuit autem Catonianam scripturam comminisci talem, ut fuerit *diee*, geminata *E*, quo ipso poterat videri *M* abiisse in alterum illud *E*. Ita sensisse videtur Badius, cuius tamen fabulam de numo a se viso, cui incisum esset *e po*, et de Augusto tyrannidis occupationem saepe sibi suasam repudiante per eam quaestionem: a *po*, i. e. *et post*, *quid tum postea?* nequaquam praestiterim, ceterum ablegans lectorem ad disputantem de ea Burmannum.

40. *Paene cuiusdam novae*) Quae de literae M. pronuntiatione hic docentur, ut non sunt nostrae hodie consuetudini accommadata, ita sedulo attendenda sunt, si forte nostris quoque auribus percipi et iudicari possint. Nimia hinc petere videtur I. H. Vossius Zeitmessung. p. 249; cf. §. 109.

41. *Syllabae — primae sequentis*) Hoc interdum consulto fieri docent, citantibus Burm. et Gesn. Turneb. Adv. VII, 19. Vavassor de vi et usu quorundam verborum p. mihi

Id ne quis praecipi miretur, Ciceroni in epistolis excidit, *Res mihi invisae visae sunt*, *Brute*. Et in carmine,

O fortunatam natam me Consule Romam.

Etiam monosyllaba, si plura sunt, male continuabuntur: quia necesse est, compositio multis clausulis concisa subsultet. Ideoque etiam brevium verborum ac nominum vitanda continuatio, et ex diverso quoque longorum: afferunt enim quandam dicendi tarditatem. Illa quoque vitia sunt eiusdem loci, si cadentia similiter

42

Goth. et edd. ante Ald. (nisi quod Ven. nostrum, ut et videtur Ambr. 1) acc. Obr. — *Vltimae sint primae*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *ultima et prima.* Camp. *ultima sit prima* cum Goth. Voss. 2, Alm. (cf. 36; item mox) et edd. ante Ald. acc. Obr. Probat singularem Liebius; frustra. Regius enim bonis argumentis defeudit emendationem, velut quod de una iam egerit syllaba noster §. 33, ubi hoc quoque dicturus erat, si volebat. Sed hic maxime alienu bona involasse videri possit bonus Regius, nam Venetus ille, quem dixi, commentator ea ipsa et argumenta habet et exempla, neu aliter vult legi, quamquam in nostris quidem vocabulis operae non paruerunt. Eadem fere disputat Victorius.

Id ne quis) Turic. *idem ne quod ne q.* Flor. *id est usque q.* Ambr. 1, *idem nec quod ne q.* Guelf. *idem nequa ne q.* Alm. *Id neque ne q.* (cf. modo, item 52).

Invisae — natam) Turic. Flor. Ambr. 1, omittunt cum Alm., sed prius modo Camp. Goth. (tac. Gesn.) Guelf. cum Alm Voss. 2, Iens. Tarv. Rationem inserendi vocem eandem quam Regius reddit Venetus.

42. *Si plura sunt*) Turic. *si* omittit ab utraque manu cum Alm., sed Flor. a pr., uterque a pr. *pluras* cum Alm. *Sunt* abest Goth. Voss. 2. Vtrumque *si* et *sunt* a Guelf. Camp. Obr. — *Longorum*) Flor. *longiorum* cum Voss. 2.

Afferunt) Ambr. 1, *affert.* — *Declin. iung.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. Andr. Obr. Reliqui inserunt *multa.* Dare videtur vocem Ambr. 1.

34, et Broukhus. ad Tibull. I, 1, 3. Contra disputat Victorius V. L. XVI, 19. Ciceronis est fragmentum p. Ern. 1066, ut omnia harum epp. loca; cf. IX, 3, 58. Alterum Ciceronis decantatum est inter veteres; cf. XI, 1, 24.

42. *Monosyllaba*) Nihil agit optimus Gesnerus contra Isaac. Vossium defendens Anglicae et Germanicae linguarum monosyllaba, quasi insuavem compositionem non facientia. Burmannus ponit versum Virgilianum Aeneid. XII, 833: *Do quod vis et me victusque volensque remitto.*

et similiter desinentia, et eodem modo declinata, iungantur. 43 Ne verba quidem verbis, aut nomina nominibus, similiaque his continuari decet: quum virtutes etiam ipsae taedium pariant, nisi gratia varie- 44 tatis adiutae. Membrorum, incisorumque iunctura non ea modo est observanda, quae verborum, quamquam et in his extrema ac prima *coëunt*. Sed plurimum refert *compositionis*, quae quibus anteponas. Nam et *vomens frustis esculentis*, *gremium suum et totum tribu-*

43. *Ne verba*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. acc. Obr. Ex Alm. *Me v.* Reliqui *Nec v.*

Pariant) Turic. Flor. Ambr. 1 (sed in loco raso) Guelf. Camp. *patiantur* cum Goth. Voss. 2, Iens. Tarv. Diserte nobiscum faciens memoratur Vall. Altera illa scriptura possit quidem se tueri graecismo, qualis est I, 2, 31, et maxime II, 13, 16. Sed nonnisi contortus ille fuerit et hinc alienus.

44. *Ea — quae*) Sic Turic. Ambr. 1; *eo — quae* Flor. Guelf.; *eodem — quo* Goth. Voss. 2. Reliqui *eo — quo*.

Ac prima) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Reliqui *et pr.* Abesse *et* ante *in his* a Goth. falso narrat Gesn. Sed Guelf. *et* inserit ante *extr.* — *Esculentis, gremium*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Alm. Ita et VIII, 6, 68. Reliqui inserunt *vinum redolentibus* e Cicerone.

Declinata, iungantur) Potest dubitari an hic inserendum sit *multa*, quod sane multae exhibent editiones. *Declinata* autem *eodem modo* a *similiter cadentibus* secernit noster. Venetus quidem annotationem ad *decl.* addito *multa* hanc ponit: *plura quam tria derivata ut graviter, turpiter, nequiter.*

44. *Vomens*) Cic. Philipp. II, 25 *Saxa*. Idem pro Archia c. 8. Quae Rollinum offendit durities abruptae nimis orationis, neque negligi debebat ut fit a plerisque, et parum vindicatur supplemento, quod designat Capper. ut ad ea *et vomens et contra — Saxa* subaudiatur: *legimus in Cicerone* vel *scripsit Cicero*. Equidem expleri orationem censeo, si utrobique scribatur *est* pro *et*. Ratio autem opponendi loca haec Ciceronis bina satis explicata est a Rollino, in priori enim commodum praemitti *gremium suum toti tribunali*, in altero *saxa et solitudines* minus recte antecedere *bestias*, quas *commoveri* levius sit. Petrus quidem Victorius, indicante Capper. V. L. XIII, 16 ex eodemque Gesnerus monent bestias illas immanes cantu flexas et consistentes profecto maiorem poëticae artis vim probare, quam saxa voci respondentia, quibus nihil designetur, nisi quam echo vocemus. Alter fontem erroris putat, quod Qu. intempestive memor fuerit fabulae de Orpheo non bestias modo sed et saxa demulcente. Victoriana illa leguntur fere apud commentatorem Venetum, comparentem illum quatuor annis ante quam Victorius natus esset. Equidem in saxis si maxime significatur echo,

nal implevit: et contra (nam frequentius utar iisdem diversarum quoque rerum exemplis, quo sint magis familiaria) *Saxa atque solitudines voci respondent, bestiae saepe immanes cantu flectuntur, atque consistunt.* Magis insurgebat, si verteretur: nam plus est, *saxa*, quam *bestias commoveri:* vicit tamen compositionis decor. Sed transeamus ad numeros. Omnis *structura* ac 45 *dimensio* et *copulatio vocum* constat aut numeris (numeros ῥυθμοὺς accipi volo) aut μέτροις, id est dimensione quadam. Quod etiamsi constat utrumque pedibus, habet tamen non simplicem differentiam. Nam *rhythmi*, 46 id est numeri, spatio temporum constant: *metra* etiam ordine: ideoque alterum esse quantitatis videtur, alte-

Magis insurg.) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. cum Voss. 2, Goth. Alm. Primus a sec. manu *m. his surgebat* et sic Guelf. nisi quod *urgebat.* Reliqui inserunt *id*, quorum et Iens. (err. Gesn.). — *Nam plus*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, cum Goth. Voss. 2, Iens. Tarv. Venet. Ald. Basil. Capper. Gesn. Bip. Reliqui inserunt *etsi*, non quidem ex sola Regii coniectura, si recte taent Guelf. Camp.

Vicit — compositionis) Sic Flor. Ambr. 1, cum Goth. Voss. 2, Venet. Gesn. Bip. probantibus Burm. et Liebio; *vic.* affertur ex Alm. In Turic. Camp. est *compositionis* a pr. manu. Reliqui *inest — compositioni.*

45. Μέτροις) Sic Flor. (a sec. manu) Goth. (tac. Gesn.) Camp. Tarv. cum Ald.; μετπευς Turic. sed a sec. manu *metris.* Flor. METREYC. Reliqui μέτρῳ.

Etiamsi) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. omittunt *si* cum Alm. et edd. ante Rosc. Inseruit Regius.

46. *Rhythmi, id est numeri*) Turic. *plurimu numeri.* Flor. Ambr. 1, *plurimum n.* cum Alm. Primus a sec. manu *rhitmi innumeri.* Guelf. Camp. *r. in numeris* cum Iens. (err. Gesn.) Tarv. *r. in numero* Goth. Voss. 2. — *Est aut par.*) Sic Ambr. 1, Goth. (tac. Gesn.); *aestua ut p.* Turic. Flor. a sec. manu uterque *aut p.* et sic Guelf. Camp. cum edd. ante Rusc. Reliqui *a. p. est.* — *Habet*) Turic. Flor. Ambr. 1, omittunt cum Alm. Sed hic cum Ambr. 1, *una — syllaba par est.*

personam tamen iis et sensum imponi video, sicque hoc ipsum fieri maius. Sed satis Ciceronem vindicat Qu. quia in re per se levi plus dederit auribus quam morosae alicui logicae diligentiae. Quare prorsus accedo Capper. neganti iudicium hoc Victorii probandum esse. Restat ut ratio reddatur interiecti illius sensus *nam freq. — familiaria.* Sufficit designare loca nostri V, 11, 25; VIII, 3, 75; V, 10, 99; VIII, 4, 8; X, 16; VI, 68 hic §. 23, 29. Aliquoties etiam in sequentibus usus est.

rum qualitatis. Ῥυθμὸς est aut par, ut *dactylus;* unam 47 enim syllabam parem brevibus habet. Est quidem vis eadem et aliis pedibus, sed nomen illud tenet (*longam* esse duorum temporum, *brevem* unius, etiam pueri sciunt): aut sescuplex, ut *paeon:* quum sit ex longa et tribus brevibus: quique ei contrarius, ex tribus brevibus et longa, vel alio quoquo modo ut tempora tria ad duo relata sescuplum faciant: aut duplex, ut *iambus* (nam est ex brevi et longa) quique est ei contra- 48 rius. Sunt hi et metrici pedes: sed hoc interest, quod *rhythmo* indifferens est, *dactylus*ne ille priores habeat breves, an sequentes. Tempus enim solum metitur,

47. *Quum sit*) Sic Ambr. 1. Reliqui *cuius vis est.* Flor. prioro duo in raso loco. Ambr. 1, *paconi.* Camp. *peonius.*

Quique ei — brevibus) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. omittunt cum Voss. 2.

Quoquo) Turic. Flor. *quo.* Camp. *aliquo.* Goth. (tac. Gesn.) *quoque*; pro *alio quoquo* Guelf. *aliquo.*

Vt — faciant) Sic Turic. Flor. (posterius o pr. manu uterque) Ambr. 1, cum Alm. in posteriore, in priore Goth. Voss. 2. Reliqui *faciunt* omisso *ut.*

Iambus) Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1, *iambos.*

48. *Dactylusne*) Turic. Flor. Ambr. 1, *dactilicusne.* Primus a sec. manu *dactylone* et sic Guelf. Camp.

Habeat) Turic. Ambr. 1, Guelf. Camp. *habet* cum Goth. et edd. ante Ald. Correxit Regius. — *Solum*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *sonum* cum Bodl. et edd. ante Bad. quo acc. Obr. Burm. *sono* Ambr. 1. Nostrum Vall. Goth. et reliqui. — *Idem spatii sit*) Sic Ambr. 1; *idem spatiis* Turic.; sed o sec. manu *isdem spatiis* et sic Flor. Guelf. Camp. (nisi quod *hisd. iisd.*) cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Bad. Reliqui *iisdem sit spatiis.* — *Proinde alia — versuum.* Turic. *p. a. ad dimensionem versum* cum Alm. Voss. 2, Goth.; item Flor. Ambr. 1, Guelf. (nisi quod hi omnes *versuum*, sed Guelf. *in verso*). Camp. *p. a. dimensione in versu.* Iens. (err. Gesn.) *p. alias ad dimensionem in versu* cum edd. ante Bad. Reliqui hoc coniiciente *pedum.* *In versu.* No-

47. *Tenet*) Cf. II, 4, 1. Periodi spondeis quoque et anapaestis constantes dactylicae appellantur a rhetoribus, quorum omnium doctrina satis innotuit, Britannorum in primis cura. Huiusmodi scriptis odiici poterit minus fortasse tritus libellus de Rhythmo Graecorum, quem Oxonii 1789, etsi suppresso nomine, edidit Episcopus Cestriensis, Cleaverus.

48. *Solum metitur*) Huius sensus nullum aliud subiectum est quam *rhythmus.* Si *sonum* cum aliis legas, fit subiectum *tempus.* Neutrum ab omni parte placet. An aptius fuerit *sonus?*

ut a sublatione ad positionem idem spatii sit. Proinde alia dimensio est versuum: pro *dactylo* poni non poterit *anapaestus* aut *spondeus:* nec *paeon* eadem ratione brevibus incipiet ac desinet. Neque solum alium pro alio pedem metrorum ratio non recipit, sed ne dactylum quidem, aut forte spondeum alterum pro altero. Itaque si quinque continuos dactylos, ut fit in illo, 49

Panditur interea domus omnipotentis olympi,

confundas, solveris versum. Sunt et illa discrimina, quod *rhythmis* libera spatia, *metris* finita sunt; et his certae clausulae, illi, quomodo coeperant, currunt usque ad μεταβολὴν, id est transitum in aliud genus rhyth- 50

strum et ipsum ex coniectura. *Proinde* sane nihili est, neque enim ulla argumentationis consecutio. Audax fuerit nec multum proficiat qui in nostra ratione pro *idem sp.* scribat *pedum sp.*, pro *proinde* autem *idem.*

Paeon eadem ratione br.) Turic. Flor. *paene eandem rationem b.*; a sec. manu *paenes eandem* (Flor. *tandem*) *rationem a. b.* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. sec. exc. Veneta, quae etiam mox *incipiens — desinens*, coniiciente sic commentatore. Ambr. 1, *paene eadem ratione b.* Nos omisimus praepositionem *a*, quae est in reliquis.

49. *Pro*) Turic. Flor. Guelf. (hic per compendium) *quod.* — *Vt fit*) Sic Turic. Guelf. Camp. Reliqui *ut sunt.*

50. *Sunt et*) Turic. *sit e.*; a sec. manu *sic e.* at ita Guelf. Camp. cum marg. Basil.

Illi, quomodo) Turic. Flor. *aliquo modo.* Ille a sec. manu *aliae quo modo* et sic Guelf. Camp.

Transitum in) Turic. *transitus in id.* Flor. item, nisi quod *id in*, et sic

Proinde) Cf. not. crit.

Paeon eadem ratione) Parum perspicue dicitur paeon in versu *non eadem ratione brevibus incipere ac desinere.* Malis: *nec paeonis eadem ratio est brevibus incipientis ac desinentis.*

49. *Vt fit*) Refertur hoc ad *continuandum dactylos*, quod ipsum est in isto *continuos*; cf. §. 33.

50. *Certae clausulae*) Fines versuum singulorum designari puto, non pedum; neque enim video quomodo metrici pedes aliter claudantur quam rhythmi, nec maior apparet similitudo in rhythmorum continuatione, quam in pedum, nisi si (id quod ipsum verum censeo) verbi, vel etiam sensus clausulam spectes in cuiusque versus fine comparentem.

Μεταβολὴν) Hanc e rhetorum locis illustrat Capper. parum copiose excerptus ab Ernesto in voce. Ablegat ille ad Aristidem Quintil. et om-

mi: et quod *metrum* in verbis modo, *rhythmus* etiam
51 in corporis motu est. Inania quoque tempora *rhythmi* facilius accipient, quamquam haec et in metris accidunt; maior tamen illic licentia est, ubi tempora etiam

Guelf. cum Goth. Nominativum et Iens. (tac. Gesn.) *tr, vel al.* Camp. Reliqui ante Bad. *t. id est in.* Ambr. 1, *t. ad!*

51. *Est, ubi*) Turic. Flor. Guelf. Camp. inserunt *et* cum Goth. Venetus diserte monet delendum.

nes in genere scriptores Meibomianos, item Martianum Capellam, qui sic finiat: *Transitus est alienatio vocis in figuram alteram soni.* Aristides quidem hoc modo: Μεταβολή ἐστι ῥυθμικὴ ῥυθμῶν ἀλλοίωσις ἢ ἀγωγῆς. Hanc ipsam autem docet ita se habere: ἀγωγὴ ἐστι ῥυθμικὴ χρόνων τάχος ἢ βραδύτης.

51. *Inania — tempora*) Quum syllaba bravis est pro longa, succurrit defectui tali illud, quod vocant, inane tempus. Hoc quanto facilius contingat, ubi rhythmi modu quaeruntur, non iusti pedes, nemo non agnoscit. Item, praeter Capper. ad locum nostrum, liquido declarat Cleaverus l. c. adiuvante Tyrwhitto, quorum uterque caesurae vim ad producendum breve tempus sitam intelligit in hac ipsa observatione. Definitionem *temporis inanis* iam Capper. petiit ab Aristide Qo. κενὸς μὲν οὖν ἐστι χρόνος ἄνευ φθόγγου πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ῥυθμοῦ. Recte Capper. ablegat ad §. 108. Gesnerum designantem §. 89 non capio.

Maior tamen illic — percussiones) Haec ut plane intellecta mihi quidem videntur a nemine, ita satis leviter tractant interpretes. Gesnerus locis Musicorum ad quos deduxit Capper. rem conficere studet. Neque tamen quaesivit, quo pertineret illud *illic*. Qui securus inspexerit locum, referet profecto ad *rhythmos*, unde mox avertet diligentior sensus investigatio. Turnebus ille personatus *metra* ipsa designari putat adverbio, et hunc sequutus est Gedoynus. Capper. neutrum probans musicam non metricam versuum rationem, quae tractetur, agnoscit. *Illic* igitur non spectabit ad remotius eorum, quae praecesserint, sed ad novum aliquid, quod sequatur. Possit videri adverbium natum ab errore geminantium male literas *lic.* Sed nihil magnopere proficitur abiicienda vocula. Accedere sane libet Capperonnerio ob id maxime, quod comparet, vocabulum: *quibusdam notis*, quas recte Gesnerus interpretatur *musicas* (cf. I, 12, 14). Quid autem est quod *illic* (in musica igitur) tempora metiuntur homines *etiam* animo? Gedoynus quidem ita expedit, ut addat *praeterquam quod verbis metiantur* (*indépendamment des mots*). Venetus commentator in nota ponit: *Animo ipso: audiendi sensu.* Hoccine igitur in versu aut oratione non fit? Gesnerus contra libros omnes post *signant* inseruit *et*, obsequentibus Bipp. Miror sane neminem haesisse in hoc asyndeto: *ped. et dig. ictu quibusd. notis.* Sed aptius fuerit addere aliquid post *ictu*, sive *aut*, quod ductus literarum magis commendant; sive *et*, hac structura: *ubi tempora et* (hoc

animo metiuntur, et pedum et digitorum ictu intervalla signant, quibusdam notis, atque aestimant, quot breves illud spatium habeat: inde τετράσημοι, πεντάσημοι, deinceps longiores fiunt percussiones. Nam σημεῖον tempus est unum. 52 In compositione orationis certior, et magis omnibus aperta servari debet dimensio. Est igitur in pedibus. Et metrici quidem pedes adeo reperiuntur in oratione, ut in ea frequenter non sentientibus nobis omnium generum excidant versus; et contra

Quot breves) Turic. *quod b.* Ambr. 1, *quod breve.*

Τετράσημοι, πεντάσημοι) Sic Gesn. Bip. Sed Flor. *tetrasemoae et thasey-moae*; a sec. manu τετρασημίον πετεσημίον. Guelf. *tetrasemos pentasemos*. Camp. τετράσημοι παιντασημον. Tarv. *Terrasemone pentasemoe.* Iens. Locat. Rusc. *Tetrasmoe pentasmoe.* Veneta *Tetrasimion pentasimion.* Goth. τετρασημεῖον πεντασημεῖον cum Vall. Reliqui τετράσημον πεντάσημον, quod et Regius voluit. Quod iuserunt post πεντ. Obr. Gesn. Bip. *et* in nullo est libro, nisi quod *est* eius loco habet Ambr. 1. Vulgo editi τελείᾳ στιγμῇ distinguunt ante *Deinceps.*

Fiunt) Ambr. 1, Goth. (tac. Gesn.) *sunt* cum Voss. 2.

52. *Certior*) Guelf. *certa.* — *Omnibus*) Gallaeus coniiciens *auribus* frustra est. Nec video quare idem desideret aliquid ante *Est igitur.* — *Metrici — pedes*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Ambr. 1, *metricis — pedibus* cum Alm. Reponit nonnisi *pedes* Flor. sec. manus. — *Non sentientibus*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *sementibus.* Alm. *sernentibus.* Goth. (tac. Gesn.) *non servantibus* cum Voss. 2.

Et contra) Sic Turic. Flor. et pleraeque edd. ante Gesn. Ille tamen a sec. manu e c. et sic Guelf. Obr. Omittunt *et* Goth. Voss. 2, Gesn. Bip. Coniicit Gallaeus *et certe.*

repono pro *etiam*) *animo metiuntur et pedum et* (malim sane *ac*) *digitorum ictu, et intervalla signant quibusdam notis* etc. *Percussiones* Gesnerus recte ait hodie vocari *pedes*, *tactus.* Egregie autem hallucinatur Gedoynus, post πεντάσημων *percussiones* fieri dicens longe *tardiores* (sic enim accepit *longiores*), nec *deinceps* intelligens, quod est *eodem ordine*, *sic porro*, (cf. IV, 1, 31) ne cogeretur noster percensere omnes horum temporum numeros, quae perveniunt, auctore Aristide Quintiliano p. 35, usque ad viginti quinque. Ad laevigandam porro orationem profuerit scribere *unde* τετράσημοι pro *inde* τ. quod invenusto hiat asyndeto.

52. *Excidant versus*) Facile est demonstrare, qui de hac re egerint. Addam iis, quos vulgo laudant, Morhosium de Patavinitate Livii pag. (Drakenb.) 79. Exemplorum affatim dat Noltenius in Antibarbaro, parte Syntactica, voce *versus.* Hoc tamen ipso liberalior, quem Gesnerus designat, Fabricius in Bibl. Lat. vol. II, p. 389, ed. Ernestianae; cf

nihil, quod prosa scriptum, non redigi possit in quae-
53 dam versiculorum genera vel in membra. Sed in adeo

Nihil — possit) Turic. *n. q. p. s. r. possunt.* Flor. *n. q. est p. s. r. possunt.* Guelf. *n. est q. p. s. non r. posset.* Ambr. 1, *n. q. est p. s.* Reliqua non annotata. Camp. *n. est q. p. s. n. r. p.* cum Voss. 2 (etsi Goth. nostrum) Vall. et edd. ante Ald. qui cum reliquis, Regio auctore, *quod* ponit post *scriptum.* Ex Alm. affertur hoc ipsum, nisi quod *prorsa* scribitur (cf. §. 41, 50). Turic. Flor. (a sec. manu) *non r. possit.* A Qu. fuisse suspicor haec: *nihil non p. s. r. p.* Saepe turbas dant duae istae negationes *nihil non*, *nemo non.* Similiter *quod* et *non* sibi invicem videntur offecisse IX, 3, 78.

Vel in membra) Haec, quae Regius marginalem glossam interpretabatur, ab Aldo inde omiserunt editi ante Capper. exc. Obr. Codd. quidem quos ego vidi nullus ignorat, et plerique Burmanniani habent, nec ullus non memoratus nisi per negligentiam conferentium. Fateor cum Obr. libentius me cariturum praepositione *in* hic repetita.

53. *Sed in adeo molestos*) Turic. Flor. Ambr. 1 (nisi quod hic *sint*), *sunt ad in molestos.* Primus a sec. manu *sed adeo mol.* et sic Guelf. Camp. *Sed tam immodestos* Goth. cum Voss. 2, et Vall. qui *adeo* pro *tam.*

§. 72, ubi Burm. et ipse auctores nominat; item Drakenb. ad Livii principium. De illo quidem Taciti versu omnium doctissime verissimeque disputavit I. H. Vossius opusculo Germanico, inscripto: *die Zeitmessung*, p. 249, 50; cf. §. 74.

Nihil — possit) Cf. not. crit. Locum Diomedis Grammatici similem ostendunt Regius et Commentator Venetus p. Potsch. 464.

53. *Sed in adeo — coëgerunt*) Hic ego neminem censeo verum vidisse praeter Burmannum et Gedoynum. *Molestum* et culpandum nullum esse Grammaticum, qui Lyricorum carmina in varias mensuras coëgerit, nemini credam. Quidquid igitur corruptum est in huius sensus scriptura (neque enim simplici medicina sanari posse existimo); verissime ante *Lyricorum* inserit Burmannus *velut.* Quicumque durum hoc putabit, meminerit *velut* saepe corrumpi in *vel* (Drakenb. ad Liv. XXVI, 37, 5) hoc autem scribi simplici *L* antecedente hic alterum L. Minus probo quod idem *membra* ponit post *qui.* Nanciscitur sane hoc modo accusativum, quo adhuc destituitur sententia, nisi forte liceat e praegressis repetere, aut *prosam* aut *prosa scriptum.* Burmanni rationem sequuti sic fere scribemus: *Sed et* (ipse vult *S. etiam*, aptum fuerit etiam *Sicut.* Tertia ratio possit placere, ut *Sed* abeat in *Si*, continuando sententiam priori, *redigi possit, si incidimus*) *in molestos i. g. quorum fuerunt qui velut L. quorumdam* (hoc pronomen accipe: *quasi illi, quos scandunt operose, oratores essent Lyrici aliqui*) *c. i. v. m. coëgerint* vel *cogerent.* (cf. not. crit.). Hanc sententiam, ratione magis communi quam Critica duce, expressit Gedoynus. Nam quod Capper. errorem reprehendendi talem in Grammatico diligentiam amolitur eo quia *Lyricorum quaedam carmina* memorentur, velut dithyrambica et liberiora, id nequaquam sufficere arbitror. Neque enim novi ullum lyrici

molestos incidimus grammaticos, quam fuerunt, qui Lyricorum quaedam carmina in varias mensuras coëgerunt. At Cicero frequentissime dicit, totum hoc constare *numeris*, ideoque reprehenditur a quibusdam, tanquam orationem ad *rhythmos* alliget. Nam sunt nu- 54 meri *rhythmi*, ut et ipse constituit, et sequuti eum Virgilius, quum dicit,

— — *Numeros memini, si verba tenerem:*

et Horatius,

— — *Numerisque fertur Lege solutis.*

Invadunt ergo hanc inter ceteras vocem, *Neque enim* 55 *Demosthenis fulmina tantopere vibratura* dicit, *nisi nu-*

Quam fuerunt) Iens. *quorum f.* cum edd. posterr. ante Gryph. exc. Venet. Bad., et hoc inveniebat Reg. qui et *quam* et *quia* legi narrat. — *Quaedam*) Turic. Guelf. Camp. *quorumdam* cum Goth. Voss. (an 1, 2, 3?) Alm. Bodl. Andr. et inveniebat Venetus.

Mensuras) Flor. (a pr. manu) *figuras.*

54. *Fertur*) Turic. Flor. Ambr. 1, *referatur.* Primus a sec. manu *feratur* et sic Guelf. cum Iens. Tarv.

55. *Demosthenis*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. nominativum dant cum edd. ante Obr. Nobiscum facere videntur Goth. Voss. 2. — *Vibratura dicit*) Sic Obr. *vibratus adicit* Turic. Flor. cum Alm. qui per compendium *vibrat*. Ille a sec. manu *vibratus dicitur* et sic Guelf. cum Iens. Tarv. Rusc.; *vibrasset diceretur* Camp.; *vibrasse diceretur* Veneta cum reliquis ante Obr.; *vibrata dicit* Ambr. 1; *vibrarent illa* Burm. Capper. Gesn. Bip. quibuscum facere

generis metrum, cuius nullae certae sint mensurae. Multo minus exemplum tam *molesti* Grammatici cum Gesnero agnoscam Marium Victorinum, Horatiana metra enarrantem p. Putsch. 2609 seqq. aut Scholiastes Pindaricos. Illud autem huc trahere non recusem, cuius idem Gesnerus mentionem facit, Dionysium Halic. nimium posse videri in talibus, ubi Demosthenicas periodos metitur, velut de Structura verborum p. 119, vol. V, Reisk. Quamquam ipse quidem huiusmodi ἀκρίβειαν spernere non ausim. Plurima in eam rem profert Cleaverus, quem supra dixi, de Rhythmo Graecorum.

At Cicero) Hanc esse argumentationem eorum, quos nimios in hoc genere indicet Qu. Gesnero facile credo. Index alienae orationis est *At.* Designat locum Ciceronis exempli causa idem Orat. c. 60 extremum, ubi magnam numerorum vim testatur.

54. *Vt et ipse constituit*) Cic. Or. c. 20: *numerus vocatur, qui graece*

meris contorta ferrentur. In quo si hoc sentit, *rhythmis contorta*, dissentio. Nam *rhythmi*, ut dixi, neque finem habent certum, nec ullam in contextu varietatem, sed, qua coeperunt sublatione ac positione, ad finem usque decurrunt: oratio non descendet ad strepitum 56 digitorum. Idque Cicero optime videt, ac testatur frequenter, se, quod numerosum sit, quaerere: ut magis

videntur Goth. Voss. 2. Sed *illa* ex Cic. post *numeris* inserit Camp. cum Andr. et aliquot apud Burm. edd.

Ferrentur) Turic. Flor. *ferentur*. A sec. ille manu *ferantur*, et sic Guelf. cum Iens. Tarv. — *Sentit*) Sic Iens. (tac. Gesn.) cum posterr. edd. ante Basil. exc. Veneta, acc. aliquot apud Burm.; *senti* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Ambr. 1; *ferrentur — contorta* omittit Rusc. Reliqui *sentimus*. Coniicit Gallaeus *sentiunt*. — *Ac positione, ad finem*) Turic. Ambr. 1, *a. p.* Ille a sec. manu *ad positionem* et ab hac tantum, ni fallor, omittit *ad finem:* utrumque autem sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2; *ac positionem a. f.* Iens. *ac positione a fine* Flor.

Descendet) Sic Turic. (a pr. manu) Ambr. 1. Reliqui *descendit*.

56. *Idque*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp., *et quae* cum Goth. Iens. et edd. ante Bad. sec. exc. Ald. qui *Atqui*. Voss. 2, *et quod*. Reliqui *Id quod* (cf. §. 3). Nostrum e coniectura (cf. IV, 2, 29). Pro *videt* Gallaeus malit *vidit*, sine causa idonea. — Ἐνρυθμον) Sic Ambr. 1, quamquam latt. litt. *enrythmum*. Turic. *quam rihtmum* cum reliquis libris ante Ald. quo acc. Gesn. Bip. quod attinet ad alteram vocem. In priore enim Turicensis compendio nostrum ipsum ex parte latere suspicor. Sincerum hoc mihi probat §. 77, ubi Turic. Flor. Camp. *enpiomon* cum Goth. Vall. Voss. 2, Alm. (nisi quod quinque posteriores *emp.*) in quo nimis liquido apparet ENPYΘMON, quod ipsum, sed minusculis, est in Tarv. Loc. Rusc. *Empomion* Guelf. Reliqui utroque loco (priore quidem de coniectura Regii) εὔρυθμον, exc. Capp. Gesn. Bip. (coniectante idem Liebio) hi enim ἔρρυθμον, primus utrobique. Scriptura haec ut fluctuat apud Platonem et Dionysium Halic., ita nostra nec auctoritate nec exemplo caret. Rem conficit et idonea exemplorum copia et accurata explicatione Boekhius V. C. in Epistola ad F. A. Wolfium (Hal. S. 1806, 8) in locum Plat. Legg. II, p. 653, E. Altera vox ante Capper. per simplex *R* solet scribi et plerumque latt. litt. *arythmum*, exceptis solis Flor. qui *ad rihtmum*, et Iens. qui manifesto *arrhythmum*. Hoc quidem ex praeceptis grammaticis corrigendum erat, ut diu factum in Platone, Aristotele, aliis.

ῥυθμός dicitur. Virgil. Ecl. IX, 45; Horat. Carm. IV, 2, 11. *Neque enim Dem.* Cic. Orat. c. 70 extr.

55. *Vt dixi*) Vid. §. 50. Agnoscit igitur, id quod recte monet Gesnerus, aliquam Qu. differentiam *rhythmi* et *numeri*. Omnis *rhythmus* est *numerus*, sed non item *numerus omnis*, *rhythmus*; cf. §. 57.

56. *Magis non ἄῤῥυθμον — quam ἔνρυθμον*) Sufficere arbitror, ut designetur locus Dionysii Halic. quem

non ἄῤῥυθμον, quod esset inscitum atque agreste, quam ἔνρυθμον, quod poëticum est, esse compositionem velit; sicut etiam quos palaestritas esse nolumus, tamen esse nolumus eos, qui dicuntur ἀπάλαιστοι. Verum ea, quae 57 efficitur e pedibus, aequa conclusio, nomen aliquod desiderat. Quid sit igitur potius, quam *numerus*, et oratorius numerus, ut enthymema rhetoricus syllogismus? Ego certe, ne in calumniam cadam, qua ne M.

Pal. esse nolumus — nolumus) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *p. e. volumus — volumus* cum Alm. Bodl. Voss. 2, Iens. Tarv. Sed Goth. (cf. modo) *p. e. volumus — nolumus* et sic Veneta. — Ἀπάλαιστοι. *Verum*) Turic. *apalestro everum.* Flor. *apalestro. V.* Ille a sec. manu *a palestra. V.*, et sic Guelf. (nisi quod *ae.*) Camp. (qui et *ducuntur*) cum Iens. Tarv. *a palaestri* Goth. cum reliquis, nisi quod iunctim et recentiores ἀπάλαιστροι (cum Vall. margine), exc. Ald. qui ἀπάλαισται et Bad. ἀπάλαιστραι. In Vall. textu *apalaestrae.* Nostrum e Cic. suasit Gesnerus (quum vicissim Ciceronem corrigere vellet Philander, eruditus alioqui homo) item Valken. in postumis ad Callimachum p. 96. Primum in Gryphii (1544) margine, mox in Stoër. Chouet. Leid. Gibs. edd. posita est scriptura ex male intellecta Regii annotatione conflata: *p. e. nolumus, peritos tamen palaestrae esse volumus, non ἀπαλαίστρους.* Et fateor elegantiorem multo videri mihi hanc rationem, quam praecisum illum nostri loci sermonem, in quo duplex istud *esse nolumus* dici non potest quantum offendat (cf. interim IX, 2, 73; item 77; IX, 3, 78). In primis autem miror nullam a me varietatem notatam ex Ambr. 1, ad illa *non ἀπαλαίστρους.*

*57. *E pedibus*) Sic Turic. Flor. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil. Reliqui *ex p.*; cf. 95.

Aequa) Turic. Flor. Guelf. *aqua.* — *Quam*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt cum Goth. Voss. 2, Alm. non Vall. ut narrat Burm.

post Capper. non nominatum, ponit Gesnerus. De Structura verbb. c. 25, p. 196 seqq. Reisk. vol. V. Doctor enim Graecus eandem tenet viam, inter numeros poëticos et fortuitum rudemque verborum concursum mediam. Conferendos recte monent VV. DD. Cic. Orat. c. 65 extr. 68 extr. quae loca ante oculos habuit noster, Aristotel. Rhet. III, 8. *

Sicut — ἀπάλαιστοι) Cf. not. crit.

57. *Aequa conclusio*) Quae tandem erit *aequa conclusio*? An *aliqua*? vel *apta*? Cf. not. crit.

Quid sit) Regius *Quod* scribi malit, et obtemperarunt ei aliquot editi. Durities tamen aliqua inest tali structurae: *Quod nomen sit potius quam numerus?* Si subaudis pro subiecto *conclusio*, non male se habebit nostra.

Rhetoricus syllogismus) Cf. V, 10, 3.

Ne — Tullius caruit) «Reprehenditur *enim* a quibusdam;» cf. §. 53.

quidem Tullius caruit, posco hoc mihi, ut, quum pro composito dixero *numerum*, et ubicumque iam dixi, 58 *oratorium* dicere intelligar. Collocatio autem verba iam probata, et electa, et velut assignata sibi debet connectere: nam vel dure inter se commissa potiora sunt inutilibus. Tamen et eligere quaedam, dum ex iis, quae idem significent, atque idem valeant, permiserim: et adiicere, dum non otiosa: et detrahere, dum non necessaria: sed et figuris mutare et casus et numeros, quorum varietas, frequenter gratia compositionis ascita, 59 etiam suo nomine solet esse iucunda. Etiam ubi aliud

58. *Dure*) Sic Flor. a sec. manu. A pr. quidem *ducere*, et sic Turic. (a pr. manu) cum Alm. Reliqui *dura*.

Se) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. omittunt cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Regius se in aliquot libris nostrum vidisse testatur. Suspicor id ipsum latuisse in isto *ducere* per transpositionem *se inter* pro *inter se*.

Sed et figuris) Turic. Ambr. 1, Guelf. Camp. omittunt et cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. quo acc. Basil. Inseruit Regius. Ambr. 1, *figuras* cum Goth. Voss. 2. Mox ante *numeros* pro *et* Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Veneta *atque*. Suspicor fuisse: *et figuris mutare casus atque numeros*. — Et plane sic Veneta, nisi quod *et* inserit post *mutare*. — *Suo nomine*) Sic Ambr. 1, *suomine* Turic. Flor. nisi quod hic diremptim *suo mine*. A secunda manu uterque *sine nomine* et sic Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2, Bodl. Bal. Vall. et edd. ante Ald. Reliqui *sine numero*, ex coniectura, sed timida, Regii.

58. *Collocatio autem* (Cave hic aliquam collocationis definitionem exspectes, quem errorem fateri videntur editores, plerique diversis vocem hanc typis exhibendo. Id agit Qu. ut agnoscant lectores, ipsis vocabulis nihil posse vel accedere vel decedere per compositionem, quam hic quidem *collocationem* appellat, quo manifestius sit nihil eam nisi *locum* assignare vocibus: (cf. similem *literaturae* usum pro *grammatice* II, 1, 4). Ita nexus etiam apparet sequentium ad *Tamen*, ubi aliquid excidisse suspicabatur Gallaeus ille suspiciosissimus homo (I, 5, 60). Nam, vetans in universum quidquam in ipsis vocabulis mutare compositionis causa, aliquam tamen permittit noster singulorum quoque curam, dum nihil fiat eorum cum detrimento sententiae, et sic existant *nugae canorae*.

Sed et figuris) Vid. not. crit.

Gratia compositionis) Eundem positum, recedentem illum a communi usu, vide VIII, 6, 2; hic §. 144.

Suo nomine) Cf. Cic. pro Cluent. 32 : *ipsa res suo nomine*.

ratio, aliud consuetudo poscet, utrum volet, sumat compositio, *Vitavisse* vel *vitasse*, *Deprendere*, vel *deprehendere*. Coitus etiam syllabarum non negabo, et quidquid sententiis aut eloquentiae non nocebit. Prae- 60 cipuum tamen in hoc opus est, scire quod quoque loco verborum maxime quadret. Atque is optime componet, qui hoc solum componendi gratia facit. Ratio

59. *Poscet*) Sic Ambr. 1; *posset* Turic. Flor. (uterque a prima manu, hic a sec. *possit*). Reliqui *poscit*.

Deprendere vel deprehendere) Sic Guelf. utrobique *depreh*. Turic. *deprendere v. deprehendere* Camp. Reliqui *depreh.*-*depren*. Malui χιασμόν. — *Coitus*) Turic. *Coitur*; Flor. *cogitur*; uterque a sec. manu nostrum.

Eloquentiae non nocebit) Flor. *elocutione n. n.* cum Alm. (Turic. siletur; cf. §. 52, 64); *elocutione elucebit* Ambr. 1, cum Goth. Voss. 2, Vall. (apud hunc quidem repositum). *Eloquentiae* displicet, et reponendum censeo *elocutioni*, in reliquis, etsi nec contemnendis, sequor tamen vetustissimorum auctoritatem.

60. *Verborum*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Gryph. exc. Ald. Reliqui *verbum*. — *Facit*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Reliqui *faciet*. — *Nisi*) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) *nonnisi*, et sic Guelf. Camp. Illi quidem primitus *compositionis si*.

59. *Vitavisse vel vitasse*) Cf. I, 6, 17.

Coitus — syllabarum) Capperonnerius synaloephas hic permitti putat a nostro (cf. §. 36) quae fiunt in vocabulis duobus continuatis, quum Pseudo-Turnebus syncopen, quae est unius, qualis sit in *perisse* pro *periisse*. Sane reconditius quid et insolentius isto *perisse* hic in animo habuisse Qu. fit verisimile. Liebius coniiciendo nostris anteponens *Nam*, prave astringit sententiam ad ea quae modo dicta sunt de *vitavisse* et *vitasse*.

Eloquentiae) Cf. not. crit.

60. *Hoc solum*) Miror neminem, praeter Rollinum et Gedoynum, hic desiderasse *non*. Hic rectissime expressit negationem in vertendo, et facillime *non* inseritur post *hoc*, quanquam invitis omnibus, quos quidem viderim, libris. Rollinus pro negatione illa sua allegat locum §. 144, qui etsi non plane huius, quam nunc legimus, est sententiae, quod contra monet Harles V. C. satis tamen commendat mutationem per se necessariam. Quae enim tandem ista est ratio, ut is, qui operose explicat praecepta numeri oratorii, repente unum aliquod recte componendi artificium tradat? Neque, hoc si volebat, poterat non addere *vel* ante *hoc*. Etiam praecedentia per negationem tunc erat eloquuturus, sic fere: *Neque non poterit optime componere, qui vel hoc solum — faciet*. Fortasse etiam reponas *Atqui*. Praesens tempus in altero verbo *facit* praetulit noster, quia designatur, non quid semel fiat alicubi, sed quod aliquis semper facere soleat, ubi optimo

vero pedum in oratione est multo, quam in versu, difficilior: primum, quod *versus* paucis continetur, *oratio* longiores habet saepe circuitus; deinde quod *versus* semper similis sibi est, et una ratione decurrit, *orationis* compositio nisi varia est, et offendit similitudine, [61] et affectatione deprehenditur. Et in omni quidem corpore, totoque (ut ita dixerim) tractu, numerus insertus est. Neque enim loqui possumus, nisi e syllabis brevibus ac longis, ex quibus pedes fiunt. Magis tamen et desideratur in clausulis, et apparet: primum, quia sensus omnis habet suum finem, poscitque naturale intervallum, quo a sequentis initio dividatur: deinde, quod aures, continuam vocem sequutae, ductaeque velut prono decurrentis orationis flumine, tum magis iudicant, quum ille impetus stetit, et intuendi tempus [62] dedit. Non igitur durum sit neque abruptum, quo ani-

Offendit) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *offendet* cum edd. ante Ald. exc. Camp. Venet. Regius suadet nostrum, sed habent praeter designatos Goth. Vall. — *Et affectatione*) Flor. Ambr. 1, inserunt *in*. Plerique autem, fortasse MSS. omnes, syllaba *ta* truncant nomen, ante Locat. (cf. IV, 1, 77). Ea ipsa vicissim superadditur in *tractu* ab iisdem, sed edito nullo; *tractu* dat Goth. Nostrum tamen vindicat ea quae praemittitur excusatio; cf. V, 8, 2, ad quem locum Burmannus agit de harum vocum confusione, adhibetque locum similem Ciceronis de Or. II, 13, *tractum orationis*.

61. *Numerus insertus*) Sic Flor. Ambr. 1, cum Vall. Bad. pr. *Numerus inserta* Turic. Sed a sec. manu *numeris inserta* et sic reliqui, nisi quod Ald. *numeri est insertus*, prava sententia, si *versus* intelligitur, nulla, si eo non refertur *insertus*. Flor. a sec. manu *incertus*. — *Possumus*) Turic. Flor. Guelf. (hic et *nisi* omittit cum Basil.) Camp. Iens. (tac. Gesn.) *possunt* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Veneta; *possum* Ambr. 1. A Iens. (tac. Gesn.) inde ante Bad. edd. *ex* dant pro *e*. Fateor mihi insolens videri *loqui e syllabis*, et suspicor turbas datas ab istis ductibus tam similibus continualis *musnisisi*, mox etiam subiecto *ex quibus*. Expungam igitur *e*.; cf. §. 48, unde *a* proscripsimus.

Poscitque) Sic Ambr. 1; *possit qua* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) cum Alm. Reliqui *possidetque*.

Intuendi) Turic. Flor. Ambr. 1, *intuendis* cum Alm. Sed Guelf. *intuendum*.

62. *Durum sit*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *d. sed*.

coëunt *componet* (singulis oblatis occasionibus) et *fecit*, constanti usu.

61. *Loqui — e syllabis*) Cf. upl. crit.

mi velut respirant ac reficiuntur. Haec est sedes orationis, hoc auditor exspectat, hic laus omnis declamat. Proximam clausulis diligentiam postulant initia; nam et in haec intentus auditor est. Sed eorum facilior ratio est. Non enim cohaerent, sed ita praecedentibus 63

Reficiuntur) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *reficiantur*. Nusquam ostenditur *respirent*.

Proximam) Turic. (a pr. manu) *proxima* cum Goth.

In haec) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Veneta cum Alm. Voss. 2. Reliqui *ad h.*

63. *Cohaerent, sed*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. (err. Gesn.) cum Alm. Voss. (an omnibus?) Vall.; *sed* etiam Ambr. 1. E coniectura transponens Bad. pr. *coh. praecedentibus sed.* Iens. c. *aliis s.* cum edd. ante Ald. Reliqui c. *aliis nec*, postremum de Regii coniectura; *aliis* omitti in Ambr. 1, non notavi, per errorem profecto.

Ita) De meo addidi. — *Serviunt, ut exord. sumant*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) *s. exord. s.* cum Vall. Alm. Voss. (nisi quod ex his *sumant*, perperam profecto) et edd. ante Ald. Reliqui *s. sed novum e. sumunt*, e coniectura Regii. *Vt* nos inseruimus.

62. *Laus omnis declamat*) Haerent non sine causa VV. DD. in verbo, quod huius quidem loci non videatur. Tentat Rollinus *exclamat*, Burmannus *declamatoris* (nam quod idem et *omnibus declaratur*, nimis profecto hoc iacet), Gesnerus *et clamor* (cf. IV, 2, 37). Censeo acquiescendum in vulgato, etsi ἅπαξ λεγομένῳ. Praepositio *de* in aliquot verbis desinendi index, velut *detonat*, *deferveo* (cf. *depugnare* VIII, 5, 12), significare videtur in clausulis illam plaudentium laudem se summo cum strepitu totam effundere. Hoc tenuit eleganterque expressit Gedoynus. Burmannus structuram minus latinam suspicans, sed mihi κρίσιν non persuadet. Difficultas est in significatione verbi, in structura quidem nulla.

63, 64. *Non enim — severiora*) Vides duas simul spinosa me hic enarrari, in quibus quum multum sane mihi sumpserim, de iure constitutionis nostrae ad criticas notas te amandabo. Maiorem clausularum quam initiorum diligentiam commendaturus, quamlibet clausulam excipi posse a bono initio ait; contra nisi recte composita praemittantur clausulae, ipsam, vel artificiosissime structam, nihilo magis placere. Initia igitur sensuum, comprehensionum, *ita* demum *serviunt* i. e. subiunguntur, 'applicantur, *praecedentibus*, ut possint incipere, quidquid tandem praecesserit in fine prioris sensus. Clausulae plane diversa est ratio et refert quam plurimum, qua *via*, *rupta* an strata et munita, ad eam pervenerimus. Hoc exemplis et Demosthenicis et Ciceronianis declarat. Hi quum iisdem uterque pedibus sensus duos quosdam finierint, tamen Cicero laudem Graeci adeo non aequavit „ut ne reprehensionem quidem effugerit. Loca Demosthenis sunt partim ex oratione pro Ctesiphonte, initio, p. Rsk. 225

serviunt, ut exordium sumant cum clausula qualibet;

Clausula) Turic. Flor. Gnelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) *ea* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui *illa*. Saepissime *causa* abit in *ea*, nos inde extudimus *clausula*. Saltem ferri nequit structura recepta, in qua vox haec intelligitur modo, singulari numero ex eo, quod longius praecessit *clausulis*. — *Qualibet*) Sic Goth. si modo neque Gesnerns neque ego erravimus. Reliqui *quamlibet*.

(de quo egit et Dionys. Hallc. de structura p. Rsk. 205, sed brevius ille) partim e Philippica tertia p. 115; Ciceronis alter est e Coeliana c. 26; alter designatur esse Verrin. V, 27. Sed huius quidem posterioris non nisi unam vocem eamque extremam protulisse censendus esset Qu., quod ipsi argumentationis consilio repugnat. Nempe docendum erat, iis, quae praecederent, corrumpi numerosam alioqui clausulam. Neque aliter contingit iis ad partes vocare locum Verrinarum, quam ut voces has *non minus* (sic enim scribunt) *dura* assignent ipsi nostro, qui *dura* haec Ciceroniana putari referat. Sed ita perit structura, et opus est saltem *duro* legere, cum Gesnero; ingrata mutationis necessitate, nec multum proficiente struendi lenitate, si iungas hoc modo: *carpant in his — et in illo* (hoc enim subaudiendum erit) *non minus duro*. Et fuerit tum eodem ausu reponendum *archipirata*, ut fiat masculinum *duro*. Praeterea si maxime reprehenditur haec Ciceronis clausula, non protinus *dura* appellabitur, quum potius iusto sit mollior. Malim igitur redire ad Rollini illam confessionem, qui se haec in Cicerone invenisse negat, quamquam ipse demonstrans eundem, quem cupide arripiunt, locum. Interim typis, ut factum ante Burm. distinxi etiam ea quae praemittuntur *archipiratae*. Ratio autem in tam simili compositione laudandi Demosthenis, culpandi Ciceronis ostenditur esse talis, ut quae apud Graecum antecedant clausulam (ea enim sunt *priora*) severius sint structa quam quae apud Romanum. *Severitas*, quae hic expenditur, compositionis, possit in genere accipi *diligentia*, ἀκρίβεια, qua regulis obtemperatur, sed congruit satis magis intelligere castam aliquam et a *puerilibus crepitaculis* (§. 66) abhorrentem structuram verborum. Ea maxime apparet vocibus apud Demosthenem praemissis clausulae, quae aut creticis decurrunt aut spondeis, quum Cicero plures breves syllabas contineat. Sic et mox (§. 65) mollitiae haud obscure incusat hanc clausulam, sed ab alia causa. Est quidem error aliquis Quintiliani in citando loco Coelianae, ubi in nostris Ciceronis libris legimus *facta erat* pro *coeperat esse*, sanctiore haud dubie compositione. Sed eo non adducor, ut in Verrinarum exemplo tantopere lapsam arbitrer rhetoris nostri memoriam. Iudicium hoc de numeris Ciceronianis in loco nostro memorat Erasmus de pronuntiatione, p. Haverc. 110, sed nihil ad enarrandum profert. De *archipirata* vide et Diomed. p. Putsch. 465. Vbi Brutus improbaverit locum Demosthenis e Philippicis, nunc quidem ignoramus. Integra haec constitutio loci nostri ut ad sententiam ferri sana potest (neque enim singula verba praestiterim) ita illud habet incom-

sit tamen composita ipsa; gratiam perdet, si ad eam rupta via venerimus. Quo fit, ut quum Demosthenis severa videatur compositio, πρῶτον μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις· et illa (quae ab uno, quod sciam, Bruto minus probatur, ceteris placet) κἂν μήπω βάλλῃ, μηδὲ τοξεύῃ· Ciceronem carpant 64 in his, *Familiaris coeperat esse balneatori*, et, *Non nimium dura archipiratae*; nam *balneatori* et *archipiratae*

Tamen) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) *enim* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui omittunt. Nos mutavimus.

Ipsa) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Camp. Iens. (tac. Gesn.) cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *ipsam*. Sed et mox *gratia* Turic. (a pr. manu) Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2.

Perdet) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Iens. (tac. Gesn.) Loc. Rusc. *perdent* Camp. cum Goth. Voss. 2, Tarv. Ven. Reliqui *perdat* e Regii coniectura.

Venerimus) Sic Ambr. 1; *veniremus* Turic. (a pr. manu) Flor. Ille a sec. *veniemus* et sic Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. Reliqui *veniamus*.

Quo fit, ut quum) Turic. Ambr. 1, *Namquo cum fit ut*. Flor. *nam cum quo sit ut*. Ille a sec. manu *namque cum f. u.* Hic *namque cum q. s. u.* Goth. Voss. 2, Vall. *namque cur sicut*. Guelf. *namque cum sit vel*. Bad. pr. Capper. *namque cur fit ut cum*. Reliqui *Namque cum fit ut*. Apud Rufinum rhetorem (Capper. ed. p. 348) citante Burm. legitur *Nam eo fit ut*. Nos expunximus *Nam*, reliqua transposuimus.

Demosthenis — videatur) Turic. (nisi quod *demonsthemus*) Ambr. 1, *d. vera videatur* cum Bad. pr. Ille a sec. manu *demostheni vera videtur*, et sic Guelf Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. nisi quod hi omnes *Demosthenis*, et Venet. Rusc. etiam *severa*. Ald. *videatur Demosthenis severa*. Reliqui *videtur severa Demosthenis*, exc. Capper. qui *videatur*.

64. Τοξεύῃ; *Ciceronem*) Sic libri ante Ald. omnes, acc. Bad. pr. Reliqui inserunt ex Regii coniectura *non desunt qui*, et quidem Ald. Bad. *nec*. Capper. *desint*. In Goth. nihil de his omissis notatum, sed spondet Voss. 2.

Nimium) Sic Ambr. 1. Reliqui *minus*. An forte alius hoc orationis, quam promittit quasi Verr. V, 30 extr.? Saltem loci nostri sententia qualis esse potuerit, facilis est coniectura, si praecesserit *conditio*, *sors* vel tale quid.

modi, quod *initiorum*, quae proximam clausulis diligentiam postulabant, statim omittitur mentio, relapsa ad clausulas oratione, unde mox transit ad *media* (§. 66). Qui ergo intercidisse hic aliqua suspicetur, ei non equidem repugnabo. Nam si forte locum priorem Demosthenis initii non clausulae gratia positum statuas, reliqua exempla ita ad clausulas spectant omnia, ut illam rationem interpretandi plane excludant. Eam tamen expressit Gedoynus, multum sibi licere ratus in tota hac ῥήσει.

idem finis est, qui *πᾶσι καὶ πάσαις*, et qui *μηδὲ τοξότῃ*: sed
65 priora sunt severiora. Est in eo quoque nonnihil, quod hic singulis verbis bini pedes continentur, quod etiam in carminibus est permolle: nec solum ubi quinae syllabae nectuntur, ut in his, *Fortissima Tyndaridarum:* sed etiam ubi quaternae, quum versus cluditur *Apennino*, et *armamen-*
66 *tis*, et *Orione*. Quare hoc quoque vitandum est, ne plurium syllabarum his verbis utamur in fine. Mediis quoque

Neque enim *nimium dura* conditio erat soppostitii illius apud Centuripinos *archipiratae* Verr. V, 27 extr.

Priora) Sic Ambr. 1, cum Goth. Voss. 2, Vall. Alm. (cf. 59, 68), et edd. ante Stoër. acc. Roll. Capper. Sed Turic. *propiora* cum Camp. Flor. Bodl. nisi quod hi *propr.* Reliqui *propria.* — *Severiora*) Turic. Flor. Guelf. *sed veriora* cum Alm. Vall. *Ideo veriora* Camp. Goth. Voss. 2. Coniicit Rollin. *in eo severiora.* Reliqui *ideo severiora.* Nostrum ipsum Ambr. 1, graeca corrupta quidem quam maxime in MSS., sed unde facile eruatur recepta.

65. *Vt in his*) Haec voci *quinae* statim subiiciuntur in Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Nec commendatione caret ista ratio, quum intelligi possint Ciceroniana exempla, quorum mentio paene necessaria, nec durum valde existimo, si clausula Horatiana *ἀσυνδέτως* ita continuetur, quamquam facile etiam erat *ut* aspergere post *nectuntur.*

Fortissima) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Iens. (tac. Gesn.) *fortissime* cum Tarv. Venet. Quid si male memor Qu. ipse, quum genitivum videret masculinum, vocativum potius masculini quam feminini nominativum loco tribuit? cf. not. Bentleii ad Horat.

Vbi quaternae) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *ubi* omittunt cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. qui nec monet lectorem. Non puto salva elegantia abesse.

Orione) Sic Camp. cum Iens. et edd. ante Bad.; *Oreione* Turic. Ambr. 1, Guelf.; *Oreiona* Flor. Reliqui *Oriona.*

66. *Hoc quoque*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *hic q.* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Bad. utr.

Plurium) Turic. Flor. Camp. *plurimum* cum Iens. Ven.

His verbis) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. acc. Bad. pr. Reliqui Regio iubente omittunt *his.* — *Modo — pigra, ne*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. omittunt cum Alm.

65. *Fortissima Tynd.*) Horat. Serm. I, 1, 100. *Apennino.* Pers. Stat. I, 95. Ovid. Metam. II, 226; *Armamentis*, Ovid. Metam. XI, 456. *Orione*, Virg. Aen. III, 517; Lucan. I, 665; IX, 836. Vltimum nomen maluit contra etiam quam ipsi poëtae fecerant sexto casu finire, quo elegantius intraret orationis suae structuram; cf. I, 5, 60; not. crit. versus finem.

66. *His verbis*) *His i. e. huiusmodi.* Badius; cf. §. 76.

non ea modo cura sit, ut inter se cohaereant, sed ne pigra, ne longa sint: ne, quod nunc maxime vitium est, brevium contextu resultent, ac sonum reddant paene puerilium crepitaculorum. Nam ut initia clausulaeque 67 plurimum momenti habent, quoties incipit sensus, aut desinit: sic in mediis quoque sunt quidam conatus, qui leviter insistunt; ut currentium pes, etiamsi non moratur, tamen vestigium facit. Itaque non modo membra atque incisa bene incipere atque cludi decet, sed etiam in iis, quae non dubie contexta sunt, nec respiratione utuntur, illi vel occulti gradus. Quis enim du- 68 bitet, unum sensum in hoc et unum spiritum esse, *Animadverti, iudices, omnem accusatoris orationem in*

Maxime) Sic Turic. Flor. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *maximum*. — *Crepitaculorum*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. *crepitaculo*; cf. V, 10, 91.

67. *Qui*) Turic. (a pr. manu) *que* enelitice. Ambr. 1, *iique*, nec male. — *Insistunt*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. lens. (tac. Gesn.) cum Goth. Voss. 2, Bodl. Alm. et edd. ante Ald. acc. Obr. Reliqui *intersistunt* iubente Regio; cf. §. 18. Continuo *ut* amittunt Turic. Flor. Guelf. Camp. proque eo *con* sequenti verbo iunctum Goth. (err. Gesn.) Voss. 2. — *Cludi*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *includi* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. acc. Basil. Correxit Regius. — *Illi vel occulti gradus*) Turic. *illi* (a sec. manu *illis*) *v. occulta g.*; Flor. *il* (a sec. manu *illis*) *v. occulta g.*; Guelf. Camp. *illius v. occulta g.* Mirum femininum nec potest reponi *nisi occulta*, quia tunc destituuntur *gradus*. Suspicor fuisse: *illi sunt occulti gradus*. Spectant ii ad *leviter insistentes clausulas, quae tamen vestigium faciunt*. Haec ipsa verba (nisi quod *velut*) Voss. 2, Goth. Vall. reponunt §. 68, inter *mom. habent* et *sicut*; nostro autem loco exhibent *spiritum sustinemus*. Quos sequuntur Gesn. Bip.

68. *In hoc et unum spiritum*) Sic Ambr. 1, Turic. Flor. *ins' et unus spiritum* Ille a sec. manu omittit compendium *ins'*. Reliqui *et unius spiritus*. Ex Alm. affertur *sed et unius spiritus* (cf. §. 64, 72). — *Accusatoris*) Turic. Flor. *accusationem* cum Alm. Illorum uterque a sec. manu *accusatianum*. — *Tria*) Flor. (a pr. manu) Ambr. 1, *tris*.

67. *Quoties*) Miror neminem haesisse. Vbi igitur sunt *initia clausulaeque*, in quibus *non* incipiat aut desinat sensus? Malim *quatenus*.

Atque cludi) Quid si *apte* (vel *apteque*) e, ut evitetur recurrens *atque*? Assertur e Voss. 2, *alte* pro nostro.

Illi vel occulti gradus) Cf. not. crit.

68. *Animadverti, iudices*) Principium orationis pro Cluentio. *Non vult*. Cic. Verr. V, 44. *Vt adeas*, ibid. 45. *Etsi vereor*. Initium Milonianae. *Quo me vertam*. Pro Ligar. c. 1, sed et

duas divisam esse partes? tamen et duo prima verba, et tria proxima, et deinceps duo rursus, ac tria, suos quasi numeros habent, spiritum sustinentes, sicut apud 69 *rhythmicos* aestimantur. Hae particulae, prout sunt *graves, acres, lentae, celeres, remissae, exsultantes;* proinde id, quod ex illis conficitur, aut *severum*, aut *luxu-*70 *riosum*, aut *quadratum*, aut *solutum* erit. Quaedam etiam clausulae sunt claudae atque pendentes, si relinquantur: sed sequentibus suscipi ac sustineri solent; eoque facto, vitium, quod erat in fine, continuatio emendat. *Non vult populus Romanus obsoletis criminibus accusari Verrem;* durum, si desinas: sed quum est continuatum iis, quae sequuntur, quamquam natura ipsa divisa sint, *Nova postulat, inaudita desiderat:* 71 salvus est cursus. *Vt adeas, tantum dabis:* male clauderet; nam et trimetri versus pars ultima est; excipit, *Vt cibum vestitumque introferre liceat, tantum:* prae-

Sustinentes, sicut — aestimantur) Turic. Flor. *sustinemus sic apud rihtmis ae.*; a sec. manu uterque *rihtmos* et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2 (quamquam hi a *sic* modo inde) Camp.; *sustinemus sicaputrimas* Ambr. 1. Ex hisce eruo: *habent, et spiritum sustinebimus, si caput rhythmis aestimatur.* Opus esse futuro videtur in verbo, ut *si* habeat quo referatur, neque *et* copula carere potest oratio. *Caput* autem brevissimum aliquod erit incisum, quod hic non quidem sensu sed rhythmis aestimatur; cf. §. 73, *primum — caput cludit.* Ita, Burmannus monet, *capita* legum breviores etiam portiones dictas, de qua significatione agunt Lexica. Diremptio nostra qua interpungitur τελεία στιγμῇ post *aest.* et novus sensus incipit *Hae — prout* cum apodosi *proinde*, est a Gesnero, cui praeiverat saniora suadens in ordinanda oratione Rollinus. Ante hos omnia turbata, ut nemo quidquam proficeret aut se extricaret.

70. *Non vult*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *nondum* cum Alm. et Iens. Tarv.; *nollet* Goth. Voss. 2, et Vall. sed hic repositum. — *Populus Romanus*) Sic Turic. cum Alm. in altera voce. Reliqui per compendium P. R.

71. *Vt cibum*) Turic. Flor. Guelf. *divum.*

pro Cluent. c. 1, ut recte monet Commentator Venetus.

Sustinentes — aestimantur) Cf. not. crit.

70. *Quod erat in fine*) I. e. quod fuisset in iis si desinerent. Pro *eoque facto* an forte *eoque pacto*? Quamquam locutio ista, Ciceroni frequentata, non memini ubi a nostro usurpetur.

ceps adhuc, firmatur ac sustinetur ultimo, *Nemo recusabat.* Versum in oratione fieri, multo foedissimum 72 est, totum; sed etiam in parte, deforme: utique si pars posterior in clausula deprehendatur, aut rursus prior in ingressu. Nam quod est contra, saepe etiam decet, quia et cludit interim optime prima pars versus, dum intra paucas syllabas, praecipue senarii atque octonarii: *In Africa fuisse*, initium senarii est et primum pro 73 Quin. Ligario caput cludit: *Esse videatur*, iam nimis

Vltimo) Hoc dedi ex coniectura, quum libri omnes: *ultima*. Vocem omittunt Goth. Voss. 2. — *Nemo recusabat*) Sic Camp. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et Cic. *Ore cusabat* Turic.; *ore accusabat* Flor. (Ex hac ratione repeto o literam, quam pro *A* reddo voci proximae). Vterque a sec. manu *recusabat* solum, et sic Guelf. cum Alm. Reliqui *recusabat nemo*, numeris minus aptis.

72. *Versum*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *Verrem* cum Alm. Voss. 2, Goth. Omittunt vocem Iens. (err. Gesn.) Tarv. Sed perhibetur nostrum dare Vall.; cf. VI, 2, 52.

Foedissimum) Turic. Flor. Camp. *fidissimum* cum Iens. Tarv.; cf. VI, 3, 32. — *Sed*) Sic Flor. (a pr. manu) cum Iens. et edd. posterr. ante Bad. *Sunt* Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *sicut* e Vall. Regius malebat *est*.

Vtique) Turic. Flor. *utque* — *Rursus*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *visus* cum Goth.; *versus* Iens. cum edd. ante Ald. Correxit Regius. Nostrum affertur ex Alm. (cf. §. 68, 76). — *Quod est*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) *quidem* cum Goth. Vall. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius, nimis illa gravatus structuram. Facilius erat transponere *contra quidem*.

Et cludit interim) Turic. Flor. Camp. *et c. et i.* cum Iens. et edd. ante Bad. Guelf. c. *et* i. cum Goth. Prius omittere et Voss. 2, dicitur; *claudit* et hic et mox in plerisque codd. multis etiam iisque vetustissimis edd.; cf. 75.

73. *Est et pr.*) E coniectura Burmanni inseruimus *et*, contra omnes quidem libros. — *Videatur*) Burm. Gesn. Bip. mira erroris communione *videtur*. — *Iam*) Goth. (tac. Gesn.) *nunc* (modo recte notarim) cum Obr. Gesn. Bip. Reliqui *nam*. Nostrum e coniectura Burm. frustra reclamante Capper. qui meliorem diremptionem, ab Obr. profectam, suis monitis Rollino perscriptis vindicat.

72. *Versum — fieri*) Cf. §. 52.

Quod est contra) Cf. not. erit.

Quia et cludit) Ad *et* hoc refer quod satis quidem longe sequitur et *ultima* §. 74. Fortasse praestabat uncis parentheticis eximere reliquis ista *dum intra — paene principium*.

73. *Esse videatur*) Notissima et valde frequentata Ciceroni clausula; cf. X, 2, 18; item nos in nota ad VI, Pro. 3, p. 426. Designat Burmannus peculiarem hanc Ciceroni compositionem testatum Probum Putsc. p. 1491; item Manutium de eadem di-

frequens, octonarium inchoat: talia sunt Demosthenis, 64 *πᾶσι καὶ πάσαις· καὶ πᾶσιν ὑμῖν· ὅσην εὔνοιαν*, et totum paene principium, et ultima versuum initio conveniunt orationis: *Etsi vereor, iudices*; et, *Animadverti, iudices.* Sed initia initiis non conveniunt. T. Livius hexametri exordio coepit, *Facturusne operae pretium sim.* Nam ita edidit, estque melius, quam quo modo emen-

Talia) Turic. Flor. Guelf. Camp. *alia* cum Goth. Voss. 2. Fortasse nec multum refert, quum *alia* hic possint intelligi *eiusmodi.* In utraque tamen ratione videtur deesse *et*, quod eum *al.* ponam ante hoc ipsum, cum *tal.* post *sunt.*

Ὅσην εὔνοιαν) Haec absunt a Flor. Guelf. Camp. Loc. Ruse. Goth. E Turic. quidem nihil varietatis notatur, nec quidquam ipse monui de Ambr. 1, quem, nisi negligentior fui, lacuna aliqua hic laborare suspicer, pertinente fere a §. 71, ad 91. Male sane transponuntur haec graeca, quorum postremum antecedit secundo apud Dem. Neque alienum sit hunc errorem corrigere, qui vix potuerit esse ipsius Qu. Capper. tamen temerarius haec ponens in textu: *π. κ. π. ὅσην εὔνοιαν .... πόλει καὶ πᾶσιν ὑμῖν.* Nostra verba si posuit Qu. putandus est in iis quoque ipsis aliquod caput orationis agnovisse, qualis brevissima habuimus §. 68, in principio Cluentianae; nec potuit ita, nisi per memoriae lapsum, quum *ἔχων*, quod sequitur continuo regens illum accusativum *εὔνοιαν*, seiungi ab hisce plane nequeat. Quare pronior sum in eam rationem, qua omittuntur *ὅσην εὔνοιαν*. Neque altero exemplo numeri iambici indigebamus; est enim hic in *καὶ πᾶσιν ὑμῖν*, trochaicus in *πᾶσι καὶ πάσαις.*

eputantem ad Epp. fam. I, 8. Hic tamen animadvertendum est a Qu. *octonarium* usurpari de tetrametro trochaico, cuiusmodi versum Cicero Tuscul. disp. I, 44, *septenarium* vocat; Gellius II, 29, *quadratum*, monente Hermanno de metris p. 119. Simili ratione Aristoteles Rhet. III, 8, 4; Poët. V, 15, p. Buhl. 204, *τετράμετρα* nullo adiecto trochaeos vult intelligi. Diversus ab hoc usus fuit Varronis, teste Diomede p. 514, *octonarium* dicentis *quum duo iambi pedes iambico metro praeponuntur.* In nostro quidem exemplo, quod ex ipso communi sermone petitum est, alium fieri ictum, quam ut acuatur prior vocis esse syllaba, nemo metrorum peritior sibi persuaderi sinet, unde efficitur tetrametri trochaici caesura penthemimeres: *Esse | videa | tur.* In altero caesura est hephthemimeres iambica: *In A | frica | fuis | se.* De senario trochaico alia res est §. 140. Cf. Atilius Fortunatianus, ubi agit de scazonte (p. Putsch. 2674). Is enim est tetrameter trochaicus, cuius septima sedes pro trochaeo habet spondeum, sed et sexta interdum. Apparet quaternarium metrorum numerum et octonarium pedum vulgo coniungi cum trochaico metro, non iambico; cf. §. 140.

Talia) Cf. not. crit.

Principium orationis pro Ctesiphonte; cf. §. 63. Sed et not. crit. in Graecis.

74. *Estque melius — emen-*

datur. Nec clausulae clausulis: ut Cicero, *Quo me vertam, nescio;* qui trimetri finis est: trimetrum et promiscuo dicere liceat. Sex enim pedes, tres percussiones habent. Peius cludit finis hexametri: ut Brutus in epistolis, *Neque illi malunt habere tutores aut defenso-* [75]

75. *Promiscuo*) Sic Flor. (a sec. manu) Capper. cum margg. Vascos. Steph. Basil. Gryph. (1544). *Pro misceo* Turic. Flor. Guelf. Reliqui *pro misero.* Plerumque verba haec *Pro misero dicere liceat* accipiuntur pro novo desinentis in trimetrum periodi exemplo. Quam rationem qui tenent, debebant ii locum demonstrare auctoris, et quidem Ciceronis, ubi haec ipsa legerentur. Sed ne Gesnerus quidem, qui solus in Ligarianae cap. 1, haec reperire sibi videtur, quidquam egit. Nam per totam illam orationem frustra quaesieris. Deinde nullus contingit modus iungendi haec cum istis *Trimetrum* et mox *Sex enim — habent.* Id qui vidit, Gesnerus uncis criticis coërcuit eas, quas posui, voces, ratus glossam esse, *quam ascripserit aliquis eo tempore, quo docendi erant talia lectores Fabii.* Qui si levi, quod aiunt, brachio rem egit, reliqui ne attenderunt quidem. Capper. recte monet, usum promiscuum *trimetri* (vocabuli) pro altero *senarii* (ut §. 73, 74) excusari a Fabio et defendi ratione denominandi a percussionibus (§. 51) i. e. dipodiis vel metris. Sed restat scrupulus. *Promiscuo* nusquam in scriptoribus obiicitur, semper *promiscue.* Sed et *promisce* (cf. Drakenb. ad Liv. III, 47, 7). An tentaveris *promisce hoc?* Praeterea *et* post *trim.* alienissimum est. Pro eo quidem reponam *enim* (confusa haec vide apud Drakenb. ad Liv. XXXIV, 50, 7), nihil moratus quod protinus sequitur *sex enim* (cf. VI, 5, 4). Talia negligenter solent efferri, quo citius defungamur (cf. VI, 3, 52). Denique scribam: *Trimetrum enim in promiscuo,* nec quidquam loco aut deesse aut superesse putem. Gesneri rationem eo quoque laborare existimo, quod in ea alterum illud exemplum extra ordinem et structuram subiicitur. Etiam supervacuum erat, iambicarum clausularum exempla cumulare, quum ex una Ligariana illa vel plurima passim occurrant. — *Cludit*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *claudit,* cf. 72.

Neque illi) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui inserunt *enim.*

Satis compertum est nobis, quomodo emendaverint locum Livianum veteres ipsi, quum Mss. plerique teste Drakenb. dent eius talem constitutionem, qua vitatur initium heroi versus: *Facturusne sim operae pretium.* Etiam minus bene sic procedere, quam ut nunc legimus, Quintiliano maxime monstrante: *Facturusne operae pretium sim,* facile sentitur, quamquam difficilius docetur.

75. *Quo me vertam, nescio*) Paulo aliter Verr. III, 71, *Quo me igitur vertam.*

Trimetrum — percussiones habent) Cf. not. crit. Similem denominationis explicationem recte Pithoeus designat apud Horatium ad Pison. 252, 53; cf. et Bentleii Schediasma.

Brutus) Cf. IX, 3, 58. Nam et hoc inter fragmenta.

76 *res, quamquam sciunt placuisse Catoni.* Illi minus sunt notabiles, quia hoc genus sermoni proximum est. Itaque et versus hi fere excidunt, quos Brutus ipso com-

Quamquam sciunt) Turic. Flor. Guelf. Camp. *quam constituunt* cum Goth. Voss. 2. Ex Alm. nunnisi *constituunt* affertur pro *sciunt* (cf. §. 72, 78). In marg. Basil. pro *sciunt* est *constiterat.* Valde impedita diiudicatio; neque enim aliunde ostenditur hoc fragmentum. Clausula quidem hexametri manifestior in MSS. ratione, quum *sciunt* legendo dirimatur ab insequenti *placuisse* eoque modo non exeat iusta illa clausula, quae tribus minimum pedibus absolvitur, paucioribus non item; est tamen §. 102. In hac vetere scriptura habes quatuor pedes. Sententia sane valde obscura in eadem. An eo tendit: *non tam illi exigunt tutores aut defensores, quam asseverant rem ita Catoni placuisse? non malunt habere quam constituunt* i. e. malunt constituere (i. e. asseverare, pro imperio affirmare) quam habere. Sentio parum auctoritatis ab exemplis habere hanc aliquot vocabulorum interpretationem. Si forte nostra verba, ingeniose sane, ab erudito quodam sunt correcta, mirum ne a Campano quidem factum, sed primum in Iens. quamquam de Andreana nihil innotuit De Ambr. 1, vide ad §. 73.

76. *Illi minus*) Sic Flor. Guelf. cum Ald. Basil. Sed Turic. *illi n imis*; a sec. manu, ut et Flor. *illi nimis.* et sic Camp. Goth. Iens. (err. et tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *Illic minus*, quorum nemo quaesivit quo referrentur *notabiles*, masculino vel feminino genere. Prius est a Regio.

Sermoni) Turic. Flor. *sermones.* Ille a sec. manu *sermonis* et sic Guelf. cum Goth. Iens. et edd. posterr. ante Ald. *Sermonum* Camp. Correxit Regius, sed Commentator Venetus in nota nostrum interpretatur. — *Hi fere*) Turic. Flor. *hic ferre.* Ille a sec. manu *hic fere* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. acc. Bad. pr.

Excidunt — Cicero) Daniel ab Hoven (Prolusio Campis 1758, 4) malit legi: *exciderunt — non raro Asinio, s. e Ciceroni — Ductus*) Turic. Flor. *duris* cum Alm. Illi a sec. manu *durus* cum Goth. Voss. 2, probante Liebio. Sed fortasse Flor. sec. manus *durius* et ita coniecit Burm. Rectissime ille. — *Vt*) Turic. Guelf. Camp. omittunt. Flor. transponit

76. *Illi — notabiles*) Pronomen, quamquam duriuscule, refertur ad *pedes* §. 75, nempe senarii vel trimetri. *Hoc genus* item est iambicum metrum, quod *sermoni proximum* certatim agnoscunt veteres, velut Cic. de Orat. III, 47; Orat. 56, 57. Aristot. Poët. c. 5, p. Buhl. 204, Rhet. III, 8, 4, ubi post Vincentium Madium (in Annott. ad Poët. Arist.) Tyrwhittus rectissime monet legendum τῶν — ῥυθμῶν ὁ μὲν ἡρῷος σεμνὸς καὶ λεκτικῆς ἁρμονίας δεόμενος. Perperam vulgo ab interpretibus *hoc genus* accipitur epistolare, ubi versus integri et clausulae hexametri minus notentur. Id autem contra est.

Hi) I. e. huiusmodi; cf. §. 66. Ad *versus* autem intellige *integri.*

ponendi ductus studio saepissime facit, non raro Asinius, sed etiam Cicero nonnunquam, ut in principio statim orationis in Lucium Pisonem, *Pro dii immortales, quis hic illuxit dies?* Non minore autem cura vitandum est, quidquid ἔνρυθμον· quale est apud Sallustium, *Falso queritur de natura sua.* Quamvis enim vincta sit, tamen soluta videri debet oratio. Atqui Plato, 77

post *principio.* — *Quis hic — dies?*) Torlc. Guelf. *qui hic* omisso *dies* cum Alm. Sed Flor. *qui* omissis duobus reliquis, verum a sec. manu repositis, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Demonstrat Burm. fragmm. editores *qui* dantes, Diomedem *quis.* Opus est integro trimetro, sicut apparet opposito mox exemplo; quod ἔνρυθμον modo dicitur, quum habeat quinque senarii pedes. Talis ut exeat, legendum fortasse: *Pro dii immortales qui hic nunc illuxit dies.* Supervacuum sane *nunc.* Sed quod maxime blandiebatur, ut ipsa codd. scriptura servaretur, *qui* autem citra elisionem finiret iambum tertium, stare non poterat, si verae sunt, quas Bentleius posuit regulas elisionis vitandae in metris iambicis et trochaicis; vide Schediasma pag. 17, ed. Terent. Bentl. Lipsiensis. Dicas tamen, Qu. non adeo diligentem metricarum deliciarum iudicem, in versu praesertim subitario, hoc potuisse minus curare et trimetrum agnoscere etiam cum hiatu illo.

77. *Quidquid ἔνρυθμον*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Ieus. (tac. Gesn.) inserunt *est* cum Voss. 2, et edd. ante Rusc. quo acc. Ald. Habes *est* ter hoc modo; cf. §. 62. Sic et mox *statim* bis; cf. 56.

Soluta) Turic. Guelf. *si lota.*

Ductus) Cf. not. crit.

Orationis in L. Pis.) Mutilum ad nos venisse hoc ipsum principium, nemo ignorat. Haec quidem verba prima esse orationis satis ostendit Diomedes Grammaticus p. Putsch. 464. Ait enim *a trimetro coepisse* in L. Pisonem Tullium; cf. not. crit.

77. *Apud Sallustium*) Initio belli Iugurthini. Quinque sunt trimetri pedes ultimi. Possit aliquis ingenuo, id quod continuo infertur, *genus* integrum senarium efficere apud Sallustium. Sed ea calumnia fuerit, quum verba *genus humanum* reapse iuncta sibi ipsa diremptaque paululum a reliquis, versum legenti plane obscurent. Ita ne in Livio quidem integrum hexametrum agnoscebat noster §. 74, quamquam vulgo erunt annumerantes etiam haec: *s' a primordio.*

Plato — in Timaeo) Non adeo difficile est hosce modos eruere ex initio Timaei Platonici (Steph. ed. Vol. III, p. 17). Insunt omnes in primis statim verbis: Εἷς, δύο, τρεῖς· ὁ δὲ δὴ τέταρτος ἡμῖν, ὦ φίλε. Habes initium hexametri in choriambo usque ad τρεῖς, vel, si hoc non sufficit, ad δή. Anacreontion ab ὁ δὲ ad ἡμῖν, trimetrum a δύο ad φίλε, penthemimeres ab initio ad δή. Et postremum quidem quod seiunxerit ab

diligentissimus compositionis; in Timaeo, prima statim
78 parte, vitare ista non potuit. Nam et initium hexametri statim invenias, et Anacreontion protinus colon efficias, et si velis trimetron, et quod duobus pedibus et parte, πενθημιμερὲς a Graecis dicitur: et haec omnia in tribus verbis; ut Thucydidis ὑπὲρ ἥμισυ Κᾶρες ἐφά-

78. *Anacreontion*) Flor. Guelf. Camp. *Anacretion*. Alm. *Anacreticon* (nihil e Turic. conf. §. 76, 87). Goth. *Anacetion*. Voss. 2, *Anaccetion*. — Πενθημιμερές) Multa hic turbata in ipsis codd. quorum tamen plerique habent ρὶς in fine, pro quo ρὶς est in Flor. et edd. a Iens. ante Obr. omnibus. Rectam formam demonstrant Lexica, quam h. l. Capper. taedii plenissima loquacitate inculcat. Notabilis est societas erroris in Goth. et Voss. 2, qui pro nostro dant ἥμισυ δίπους; cf. §. 56.

Vt Thuc.) Turic. Flor. Guelf. *et T.* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. exc. Camp. Ven. Ald. Solus quidem Camp. *Thuchides*, ut nominativum dare voluerit.

Ὑπὲρ ἥμισυ) Guelf. περιμανσι. Camp. υπερι μχισι. Nostrum e Goth. initio hexametri, mirum potest videri. Sed suspicor designari illud versuum genus, quod Horatius subiungit hexametris Carm. IV, 7, *Arboribusque comae*; vide Scholia in Hephaestionem p. 88. In Anacreontio novi equidem magnam esse finiendi varietatem et inconstantiam apud Grammaticos; ad quorum Corpus Putschianum interim ablegabo lectorem, qui et Hephaestionem poterit consulere hisque omnibus dantem iura Hermannum de metris II, 47, p. 343. Quod ipse praetuli, est tritissimum in nostris quidem Anacreonticis et a rhetore Demetrio agnitum: φέρ᾽ ὕδωρ, φέρ᾽ οἶνον, ὦ παῖ; vid. §. 5, p. Schn. 4. Trimeter in secunda sede anapaestum facile tolerabit. *Cola* hic appellata existimo versus integros, qua ratione strophas Grammatici appellant aut μονοκώλους aut τετρακώλους, vel τρικώλους. *Haec omnia* autem *in tribus verbis* fieri, proverbiali locutione dixit pro eo: *in paucissimis*. Hanc, quum dubitasset Gesnerus, ipse in Thesauro firmavit testibus iisdem quibus et Forcellinus, qui paulo copiosior, et succurrit maxime locus D. Hieronymi, qui, citante in Adagiis Erasmo (III, 4, 84), in Dialogo Luciferani et Orthodoxi sic *Tribus ut aiunt, verbis*. Loca Ciceroniana pro Clu. c. 18; Epp. fam. IX, 19, tria ipsa forte habent, verba ut possit proprie loquutus videri. Sed sufficiunt Plautina et Terentiana. Sic Cic. Verr. I, 39, init. *Audistis quaestoriam rationem tribus versiculis relatam*; cf. c. 14 init. *Primam brevitatem cognoscite*. Non opus igitur coniectura in Leid. proposita per se improbanda sive Pithoei sive I. Fr. Gronovii (VI, 2, 11) *versibus pro verbis*.

78. *Thucydidis — excidat*) Locus est I, 8. Legendum autem censeo, *et* (cf. not. crit.) *Thucydidi* (dativum e coniectura expressit, etiam Veneta) *istud* ὑπὲρ —, *excidit*. Facile post coniunctivos *invenias*, *efficias* librarius aberrabat ad *excidat*. Refertur autem hoc exemplum Thucydideum

νειαν, ex mollissimo rhythmorum genere excidat. Sed quia orationem omnem constare pedibus dixi, aliqua de his quoque: quorum nomina quoniam varia traduntur, constituendum est, quo quemque appellemus. Et quidem Ciceronem sequar, (nam is eminentissimos [79]

(qui omittit Κᾶρες tac. Gesn.) et Voss. 2, restituerunt Capper. et Generus sequ. Bip. Reliqui ἐν ἐρύμασι contra quam est in Thucydide. — *Ex mollissimo rhythmorum*) Turic. Guelf. *illis timor et morum*. Voss. 2, *illis tioremorum*. Goth. Camp. *illis timor* et (hoc unum tac. Gesn.) *ex m.* Sed mox pro *rhythmorum* solus Goth. *morum*. In Guelf. ultimum graecum ηχνηqανιμο.

Excidat) Sic MSS. et edd. omnes ante Ald. qui e Regii coniectura *excidant* cum reliquis praeter Gesn. Bip.

79. *Orationem omnem*) Turic. Flor. *omni oratoriam* cum Alm.; a sec. manu uterque *omnem oratoriam* et sic Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) cum Goth. Vall. Voss. 2, Tarv. Venet.; *orationem oratoriam* Loc. et reliqui ante Basil. Hic *orationem iam* cum posterr. ante Obr. acc. Roll.

Pedibus) Turic. Flor. Guelf. omittunt cum Alm. Goth. Voss. 2, Iens. Tarv. Nostrum iam Camp. habet. An forte ex emendatione? — *His*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *iis*. — *Quoniam*) Turic. *quod*. Flor. *quia*; a sec. manu *quae* et sic Goth. Voss. 2; *quam* Guelf. cum Vall. (a sec. quidem hic manu, ut videtur, *quae*) et edd. ante Ald. exc. Camp. Venet. qui omittunt. Badius *quam* pro *perquam* dictum suspicatur. Nostrum dedit Regius de suo. — *Varia trad.*) Sic Iens. (tac. Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil. exc. Venet. Sed Turic. inserit *est*; a sec. manu *essē* et sic reliqui omnes. Nimis displicet h. l. esse. Mox post *constit.* Goth. omittit *est*.

Is eminent.) Turic. Guelf. inserunt *emissos* cum Goth. Voss. 2, compendium cum explanatiore scriptura coniunctum recte suspicatur Gesnerus. — *Pes*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) *pedes* cum edd. ante Burm. Reliqui omittunt.

ad prius illud Platonicum (§. 77). *Plato — vitare ista non potuit — et Thucydidi — excidit*. Postremam vocem Venetus quoque Commentator recte interpretatur de improvisa componendi ratione, quam parum caverit scriptor Graecus. Est hoc ipsum Thucydideum profecto *ex mollissimo rhythmorum genere*, quum accedat proxime ad Galliamborum voluptarium languorem, post anapaesti brevem impetum prolabens in binos paeonas secundos, qui sunt instar ionicorum a minore. Gesnerus mirifice hallucinatur, reliqui tacent. Sententiam satis expressit Gedoynus.

79. *Orationem omnem — dixi*) Vide §. 62. Suspicor autem legendum: *compositionem oratoriam*, teste eodem §.

Aliqua de his quoque) Est ellipsis similis illi V, 12, 23; V, 14, 32; et mox 122; cf. et 19, 22.

Et quidem) Cf. IV, 1, 43. Ciceronem sequitur maxime in Oratore c. 64, 65.

Graecorum est sequutus) excepto quod pes mihi tris syllabas non videtur excedere: quamquam ille *paeone dochmioque*, quorum prior in quatuor, secundus in 80 quinque excurrit, utatur. Nec tamen ipse dissimulat, quibusdam *numeros* videri, non *pedes*; neque immerito. Quidquid enim supra tris syllabas, id est ex pluribus pedibus. Ergo quum constent quatuor pedes binis, octo ternis: *spondeum* longis duabus; *pyrrhichium*, quem alii *pariambum* vocant, brevibus; *iambum* brevi longa-

Tris syllabas) Sic Turic. Flor. (nisi quod coniunctim) Vall.; *trisyllabus* Flor. (a sec. manu) *trisyllabos* Turic. (ab ead.) Guelf.; τρισύλλαβος Goth. (err. Gesn.) *trisallabos* Camp.; *trisyllabos* Iens. (err. Gesn.) cum edd. ante Burm. quamquam aliquot perperam *triss.* (cf. I, 5, 31). Reliqui *tres syllabas*. Vulgata: *pedes mihi trisyllabos non videtur excedere* poterat defendi sic, ut *videtur* esset pro *placet*; cf. V, 10, 5; item Drakenb. ad Liv. VI, 26, 2. Sed obscurior erat, unoquoque *videtur excedere* tracturo ad Ciceronem, non ad id quod statueret Qu. Et satis nostrae addicit vetustissima scriptura. Eadem *tris* scriptura §. 80, est, nam Turic. Flor. *trissyllabis*. Ille a sec. manu *trissyllabas* et sic Guelf. Voss. 2, Camp. Iens. Tarv. nisi quod aliquot una S. Ab Aldo *treis s.* Ab Obr. *tres s.* — *Paeone*) Secundam syllabam A faciunt Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. ut et §. 89; iidem, aliisque locis, etsi nec omnes omnibus. Aristoteles et Dionysius habent A, Demetrius et Hephaestio et Cicero, ut nunc est, O. — *Dochmioque*) Sic Iens. Tarv. Capper. Bip. Satis superque hanc scripturam commendavit Ernestus et in Fabric. Bibl. et ad Cic. MSS. quidem et reliqui editi varie corrumpunt vocabulum, plerique *dochimum* pedem Grammaticis inauditum effingentes. Verum Ambr. 1, §. 97.

80. *Neque imm.*) Sic Flor. Guelf. Camp. cum edd. ante Gryph. Reliqui *nec i.*; cf. VI, 3, 109; item hic 89.

Syll. id) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *habet*, nullo auctore. — *Id est ex plur.*) Sic Turic. (a pr. quidem manu *idem ex p.*' cum Alm. ut videtur) Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. Reliqui *id ex plur. est.* — *Constent*) Turic. Guelf. Camp. *constet.*

Pedes) Guelf. Camp. *pedibus* cum Goth.

Pariambum) Sic Turic. (quamquam *par iambum*) Flor. Steph. Capp. Reliqui *periambum* (et hoc in Lexica venit), nisi quod Iens. (tac. Gesn.) *perriambum*; Tarv. *persiambum*; Basil. *pii iambum*. Mox §. 87, annotat Venetus *paeona* et *periambum* vocari, perperam ille et sine auctore.

Brevi, choreum) Turic. Flor. (hic a pr. manu) *breviorum* cum Alm.;

80. *Pariambum*) Cf. Schol. Hephaest. p. 11, Diomed. p. 460 (excerpto ex Qu. loco) 471, *Marius Victor.* 2486, *Pyrrhichius — appel-*

que; huic contrarium e longa et brevi, *choreum*, non ut alii *trochaeum*, nominemus. Ex his vero, qui ternas 81 syllabas habent, *dactylum* longa duabusque brevibus; huic temporibus parem, sed retroactum, appellari constat *anapaeston*. Media inter longas brevis faciet *amphimacrum*: sed frequentius eius nomen est *creticus*. Longa inter breves, *amphibrachys*; duabus longis bre- 82 vem sequentibus, *bacchius*; totidem longis brevem praecedentibus, *palimbacchius* erit. Tres breves *tro-*

brevi hunc Guelf. Camp. cum edd. ante Ald. exc. Tarv. qui *br. cum.* Bad. pr. *b. nos choreum.* Alter *b. hunc ch.* cum edd. ante Gesn. Nobiscum faciunt Goth. Voss. 2, Ald. — *Non*) Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) *nos* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante [illegible] r. acc. Capper. Sed Burm. Gesn. Bip. *nos non.*

81. *His*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. exc. Bad. Reliqui *iis.*

Sed retro) Turic. Flor. (hic a sec. manu) Guelf. *si r.*

82. *Amphibrachys*) Turic. *brachios*; a sec. manu *ambrachios*, et sic Flor. Guelf. Sed Goth. (tac. Gesn.) *ambrachys.* Camp. *amphibrachos.* — *Am. duabus longis*) Turic. Flor. *a. huic causis l.* Guelf. *a. huic d. l.* Goth. (err. Gesn.) *a. huic bis l.* cum Voss. 2; *a. huic binis l.* Camp.; *a. huic contrarius l.* Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. exc. Ven. quae *a. huic contrarius binis l.*; ubi annotator ad *huic* deesse *contrarius*, nempe in MS. — *Brevem — totidem longis*) Turic. Flor. Guelf Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) omittunt cum Voss. 2, et edd. ante Bad. qui nostrum reposuit e Vall.

Praec. palimb.) Sic Turic. Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2; *bacchius cui contrarius* inserunt Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad., annotante Veneto deesse (a MS.) *bacchius huic contrarius.* Reliqui *pr. huic contrarius p.*

Erit) Turic. Guelf. *erat* cum Goth. Voss. 2. In omni hoc loco Alm. miras turbas dare narratur. Mihi quidem liquet a Qu. haec fuisse: *longa inter breves amphibrachyn* (quamquam hoc ego non praestem vocabulum, quum minus addicant scripturae; sed necesse erat ut sic scriberetur, neque enim pluralis *amphibracheas*, *amphibrachos*, proprior ille, ferri potest) *huic contrarium.* Ita verba: *longa — amph. huic contr.* referentur ad proxima *Media — amphim.* Illa autem *sed freq. — cret.* per uncos parentheseos eximentur ceteris. Latet nostrum in ipsa Turic. Flor. scri-

latur — pariambus ideo, quod minus habeat unum tempus ab iambo: παρὰ *enim Graeci minus dicunt.* Alius eodem nomine pes Diomed. p. 475; item quem vide ad nostr. I, 8, 6, p. 196.

82. *Amphibrachys — palimb. erit*) Cf. not. crit.

chaeum, quem *tribrachyn* dici volunt, qui choreo *trochaei* nomen imponunt; totidem longae *molosson* effi-
83 ciunt. Horum pedum nullus non in orationem venit, sed quo quique sunt temporibus pleniores, longisque syllabis magis stabiles, hoc graviorem faciunt orationem, breves celerem ac mobilem. Vtrumque locis utile. Nam et illud, ubi opus est velocitate, tardum et segne, et hoc, ubi pondus exigitur, praeceps ac resultans,
84 merito damnetur. Sit in hoc quoque aliquid fortasse momenti, quod et longis longiores, et brevibus sunt breviores syllabae: ut, quamvis neque plus duobus temporibus, neque uno minus habere videantur (ideoque in metris omnes breves longaeque inter se obsessae sunt

ptura. Deio novus sensus incipiet a *Duabus*. In recepta ratione ingretissimum est, quod *longa — amphibrachys* iungitur com *erit*, ut prius fiat ablativos, qoum modo *media — brevis* nominativos fuerit. Quo diligentius scriptoris nostri manus ubique servetur, taoto magis appareat mirum eius in variandis hisce technicis artificium. — *Breves trochaeum*) Goth. *b. choreum*, solus, sed Hephaestio, designante Capper., pag. 10: *τρίβραχυς ὁ καὶ χορεῖος*, et pag. 82 Schol. *ὁ χορεῖος ὁ καὶ τρίβραχυς κ. τ. λ.* cf. et Dionys. Hal. de Struct. pag. 106.

83. *Nullus — orationem*) Toric. Flor. *nullius* (hoc quidem a pr. manu uterque) — *rationem*. Guelf. *n*. — *oratorem*.

Hoc grav.) Turic. Flor. *his g.* cum Alm.; *iis g.* Goth. Voss. 2; *hi g.* Guelf. cum Iens. et edd. posterr. ante Ald. (Tarv. *ii*) exc. Venet.

Locis) Turic. Flor. Guelf. *longis* cum Alm.

84. *Videantur*) Turic. Guelf. *videatur*. — *Longaeque*) Turic. (a pr. manu) Flor. *quae longae* cum Kapp. Goth. 2. Non exputo quid latere possit, nisi forte transpositio sola.

Obsessae) Kapp. Iens *ob sese*. Goth. 2, *obesse*. An *ipsae*? Gesneros tentat: *inter sese censentur pares*. Werlhofius aliquid hariolatur de vinculo metri, quo inclusae teneantur syllabae, quo minus possiot evagari. Regius in omoi se loco haerere testatur; Venetus interpretationis causa aspergit *ob se ipsas*, ex illa Iensoniaua profecto scriptura; Badius simile

83. *Quo quique — mobilem*) Cf. dicta nobis in nola vol. I, 2, 6.

84. *Sit in hoc quoque — syllabae*) Structuram confer ad §. 65. Ad rem quod attinet, sufficit designare loca Dionysii Hal. V, 5, p. 85 seqq. item Marii Victorini p. 2481 de hisce amplius disputationum; quamquam Gesnerus post Capper. posuit multa ex iisdem.

Obsessae) Cf. not. crit.

pares), lateat tamen nescio quid, quod supersit, aut desit. Nam versuum propria conditio est, ideoque in

quid Werlhofianae rationis exponit, sed obscurius. Reliqui tacent. Mox *sunt* mirum, pro quo in uno Flor. invenio *sint*, pendens illud a *quamvis*. Neque enim sufficere videtur parenthesis ad reliquae structurae eximendum hoc comma.

Quid, quod) Turic. Flor. *quicquid* cum Alm. nisi quod *quidquid* Flor. a sec. manu *si quicquod*. Turic. ab eadem *si quiequam* et sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Kapp. et edd. ante Gryph.; *an quicquam* Guelf. Reliqui *quid si quidquam*. Nostrum e coniectura; cf. §. 110.

Lateat — aut desit) «Insit tamen latens aliquod vitium, ubi aliqua syllaba, sive brevis sive longa, habeat aut nimiam aut non iustam vel brevitatem vel longitudinem.»

Nam versuum — communes) Non est facile dictu, qua vi *nam* positum sit hoc loco. Blandiri potest, si accipiatur pro figura transeundi, ut toties, ubi id quod modo docueras protions etiam certiore vel argumento vel exemplo confirmas, velut II, 21, 9. Sic igitur, post eam de supervacuo extra mensuram syllabarum spatio disputationem, fuerit subiuncta altera de syllabis etiam *communibus*. Sed fortasse artius vinculum inest coniunctioni, quia mox inde quoque probationem petit supervacui illius, quod possit brevis syllaba alteri brevi aliquid impertire. Quam autem dicit *communem* syllabam? Gesnerus cum Badio et Gedoyno ancipitem agnovit, quae nunc brevis esset nunc longa. Werlhofio placuit hic iam sequenti disputationi accommodatam accipere vocem, ut esset syllaba, quae aliquam sui partem cum altera communicaret. Mihi prius sufficere videtur; tenendum vero censeo, id quod saepe usu venit in Grammaticis, veteres operosius fere tractare eius generis quaestiones, ut et hic nihil in animo habuisse dixerim Quintilianum nisi illam in muta cum liquida positionem, quae quidem solis poëtis permittitur (cf. I, 5, 28). Egredi sane videtur hanc quaestionem natura syllabae *gre*, quae non per mutae cum liquida concursum producitur, ergo nec citra versum debuisset corripi. Sed hanc ille nunc de industria non tractat, verum totus convertitur in A vocis *agrestem*, quod soli poëtae longum esse poterat, ut minus attenderet ea, quae ad hoc declarandum non facerent. Tam perfunctoriam et supinam in hisce grammaticis diligentiam cum Fabio meo imputo, nihil videor committere neque in dignitatem eius neque in morem adhuc cognitum. Id plurimi puto referre, ne hic de positione omni agatur, sed de ea modo, quae versui sit propria, nec locum habeat in oratione. Ita quidquid vel difficultatis in hoc Qu. praecepto invenerunt, vel licentiae inde arripuerunt VV. DD. negantes positionem in pedestri oratione producere syllabas, haud aegre diluitur; conf. enim disputata ad Longinum a Fabro, Dacerio, Pearcio, quibus saniora addidit Cleaverus de Rhythmo Graecorum c. 5, p. 67 seqq.

85 his quaedam etiam communes. Veritas vero, quia patitur aeque brevem esse vel longam vocalem, quum est sola, quam quum eam consonantes una pluresve praecedunt: certe in dimensione pedum syllaba, quae est brevis, insequente vel brevi alia, quae tamen duas primas consonantes habeat, fit longa: ut,

Agrestem tenui musam meditaris avena.

85. *Quia patitur aeque*) Turic. Flor. *qui pariturae quae;* a sec. manu *quid pariter aeque*; et *pariter* Goth. quoque cum Voss. 2; Kapp. *breviter* quoque cum Gotb. 2.

Vna pluresve praecedunt: certe) Turic. (a pr. manu) *una etreve p. c.* cum Alm. (coniicit Burm. *una alterave*); *una et breves p. c.* Flor. Sed a sec. manu u. *plures breves p. c.* Recte in hoc loco solos quidem Gesnerus haeret, et gravatur *quia*, coius nexum non capiat. Malit *Veritas* (quam recle eum Badio aliisque interpreteris naturalem sermonem, extra versum, etiam ipsam rei naturam; sic *veritas fori* in alio loco opponitur lictionibus scholarum) *igitur quum patiatur*. Equidem id quoque refugio, quod positionis hic ea explicatur ratio, ubi vocalem praegressaa consonantes producant eandem. Conatus sum igitur utrique desiderio succurrere, haec reponendo, *V. utique* (*vero* saepe est *u* solom et *qui* habeo in vetere manu) *patitur — quam quum* (omitto *eam*) *consonantes binas* (modo liceat distributivum iuugere cardinali) *tresve* (adest et hic velus scriptura; uec ferri potest *una*, quae ad positionem nusquam quidquam) *praecedit: ceterum*. (Postremum plane pro *sed*, ut saepe apud huius aevi scriptores, at cf. V, 14, 33. Sic *sine dubio — ceterum* Tacit. Annal. I, 6, 3). — *Vel brevi alia*) Sic Flor. Reliqui *a. v. b.* — *Agrestem — gre brevis*) Turic. *a. tenuimus a. μ. a. vabreves gres brevis.* Flor. *a. tenuimus a. m.* a. *n.* a. *breves tres breves*; a sec. hic manu *brevis gres brevis*, et in margine ad literas illas *tenui musam meditaris avena.* Guelf. post versum integrum *brevis gres*. Goth. Voss. 2, itidem post versum *brevem gre brevis.* Camp. *Agr. — av. nam brevem gre. breves.* Nostra constitotio est in Iens. et edd. ante Ald. qui Regio iubente, dat *Agr. — av. nam licet gre brevis sit* cum reliquis, nisi quod praeter Basil. omittunt *sit*, parum latine. Badius, referente Burm., a Qu. ipso nunnlsi duo prima versus verba posita censet, quod contra esse ostendunt MSS. Ex his ego eruo: *Agr. tenui musam*, ut haec ita memoriter iunxerit Qu. parum attendens ordinem poëtae ipsius. Remanentes post has voces literas *a. n. a* non quidem fragmina credo vocabuli *avena*, sed turbata aut ex ipsis nostris, ut plus semel in eadem inciderit librarios, aut ex hisce: *A enim brevis* etc. Alm. hic meras turbas narrant. Fortasse poteram sequi MSS. *gres* dando.

85. *Veritas — praecedunt: certe*) Cf. not. crit.

Agrestem — avena) Versus, qualis hic comparet, invenitur nullus,

A brevis, *gre* brevis, faciet tamen longam priorem. 86 Dat igitur illi aliquid ex suo tempore: quo modo, nisi habet plus, quam quae brevissima, qualis ipsa esset detractis consonantibus? nunc unum tempus accommodat priori, et unum accipit a sequente, ita duae natura breves, positione sunt temporum quatuor. Miror 87 autem in hac opinione doctissimos homines fuisse, ut alios pedes ita eligerent, aliosque damnarent, quasi ullus esset, quem non sit necesse in oratione deprehendi. Licet igitur *paeona* sequatur Ephorus, inventum a Thrasymacho, probatum ab Aristotele, *dactylumque*, ut temperationes brevibus ac longis; fugiat *spondeum* 88

86. *Faciet*) Sic Turic. Flor. Guelf. Gamp. cum edd. ante Ald., qui *fecit* cum Basil. Regio iubente. Reliqui *facit*.
Longam priorem) Sic Flor. (a pr. manu); *longa priore* Turic. Guelf. Reliqui *l. A p.*; cf. I, 7, 28.
Habet plus) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. ante Basil. Reliqui *habeat p.* — *Esset*) Turic. Flor. Camp. *esse*. — *Positione*) Goth. Voss. 2, *compositione*; nequam consortium; cf. §. 38, 116. Sed mox Guelf. nostrum ipsum pro *opinione*.
87. *Miror*) Flor. (a pr. manu) *miseror* cum Alm. (cf. §. 78, 92).
Aliosque damn.) Sic Turic. Flor. Goth. (tac. Gesn.) cum Alm. Voss. 2. Reliqui *alios d.*
Igitur) Sic Turic. (a pr. quidem manu *gi*) Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *enim*. — *Paeona*) Turic. *pena*; a sec. manu *penaum*. Flor. *poena*. Guelf. Camp. *periambum* cum Goth. (*per Iambum* tac. Gesn.) Voss. 2; *paeonem periambum* Veneta. Reliqui *paeonem*.
88. *Fug.* — *troch.*) Turic. *f. rocheum*; a sec. manu *f. trocheum* et sic Guelf. cum Goth. Voss. 2, Alm. lens. et edd. posterr. ante Ald., qui *f.*

sed alter orsus a voce *Silvestrem*, continuatis reliquis nostris Virg. Ecl. I, 2, alter principio nostro reddens haecce extrema: *meditabor arundine musam* Ecl. VI, 8; cf. not. crit.

86. Attendendum hic diligenter, non agi de brevitate literae seu vocalis e (qualis est in *quiesco* apud Gell. VI, 15) sed de syllabae, qualis nequaquam potest agnosci in plena positione.

87. *Paeona* — *dactylumque*) Hoc de Ephoro narrat Cicero Orat. c. 57. Numerum paeonicum Thrasymacho usurpatum demonstrat probatque Aristoteles Rhet. III, 8, 4, 5; cf. Cic. de Orat. III, 47, 48. Locum Demetrii Phal. huc facientem indicat Gesn. §. 39, p. Schn. 21.

88. *Fugiat spondeum* — *nomen imponat*) Non unus est librariorum error in hisce, pedum maxime nominibus. Qui enim contulerit Aristotelem loco aliquoties et modo citato,

et *trochaeum*, alterius tarditate, alterius celeritate damnata; *herous*, qui est idem *dactylus*, Aristoteli amplior, *iambus* humanior videatur; *trochaeum* ut nimis currentem damnet, eique *cordacis* nomen imponat; eademque dicant Theodectes ac Theophrastus, similia post eos Halicarnasseus Dionysius: irrumpent etiam ad invitos, nec

89

sponleum trochaeumque; mox Bad. pr. *f. molosson trochaeumque* suadente Regio. Nostrum iam in Camp. inserlo et post *fug*. Et poterat indicare Cicero l. c.

Tard. alterius) Turic. Flor. Gnelf. Camp. inserunl *at enim* cum Goth. Voss. 2, (quamquam ex hoc affertur modo *enim*), et edd. ante Ald. Quid lateat, non expulo. Fortasse error natus ex TE el A, quorum posterius pro N acceptum.

Celeritate) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Gnelf. *caritate* cum Alm. — *Damnata; herous*) Turic. Flor. *damnatae*; a sec. manu uterque *damnat et h.* el sic Guelferb. Camp. (nisi quod hic *d. Et est h.*) cum Goth. Nostrum lens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Ald. exc. Venet. Reliqui iuserunt *et*. Pro *herous* Goth. Voss. 2, *choreus*, quorum uterque *et* habet.

Vid. trochaeum) Flor. *v. tropheum*.

89. *Ad invitos*) Sic Ald. Bad. pr. Cervic. Basil. Obr. Capper. cum simulque nostri rationem nominum imponendorum attenderil (§. 80, 82), facile agnoscet pro *trochaeum*, si minus bis, semel certe reponendum esse *choreum*, quod posteriore loco recte vidil Regius, intempestive ille correptus a Burmanno, quum P. Victorius ad Aristotelem idem testatus esset. Nec quidquam proficil id. Burmannus, quamquam sequentibus rationem suam probans, quum luctur tanquam recte appellatum *iambum humaniorem*. Refert hoc ad naturam iambi aptiorem sermoni vulgari, sicut *humane loqui* et *poëtice* opponatur apud Petronium c. 90, p. 437. Quum igitur Badius gravetur hanc pedis appellationem, unice, id quod iam in eo erat ut facerel Burm. accedendum esl Pithoeo corrigenti *humilior*. Sed et *cordacis* illud per Aristotelem vix licet retinere, in quo tamen quum iam Cicero (Orat. c. 57) praeiveril errorem, abstinendum ab emendatione videtur, nec attingere lubel Ciceronem, qui isto quidem loco in *trochaeo*, quem profecto accipit *tribrachyn*, Aristotelem minime est assequutus. Neque enim non potueril de *choreo* agere Rhetorum princeps graecus, quum tetrametri mentionem faciat. Durior sane ratio Meursii de Orchestra p. (Thes. Gron. 8) 1265, E, apud utrumque et Cic. el Qu. *cordacem* expungentis el *cordacicum* inferentis. Malim certe *cordacium*, *cordacii*. (quorum prius apud Ciceronem solum (mire) ipse Meursius).

Theodectes ac Theophrastus) Cf. III, 1, 14, 15; item Ciceronem l. c. Dionysii doctrina in libro de structura verborum copiosissime explicatur. Huc maxime faciunt quae habes capp. 17, 18, p. Rsk. 106 seqq.

89. *Irrumpent etiam ad invitos*)

semper illis *Heroo*, aut *Paeone* suo, quem, quia versum raro facit, maxime laudant, uti licebit. Vt sint tamen aliis alii crebriores, non *verba* facient, quae neque augeri, nec minui, nec sicuti modulatione produci aut corripi possint; sed *transmutatio* et *collocatio*. Plerique 90 enim ex commissuris eorum vel divisione fiunt pedes: quo fit, ut iisdem verbis alii atque alii versus fiant: ut memini quendam non ignobilem poëtam ita lusisse,

Gryph. (1536) Vidov. et aliquot margine; *adiutos* Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2 (ex Alm. *advitos*); *adiunctos* Flor. cum Iens. et edd. ante Ald. Reliqui *ad vicinos*.

Heroo) Turic. Flor. Guelf. *vero* cum Alm. (ů).

Versum) Sic Flor. (a pr. quidem manu *verso*, ut et *quoniam*) Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *versus*.

Nec min. nec sicuti) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Goth. (sed hic et *nec aug.* deterius, cf. §. 80) Iens. et edd. ante Gryph. Reliqui *neque m. neque s.* Etiam *sicut* omnes ab Iens. inde. Nostrum priores (tac. Gesn.)

90. *Ita lusisse*) Turic. Flor. *tat clarasse* (nisi forte ille *clarasse*) cum Alm.; a sec. illi manu *ita declarasse* et sic Guelf. cum Goth. Voss. 2. Quid lateat non exputo. Neque enim vel placet vel sufficit: *inter alia* (cf. V, 10, 9) *clamasse*, vel *declamasse*, vel *recitasse*. Nostrum o recentiore manu secundae illi in Flor. scripturae allinitur ita, *vel lusisse*. Ante *ign.* omittunt *non* Turic. (a pr. manu) Flor. cum Alm. *Ita* quidem displicet post *ut*. — *Sit sotad.*) Sic Goth. solus, ut videtur. Reliqui *fit s.* Rectissime probat, quamquam non receptum, Gesnerus. Solus coniunctivus convenit sequenti.

«Pedes isti, damnati, tamen vel invitis et repellentibus sese obtrudent scriptoribus.» Structuram *irrumpendi* eandem habes II, 1, 2. Est etiam apud M. Senecam p. 197, et Sallust. Catil. c. 46 Tell. Deesse aliquid dicas ad explendam iustam structuram post illud *Licet*, cuius apodosis satis longe sequitur, ordiens illa a voce *irrumpent*. Optes talia fere: *irr. tamen ii etiam a.*

Non verba — sed transmutatio et collocatio) Commodum Dionysii Halic. verba ponit Gesnerus: (p. Rsk. 112): Τὰ — ὀνόματα ἔγκειται τοῖς πράγμασιν ὡς ἔτυχεν· οἰκονομεῖν αὐτὰ χρὴ φιλοτέχνως, καὶ διακλέπτειν τῇ χάριτι τῆς συνθέσεως τὴν ἀνάγκην, ἄλλως τε καὶ πολλὴν τὴν ἄδειαν ἔχοντας. οὐδὲ γὰρ ἀπελαύνεται ῥυθμὸς οὐδεὶς ἐκ τῆς ἀμέτρου λέξεως, ὥσπερ ἐκ τῆς ἐμμέτρου; cf. noster §. 87; item §. 58.

Sicuti modulatione) Fateor me optare *s. modulationes*, quem pluralem vocis habemus §. 139. *Verba* non sicut *musicae notae* (cf. §. 51) possunt tractari. Ablativum parum assequor, et *veluti* in ea ratione dicendum arbitror, non *sicuti*.

Possint) Malim *possunt*. Neque enim video iustam rationem coniunctivi ponendi.

Astra tenet caelum, mare classes, area messem.

Hic retrorsum sit *sotadeus*. Itemque *sotadeo* adiuret retro trimetros:

Caput exeruit mobile pinus repetita.

91 Miscendi ergo sunt, curandumque, ut sint plures, qui placent, et circumfusi bonis deteriores lateant. Nec vero in literis syllabisque natura mutatur, sed refert, quae cum quaque optime coëat. Plurimum igitur auctoritatis, ut dixi, et ponderis habent *longae*, celeritatis *breves*: quae, si miscentur quibusdam longis, cur-

Adiuret retro trimetros) Turic. Flor. *a. rorimetros* cum Voss. 2, a pr. manu, a sec. enim nostra ipsa. Sed Flor. a sec. manu *a. retro metros* et sic Goth. (cf. §. 86) *adiutet retrometros* Camp.; *adiit retro trimetros* Ambr. 1; *adiungat r. t.* Ald. et edd. posterr. exc. Bad.

91. *Placent*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Iens. Tarv. Venet. Ald. Reliqui *placeant.*

Cum quaque) Sic Turic. (a pr. quidem manu c. *quamque*) Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. et edd. aute Bad. acc Basil. Reliqui c. *qua* inbente Regio; cf. VII, 2, 64.

90. *Adiuret*) Hanc quidem locutionem veteres (Venetus et Badius) conantur explicare, quasi pro eo positam: *adiungat se tanquam iureiurando*, ubi fortasse obversabatur locus Horatianus (Ep. ad Pis. 410, 11) *alterius sic Altera poscit opem res et coniurat amice.* Sed neque ullo exemplo hunc verbi usum defendi video; et ipsi ductus errorem hic versatum manifesto ostendunt. Subit igitur mutare nostrum in *alludat* (cf. III, 11, 18). Inest voci elegans similitudinis et quidem per iocum petitae significatio, quae huc magnopere facit; *trimetros* nominativus est, ut recte vidit Badius. Fortasse modo pro *Hic* melius legas *Hunc*, quoniam nullum versus nomen discrte praecessit. De Sotadeo cf. I, 8, 6. Eius versus exemplum habe hoc ex Hephaestione (p. 37) Ηρην ποτέ | φασίν, Δία | τὸν τερπικέ | ραυνον. Hoc facile agnoveris vel in altero, qui hic comparet, versu, si memineris *Caput exeru* | esse anapaestum cum pyrrichio pro ionico a maiore. Minus manifestum Sotadeum supra ad §. 6 ponit Aegius ex Hephaestione (p. 8) Σείων μελίην Πηλιάδα δεξιὸν κατ' ὦμον. Retro legenda i. e. ἀντιστρέφοντα; vide in Brunkii Analectis vol. II, p. 382 sq. sed quae intra Disticha consistant. Item apud Marium Victorinum, indicante Capper. p. Putsch. 2561, 62 plane ad Quintiliani modulum. Mox nemo attentior, qui sint *miscendi*, *versus* intelliget, sed *pedes* (§. 90).

runt; si continuantur, exsultant. *Acres*, quae ex bre- 92 vibus ad longas insurgunt; *leniores*, quae a longis in breves descendunt. Optime incipitur a longis, recte aliquando a brevibus; ut, *Novum crimen* : lenius, ut, *Animadverti, iudices*; sed pro Cluentio recte etiam, quod initium eius partitioni simile est, quae celeritate gaudet. Clausula quoque e longis firmissima est: sed cludent 93

92. *Acres, quae — leniores, quae*) Turic. Flor. Camp. *n. q. — levioresque.* Guelf. *acresque — leviores.* Goth. *acresque — levioresque* cum Voss. 2, Ieus. (tac. Gesn.). Tarv. *acresque — lenioresque* Venet. Diomedes p. Putsch. 463, nostrum excerpens *olacresque — lenioresque.* Legendum censeo *Acres, qui — leniores, qui.* Nisi enim ad *pedes* haec referantur, sententiam nollam exsculpo. Quae tandem sunt *syllabae, quae ex brevibus* (syllabis) *ad longas* (syllabas) *insurgunt — descendunt?* Neque obstat quod mox *a longis* intelliguntur syllabae rursus. Res ipsa docet.

Crimen : lenius) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Alm. Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Bad. Reliqui inserunt *C. Caesar.*

Lenius) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *levibus* cum Goth. Voss. 2, (quamquam ex hoc *lenibus* refertur) et edd. ante Ald. Hic *levius* cum edd. ante Gryph. Diomedes l. c. *lenius a duabus* cum Capper. — *Vt, Anim.*) Goth. Camp. *utamur A.* cum Goth. Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald.

Iud. sed — recte — quod) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Venet. quamquam levi in singulis edd. fluctuatione, ut ex Alm. quoque affertur *lenius ut A.* i. *pro Cluentio q.* (cf. §. 87, 93). Reliqui, quorum Venetus *delenda* ait *verba illa intermedia*, expungunt *sed — recte.* Aegre fero nihil mihi ex Ambr. 1, nutatum. — *Init. eius part.*) Sic Turic. Flor. Camp. cum Alm. Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Venet. Reliqui omittunt *eius*, Veneta et Regio proscribentibus. Frustra mox Obr. *simul* pro *simile.*

93. *Sed — brev.*) Turic. Flor. *se cluent et in b.* Guelf. *se c. et in b.* Camp. *s. cadent et in b.* Praepositionem inserunt edd. ante Ald. Reliqui *s. c. et b.* Nos pro *et* scripsimus *etiam.* — *Neque enim ego*) Goth. omittit *enim.* Placet, etsi possit ferri coniunctio. Sed gratius mox legetur, si hic abest; cf. III, 8, 53. Diomed. l. c. omittit *ego.*

92. *Acres, quae — leniores, quae*) Cf. not. crit.

Novum crimen—Animadverti) Cic. pro Lig. et pro Cluentio init.

Lenius — gaudet) Quod interiicit ad defendendum Ciceronem, tum demum intelligemus, si priora emendata fuerint. Suspicor legendum: *brevi* (pro *brevibus*) *ut N.* c. *vel duabus* (intellige *brevibus*, et cf. not. crit.) *ut A. sed* etc. Exemplum Ligarianae est unius syllabae brevis in initio positae; duarum autem poterat videri vitiosum, sed defenditur

etiam breves, quamvis habeatur indifferens ultima. Neque enim ego ignoro, in fine pro longa accipi brevem, quod videtur aliquid vacanti tempori ex eo, quod insequitur, accedere: aures tamen consulens meas, intelligo multum referre, verene longa sit, quae cludit, an pro longa. Neque enim tam plenum est, *Dicere in-* 94 *cipientem timere*: quam illud, *Ausus est confiteri.* Atqui si nihil refert, brevis an longa sit ultima, idem pes erit; verum nescio quo modo sedebit hoc, illud subsistet. Quo moti quidam, longae ultimae tria tempora dederunt, ut illud tempus, quod brevis ex longa accipit, huic quoque accederet. Nec solum refert, quis claudat, 95 sed quis antecedat. Retrorsum autem neque plus tribus, (iique si non ternas syllabas habebunt, repetendi

Vacanti tempori) Sic Ambr. 1, Flor. (a sec. manu) Leid. marg. Chouet. *Vocantis tempori* Turic. Flor. Guelf. Reliqui *vacantis temporis* (de Goth. err. Gesn.) cum Diomede. — *Referre, verene*) Sic Flor. (a sec. manu); *referret vene* Turic. (a pr. manu); *referret verene* Flor.; *r. vere* Alm. (cf. §. 92, 95). Reliqui *r. utrumne.*

94. *Ex longa*) Ambr. 1, videtur a pr. manu dedisse *e. longo.* Hinc eruo *ex loco* (cf. §. 83; item 125), quo exitur difficultas, quam solus rectissime sensit Gesnerus. Is *suntne haec sana?* ait. *Equidem magis intelligam, si legatur ex fine vel ex clausula, vel quid simile.*

Claudat, sed quis) Turic. *claudam tem quis.* Flor. *c. et q.* Guelf. *claudantem q.* Suspicor fuisse: *c. pes sed q. claudentem antec.* Nec voce *pes* carere posse locum credo, neque expresso eo, quod antecedatur.

95. *Neque plus*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *quae p.* (posteriorum uterque et *aut*) cum Goth. et edd. ante Bad. qui nostrum e sua coniectura.

eo, quod *eius orationis pro Cluentio initium partitioni simile est* etc.

93. *In fine pro longa*) «Vid. Cic. Orat. 64: *Nihil enim interest, dactylus sit extremus an creticus: quia postrema syllaba brevis an longa sit ne in versu quidem refert.*» Gesnerus.

Dicere incipientem timere) « Ex initio Milonianae. *Ausus est confiteri* ex Ligarianae principio.» Gesnerus.

94. *Sedebit hoc, illud subsistet*) Egregia opponendi et eloquendi diligentia! Cuiusmodi et illa §. 139.

Ex longa) Cf. not. crit. Hanc autem rationem, qua tres morae tribuuntur longae in fine positae, Ciceronis ipsius esse suspicatur Victorins ad Aristot. Rhet. p. 612.

Claudat, sed quis) Cf. not. crit.

95. *Neque plus tribus*) «Cic. Orat. c. 64: *Hos quum in clausulis pedes*

erunt : absit tamen poëtica observatio) neque minus duobus : alioqui *pes* erit, non *numerus*. Potest tamen vel unus esse *dichoreus*, si unus est, qui constat e duobus choreis. Itemque *paeon*, qui est ex choreo et pyrrhichio, quem aptum initiis putant; vel contra, qui est e tribus brevibus et longa, cui clausulam assignant : de quibus fere duobus scriptores huius artis loquuntur; alii omnes, quotcumque sint temporum, quae ad rationem 96

Erunt) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Alm. Obr. Reliqui *sunt*.
Absit tamen) Turic. *sit tam*; a sec. manu *sit tamen* et sic Guelf. *Si tamen* Flor. (a pr. manu). Nil nisi *sit* dare Alm. narratur (cf. §. 93, 99). Mox pro *pes erit* Venetus e coniectura *versus e*. — *E duobus*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Reliqui *ex d*. cf. 57. Modo Iens. *constet* (err. Gesn.) cum edd. posterr. ante Basil.
96. *Est e tribus*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *est t*. Flor. a sec. manu *a*. Goth. (tac. Gesn.) *est ex t*. Suspicor abfuisse *est*.
Brev. et longa) Turic. Flor. Guelf. omittunt *et*.
Artis) Turic. Guelf. omittunt. — *Alii*) Sic MSS. et edd. ante Ald. acc. Bad. pr. Reliqui nullo auctore *alios*. Ambr. 1, non notavi. — *Quotcumque*) Turic. Flor. Guelf. *ut quocumque*. Camp. *ut quotc*. cum Goth. — *Sint temp.*) Flor. inserit *quoque*. — *Quae ad*) Turic. *quod a*. Goth. *qui a*. ex Voss. *quod a*. (cf. §. 90). Guelf. *que* enclitica ad *temp*. — *Rationem*) Sic Turic. Flor. Guelf. cum Iens. et edd. posterr. ante Bad. sec. Reliqui *orationem*, quod ipsum a Camp. per errorem notasse videor. — *Pertineant*) Turic. *pertinea*; a sec. manu *pertineat* at sic Flor. Non mihi satis facio haec reponens : *alii omnes, quotcumque sint quinque nomino, non loquor de uno pede extremo, adiungo (quod minimum sit) proxime superiorem, saepe etiam tertium.* » Gesnerus.

Absit — observatio) Parum assequor, quomodo iubeatur abesse ista observatio. Rectius, puto, legeris *sit enim p. o.* (cf. not. crit.). Sic interiectum hoc respondebit alteri *alioqui — numerus*; cuiusmodi concinnitate in primis delectatur noster; cf. v. c. I, 7, 7. *Sit* (pro *fuerit*) variatum est pro futuro indicativi *erit*. Aliquid verae rationis suboluit Gedoyno, etsi erranti : *Si ultra tres continuentur et consulto aptentur pedes, diligentia, i. e. observatio fuerit poëtae conveniens, non oratori; si minus duobus, pes modo sentietur, non numerus aliquis aequabiliter fusus. Illud nimium erit, hoc parum.*

96. *Scriptores huius artis*) Significantur praeceptores eloquentiae; *alii*, qui deinde nominantur, sunt metrici vel rhythmici doctores. Exemplo autem est Aristoteles Rhet. III, 8, de hisce solis paeonibus praecipiens; (vid. et Cic. de Orat. III, 47) cui accedit Demetr. Phal. §. 39.

Alii — appellant) Haec quum sint mirifice inquinata, sententiam habent tamen satis manifestam. Iu-

97 pertineant, *paeonas* appellant. Est et *dochmius*, qui fit ex *bacchio* et *iambo*, vel *iambo* et *cretico*, stabilis in clausulis, et severus. *Spondeus* quoque, quo plurimum est Demosthenes usus, moram semper per se habet; optime

temporum, quae ad rationem pertineant eandem. Displicet quod nulla ratio habetur particulae *ut* (nemo enim probet *ut quicumque* pro *ut quique*); male habet etiam contorta extremorum structura, quam rursus transponendo sanare, durum fuerit. In *quocumque* etiam veri quid latere dicas, modo *loco* ostendatur alicunde. Refert enim memorari, quod hi negligunt, *quo loco* sit longa syllaba in paeone. Sed unde hoc eruas? In vulgata quidem constitutione malim *quotcumque sunt* prae *q. sint.*

97. *Vel iambo*) Iens. omittit cum edd. posterr. ante Ald. Habet praeter alios Vall. *vere iambo* Flor.

Moram) Turic. *neodem.* Flor. *ne eodem.* Vterque a sec. manu *in eodem* et sic Guelf. cum Alm. Iens. Tarv. *In Midiam* Goth. Voss. 2. Sanam esse nostram nequaquam credo, neque acquiesco sequentibus istis, quae vel patientissimas aures laedant: *semper per se.* Nihil proficiunt Camp. Goth. Voss. 2, dantes *prae se.* Debebat ostendi, quam aptus esset in clausulis spondeus, ubi satis ieiuna est observatio *moram in eo* agnoscentis, quamque *per se semper habeat.* Nec ferri potest asyndeton illud: *Sp. moram habet, optime praecedet cum creticus.* Sed de hoc

dicantur paeones alter et tertius, qui eodem quo illi rhetorici, primus et quartus, nomine a quibusdam magistris appellentur. Sed hoc quomodo ex verbis ipsis elicere contingat, nondum video. Neque enim ferri potest, ut interesse negetur, quot temporum sit pes aliquis; quod contra unica spectandum est, nec tamen sufficit ipsum, quum alioqui creticus et bacchius cum palimbacchio fuerint appellandi paeones. At nemo sic. Nisi forte Dionysii Halic. rationem huc trahas. Is enim p. Rsk. 204, 5 (de Structura): τὸν Κρητικὸν memorat ῥυθμὸν εἴτ' ἄρα παιᾶνά τις βούλεται αὐτὸν καλεῖν· διοίσει γὰρ οὐδὲν τῶν ἐκ πέντε συγκειμένων χρόνων. Simile quid agnoscit Cicero de Orat. III, 47. Sed hoc parum est. *Rationem* autem hic esse *proportionem* facile apparet comparando Aristotele, qui loco illo toties laudato §. 4: ἔστι δὲ, ait, τρίτος ὁ παιὰν καὶ ἐχόμενος τῶν εἰρημένων· τρία γὰρ πρὸς δύο ἐστίν. ἐκείνων δὲ ὁ μὲν (ὁ ἡρῷος s. dactylus) ἓν πρὸς ἕν. ὁ δὲ (ὁ ἴαμβος, quamquam et trochaeus) δύο πρὸς ἕν· ἔχεται δὲ τῶν λόγων τούτων ὁ ἡμιόλιος· οὗτος δ' ἐστὶν ὁ παιάν.

97. *Est et — severus*) Minus, opinor, rationem teneas nostri, si *est* tanquam copulam logicam iungas cum *stabilis severus*, tanquam praedicatis. Rectius tribues hoc de *dochmio* illi praecepto, quo unum pedem in clausulis sufficere negarat, cuiusque exceptionem fecerat istiusmodi pedes duplices: *dichoreum*, *paeonem*, postremo *dochmium*. In *severo* cf. §. 63, 64 nota extrema.

Moram — habet) Cf. not. crit.

praecedet eum *creticus*, ut in hoc, *De qua ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa.* Illud est, quod supra dixi, multum referre, unone verbo sint duo pedes comprehensi, an uterque liber. Sic enim fit forte, *Criminis causa*: molle, *Archipiratae*: mollius, si tribrachys praecedat, *facilitates*, *temeritates.* Est enim 98 quoddam in ipsa divisione verborum latens tempus, ut in pentametri medio spondeo, qui nisi alterius verbi fine, alterius initio constat, versum non efficit. Potest, etiamsi minus bene, praeponi anapaestus, *Muliere non solum nobili, verum etiam nota.* Tum anapaestus 99

continuo. Diu meditatus, quid lateret in illo *neodem*, nihil extundo. Hoc autem iovcuto facile erit reliqua ordinare, sive *per se* reseçes, sive *se* retineas, quod struatur cum *habet*, ut aliquo modo *se habeat* spondeus. — *Eum creticus*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque.) *e. cretio.* Ille a sec. manu *cum cretico et* sic Guelf.: *creticon* Iens. (tac. Gesn. quamquam siue *N* et apice super O posito) Tarv.; *creticos* Loc. Rusc. Lege: *praecedente eum cretico.* — *De qua*) Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *D. quo* eum edd. ante Capper. acc. Bip. Nostrum in primis duobus, quamquam et *hac* pro *hoc* a pr. manu. — *Illud*) Turic. Flor. Guelf. *nihil* cum Alm. Sed illi a pr. manu *causam* quoque.

Sint duo pedes) Sic Turic. Guelf. Sed Camp. *duo pedes sint.* Turic. a pr. manu *s. d. p. sint.* Reliqui *p. s. d.*

Tribrachys) Turic. Flor. Guelf. *tribrachi.* Goth. *tribachius.* Camp. (pro *mollius, si t.*) *si molossus tribracum.* Tarv. *molossus tribrachum* Venet. *mollius. Molius si molossus tribrachum.* Turic. etiam *molus sit t.* Immissum hic ab imperitis *molossum* recte exagitat Regius.

98. *Quoddam in ipsa*) Turic. Flor. *quod ad i.* uterque a sec. manu *quod ab i.* et sic Guelf. *quoddam ab i.* Camp. eum Venet. Ald. Praepositionem omittunt Iens. (tac. Gesn.) eum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. Etiam §. 108. Turic. Flor. Guelf. *quod ad producimus* pro *quodam p.* Camp. autem *quidem p.* Goth. *quoad p.* — *Constat*) Sic Turic. Flor. (a pr. mann uterque). Reliqui *constet.*

Verum etiam) Guelf. *sed e.* et sic Cic.

De qua ego) Cic. pro Coel. c. 13; *Muliere non solum*, ibid. *Iisdem in armis fui*, pro Ligar. c. 3 extr.

Supra dixi) §. 65.

Tribrachys) Quidni *trochaeum* appellat? Cf. §. 82, et 105, 135.

99. *Tum anapaestus — quoque*) Attendenti facile persuadebo legendum: *Tum ut a. e. c. ita i. q.* Vulgata sensu caret.

et creticus, iambus quoque, qui est in utroque, sed illis minor; praecedet enim tres longas brevis. Et spondeus iambo recte praeponitur, *Iisdem in armis fui.* Tum spondeus et bacchius; sic enim fiet ultimus dochmius, 100 *In armis iisdem fui.* Ex iis, quae supra probavi, apparet, molosson quoque clausulae convenire, dum habeat ex quocumque pede ante se brevem. *Illud scimus,* 101 *ubicumque sunt, esse pro nobis.* Minus gravis erit spondeus, praecedente pyrrhichio: ut, *Iudicii Iuniani*; et

99. *Est in utroque*) Sic Camp. ut et refert e vetusto codice Pseudo-Turn. quamquam *utrisque* scribens. Reliqui *in* omittunt.

Sed illis) Turic. *si ill.* a sec. manu *etsi* pro *si*. Guelf. Camp. *et si illis* cum Goth. Voss. 2. Reliqui *syllaba*. Suspicor in nostra ratione excidisse *syllaba*.

Brevis. Et spond.) Turic. Flor. Guelf. Camp. *b. Sed a.* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Reliqui *b. Sed et s.*

Praep. Iisdem in arm.) Sic Flor. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. (nisi quod hic omisso *in*; cf. §. 95, 109) et edd. ante Gryph. (qui, sequente uno Capper., etiam *in* expungit). Reliqui omittunt *iisdem*.

Dochm. In armis iisdem fui) Turic. Flor. Guelf. omittunt *iisdem* cum Goth. et edd. ante Bad. sec. Reliqui *d. Iisdem i. a. f.* Nos ordinem expressimus, quem verissima coniectura suasit per literas Grotefendus V. C. Meibomium ille in notis ad Aristid. Quint. p. 267, hunc nostri locum plane non intellexisse testans.

101. *Praecedente pyrrhichio*) Turic. Flor. (hic quidem *pyrrice*) Guelf. (hic *pyrrhyce*) *praecedentibus et pyyries.* Alm. item, sed extremo incorrupto. Mox Flor. a sec. manu *praecedente se pyrrichio* et sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. nisi quod Tarv. *pulcherrimo* pro *pyrr.* et mox Bad. uterque *bene* pro *se*. Suspicor fuisse *praecedentibus iambo et* (velut *aut*) *p.* — *Iuniani*) Guelf. *humani*.

100. *Quae supra probavi*) Non longius remittimus quam ad §. 99, *praecedet enim.*

Illud scimus — nobis) Hoc quum unus Commentator Venetus esse ex Miloniana dixerit, erravit. Reliqui non quaesiverunt, neque ipse inveni.

101. *Vt, Iudicii Iuniani*) Vid. Cic. pro Cluent. c. 1. Mirum profecto, si Qu. ignoravit quantitatem nominis *Iunii* (in quo recte, sed solus, haesit Pseudo-Turnebus), nec quidquam est reprehendendum in clausula, quae plane sit eadem illi laudatae *confiteri* §. 94. Neque tamen licet dubitare de scriptura, quia ipsum hoc exemplum est initii illius, toties hic ad partes vocati, Cluentiani. Alioqui in Cod. Florentino comparet litura primae in voce *Iuniani* literae. Vna ratio videtur relinqui, accusandae etiam hic memoriae Quintiliani, cui aliud nomen haeserit, primam habens illud brevem, quod autem ita,

adhuc pelus priore paeone: ut, *Brute*, *dubitavi*: nisi potius hoc esse volumus dactylum et bacchium. Duo spondei non fere iungi patiuntur: quae in versu quoque notabilis clausula est, nisi quum id fieri potest ex tribus quasi membris: *Cur de perfugis nostris copias comparat is contra nos*? una syllaba, duabus, una. Ne dactylus 102 quidem spondeo bene praeponitur, quia finem versus damnamus in fine orationis; bacchius et claudit, et sibi iungitur, *Venenum timeres*; vel choreum, et spondeum

Paius) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. *pes*.

Volumus) Sic Camp. cum Goth. Voss. 2, *voluimus* Turic. Flor. Ille etiam *hos* pro *hoc*. Reliqui *velimus*.

Fere iungi) Turic. *fer. est i.* a sec. manu *fer. coniungi.* Flor. *ferem i.* Reliqui *f. coniungi.* — *Notabilis*) Turic. Flor. Guelf. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. *nobis* cum Alm. quamquam bic per compendium. *nobilis* Camp. cum Goth. Voss. 2.

Nisi quum) Turic. Flor. Guelf. (nisi forte hic *tum*) *ne cum*. Goth. *nec tunc* cum Voss. 2, *nec cum* Camp.

Comparat is) Goth. *comparant* cum Voss. 2. Schutzio videtur hoc loco necessario corrigi debere *comparant*, et hunc eundem codicem Goth. citat. Vid. ad Orat. Cic. cap. 66. Typ. Tavr.

102. *Claudit*) Sic Turic. Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. Reliqui *cludit*; cf. §. 75. — *Timeres*) Turic. Flor. Guelf. *timere* cum Goth. Voss. 2, Iens. Tarv. Ven. (hic quidem per sphalma videtur dare). — *Vel* — *timeres*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. (hic quidem *spondeus*) cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Bad. (nisi quod Ven. e coniectura *velut*). Reliqui *vitat c. spond. autem a.*, *ut non venena timeres*, *sed virus timeres*, coniiciente Badio, qui, satis quidem modeste neque glorior, ait, *me bonum sensum invenisse*, *verum malui aliquid quam nihil dicere*.

ut scriptum erat a Qu. mox cesserit vero, ubi non erat eadem compositio. *Brute*, *dubitavi*, Orat. c. 1; *Cur de perfugis*, ibid. c. 66, ubi est *comparant contra* minus aptis ad hanc disputationem numeris, et suspicor errorem illatum libris Ciceronianis; quae videtur etiam Petri Victorii esse opinio Varr. Lectt. IV, 1. Egregie autem hoc exemplo utitur I. H. Vossius loco ad §. 52 designato.

102. *Venenum timeres—Venenum timeres*) Locus est Coelianae c. 14. Rectissime voces *vel choreum* alienas hinc iudicat Regius; fiat enim hoc modo, quod ipsum reprehenditur, finis hexametri. Durum sane eiusmodi iacturam facere. An potuit noster *choreum* appellare pedem, qui positione sola fieret *spondeus*? Desinentem enim in *um* syllabam brevem et ipse (velut mox §. 103 *sum*) et omnes agnoscunt. Dum *aut sp.* scribas pro *et sp.* Idem Regius *se* ante

ante amat: ut *Venenum timeres.* Contrarius quoque qui est, cludet, nisi si ultimam longam esse volumus; optimeque habebit ante se molosson, *Civis Romanus sum*; aut bacchium, *Quod hic potest, nos possemus.*
103 Sed verius erit claudere choreum praecedente spondeo. Nam hic potius est numerus, *Nos possemus*: et, *Romanus sum.* Claudet et dichoreus, id est, pes sibi ipse

Contrarius) Turic. (a sec. manu) *contrarios.* Guelf. Camp. *contrario* cum Goth. Voss. 2, Vall. Bad. Basil.

Qui est) Turic. Flor. *quis est.* Guelf. Camp. *quis* cum Goth. Voss. 2, Vall. Bad. — *Nisi si ultimam*) Turic. *n. s. ultima si ultimam.* Flor. *n. ultima sy ultimam.* Guelf. *n. sit ultima si ultimam* cum Voss. 2, Goth. (tac. Gesn.) Sed Camp. *n. ultima sit? si ultimam.* — *Civis Romanus sum*) Turic. *cibis R sum*; a sec. manu *cibis rursum.* Flor. *cibis r su.* Guelf. *cibis rursus.* Flor. a sec. manu *cibis respersum* et sic Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. et edd. ante Bad. Reliqui de huius coniectura ut *Et spinis respersum.* Tentat idem et *verrucis*, ut alterutro modo exeat molossus. Ambr. 1, etsi in viciniis memoratus, hic a me siletur. Nostrum et ipsum e coniectura nostra. — *Possemus*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *possumus.*

103. *Claudere*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *cludere.* Iisdem auctoribus mox §. hac, 105 (hic edd. ante Bas. modo) diphthongum restitui. Alibi minus constanter et fere edd. modo eandem habent; cf. §. 102. Voss. 2, *eludere.* Non credo; cf. §. 96. — *Praecedente sp. Nam*) Turic. Flor. *praecedentes pondentinam*; a sec. manu uterque *praecedentis* (hoc solus Turic.) *pondere n.* et sic Guelf. Camp. Reliqui *praecedenti sp. N.*

Id est, pes sibi) Turic. Camp. *idem p. s.* Guelf. *pes* (solum) *s.* Iens. *p. idem s.* cum edd. ante Ald.; *idem idem p.* Flor.; *idem pes idem s.* Goth. (err. Gesn.) cum Voss. 2. Eodem redit cum Flor.; *id est idem p. s.* Ambr. 1. Bene, sed *idem* inest in *ipse.* Reliqui *si p. idem s.* Regio suadente.

Ipse) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Ambr. 1. Reliqui *ipsi.*

amat necessario videtur inserere. Fluctuare interdum numeros, prout vel plures vel pauciores syllabas tribuere velis clausulae, exemplo loco apparet, quod mox (§. 103) proponitur. Restat altera medicina verbis nostris adhibenda, ut priore loco tollantur ista *venenum timeres*, quae et turbant structuram, et facile potuerunt ab oculo librarii vagante occupari.

Contrarius) I. e. palimbacchius.

Civis Romanus — nos possemus) Prius Verr. V, 62. Alterum pro Ligar. c. 4. *Muliercula nixus*, Verr. V, 33. *Quod precatus*, pro Murena, initio ipso. *In conspectu*, Philipp. II, 25. *Servare quam plur.* pro Ligar. extr.

103. *Sed verius erit*) Hic nihil aliud praecipi existimo, nisi ut diremptio clausulae a reliquis fiat talis,

iungetur, quo Asiani sunt usi plurimum: cuius exemplum Cicero ponit, *Patris dictum sapiens temeritas filii comprobavit.* Accipiet ante se choreus et pyrrhichium: 104 *Omnes prope cives virtute, gloria, dignitate superabat.* Cludet et dactylus, nisi eum observatio ultimae creticum facit: ut, *Muliercula nixus in litore.* Habebit ante bene creticum et iambum, spondeum male, peius choreum. Cludit amphibrachus, *Q. Ligarium in Africa fuisse*; 105 si non eum malumus esse bacchium. Non optimus est trochaeus, si ultima est brevis: quod certe sit necesse est; alioqui quomodo claudet, qui placet plerisque, dichoreus? Illa observatione ex trocheo fit anapaestus. Idem trochaeus praecedente longa fit paeon: quale est, 106 *Si potero*; et, *Dixit hoc Cicero, Obstat invidia.* Sed hunc initiis dederunt. Cludet et pyrrhichius choreo

104. *Vt, Muliercula*) Turic. inserit *de ultimae syllabae pes una*; item Flor. nisi quod *pro* cum Alm. A sec. manu uterque *ultima sylluba* et sic Camp. com Voss. 2, (ex Goth. *unica* pro *ultima*). Abesse haec videotur ab Ambr. 1. Glossam Gesneros interpretatur; cgo miro quodam errore huc tracta sospicor verba infra (§. 109) posita: *duae ultimae syllabae pro una.*

105. *Si ultima*) Ambr. 1, inserit *ulla est* omisso mox *est* aote *brevis.*

106. *Hunc*) Turic. (a pr. mauu) Flor. *huc.* Reliqui *hoc.* Nos mutavimus. Ita §. 119, Goth. (tac. Gesn.) *huc* pru *hunc.*

Cludet) Sic Turic. (a pr. mano) Flor. Reliqui *Cludit.*

per quam sit in fioe otriusqoe exempli spoudeus cum choreo, noo io Ligariano bacchius et palimbacchius *potest nos | possemus |*; in Verrino autem molossos et palimbacchius *Civis Ro | manus sum |*. Congruit huic sententiae *verius*, siguificatiuue pervulgata, non insoleotiore illa, qua valet *rectius*. Neque enim *claudere* est legentis, vel orantis, sed ipsius oumeri, ut accusativus *choreum* non regatur a verbo, sed cum infinilivo eiusdem coniunctim efficiat structuram. Sic revincitur Badius, qui *verius* interpretatur *magis ex arte* sicut et supra (§. 64) *veriora* maluerit prae *severioribus*. Quod eoim idem oegat hie legendum *Severius*, recte quidem ille, sed noo iusta causa commotus.

Asiani) Cf. VIII, Pro 17. Exemplum a Cicerone positum est Orat. c. 63. Sed mox: *Omnes — superabat*, unde sit iguoro.

106. *Si potero — invidia*) Haec ficta sint e vestigio, an petita alicunde et ex quo potissimum oratore, quaerere non vacat. Primum quidem suspicor esse Porcii Latroois; cf. IX, 2, 91. Attende autem literam O hic vulgo correptam et cf. ad VIII, 6, 73.

Hunc) I. e. paeonem primum.

praecedente: nam sic paeon est. Sed omnes ii, qui in breves excidunt, minus erunt stabiles: nec alibi fere satis apti, quam ubi cursus orationis exigitur, et clau-
107 sulis non intersistitur. Creticus et initiis optimus: *Quod precatus a diis immortalibus sum*; et clausulis, *In conspectu populi Romani vomere postridie.* Apparet vero, quam bene eum praecedant, vel anapaestus, vel ille, qui videtur fini aptior, paeon. Sicut et se ipse sequitur, *Servare quam plurimos.* Sic melius, quam choreo praecedente, *Non turpe duceret*? si ultima brevis pro longa

Sic paeon) Turic. Flor. Guelf. Camp. *si p.* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius. Ambr. 1, et *si p.*

Est. Sed) Sic Turic. Ambr. 1, cum Alm. Ille a sec. manu *esset* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2; *est si* Flor.; a sec. manu *est et si.* Reliqui omittunt *Sed.*

107. *Et initiis*) Sic Turic. (a pr. manu) Flor. Reliqui *est i.* — *Populi Romani*) Turic. Flor. *populis*; a sec. manu uterque *populi* et sic Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2. Inest *Romani* illi veterum *S.*

Fini aptior) Turic. *sine aptios.* Flor. *fine aptios*; uterque a sec. manu *fine aptior* et sic Guelf. Goth. Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) Tarv. In Guelf. priores verbi *videtur* syllabae omittuntur, lacuna fere nimia. Suspicor a Qu. fuisse *indicatur.* — *Sicut*) Sic Camp. cum Goth. Voss. 2. Sed Turic. Guelf. *sunt*, Reliqui *Sed.* — *Sic melius*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Ven. *sit m.* cum Goth. Voss. 2. Correxit Regius, sed in notis etiam Venetus. — *Praecedente, Non*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Reliqui inserunt *Quis.* Mox tamen, §. 108, iterum, omnes habent pronomen.

Pro longa) Turic. *prae longa*; a sec. manu *praelongam.* Camp. *praelonga.* Guelf. Venet. *praecedens l.* cum Voss. 2, et Basil. margine. (Goth. haec omnia *si ultima — turpe duceres* omittere narratur; cf. §. 103, in primis VIII, 3, 18). Iens. (tac. Gesn.) *pe l.* cum edd. ante Bad. pr. qui *penultima l.* cum edd. Vidov et Colon. margine. — *Sic, Non*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. (hic etiam omittit *Non*) Camp. Iens. (tac. Gesn.) *si non* cum Voss. 2, et edd. ante Bad.

Turpe) Iens. (tac. Gesn. et err. in nota exeg.) *turpes* cum edd. posterr. ante Basil. exc. Veneta. — *Duceres*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1; *ducerent* Bad. uter-

107. *Non turpe duceret*) Est ex eodem Philippicae II loco, unde *postridie.* Creticum ita demum efficit, si extremam vocis *duceret* longam sumpserit, quod ni concedatur, fingere iubet *duceres.* Suspicor autem pro hisce: *si ultima — Sed* legendum esse: *sive u. — Sive* (vel *seu*). Est autem prope nimius in inculcando illo de ultima producenda praecepto, quamquam nec probat; cf. §. 93, 94, 103, 104, 105.

sit. Sed fingamus sic, *Non turpe duceres.* Sed hic est illud inane, quod dixi. Paululum enim morae damus inter ultimum ac proximum verbum, et *turpe* illud intervallo quodam producimus: alioqui sit exsultantissimum, et trimetri finis, *Quis non turpe duceret?* Sicut illud, *Ore excipere liceret*, si iungas, lascivi carminis est: sed interpunctis quibusdam et tribus quasi initiis, fit plenum auctoritatis. Nec ego, quum praecedentes pedes posui, legem dedi, ne alii essent: sed quid fere accideret, quod

108

109

que; *ducere* Guelf. ut et mox, et ibi Turic. quoque cum Flor. Reliqui *duceret*, neque enim *diceret* Ald. aliive, err. Burm.

108. *Ac proximum*) Sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.). Reliqui *atque*. — *Et turpe*) Guelf. solus, quantum video, ut *t.*

Alioqui sit) Turic. Guelf. *alio quod*. Flor. *alio quid si*. Camp. *alioquin*. Etiam Goth. cum Voss. 2, omittit *sit*. Latere tamen puto verbum in vetustissimis scripturis.

Ore excipere) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Ald. Reliqui inserunt *spiritum* Regio iubente. — *Carm. est: sed*) Turic. Flor. Guelf. Camp. omittunt *est* cum Goth. Voss. 2, Alm. Fortasse *sed* expungendum.

109. *Sed quid*) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Camp. *q. s.*; Guelf. *quid si id*, et hoc inventum in suis libris corrigebat Venalus. — *In praesentia*) Turic. Ambr. 1, Guelf. *ut pr.* cum Goth. Voss. 2; *ne pr.* Iens. Tarv. modo *quid* quoque Ambr. 1.

108. *Quod dixi*) §. 51. Vnice huc facit locus a Gesnero solo excitatus Ciceronis in Orat. c. 66: « Ex hoc genere illud est Crassi *Missos faciant Patronos: ipsi prodeant.* Nisi intervallo dixisset *ipsi prodeant*, sensisset profecto, effugisse senarium ».

Ore excipere) Verr. V, 45. Hic quidem interiectum illud in Ciceronis libris *sibi*, inter *exc.* et *lic.* non facit nullum momentum, ut vix liceat memoriam Quintiliani solam accusare. Fortasse igitur dedit, quod sui libri ostenderent; vide Serv. ad Aeneid. IV, 685, qui et ipse citat ut *extremum filiorum spiritum ore excipere liceret.* Lascivum profecto carmen manifestius in Qu. ratione, ubi Ionicus a minore, sive paeon tertius, excipit Ionicum a maiore. Interiecto *sibi*, cuius ultimam in communi quidem sermone semper correptam fuisse existimo, augetur sane brevium concursus, sed carminis formam minus expressam crediderim. *Nam ubi libido.* Crassi apud Cic. Orat. c. 65.

109. *Quod in praesentia*) Suspicor fuisse, *et quid in praesentia* (fortasse ut *in p.*) *v.* o. Locutioni *in praesentia* inest levis contemnendi color, quasi acquiescentis quidem in re, quam tamen non probet, quamque aliquando futuram meliorem exspectet; cf. X, 7, 22. *Praecedentes* autem pedes quos dicat noster, dubitari potest. Congruat maxime, si ac-

in praesentia videretur optimum, ostendi. Et quidem optime est sibi iunctus anapaestus, ut qui sit pentametri finis, vel rhythmus qui nomen ab eo traxit: *Nam ubi libido dominatur, innocentiae leve praesidium est*; nam synaloephe facit, ut duae ultimae syllabae pro una sonent. 110 Melior fiet praecedente spondeo vel bacchio: ut si mutes idem, *leve innocentiae praesidium est.* Non me

Et quidem optime) Turic. Flor. (hic quidem a pr. manu) Guelf. *quidem opinione* cum Alm.; *et quod* Camp. Locus non est sanus, quum in iis, quae continuo subiiciuntur, manifesta insit reprehensio (cf. et §. 110), quae non coit cum illo *optime*. Simplicem medelam reperio hanc: *Non quidem optime*; cf. §. 105. — *Qui — traxit*) Turic. Flor. (sed hic *qui*, cui par omnino Alm.; cf. §. 99, item 111) Guelf. Camp. *quod — transit* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Correxit Regius. Capper. quidem videtur *cui n. a. e. transit non parum* (i. e. multum) *probabilitatis habere.*

Nam) Turic. *itam*. Flor. *ita* (a pr. manu). Ille a sec. manu *ita in* et sic Guelf. Camp. cum Goth. nisi forte erravit Gem. notavi enim aliquid obscurius; *ita enim* Obr. Si quid mutandum, scribam: *Illa enim.* Venetus in notis: *Tollatur ita m et ascribatur nam.* — *Vt duae ult.*) Sic Flor. (a sec. manu) Obr. A pr. quidem manu Turic. Flor. *ut de u.* (cum Veneto, qui in nota: *unde*: *emendetur ut duae*); a sec. ille *unde u.*, et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui omittunt *duae.*

Sonent) Turic. Flor. Guelf. Camp. (sed hic addit continuo *poni*, manifesta correctione, quem diserte revincit Venetus, nostrum reponens et proscribens *poni*) *solent* cum Goth.

110. *Melior*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Goth. Voss. 2, Alm. Jens. Tarv. Reliqui *mollior.*

Vel bacchio) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. omittunt cum Alm. Male profecto, et videtur tueri Ambr. 1.

Mutes idem, l.) Turic. *mittes l.* Flor. (a pr. manu) *mites l.* Guelf. Camp. *mutes l.* cum Alm.

cipiantur omnes clausularum pedes, de quibus adhuc egit; ut *praecedentes* sint pro *supra dictis*. Hoc tamen ut per latinitatem liceat, vereor. Restat ut ii intelligantur, qui praecedunt extremos et horum etiam in sequentibus mentio.

Et quidem optime) Cf. not. crit.

Vel rhythmus — traxit) « Per *rhythmum anapaesticum* significare videtur *carmen anapaesticum monometrum*, quod constat duobus *anapaestis* ». Pseudo-Turnebus. Pentametri rationem, quam probat Qu., cf. ad §. 98.

110. *Non me capit — paeon*) Fateor satis insolentem mihi videri hunc *capiendi* usum, ubi res aliqua, nec alius ea affectio vel virtus, sed ipsa per se, *capere* dicitur aliquem. Accedit huic loquendi novitati locus nostri X, 1, 44, *quosdam elatior ingenii vis — capit*, longe tamen minore audacia. Sententia quidem non potest

capit (ut a magnis viris dissentiam) paeon, qui est ex tribus brevibus et longa. Nam est et ipse una plus brevi anapaestos, *facilitas* et *agilitas*. Quod quid ita placuerit iis, non video, nisi quod illum fere probaverint, quibus loquendi magis, quam orandi studium fuit. Nam et ante se 111 brevibus gaudet pyrrhichio vel choreo, *mea facilitas*, *nostra facilitas*; ac praecedente spondeo tamen plane finis

Est et ipse) Postremum pro *ipsa* reposuit Regius Aldo primum recipiente, nullo praeeunte meo MS. nisi forte Ambr. 1. Sed *et* dant Turic. Flor. Guelf. Camp. Venet. cum Basil. Obr. Reliqui omittunt copulam.

Anapaestos) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. cum Goth. Vall. Gesn. Bip.; *anapaestus* Camp. Reliqui *anapaesto*. Terminatio graeca narratur plerumque esse in Turic. et erat modo in Guelf. Credibile est, ipsum quoque scriptorem, velut in *cludendi* verbo, non sibi constitisse per omnia, quamquam et plurimus esse potest noster transcribentium et edentium error, quem cavere omnem nimia fuerit miseria; cf. §. 128; item IX, 1, 4. — *Quod quid*) Turic. Flor. Guelf. *quidquid* cum Alm.; cf. §. 84. — *Iis*) Sic Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph.; *is* Turic. Flor. Reliqui *his*. — *Probaverint*) Turic. (a pr. manu) *probaverit* cum Goth. Gesnerus recte censet legendum *probaverant*. An erat *probarunt*?

111. *Vel choreo*) Sic Turic. Flor. Guelf. Reliqui *et c.*

Mea fac. nostra fac.) Turic. Flor. (hic a sec. manu) Guelf. *nec facilitas*. Flor. *neo fac.* Camp. *nec nostra f.*, et sic Goth. cum Voss. 2; *ne nostra f.* Venet.; *nostra f.* Iens. cum edd. ante Bad., qui *mea vel nostra f.* cum edd. ante Gryph. (1544). — *Ac praecedente*) Sic Turic. Flor. Guelf. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. cum Goth. Voss. 2. Ex Alm. diserte *at* (cf. §. 109, 130). Camp. *a. p.* Reliqui *At p.*

latere, quam vel illius loci gemina verba declarant: *delectant*, *sunt* — *amatores*; ut, qui solus haec illustrare dignatus sit, Venetus ille Commentator, tamen aberraverit, interpretans: *non me decipit*. Voculam *ut* optime hic agnoscas pro *quamquam*. Illos autem *magnos viros* vide §. 87, 88.

Nam est et ipse — anapaestos) Hoc eo spectat, quod anapaestum iam improbarat (§. 109), ut ne posset placere pes, qui *una plus brevi* idem esset displicenti. Attende autem brevitatem, morosae sane logicae adversantem, in isto *plus*.

Quid ita) I. e. cur; cf. II, 4, 26.

Loquendi magis, quam orandi) Gesneros huc vocat §. 88, 131; vide dicta ad IV, 2, 118.

111. *Ac praecedente — tamen*) Si maxime concursum tot brevium vites spondeo praemittendo, tamen nullam dignitatem habebit numerus, quippe iambicus; cf. §. 88, 108. Quae quidem subiiciuntur *quum — quoque*, necessaria sane non erant, ferri tamen possunt, sic ordinata ut Gallaeus volebat, cuius rationem primus expressi. Paeon quartus enim, quaecumque tandem syllaba praecedente, per se iam facit finem trimetri. Pessime autem

est trimetri, quum sit per se quoque. Ei contrarius principiis merito laudatur; nam et primam stabilem, et tres celeres habet. Tamen hoc quoque meliores alios puto.
112 Totus vero hic locus non ideo tractatur a nobis, ut oratio, quae ferri debet ac fluere, dimetiendis pedibus ac perpendendis syllabis consenescat. Nam id cum mi-
113 seri, tum in minimis occupati est. Neque enim, qui se totum in hac cura consumpserit, potioribus vacabit: si quidem relicto rerum pondere ac nitore contempto, *tesserulas* (ut ait Lucilius) struet, et *vermiculate* inter se *lexis* committet. Nonne ergo refrigeretur sic calor, et impetus pereat, ut equorum cursum delicati minutis pas-

Tamen) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et Iens. Tarv. Ven. Reliqui *tum*.

112. *Ferri*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *ferre*. Camp. *fieri*. — *Cum miseri*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Vidov. Obr. Reliqui *tum m*.

113. *Inter*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *in* cum Goth. Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. Correxit Regius.

Lexis) Sic MSS. et excusi ante Gryph. Reliqui *lexeis*.

Sic calor) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *si c.* cum Voss. 2, et edd. ante Ald.

Delicati minutis passibus frangunt) Sic Ambr. 1, Loc. Rusc. Basil. margo, item Iens. Tarv. nisi quod *minutibus*. Turic. Flor. *dirigati minut* (F. *minuit*) *his passibus ut equorum cursum frangunt*. A sec. manu uterque *dirigat imminuit* et *frangat*. Guelf. *dirigat ut minuit iis passibus ut aequor cursum frangat*. Camp. ante haec pro *cursum* dat *impetum* et deinde *qui dirigit imminuit et passus qui aequat, cursum frangit*. Goth. *dirigat utimnr his passibus ut equorum frangat*. E Voss. 2 eadem, nisi quod *dirigit* et *cursum* inserit ante *frang*. E Vall. plane Goth. ratio, inserto tamen *cursum* et *fraagant* plurali numero. Venetus omnino ut Camp. nisi quod *aeque* pro *aequat*; item Ald. excepto quod *minuit*. Obr. *qui dirigit minutis passibus frangat*. Reliqui *qui dirigit minuit et passus qui aequat cursum frangit*. Alm. turbas dare narratur. Verba tria *ut equorum cursum* a librario male repetita tantos fluctus in simpulo excitarunt.

verba *Ei contrarius* hisce nostris iunguntur a reliquis quidem in fine prioris sensus, a Gesnero in initio insequentis. Ordienda est nova tractatio paeonis primi, qui Qu. non adeo displicet.

112. *Ferri — ac fluere*) Cf. §. 18.

113. *Lucilius*) Vide Cic. de Orat. III, 43; Orat. c. 44.

Equorum cursum — frangunt) Designantur asturcones vel tolutarii equi, de quibus agit Plinius H. N. VIII, 42, 67, p. Hard. 468; cf. Lexica in voce.

sibus frangunt? Quasi numeri non fuerint in composi- 114 tione deprehensi: sicut poëma nemo dubitaverit imperito quodam initio fusum, et aurium mensura, et similiter decurrentium spatiorum observatione esse generatum, mox in eo repertos pedes. Satis igitur in hoc nos componet multa scribendi exercitatio, ut ex tempore etiam similia fundamus. Neque vero tam sint intuendi 115 pedes, quam universa comprehensio: ut versum facientes totum illum decursum, non sex vel quinque partes, ex quibus constat versus, aspiciunt. Ante enim carmen

114. *Numeri non fuerint*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *vero fecerint* (sed Ambr. 1, subiicit illis *sint*) cum Goth. Voss. 2; *non fecerint* Camp.; *non fuerint* Iens. cum edd. ante Ald. Nostrum ex emendatione Regii, non dura quidem illa, quum in *vero* non solum *non* possit latere, verum etiam *numeri*, quod vocabulum corruptum sit literis illis *ver*, quum *o* esset *non*. Confusio autem τῶν *fecerint* et *fuerint* frequens; cf. Drakenb. ad Liv. XL, 50, 5; item nos ad Qu. VI, 1, 19. Ex *sint* isto Ambrosiani nihil eruo. — *Imperito*) Turic. Flor. *peritura* cum Alm.; a sec. manu uterque *perituro* (et haec eorum secunda manus est in Guelf.) alteri superscriptum praeterea *vel perito*, et sic Ambr. 1, Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Basil. Nostrum est ex emendatione Coelii Rhodigini LL. AA. VII, 4, p. 323, qui utitur loco Aristotelis. Vetustissimae illi scripturae an insit aliquid vocabuli *natura*, *naturae*, quod interciderit, dubitari potest.

Generatum) Camp. *gravatum* cum Goth.

Repertos) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. *raptos*.

Pedes) Turic. *pes*. Flor. *spes*, a pr. manu uterque.

Hoc nos) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. Camp. *nos*. Goth. *hoc* cum Voss. 2. — *Componet*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. cum Voss. 2, Obr. Reliqui *componit*.

115. *Aspiciunt*) Turic. (a sec. manu) Guelf. Camp. *aspiciant*. Magis ferri potest coniunctivus *sint*, quamquam et ibi malunt quidam *sunt*. — *Ideoque*) Sic MSS. mei et edd. ante Ald. Reliqui *Indeque* e correctione Regii.

114. *In compositione*) Quum iam composita esset oratio cuiusque, qui quidem inter ipsum negotium ordinandarum vocum nullam propriam habuisset numerorum curam, neque eos intellexisset.

Sicut poëma — generatum) Non caret veri similitudine, haec scribenti nostro obversatum esse locum Aristotelis Poët. c. 4, p. Buhl. 201: Κατὰ φύσιν δὲ ὄντος ἡμῖν τοῦ μιμεῖσθαι καὶ τῆς ἁρμονίας καὶ τοῦ ῥυθμοῦ — ἐξ ἀρχῆς οἱ πεφυκότες πρὸς αὐτὰ μάλιστα, κατὰ μικρὸν προάγοντες, ἐγέννησαν τὴν ποίησιν ἐκ τῶν αὐτοσχεδιασμάτων.

ortum est, quam observatio carminis. Ideoque illud

— *Fauni vatesque canebant.*

116 Ergo quem in poëmate locum habet *versificatio*, eum in oratione *compositio*. Optime autem de illa iudicant aures, quae plena sentiunt, et parum expleta desiderant, et fragosis offenduntur, et levibus mulcentur, et contortis excitantur, et stabilia probant, clauda deprehendunt, redundantia ac nimia fastidiunt. Ideoque docti rationem componendi intelligunt, etiam indocti vo-

117 luptatem. Quaedam vero tradi arte non possunt. Mutandus est casus, si durius is, quo coeperamus, feratur. Num, in quem transeamus ex quo, praecipi potest?

Fauni) Turic. Flor. (hic a pr. manu) Guelf. *faciem.*

116. *Quae plena*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *quo a pena.* Ambr. 1, *q. poëma* cum lens. (non et Goth. err. Gesn.) et edd. posterr. ante Ald. *quae plane* Camp. A Badio inde inserunt *et.* — *Desiderant*) Goth. Voss. 2, *considerant* (cf. §. 86). Sed suadet etiam Venetus in notis.

Levibus) Sic MSS. omnes (quamquam Goth. Voss. 2, non memorantur) et excusi ante Rusc. exc. Locat. Reliqui *lenibus* iubente Regio. Ante hanc vocem *et* omittunt itidem omnes ante Bad.

Clauda) Turic. (a pr. manu) Ambr. 1, Flor. *claudant.* Hic a sec. manu *claudat.*

Deprehendunt) Turic. Flor. *deprehendit.* Hic a sec. manu *et reprehendit.* — *Ac nimia*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Reliqui *et n.*

117. *Tradi arte*) Sic MSS. omnes et edd. ante Basil. Reliqui *a. t.* — *Mutandus*) Camp. *imitandus*, quem errorem in quibusdam notat Regius.

Num, — potest) Daniel ab Hoven tentat: *Num in quem transeamus ex aequo* (vel) *aeque* (pro *ex quo*) *praecipi potest.*

115. *Ideoque illud — canebant*) Cf. Cic. Orat. c. 51. *Illud* equidem non refero ad verba mox subiecta, quasi dictum Ennianum designans subaudiendo *est* vel *legitur*; sed ad *carmen* spectare arbitror et implicitam agnosco suae ipsius structuram versiculi, ut *canebant* iungat sibi accusativum *illud*; cf. IX, 3, 64, ubi aliquid simile.

116. *Desiderant*) Interpretationem pete ad I, 8, 13.

Levibus) Opponuntur *fragosis levia*, sed syllaba prima longa. Ita Diomedi Grammatico *fragosi sunt* versus *qui illevigato sono et incondito variantur*; cf. Bentlei. ad Horat. ad Pis. v. 26. *Contorta* autem cum laude dicuntur; cf. §. 8, 55.

117. *Durius — feratur*) *Dure ferre* pro *aegre* videtur nove dictum.

Figura laboranti compositioni variata saepe succurrit. Quae, cum orationis, tum etiam sententiae? Num praescriptum eius rei ullum est? Occasionibus utendum, et cum re praesenti deliberandum. Enimvero spatia ipsa, 118 quae in hac quidem parte plurimum valent, quod possunt, nisi aurium, habere iudicium? Cur alia paucioribus verbis satis plena, vel nimium, alia pluribus brevia et abscisa sunt? Cur in circumductionibus, etiam

Figura) Toric. Flor. (a pr. manu uterque) *figurant*. Ille a sec. manu *figuram* et sic Guelf. cum Alm. Nostrum Locat. Ven. Rusc. Reliqui *Figurae*.

Laboranti comp.) Sic Flor.; a sec. manu *laborant et c.* et sic Camp. cum Goth. Voss. 2; *laborant c.* Ambr. 1; *laboranti et c.* Turic. Guelf. cum edd. ante Ald. Reliqui *l. etiam c.*

Variata) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Alm. Voss. 2, Goth. et edd. ante Ald.; *compositio invariata* Ambr. 1. Reliqui *variatae*. — *Succurrit*) Sic Flor. Ambr. 1. Reliqui *succurrunt*. Singularem in *figura* imperabat perspicuitas, commendabat concinnitas, quum idem modo fuisset in *casu*.

Num — ullum) Camp. *Nam — nullum* cum Andr. Locat. Venet. Rusc.; *Num — nullum* Flor. cum Goth. Voss. 2, Ieus. Tarv. Pro *praescriptum* Voss. 2, Iens. Tarv. *scriptum*. Goth. nulla mentio (cf. §. 116). Veram censeo Campani rationem. Satis erat semel interrogasse: *Quae — sententiae?* Nec decet ista nimia similitudo, *Num — praecipi potest? Num praescriptum — ullum est?* Minus conducat loco *Num* mutare in *Non*. — *Et cum*) Goth. omittit et cum Voss. 2. Sed mox §. 118; *parte* Voss. 2, omittere narratur, Goth. non item.

118. *Enimvero*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *etiam v.* — *Possunt*) Sic Guelf. et procul dubio Ambr. 1, cum Ieus. et edd. posterr. ante Obr.; *possit* Turic. (a pr. manu). Reliqui *possint*. — *Abscisa*) Sic Turic. Ambr. 1. Reliqui *abscissa*; cf. I. F. Gronov. et Drakenb. ad Liv. XLIV, 5, 5, et VV. DD. ad Vellej. II, 66, 2; item nostr. VIII, 3, 85. Quia vero unquam *praescisse?* Nec quisquam *circumscisse*, VIII, 3, 81. — *Videatur*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Stoerium. Reliqui *videtur*.

Figura — succurrit) Cf. IV, 2, 118.

Num — ullum) Cf. not. crit.

Cum re — deliberandum) Cf. IV, 2, 101.

118. *Hac — parte*) Cf. not. ad II, 16, 18. *Spatiis* autem, quae hic tanguntur, non equidem credo ipsam syllabarum quantitatem significari, quae etsi aurium sane habet iudicium, tamen ita definita est antiquitus, ut varietatis nihil fere admittat. Referam igitur ad intervalla pronontiandi, onde existit *inane illud*, de quo §. 1.8.

In circumductionibus) « De huiusmodi circumductionibus infra (§. 124) sic loquitur *Genera — circumducitur*: unde patet circumductionem esse quoddam periodi genus (cf. et

quum sensus finitus est, aliquid tamen loci vacare videatur? *Neminem vestrum ignorare arbitror, iudices, hunc per hosce dies sermonem vulgi, atque hunc opinionem populi Romani fuisse.* Cur *hosce* potius, quam *hos*? Neque enim erat asperum. Rationem fortasse non reddam, sentiam esse melius. Cur non satis sit, *sermonem vulgi fuisse*? Compositio enim patiebatur. Ignorabo; sed ut audio hoc, animus accipit plenum sine hac geminatione non esse. Ad sensum igitur referenda sunt. Nequeas satis forte, quid severum, quid iucun-

119. *Ignorabo*) Sic Ambr. 1, et coniecerat Gesnerus. Reliqui *Ignorabam*. — *Sed ut*) Ita Turic. Sed idem a pr. manu, Flor. *sed ita*. Reliqui *s. ita ut*.

120. *Ad sensum*) Omittunt *ad* Guelf. Camp. cum Goth. A pr. manu Turic. *adsensum*; a sec. *assensum*.

Nequeas — facias quidem) Turic. (hic pro *quidem* a pr. manu *qui de*) Flor. (hic *faciant* a pr. manu; a sec. *faciunt*, uterque autem *int. sint* a pr. manu) Ambr. 1 (hic *qui* pro *quis*) *nequis s. f. q. s. q.* (Turic. *quod*) *i. s. intellegent facient q.* A sec. manu primorum uterque *intellegere*, Turic. *faciat*. Guelf. Camp. *ne quis s. f. q. s. q. i. s. i. faciat q.* cum Voss. 2, Goth. Iens. (err. Gesn.) et edd. ante Bad. exc. Venet. quae mira audacia pro *faciat quidem* haec: *quod fit quod*. Commentator autem in notis ad *faciat quidem legendum puto audeat quod fit*. Pro *quidem* et Camp. *quod*. Bodl. itidem *ne quis*. Obr. *nequeat quis — faciat q.* Ad hunc locum Regius desperationem testatus erat, cuius nota parum recte posita est a Burm. MSS. quidem omnes *ne quis* diremptim scribunt, et Badius opinor, primus inde secundam personam extudit, cui deinde accommodaret *facias*, mox Basileensi coniunctivum etiam *nequeas* faciente. Equidem haec eruo: *Nec qui s. f. q. s. q. i. s. intelligent facient q.* In-

XI, 3, 39). Et certe paulo post initium huius capitis ita scripsit Fabius: περίοδον — *circumductum* (§. 22) *etc.* non est igitur omnino confundenda Fabii circumductio cum Hermogenis περιβολῇ, quae pars est, vel species τοῦ μεγέθους, illius dicendi formae (stylum vulgo vocant) quam reliqui Rhetores amplam, uberem, copiosam (τὸ ἁδρὸν) solent appellare. Legesis Hermogenem περὶ ἰδεῶν, *de variis dicendi formis*, lib. I, c. 11 ». Capperonnerius; cf. Ern. in Lexico Technol. Latin. v. *circumductio*, qui paulum recedit ab hoc, *circumductionem* simplicem agnoscens *periodum*.

119. *Neminem vestrum*) Principium libri primi in Verrem.

Hosce) Daniel ab Hoven *hosce* pro *hos* a Cicerone scriptum existimat ad vitandum confluxum monosyllaborum (cf. §. 42).

120. *Ad sensum — referenda*) Cf. VIII, 3, 19.

Nequeas — facias quidem) Cf. not. crit.

dum sit, intelligere: facias quidem natura duce melius, quam arte: sed naturae ipsi ars inerit. Illud prorsus (121) oratoris, scire ubi quoque genere compositionis sit utendum. Ea duplex observatio: altera, quae ad pedes refertur; altera, quae ad comprehensiones, quae efficiuntur ex pedibus. Ac de his prius. Diximus igitur esse (122) *incisa*, *membra*, *circuitus*. *Incisum* (quantum mea fert opinio) erit sensus non expleto numero conclusus; plerisque pars membri. Tale est enim, quo Cicero utitur,

terpretor autem: *Et si qui forte parum — intelligent*, *facient quidem — sed* etc. Durissimam hic sponte agnosco distractionem voculae *nec*, per quam copula quidem ad totam sententiam, negatio autem ad solum adverbium *satis* refertur; sive malis dicere negationem subsistere ad *intelligent*, non transire ad *facient*. Memini de hac struendi licentia supra alicubi me agere, sed frustra nunc quaero; et consulendus est Vossius de Constructione p. 598. *Forte* quoque nonnisi aegre fertur in hac constitutione, ut *qui forte* dictum sit pro *si qui forte*. Sed longe minus defendi potest in vulgata, ubi plane novitius est usus pro *fortasse*, quod erat modo ad *non reddam*. Consecutio orationis nulla est in vulgata, ubi *quidem* debebat esse *tamen*. *Severum* autem et *iucundum* artis sunt vocabula, diversis componendi virtutibus designandis. Quod hic *iucundum*, alias *laeti* sunt *numeri*. *Severum* vide ad §. 97.

Arte: sed naturae ipsi) Turic. Flor. *artes sed naturas i.* Ille a sec. manu *arte sed naturis ipsis* cum Guelf. Iens. et edd. posterr. ante Bad. exc. Venet. qui nostrum, ut et Vall. Goth. Camp. Sed Flor. a sec. manu *arte sed natura ipsi*.

122. *Ac de his*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *At de his* Camp. Reliqui *Et d. h.* — *Fert*) Turic. Guelf. *refert* cum Iens. (tac. Gesn.) et edd. posterr. ante Ald. Nostrum e Vall.

Sensus non) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *sensu n.* cum Voss. 2, Iens. Tarv.

Conclusus) Turic. Flor. Ambr. 1 (hic et modo *expletum*) Guelf. Camp. *conclusum* cum Iens. Tarv.; *inclusum* Goth. Nostrum Voss. 2 (cf. 117). — *Incisa*, *Diximus*) Sic Turic. Flor. (uterque a pr. manu) Ambr. 1, cum Iens. et edd. posterr. ante Ald. exc. Venet. A sec. manu Flor. *i. et d.* Reliqui *i. ut d.* — *Incisum est*, *diximus*) *Non erat* (?) *in Voss.* 2. Burm. Goth. nulla mentio; cf. modo. Apparet autem falso legi apud Cic. *caesim diximus*, quum debeat *caesim : diximus*. Lambini margo recte.

122. *Diximus igitur*) Etsi possumus sane designare §. 60, 67, ubi haec vocabula legerimus, quum tamen de industria hic de comprehensionibus locos nondum sit tractatus, reponendum suspicor *Dicimus* (cf. VIII, 6, 40). Error proclivis erat, si quis verbum iungeret τῷ *prius*, interpungens ante *igitur*, qualis diremptio est in Voss. 2.

Quo Cicero utitur) In Oratore c. 67. Sunt autem, quae duabus hisce

Domus tibi deerat? at habebas; pecunia superabat? at egebas. Fiunt autem etiam singulis verbis incisa, *Diximus, testes dare volumus:* incisum est, *diximus.*

123 *Membrum* autem est sensus numeris conclusus, sed a toto corpore abruptus, et per se nihil efficiens. Id enim, *O callidos homines*, perfectum est: sed, remotum a ceteris, vim non habet; ut per se manus, et pes, et caput: et, *O rem excogitatam.* Quando ergo incipit corpus esse? quum venit extrema conclusio, *Quem, quaeso, nostrum fefellit, id vos ita esse facturos?* Quam Cicero brevissimam putat. Itaque fere incisa et mem-

124 bra mixta sunt, et conclusionem utique desiderant. *Periodo* plurima nomina dat Cicero, *ambitum, circuitum,*

123. *Numeris*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. *membris* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. Nostrum videtur dare Vall. Emendavit Regius. — *Id enim, O*) Turic. Flor. (hic cum apice io O) *io.* Ambr. 1, *o* 1. Primus a sec. manu *ideo* et sic Guelf. Camp. cum Voss. 2, Goth. Iens. (ooo superaddito *o*, ut Gesn.) et edd. ante Ald. Hic in nostra omittit *O.* Vere nostram reposuit Regius, nam i illud erat *id est* pro *id enim.* Deesse hoc narratur in Alm.

Est: sed) Sic Ambr. 1; *ast se a* Turic. Flor.; a sec. manu uterque *esse ac* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Reliqui *est at.* — *Et, O rem*) Turic. Flor. Guelf. omittunt *et* cum Goth. Voss. 2, Iens. Chouet. — *Excog. Quando*) Sic MSS. omnes et edd. ante Gryph. Reliqui inserunt *o ingenia metuenda* e Cicerone. — *Quaeso*) Turic. Flor. Ambr. 1, *quasi* cum Alm. Voss. 2, Goth. Iens. Tarv. Ald.; *quam* Guelf. — *Incisa et membra*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. *i. e. in m.* Recepta non plane expedita, quum τοῦ *itaque* nulla fere appareat ratio. Nec capio quid sit *mixta* esse incisa et membra. Goth. solus pro eo *immixta* dare narratur. A Gryph. inde ante Obr. dant *mista.* An satis fuerit reponere: *et in membra immissa?* (cf. VII, Prooem. 1). Eo deducat Cicero ipse l. c. qui *nec ullum*, ait, *genus est dicendi melius aut fortius quam binis aut ternis ferire verbis, nonnunquam singulis, paulo alias pluribus:* (Agnoscis, puto, *incisa*) *inter quae variis clausulis interponit se raro numerosa comprehensio.* Hic quidem *incisis* immittuntur membra, in nostro loco vicissim. Sed ne sic quidem artum valde vinculum in *itaque.* Placet tamen et hoc, quod in hac ratione sibi respondent *et*, *et.*

124. *Circuit. compr.*) Turic. Guelf. Camp. inserunt *et.*

§§ recensentur, Ciceroniana ab ipso ibi posita et expensa. *Plurima* illa *nomina* Cic. Orat. c. 61.

123. *Incisa — mixta sunt*) Cf. not. crit.

comprehensionem, *continuationem*, *circumscriptionem*. Genera eius duo sunt: alterum simplex, quum sensus unus longiore ambitu circumducitur; alterum, quod constat membris et incisis, quae plures sensus habent: *Aderat ianitor carceris*, *et carnifex praetoris*, reliqua. Habet *periodus* membra minimum duo. Medius nume- 125

Eius duo) Turic. Flor. Guelf. Camp. *ei d.* — *Et incisis*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. omittunt *et* cum Goth. Voss. 2, Vall. Ienson Tarv. Ven. — *Quae plures*) Turic. *quod p.* Diomedes pag. Putsch. 462, haec dat *quod* — *habet*. Non equidem cum Capper. hanc rationem nostrae postponendam iudico. Alienum enim sensus tribuere plures non periodo toti, sed membris, incisis. — *Praetor. reliqua*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Reliqui inserunt *et*.

125. *Minimum* — *numerus*) Turic. *mim ne dubio dius numerus*; a sec. manu *minime dubio diversus num.* Flor. *minime dubio dius numerus*; a sec. manu *minime duo divisus medius numerus.* Guelf. *mihi sine dubio diversus n.* Camp. *sed mihi sine dubio diversus n.* et sic Tarv. item Ven. sed *inversus* Voss. 2, plane ut Guelf. dedisse narratur. Nihil autem tale in Gothano (cf. §. 122). Pro *minimum* dat *minime* Ambr. 1, cum Iens. (tac. Gesn.) Nostrum solum probavit Regius; cf. V, 10, 6. — *Videntur*) Sic Turic. (a sec. manu) Guelf. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Locat. Rusc. Ald. Reliqui *videtur.* — *Terminatus*) Sic Turic. Flor. (a sec. manu uterque) Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Vall. Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Venet. Ald. Reliqui *terminatur*, ad quam vocem interpungunt. Nostram rationem, etsi non receptam, probant Badius et Gesnerus. — *Concludat: sit aperta*) Turic. *c. sit aperta aut debet ut sensum concludat s. a.* Quid lateat in hac praepostera iteratione, cui tamen novum quid miscetur, non comminiscor. Secunda manus utrobique *sic*, et sic Guelf. Goth. Iens. (tac. Gesn.) Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Venet. item Camp. qui *sint.* — *Longius iusto*) Turic. *locis to.* Flor. (a pr. manu) *locis do.* Guelf. *loci* (cf. §. 94). Camp. (per transpositionem) *tardum longius iusto.* Iens. omittit *iusto* cum edd. ante Bad. exc. Venet.

124. *Genera — duo*) Designat Capperonnerius ad haec verba aliquot rhetorum loca, qui de μονοκώλοις periodis egerint. Sunt ea: Aristot. Rhett. III, 9, 5, p. Buhl. 341. Demetr. Phal. §.17, p. Schn. 10; item §. 34, p. 18; Cic. Orat. c. 65 extr. Aquila Rom. XVIII, p. Ruhnk. 161. Quum simplex, id quod aliquot horum noluerunt, admittat periodi genus, parum recte mox duo minimum eius membra statuere videtur, nisi forte Ciceronis magis nunc rationem quam suam ipsius exposuit. Saltem, quod Capperonnerius monet, facere ad molliendam de μονοκώλῳ periodo dissensionem, hanc duorum generum constitutionem, id equidem non video; cf. etiam Schneiderus V. Celeb. p. Demetr. Phal. 129 seq.

Quae plures) Cf. not. crit.

rus videntur quatuor: sed recipit frequenter et plura. Modus ei a Cicerone aut quatuor senariis versibus, aut ipsius spiritus modo terminatus praestare debet, ut sensum concludat: sit aperta, ut intelligi possit: non immodica, ut memoria contineri. Membrum longius iu-126 sto, tardum: brevius, instabile est. Vbicumque acriter erit, instanter, pugnaciter dicendum, membratim caesimque dicemus. Nam hoc in oratione plurimum valet: adeoque rebus accommodanda compositio, ut asperis asperos etiam numeros adhiberi oporteat, et 127 cum dicente aeque audientem inhorrescere. Membratim plerumque narrabimus, aut ipsas periodos maioribus intervallis, et velut laxioribus nodis resolvemus:

Brevius, instabile) Turic. Flor. Guelf. *brevium stabile* cum Iens. Loc. Sed Flor. a sec. manu *brevius stabile* et sic Ambr. 1, Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. sec.

126. *Pugnaciter dic.*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Obr. ex cuius solius auctoritate abiecimus etiam post *erit* voculam *et.* Reliqui *pugnaciterque d.* — *Accommodanda*) Hoc primus Ald. e Regii coniectura. MSS. et edd. priores *accommodata.* — *Dicente aeque audientem*) Turic. *dicentem atque audiente;* a sec. manu *dicente* et sic Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2; *atque* etiam Iens. Tarv. Venet. (sed hic in notis nostrum).

127. *Nodis*) Turic. Guelf. Camp. *modis* cum Goth. Voss. 2, Ienson. Tarv. Venet. (sed in notis nostrum) Chouet. Nobiscum faciunt Flor. Ambr. 1. Quod modo in plerisque vett. est *narravimus*, monere vix attinet. — *Haec*) Sic Ald. et edd. hoc recentiores ante Burm. acc. Capp. Bip. de coniectura Regii. Reliqui *Hic.*

125. *Modus — terminatus*) Cf. Orat. c. 66, ubi tamen *hexametri versus* designantur, quos hic confusos cum *senariis* miror. Structura nostri loci non sane est ex tersissimis, in qua primum offendit quod *modus* terminatur *modo*; sed huic assuevimus. Deinde quid est *quod modus ille praestat ut sensum concludat* (periodus)? Et male committitur oratio illis *ut*, quae a se invicem pendent. Subaudiamus igitur *ut* ante *sit*, ante *non imm.* autem utrumque *ut sit.* In eo tamen ipso aliquam nostrae rationis commendationem agnosco, quia huiusmodi concinnitas non videtur forte oblata. Sic fit, ut in contorta et minus bene structa oratione acquiescam, ut earum, quae in libris offeruntur, optima.

126. *Nam hoc — valet*) Nescio quomodo iacet hoc et languet, quod ne opus quidem fuerit dicere. An forte *altercatione* pro *oratione*? Sed manum abstineo.

exceptis quae non docendi gratia, sed ornandi narrantur: ut in Verrem *Proserpinae raptus*. Haec enim lenis et fluens contextus decet. Periodos apta prooemiis maiorum causarum, ubi sollicitudine, commendatione, miseratione res eget. Item communibus locis, et in omni amplificatione: sed poscitur tum austera, si accuses; tum fusa, si laudes. Multum et in epilogis pollet. Totum autem hoc adhibendum est, quod sit amplius compositionis genus, quum iudex non solum rem tenet, sed etiam captus est oratione, et se credit actori, et voluptate iam ducitur. Historia non tam finitos nume- 128 129

Decet) Turic. Flor. Guelf. *docet.*

128. *Periodos*) Sic Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Gryph. Reliqui *Periodus*; cf. §. 110. — *Vbi*) Turic. (a pr. manu) *ibus*. Flor. *quibus* cum Goth. Voss. 2.

Poscitur) Turic. Flor. Guelf. *possit*. Goth. (tac. Gesn.) Camp. *poscit* cum Voss. 2, Vall. et edd. ante Ald. Correxit Regios.

Fusa, si) Turic. Guelf. *fusius*. Flor. (a pr. manu) *fusis*.

129. *Autem hoc adhib.*) Sic Ambr. 1. Reliqui omittunt *hoc*. — *Quod sit*) Sic Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Bad. Reliqui *quo s.* — *Quam orbem*) Turic. Flor. Guelf. *quamobrem*. Flor. a sec. manu *q. obicem* et sic, sed in loco raso, Ambr. 1, cum Iens. Tarv. — *Sunt, quoniam*) Turic. Flor. (hi quidem *sint*, Turic. a pr. manu) Guelf. Ambr. 1, Camp. inserunt *et* cum Goth. Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. — *Est, ac fluit*) Turic. Flor. *et hac f.* Guelf. *est hac f.* Turic. a sec. manu *et hac et hac f.* Flor. nostrum. Mox pro *ut* Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *et*. Nimis leviter *et* illud ante *quon.* expunxit Regius, ut supervacuum, et valde vel nunc labat oratio. Blanditur autem secunda Turic. manus, unde existat: *et, q. l. est, hac et hac fluit.* Quamquam *hac et hac* pro *hac illac*, *hac atque illac*, legere me non memini.

127. *Proserpinae raptus*) Cf. IV, 2, 19; XI, 3, 164; item III, 7, 27.

128. *Austera*) Satis hoc accedit ad *severitatem* illam, de qua vide §. 120. Apte autem huc advocat Gesnerus αὐστηρὰν ἁρμονίαν Dionysii Halic. c. 22, p. Rsk. 147 seqq. Vol. V.

129. *Totum autem hoc — quod sit amplius*) Sumpsit hoc mutuum a Cicerone Orat. c. 62, *id autem* (ante appellarat *genus hoc orationis*, *numerosa oratio*) « tum valet, quum is, qui audit, ab oratore iam obsessus est, ac tenetur ». Facilior sane erat structura, verbis *adhibendum est* subiectis demum post *comp. genus*; sed de industria videtur variasse. *Amplius* recte Venetus interpretatur: *sublimius et magnificentius.*

ros, quam orbem quendam contextumque desiderat. Namque omnia eius membra connexa sunt, quoniam lubrica est, ac fluit: ut homines, qui manibus invicem apprehensis gradum firmant, continent et continentur.
130 *Demonstrativum* genus omne fusiores habet liberioresque numeros. *Iudiciale* et *concionale*, ut materia varium est, sic etiam ipsa collocatione verborum. Vbi iam nobis pars ex duabus, quas modo fecimus, secunda tractanda est. Nam quis dubitat alia lenius, alia concitatius, alia sublimius, alia pugnacius, alia ornatius,
131 alia gracilius esse dicenda? Gravibus, sublimibus, ornatis longas magis syllabas convenire? Ita ut lenia spatium, sublimia et ornata claritatem quoque vocalium

130. *Collocatione*) Turic. *conlocutione.* Guelf. *collocutione.* Flor. (a pr. manu) *elocutione.* — *Quis dubitat*) Turic. Flor. omittunt *quis.* A sec. manu uterque *dubitatur* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2; *non dubitatur* Vall. Nolim pro illorum *nam dubitatur* rescribere *num dubitatur*, et nostram veram censeo. — *Lenius*) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) ille *elenius*, hic *elenis*, in quo quid lateat non exputo. — *Ornatius, alia gracilius*) Sic Ambr. 1, *oratius alia grogilius.* Turic. a sec. manu *gratius alia gravius*; (ex Alm. *oratius alia gravius*; cf. 111, 131). Flor. *gratius alia gragilius*; a sec. manu ultimum *gracilius.* Colin. *gracilius alia gravius* Burm. non improbata. Guelf. Camp. *gratius alia gravius* et sic Goth. Voss. 2, cum edd. ante Gryph. Reliqui pro his tribus unum *gravius.* — *Dicenda*) Turic. (a pr. manu) *dice.*

131. *Vocalium*) Sic Ambr. 1, cum Iens. et edd. posterr. ante Aldus *vocabula* Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2; *vocabilia* Flor. cum Alm. (cf. §. 130, 137). Reliqui *vocum.* Rollinus malit *vocis.* Mira fit iteratio in Turic. verborum *sublimibus* — *lenia spatium* post *spatium*;

Orbem — contextumque) Recte Capper. hisce comparat quam Aristoteles appellat εἰρομένην λέξιν Rhett. III, 9; cf. Ruhnk. ad Aquilam Romanum p. 158. De *historia*, cf. et §. 18, 19.

Quoniam — fluit) Cf. not. crit.

Firmant, continent) Inserendum censeo *et.* Ad rem quod attinet, cf. §. 20.

130. *Vbi — tractanda est*) I. e. de pedibus; cf. §. 121.

Gracilius) Cf. IV, 3, 2; I, 9, 2; XII, 10, 24, 36, 66. Item Ciceronis Brut. c. 16, et nos ad II, 17, 8.

131. *Spatium — claritatem*) Illa ut longae modo sint volunt syllabae, haec etiam ut *a* et *o* literis formentur potius quam *e* et *i.* *Spatium* hic magis capiam ex §. 48, quam ex 118; cf. §. 136.

poscant; his contraria magis gaudere brevibus: argumenta, partitiones, iocos, et quidquid est sermoni magis simile. Itaque componemus prooemium varie, atque 132 ut sensus eius postulabit. Neque enim accesserim Celso, qui unam quandam huic parti formam dedit: et optimam compositionem esse prooemii, ut apud Asinium, dixit, *Si, Caesar, ex omnibus mortalibus, qui sunt, ac fuerunt, posset huic causae disceptator legi, non quisquam te potius optandus nobis fuit.* Non quia negem 133 hoc bene esse compositum, sed quia legem hanc esse

sed a librario aberrante. — *Poscant; his*) Sic Ambr. 1, cum Iens. et edd. posterr. aute Ald. exc. Venet.; *potest quam his* Turic. Flor. Guelf. cum Alm.; *potius quam his* Goth. cum Voss. 2. Reliqui *poscant potius quam his*. Venetus tamen in notis nostram videtur probare. In ipso vetusto *potest quam* nostrum latere puto. Pravam scripturam citat Walkerus ad Cic. de N. D. pag. 417, recte alioqui sentiens de *his contraria*.

Gaudere) Turic. Flor. Guelf.: *laudare* cum Iens. Tarv.; *ludere* Ambr. 1; sed prima syllaba rasa et reposita. Flor. (a pr. manu) *laudadere*. Reliqui *laudarem*. Rollinus coniicit *donarem*. Nostrum a coniectura nostra, quo deduxit Venetus in commentario hoc verbo utens. Nam *laudari*, quod primum occurrebat, verum non credo.

Partitiones) Turic. Flor. Guelf. *partitione*. Camp. *partitionem* cum Goth. Voss. 2, fortasse vere.

Iocos, et) Turic. *loco sed*. Flor. *looo;* a sec. manu *locorum et*. Guelf. *loco et*. Camp. *looos et* cum Goth. Voss. 2, Colb. Gryph. (1536) Vidov.

132. *Dixit*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *dixi* cum Goth. Voss. 2; conf. IX, 3, 97. Hic, opinor, obfuit sequens prutinus *si*. — *Sunt — fuerunt*) Sic Ambr. 1. Reliqui *sint — fuerint*, nisi quod Gesn. per sphalma *sunt*.

Te potius) Turic. *teporis*. Flor. *temporis*.

133. *Hoc bene*) Turic. Flor. Ambr. 1, Guelf. inserunt *aut* cum Goth. Voss. 2. Sed *haud* Iens. (tac. Gesn.) cum edd. ante Bad. Non prutinus negationes duplicarit noster, quamquam vide Popmam ad fragmenta Var-

Argumenta — simile) Haec per appositionem subiiciuntur, ne quis haereat, quae tandem sint *his contraria*. Oratio elegans et tersa, nisi quod *magis* ter ponitur duobus, aut tribus versibus; cf. §. 125. In vocabulo *sermonis* remittit nos Gesnerus ad §. 110.

132. *Postulabit*) Malim *postulabunt*.

Apud Asinium) Cuius hoc orationis prooemium sit, quave occasione directum ad Caesarem, Octavianum profecto, neque novi, neque a VV. DD. quaesitum reperio. Non recenset eandem in orationibus Asinii Pollionis Manutius ad Epp. Cic. famill. X, 31.

componendi in omnibus principiis recusem. Nam iudicis animus varie praeparatur: tum miserabiles esse volumus, tum modesti, tum acres, tum graves, tum blandi, tum flectere, tum ad diligentiam hortari. Haec ut sunt diversa natura, ita dissimilem componendi quoque rationem desiderant. An similibus Cicero usus est numeris in exordio pro *Milone*, pro *Cluentio*, pro *Li-*
134 *gario?* Narratio fere tardiores, atque, ut sic dixerim, modestiores desiderat pedes, et omnibus maxime mixtos. Nam et verbis, ut saepius pressa est, ita interim insurgit: sed docere et infigere animis res semper cu-

ronisns 'pag. Bip. 325; Drakenb. sd Liv. XXI, 22, 1. De *nemo* eum altera negatione cf. Rubnk. ad Vellei. I, 16, 5, ut et Popm. ibid.

Blandi, tum) Turic. *blanditu.* Flor. *blanditum;* a sec. manu *blanditiis* et sic Camp. eum Goth. Voss. 2, Andr. Omittit *tum* Guelf. — *Natura, ita diss.*) Sic Ambr. 1, a sec. ut videtur manu. Turic. Flor. *n. nd d.* Ille a sec. manu *n. as d.* Reliqui omittunt *ita.*

134. *Omnibus*) Sic Turic. Flor. (a pr. manu uterque) Ambr. 1, eum Alm. Reliqui *nominibus.* Gallaens, probari a Burm. non mereus, coniiciebat, *non brevibus.* Vulgatam plane non assequor. Qose enim est compositio, in quam plus nominum ingrediatur quam aliarum orationis partium? quasi grammaticorum praeceptis et divisionibos contineantur syllabarum literarumque in vocabulis vicissitudines, nec sint plurima verba et nomina eiusdem plane utraque compositionis. In hac ratione *verbis* quoque, quod sequitur, ad eandem grammaticam subtilitatem debebit referri, tantoque magis obscurabit sententiam. Nostram ipsam nunnisi trans nebulam agnosco. Suspicor autem *ex* subiiciendum τῷ *et*, (pro hoc autem *ut* Camp.) quam deinde scripturam sic interpretor: *pedes ex omnibus* (pedibus) *maxime mixtos.* Dura est, fateor, oratio, nec tamen magis, opinor, aversanda quam *modus modo terminatus* (§. 125, cf. et §. 136). Nullum narrationi proprie assignari pedem patitur, sicut *mutationes* flagitabat in eadem narratione (IV, 2, 118, qui locus et in proximis conferendus nostro) et *miscendos* censebat pedes hic §. 91. An forte id ipsum, quod quaero, eruemus legendo: *et omnium maxime mixtos?* insigniter aberrat Gedoynus, qui videtur *numeris* legisse pro *nominibus*, emolumento quidem nullo. — *Videtur*) Turic. Flor. (a pr. uterqoe manu) Ambr. 1, *videatur.* Fuitne *ut — videatur*? Habet enim *At* pro *Ac* Guelf. Mox in hisce *acria et citata* definit Ambr. 1, nec redorditur telam nisi prope finem totius operis XII, 11, 22, cum verbis *antiquitas: ut possit.*

134. *Omnibus — mixtos*) Cf. not. crit.

pit, quod minime festinantium opus est. Ac mihi videtur tota narratio constare longioribus membris, brevioribus periodis. Argumenta acria et citata pedibus 135 quoque ad hanc naturam accommodatis utentur, non tamen ita ut trochaeis, quae celeria quidem, sed sine

135. *Non tamen ita ut*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *nondum i. u.* cum Goth. Vuss. 2. Mox lens. insuper *enim* post *nondum* cum edd. ante Bad. sec. Sed nostrum in notis iam coniicit Venetus. Burm. autem haec tentat *dum non i. u.* Malim *dum ita ne*, vel *dum ita ut ne*, vel denique *dum ne illa troch.* ut sit allitum *ut*, postquam corruptum erat *illa* (conf. ob structuram τοῦ *illa* VII, 1, 41). Nec fuerit alienum *dum non* pro *d. ne*; cf. I, 5, 65; I, Prooem. 16. Sed et VIII, 3, 13.

Quae celeria — sunt) Turic. Flor. Camp. *sint*. Sed hic etiam *ut* (pro *quae*) et huius scripturae si *ut* proscriptum fuerit e proximis, probabilis sit haec ratio, qua referatur neutrum ad *argumenta*. Id quidem in ipsa vulgata fieri vult Badius, ut *quae* interpreteris *cuiusmodi argumenta per trochaeos elata*; male ille. Alioqui igitur cum Gallaeo corrigam *qui celeres*. — *Quamvis sint*) Turic. Flor. *vis quod sint*. Ille a sec. manu nostrum, hic *quam vis quod s.* Guelf. *quamvis sunt*. Goth. (err. Gesn.) nostrum ipsum. Sed Flor. a pr. manu *miati* et *habeitna* pro *mixta* et *habentia*. In toto autem hoc sensu *Verum quamvis — breves habentia* Gallaei, quem et modo sequebar et §. 111, (cf. §. 58) suspicionem plane amplector, haec verba glossam putantis. Ipse nullas quidem adiecit rationes, nisi quod videtur gravatus neutra illa *mixta*, *habentia*, quae ad *argumenta* aegerrime nec ullo probabili sensu referuntur. Me illud maxime offendit, quod hic ea subiicitur argumentatio, quae *trochaeos* ostendat acceptos eos pedes, quos Qu. *choreos* solet appellare (conf. §. 88), quum plane sit putandus *trochaeos* etiam hic intellexisse *tribrachos* (vide tamen §. 97). Allinebatur ergo hoc, quum iam corrupta essent ista *quae celeria*, et quidem ab eo, qui *trochaeos* communi illa ratione teneret, nec *choreos* unquam inaudisset. Incondita etiam et rudi structura immittuntur haec verba, per *Verum*, et plane iacentibus istis ac languidissimis *quamvis — tamen*. Ad quod accedit turbata et reposita modo in vett. scriptura. An erat in margine *Verum vis?* i. e. Tune cupis rei causam cognoscere? *Quod sint* etc. Vt haec fuerit ad illam quaestionem responsio; novitio usu coniunctivi post *quod*. Sed potuerunt etiam casu irrepere *verum' vis* ex istis, quae antecedebant, *viribus*, et deinde marginalis nota prius iam posita cum iis coniungi. Iustam puto, rationem reddidi huius, quae pedem intulerit, glossae, nec sola difficultate intelligendi (quam quidem maximam mihi videri fateor) ad proscribenda

Ac Mihi — per.) Rationem comminiscor, quia periodi longiores perspicuitati officiunt, longiora membra, sine hoc incommodo, dignitati et illi, quam expetebat, modestiae consulunt.

135. *Non tamen ita — breves habentio*) De impeditis hisce et haud dubie corruptis; cf. nott. eritt.

viribus sunt. Verum quamvis sint brevibus longisque mixta, non tamen plures longas, quam breves haben-
136 tia. Illa sublimia spatiosas clarasque voces habent, amant amplitudinem *dactyli* quoque, ac *paeonis*, etiamsi maiore ex parte syllabis brevibus, temporibus tamen satis pleni. Aspera contra *iambis* maxime concitantur: non solum quod sunt e duabus modo syllabis, eoque frequentiorem quasi pulsum habent, quae res lenitati contraria est: sed etiam quod omnibus pedibus insur-

tot verba devenisse dicar; qua de re alioqui sentio plane cum Ruhnkenio in epistola ad Wittenbachium. Vide hunc in vita Ruhnkenii pag. 175. Gedoynus sane et Rollinus dignitatem aliquam et nitore Quintiliano non indignum conciliant hisce, accipientes dicta de argumentis, quae aliis debeant componi pedibus, quam trochaeis, in quibus, quamvis ex longis syllabis brevibusque mixtis, totidem tamen utique sint breves ac longae. Hoc ut existat, saltem *habentia* cum Rollino mutandum fuerit in *habeant*. Sed vel sic nimis operosum videtur *Verum*, et praeceptum hoc de brevibus syllabis modo datum erat.

136. *Amplit. dactyli*) Flor. Guelf. Goth. (tac. Gesn.) Voss. 2, *a. a d.* Camp. *a. et d.* Quid possit iuvare, non exputo. — *Moiore*) Sic Camp.; *moior* Turic. Flor. Guelf. cum Goth. Reliqui *maiori*.

Brevibus) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *brevis*. Nemo defendat, ut genitivum, velut mox *pleni*.

Iambis) Guelf. *iambus* cum Goth. Voss. 2, Iens. et add. posterr. ante Ald. exc. Venet. quae *his*. — *Concitantur*) Turic. Flor. Guelf. *concitatus* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Camp. Venet. quae *concitatis*. Nostrum coniecit Regius, felicissime; nisi forte sublegit Vallae, nam in Veneti commentario haec: *concitantur*: *impelluntur accelerantur*.

Sunt e duabus) Turic. *seduobus*; a sec. manu, fortasse, obscurius enim, *sitet duobus*. Flor. *sunt e duobus*. Goth. (tac. Gesn.) quoque *sunt*,

136. *Illa sublimia*) Haec et quae sequuntur adiectiva neutrius generis cave, cum commentatore Veneto, trahas ad *argumenta*. Sunt intelligenda in genere, quaecumque in oratione dicuntur *sublimiter*, *aspere*, *summisse*. Haereo autem in illo *habent*, cuius verbi nec potestas nec modus indicativus bene congruit sententiae; neque tamen video, quid proficiatur legendo *habentia* cum Rollino. Quod Gallaeus suadet, *avent*, latinum non est. An forte natam dices vocem ex sequente, et simpliciter proscribendam? Pro *voces* fortasse reponendum *vocales*; cf. §. 131. *Tempora*, si tanti, cf. ad §. 86.

Contraria est) Placet quod in Camp. editione, sed sola, omittitur *est*, natum profecto ex sequente *sed*. Conducit hoc celeritati et elegantiae orationis.

Omnibus pedibus) Iambi hi, quibus *concitantur aspera*, accipiendi

gunt, et a brevibus in longas nituntur, et crescunt: ideoque meliores *choreis*, qui ab longis in breves cadunt. Summissa, qualia in epilogis, lentas et ipsa, sed 137 minus exclamantes exigunt. Vult esse Celsus aliquam et superiorem compositionem, quam equidem si scirem, non docerem: sed sit, necesse est, tarda et supina.

nt emendatum Vallae manu (ubi? nam nihil tale apud Badium nec Venet.) testabatur Gallaeus. Reliqui *sin e. d.* — *Pedibus*) Sic Turic Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. Bal. et edd. ante Ald. Reliqui *partibus* e coniectura Regii.

Ab longis) Sic Turic. Flor. Guelf. Reliqui *a l.*

In breves) Turic. (hic *y* pro *i*) Flor. *imbres*. Ille a sec. manu *ymbreves*.

137. *Summissa*) Sic Camp. et edd. ante Obr. exc. Ven. Reliqui *subm.* Mox (§. 138) ita nonnisi Roll. Gesn. Bip.

Epilogis, lent.) Turic. Flor. inserunt *sit*. Ille a sec. manu *sed* et sic Guelf. cum Goth. Iens. et edd. posterr. ante Bad. exc. Veneta. Suspicor fuisse *sunt*.

Ipsa sed) Turic. Goth. (tac. Gesn.) *ipsas et* cum Voss. 2. Nobiscum faciunt Ald. Bad. pr. Regio suadente. Reliqui *ipsa et*. — *Equidem*) Sic Turic. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2. Primus a pr. manu et *quidem* et sic Flor. Ex Alm. *quidem* (cf. §. 131, item mox) et sic Iens. cum edd. ante Bad. Reliqui *si quidem*. — *Si scirem, non docerem*) Alm. *si scire nos docerem* (cf. modo, item 139). Flor. *sciscireno docerem*. Turic. *scireno docere*; a sec. manu *scire nos doceremus* et sic Guelf. Goth. (tac. Gesn.) cum Voss. 2, et edd. ante Bad. exc. Camp. quae *nos scire doceremus*. Reliqui *sciremus doceremus*. Nostra e coniectura.

Sit) Turic. (a sec. manu) Guelf. *sint* cum Goth. Voss. 2. Sed Capper. *si coniecturis indulgere liceret aut luberet, legeret: sed si necesse est, addam et supinam* pro iis *sed sit — supina*. Non erat talibus indulgendum.

pro systemate iambico integro, cuius deinde singuli pedes seorsim quid faciant considerantur; cf. §. 134.

137. *Et ipsa*) Respicit hoc ad *illa sublimia* (§. 136) quibuscum *spatium* quidem syllabarum et vocalium commune habent, sed *claritatem* non item. Sunt igitur *summissa* hic, qualia supra (§. 131) *lenia*. In *exclamando* cf. VIII, 3, 17.

Superiorem) Satis hoc obscurum. Gesnerus eo relabitur, quod suo iam aevo propositum Regius negat sensui convenire, ut legatur *supiniorem*. Equidem in tanta veri ignorantia propter iacturam operis Celsiani, timide sane tento: *superbiorem*, qualis in narrando erat *magnificentia*, IV, 2, 61.

Verum nisi ex verbis atque sententiis per sese id quae-
138 ritur, satis odiosa esse non poterit. Denique, ut semel finiam, sic fere componendum, quomodo pronuntiandum, erit. An non in prooemiis plerumque summissi, (nisi quum in accusatione concitandus est iudex, aut aliqua indignatione compellendus) in narratione pleni atque expressi, in argumentis citati, atque ipso etiam motu celeres sumus? ut in locis ac descriptionibus fusi ac fluentes, in epilogis plerumque deiecti, et infracti?
139 Atqui corporis quoque motui sua quaedam tempora, et

Per sese) Turic. Flor. Guelf. Camp. Goth. Iens. (tac. Gesn.) *p. se si* cum Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Venet. quae *p. se.* Nostrum a Regio. In sequentibus haerent vetustiores, nostri aequales mirifice acquiescunt. Venet. dat haec: *nisi satis — poterit.* Regius malit, *s. o. non e. non p.* Hunc redarguens Badius *vult Fabius*, ait, *tam odiosam fore compositionem, ut tam odiosa dici non possit, quin sit magis odiosa.* Quae ratio, etsi incomptius ab ipso reddita, vera sane videtur. *Odiosa* idem significat ac si scriptum esset *odio. Non poterit nimis vitari neque odio haberi.* Cave enim *odiosum* hic accipias pro putide diligenti, ut I, 6, 19. Recte Venetus ad partes vocat in hanc rem Cic. Orat. c. ultimo; cf. et hic §. 58, 112 seqq. Sed priora non sunt sana. Malim itaque e vestigiis MSS. *Verum — sententiis, sed per se si id* (fortasse melius abfuerit pronomen, ut intelligatur femininum illud *superbior compositio*; nunc *id* interpretabimur *esse superbiorem nostram compositionem*) *quaeritur, satis etc. Per se* accipio *suo* tantum *nomine* (cf. §. 58), *nullo praeterea consilio. Per sese* autem ubi usurpetur a nostro, nemo ostenderit; neque idoneam h. l. sententiam habeat in bonam partem.

138. *An*) Turic. Flor. *a te*; a sec. manu uterque *at enim* et sic Guelf. cum Iens. Tarv. Nostrum, quod suadet Regius, est in Camp. Goth. Vall. — *Summissi*) Turic. Flor Guelf. *summi* cum Iens. Tarv. — *Cel. sumus*) Turic. (a sec. manu) Guelf. *simus* cum edd. ante Bad. exc. Camp. Venet. Modo *est iudex — complendus* omittit Guelf. pro *compl.* Obr. *compellendus.*

139. *Atqui*) Iens. *atque* cum edd. posterr. ante Bad. et Alm. (cf. 137,

Atque sententiis) Suspicor intercidisse *ex*; cf. IV, 2, 107; VIII, 4, 22; item hic §. 108, 147.

Per sese) Cf. not. erit.

138. *Quum — concitandus est iudex*) Cf. IV, 3, 9.

Vt in locis) Expungendum censeo *ut*, velut natum ex proximi extremis literis.

139. *Motui sua*) Suspicor intercidisse *sunt*, quo mollior sit structura, si non opus est *tempora* quoque coniungere cum *adhibet*.

signa pedum non minus saltationi, quam modulationibus adhibet musica ratio numerorum. Quid? non vox et gestus accommodatur naturae ipsarum, de quibus dicimus, rerum? Quo minus id mirum in pedibus orationis, quum debeant sublimia ingredi, lenia duci, acria currere, delicata fluere. Itaque ubi necesse est, affe- 140 ctamus etiam tumorem, qui spondeis atque iambis maxime continetur,

item hac §.) Voss. 2; (cf. 125) acc. Gesn. Bip. *Adque* Goth. Bad. pr. cum Vall. sed in hoc a sec. manu videtur. — *Motui*) Turic. Flor. Guelf. Camp. Iens. (tac. Gesn.) *motus* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. sec. qui cum Basil. *motibus*. Colin. *motu*, quod suadet commentator Venetus. — *Et signa*) Sic Veneta e coniectura. Reliqui inserunt *ad*. Flor. (a pr. manu) *et adsignos*. Gesnerus post Gallaeum *ad signa pedum* glossam censet; nimis leviter ille.

Adhibet) Turic. Flor. *adhibetur* cum Alm.

Musica) Goth. Voss. 2, *musicam*. — *Numerorum*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. Bodl. et edd. ante Bad. Reliqui *numeros* ex huius coniectura.

Gestus) Flor. *testus* cum Alm. (cf. hac §. item 141); a sec. manu ille *estus*. Turic. *aestus*, a sec. manu *astus* vel *artus* et posterius Guelf. cum Iens. (tac. Gesn.) Tarv. sed hi ut *ad* pro *et*, quae varietas est et post Iens. usque ad Bad. Reliqui *actus*. Nostrum ex felicissima Burmanni coniectura; cf. IX, 1, 13. — *Naturae*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *natura* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. — *Mirum*) Turic. Flor. *inire*, Guelf. *mirae*. Suspicor fuisse *mirere*.

Acria) Turic. Flor. Guelf. *arma*.

140. *Necesse est*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. A pr. manu Turic. *recesset*. Flor. *recessisset*. Reliqui *e. n.*

Etiam tumorem) Turic. Flor. Guelf. *e. tumor rerum* cum Alm. Goth. Voss. 2, Venet. Basil. Hi quidem omnes videntur post *etiam* interpungere et novum sensum ordiri voce *Tumor*. Idem facit Camp. qui sic *e. Tumor etiam* omittens *rerum*. Basil. quoque iterat *etiam* post *rerum*, sed omisso *qui*.

Qui spondeis) Turic. Flor. *et sp.* cum Iens. Tarv. Primus a sec. manu ex *s.* et sic Guelf. Camp. Venet. cum Goth. Obr. (quorum posterior

Signa pedum — adhibet musica ratio numerorum) Haec lucem accipiunt e §. 51. Refert ostendere compositionem valde similem esse pronuntiationi, i. e. actioni. Hoc apparet, si memineris magistros musicos non modulationes modo, sed et saltationem regere sublatione et positione pedum. Musica enim per modulationem compositioni oratoriae respondet, per saltationem actioni.

Mirum) Cf. not. crit.

En impero Argis, sceptra mihi liquit Pelops.

At ille comicus aeque senarius, quem *trochaicum* vo-

quibus inscrit post *maxime*). Ex Alm. Voss. 2, *qui sp.* afferunt; falso illi. — *En impero Argis.* Flor. *enim peroasgus.* Goth. (err. Gesu.) *H peroasgas.* Guelf. *peroargus.* Reliqui fere *Hyperoargus.* Nostrum primus Capper. obsequentibus Gesu. Bip. ex coniectura Turnebi Adv. XII, 11, facillima ea; cf. VIII, Pro. 15. — *Mihi*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. et edd. praeter Capper. Gesu. Bip. qui *mi* ex Turnebi coniectura. Nam et Seneca *mihi*, nec officit reliquo tumori relictus unus tribrachus.

Aeque senarius) Camp. *eque senariis*,

140. *En impero*) Versus est tragoediae veteris (fortasse ex Atreo Accii) etiam Senecae memoratus Ep. 80, p. Bip. 285, cuius et ipsius locus magnam in hoc versu superbiam vulgo agnitam testatur: *Ille qui in scena elatus incedit et haec resupinus dicit: En impero* etc. *servus est* etc. Alter *Quid igitur* notissimus Terentianus initio Eunuchi, quo saepius utitur IX, 2, 11; IX, 3, 16; XI, 3, 182. *Quis hoc potest*, Catulli carm. 26. Sed tota haec de tragicis et comicis maxime versibus disputatio multum abest, ut integra et sana ad nos pervenerit. Equidem quomodo refingi eam posse censeam, haud celabo: *Itaque tumorem e spondeis atque iambis, quibus* (hoc enim excidere potuit sane; quamquam non caret languore hoc additamentum) *maxime — Pelops. At ille comicus aeque senarius*, (i. e. qui et ipse sex iambis constat) — *pluribus trochaeis* (cf. §. 82) *qui tribrachi* (cf. §. 97) — *dicuntur, pyrrhichiisque decurrit, sed — amittit.* In hac quidem ratione id maxime persuadendum erat lectori, fuisse comicos senarios (i. e. iambicos) appellatos *trochaicos*; quod, etsi per se a veri similitudine non abhorrens, locis veterum nullis probare contingit. Neque enim huc trahere ausim, quae memorat Priscianus (p. Putsch. 1321) de *trochaicis — in quibus omnes iambicos ponunt in quocumque loco pedes, commixto tamen metro trochaico.* Hic profecto *trochaeum* intelligit choreum; quos Qu. sequebatur, ii *trochaicos* senarios vocasse mihi videntur, refertos plurimis tribrachis i. e. *trochaeis.* Alioqui nihil difficultatis agnosco in eo, quod exemplum illud Terentianum nonnisi unum habet tribrachum; sed ille initio positus magis aurem ferit, et, a quo excipitur, dactylus, in Comico quidem metro, potest et ipse trium modo temporum videri. Nec moror *pyrrichios* plurali numero designatos, quoniam sunt in ipsis tribrachis, dactylisque et anapaestis. Nam ultimum illum intelligere minus velim. In recepta quidem acquiescere nemo debebat, quippe manifesta opinionum portenta praeferente, velut de versu Eunuchi Terentiano *trochaico.* Quo et excluditur erudita alioqui Gallaei coniectura *septenarius* pro *aeque senarius*; cf. §. 73; vide et not. crit.

cant, pluribus choreis, qui trochaei ab aliis dicuntur, pyrrhichiisque decurrit: sed quantum accipit celerita- 141 tis, tantum gravitatis amittit,

Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem?

Aspera vero et maledica, ut dixi, etiam in carmine, iambis grassantur,

Quis hoc potest videre, quis potest pati,
Nisi impudicus, et vorax, et aleo?

In universum autem, si sit necesse, duram potius at- 142 que asperam compositionem malim esse, quam effemi-

Choreis, qui trochaei) Camp. *trocheis q. choreis* cum Andr. nisi quod *characi.*

Pyrrhichiisque decurrit) Turic. *pirricheis quae d.* Flor. *pirriche usque d.* Ille a sec. manu *pirricheus quidem currit* et sic Guelf. nisi quod *y* et *decurrit.* Nostrum dat Obr. Reliqui, interpungentes ante, *Pyrrhichius quidem d.*

141. *Quant. accipit cel.*) Sic Flor. cum Alm. (cf. §. 139, 142) Capper. Reliqui amittunt *accipit.*

Celer. tantum) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. acc. Capper. Reliqui inserunt *habet*, Regio suadente.

Aspera) Sic Turic. Flor. cum Gryph. (1536) Vidov. A sec. manu uterque *aspere* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Gryph. exc. Venet. Reliqui *Asperum.*

Maledica, ut dixi) Flor. *meledicunt dix̄.* (compendium nihil aliud sane nisi dixit, idem enim in Ambr. 1; IX, 3. 97; et VI, 3, 47; item in tabb. diplomatum). Turic. Guelf. *maledicunt dixit* cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Bad. exc. Venet. quae *maledicum dictum.* Bad. pr. omittit *dixit.* Alter *maledictum* habet cum Basil. Reliqui *maledicum.* Nostrum e coniectura. — *Grassatur*) Sic Vall. Goth. Bad. pr. Vidov. *crassantur* Turic. Flor. Guelf. cum Iens. et edd. posterr. ante Bad. exc. Venet. quae *crassatum.* Camp. *crassatus.* Bad. sec. Basil. *crassatur.* Reliqui *grassatur.*

142. *Asperam*) Turic. Guelf. omittunt; a sec. manu ille adiicit $\overline{d}$, indicium fortasse defectus. — *Lascivimus*) Turic. *lascius sumis*; a sec. manu *lascivius.* Flor. *lascivissimis.* Guelf. Camp. *lascivi sumus* cum Goth. Voss. 2, Vall. Bodl. Andr. Venet. Obr. Ex Alm. *lascivi simus*; (cf. 142, 143). Iens. Tarv. *lascivissimus.* — *Syntanorum*) Turic. Flor. (hic quidem per i) *symtanarum.* Posterior a sec. manu *sintonorum* cum Ve-

141. *Ut dixi*) §. 136. Hoc de carmine nunc quidem addit modo.

natam et enervem, qualis apud multos: et quotidie magis lascivimus syntonorum modis saltitantes. Ac ne tam bona quidem ulla erit, ut debeat esse continua,
143 et in eosdem semper pedes ire. Nam et versificandi genus est, unam legem omnibus sermonibus dare: et id cum manifesta affectatio est (cuius rei maxime cavenda suspicio est) tum etiam taedium ex similitudine ac satietatem creat: quoque est dulcius, magis perit: amittitque et fidem, et affectus, motusque omnes, qui est in hac cura deprehensus: nec potest ei credere, aut propter eum dolere et irasci iudex, cui putat
144 hoc vacare. Ideoque interim quaedam quasi solvenda

neta. Guelf. *sed in tonorum* cum Iens. et posterr. ante Ald. qui *scilicet in tonorum*, e Regii coniectura cum Basil. *sybaritarum* e coniectura, ut diserte ait, Badius in utraque ed. cum Colin. Vidov. Nostrum vindicant Goth. Vall. Camp. — *Saltitantes*) Turic. Flor. *saltit* a pr. manu uterque; *salutantes* Guelf. — *In eosdem*) Turic. Flor. *id e.* a sec manu uterque *ideo e.* et sic Guelf. cum Goth. *ideo per e.* Camp.

143. *Affectatio est*) Sic Ald. Bad. pr. sec. Reliqui *affectatione.* Flor. modo *manifeste.* Fuitne *manifestae affectationis est?* Pro cuius autem *cui* omnes MSS. et Iens. (tac. Gesn.) Tarv. — *Taedium ex similitudine*) Sic Turic. Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Alm. et edd. ante Gryph. acc. Obr. Reliqui *similitudine taedium.* — *Satietatem*) Turic. Flor. Guelf. Camp. *satietate* cum Goth. Voss. 2, Obr.

Perit) Sic Veneta e praestanti coniectura, quam a Gryphio (1544) inde omnes sequuti excepto Obr. Priores scripti et excusi *perdit.* — *Amittitque et*) Turic. Flor. Guelf. Iens. (tac. Gesn.) *atque et* cum Tarv. *atque* solum Camp. cum Goth. Voss. 2, Ven. quae pro *nec* mox *omittit*, sed eandem ibi vocem Camp. non omisso *nec.* Ex Alm. *amittitque*; (cf. §. 142) *neque ut* Obr. male ingeniosus. Regium coniecisse, ut videri vult, nostrum vix credo.

144. *Ideoque interim*) Sic Turic. Flor. Ille a sec. manu *ideo quod intima*, et sic, nisi quod *ideoque*, Guelf. Camp. cum Voss. 2, (Goth. *ideo quod interim*; cf. §. 139). Iens. Tarv. et edd. ante Ald. (sine *quod* tamen post Tarv.) qui *ideoque initia* cum Bad. sec. Gryph. Rollin.

142. *Syntonorum modis*) Haec quom constantissima sit veterum scriptura, vindicatur insuper lapide ap. Sponium, in quo est *suntonator*, et Glossis Philoxenianis, ubi *συντονάριος.* Sunt autem, ut bonis rationibus ostensum est, *syntona* eademque *scabilla*, de quibus omnibus vide Lexica.

143. *Suspicio est*) Abiiciendum, opinor *est*; cf. §. 136.

de industria sunt, illa quidem maximi laboris ne laborata videantur. Sed neque longioribus, quam oportet, hyperbatis compositioni serviamus (ne, quae eius rei gratia fecerimus, propter eam fecisse videamur) et certe nullum aptum atque idoneum verbum permutemus gratia lenitatis. Neque enim ullum erit tam diffi- 145 cile, quod non commode inseri possit: nisi quod in evitandis eiusmodi verbis non decorem compositionis quaerimus, sed facilitatem. Non tamen mirabor, Latinos magis indulsisse compositioni, quam Atticos, quamvis

aliisque. Bad. pr. *ideoque vincta* cum reliquis, nisi quod Obr. *ideo quoque.*

Illa quidem) Turic. Flor. *quidam illa*; a sec manu uterque *quaedam illa* et sic Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, et edd. ante Ald. exc. Veneta, quae *quaedam ita* cum Bad. pr. sec. Basil. *Et illa quidem* Obr. Malim *et quidem illa*, et parenthesi secernam *et quidem laboris*, ut *ne* referatur protinus ad *solvenda sunt.* — *Ne, quae*) Turic. Flor. (a pr. manu omittunt *ne*. Hic (a pr. manu) *ei* pro *eius.* — *Rei*) Sic Turic. cum Alm. Reliqui omittunt. — *Permutemus*) Sic Turic. (a sec. manu) Flor. Guelf. Camp. cum Goth. Voss. 2, Bodl. Bal. A pr. manu Turic. *permittemus* cum Iens. (tac. Gesn.) Tarv. Ven. Reliqui *praetermittemus.*

Lenitatis) Turic. (hic per *ae*) Flor. *levitatis.* Haud scio an recte; cf. VIII, 3, 6; item X, 1, 52. De ista confusione *lev.* et *len.* agit Walkerus ad Cic. de Nat. D. p. 244, 45.

145. *Vllam erit*) Sic Turic. Flor. Guelf. Reliqui *e. u.*

Quamvis minus) Turic. Flor. (a pr. manu uterque) *quo minus* cum

144. *Illa quidem*) Cf. not. crit.

Propter eam) Quid hoc sit, me quidem latet. Ergo, quod *rei* alicuius *gratia* fit, id non fit *propter eam*? Nec quisquam hiscit interpretum. Nam Gedoynus de suo dat non spernendam sane sententiam: *de crainte que ce que nous faisons pour plaire, ne déplaise comme une affectation.* An pro duobus nostris vocabulis scribemus: *praeter causam* vel *praeter rem*, ne sic quidem valde robusta sententia? Nam si maxime, id quod non nego, interest aliquid, sive fiat res alterius rei *gratia* sive *propter* alteram, hic tamen nihil agitur tam tenui discrimine. Attende *neque* et mox *et* ad se invicem relata; cf. IX, 3, 78.

Lenitatis) Cf. not. crit.

145. *Non decorem compositionis*) «Qui fieret, si *verba* illa *aspera* apte collocaremus *commutata compositione*; sed *commutatio* fortasse efficeret difficultatem: igitur facilitatis causa nonnunquam evitamus *ea verba.*» Turnebus. Desidia dicentium et scribentium accusatur.

Quamvis minus) Non videtur proprium hic vocabulum *quamvis*. Malim *quanto* (cf. not. crit.). Qui enim

146 minus in verbis habeant varietatis et gratiae. Nec vitium dixerim, si Cicero a Demosthene paulum in hac parte descivit. Sed quae sit differentia nostri graecique sermonis, explicabit summus liber. *Compositio* (nam finem imponere egresso destinatum modum volumini festino) debet esse *honesta*, *iucunda*, *varia*. Eius tres
147 partes, *ordo*, *coniunctio*, *numerus*. *Ratio*, in adiectione, detractione, mutatione. *Vsus* pro natura rerum, quas dicimus. *Cura* magna, ut sentiendi atque eloquendi prior sit. Dissimulatio curae praecipua, ut numeri sponte fluxisse, non arcessiti et coacti esse videantur.

Alm. — *Varietatis*) Turic. Flor. Goelf. Camp. *veritatis* cum Goth. Voss. 2, Iens. Tarv. Veneta. Regius nostrum aot conieeit, aut videri vult coniecisse. Commentator Venetus vulgatae sobiongit interpretationem: *proprietatis*. Ao fuit *severitatis*? praemisso fortasse *et*.

146. *Paulum*) Sic Flor. Goth. (tac. Gesn.) *pulum* Turic., a sec. mano *paulolum*. Reliqui *paullulum*.

Sit differentia) Turic. (a pr. manu) Flor. *sint differentiam*. Hic etiam *qua* pro *quae*.

Explicabit summus) Turic. (a sec. manu) Guelf. *explicavimus*. Turic. Flor. *explicavit s.* solita confusione.

147. *Vsus*) Turic. (a sec. manu) Guelf. *usi*. Goth. *usu* cum Voss. 2, Iens. (tac. Gesn.) et edd. ante Ald. exc. Ven.

Quas) Turic. Flor. Goelf. Camp. *quam* cum Goth. Voss. 2, Colb. sed hi etiam *rei* pro *rerum*. — *Magna*) Flor. *amagna*. An fuit *ita magna*? (cf. §. 133). Guelf. pro *cura* dat *circa*. — *Atque*) Goth. (tac. Gesn.) *ac*. — *Curae*) Guelf. Camp. *cura* com Goth. Voss. 2, Basil. — *Numeri — arcessiti*) Turic. (hic *arcesisti*, et a sec. manu *ne acc.*) Flor. (a sec. manu *arcessiti*) *numerum spondet flexisse non arcessisse non arcessisti*. Guelf. *numerum sponte fluxisse non arcessisse*. Goth. (err. Gesn.) *numerum* (Voss. 2, *numeros*) *sponte fluxisse non accersisse* (Voss. 2, *accessisse*) *nec accersiti*. Camp. *numerum s. flexisse non accensisse ne a.* com Iens. Tarv. (sed *arcessisse*), *n. s. fluxisse non accessisse* (et hoc explicatur *additos fuisse et de industria factos*) *ne a.* Veneta. Nostram Regius ut a se crutam ponit. — *Et coacti*) Obr. *nec c.* male, quod citra omen dictum sit in clausula.

asperam habet lingoam, is componendo eam mollire magis debebit.

Varietatis) Cf. not. crit.

146. *Summus liber*) XII, et quidem capite 10.

Tres partes) Cf. §. 22.

147. *Magna*) Cf. not. crit.

Eloquendi) Sic e coniectura scripsimus pro reliquorum *loquendi*; (cf. §. 137). Hoc quidem huius loci plane non erat; (cf. §. 110). Vide et IX, 3, 28.

VOLVMINIS TERTII FINIS.